ફોટા.

નિવેદન.

" असंखयं जीविय मा पमायए "

સ્વર્ગસ્થ બા બ્ર શ્રી વિનોદમુનિજી આગમોક્ત જિનવાણીના પરમ ભકત હતા. આગમવચનો પર એમની અગાધ શ્રદ્ધા હતી, અને " असंखयं जीविय मा पमायए " (જીવન તૂટયું સંધાતું નથી માટે ક્ષણ માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કરવો જોઈએ) આ તેમનું ધ્યેય હતું.

વીતરાગની વાણીનો વિશેષ પ્રચાર કેમ થાય એની એમના હૃદયમાં ઘણીજ ધગશ હતી વીતરાગના વચનોનું શ્રદ્ધાન કરીને એમણે ભાગવતી દીક્ષા અંગીકાર કરી એમની દીક્ષા સંસ્કાર વિધિમાં અમે નિમિત્ત ન થઇ શકયા, એ અમારી કમનસીબી છે. વીતરાગ વાણીના પ્રચારની એમની જે ઉત્કૃષ્ટ ઇચ્છા હતી તે સદ્ભાવનાની પૂર્તિરૂપે વીતરાગવાણીમાંથી જે ઉત્તમ જ્ઞાન કે જે નિત્ય શ્રાવક જીવનમાં ઉપયોગી થઈ શકે તેવા સાહિત્યનુ પ્રકાશન કરીને અમુક અંશે એ દુઃખને હળવું કરવા અમારા ચિત્તને શાન્ત્વન આપવાનો સ્વલ્પ પ્રયત્ન કરી આ ગ્રંથ સ્વર્ગસ્થ બા બ્ર. શ્રી વિનોદમુનિજીને શ્રદ્ધાંજલિરૂપે અર્પણ કરીએ છીએ

સ્વર્ગસ્થ મુનિશ્રી નિર્વાણ પામ્યા પછી તેમના સ્વર્ગારોહણનું જે નિમિત્ત સરજાયું તેનુ વર્ણન તથા તેમના આદર્શ જીવનનો વૃત્તાંત સંક્ષિપ્તમા આ ગ્રંથમાં આપેલ છે તેમજ તેમના અનુપમ

જીવનને આવરી લેતો ગ્રંથ ગુજરાતી તથા હિન્દીભાષામાં જુદા જુદા ગ્રંથ રૂપે પ્રકાશન થએલ છે. " શ્રી બૃહદ્ જૈન થોક સંગ્રહ " નામનો ગ્રથ અમો " શ્રી જૈન ધર્મ પ્રેમી મુમુક્ષુઓ સમક્ષ મૂકીએ છીએ જેમાં નિત્ય સ્વાધ્યાય કરવા માટે ઘણું ઘણું છાપયું છે.

આવા ગ્રંથો સસ્તી કિંમતે મળી શકે તો તેનો લાભ સૌ કોઇ વધારે પ્રમાણમાં લીએ અને જૈન જ્ઞાનનો પ્રચાર વધે એ કારણને અંગે અને અમારા સ્વ પૂ પિતાશ્રીની જે ખરા અંતઃ-કરણની ધગશ અને આકાંક્ષા હતી તેમજ તેઓશ્રીની સૂચના હતી તે પ્રમાણે આજે આ ગ્રંથ " ભાવના શતક તથા કર્મ અને આત્માનો સંયોગ " તેમજ શ્રી જૈન તત્વ પ્રકાશ, શ્રી સમ્યગ્દર્શન અને અધ્યાત્મ જ્ઞાન, મહામંત્ર આરાધના શ્રુતજ્ઞાન પ્રશ્નોત્તરી અને તત્વ સંગ્રહ, શ્રી જૈન જ્ઞાન સાગર, શ્રી ધર્મધ્યાન અને સજઝાયમાળા, શ્રી બૃહદ્ જૈન થોક સંગ્રહ, શ્રી દંડકાવ બોધ, અતિમુકત બા. બ્ર શ્રી વિનોદમુનિનું જીવન ચરિત્ર (ગુજરાતી) તથા (હિન્દી) શ્રી સિદ્ધિના સોપાન, શ્રી નવતત્વ અને જીવ વિચાર, શ્રી પ્રતિક્રમણ સૂત્ર, શ્રી સામાયિક સૂત્ર, જેવાં ધાર્મિકગ્રંથો અને ધાર્મિક ઉપકરણો પડતર કિંમત કરતાં અર્ધી કિંમતે આપીને તેઓશ્રીની ઇચ્છા અને ભાવનાને માન આપ્યાનો અમોને સંપૂર્ણ આનંદ થાય છે તે સાથે આ ગ્રથ જૈન ધર્મ પ્રેમી સમાજ સમક્ષ સાદર રજુ કરવાના અમને પ્રાપ્ત થયેલા શુભ અવસર બદલ અમારી જાતને કૃતકૃત્ય માનીએ છીએ.

લિ. આત્મબંધુ

દુર્લભજી શામજી વીરાણી.

બા. બ્ર. શ્રી વિનોદમુનિનું સંક્ષિપ્ત જીવન ચરિત્ર.

*

આ બૃહદ થોકસંગ્રહ નામનું પુસ્તક બા બ્ર. શ્રી વિનોદમુનિના સ્મણાર્થે પ્રગટ કરવામા આવેલ છે તેથી તેમના જીવન ચરિત્રના પુસ્તકમાંથી અહીં સક્ષિપ્તમાં તેઓશ્રીનું જીવન વૃતાંત છપાવવામાં આવેલ છે અને તેમને આ પુસ્તક અર્પણ કરવામાં આવે છે

આ પરમ વૈરાગી પુરુષનો જન્મ, વિક્રમ સવત ૧૯૯૨ માં પોર્ટસુદાન (આફ્રિકા) માં કે જ્યાં વીરાણી કુટુંબનો વ્યાપાર આજ દિવસ સુધી ચાલુ છે, ત્યાં થયો હતો.

શ્રી વિનોદકુમારના પુણ્યવાન પિતાશ્રીનું નામ શેઠશ્રી દુર્લભજી શામજી વીરાણી અને મહાભાગ્યવાન માતુશ્રીનુ નામ બેન મણીબેન વીરાણી, બન્નેનું અસલ વતન રાજકોટ (સૌરાષ્ટ્ર) છે બેન મણીબેન ધાર્મિક ક્રિયામાં પહેલેથી જ રુચિવાળા હતા, પરતુ શ્રી વિનોદકુમાર ગર્ભમાં આવ્યા પછી વધારે દૃઢધર્મી અને પ્રિયધર્મી બન્યા હતા

પૂર્વ ભવના સસ્કારથી શ્રી વિનોદકુમારનું લક્ષ ધાર્મિક અભ્યાસ અને ત્યાગભાવ તરફ વધારે હોવા છતાં તેઓશ્રીએ નોન-મેટ્રીક સુધી અભ્યાસ કરી વ્યાવહારિક કેળવણી લીધેલી અને વ્યાપારી પેઢીમાં કુશળતા બતાવેલી

તેઓશ્રીએ યુનાઇટેડ કિંગડમ, ફ્રાન્સ, બેલ્જીયમ, હોલેન્ડ, જર્મની, સ્વિટઝર્લેંડ, તેમજ ઇટાલી, ઇજીપ્ત વગેરે દેશોમાં પ્રવાસ કરેલ સા ૨૦૦૯ના વૈશાખ માસ સને ૧૯૫૩ મા લડનમાં રાણી એલીઝાબેથના રાજ્યારોહણ પ્રસગે તેઓશ્રી લંડન ગયા હતા. કાશ્મીરનો પ્રવાસ પણ તેમણે કરેલ પરદેશ ફરવા છતાં પણ તેમણે કોઇ વખતે પણ કદમૂળનો આહાર વાપરેલ નહીં.

ઊગતી આવતી યુવાનીમાં તેઓશ્રીએ દુનીઆનાં રમણીય સ્થળો જેવાં કે કાશ્મીર, ઇજીપ્ત અને યુરોપનાં સુંદર સ્થળોની

મુલાકાત લીધી હોવા છતાં એ તેઓને રમણીય સ્થળો કે રમણીય યુવતીઓનું આકર્ષણ થયુ નહીં, એ એના પૂર્વભવનાં ધાર્મિક સંસ્કારનો રંગ હતો, અને એ રંગેજ તેમને તે બધુ ન ગમ્યુ અને તુરત વતન પાછા ફર્યા અને સાધુ–સાધ્વીજીનાં દર્શન કરવા ઠેકઠેકાણે ગયા અને તેમના ઉપદેશનો લાભ લીધો અને વૈરાગ્યમાં જ મન લાગ્યું હુંડા ચોવીસીના પાંચમાં આરાનું વિચિત્ર વાતાવરણ જોઈ તેમને કંઈક ક્ષોભ થતો કે તુરત જ તેનો ખુલાસો મેળવી લેતા અને ત્યાગભાવમાં સ્થિર રહેતા પરદેશમા પણ સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, ચઉવિહાર આદિ પચ્ચક્ખાણ તેઓ ચૂકયા નહીં ઊંચી કોટીની શૈયાનો ત્યાગ કરી તેઓ સૂવા માટે માત્ર એક શેતરંજી, એક ઓસીકુ અને ઓઢવામાટે એક ચાદર ફકત વાપરતા, અને પલંગ ઉપર નહીં પણ ભૂમિ પર જ શયન કરતા અને પહેરવા માટે એક ખાદીનો લેંઘો અને ઝબો વાપરતા કોઈ વખતે કબજો પહેરતા. બહુ ઠંડી હોય તો વખતે સાદો ગરમ કોટ પહેરી લેતા અને મુહપત્તિ, પાથરણુ, રજોહરણ અને બે ચાર ધાર્મિક પુસ્તકની ઝોળી સાથે રાખતા સંડાસમાં નહીં પણ જંગલમા એકાંત જગ્યામાં ઘણે ભાગે શરીરની અશુચિ દૂર કરવા જતા હાલવા, ચાલવામાં, સંડાસ અને પેશાબ સંબધીમાં જીવદયાની બરાબર જતના કરતા

દેશમા કે પરદેશમાં જ્યારે તેમને કોઈની સાથે મળવાનું થતું ત્યારે તેમની સાથે અહિંસામય જૈન ધર્મનું સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યા વગર રહેતા નહીં.

દીક્ષાર્થીઓને જલદી દીક્ષા લેવાની પ્રેરણા કરતા અને એમજ કહેતા કે જીંદગીનો કોઈ ભરોસો નથી. "અસંખયં જીવિય મા પમાયએ" આયુષ્ય તૂટતાં વાર લાગતી નથી, જીવન તૂટ્યું સંધાતુ નથી માટે ધર્મ કરણીમાં સમયમાત્રનો પ્રમાદ ન કરવો જોઈએ

ગોંડલ સંપ્રદાયના ઘણાખરા પૂ મુનિવરો અને પૂ. મહાસતીજીઓનો તથા બોટાદ સંપ્રદાયના પૂ આચાર્યશ્રી માણેકચંદજી મહારાજ

અને દરિયાપુરી સંપ્રદાયના ભાયચંદજી મહારાજ, શ્રમણ સંઘના મુખ્ય આચાર્યશ્રી આત્મારામજી મહારાજ વગેરે અનેક સાધુ સાધ્વીઓના ઉપદેશનો તેમણે લાભ લીધેલ મુંબઈમાં સાં ૨૦૧૧ની સાલમાં શ્રી ધર્મસિંહજી સંપ્રદાયના શ્રી લાલચંદજી મહારાજનો પરિચય થયો. લાલચંદજી મહારાજ પોતે, સંસારપક્ષના ત્રણ પુત્રો અને બે પુત્રીઓ એમ કુલ ૬ બલકે આખા કુટુંબે સંયમ અંગીકાર કરેલ, તે જાણી તેમને અદ્‌ભૂત ત્યાગ ભાવના પ્રગટ થઈ કે કદી ક્ષય પામી નહીં.

આ પહેલાં તેઓ જ્યારે માતા-પિતાની સાથે પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી માણેકચંદજી મહારાજના દર્શને બોટાદ ગયેલા ત્યારે તેમના ઉપદેશની જે અસર થઈ તે મુખ્ય અસર પહેલી હતી અને બીજી અસર 'પૂજ્ય શ્રી લાલચંદજી મહારાજના સહકુટુંબની દીક્ષા' એ હતી આ બેઉ પ્રસંગોએ પૂર્વભવની બાકી રહેલી આરાધના પૂરી કરવાના નિમિત્તરૂપ હોઈને વખતો વખત તેઓ માતા-પિતા પાસે દીક્ષાની આજ્ઞા માગતા હતા અને તેનો જવાબ તેમના પિતાશ્રી તરફથી એક જ હતો જે 'હજુ વાર છે સમય પાકવા દીઓ જ્ઞાન, અભ્યાસ વધારો'

સાં, ૨૦૧૨ ના અષાડ શુદી ૧૫થી શ્રી વિનોદકુમારે આચાર્યશ્રી પુરુષોત્તમજી મહારાજ સાહેબ પાસે વેરાવળ ચાતુર્માસ દરમ્યાન ખાસ નિયમીત રીતે દીક્ષાની તૈયારી કરવા માટે તેમની પાસે જ્ઞાનાભ્યાસ કર્યો તેની સાથે શ્રી પુરૂષોત્તમજી મહારાજના સંસાર પક્ષના કુટુંબિક, દીક્ષાના ભાવિક શ્રી જસરાજભાઈ પણ જ્ઞાનાભ્યાસ કરતા હતા. તેઓએ ત્યા એવો નિર્ણય કરેલો કે શ્રી પુરૂષોત્તમજી મહારાજ પાસે આપણે બંનેએ દીક્ષા લેવી પહેલા વિનોદકુમારે અને પછી શ્રી જસરાજભાઈએ દીક્ષા લેવી શ્રી જસરાજભાઈની દીક્ષા તિથિ પૂ પુરૂષોત્તમજી મહારાજ સાહેબે સા ૨૦૧૩ ના જેઠ શુદ ૫ ને સોમવારે માગરોલ મુકામે નકકી કરી શ્રી જસરાજભાઈ, વિનોદકુમારને રાજકોટ મળ્યા શ્રી વિનોદકુમારે શ્રી જસરાજભાઈની યથાયોગ્ય સેવા બજાવી, માંગરોલ રવાના કર્યા અને પોતે નિશ્ચયપૂર્વક દીક્ષા માટે આજ્ઞા માગી પણ તેઓના પિતાશ્રીની

સ્વ. ધર્માનુરાગી પૂજ્ય

શ્રી શામજી વેલજી વીરાણી

શ્રી સંતોની સન્મુખ સામાયિક કરવા બેઠા તેમાં "જાવ નિયમ પજ્જુવાસામિ દુવિહં તિવિહેણુ"ના બદલે "જાવ જીવ પજ્જુવાસામિ તિવિહ તિવિહેણ" બોલ્યા તે શ્રી લાલચંદજી મહારાજે સાંભળ્યુ અને તેઓશ્રીએ પૂછયું કે "વિનોદકુમાર ! તમે આ શું કરો છો? તેનો જવાબ આપવાને બદલે "અપ્પાણું વોસિરામિ" બોલી પાઠ પૂરો કર્યો અને પછી વિનયપૂર્વક બે હાથ જોડીને બોલ્યા કે "સાહેબ ! એ તો બની ચૂકયુ અને મેં સ્વયમેવ દીક્ષા લઈ લીધી તે બરાબર જ છે અને તેમાં કાંઇ ફેરફાર થઇ શકે તેમ નથી. આ સિવાય આપશ્રીની બીજી કોઇ પણ પ્રકારની આજ્ઞા હોય તો ફરમાવો."

તેજ દિવસે બપોરના મુનિશ્રી સમર્થમલજી મહારાજ સાહેબે શ્રી વિનોદકુમાર મુનિને પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને સમજાવ્યા કે "તમે એક સારા ખાનદાન કુટુંબના વ્યકિત છો તમારી આ દીક્ષા અંગીકાર કરવાની રીત બરાબર નથી. કારણુ કે તમારા માતા-પિતાને આ હકીકતથી દુઃખ થાય અને તેથી મારી સંમતિ છે કે રજોહરણુની ડાંડી ઉપરથી કપડુ કાઢી નાખો જેથી તમો શ્રાવક ગણાઓ અને જરૂર પડે તો શ્રાવકોનો સાથ લઇ શકો એમ ત્રણવાર પૂજ્ય "મહારજશ્રીએ સમજાવેલ પરંતુ તેમણે ત્રણેય વખત એકજ ઉત્તર આપેલો કે 'જે થયુ તે થયું હવે મારે આગળ શુ કરવુ તે ફરમાવો"

શ્રી વિનોદમુનિના શ્રી સમર્થમલજી જેવા મહામુનિના પ્રશ્નના જવાબ પછી બીચનનો ચતુર્વિધ સંઘ વિચારમાં પડી ગયો અને મુનિશ્રીઓ પર સંસારીઓનો કોઈપણુ પ્રકારનો નિષ્કારણુ હુમલો ન આવે તે માટે શ્રી વિનોદમુનિને જણાવવામાં આવ્યું કે "અમારી સલામતી માટે તમારે જાહેર નિવેદન બહાર પાડવાની જરૂર છે" ત્યારે શ્રી વિનોદમુનિએ પોતાના હસ્તાક્ષરે નિવેદન શ્રી સંઘ સમક્ષ પ્રગટ કર્યું તેનો સાર નીચે મુજબ છે :—

મારા માતા-પિતા મોહને વશ થઈને દીક્ષાની આજ્ઞ તેમ ન હતુ અને "અસંખયં જીવય મા પમાયએ" ને, આધારે

એક ક્ષણ પણ દીક્ષાથી વંચિત રહી શકું તેમ નથી એમ મને લાગ્યું. શ્રી લાલચંદજી મહારાજ સાહેબ-વગેરેએ મારી દીક્ષા માટે વિચારી પછી કરવાનું કહેલ પરંતુ મને સમય માત્રનો પ્રમાદ કરવો ઠીક ન લાગ્યો તેથી શ્રી અરિહંત ભગવંતો તથા શ્રી સિદ્ધ ભગવંતોની સાક્ષીએ મારા ગુરુ મહારાજ સમક્ષ પ્રવજ્યાનો પાઠ ભણીને મારા આત્માના કલ્યાણ માટે દીક્ષા અંગીકાર કરી છે. સમાજને ખોટો ખ્યાલ ન આવે કે મારી દીક્ષા ક્ષણિક જુસ્સાથી અગર ગેરસમજથી થઈ છે તેથી તથા સમાજમાં જૈન શાસનની પ્રભાવના થાય તે હેતુથી મારે મારો વૃતાંત પ્રગટ કરવો ઉચિત છે.

ઉત્તરાધ્યયનજી સૂત્રના ૧૯ મા અધ્યયન પરથી મને લાગ્યું કે મનુષ્ય-જીવનનું ખરૂં કર્તવ્ય, મોક્ષફળ આપનારી દીક્ષા જ છે

છેવટ સુધી મેં મારા બાપુજી પાસે દીક્ષા માટે આજ્ઞા માગી અને તે વખતે પણ પહેલાંની જેમ વાત ઉડાવી દીધી અને અનંત ઉપકારી એવા મારા બાપુજી સમક્ષ હું તેમને કડક ભાષામાં પણ કહી શકતો નહીં અને બીજી બાજુથી મને થયું કે આયુષ્ય અશાશ્વત છે અને આવા ઉત્તમ કાર્ય માટે મારે જરાપણ પ્રમાદ કરવો ઉચિત નથી તેથી મે વિચારીને આ પગલું ભર્યું છે અને મને પૂર્ણ વિશ્વાસ છે કે, શ્રી વીરપ્રભુ મહાવીર સ્વામીનો સકળ સંઘ મારા આ કાર્યને અનુમોદશે જ. " તથાસ્તુ "

રાજકોટમાં શ્રી વિનોદકુમારના ગયા પછી પાછળથી ખબર પડી કે વિનોદકુમાર કેમ દેખાતા નથી એટલે તપાસ થવા માંડી ગામમાં ક્યાંય પત્તો ન લાગ્યો એટલે બહારગામ તારો કર્યા ક્યાંયથી પણ સંતોષકારક સમાચાર સાંપડ્યા નહીં અર્થાત પત્તો મળ્યોજ નહીં. આમ વિમાસણના પરિણામે પિતાશ્રીને બે મહિના પહેલાંની એક વાતની યાદી આવી તે એ હતી કે તે વખતે શ્રી વિનોદકુમારે આજ્ઞા માંગેલી કે " બાપુજી ! આપની આજ્ઞા હોય તો આ ચાતુર્માસ બીચન (રાજસ્થાન) જાઉં કારણ કે બીચનમાં પૂ. ગુરુમહારાજ શ્રી સમર્થમલજી મુનિ, કે

જેઓ સિદ્ધાંતવિશારદ છે અને અનેકાંતવાદના પૂરા જાણકાર છે, તેઓ ત્યાં બિરાજમાન છે કે જેઓશ્રી પાસે શાસ્ત્રાભ્યાસ કરવા માટે પૂ શ્રી લાલચંદજી મહારાજ આદિ ઠાણા ૪ જવાના છે તો મારી ઇચ્છા પણ ત્યાં તેમની પાસે જવાની છે

આ વાતચીતનું સ્મરણ પિતાશ્રીને આવવા સાથે તેઓએ પં. પૂર્ણચંદ્રજી દકને પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને વિનોદકુમાર માટેની પોતાની ચિંતા વ્યકત કરી પંડિતજીનુ પણ આ વાતને સમર્થન મળ્યું. તેઓશ્રીએ જણાવ્યુ કે "થોડા સમય પૂર્વે શ્રી વિનોદકુમારે મારી પાસે જાણુવા માગ્યુ હતુ કે, ભીચનમાં કેવા પ્રકારની સગવડ છે ?" આમ મારી સાથે પણ વાર્તાલાપ થયો હતો બન્નેનો આ પ્રમાણે એકમત થતાં પિતાશ્રીએ ભીચનનો તાર કરવા સૂચના કરી તા ૨૬–૫–૫૭ ના રોજ પૃથ્વીરાજજી માલુ ઉપર, ભીચન (રાજસ્થાન), તાર કર્યો.

તા ૨૮–૫–૫૭ ના રોજ જવાબ આવ્યો કે શ્રી વિનોદભાઈએ ભીચનમાં સ્વયમેવ દીક્ષા ગ્રહણ કરી છે. એટલે તેમના પિતાશ્રીએ રાવબહાદુર શ્રી એમ પી સાહેબ, શ્રી કેશવલાલભાઇ પારેખ અને પંડિતજી પૂર્ણચંદ્રજી દક એમ ત્રણેયને શ્રી વિનોદકુમારને પાછા તેડી લાવવા માટે ભીચન મોકલ્યા તા ૨૮-૫-૫૭-ના રોજ રવાના થઈ તા. ૩૦–૫–૫૭ ના રોજ સવારે ફ્લોદી સ્ટેશને પહોંચ્યા. બેલગાડીમાં તેઓ ભીચન ગયા કે જ્યાં સ્થિવર મુનિશ્રી શીરેમલજી મહારાજ તથા પૂજ્ય પંડિતરત્ન, શાસ્ત્રવિશારદ શ્રી સમર્થમલજી મહારાજ આદિ ઠાણા ૮ તથા પૂજ્ય તપસ્વીજી મહારાજ શ્રી લાલચંદજી મહારાજ આદિ ઠાણા ૪ બિરાજતા હતા કુલ સાધુ–સાધ્વીની સંખ્યા અઠ્ઠાવીસથી ત્રીસની હતી

પૂછપરછના જવાબમાં શ્રી વિનોદમુનિએ કેશવલાલભાઇ પારેખને કહ્યુ કે "મે તો દીક્ષા અંગીકાર કરી લીધી છે. તેમાં કાંઈ ફેરફાર થાય તેમ નથી તમો અમારા વીરાણી કુટુંબના હિતૈષી છો અને જો સાચા હિતૈષી હો તો મારા પૂ બા અને બાપુજીને

સમજાવીને મારી હવે બન્નેની મોટી દીક્ષાની આજ્ઞા અઠવાડીઆની અંદર અપાવી દીધી, એટલું જ નહીં પણ "સવિ જીવ કરૂં શાસન રસી"ની ભાવનામાં અને આજ દિવસ સુધીના મારી ઉપરના ઉપકારના બદલામાં આગ્રહને અનુલક્ષીને મારી ભાવના એ હોય જ અને છે કે, મારી દીક્ષા, તેઓની દીક્ષાનું નિમિત્ત બને અને મારા માતા-પિતા સદ્ગતિને સાધે અર્થાત્ મારી સાથે દીક્ષા લીએ.

આવા દૃઢ જવાબના પરિણામે તે જ સમયે શ્રી 'વિનોદકુમાર' પાછા લઈ જવાની ભાવનાને નિષ્ફળતા સાંપડી અને તા. ૩૧-૫-૫૭ની રાત્રિના રવાના થઈ તા. ૨-૬-૫૭ ના સવારે મહા પરીષહરૂપ ક્ષેત્રનો અનુભવ કરી, શ્રી વિનોદકુમારના પિતાશ્રીને તમામ વાતથી વાકેફ કર્યા.

સ્વ. ધર્માનુરાગી પૂજ્ય

માતુશ્રી શ્રી કડવીબાઇ વીરાણી

હૃદય થરથરી ઊઠયુ અને મહા અનુકંપાએ મુનિના હૃદયમાં સ્થાન લીધું. હાથમાં રજોહરણ લઇ જાનના જોખમની પરવા કર્યા વગર ગાયોને બચાવવા ગયા ગાયોને તો બચાવી જ લીધી, પરંતુ આ ક્રિયામાં છકાય જીવની દયાના સાધનભૂત રજોહરણ કે જે વિનોદમુનિને આત્માથી વધારે પ્યારો હતો તે રેલ્વે લાઇન ઉપર પડી ગયો અને શ્રી વિનોદમુનિએ તે પાછો સપાદન કરવામાં જડવાદને સિધ્ધ કરતા રાક્ષસી એન્જીનને ઝપાટે આવ્યા અને પોતાનું બલિદાન આપ્યું. અરિહંત - અરિહંત . એવા શબ્દો મુખથી નીકળ્યા અને શરીર તૂટી પડયું રકત પ્રવાહ છૂટી પડયો અને થોડાજ વખતમાં પ્રાણાંત થઇ ગયો બધા લોકો કહેવા લાગ્યા કે ગૌરક્ષામાં મુનિશ્રીએ પ્રાણ આપ્યા. અંતિમ સમયે મુનિશ્રીના ચહેરાપર ભવ્ય શાન્તિ જ દેખાતી હતી.

હમેશાં તેઓ જે તરફ હાજતે જતા હતા તે તરફ ફલોદીથી પોકરણ તરફ જવાની રેલ્વે લાઇન હતી આ લાઇન ઉપર રેલ્વે સત્તાવાળાઓએ ફાટક મૂકેલ નથી અને ત્યાં રસ્તો પણ છે એટલે પશુઓની અવરજવર હોય જ છે અને વખતો વખત ત્યાં ઢોરો, રેલ્વેની હડફેટે ચડી જવાના પ્રસંગ બને છે

ફલોદી સઘે આ દુર્ઘટનાના ખબર રાજકોટ ટેલીફોનથી આપ્યા. જે વખતે ટેલિફોન આવ્યો તે વખતે પિતાશ્રી બહાર ગયા હતા અને માતુશ્રી મણિબેન સામાયિક-પ્રતિક્રમણમાં બેઠાં હતાં માત્ર એક નોકર ઘરમાં હતો કે જેણે ટેલિફોન ઉઠાવ્યો પણ તે કાંઇ ટેલિફોનમાં હકીકત સમજી શકયો નહી અને સાચા સમાચાર મોડા મળ્યા. સ્પેશિઅલ પ્લેઇનથી ફલોદી પહોંચે તે પહેલાં અગ્નિસંસ્કાર થઇ ગયો. સૂચનાનો ટેલિફોન અર્ધો કલાક મોડો પહોંચ્યો. જો સંદેશો સમયસર પહોંચ્યો હોત તો માતા-પિતાને શ્રી વિનોદમુનિના શબરૂપે પણ ચહેરો જોવાનો અને અંતિમ દર્શનનો પ્રસગ મળત, પરંતુ અતરાય કર્મે તેમ બન્યું નહીં.

આથી પ્લેઇનનો પ્રોગ્રામ પડતો મૂકવામાં આવ્યો અને

માતા-પિતા તા. ૧૪-૮-૫૭ ના રોજ ટ્રેઇન મારફત ફલોદી પહોંચ્યા. શ્રી દુર્લભજીભાઈ અને મણિબેને પૂજ્ય તપસ્વી શ્રી લાલચંદજી મહારાજ સાહેબનાં દર્શન કર્યા.

આ પ્રસંગે શ્રી લાલચંદજી મહારાજ સાહેબે અવસરને પિછાણીને અને ધૈર્યનુ એકાએક ઐક્ય કરીને શ્રી વિનોદમુનિના માતા-પિતાના સાંત્વન અર્થે ઉપદેશ શરુ કર્યો, જેનો ટૂંકામાં સાર આ પ્રમાણે છે

"હવે તો એ રત્ન ચાલ્યું ગયું! સમાજનો આશા દીપક ઓલવાઈ ગયો! ઝટ ઊગીને આથમી ગયો! હવે એ દીપ ફરીથી આવી શકે તેમ નથી." શ્રી વિનોદમુનિના સંસાર પક્ષનાં માતુશ્રી મણિબેનને મુનિશ્રીએ કહ્યુ કે:- બેન! ભાવિ પ્રબળ છે આ બાબતમાં મહાપુરુષોએ પણ હાથ ધોઇ નાખ્યા છે અને સૌને મરણને શરણુ થવુ પડે છે, તો પછી આપણા જેવા પામર પ્રાણીનુ શુ ગજું છે? હવે તો શોક દૂર કરીને આપણે એમના મૃત્યુનો આદર્શ જોઈને માત્ર ધીરજ ધરવાની રહી"

પૂ. શ્રી સમર્થમલજી મહારાજ સાહેબનો અભિપ્રાય:-

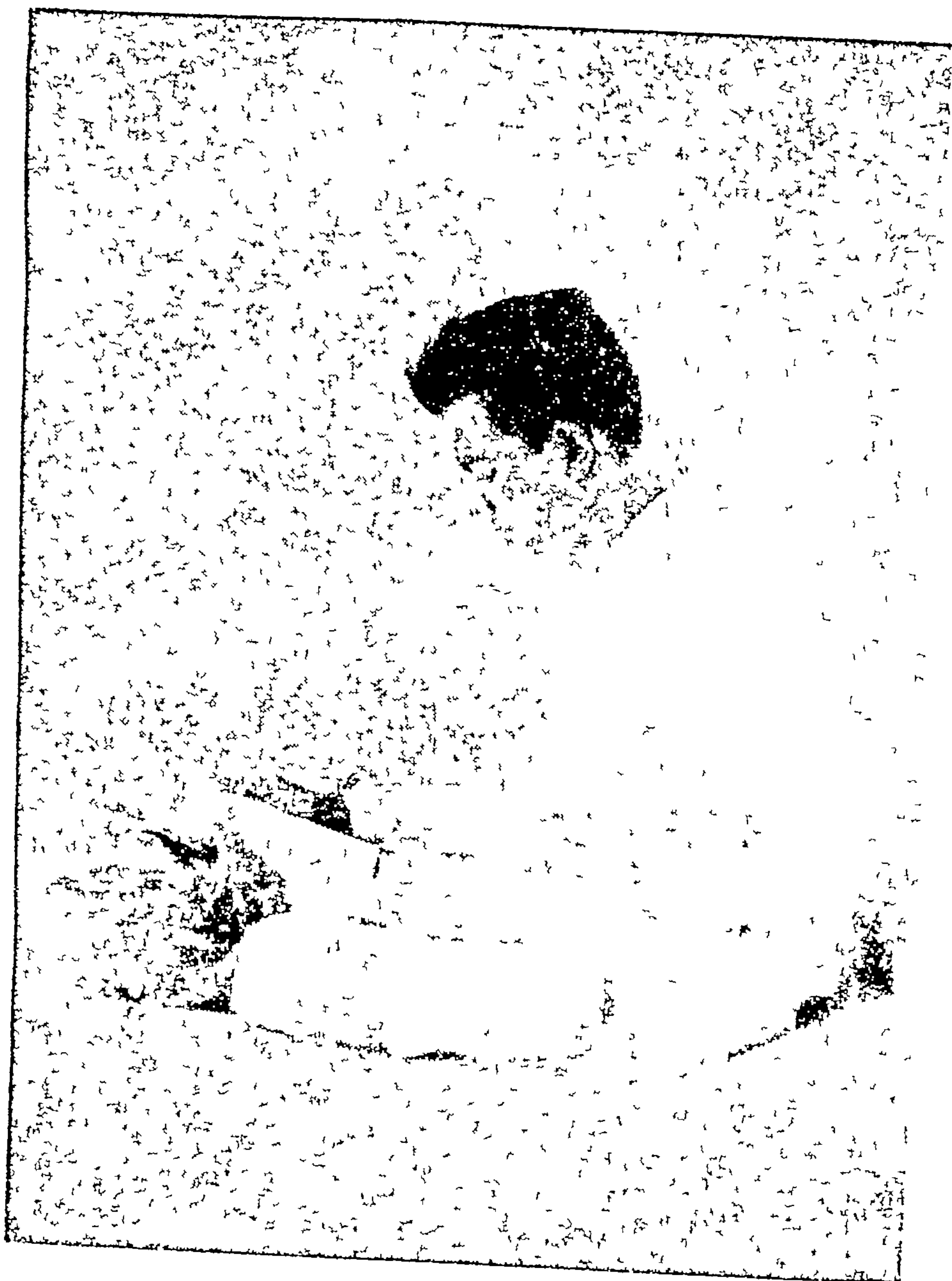
પ્રાથમિક તેમ જ અલ્પકાળના પરિચયથી મને શ્રી વિનોદમુનિના વિષે અનુભવ થયો કે તેમની ધર્મપ્રિયતા અને ધર્માભિલાષા 'અટ્ઠિમિંજા પેમાણુરાગરત્તે' નો પરિચય કરાવતી હતી પ્રાપ્ત સાંસારિક પ્રચૂર વૈભવ તરફ તેમની રુચિ દૃષ્ટિગોચર થતી ન હતી, પરંતુ તેઓ વીતરાગવાણીના સંસર્ગથી વિષયવિમુખ, ધર્મકાર્યમા સદા તત્પર અને તલ્લીન દેખાતા હતા. ખાસ પરિચયના અભાવે પણ તેમની વૈરાગ્ય ધારાથી તેમની ધર્માનુરાગીતા તથા જીવનચર્યાથી કઠિન કાર્ય કરવામાં પણ ગભરાટના સ્થાને સુખાનુભવની વૃત્તિ લક્ષમાં આવતી હતી.

હવે,

શ્રી વિનોદમુનિના જીવનના બે પ્રશ્નો ઉ

"असंखयं जीविय मा पमायए"

....શ્રી વિનોદકુમાર વીરાણી.

(દીક્ષા લીધા પહેલાં શાસ્ત્રાભ્યાસ કરતા)

જન્મ : પોર્ટસુદાન સા. ૧૯૯૨

દીક્ષા

[illegible]ન – (રાજસ્થાન)

૨૦૧૩ વૈશાખ વદ ૧૨

[illegible]-૫૭ રવિવાર

નિર્વાણ

ફલોદી – (રાજસ્થાન)

સાં. ૨૦૧૩ શ્રાવણ શુદ ૧૨

તા. ૭-૮-૫૭ બુધવાર

માતા-પિતા તા ૧૪-૮-૫૭ ના રોજ ટ્રેઈન મારફત ફલોદી પહોંચ્યા શ્રી દુર્લભજીભાઈ અને મણિબેને પૂજ્ય તપસ્વી શ્રી લાલચંદજી મહારાજ સાહેબનાં દર્શન કર્યાં.

આ પ્રસંગે શ્રી લાલચંદજી મહારાજ સાહેબે અવસરને પિછાણીને અને ધૈર્યનું એકાએક ઐકય કરીને શ્રી વિનોદમુનિના માતા-પિતાના સાંત્વન અર્થે ઉપદેશ શરુ કર્યો, જેનો ટૂંકામાં સાર આ પ્રમાણે છે.

"**હવે તો એ રત્ન ચાલ્યું ગયું! સમાજનો આશા દીપક ઓલવાઈ ગયો! ઝટ ઊગીને આથમી ગયો! હવે એ દીપ ફરીથી આવી શકે તેમ નથી.**" શ્રી વિનોદમુનિના સંસાર પક્ષનાં માતુશ્રી મણિબેનને મુનિશ્રીએ કહ્યુ કે:- બેન! ભાવિ પ્રબળ છે. આ બાબતમાં મહાપુરુષોએ પણ હાથ ધોઇ નાખ્યા છે અને સૌને મરણને શરણ થવું પડે છે, તો પછી આપણા જેવા પામર પ્રાણીનું શુ ગજું છે? હવે તો શોક દૂર કરીને આપણે એમના મૃત્યુનો આદર્શ જોઈને માત્ર ધીરજ ધરવાની રહી"

પૂ. શ્રી સમર્થમલજી મહારાજ સાહેબનો અભિપ્રાય:-

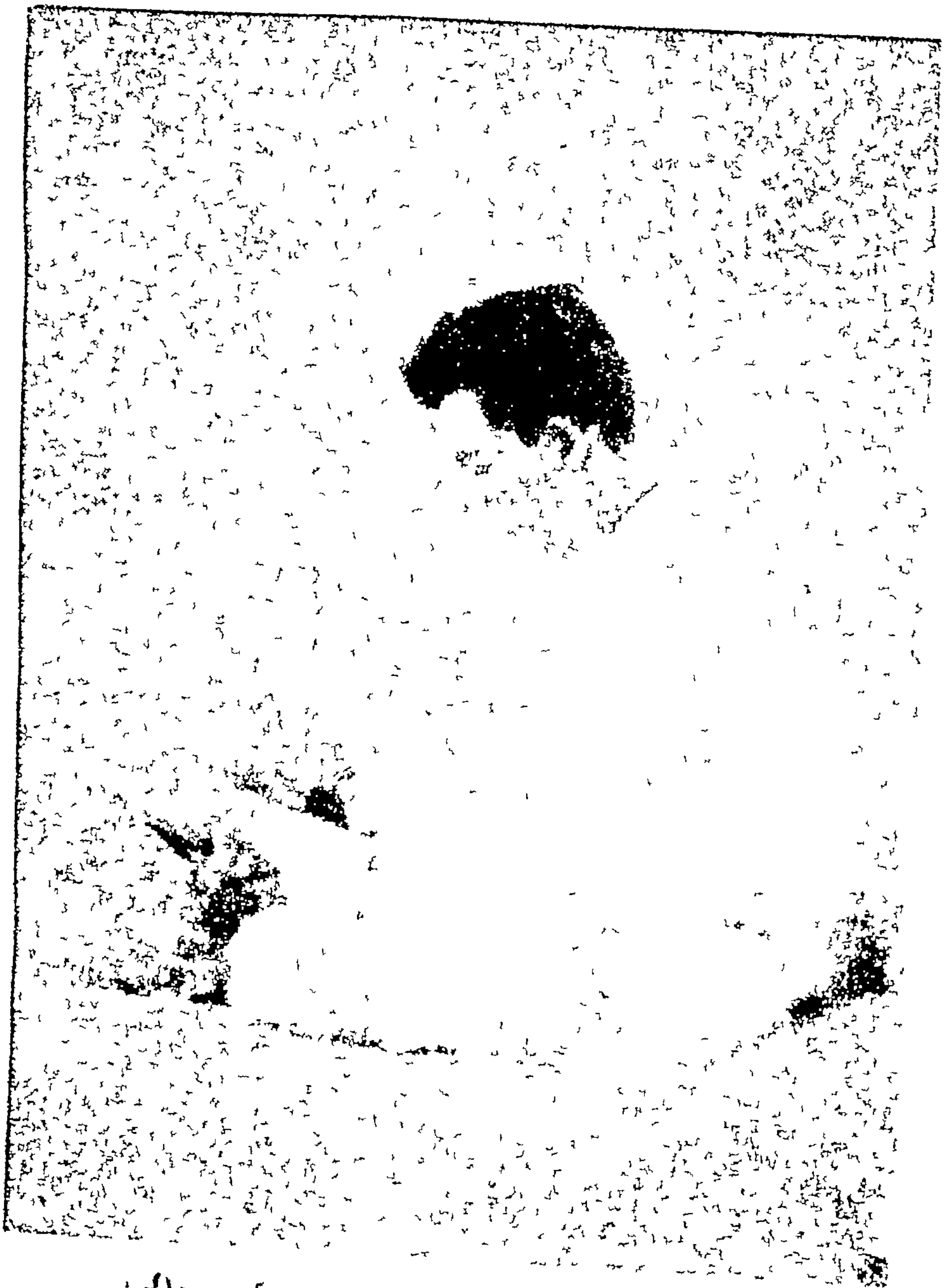
પ્રાથમિક તેમ જ અલ્પકાળના પરિચયથી મને શ્રી વિનોદમુનિના વિષે અનુભવ થયો કે તેમની ધર્મપ્રિયતા અને ધર્માભિલાષા 'અટ્ઠિમિંજા પેમાણુરાગરત્તે' નો પરિચય કરાવતી હતી ખાસ સાંસારિક પ્રચૂર વૈભવ તરફ તેમની રુચિ દૃષ્ટિગોચર થતી ન હતી, પરંતુ તેઓ વીતરાગવાણીના સંસર્ગથી વિષયવિમુખ, ધર્મકાર્યમા સદા તત્પર અને તલ્લીન દેખાતા હતા. ખાસ પરિચયના અભાવે પણ તેમની વૈરાગ્ય ધારાથી તેમની ધર્માનુરાગીતા તથા જીવનચર્યાથી કઠિન કાર્ય કરવામાં પણ ગભરાટના સ્થાને સુખાનુભવની વૃત્તિ લક્ષમાં આવતી હતી.

હવે,

શ્રી વિનોદમુનિના જીવનના બે પ્રશ્નો ઉપસ્થિત થાય છે તેનો

"असंखयं जीविय मा पमायए"

...શ્રી વિનોદકુમાર વીરાણી.

(દીક્ષા [illegible])

[illegible]

દીક્ષા

[illegible]

[illegible] (રાજસ્થાન)

[illegible] સુદ ૧૨

[illegible]

ખુલાસો કરવામાં આવે છે

પ્ર. ૧ તેમણે આજ્ઞા વગર સ્વયમેવ દીક્ષા કેમ લીધી ?

ઉત્તર:- પાંચમા આરાના ભદ્રા શેઠાણીના પુત્ર એવતા (અતિ મુકત) કુમારને તેની માતુશ્રીએ દીક્ષાની આજ્ઞા આપવાની તદ્દન ના પાડી એટલે તેણે સ્વયમેવ દીક્ષા લીધી ત્યારબાદ ભદ્રા શેઠાણીએ પોતાના કુમારને ગુરુને સોપી દીધા તેજ રાત્રે તેણે બારમી ભિખ્ખુની પડિમા અંગીકાર કરી અને શિયાળણીના પરિષહથી કાળ કરી નલીન-ગુલ્મ વિમાનમાં ગયા તેવીજ રીતે શ્રી વિનોદકુમાર સ્વયં દીક્ષિત થયા.

પ્ર ૨ આવા વૈરાગી જીવને આવો ભયંકર પરિષહ કેમ આવે ?

ઉત્તર:- કેટલાક ચરમ શરીરી જીવને મારણાંતિક ઉપસર્ગ આવેલ છે જુઓ ગજસુકુમાર મુનિ, મેતારજ મુનિ, કોશલ મુનિ, કારણ કે તેમની સત્તામા હજારો ભવનાં કર્મ હોવા જોઈએ ત્યારે તેમને એકદમ મોક્ષ જવુ હતું તો મારણાતિક ઉપસર્ગ આવ્યા વગર એટલાં બધા કર્મ કેવી રીતે ખપે ? બા બ્ર શ્રી વિનોદમુનિને આવો પરિષહ આવ્યો, જે ઉપરથી એમ અનુમાન થાય છે કે તે એકાવતારી જીવ હોય.

શ્રી વિનોદમુનિનું વિસ્તૃત જીવનચરિત્ર જુદા પુસ્તકથી છપાએલા છે. તેમાંથી અહી સાર રૂપે સક્ષેપ કરેલ છે.

મહાનુભાવો,

નીચેનાં ધર્મકરણી કરવામાં ઉપયોગી ધાર્મિક પુસ્તકો અને ઉપકરણો પડતર કિંમત કરતાં અર્ધી કિંમતે આપવામાં આવે છે તો જેઓને જરૂરત હોય તેમણે નીચે બતાવેલ સ્થળેથી મેળવી લેવાં અગર પોસ્ટથી મંગાવી લેવાં (પોસ્ટેજ ખર્ચ અલગ થશે.)

વિગત	પડતર કિંમત	અર્ધી કિંમત
શ્રી જૈન તત્ત્વપ્રકાશ	૬-૦-૦	૩- ૦-૦
શ્રી જૈન જ્ઞાનસાગર	૩-૦-૦	૧- ૮-૦
સમ્યગ્દર્શન અને અધ્યાત્મ જ્ઞાન	૪-૦-૦	૨- ૦-૦
મહામંત્ર આરાધના, શ્રુતજ્ઞાન-પ્રશ્નોત્તરી અને તત્ત્વ સંગ્રહ	૪ ૦-૦	૨- ૦-૦
શ્રી ધર્મધ્યાન અને સજ્ઝાયમાળા	૩-૮ ૦	૧-૧૨-૦
બૃહદ્ થોક સંગ્રહ	૩ ૦-૦	૧- ૮-૦
અતિમુક્ત બા. બ્ર. શ્રી વિનોદમુનિનું જીવન ચરિત્ર (બીજી આવૃત્તિ) ગુજરાતી	૨-૮-૦	૧- ૪-૦
અતિમુક્ત બા. બ્ર શ્રી વિનોદમુનિનું જીવન ચરિત્ર - હિન્દી	૨-૮-૦	૧- ૪-૦
શ્રી દંડકાવ બોધ ગ્રંથ	૩-૦-૦	૧- ૮ ૦
શ્રી સિદ્ધિનાં સોપાન	૧-૮-૦	૦-૧૨-૦
શ્રી નવતત્ત્વ અને જીવવિચાર	૦-૮-૦	૦- ૪-૦
શ્રી પ્રતિક્રમણ સૂત્ર	૦-૬-૦	૦- ૩-૦
ભાવના શતક તથા કર્મ અને આત્માનો સંયોગ	૦ ૮-૦	૦- ૪-૦
શ્રી સામાયિક સૂત્ર	૦-૧-૬	૦- ૦-૯
ગુચ્છા ઊનના	૩-૪-૦	૧-૧૦-૦
કટાસણું ઊનનુ	૨-૮-૦	૧- ૪-૦
માળા (નવકારવાળી) સુખડની	૧-૦-૦	૦- ૮-૦
પુસ્તકો મૂકવા માટે લાકડાના સાપડા	૧-૦ ૦	૦- ૮-૦

સ્થળ :
દિવાનપરા શેરી નં. ૬
રાજકોટ

શ્રી શામજી વેલજી વીરાણી અને
શ્રી કડવીબાઇ વીરાણી સ્મારક ટ્રસ્ટ.

પંડિત રત્ન બા. બ્ર. સ્વ. મુનિશ્રી પ્રાણલાલજી
મહારાજ સાહેબ
વ્યાખ્યાનના પ્રારંભમાં પ્રકશાતા હતા તે કાવ્ય.
— સ્ત્રગ્ધરા વૃત્ત. —

જે શ્રી તીર્થંકરોના, અનુપ અતિશયે, નીકળી કંઠદ્વારા,
સૌમ્યા સંપૂર્ણસત્યા, વદન વિવરની, પુષ્કરાવર્તધારા;
શોભે સ્યાદ્વાદરૂપે, મધુર મૃદુ અતિ, ભવ્યને તારનારી.
એવી વાણી જિનોની, પરમહિતકારી, વિશ્વ આહ્લાદકારી. ૧

આજે દુઃખાર્ત આરે, વિષમ સમયમાં એક આધાર તારો,
બાકી કલ્પિત ભાખે, નિજમતિ વચને, એજ રસ્તો નઠારો;
તારી સુશાંત વાણી, સકલ ભય હરે, એજ મૂળો ઉત્થાપે,
તારી આજ્ઞા અમોને, અતુલ સુખ કરે સર્વ સંસાર કાપે. ૨

મારા પરમ ઉપકારી, ધર્મહેતુભૂત પરમ પૂજ્ય શાસન ભૂષણ મહારાજશ્રી ૧૦૦૮ બાલબ્રહ્મચારી પંડિત રત્ન, મહા પ્રભાવશાળી પ્રખર તત્ત્વજ્ઞાની ઓજસ્વી મહાન આત્મા

મુનિશ્રી પ્રાણલાલજી સ્વામીને

મારા અંતઃકરણના શુદ્ધ ભાવથી કોટી કોટી વંદન હોજો
ૐ શાન્તિ ! શાન્તિ !! શાન્તિ !!!

ગુણાનુરાગી,
દુર્લભજી શામજી વીરાણી.

સ્વર્ગસ્થોની તિથિઓ,

પૂ પિતાશ્રી,

શ્રી શામજી વેલજી વીરાણી

[સાં ૨૦૦૨ મહા વદ ૧૨ તા. ૨૮-૨-૪૬]

卐

પૂ માતુશ્રી,

શ્રી કડવીબાઈ વીરાણી

[સાં ૨૦૧૦ ભાદરવા શુદ ૧૪ તા ૧૧-૯-૫૪]

卐

બા. બ્ર. વિનોદમુનિશ્રી,

[સાં. ૨૦૧૩ શ્રાવણ શુદ ૧૨ તા ૭-૮-૫૭]

卐

ઉપરોક્ત તિથિઓએ

કુટુંબીજનો તથા સ્નેહીઓ

પોતાના આત્માની ઉન્નતિને માટે ભવ્યાત્માઓના જીવનમાંથી અનુકરણીય વ્રત-નિયમ જેવાં કે સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, સંવર, ચોવિહાર, ઉપવાસ, એકાસણું, આયબિલ, ઉણોદરી આદિ તપ પોતાના ભાવ પ્રમાણે કરી તેઓની વાસ્તવિક જીવન-સ્મૃતિ પોતાના જીવનમાં ઉતારે એવી નમ્ર વિનતી

" આપણી જાગૃતિ એજ એમની સ્મૃતિ બને "

'આત્મબંધુ

"[illegible]वयं जीविय मा पमायए"

પોતાના હૃદયની ચિરંતન પ્રકાશતી
[illegible] જ્ઞાન-જ્યોતે
[illegible] પણ ધર્મના તેજ પાથરનાર
સ્વ. પૂ. પિતાશ્રી

શ્રીમાન્ વેલજી વીરાણી

તેમજ

સ્વ. પૂ. માતુશ્રી

કડવીબાઈ વીરાણી

અને

જન્મથીજ ધર્મના રંગે રંગાએલા

સ્વ. બા. બ્ર. વિનોદમુનિશ્રીને

[illegible]

લિ. દુલભજી [illegible]

૪ ચોઇંદ્રિય, ૫ નારકી, ૬ તિર્યંચ, ૭ મનુષ્ય, ૮ ભવનપતિ ૯ વાણવ્યંતર, ૧૦ જ્યોતિષી, ૧૧ વૈમાનિક. **૧૧. બારે પ્રકારે જીવ.** ૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપકાય ૩ તેજસ્કાય, ૪ વાયુકાય, ૫ વનસ્પતિકાય, ૬ ત્રસકાય. એ છ ના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત, એ બાર. **૧૨. તેર પ્રકારે જીવ.** ૧ કૃષ્ણલેશ્યી ૨ નીલલેશ્યી, ૩ કાપોતલેશ્યી ૪ તેજોલેશ્યી, ૫ પદ્મલેશ્યી, ૬ શુક્લલેશ્યી, એ છના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એ બારને ૧ અલેશ્યી. **૧૩. ચૌદ પ્રકારે જીવ.** ૧ સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિયના અપર્યાપ્ત, ૨ સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિયના પર્યાપ્ત, ૩ બાદર એકેંદ્રિયના અપર્યાપ્ત, ૪ બાદર એકેંદ્રિયના પર્યાપ્ત, ૫ બેઇંદ્રિયના અપર્યાપ્ત, ૬ બેઇંદ્રિયના પર્યાપ્ત ૭ ત્રીઇંદ્રિયના અપર્યાપ્ત, ૮ ત્રીઇંદ્રિયના પર્યાપ્ત. ૯ ચૌઇંદ્રિયના અપર્યાપ્ત, ૧૦ ચોઇંદ્રિયના પર્યાપ્ત, ૧૧ અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિયના અપર્યાપ્ત, ૧૨ અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિયના પર્યાપ્ત, ૧૩ સંજ્ઞી પંચેંદ્રિયના અપર્યાપ્ત, ૧૪ સંજ્ઞી પંચેંદ્રિયના પર્યાપ્ત

વિસ્તાર નયે કરીને જીવના ૫૬૩ ભેદ. ૧ ચૌદ ભેદ નારકીના, ૨ અડતાળીશ ભેદ તિર્યંચના, ૩ ત્રણસેં ને ત્રણ ભેદ મનુષ્યના, ૪ એકસો અઠાણું ભેદ દેવના.

નારકીના ભેદ. સાત નરકના નારકી અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એ ચૌદ. ૧.

તિર્યંચના ભેદ. ૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપકાય, ૩ તેજસ્કાય, ૪ વાયુકાય એ ચારના સૂક્ષ્મ, ને બાદર, એ આઠ. તે આઠના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એ સોળ. વનસ્પતિના ૭ ભેદ તે ૧ સૂક્ષ્મ, ૨ પ્રત્યેક, ૩ સાધારણ, એ ત્રણના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત, એ છ મળીને બાવીશ ૧ બેઇંદ્રિય, ૨ ત્રીઇંદ્રિય, ૩ ચોઇંદ્રિય એ ત્રણના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એ ૭ મળીને ૨૮. **તિર્યંચ પંચેદ્રિયના ૨૦ ભેદ.** ૧ જળચર, ૨ સ્થલચર, ૩ ઉરપરિસર્પ, ૪ ભુજપરિસર્પ, ૫ ખેચર, એ પાંચ ગર્ભજ ને પાંચ સંમૂર્છિમ એ દશ એ દશના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત, એ વીશ મળીને ૪૮ ભેદ તિર્યંચના જાણવા. ૨

મનુષ્યના ભેદ. પન્નર કર્મભૂમિના મનુષ્ય, ત્રીશ અકર્મભૂમિના મનુષ્ય, છપ્પન અંતરદ્વીપના મનુષ્ય, એ એકસો ને એક ક્ષેત્રના ગર્ભજ મનુષ્યના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એ ૨૦૨, ને ૧૦૧ ક્ષેત્રના સંમૂર્છિમ મનુષ્ય ચૌદ સ્થાનકિયા અપર્યાપ્ત, એ ૩૦૩ ભેદ મનુષ્યના જાણવા. ૩.

દેવના ભેદ. ભ[illegible] ૨૫ ભેદ તે દશ અસુર કુમારાદિક, પન્નર પરમાધર્મી એ પચીશ [illegible] જાતિના દેવ. ૧૦ જાતિના જંભિકા, એ ૨૬ [illegible] ચાર. પાંચ સ્થિર,

એ દશ મળીને ૬૧. ત્રણ કિલ્વિષી, ૬૪. બાર દેવલોક, ૭૬. નવ લોકાંતિક, ૮૫ નવ ગ્રૈવેયક, ૯૪. પાંચ અનુત્તર વિમાન, ૯૯ એ નવાણું જાતિના દેવના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એ ૧૯૮ ભેદ દેવના જાણવા. ૪. (વિસ્તાર છકાયના બોલમાંથી જાણવો)

એ સર્વ થઇને ૫૬૩ ભેદ જીવના જાણવા એ જીવ જાણીને, તેની દયા પાળીએ, તો આ ભવ અને પરભવ નિરાબાધ (પીડારહિત) પરમ સુખ પામીએ. **ઇતિં શ્રી જીવતત્વ ૧.**

બીજે અજીવ તત્વનાં લક્ષણ તથા ભેદ

અજીવ તત્ત્વ તે જડ લક્ષણ ચૈતન્ય રહિત, વર્ણઆદિક રૂપ સહિત અને રહિત સુખ દુઃખને ન વેદે તેને અજીવ કહિયે. **અજીવના ભેદ ચૌદ.** ૧ ધર્માસ્તિકાયનો સ્કંધ, ૨ તેનો દેશ, ૩ તેનો પ્રદેશ, ૪ અધર્માસ્તિકાયનો સ્કંધ, ૫ તેનો દેશ, ૬ તેનો પ્રદેશ ૭ આકાશાસ્તિકાયનો સ્કંધ, ૮ તેનો દેશ ૯ તેનો પ્રદેશ, ૧૦ અધ્ધા કાળ, **એ દશ ભેદ અરૂપી અજીવના જાણવા.** ૧૧ પુદ્ગલાસ્તિકાયનો સ્કંધ, ૧૨ તેનો દેશ, ૧૩ તેનો પ્રદેશ, ૧૪ પરમાણુ પુદગલ, **એ ચાર ભેદ રૂપી અજીવના જાણવા.**

વિસ્તાર નયે કરીને અજીવના ૫૬૦ ભેદ છે. પ્રથમ ૩૦ ભેદ અરૂપી અજીવના. ૧ ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્યથી એક, ૨ ક્ષેત્રથી લોક પ્રમાણે, ૩ કાળ થકી આદિ-અંતરહિત, ૪ ભાવ થકી અરૂપી, ૫ ગુણ થકી ચલણ સહાય, ૬ અધર્માસ્તિકાય દ્રવ્યથી એક, ૭ ક્ષેત્રથી લોક પ્રમાણે, ૮ કાળ થકી આદિ-અંત-રહિત, ૯ ભાવ થકી અરૂપી, ૧૦ ગુણ થકી સ્થિર સહાય, ૧૧ આકાશાસ્તિકાય દ્રવ્યથી એક, ૧૨ ક્ષેત્રથી લોકાલોક પ્રમાણે ૧૩ કાળ થકી આદિઅંતરહિત ૧૪ ભાવ થકી અરૂપી, ૧૫ ગુણ થકી અવગાહનાદાન તથા વિકાસ લક્ષણ, ૧૬ કાળ દ્રવ્યથી અનેક, ૧૭ ક્ષેત્રથી અઢી દ્વીપ પ્રમાણે, ૧૮ કાલ થકી આદિ-અંતરહિત ૧૯ ભાવથી અરૂપી, ૨૦ ગુણ થકી વર્તના લક્ષણ, એ વીશ, ને દશ ભેદ ઉપર કહ્યા તે મળીને કુલ **અરૂપી અજીવના ત્રીશ ભેદ.**

રૂપીઅજીવના ૫૩૦ ભેદ. પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ, પાંચ સંસ્થાન, આઠ સ્પર્શ, એ પચીશ બોલમાં જેટલા જેટલા બોલ લાભે તે ગણતા સર્વ થઇને ૫૩૦ ભેદ થાય છે

તેનો વિસ્તારઃ- પાંચ વર્ણ. ૧ કાળો, ૨ નીલો, ૩ રાતો, ૪ પીળો,

૫ ધોળો એક એક વર્ણમાં વીશ વીશ ભેદ લાભે, તે બે ગંધ, પાંચ રસ પાચ સંસ્થાન, આઠ સ્પર્શ એ વીશ પંચા સો.

બે ગંધ. ૧ સુરભિ ગંધ, ૨ દુરભિ ગંધ એક એક ગંધ, માંહી ત્રેવિશ ભેદ લાભે તે પાંચ વર્ણ, પાચ રસ, પાચ સંસ્થાન આઠ સ્પર્શ એ ત્રેવિશ દુ છેંતાળીશ જાણવા ૧૪૬

પાંચ રસ. ૧ તીખો, ૨ કડવો ૩ કસાયલો ૪ ખાટો, ૫ મીઠો, એક એક રસમાંહી વીસ વીશ વીસ ભેદ લાભે તે પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ સંસ્થાન, આઠ સ્પર્શ, એ વીશ પચા સો જાણવા ૨૪૬

પાંચ સંસ્થાન. ૧ પરિમંડલ સંસ્થાન, તે ચુડીને આકારે, ૨ વર્તુલ સંસ્થાન, તે લાડવાને આકારે, ૩ ત્રશ સંસ્થાન, તે ત્રિખુણા સિંઘોડાને, આકારે, ૪ ચતુરંસ્ત્ર સંસ્થાન, તે ચોરસાને આકારે, ૫ આયત સંસ્થાન, તે લાબી લાકડીના આકારે. એક એક સંસ્થાનમાં વીશ વીશ ભેદ લાભે તે પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાચ રસ, આઠ સ્પર્શ, એ વીશ પંચા સો જાણવા ૩૪૬.

આઠ સ્પર્શ. ૧ કર્કશ, ૨ સુંહાળો, ૩ હલકો ૪ ભારે ૫ ટાઢો, ૬ ઉન્હો ૭ લુખો, ૮ ચીકણો, એક એક સ્પર્શમાં ત્રેવીશ ત્રેવીશ ભેદ લાભે તે પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ, પાંચ સંસ્થાન, ૭ સ્પર્શ, આઠ સ્પર્શમા બે ઓછા કહેલ છે, તે કર્કશની પુછા હોય તો કર્કશ ને સુંહાળો, એ બે વર્જવા, એમ હલકાની પુછા હોય તો, હલકો ન ભારે, એ બે વર્જવા, એમ ટાઢાની પુછા હોય તો ટાઢો ને ઉન્હો, એ બે વર્જવા; એમ ચીકણાની પુછા હોય તો ચીકણો ને લુખો એ બે વર્જવા, એમ જે બોલની પુછા હોય તે તથા તેનો પ્રતિપક્ષ એ બે વર્જવા એ ત્રેવીશ આઠાં એક સો ચોરાશી

એ સર્વ મળીને ૫૩૦ ભેદ રૂપી અજીવના ને ઉપર કહેલા ૩૦ ભેદ અરૂપી અજીવના મળીને ૫૬૦ ભેદ અજીવના જાણવા. તે અજીવ જાણીને તે ઉપરથી મોહ ઉતારીએ તો આ ભવ ને પરભવ, નિરાબાધ પરમ સુખ પામીએ. ઇતિ અજીવ તત્વ.

ત્રીજે પુણ્ય તત્વનાં લક્ષણ તથા ભેદ.

પુણ્ય તત્વ તે શુભ કમાણીએ કરી, શુભ કર્મના ઉદયે કરી, શુભ ઉજ્વલ પુદ્ગલનો બંધ પડે જેના ફળ ભોગવતાં આત્માને મીઠાં લાગે, તેને પુન્યતત્વ કહિયે

તે **પુણ્યના નવ ભેદ.** ૧ અન્ન પુન્ય, ૨ પાણી પુન્ય, ૩ લયન પુન્ય, ૪ શયન પુન્ય, ૫ વસ્ત્ર પુન્ય, ૬ મન પુન્ય, ૭ વચન પુન્ય, ૮ કાય પુન્ય, ૯ નમસ્કાર પુન્ય, એ નવ પ્રકારે પુન્ય ઉપરાજે તેનાં શુભ ફળ ૪૨ પ્રકારે ભોગવે તે

૧ શાતા વેદનીય, ૨ તીર્યંચનુ આયુષ્ય જુગલમા, ૩ મનુષ્યનુ આયુષ્ય, ૪ દેવનું આયુષ્ય, ૫ મનુષ્યની ગતિ, ૬ દેવની ગતિ, ૭ પંચેંદ્રિય જાતિ, ૮ ઔદારિક શરીર, ૯ વૈક્રિય શરીર, ૧૦ આહરક શરીર, ૧૧ તૈજસ શરીર, ૧૨ કાર્મણ શરીર, ૧૩ ઔદારિક અંગઉપાગ, ૧૪ વૈક્રિય અંગઉપાગ, ૧૫ આહારિક અંગઉપાગ, ૧૬ વજ્રરૂષભનારાચ સંઘયણ, ૧૭ સમચતુરસ્ત્ર સંસ્થાન ૧૮ શુભ વર્ણ, ૧૯ શુભ ગંધ, ૨૦ શુભ રસ, ૨૧ શુભ સ્પર્શ, ૨૨ મનુષ્યની અનુપૂર્વિ, ૨૩ દેવની અનુપૂર્વિ, ૨૪ અગુરૂ લઘુ નામ, ૨૫ પરાઘાત નામ, ૨૬ ઉશ્વાસ નામ, ૨૭ આતાપ નામ, ૨૮ ઉદ્યોત નામ ૨૯ શુભ ચાલવાની ગાત, ૩૦ નિર્માણ નામ, ૩૧ તીર્થંકર નામ, ૩૨ ત્રસનામ, ૩૩ બાદર નામ, ૩૪ પર્યાપ્ત નામ, ૩૫ પ્રત્યેક નામ, ૩૬ સ્થિર નામ, ૩૭ શુભ નામ, ૩૮ સૌભાગ્ય નામ, ૩૯ સુસ્વર નામ, ૪૦ આદેય નામ ૪૧ યશો કિર્તિનામ, ૪૨ ઉચ્ચ ગોત્ર, **એ ૪૨ ભેદે પુન્યના ફળ ભોગવે** એ પુન્ય જાણીને, પુન્ય આદરીયે તો આ ભવ ને પરભવ, નિગઆત, પરમ સુખ પામીએ. **ઇતિ પુન્ય તત્વ.**

ચોથે પાપ તત્ત્વનાં લક્ષણ તથા ભેદ.

પાપ તત્વ તે અશુભ કમાણીએ કરી. અશુભ કર્મના ઉદયે કરી અશુભ મેલા પુદ્ગલનો બંધ પડે જેના ફળ આત્માને ભોગવતા કડવા લાગે, તેને પાપતત્વ કહિયે

પાપના ૧૮ ભેદ. ૧ પ્રાણાતિપાત, ૨ મૃષાવાદ, ૩ અદત્તાદાન, ૪ મૈથુન, ૫ પરિગ્રહ ૬ ક્રોધ, ૭ માન, ૮ માયા, ૯ લોભ, ૧૦ રાગ, ૧૧ દ્વેષ, ૧૨ કલેશ, ૧૩ અભ્યાખ્યાન, ૧૪ પિશુન, ૧૫ પરપરિવાદ, ૧૬ રતિ અરતિ, ૧૭ માયામૃષા ૧૮ મિથ્યાદર્શનશલ્ય, એ ૧૮ ભેદે પાપ ઉપરાજે તેના અશુભ ફળ, ૮૨ પ્રકારે ભોગવે. ૧ મતિ જ્ઞાનાવરણીય, ૨ શ્રુત જ્ઞાનાવરણીય, ૩ અવધિ જ્ઞાનાવરણીય, ૪ મન.પર્યવ જ્ઞાનાવરણીય, ૫ કેવળજ્ઞાનાવરણીય, ૬ નિદ્રા, ૭ નિદ્રનિદ્રા, ૮ પ્રચલા ૯ પ્રચલા પ્રચલા, ૧૦ થીણુદ્ધિ, ૧૧ ચક્ષુ દર્શનાવરણીય, ૧૨ અચક્ષુ દર્શનાવરણીય, ૧૩ અવધિ દર્શનાવરણીય, ૧૪ કેવલ દર્શનાવરણીય, ૧૫ અશાતા વેદનીન, ૧૬ મિથ્યાત્વમોહનીય, ૧૭ અનંતાનુબંધી ક્રોધ, ૧૮ માન, ૧૯ માયા, ૨૦ લોભ, ૨૧ અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, ૨૨ માન, ૨૩ માયા, ૨૪ લોભ, ૨૫ પ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ ૨૬ માન, ૨૭ માયા, ૨૮ લોભ, ૨૯ સંજ્વલની ક્રોધ, ૩૦ માન, ૩૧ માયા, ૩૨ લોભ, ૩૩ હાસ્ય, ૩૪ રતિ, ૩૫ અરતિ, ૩૬ ભય, ૩૭ શોક ૩૮

દુગછા, ૩૯ સ્ત્રીવેદ, ૪૦ પુરૂષવેદ. ૪૧ નપુંસકવેદ, ૪૨ નરકનું આયુષ્ય, ૪૩ નરકની ગતિ, ૪૪ તિર્યંચની ગતિ, ૪૫ એકેંદ્રિયપણું, ૪૬ બેઇંદ્રિયપણું ૪૭ ત્રીઇંદ્રિયપણુ, ૪૮ ચૌઇંદ્રિયપણુ. ૪૯ ઋષભનારાચ સંઘયણ, ૫૦ નારાચ સઘયણ, ૫૧ અર્ધનારચ સઘયણ, ૫૨ કીલિકા સંઘયણ, ૫૩ સેવાર્ત સઘયણ, ૫૪ ન્યગ્રોધ પરિમંડલ સસ્થાન, ૫૫ સાદિસંસ્થાન ૫૬ વામન સંસ્થાન, ૫૭ કુબ્જ સસ્થાન, ૫૮ હુંડ સસ્થાન, ૫૯ અશુભ વર્ણ, ૬૦ અશુભ ગંધ, ૬૧ અશુભ રસ, ૬૨ અશુભ સ્પર્શ, ૬૩ નરકની અનુપૂર્વિ, ૬૪ તિર્યંચની અનુપૂર્વિ ૬૫ અશુભ ચાલવાની ગતિ, ૬૬ ઉપઘાત નામ, ૬૭ સ્થાવર નામ, ૬૮ સૂક્ષ્મ નામ, ૬૯ અપર્યાપ્તપણું, ૭૦ સાધારણપણું, ૭૧ અસ્થિર નામ, ૭૨ અશુભ નામ, ૭૩ દુઃભાગ્ય નામ, ૭૪ દુસ્વર નામ, ૭૫ અનાદેય નામ, ૭૬ અયશોકીર્તિ નામ, ૭૭ નીચ ગોત્ર, ૭૮ દાનાંતરાય ૭૯ લાભાંતરાય, ૮૦ ભોગાંતરાય, ૮૧ ઉપભોગાંતરાય, ૮૨ વીર્યાંતરાય, એ ૮૨ પ્રકારે પાપનાં અશુભ ફળ ભોગવે, એ પાપ જાણીને પાપના કારણ છાંડીએ તો આ ભવ ને પરભવ નિરાબાધ, પરમ સુખને પામીએ. **ઇતિ પાપ તત્ત્વ સંપૂર્ણ.**

પાંચમે આસ્રવ તત્ત્વનાં લક્ષણ તથા ભેદ.

આસ્રવ, તે જીવરૂપી તળાવને વિષે અવ્રત, ને અપ્રત્યાખ્યાને કરી. વિષય કષાયને સેવવે કરી, ઇંદ્રિયાદિક ઘડનાલે છિદ્રે કરી, કર્મરૂપી જળનો પ્રવાહ આવે તેને આસ્રવ કહીયે.

તે આસ્રવના સામાન્ય પ્રકારે ૨૦ ભેદ ૧ શ્રોતેંદ્રિય અસંવરે તે આસ્રવ, ૨ ચક્ષુ ઇંદ્રિય અસંવરે તે આસ્રવ, ૩ ઘ્રાણેંદ્રિય અસંવરે તે આસ્રવ, ૪ રસેંદ્રિય અસંવરે તે આસ્રવ, ૫ સ્પર્શેંદ્રિય અસવરે તે આસ્રવ, ૬ મન અસંવરે તે આસ્રવ, ૭ વચન અસંવરે તે આસ્રવ, ૮ કાય અસવરે તે આસ્રવ, ૯ ભંડ ઉપકરણ અયત્નાથી લે મુકે તે આસ્રવ, ૧૦ સુઇ કુશાગ્ર (સોય પ્રમુખ) અસંવરે તે આસ્રવ, ૧૧ પ્રાણાતિપાત (જીવની ઘાત) કરે તે આસ્રવ, ૧૨ મૃષા (જૂઠું) બોલે તે આસ્રવ ૧૩ અદત્તાદાન (ચોરી કરે) તે આસ્રવ, ૧૪ મૈથુન સેવે તે આસ્રવ, ૧૫ પરિગ્રહ, રાખે તે આસ્રવ, ૧૬ મિથ્યાત્વ તે આસ્રવ, ૧૭ અવ્રત તે આસ્રવ, ૧૮ પ્રમાદ તે આસ્રવ, ૧૯ કષાય તે આસ્રવ, ૨૦ અશુભ યોગ તે આસ્રવ

એ વીશ ભેદ સામાન્ય પ્રકારે છે. વળી આસ્રવના ૪૨ ભેદ છે તે પાંચ આસ્રવ, પાંચ ઇંદ્રિય વિષય, ચાર કષાય, ત્રણ અશુભ યોગ, પચીશ ક્રિયા. એ

૪૨ ભેદ આસ્રવના જાણીને તેને છાંડીએ તો આ ભવ ને પરભવ નિરાબાધ પરમસુખ પામીએ. **ઇતિ આસ્રવ તત્વ.**

છઠે સંવર તત્વનાં લક્ષણ તથા ભેદ.

સવર તત્ત્વ તે જીવરૂપી તળાવનેવિષે, ઇંદ્રિયાદિક ધડનાળે છીદ્રે કરી કર્મ રૂપી જળ આવે તેને વ્રત પ્રત્યાખ્યાનાદિક દ્વારા દઈ રોકિયે તેને સંવર કહિયે તે સવરના સામાન્ય પ્રકારે **વીશ ભેદ છે.**

૧ શ્રોતેંદ્રિય સવરે, સવર, ૨ ચક્ષુ ઇદ્રિય સંવરે, સવર, ૩ ઘ્રાણેંદ્રિય સવરે સવરે, ૪ રસેંદ્રિય સંવરે, સંવર, ૫ સ્પર્શેંદ્રિય સંવરે, સવર, ૬ મન સવરે, સવર, ૭ વચન સવરે સવર, ૮ કાયા સંવરે, સવર, ૯ ભંડ ઉપકરણ યત્નાથી લે મુકે ને સંવર, ૧૦ સુઇ કુશાગ્ર (સોય પ્રમુખ) સંવરે તે સંવર, ૧૧ જીવદયા પાળે તે સવર, ૧૨ સત્ય બોલે તે સંવર, ૧૩ અદત્ત (ચોરી) ન લે તે સંવર, ૧૪ બ્રહ્મચર્ય પાળે તે સંવર, ૧૫ પરિગ્રહ ત્યાગે તે સંવર, ૧૬ સમકિત તે સંવર, ૧૭ વ્રત તે સંવર, ૧૮ અપ્રમાદ તે સવર ૧૯ અકષાય તે સવર, ૨૦ શુભ યોગ તે સંવર **એ વીસ ભેદ સામાન્ય પ્રકારે છે.**

વળી સંવરના સત્તાવન ભેદ છે. પાંચ સમિતિ. ૧ ઇર્યા સમિત, ૨ ભાષા સમિતિ ૩ એષણા સમિતિ, ૪ આદાન ભંડમાત્ર નિક્ષેપના સમિતિ, ૫ ઉચાર પાસવણ ખેળ જલ સઘાણ પરિઠાવણિયા સમિતિ, એ પાચ સમિતિ **ત્રણ ગુપ્તિ.** ૧ મન ગુપ્તિ, ૨ વચન ગુપ્તિ, ૩ કાય ગુપ્તિ, **એ આઠ. બાવિશ પરિષહ સહવા તે.** ૧ ભૂખનો પરિષહ, ૨ તૃષાનો પરિષહ, ૩ શીતનો પરિષહ, ૪ તાપનો પરિષહ, ૫ ડસ-મત્સરનો પરિષહ, ૬ અચેલનો પરિષહ, ૭ અરતિનો, ૮ સ્ત્રીનો, ૯ ચાલવાનો, ૧૦ એક આસને બેસી રહેવાનો, ૧૧ શય્યાનો ૧૨ આક્રોશ વચનનો, ૧૩ વધનો, ૧૪ યાચવાનો, ૧૫ અલાભનો, ૧૬ રોગનો ૧૭ તૃણ સ્પર્શનો, ૧૮ મેલનો, ૧૯ સત્કાર પુરસ્કારનો, ૨૦ પ્રજ્ઞાનો, ૨૧ અજ્ઞાનનો, ૨૨ દર્શનનો, એ ૩૦ ત્રીશ. **દશ વિધિએ યતિધર્મ પાળવો.** ૧ ક્ષાંતિ, ૨ નિર્લોભતા, ૩ સરલતા, ૪ કોમલતા, ૫ અલ્પોપધિ, ૬ સત્ય, ૭ સયમ, ૮ તપ, ૯ **જ્ઞાનદાન,** ૧૦ બ્રહ્મચર્ય એ ૪૦ **બાર ભાવના ભાવવી.** ૧ **અનિત્ય ભાવના,** તે સંસારના સર્વ પદાર્થ ધન, યૌવન, શરીર, કુટુમ્બાદિક અનિત્ય અસ્થિર છે વિણસી જાય એમ ચિંતવે. ૨ **અશરણ ભાવના,** તે જીવને રોગ પીડાદિક આવે, ક્રોધ ગરગુ ત્યી લક્ષ્મી કુટુંબ પરિવાર કોઈ સાથે આવે નહિ,

એમ ચિંતવે. **સંસાર ભાવના,** તે જીવ કર્મ કરીને સંસારમાં, ચોરાસી લાખ જીવયોનિ માંહિ. નવનવી પેરે ભમે, બાપ ફિટી બેટા થાય, બેટા ફિટી બાપ થાય, મિત્ર ફિટી શત્રુ થાય, શત્રુ ફિટી મિત્ર થાય, ઇત્યાદિક અનેક પ્રકારે જીવ નવનવી અવસ્થા વહે એમ ચિંતવે. **૪ એકત્વ ભાવના,** તે જીવ પરલોક થકી એકલો જ આવ્યો અને પરલોક એકલો જ જશે, રૂડા નઠારાં કર્મ એકલો જ ભોગવશે, જેને કારણે પાપ કર્મ કીધા, તે કર્મ ભોગવતાં કોઈ સહાય ન હોય, એમ ચિંતવે **૫ અન્યત્વ ભાવના,** તે એ જીવથી શરીર, પુત્રકલત્રાદિક, ધન ધાન્ય, દ્વિપદ, ચતુષ્પદ, આદિ સર્વ પરિગ્રહ અન્ય છે, એ મારૂં નથી, હું એનો નથી, એમ ચિંતવે **૬ અશુચિ ભાવના,** તે આ દેહ સાત ધાતુમય છે જેમાંથી મળમૂત્ર શ્લેષ્માદિક સદૈવ વહે છે, નાવાથી ધોવાથી પવિત્ર ન થાય એમ ચિંતવે **૭. આસ્રવ ભાવના,** તે સંસારી જીવ મિથ્યાત્વ, અવ્રત, કષાય, પ્રમાદાદિક આસ્રવ દ્વારે કરી નિરંતર નવનવા કર્મ બાંધે છે, એમ ચિંતવે **૮ સંવર ભાવના, તે** વ્રત સંવર, સાધુના પંચ મહાવ્રત, શ્રાવકના બારવ્રત, સામાયિક, પૌષધોપવાસ કરવાથી જીવ નવા કર્મ બાંધતો નથી અને પૂર્વ કર્મ પાતળાં પાડે છે તે કરવાનુ ચિંતવે **૯ નિર્જરા ભાવના,** તે બાર ભેદે તપસ્યા કરવાથી નિવિડ કર્મ ત્રોડી દીર્ઘ સંસારને પરીત્ત કરે છે, અને અનેક લબ્ધી ઉપજે છે તે માટે તપસ્યા કરવાનુ ચિંતવે, **૧૦ લોકભાવના** તે ચૌદ રાજ પ્રમાણે લોક છે તે લોકની ચિંતવના કરે **૧૧ બોધભાવના,** તે રાજ, દેવ, પત્ની, ઋદ્ધિ, કલ્પદ્રુ માદિક, એ સહુ સુલભ છે તે અનંતી વાર પામ્યો, પણ બોધ બીજ સમકિતનુ પામવુ પરમ દુર્લભ છે, એમ ચિંતવે **૧૨ ધર્મ ભાવના** તે સર્વજ્ઞે જે ધર્મ પ્રરૂપ્યો તે સંસાર સમુદ્ર થકી જીવને તારણહાર છે, પૃથ્વી નિરાલંબન નિરાધારે છે, ચંદ્રમા અને સૂર્ય વેળાએ ઉગે છે, મેઘ કાળે વરસે છે, એમ જગતમા રૂડું થાય છે તે શ્રી જૈન ધર્મનો પ્રભાવ એમ ચિંતવે **એ બાર ભાવના** એ ૫૨. **પાંચ પ્રકારનાં ચારિત્ર.** ૧ સામાયિક ચારિત્ર, ૨ છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર, ૩ પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્ર, ૪ સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્ર, ૫ યથાખ્યાત ચારિત્ર ૫૭ એ સંવર જાણીને સંવર આદરીએ તો નિરાબાધ (પીડારહિત) પરમ સુખ પામીએ, ઇતિ સંવર તત્વ. ૬

સાતમે નિર્જરા તત્વનાં લક્ષણ તથા ભેદ.

નિર્જરા તત્વ તે બારે ભેદે તપસ્યાએ કરી કર્મનું દેશ થકી નિર્જરવું હોય તેને નિર્જરા તત્વ કહીએ. **નિર્જરાના બાર ભેદ.** ૧ અનસન, ૨ ઉનોદરિકા, ૩ વૃત્તિસંક્ષેપ (ભિક્ષાચારી), ૪ રસપરિત્યાગ, ૫ કાયકલેશ, ૬ પ્રતિસંલીનતા એ છ ભેદ **બાહ્યના;** છ ભેદ **અભ્યંતરના,** ૧ પ્રાયશ્ચિત્ત ૨

૨ વિનય ૩ વૈયાવૃત્ય, ૪ સ્વાધ્યાય, ૫ ધ્યાન, ૬ કાયોત્સર્ગ. **એ બાર ભેદ નિર્જરાના.** એ નિર્જરા જાણીને નિર્જરાનો માર્ગ આદરીએ તો આ ભવ અને પરભવ, નિરાબાધ પરમ સુખ પામીએ. **ઇતિ નિર્જરા તત્વ.**

આઠમે બંધ તત્વનાં લક્ષણ તથા ભેદ.

બંધ તત્ત્વ તે આત્માના પ્રદેશ અને કર્મના પુદ્ગલ ભેગા મળે, ખીર નીરની પેરે, લોહ પિંડ અગ્નિની પેરે લોલિભુત થઇ બંધાય, તેને બંધ તત્ત્વ કહીએ

બંધના ચાર ભેદ. ૧ પ્રકૃતિ બંધ, તે આઠ કર્મનો સ્વભાવ ૨ સ્થિતિ બંધ તે આઠ કર્મની સ્થિતિના કાળનું માન ૩ અનુભાગ બંધ, તે કર્મનો તિવ્ર મંદાદિક રસ ૪ પ્રદેશ બંધ તે કર્મ, પુદ્ગલના દળ આત્માના પ્રદેશ સાથે બંધાણા છે તે. એ ચાર બંધનું સ્વરૂપ મોદકના દ્રષ્ટાંતે છે જેમ કોઇ મોદક ઘણા પ્રકારના દ્રવ્યને સંયોગે નિપજ્યો, વાયુ, પિત્ત કફને, જેણે સ્વરૂપે કરી હણે, તેને સ્વભાવ કહીએ, ૧. તેજ મોદક પક્ષ, માસ, બે માસ સુધી સ્વ સ્વરૂપે રહે, તે સ્થિતિ બંધ કહીએ, ૨. તેજ મોદક તીખો કડવો, કસાયેલો, ખાટો, મીઠો હોય, તે રસબંધ કહીએ. ૩ તેજ મોદક અલ્પ દળનો નિપજ્યો તે નાનો હોય, ઘણા દળનો નિપજ્યો તે મોટો હોય તેને પ્રદેશ બંધ કહીએ, ૪. એ બંધ જાણીને બંધ તોડીએ, તો આ ભવ પરભવ નિરાબાધ પરમ સુખ પામીએ. **ઇતિ બંધ તત્વ. ૮**

નવમે મોક્ષ તત્વનાં લક્ષણ તથા ભેદ.

મોક્ષ તત્ત્વ તે સકળ આત્માના પ્રદેશથી સકળ કર્મનું છૂટવું સકળ બંધનથી મુકાવવું, સકળ કાર્યની સિદ્ધિ થાય, મોક્ષ ગતિ પામે, તે મોક્ષ કહિયે. તે મોક્ષ ૧ જ્ઞાન, ૨ દર્શન, ૩ ચારિત્ર, ૪ તપ એ ચાર બોલ કરીને પામે

પન્નર ભેદે સિદ્ધ થાય છે, ૧ તીર્થ સિદ્ધા, ૨ અતીર્થ સિદ્ધા, ૩ તીર્થંકર સિદ્ધા, ૪ અતીર્થંકર સિદ્ધા, ૫ સ્વયંબોધ સિદ્ધા ૬ પ્રત્યેક બોધ સિદ્ધા, ૭ બુદ્ધ બોહસિદ્ધા, ૮ સ્ત્રીલિંગ સિદ્ધા, ૯ પુરૂષલિંગ સિદ્ધા, ૧૦ નપુંસકલિંગ, સિદ્ધા, ૧૧ સ્વલિંગ સિધ્ધા, ૧૨ અન્યલિંગ સિધ્ધા, ૧૩ ગૃહસ્થલિંગ સિધ્ધા, ૧૪ એક સિધ્ધા, ૧૫ અનેક સિધ્ધા

મોક્ષનાં નવ દ્વાર

॥ ગાથા ॥

૧ સત, ૨ દવ્વ, ૩ ખેત, ૪ ફાસ, ૫ કાલ, ૬ ભાગ, ૭ ભાવ, ચત્ર;
૮ અંતર, ૯ અપ્પ બહુત્ત, એ નવ મોખ્ખ દારાણી ॥ ૧ ॥

૧ સદ્પદ પ્રરૂપણા, તે મોક્ષ ગતિ પૂર્વ કાળે હતી, હમણા છે, આવતા કાળે હશે તે છતી અસ્તિ છે પણ આકાશના ફુલની પેરે નાસ્તિ નથી **૨ દ્રવ્યદ્વાર,** તે સિધ્ધ અનત છે, અભવ્ય જીવથી અનત ગુણે અધિક છે એક વનસ્પતિ કાયના જીવ વરજીને, બીજા ૨૩ દડકના જીવથી સિધ્ધના જીવ અનંત છે **૩ ક્ષેત્રદ્વાર** તે સિધ્ધ શિલા પ્રમાણે છે, તે સિધ્ધ શિલા ૪૫ લાખ જોજનની લાબી પહોળી છે, મધ્યે આઠ જોજનની જાડી છે, ઉતરતા છેડે માખીની પાખ કરતાં પાતળી છે ઉજળી ગોખીર, શખ, ચદ્ર અક, રત્ન રૂપાના પટ, મોતીના હાર સરખી, ક્ષીરસાગરના પાણી થકી પણ ઘણી ઉજળી છે તેની ફરતી પરિઘ ૧,૪૨,૩૦,૨૪૯ જોજન, ૧ ગાઉ ૧૭૬૬ ધનુષ્ય, પોણા છ આગળ ઝાઝેરી છે સિદ્ધને રહેવાનુ સ્થાનક તે સિદ્ધશિલા ઉપર એક જોજનના છેલ્લા ગાઉના છઠ્ઠા ભાગમા છે (એટલે ૩૩૩ ધનુષ્ય ૩૨ આગળ પ્રમાણે એટલા ક્ષેત્રમાં સિદ્ધ ભગવત રહ્યા છે) **૪ સ્પર્શના દ્વાર** તે સિદ્ધ ક્ષેત્રથકી કાઇક અધિક સિધ્ધની સ્પશના છે. **૫ કાળ દ્વાર** તે એક સિધ્ધ આશ્રી આદી છે પણ અંત નથી, સર્વ સિધ્ધ આશ્રી આદી નથી અને અત નથી **૬ ભાગ દ્વાર** તે સર્વ જીવથી સિધ્ધના જીવ અનંતમે ભાગે છે. લોકને અસખ્યાતમે ભાગે છે **૭ ભાવ દ્વાર** તે સિધ્ધમા ક્ષાયિક ભાવ તે કેવળ જ્ઞાન, કેવળ દર્શન અને ક્ષાયિક સમકિત છે, અને પરિણામિક ભાવ તે સિધ્ધપણું જાણવુ **૮ અંતર દ્વાર** તે સિધ્ધને ફરી સસારમાં આવવુ નથી, એક સિધ્ધ ત્યા અનત સિધ્ધ છે, અને અનત સિધ્ધ ત્યા એક સિધ્ધ છે, એટલે સિધ્ધમા આંતરો નથી. **૯ અલ્પ બહુત્વ દ્વાર,** તે સર્વથી થોડા નપુંસક સિધ્ધા, તેથી સ્ત્રી સખ્યાત ગુણી સિધ્ધિ, તેથી પુરૂષ સખ્યાત ગુણા સિધ્ધા, એક સમયે નપુસક ૧૦ સિધ્ધ થાય, સ્ત્રી ૨૦ સિધ્ધ થાય, પુરૂષ ૧૦૮ સિધ્ધ થાય.

જેઓ મોક્ષે જાય તે. ૧ ભવ્ય સિધ્ધક, ૨ બાદર, ૩ ત્રસ, ૪ સંજ્ઞી. ૫ પર્યાપ્તા, ૬ વજ્રઋષભનારાચ સઘયણી, ૭ મનુષ્યગતિવાળો, ૮ અપ્રમાદી, ૯ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વી, ૧૦ અવેદી, ૧૧ અકષાયી, ૧૨ યથાખ્યાત ચારિત્રી, ૧૩ સ્નાતક નિર્ગ્રંથી, ૧૪ પરમ શુક્લલેશ્યી, ૧૫ પંડિત વીર્યવાન, ૧૬ શુક્લ ધ્યાની, ૧૭ કેવળજ્ઞાની, ૧૮ કેવળ દર્શની, ૧૯ ચરમ શરીરી એ ૧૯ બોલવાળો

જીવ મોક્ષે જાય જઘન્ય બે હાથની, ઉત્કૃષ્ટ ૫૦૦ ધનુષ્યની અવગાહવાળો જીવ મોક્ષે જાય, જઘનય નવ વર્ષનો, ઉત્કૃષ્ટ ક્રોડ પૂર્વના આયુષ્યવાળા કર્મભૂમિનો હોય તે મોક્ષે જાય. મોક્ષ તે સર્વ કર્મ થકી આત્મા મૂકાણો એટલે આત્મા અરૂપી ભાવને પામ્યો, કર્મથી ન્યારો થયો, એક સમયે લોકાગ્રે પહોંચ્યો, ત્યા અલોકને અડીને રહ્યો, અલોકમા જાય નહી, કારણકે ત્યા ધર્માસ્તિકાય નથી તેથી ત્યા સ્થિર રહ્યો, બીજા સમયે અચળ ગતિને પામ્યો, કોઇ વખત ત્યાથી ચવવું નથી તેમ હાલવુ ચાલવુ નથી, અજર, અમર, અવિનાશી પદને પામ્યો, અનત સુખની લ્હેરમા સદાકાળ નિમગ્નપણે રહ્યો છે. **ઇતિ શ્રી મોક્ષ તત્વ.**

ઇતિ નવ તત્ત્વ સપૂર્ણ.

(૨) પચ્ચીશ ક્રિયા.

૧. **કાઇયા ક્રિયા** તેના બે ભેદ, ૧ અણુવરયકાઇયા, ૨ દુપઉત્તકાઇયા.

૧ **અણુવરયકાઇયા** તે આશરીર પાપ થકી નિવર્તે નહિ, તેની ક્રિયા લાગે. ૧

૨ **દુપઉત્તકાઇયા** તે દુષ્ટ પ્રયોગે શરીર પ્રવર્તે તેની ક્રિયા લાગે. ૨

આહિગરણિયા ક્રિયા તેના, બે ભેદ, ૧ સજોજનાહિગરણિયા, ૨ નિવ્વત્તણાહિગરણિયા.

૧ **સંજોજનાહિગરણિયા,** તે ખડ્ગ મુશલ શસ્ત્રાદિક પ્રવર્તાવે તેની ક્રિયા

૨ **નિવ્વત્તણાહિગરણિયા,** તે નવા અધિકરણ શસ્ત્રાદિક મેળવે તેની ક્રિયા લાગે.

૩ **પાઉસિયા ક્રિયા.** તેના બે ભેદ, ૧ જીવ પાઉસિયા, ૨ અજીવ પાઉસિયા.

૧ **જીવ પાઉસિયા,** તે જીવ ઉપર દ્વેષ કરે તેની ક્રિયા લાગે

૨ **અજીવ પાઉસિયા,** તે અજીવ ઉપર દ્વેષ કરે તેની ક્રિયા લાગે

૪. **પારિતાવણિયા ક્રિયા.** તેના બે ભેદ, ૧ સહથ્થ પારિતાવણિયા, ૨ પરહથ્થ પારિતાવણિયા.

૧ **સહથ્થ પારિતાવણિયા,** તે પોતાને હાથે, પોતાને તથા પરને પરિતાપના ઉપજાવે તેની ક્રિયા લાગે.

૨ **પરહથ્થ પારિતાવણિયા,** તે પરના હાથે પોતાને તથા પરને પરિતાપના ઉપજાવે તેની ક્રિયા લાગે.

૫ **પાણાઇવાયા ક્રિયા,** તેના બે ભેદ, ૧ સહથ્થ પાણાઈવાયયા, ૨ પરહથ્થ પાણાઇવાઇયા

૧ **સહથ્થ પાણાઈવાઇયા તે,** પોતાના હાથે પોતાના તથા પરના પ્રાણ હરે તેની ક્રિયા લાગે.

૨ **પરહથ્થ પણાઈવાઇયા તે,** પરના હાથે પોતાના તથા પરના પ્રાણ હરે તેની ક્રિયા લાગે.

૬ **અપચ્ચખાણ ક્રિયા,** તેના બે ભેદ. ૧ જીવ અપચ્ચખાણ ક્રિયા ૨ અજીવ અપચ્ચખાણ ક્રિયા

૧ **જીવ અપચ્ચખાણ ક્રિયા તે,** જીવના પ્રત્યાખ્યાન ન કરે તેની ક્રિયા લાગે.

૨ **અજીવ અપચ્ચખાણ ક્રિયા તે,** અજીવ (મદિરાદિકોના પ્રત્યાખ્યાન ન કરે તેની ક્રિયા લાગે

૭ **આરંભિયા ક્રિયા,** તેના ભેદ, ૧ જીવ આરંભિયા ૨ અજીવ આરંભિયા.

૧ **જીવ આરંભિયા** તે, જીવનો આરંભ કરે તેની ક્રિયા લાગે

૨ **અજીવ આરંભિયા** તે, અજીવનો આરંભ કરે. તેની ક્રિયા લાગે.

૮ **પારિગ્ગહિયા ક્રિયા,** તેના બે ભેદ. ૧ જીવ પારિગ્ગહિયા, ૨ અજીવ પારિગ્ગહિયા.

૧ **જીવ પારિગ્ગહિયા** તે, જીવનો પરિગ્રહ મેળવે તેની ક્રિયા લાગે.

૨ **અજીવ પારિગ્ગહિયા** તે, અજીવનો પરિગ્રહ મેળવે તેની ક્રિયા લાગે

૯ **માયાવત્તિયા ક્રિયા,** તેનાં બે ભેદ. ૧ આયભાવ વંકણયા, ૨ પરભાવ વંકણયા.

૧ **આયભાવ વંકણયા** તે, પોતે અભ્યંતર વાંકા આચરણ આચરે તેની ક્રિયા લાગે

૨ **પરભાવ વંકણયા** તે, પરને છેતરવા વાંકા આચરણ આચરે તેની ક્રિયા લાગે

૧૦ **મિચ્છાદંસણ વત્તિયા ક્રિયા,** તેના બે ભેદ. ૧ ઉણાઇરિત મિચ્છાદંસણ વત્તિયા ૨ તવાઇરિત મિચ્છાદંસણ વત્તિયા

૧ **ઉણાઇરિત મિચ્છાદંસણ વત્તિયા** તે ઓછું અધિક સર્દહે તથા પ્રરૂપે તેની ક્રિયા લાગે

૨ **તવાઇરિત મિચ્છદંસણ વત્તિયા** તે, વિપરીત સર્દહે તથા પ્રરૂપે તેની ક્રિયા લાગે

૧૧ **દિઠ્ઠિયા ક્રિયા** તેના બે ભેદ ૧ જીવ દિઠ્ઠિયા, ૨ અજીવ દિઠ્ઠિયા

૧ **જીવ દિઠ્ઠિયા,** તે અશ્વ ગજાદિકને જોવા જવુ તેની ક્રિયા લાગે

૨ **અજીવ દિઠ્ઠિયા,** તે ચિત્રામણાદિને જોવા જવુ તેની ક્રિયા લાગે.

૧૨ **પુઠ્ઠિયા ક્રિયા** તેના બે ભેદ ૧ જીવ પુઠ્ઠિયા, ૨ અજીવ પુઠ્ઠિયા

૧ **જીવ પુઠ્ઠિયા** તે જીવને સ્પર્શે તેની ક્રિયા લાગે

૨ **અજીવ પુઠ્ઠિયા** તે અજીવને સ્પર્શે તેની ક્રિયા લાગે

૧૩ **પાડુચ્ચિયા ક્રિયા,** તેના બે ભેદ, ૧ જીવ પાડુચ્ચિયા, ૨ અજીવ પાડુચ્ચિયા

૧ **જીવ પાડુચ્ચિયા** તે, જીવનું માઠું વછે તે ઉપર ઇર્ષ્યા કરે તેની ક્રિયા લાગે

૨ **અજીવ પાડુચ્ચિયા** તે અજીવનું (પાડુ) માઠુ વછે, તે ઉપર ઇર્ષ્યા કરે તેની ક્રિયા લાગે

૧૩ **સામંતો વણિવાઇયા ક્રિયા,** તેના બે ભેદ. ૧ જીવ સામંતો વણિવાઇયા, ૨ અજીવ સામંતો વણિવાઇયા.

૧ **જીવ સામંતો વણિવાઇયા** તે, જીવનો સમુદાય મેળવે, તેની ક્રિયા લાગે.

૨ **અજીવ સામંતો વણિવાઇયા** તે, અજીવનો સમુદાય મેળવે, તેની ક્રિયા લાગે

૧૫ **સાહથ્થિયા ક્રિયા,** તેના બે ભેદ ૧ જીવ સાહથ્થિયા, ૨ અજીવ સાહથ્થિયા

૧ **જીવ સહથ્થિયા** તે, જીવને પોતાને હાથે ઝાલી હણે તેની ક્રિયા લાગે

૨ **અજીવ સાહથ્થિયા** તે ખડ્ગાદિક ઝાલી હણે તેની ક્રિયા લાગે

૧૬ **નેસથ્થિયા ક્રિયા,** તેના બે ભેદ. ૧ જીવ નેસથ્થિયા, ૨ અજીવ નેસથ્થિયા

૧ **જીવ નેસથ્થિયા** તે જીવને નાખી દે તેની ક્રિયા લાગે.

૨ **અજીવ નેસથ્થિયા** તે, અજીવને નાંખી દે તેની ક્રિયા લાગે.

૧૭ **આણવણિયા ક્રિયા** તેના બે ભેદ ૧ જીવ આણવણિયા, ૨ અજીવ આણવણિયા,

૧ **જીવ આણવણિયા** તે, જીવને મંગાવે તેની ક્રિયા લાગે,

૨ **અજીવ આણવણિયા** તે, અજીવને મંગાવે તેની ક્રિયા લાગે,

૧૮ **વેદારણયા ક્રિયા,** તેના બે ભેદ. ૧ જીવ વેદારણિયા, ૨ અજીવ વેદારણિયા

૧ **જીવ વેદારણિયા** તે, જીવને વેદારે તેની ક્રિયા લાગે

૨ **અજીવ વેદારણિયા** તે અજીવને વેદારે તેની ક્રિયા લાગે

૧૯ **અણાભોગ વત્તિયા ક્રિયા,** તેના બે ભેદ ૧ અણાઉત્તઆયણતા, ૧ અણાઉત્તપમ્મજણતા

૧ **અણાઉત્તઆયણતા** તે અસાવધાનપણે વસ્ત્રાદિકનુ ગ્રેહવું તેની ક્રિયા લાગે.

૨ **અણાઉત્તપમ્મજણતા** તે, ઉપયોગ વિના પાત્રાદિકનુ પુંજવુ તેની ક્રિયા લાગે

૨૦. **અણવકંખ વત્તિયા ક્રિયા,** તેના બે ભેદ ૧ આયસરીર અણવકંખ વત્તિયા, ૨ પરસરીર અણવકંખ વત્તિયા.

૧ **આયસરીર અણવકંખ વત્તિયા** તે પોતાના શરીરથી પાપ લાગે તેવા કર્મ કરે તેની ક્રિયા લાગે

૨ **પરસરીર અણવકંખ વત્તિયા** તે, પરના શરીરથી પાપ લાગે તેવાં કર્મ કરે તેની ક્રિયા લાગે.

૨૧. **પેજ્જ વત્તિયા ક્રિયા,** તેના બે ભેદ ૧ માયા વત્તિયા ૨ લોભ વત્તિયા.

૧ **માયા વત્તિયા** તે, માયાથી રાગ ધરે તેની ક્રિયા લાગે.

૨ **લોભ વત્તિયા** તે, લોભથી રાગ ધરે તેની ક્રિયા લાગે.

૨૨. **દોસ વત્તિયા ક્રિયા,** તેના બે ભેદ ૧ ક્રોહે, ૨ માણે.

૧ ક્રોહે તે, ક્રોધથી ક્રિયા લાગે

૨ **માણે** તે, માનથી ક્રિયા લાગે.

૨૩ **પ્પઉગ ક્રિયા** તેના ત્રણ ભેદ, ૧ મણપ્પઉગ ક્રિયા, ૨ વયપ્પઉગ ક્રિયા, ૩ કાયપ્પઉગ ક્રિયા.

૧ **મણપ્પઉગ ક્રિયા** તે, મનના યોગ માઠા પ્રવર્તે તેની ક્રિયા લાગે.

૨ **વયપ્પઉગ ક્રિયા** તે વચનના યોગ માઠા પ્રવર્તે તેની ક્રિયા લાગે

૩ **કાયપ્પઉગ ક્રિયા** તે, કાયાના યોગ માઠા પ્રવર્તે મેની ક્રિયા લાગે

૨૪ **સામુદાણિયા ક્રિયા,** તેના ત્રણ ભેદ ૧ અણતર સામુદાણિયા, ૨ પરંપર સામુદાણિયા, ૩ તદુભય સામુદાણિયા,

૧ **અણંતર સામુદાણિયા** તે, અતર સહિત ક્રિયા લાગે

૨ **પરંપર સામુદાણિયા** તે અતર સહિત ક્રિયા લાગે

૩ **તદુભય સામુદાણિયા** તે અતર સહિત ને રહિત ક્રિયા લાગે.

૨૫ **ઇરિયા વહિયા ક્રિયા** તે, માર્ગમા ચાલતા ક્રિયા લાગે

ઇતિ પચીશ ક્રિયા સપૂર્ણ.

---

(૨) છ કાયના બોલ.

છકાયનાં નામ. ૧ ઇદ્ર સ્થાવર કાય, ૨ બ્રહ્મ સ્થાવર કાય, ૩ શિલ્પ સ્થાવર કાય, ૪ સુમતિ સ્થાવર કાય, ૪ સુમતિ સ્થાવર કાર્ય ૫ પ્રજાપતિ સ્થાવર કાર્ય ૬ જંગમ કાય

છકાયનાં ગોત્ર. ૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપકાય, ૩ તેજસ્કાય, ૪ વાયુકાય, ૫ વનસ્પતિકાય, ૬ ત્રસકાય.

પ્રથમ પૃથ્વીકાયનો વિસ્તાર.

પૃથ્વીકાયના બે ભેદ ૧ સૂક્ષ્મ ૨ બાદર. **સૂક્ષ્મ તે** આખા લોકમા ભર્યા છે, હણ્યા હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ, અગ્નિમા બળે નહિ, પાણીમા ડૂબે નહિ, નજરે દેખાય નહિ, બે ભાગ થાય નહિ, તેને સૂક્ષ્મ કહિયે

બાદર પૃથ્વીકાય. લોકના દેશભાગમાં ભર્યા છે, હણ્યા હણાય, માય મરે, અગ્નિમા બળે, પાણીમા ડૂબે, નજરે દેખાય, બે ભાગ થાય, તેને બાદર કહિયે. તે બાદર પૃથ્વીના બે ભેદ. ૧ સુંવાળી, ૨ ખરખરી

સુંવાળીના સાત ભેદ. ૧ કાળી માટી, ૨ નીલી માટી, ૩ રાતી માટી, ૪ પીળી માટી, ૫ ધોળી માટી, ૬ ગોપીચંદનની માટી, ૭ પરપડી માટી.

ખરખરીના બાવીસ ભેદ. ૧ ખાણની માટી, ૨ મરડીયા પાષાણની માટી, ૩ મોટી વેળુની માટી, ૪ પથ્થરના કટકાની માટી, ૫ મોટી શિલાઓની માટી, ૬ ખારાની માટી, ૭ લુણની માટી, ૮ તગ્વાની માટી, ૯ લોઢાની માટી, ૧૦ સીસાની માટી, ૧૧ ત્રાબાની માટી, ૧૨ રૂપાની માટી, ૧૩ સોનાની માટી, ૧૪ વજ્ર હીરાની માટી, ૧૫ હરીયાલની માટી, ૧૬ હીગળોકની માટી, ૧૭ મણસીલની માટી. ૧૮ પારાની માટી, ૧૯ સગ્માની માટી, ૨૦ પ્રવાલાની માટી, ૨૧ અબગ્ખની માટી, ૨૨ અબરખના રજની માટી

અઢાર જાતિના રત્ન. ૧ ગોમીચ રત્ન, ૨ રૂચક રત્ન ૩ અંક રત્ન, ૪ સ્ફટીક રત્ન, ૫ લોહિતાક્ષ રત્ન, ૬ મગ્કત રત્ન, ૭ મસારગલ રત્ન, ૮ ભૂર્જસુચક રત્ન, ૯ ઇદ્રનીલ રત્ન, ૧૦ ચંદ્રનીલ રત્ન. ૧૧ ગેરૂડી રત્ન, ૧૨ હંસગર્ભ રત્ન, ૧૩ પોલાક રત્ન, ૧૪ સોગંધિક રત્ન, ૧૫ ચદ્રપ્રભ રત્ન, ૧૬ વેરૂડી રત્ન, ૧૭ જલકાન્ત રત્ન, ૧૮ સુરકાન્ત રત્ન **એ ૪૭ જાતની પૃથ્વીકાય.**

એ ઉપરાત પૃથ્વીકાયના ઘણા ભેદ છે. સાત જાતની સુવાળી પૃથ્વી, વીશ જાતની કાકરા આદિ જાતની અને સોળ જાતના રત્ન ઈત્યાદિ ૪૩ જાતની પૃથ્વી સિદ્ધાતમા કહી છે. તે પૃથ્વીકાયના એક કટકામાહી અસખ્યાતા જીવ ભગવંતે કહ્યા છે. એક પર્યાપ્તની નેશ્રાએ અસંખ્યાત અપર્યાપ્ત છે તેની દયા પાળીએ તો આ ભવ, ને પરભવ નિરાબાધ પરમ સુખ પામીએ પૃથ્વીકાયનું આયુષ્ય જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનુ ઉત્કૃષ્ટ જુદુ જુદુ છે તેની વિગત

સુકુમાળ માટીનુ આયુષ્ય એક હજાર વર્ષનુ,
શુધ્ધ માટીનું આયુષ્ય બાર હજાર વર્ષનુ,
વેળુ રેતીનું આયુષ્ય ચઉદ હજાર વર્ષનું,
મણસીલનુ આયુષ્ય સોળ હજાર વર્ષનુ,
કાકરાનુ આયુષ્ય અઢાર હજાર વર્ષનું,

વજ્ર હીરા તથા ધાતનુ આયુષ્ય બાવીશ હજાર વર્ષનુ, એ રીતે છે.

પૃથ્વીકાયનું સંસ્થાન મસુરની દાળના આકારે છે. પૃથ્વીકાયનું કુળ બાર લાખ ક્રોડ જાણવું **ઇતિ પૃથ્વીકાયના ભેદ.**

બીજો અપકાયના ભેદ.

અપૂકાયના બે ભેદ, ૧ સૂક્ષ્મ ૨ બાદર

સૂક્ષ્મ તે આખા લોકમાં ભર્યા છે, હણ્યા હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ, બે ભાગ થાય નહિ, અગ્નિમાં બળે નહિ, પાણીમા ડુબે નહિ, નજરે દેખાય નહિ તેને સૂક્ષ્મ કહિયે

બાદર તે લોકના દેશ ભાગમા ભર્યા છે, હણ્યા હણાય, માર્યા મરે, અગ્નિમા બળે, નજરે દેખાય, પાણીના ડુબે તેને બાદર કહિયે તે બાદરના ૧૭ ભેદ ૧ ઠારનું પાણી, ૨ હિમનુ પાણી, ૩ ધૂયરનુ પાણી, ૪ મેત્રરવાનુ પાણી. ૫ તૃણ ઉપર જામે તે પાણી, ૬ કરાનું પાણી, ૭ આકાશનુ પાણી, ૮ ટાઢુ પાણી, ૯ ઉનુ પાણી, ૧૦ ખારૂં પાણી, ૧૧ ખાટું પાણી, ૧૨ લવણ સમુદ્રનુ પાણી, ૧૩ મધુર રસ સરખું પાણી, ૧૪ દુધ સરખુ પાણી, ૧૫ ઘી સરખુ પાણી, ૧૬ શેલડીના રસ સરખુ પાણી, ૧૭ સર્વ રસદ સરખુ પાણી.

એ ઉપરાત અપકાયના ઘણા ભેદ છે. તે એક પાણીના બિંદુમાહી અસંખ્યાતા જીવ શ્રી ભગવતે કહ્યા છે. એક પર્યાપ્તની નેશ્રાએ અસંખ્ય અપર્યાપ્ત છે તેની દયા પાળીએ તો આ ભવ ને પરભવ નિરાબાધ પરમ સુખ પામીએ, અપૂકાયનું આયુષ્ય જઘન્ય અ તર્મુહૂર્તનું ઉત્કૃષ્ટ સાત હજાર વર્ષનુ, સંસ્થાન પાણીના પરપોટા જેવુ છે **કુળ સાત લાખ ક્રોડ જાણવું. ઇતિ અપૂકાયના ભેદ.**

ત્રીજો તેજસ્કાયના ભેદ.

તેજસ્કાયના બે ભેદ ૧ સૂક્ષ્મ, ૨ બાદર. સૂક્ષ્મ તે આખા લોકમાં ભર્યા છે. હણ્યા હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ, અગ્નિમા બળે નહિ, પાણીમા ડુબે નહિ. નજરે દેખાય નહિ બે ભાગ થાય નહિ તેને સૂક્ષ્મ તેજસ્કાય કહિએ.

બાદર તેજસ્કાય તે અઢી દ્વીપમા છે, હણ્યા હણાય, માર્યા મરે, અગ્નિમા બળે, પાણીમા ડૂબે, નજરે દેખાય, બે ભાગ થાય, તેને બાદર કહીએ તે બાદર અગ્નિકાયના ૧૪ ભેદ ૧ અગાનાની અગ્નિ, ૨ ભગહાડની અગ્નિ ૩ તુટતી

જવાલાની અગ્નિ, ૪ અખંડ જ્વાલાની અગ્નિ, ૫ ઉબાડાની અગ્નિ ૬ ચકમકની અગ્નિ, ૭ વીજળીની અગ્નિ, ૮ તારાની અગ્નિ, ૯ અરણીની અગ્નિ, ૧૦ વાસની અગ્નિ, ૧૧ કાટકાની અગ્નિ, ૧૨ સૂર્યસામા ચશ્મા ધરે તેમાથી ઝરે તે અગ્નિ, ૧૩ દાવાનળની અગ્નિ, ૧૪ નીંભાડાની અગ્નિ.

એ ઉપરાંત અગ્નિમાં ઘણા ભેદ છે, તે એક અગ્નિના તણખામાં અસંખ્યાત જીવ ભગવતે કહ્યા છે. એક પર્યાપ્તના નેશ્રાએ અસંખ્યાત અપર્યાપ્ત છે. તેની દયા પાળીએ તો આ ભવ ને પરભવ નિરાબાધ પરમ સુખ પામીએ તેજસ્કાયનુ આયુષ્ય જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ અહોરાત્રિનુ છે તેજસ્કાયનું સંસ્થાન સોયની ભારીના આકારે છે. તેજસ્કાયનું કુળ ત્રણ લાખ ક્રોડ જાણવુ ઇતિ **તેજસ્કાયના ભેદ.**

ચોથે વાયુકાયના ભેદ.

વાયુકાયના બે ભેદ ૧ સૂક્ષ્મ, ૨ બાદર

સૂક્ષ્મ તે આખા લોકમા ભર્યા છે, હણ્યા હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ. અગ્નિમા બળે નહિ, પાણીમા ડૂબે નહિ, નજરે દેખાય નહિ, બે ભાગ થાય તેને સૂક્ષ્મ કહીયે

બાદર તે, લોકના દેશભાગમા ભર્યા છે, હણ્યા હણાય, માર્યા મરે અગ્નિમા બળે પાણીમા ડૂબે, નજરે દેખાય, બે ભાગ થાય તેને બાદર કહીએ.

તે બાદર વાયરાના ૧૭ ભેદ. ૧ પૂર્વ દિશાનો વાયરો, ૨ પશ્ચિમ દિશાનો વાયરો, ૩ ઉત્તર દિશાનો વાયરો, ૪ દક્ષિણ દિશાનો વાયરો, ૫ ઉર્ધ્વ દિશાનો વાયરો, ૬ અધો દિશાનો વાયરો ૭ તિર્યક્ દિશાનો વાયરો, ૮ વિદિશાનો વાયરો, ૯ વાયુ ભ્રામી વાયરો, ૧૦ ઉકલીયો વાયરો, ૧૧ મંડલીયો વાયરો, ૧૨ ગુંજ વાયરો, ૧૩ ઝુંઝ વાયરો, ૧૪ સંવર્તક વાયરો, ૧૫ ઘન વાયરો, ૧૬ તનુ વાયરો, ૧૭ શુદ્ધ વાયરો

એ ઉપરાંત વાયુકાયના ઘણા ભેદ છે. તે વાયરાના એક ફરકવા માહી અસંખ્યાત જીવ શ્રી ભગવતે કહ્યા છે એક પર્યાપ્તની નેશ્રાએ અસંખ્યાત અપર્યાપ્ત છે, ને ઉઘાડે મોઢે બોલતા, ચપટી વગાડતા, ટચાકા વગાડતા, વીંજણે વા નાખતાં, રેંટીયો ફેરવતા, કાળેકા પ, ઝાટકતા સૂપડે સોતાં, ખાંડણિયે ખાંડતાં, ઘટીએ દળતા, કલબલીયાં વગાડતાં ઢોલક વગાડતા. પીપૂડ વગાડતા ઇત્યાદિક અનેક પ્રકારે વાયરાના

અસખ્યાતા જીવની ઘાત થાય છે, એવું જાણીને વાયરાના જીવની દયા પાળીએ તો આ ભવ ને પરભવ નિરાબાધ પરમ સુખ પામીએ. વાયુકાયનું આયુષ્ય જઘન્ય અંતમુહૂર્તનુ ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ હજાર વર્ષનું છે. વાયુકાયનુ સંસ્થાન ધ્વજા ધ્વજા પતાકાને આકારે છે વાયુકાયનું કુળ સાત લાખ ક્રોડ જાણવુ. ઇતિ વાયુકાયના ભેદ.

પાંચમે વનસ્પતિકાયના ભેદ.

વનસ્પતિકાયના બે ભેદ. ૧ સૂક્ષ્મ, ૨ બાદર, સૂક્ષ્મ તે, આખા લોકમા ભર્યા છે, હણ્યા હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ, અગ્નિમાં બળે નહિ, પાણીમા ડુબે નહિ, નજરે દેખાય નહિ, બે ભાગ થાય નહિ તેને સૂક્ષ્મ કહિયે.

બાદર, તે, લોકના દેશ ભાગમા ભર્યા છે, હણ્યા હણાય, માર્યા મરે, અગ્નિમા બળે, પાણીમા ડુબે, નજરે દેખાય, બે ભાગ થાય તેને બાદર કહીયે. તે બાદર વનસ્પતિ કાયના ૨ ભેદ. ૧ પ્રત્યેક ૨ સાધારણ, તેમાં પ્રત્યેકના બાર ભેદ, તે ૧ વૃક્ષ, ૨ ગુચ્છ, ૩ ગુલ્મ, ૪ લત્તા ૫ વેલા. ૬ પાવગ ૭ તૃણ, ૮ વળીયા, ૯ હરીતકાય, ૧૦ ઓષધિ, ૧૧ જલવૃક્ષ, ૧૨ કોસડ, એ બાર.

૧ વૃક્ષ. વૃક્ષના બે ભેદ. ૧ એકઅઠ્ઠિ. ૨ બહુઅઠ્ઠિ, એકઅઠ્ઠિ તે એક ફળમા એક બીજ હોય તેને એકઅઠ્ઠિ કહિયે, તે ૧ હરડા, ૨ બેડાં, ૩ આબળા, ૪ અરીઠાં, ૫ ભીલામા, ૬ આસોપાલવ, ૭ આંબો, ૮ મહુડો, ૯ રાયણ, ૧૦ જાબુ, ૧૧ બોર, ૧૨ લીબોળી, એ આદિ એકઅઠ્ઠિ (અસ્થિ) ના ઘણા ભેદ છે બહુઅઠ્ઠિ તે, એક ફળમાં વધારે બીજ હોય તેને બહુઅઠ્ઠિ કહિએ તે ૧ જામફળ, ૨ સીતાફળ, ૩ દાડમ, ૪ બીલાં, ૫ કોઠાં, ૬ કેળા, ૭ લીંબુ, ૮ વડના ટેટા, પીપરના ટેટા, એ આદિ બહુઅઠ્ઠિના ઘણા ભેદ છે

બીજે ગુચ્છ તે, જે નીચા ને ગોળ ઝાડ હોય તેને ગુચ્છ કહિયે, તે ૧ રીગણી, ૨ ભોરીંગણી, ૩ જવાસા, ૪ તુળસી, ૫ આવચીંબાવચી ઇત્યાદિક ગુચ્છના ઘણા ભેદ છે. ૨

ત્રીજે ગુલ્મ તે ફુલની જાતને ગુલ્મ કહિયે; તે, ૧ જાઇ, ૨ જુઇ, ૩ ડમરો, ૪ મરવો, ૫ કેતકી, ૬ કેવડો, એ આદિ ગુલ્મના ઘણા ભેદ છે. ૩.

ચોથે લતા તે, ૧ નાગલતા, ૨ અશોકલતા, ૩ ચપકલતા, ૪ ભોઇલતા, ૫ પદ્મલતા, એ આદિ લતાના ઘણા ભેદ છે ૪.

પાંચમે વેલા તે, જે વનસ્પતિના વેલા ચાલે તેને વેલા કહિયે, તે ૧ આગ્યાના વેલા, ૨ તુરીયાના વેલા, ૩ કારેલાના વેલા, ૪ કકોડાના વેલા, ૫ કોળાંના વેલા, ૬ કોઠિંબડાના વેલા, ૭ તુંબડાના વેલા, ૮ નઈના વેલા, ૯ ચણક ચીમડીના વેલા, ૧૦ ચણોઠીના વેલા, એ આદિ વેલાના ઘણા ભેદ છે. ૫,

છઠે પાવગ તે, જે ગાઠાળાં ઝાડ હોય તેને પાવગ કહિયે, તે ૧ શેરડી, ૨ એરડી, ૩ સરકડ, ૪ સાંઠો, ૫ નેતર, ૬ વાંસ, એ આદિ પાવગના ઘણા ભેદ છે. ૬

સાતમે તૃણ તે, ૧ ડાભડાનાં તૃણ, ૨ આરાતારાનાં તૃણ, ૩ કડવાળીનાં તૃણ, ૪ ઝેઝવાના તૃણ, ૫ ધરોનાં તૃણ, ૬ કાલીયાનાં તૃણ એ આદિ તૃણના ઘણા ભેદ છે ૭

આઠમે વલીયા તે ઉંચા ને ગોળ ઝાડ હોય તેને વલીયા કહિયે, તે, ૧ સોપારીનાં ઝાડ, ૨ ખારેકના ઝાડ, ૩ ખજુરનાં ઝાડ, ૪ કેળનાં ઝાડ, ૫ તજના ઝાડ ૬ એલાયચીના ઝાડ ૭ લવીંગનાં ઝાડ, ૮ તાડના ઝાડ, ૯ તમાલના ઝાડ, ૧૦ નાલિયેરીના ઝાડ, એ આદિ વલીયાના ઘણા ભેદ છે ૮

નવમે હરિતકાય તે, ભાજીની જાતિને હરિતકાય કહિયે. ૧ મુળાની ભાજી, ૨ મેથીની ભાજી ૩ તાંદળજાની ભાજી, ૪ સવાની ભાજી, ૫ લુણીની ભાજી, ૬ વથવાની ભાજી, એ આદિ હરિતકાયના ઘણા ભેદ છે. ૯.

દશમે ઔષધિ તે, ચોવીશ જાતિનાં ધાન્યને ઔષધિ કહિયે તે ધાન્યના બે ભેદ; ૧ લાસા, ૨ કઠોળ. તેમા લાસા તે ૧ ઘઉ, ૨ જવ, ૩ જુવાર, ૪ બાજરી, ૫ ડાંગેર, ૬ વરી, બંટી, બાવટો, ૯ કાંગ, ૧૦ ચિણગોઝિણો, ૧૧ કોદરા, ૧૨ મકાઇ, એ આદિ લાસાના ઘણા ભેદ છે. બીજો કઠોળ તે, ૧ મગ, ૨ મઠ, ૩ અડદ, ૪ તુવેર ૫ ઝાલર, ૬ વટાણા, ૭ ચોળા, ૮ ચણયા, ૯ લાગ, ૧૦ કલથી, ૧૧ મસુર, ૧૨ અળસી, એ આદિ દઇને કઠોળના ઘણા ભેદ છે. એ લાસા ને કઠોળ મળીને ૨૪ જાતિના ધાન્ય તેને ઔષધિ કહિયે. ૧૦.

અગિયારમે જલવૃક્ષ તે, ૧ પોયણા, ૨ કમલ પોયણા, ૩ ઘીતેલા ૪ સિંઘોડા, ૫ સેવાળ, ૬ કમળકાકડી, એ આદિ જલવૃક્ષના ઘણા ભેદ છે ૧૧,

બારમે કોસંડા તે, ૧ બિલાડીની બલી, ૨ બિલાડીના ટોપ એ આદિ ભૂમિ ભેદી બહાર નિકળે તેવા કોસંડાના ઘણા ભેદ છે ૧૨ એ બાર ભેદ જાણવા.

પ્રત્યેક પાકામા સખ્યાતા જીવ છે. અધવધરામા અસખ્યાતા જીવ છે. કુમળામા, ઉગતામા, ચર્ક પડે તેમા અનંત જીવ છે. પ્રત્યેક વનસ્પતિનો વૃક્ષ દશ બોલે કરીને શોભે, તે દશ બોલ–૧ મૂળ, ૨ કંદ, ૩ સ્કંધ, ૪ ત્વચા, ૫ શાખા, ૬ પ્રવાલા, ૭ પત્ર, ૮ ફૂલ, ૯ ફળ, ૧૦ બીજ, એ દશ બોલે કરીને શોભે એ પ્રત્યેક વનસ્પતિના ભેદ કહ્યા

બીજે સાધારણ વનસ્પતિના ભેદ.

કંદમૂલની જાતિને સાધારણ વનસ્પતિ કહિયે, તે ૧ લસણ, ૨ ડુંગળી, ૩ આદુ, ૪ સૂરણ, ૫ રતાળુ, ૬ પેંડાલુ, ૭ બટાટા, ૮ થેક, ૯ સકરકંદ, ૧૦ મૂળાના કંદ, ૧૧ નીલી હળદર, ૧૨ નીલી ગળી, ૧૩ ગાજર, ૧૪ અંકુર, ૧૫ ખુરસાણી, ૧૬ કુવર, ૧૭ મોથ્ય, ૧૮ અમૃતવેલ, ૧૯ થોહર, ૨૦ બીડ, ૨૧ અડવીના ગાઠીયા, ૨૨ ગરમર, એ આદિ કંદમૂળના ઘણા ભેદ છે. તેને સાધારણ કહીએ કંદમૂળ એક સોયની અગ્ર ઉપર રહે, એટલામા અસખ્યાતી શ્રેણી છે અકેકી શ્રેણીમા અસખ્યાતા પ્રતર છે. અકેકા પ્રતરમા અસખ્યાતા ગોળા છે, અકેકા ગોળામા અસખ્યાતા શરીર છે. અકેકા શરીરમા અનત અનત જીવ છે, એ સાધારણ વનસ્પતિના ભેદ જાણવા એ વનસ્પતિકાયની દયા પાળીએ, તો આ ભવ ને પરભવ નિરાબાધ પરમ સુખ પામીએ વનસ્પતિકાયનુ આયુષ્ય જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનુ, ઉત્કૃષ્ટ દશ હજાર વર્ષનુ, તેમા નિગોદનુ આયુષ્ય જઘન્ય અતર્મુહૂર્તનુ, ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુહૂર્તનુ, ચવે ને ઉપજે વનસ્પતિકાયનુ સંસ્થાન નાના પ્રકારનું છે તેનું કુળ ૨૮ લાખ ક્રોડ જાણવુ **ઇતિ વનસ્પતિકાયના ભેદ.**

છઠ્ઠે ત્રસકાયના ભેદ.

ત્રસકાય તે, જે જીવ (ત્રસ એટલે હાલી ચાલી શકે) તડકેથી છાયે જાય ને છાયેથી તડકે જાય તેને ત્રસકાય કહિયે તેના ચાર ભેદ

૧ બેઇંદ્રિય, ૨ ત્રીઇંદ્રિય, ૩ ચૌઇંદ્રિય, ૪ પંચેદ્રિય.

બેઇંદ્રિયના ભેદ. બેઇંદ્રિય તે ૧ કાય, ૨ મુખ, એ બે ઇંદ્રિય હોય, તેને બેઇંદ્રિય કહીએ તેના જીવ તે, ૧ શખ, ૨ કોડી, ૩ છીપ, ૪ જળો, ૫ કીડા ૬ પોરા, ૭ વાળા, ૮ અળસીયા, ૯ કરમીયા, ૧૦ ચગમિયા, ૧૧ કાતગ, ૧૨ સુડેલ, ૧૩ મેગ, ૧૪ એળ, ૧૫ વાતરા, ૧૬ લાલીયા, એ આદિ બેઇંદ્રિયના ઘણા ભેદ છે. બેઇંદ્રિયનુ આયુષ્ય જઘન્ય અતર્મુહૂર્તનું ઉત્કૃષ્ટ બાર વર્ષનું તેનુ કુળ સાત લાખ ક્રોડ જાણવું

બીજે ત્રીઇંદ્રિયના ભેદ. ત્રીઇંદ્રિય તે ૧ કાય, ૨ મુખ, ૩ નાસિકા, એ ત્રણ ઇંદ્રિય હોય તેને ત્રીઇંદ્રિ કહીએ તેના જીવ તે—૧ જૂ, ૨ લીખ, ૩ માંકડ, ૪ ચાંચડ, ૫ કથવા, ૬ ધનેડા, ૭ ઉધેઇ, ૮ ઝિમેલ, ૯ ભુંડ, ૧૦ કીડી, ૧૧ મકોડા, ૧૨ જીંધોડા, ૧૩ જુઆ, ૧૪ ગધેયાં, ૧૫ કાનખજુરા, ૧૬ સવા, ૧૭ મમોલા, એ આદિ ત્રીઇંદ્રિયના ઘણા ભેદ છે. તેનું આયુષ્ય જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું ઉત્કૃષ્ટ ઓગણપચાસ દિવસનુ, તેનું કુળ આઠ લાખ ક્રોડ જાણવું.

ત્રીજે ચૌઇંદ્રિયના ભેદ. ચૌઇંદ્રિય તે ૧ કાય. ૨ મુખ, ૩ નાસિકા, ૪ ચક્ષુ, એ ચાર ઇંદ્રિય હોય તેને ચૌઇંદ્રિય કહીયે, તેના જીવ ૧ ભમરા, ૨ ભમરી, ૩ વિંછી ૪ માખો, ૫ તીડ, ૬ પતગ ૭ મચ્છર, ૮ મસલા, ૯ ડસ, ૧૦ મચ, ૧૧ તમરાં, ૧૨ કરોળિયા, ૧૩ કસારી, ૧૪ તીઠ ગોડા, ૧૫ કુદા, ૧૬ ખપેડી, ૧૭ બગાઇ, ૧૮ રૂપેની. એ આદિ ચૌઇંદ્રિયના ઘણા ભેદ છે તેનુ આયુષ્ય જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનુ, ઉત્કૃષ્ટ છ માસતું કુળ નવ લાખ ક્રોડ જાણવુ.

ચોથે પંચેંદ્રિયના ભેદ. પચેંદ્રિય તે ૧ કાય, ૨ મુખ, ૩ નાસિકા, ૪ નેત્ર, ૫ કાન, એ પાચ ઇંદ્રિય હોય તેને પચેંદ્રિય કહિયે તેના ચાર ભેદ ૧ નારકી, ૨ તિર્યંચ, ૩ મનુષ્ય, ૪ દેવ

પ્રથમ નારકીના ભેદ. નારકીના સાત ભેદ તે સાત નરકના નારકી.

સાત નરકના નામ. ૧ ધમા, ૨ વશા, ૩ શિલા, ૪ અંજના. ૫ રીષ્ટા, ૬ મઘા, ૭ માઘવતી, એ સાત નરકનાં નામ.

સાત નરકનાં ગોત્ર. ૧ રત્નપ્રભા, ૨ શર્કરપ્રભા, ૩ વાલુકપ્રભા ૪ પંકપ્રભા, ૫ ધૂમ્રપ્રભા, ૬ તમસ્પ્રભા, ૭ તમઃતમસ્પ્રભા.

એ સાત નરકના ગોત્ર ગુણ નિષ્પન્નથી છે તે શું શું ગુણ છે, તે.

૧ રત્નપ્રભામાં રત્નનાકુંડ છે.

૨ શર્કરપ્રભામા મરડીયા પાણા છે

૩ વાલુકપ્રભામા વેળુ છે.

૪ પંકપ્રભામાં લોહી માસનો કાદવ છે.

૫ ધૂમ્રપ્રભામાં ધૂમાડો છે.

૬ તમસ્પ્રભામા અંધકાર છે.

૭ તમતમસ્પ્રભામાં અવકાશમાંહિ અંધકાર છે.

એ સાત નરકમા જે જે છે તે કહ્યું. હવે સાત નરકનુ વર્ણન કહે છે

નરકનું વર્ણન.

પહેલી રત્નપ્રભા નરકનો પિંડ એક લાખ, ને એંશી હજાર જોજનનો છે; તેમાથી એક હજાર જોજનનુ દળ નીચે મૂકીએ, એક હજારનુ જોજનનુ દળ ઉપર મૂકીએ, વચ્ચે એક લાખ ને અઠોતેર હજાર જોજનની પોલાર છે તે મધ્યે ૧૩ પાથડા છે, ૧૨ આતરા છે તેમા ત્રીશ લાખ નરકાવાસા છે, તેમા અસખ્યાતી કુભીયો છે, અસંખ્યાતા નારકી છે, તે નીચે ૪ બોલ છે ૧ વીશ હજાર જોજનનો ઘનોદધિ છે, ૨ અસંખ્યાતા જોજનનો ઘનવાય છે, ૩ અસખ્યાતા જોજનનો તનુવાય છે, ૪ અસખ્યાતા જોજનનો આકાશાસ્તિકાય છે. **ઇતિ પહેલી નરકનું વર્ણન.**

બીજી શર્કરપ્રભા નરકનો પિંડ એક લાખ ને બત્રીશ હજાર જોજનનો છે. તેમાથી એક હજાર જોજનનુ દળ નીચે મૂકિયે એક હજાર જોજનનુ દળ ઉપર મૂકિયે. વચ્ચે એક લાખ ને ત્રીશ હજાર જોજનની પોલાર છે, તેમા ૧૧ પાથડા છે ને ૧૦ આતરા છે તેમા ૨૫ લાખ નરકાવાસા છે, તેમા અસંખ્યાતી કુભીયો છે, અસખ્યાતા નારકી છે, તે નીચે ચાર બોલ છે ૧ વીશ હજાર જોજનનો ઘનોદધિ છે, ૨ અસખ્યાતા જોજનનો ઘનવાય છે, ૩ અસખ્યાતા જોજનનો તનુવાય છે, ૪ અસંખ્યાતા જોજનનો આકાશાસ્તિકાય છે, એ ચાર બોલ છે **ઇતિ બીજી નરકનું વર્ણન.**

ત્રીજી વાલુકપ્રભા નરકનો પિંડ એક લાખ ને ૨૮ હજાર જોજનનો છે તેમાથી એક હજાર જોજનનુ દળ નીચે મૂકિયે. વચ્ચે એક લાખ ને ૨૬ હજાર જોજનની પોલાર છે, તેમા ૯ પાથડા ને ૮ આતરા છે, તેમા ૧૫ લાખ નરકાવાસા છે અસખ્યાતી કુંભીઓ છે, અસંખ્યાતા નારકી છે, ને નીચે ચાર બોલ છે ૧ વીશ હજાર જોજનનો ઘનોદધિ છે, ૨ અસંખ્યાતા જોજનનો ઘનવાય છે, ૩ અસખ્યાતા જોજનનો તનુવાય છે ૪ અસંખ્યાતા જોજનનો આકાશાસ્તિકાય છે **ઇતિ ત્રીજી નરકનુ વર્ણન.**

ચોથી પંકપ્રભા નરકનો પિંડ એક લાખ ને વીશ હજાર જોજનનો છે, તે મધ્યેથી એક હજાર જોજનનું દળ નીચે મૂકિયે, એક હજાર જોજનનું દળ ઉપર મૂકિયે વચ્ચે એક લાખ ને અઢાર હજાર જોજનની પોલાર છે, તેમા ૭ પાથડા ને ૬ આતરા છે દશ લાખ નરકાવાસા છે, અસંખ્યાતી

કુંભીયો છે, અસંખ્યાતા નારકી છે, તે નીચે ચાર બોલ છે. ૧ વીશ હજાર જોજનનો ઘનોદધિ છે, ૨ અસંખ્યાતા જોજનનો ઘનવાય છે, ૩ અસંખ્યાતા જોજનનો તનુવાય છે, ૪ અસંખ્યાતા જોજનનો આકાશાસ્તિકાય છે, એ ચાર બોલ છે **ઈતિ ચોથી નરકનું વર્ણન.**

પાંચમી ધૂમ્રપ્રભા નરકનો પિંડ એક લાખ ને અઢાર હજાર જોજનનો છે. તેમાથી એક હજાર જોજનનું દળ ઉપર મૂકિયે, વચ્ચે એક લાખ ને સોળ હજાર જોજનની પોલાર છે, તેમા ૫ પાથડા ને ૪ આંતગ છે, ત્રણ લાખ નરકાવાસા છે, અસખ્યાતી કુભીયો છે, અસંખ્યાતા નારકી છે, તે નીચે ચાર બોલ છે ૧ વીશ હજાર જોજનનો ઘનોદધિ છે, ૨ અસંખ્યાતા જોજનનો ઘનવાય છે, ૩ અસખ્યાતા જોજનનો તનુવાય છે, ૪ અસંખ્યાતા જોજનનો આકાશાસ્તિકાય છે, એ ચાર બોલ છે. ઇતિ **પાંચમી નરકનું વર્ણન.**

છઠ્ઠી તમસ્પ્રભા નરકનો પિંડ એક લાખ ને સોળ હજાર જોજનનો છે તેમાથી એક હજાર જોજનનુ દળ નીચે મૂકિયે, એક હજાર જોજનનું દળ ઉપર મૂકિયે, વચ્ચે એક લાખ ને ચૌદ હજાર જોજનની પોલાર છે, તેમા ૩ પાથડા ને ૨ આતગ છે, ૯૯૯૯૫ નરકાવાસા છે, તેમા અસખ્યાતી કુભીયો છે, અસખ્યાતા નારકી છે, તે નીચે ચાર બોલ છે. ૧ વીશ હજાર જોજનનો ઘનોદધિ છે. ૨ અસખ્યતા જોજનનો ઘનવાય છે, ૩ અસંખ્યાતા જોજનનો તનુવાય છે, ૪ ૪ અસખ્યાતા જોજનનો આકાશાસ્તિકાય છે, એ ચાર બોલ છે ઇતિ **છઠ્ઠી નરકનું વર્ણન.**

સાતમી તમ:તમસપ્રભા નરકનો પિંડ એક લાખ ને આઠ હજાર જોજનનો છે તેમાથી સાડીબાવન હજાર જોજનનુ દળ નીચે મૂકિયે સાડીબાવન હજાર જોજનનું દળ ઉપર મૂકિયે વચ્ચે ત્રણ હજાર જોજનની પોલાર છે તેમા એક પાથડો છે, આંતરૂં નથી. તેમાં પાંચ નરકાવાસા છે, તેના નામ. ૧ કાલ, ૨ મહાકાલ, ૩ રૂદ્ર, ૪ મહારૂદ્ર, ૫ અપ્રતિષ્ટાન, એ પાંચ નરકાવાસા છે અસંખ્યાતી કુંભીયો છે, અસંખ્યાતા નારકી છે, તે નીચે ચાર બોલ છે. ૧ વીશ હજાર જોજનનો ઘનોદધિ છે, ૨ અસંખ્યાતા જોજનનો ઘનવાય છે, ૩ અસખ્યાતા જોજનના તનુવાય છે, ૪ અસંખ્યાતા જોજનનો આકાશાસ્તિકાય છે એ નીચે બાર જોજન જઇએ ત્યારે અલોક આવે **ઇતિ સાતમી નરકનું વર્ણન.**

નારકીના સ્થિતિ, જઘન્ય દશ હજાર વર્ષની, ઉત્કૃષ્ટ ૩૩ સાગરોપમની તેનું કુળ પચીશ લાખ ક્રોડ જાણવું. **ઇતિ નરકનો વિસ્તાર સંપૂર્ણ.**

બીજે તિર્યંચનો વિસ્તાર.

તિર્યંચના પાંચ ભેદ. ૧ જળચળ, ૨ સ્થળચળ, ૩ ઉરપરિસર્પ, ૪ ભુજપરિસર્પ, ૫ ખેચર, એ પાંચ ભેદ. એકેકાના બબ્બે ભેદ તે, ૧ સંમૂછિમ, ૨ ગર્ભજ, એ ભેદ.

પ્રથમ જળચળનો ભેદ. જે જળમા ચાલે તેને જળચળ કહિયે. તે જીવ, ૧ મચ્છ, ૨ કચ્છ, ૩ મગરમચ્છ, ૪ કાચબા, ૫ ગ્રાહ, ૬ દેડકા, ૭ સુસુમાલ, ઇત્યાદિક જળચળના ઘણા ભેદ છે. તેનુ કુળ સાડાબાર લાખ ક્રોડ જાણવુ.

બીજે સ્થળચળના ભેદ, સ્થળ ઉપર ચાલે તેને સ્થળચળ કહિયે. તે સ્થળચરના ચાર ભેદ. ૧ ખુર, ૨ બે ખુર, ૩ ગડીપદ, ૪ શ્વાનપદ, તેમાં **એક ખુર તે** જેના પગે એક ખરી હોય તે જીવ, ૧ ઘોડા, ૨ ગધેડા, ૩ ખચ્ચર ગધેડા, ઇત્યાદિક એક ખુરના ઘણા ભેદ છે, ૧.

બે ખુર. તે જેના પગે બે ખરી હોય તે, તેના જીવ, ૧ ગાય, ૨ ભેંસ, ૩ બળદ, ૪ બકરાં, ૫ હરણ, ૬ રોઝ, ૭ સસલા, ઇત્યાદિક બે ખુરના ઘણા ભેદ છે ૨

ગંડીપદ તે જેના પગ ગોળ હોય તે જીવ ૧ હાથી, ૨ ગેંડા, ઇત્યાદિક ગડીપદના ઘણા ભેદ છે. ૩,

શ્વાનપદ તે જેના પગ નોરવાળા હોય તે જીવ, ૧ વાઘ, ૨ સિંહ, ૩ ચિત્તા, ૪ દીપડા, ૫ કુતરા ૬ બિલાડી, ૭ લાલી, ૮ શિયાળ, ૯ જરખ ૧૦ રીંછ, ૧૧ વાદરાં, ઇત્યાદિક શ્વાનપદના ઘણા ભેદ છે. **એ સ્થળચરના ભેદ સંપૂર્ણ.** તેનુ કુળદશ લાખ ક્રોડ જાણવું

ત્રીજે ઉરપરિસર્પના ભેદ. ઉરપરિસર્પ તે હૈયાભર ચાલે તે (સર્પની જાત) ને ઉરપરિસર્પ કહિયે. તેના ૪ ભેદ. ૧ અહિ, ૨ અજગર, ૩ આશાલિયો, ૪ મહુરગ, એ ચાર

પ્રથમ અહિ. તે પાચવર્ણો સર્પ. ૧ કાળો, નીલો, ૩ રાતો. ૪ પીળો, ૫ ધોળો

બીજે અજગર તે. મનુષ્યને ગળી જાય તે

ત્રીજે અશાલિયો તે બે ઘડીમા ૪૮ ગાઉ લાંબો થાય. ચક્રવર્તીની રાજધાની તળે, અથવા નગરની ખાળ હેઠે ઉપજે. તેને ભસ્મ નામા દાહ થાય, તે ૪૮ ગાઉની માટી ગળી જાય, તેટલામાં કુવો પાડે તેને અશાલિયો કહિયે

ચોથે મહુરગ તે, એક હજાર જોજનનો લાંબો સર્પ અઢી દ્વીપ બહાર રહે તેને મહુરગ કહિયે

ઉરપરિસર્પનું કુળ દશ લાખ ક્રોડ જાણવું **ઇતિ ઉરપરિસર્પના ભેદ સંપૂર્ણ.**

ચોથે ભુજપરિસર્પના ભેદ. જે ભુજાએ કરી ચાલે તેને ભુજપરિસર્પ કહિયે. તે જીવ, ૧ કોળ, ૨ નોળ, ૩ ઉંદર, ૪ ખિસકોલી, ૫ બ્રાહ્મણી, ૬ ગરોળી, ૭ કાકીડો ૮ ચંદન ઘો, ૯ પાટલા ઘો, ઈત્યાદિક ભુજપરિસર્પના ઘણા ભેદ છે તેનુ કુળ નવ લાખ ક્રોડ જાણવું.

પાંચમે ખેચર જે જીવ આકાશે ચાલે તેને ખેચર કહિયે. તે ખેચરના ૪ ભેદ. ૧ ચર્મ પંખી, ૨ રોમ પંખી, ૩ સમુદ્દગ પંખી, ૪ વીતત પંખી

૧ ચર્મ પંખી તે ચામડા સરખી પાંખ હોય તે તેવા જીવ. ૧ વાગોલો ૨ ચામાચીડિયા (કાનકડીયા) ઇત્યાદિક ચર્મ પંખીના ઘણા ભેદ છે

૨ રોમ પંખી. તે રુવાળી પાંખનાં પંખી હોય તેને રોમ પંખી કહિયે તે જીવ, ૧ મોર, ૨ કબુતર, ૩ ચકલા ૪ કાગડા, ૫ કાબર, ૬ મેના, ૭ પોપટ, ૮ સમળી, ૯ બગલાં, ૧૦ કોયલ, ૧૧ ઢેલ, ૧૨ શકરા ૧૩ હોલા, ૧૪ શુડા, ૧૫ તેતર, ૧૬ બાજ, ઈત્યાદિ રોમ પંખીના ઘણા ભેદ છે. એ બે પંખી અઢીદ્વીપની અંદર છે અને બહાર પણ છે.

૩ સમુદ્દગ પંખી. તે ડાબલાની પેઠે જેની પાંખ બીડેલી રહે તેવા જીવ

૪ વીતત પંખી. તે જેની પાંખ પહોળી જ રહે, તેવાં પંખી **એ બે પંખી અઢી દ્વીપ બહાર છે. તેનું કુળ બાર લાખ ક્રોડ જાણવું.** ગર્ભજ તિર્યંચની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની. ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યોપમની, સંમૂર્છિમ તિર્યંચની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વ કોડની. વિસ્તાર દંડકથી જાણવો. **ઇતિ તિર્યંચના ભેદ સંપૂર્ણ.**

ત્રીજે મનુષ્યના ભેદ.

મનુષ્યના ભેદ. ૧ ગર્ભજ, ૨ સંમૂર્છિમ.

ગર્ભજના ત્રણ ભેદ ૧ પન્નર કર્મ ભૂમિના મનુષ્ય, ૨ ત્રીશ અકર્મભૂમિના મનુષ્ય, ૩ છપ્પન અંતરદ્વીપના મનુષ્ય.

૧ પન્નર કર્મભૂમિના મનુષ્ય પન્નર કર્મ ભૂમિનાં ક્ષેત્રમાં છે તે પન્નર કર્મભૂમિના ક્ષેત્ર કયા ? એક લાખ જોજનનો જંબુદ્વીપ છે. તેમાં ૧ ભરત,

૧ ઐરવત. ૧ મહાવિદેહ, એ ત્રણ ક્ષેત્ર છે, તેને ફરતો બે લાખ જોજનનો લવણ સમુદ્ર છે, તેને ફરતા ચાર લાખ જોજનનો ધાતકી ખંડ છે, તેમા ૨ ભરત, ૨ એરાવત, ૨ મહાવિદેહ, એ ૭ ક્ષેત્ર છે; તેને ફરતો આઠ લાખ જોજનનો કાળોદધિ છે, તેને ફરતો આઠ લાખ જોજનનો અર્ધ પુષ્કર છે, તેમા **૨ ભરત ૨ ઐરાવત, ૨ મહાવિદેહ એ છ ક્ષેત્ર છે;** એ ૫ ૧૯ ક્ષેત્ર થયા. તેમા ખેતી છે, વાડી છે, વિવાહ છે, મોક્ષમાર્ગનું સાધન છે **તેને પન્નર કર્મભૂમિ કહિયે. ૧.**

૨ ત્રીશ અકર્મભૂમિનાં મનુષ્ય, ત્રીશ અકર્મભૂમિનાં ક્ષેત્રમાં છે તે. એક લાખ જોજનના જબુદ્વીપ છે તેમા ૧ હેમવય, ૧ હિરણ્યવય, ૧ હરિવાસ, ૧ રમકવાસ ૧ દેવકુરૂ, ૧ ઉત્તરકુરૂ, એ ૭ છેત્ર જબુદ્વીપમા છે તેને ફરતો ચાર લાખ જોજનનો ધાતકી ખડ છે, તેમા ૨ હેમવય. ૨ હિરણ્યવય ૨ હરિવાસ, ૨ રમકવાસ ૨ દેવકુરૂ, ૨ ઉત્તરકુરૂ, એમ બાર ક્ષેત્ર છે તેને ફરતો આઠ લાખ જોજનનો અર્ધ પુષ્કર છે, તેમા ૨ હેમવય, ૨ હિરણ્યવય, ૨ હરિવાસ, ૨ રમકવાસ, ૨ દેવકુરૂ, એમ બાર ક્ષેત્ર છે, **એ પ્રમાણે ત્રીશ ક્ષેત્ર થયાં.** તેમા ખેતી નથી, વાડી નથી, વિવાહ નથી, મોક્ષમાર્ગનું સાધન નથી **તેને ત્રીશ અકર્મભૂમિ કહિયે.**

૩ છપ્પન અંતરદ્વીપના મનુષ્ય છપ્પન અંતરદ્વીપમાં છે તે છપ્પન અતરદ્વીપ ક્યાં છે? નીચે પાણી ઉપર દ્વીપ (બેટ) છે તેમા મનુષ્ય રહે છે તેવા દ્વીપ છપ્પન છે જબુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરણહાર ક્ષુલ્લક (ચુલ) હિમવત નામે પર્વત છે પીળો સુવર્ણમય છે, સો જોજનનો ઉચો, પચીશ જોજનનો જમીનમા ઉડો એક હજાર બાવન જોજન ને બાર કળાનો પહોળો છે, એના બાહ ૫૩૫૦ જોજન ને ૧૫ કળાની છે એની જીવ્હા ૨૪૯૩૨ જોજન, પોણી કળા તો છે, એની ધનુષ્ય પીઠિકા ૨૫૨૩૦ જોજન ને ૪ કળાની છે, તેને પૂર્વ પશ્ચિમને છેડે બબ્બે દાઢા નીકળેલ છે, એકેકી દાઢા ચોરાશીસે જોજન ઝાઝેરી લાબી છે, એકેકી દાઢા ઉપર સાત સાત અંતરદ્વીપ છે તે કેટલે છે? જગતીથી દાઢા ઉપર ૩૦૦ જોજન જઇએ ત્યારે ત્રણસો જોજનનો લાબો ને પહોળો પહેલો અતરદ્વીપ આવે, ૧ ત્યાથી ચારસે જોજન જઇએ ત્યારે ચારસો જોજનનો લાબો ને પહોળો બીજો અતરદ્વીપ આવે, ૨ ત્યાથી પાચસે જોજન જઇએ ત્યારે પાચસો જોજનનો લાબો ને પહોળો ત્રીજો અતરદ્વીપ આવે, ૩ ત્યાથી છસે જોજન જઇએ ત્યારે છસો જોજનનો લાબો ને પહોળો ચોથો અંતરદ્વીપ આવે, ૪. ત્યાથી સાતસે જોજન જઇએ ત્યારે સાતસો જોજનનો લાબો ને પહોળો પાચમો અતરદ્વીપ આવે, ૫. ત્યાથી આઠસે જોજન જઇએ ત્યારે આઠસો

જોજનનો લાંબો ને પહોળો છઠ્ઠો અંતરદ્વીપ આવે, ૬ ત્યાંથી નવસે જોજન જઈએ ત્યારે નવસો જોજનનો લાંબા ને પહોળો સાતસો અંતરદ્વીપ આવે, ૭. એમ એકેક દાઢા ઉપર સાત સાત અંતરદ્વીપ છે. તેને ચારગણા કરતા અઠ્ઠાવીસ અંતરદ્વીપ ક્ષુલ્લક હિમવત પર્વતના બે છેડાની ચાર દાઢા ઉપર છે; તેમ ઐરવત ક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરણહાર શિખરી નામે પર્વત છે તે ક્ષુલ્લક હિમવત પર્વત સરખો છે, તે શિખરી પર્વતના પૂર્વ પશ્ચિમને છેડે અઠ્ઠાવીશ અંતરદ્વીપ છે. એમ બે પર્વતના છેડે છપ્પન અંતરદ્વીપ જાણવા. **ઇતિ ગર્ભજ મનુષ્યના ભેદ**

સંમૂર્છિમ મનુષ્યના ભેદ.

મનુષ્ય સંમૂર્છિમ તે ગર્ભજના ૧૦૧ ક્ષેત્રમા ૧૪ સ્થાનકમા ઉપજે છે, તે ૧૪ સ્થાનકના નામ

૧ ઉચ્ચારેસુ તે, વડી નીત (વિષ્ટા) માં.

૨ પાવણેસુ તે, લઘુ નીત (પેશાબ) મા.

૩ ખેલેસુ તે, બળખામા

૪ સંઘાણેસુ તે, નાકના શ્લેષ્મમા.

૫ વંતેસુ તે, વમનમા

૬ પિત્તેસુ તે, પિત્તમા

૭ પુઈએસુ તે પરૂમા,

૮ સોણીએસુ તે, રૂધિરમાં.

૯ સુક્કેસુ તે, વીર્યમા.

૧૦ સુક્કપોગ્ગલ પડિસાડીએસુ તે, સુકાયેલ વીર્યના પુદ્ગલ ફરી ભિનાં થાય તેમાં

૧૧ વિગય જીવ કલેવરેસુ તે, મનુષ્યના મૃતક કલેવરમા.

૧૨ ઇથ્થી પુરિસ સંજોગેસુ તે, સ્ત્રી પુરૂષના સંયોગમા.

૧૩ નગરની ધમણેસુ તે નગરની ખાળ પ્રમુખમા.

૧૪ સવ્વ અસુઇઠાણેસુ તે, સર્વ મનુષ્ય સંબંધી અશુચિ સ્થાનકમાં. એ ચૌદ સ્થાનકમાંહિ ઉપજે ૧ ગર્ભજ મનુષ્યની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત્તની, ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યોપમની. ૨ સંમૂર્છિમ મનુષ્યની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત્તની, ઉત્કૃષ્ટ પણ અંતર્મુહૂર્ત્તની. મનુષ્યનું કુળ બાર લાખ ક્રોડ જાણવું. **ઇતિ મનુષ્યના ભેદ.**

ચોથે દેવના ભેદ.

દેવના ચાર ભેદ, ૧ ભવનપતિ, ૨ વાણવ્યંતર, ૩ જ્યોતિષી, ૪ વૈમાનિક

પ્રથમ ભવનપતિના ભેદ. ભવનપતિના ૨૫ ભેદ ૧ દશ અસુર કુમારાદિ, ૨ પંદર પરમાધર્મી, એવં ૨૫

૧ દશ અસુર કુમારાદિકનાં નામ ૧ અસુર કુમાર, ૨ નાગ કુમાર, ૩ સુવર્ણ કુમાર, ૪ વિદ્યુત્ કુમાર, ૫ અગ્નિ કુમાર, ૬ દ્વીપ કુમાર, ૭ ઉદધિ કુમાર, ૮ દિશા કુમાર, ૯ પવન કુમાર, ૧૦ સ્થનિક કુમાર

૨ પંદર પરમાધર્મીનાં નામ. ૧ આમ્ર, ૨ આમ્રરસ, ૩ શામ, ૪ સબલ, ૫ રૂદ્ર, ૬ મહારૂદ્ર ૭ કાલ, ૮ મહાકાલ, ૯ અસિપત્ર, ૧૦ ધનુષ્ય, ૧૧ કુંભ, ૧૨ વાલુ, ૧૩ વેતરણી, ૧૪ ખરસ્વર, ૧૫ મહાઘોષ એવં પંદર.

એવં કુલ પચીશ જાતિના ભવનપતિ કયા રહે છે? પહેલી નરકે એક લાખ ને અઠોતેર હજાર જોજનની પોલાર છે, તે મધ્યે બાર અતરા છે, તેમાના વચલા દશ અંતરામા ભવનપતિને રહેવાના ભવન છે

બીજે વાણવ્યંતરના ભેદ. વાણવ્યંતરના ૨૬ ભેદ ૧ સોળ જાતિના દેવ. ૨ દશ જાતિના જૃંભિકા, એવં ૨૬

૧ સોળ જાતિના વ્યંતર દેવ તે, ૧ પિશાચ, ૨ ભૂત, ૩ યક્ષ, ૪ રાક્ષસ, ૫ કિન્નર ૬ કિંપુરૂષ ૭ મહોરગ, ૮ ગંધર્વ, ૯ આણપન્ની, ૧૦ પાણપન્ની, ૧૧ ઇસીવાઇ, ૧૨ ભૂયવાય, ૧૩ કંદીય ૧૪ મહાકંદીય ૧૫ કોહંડ, ૧૬ પયંગદેવ, એવં સોળ જાતના વ્યંતરદેવ

૨ દશ જાતિના જૃંભિકા તે ૧ આણ જૃંભિકા. ૨ પાણ જૃંભિકા, ૩ લયન જૃંભિકા, ૪ શયન જૃંભિકા, ૫ વસ્ત્ર જૃંભિકા ૬ ફૂલ જૃંભિકા, ૭ ફલ જૃંભિકા, ૮ બીજ જૃંભિકા, ૯ વિદ્યુત્ જૃંભિકા ૧૦ અવ્યત જૃંભિકા, એવં દશ જાતિના જૃંભિકા એ ૨૬ જાતિના વાણવ્યંતર કયા રહે છે? પૃથ્વીનું દળ એક હજાર જોજનનુ છે તે મધ્યેથી સો જોજનનુ દળ ઉપર મૂકીયે, વચ્ચે આઠસે જોજનની પોલાર છે. તે મધ્યે સોળ જાતિના વ્યંતરના નગર છે તે નગર નાના ભરતક્ષેત્ર જેવડા છે, તેથી મોટા મહાવિદેહ ક્ષેત્ર જેવડા છે, તેથી મોટા જંબુદ્વીપ જેવડા છે, તે વ્યંતરના નગર જાણવા ને જે દશ જાતિના જૃંભિકા દેવ છે તે, પૃથ્વીનુ સો જોજનનુ દળ ઉપરનુ છે, તેમા દશ જોજન નીચે મૂકીએ દશ જોજન ઉપર મૂકીએ વચ્ચે એંસી જોજનની પોલાર છે તેમા રહે છે. તે

જુ ભિક્ષા સંધ્યા વેળાએ, મધ્ય રાત્રિએ, સવારે, બપોરે, અન્તુ અસ્તુ કરતા ફરે છે, (જે હરતું હોય તે હરતુ રહેજો, રોતુ હોય તે રોતું રહેજો, એમ કહે છે.) માટે તે વખતે જેમ તેમ ન બોલવુ, પહાડ, પર્વત, ઝાડ ઉપર તથા ઝાડ નીચે એ આદિ ઘણી સારી મનને ગમે તેવી જગ્યોએ વાણવ્યતર દેવો આવે છે તથા વસે છે

ત્રીજે જયોતિષીના ભેદ. જ્યોતિષીના ૧૦ ભેદ ૧ ચદ્રમા, ૨ સૂર્ય, ૩ ગ્રહ, ૪ નક્ષત્ર, ૫ તારા એ પાંચ જયોતિષી અઢી દ્વીપ માહી ચર છે, અઢી દ્વીપ બહાર એ પાંચે સ્થિર છે, તે જયોતિષીની ગાથા–

તારા, રવિ, ચંદ, રિખ્ખા, બુહ, સુકા, જૂવ, મંગલ, સણીઆ;
સગ સય નેઉઆ, દસ, અસિય ચઉ, ચઉ, કમસો તીયા ચઉસો. ૧

અર્થ–પૃથ્વીથી સાતસે ને નેવુ જોજન ઉચે જઇએ, ત્યારે તારાઓના વિમાન આવે, પૃથ્વીથી આઠસે જોજન જઇએ ત્યારે સૂર્યનુ વિમાન આવે, પૃથ્વીથી આઠસે એંશી જોજન જઇએ ત્યારે ચદ્રમાનુ વિમાન આવે, પૃથ્વીથી આઠસે ચોરાશી જોજન જઇએ ત્યારે નક્ષત્રના વિમાન આવે આઠસે અઠયાશી જોજન જઇએ ત્યારે બુધનો તારો આવે, આઠસે એકાણુ જોજન ઉંચે જઇએ ત્યારે શુક્રનો તારો આવે, આઠસે ચોરાણુ જોજન ઉંચે જઇએ ત્યારે બૃહસ્પતનો તારો આવે, આઠસે સત્તાણુ જોજન જઇએ ત્યારે મગળનો તારો આવે, પૃથ્વીથી નવસે જોજન જઇએ ત્યારે શનિશ્ચરનો તારો આવે, એ રીતે ૧૧૦ જોજન જ્યોતિષ ચક્ર જાડપણે છે પાચ ચર છે, પાચ સ્થિર છે, પાચ ચર તે કોને કહિયે? અઢી દ્વીપ માહી છે તે ફરે છે. તેને પાચ ચર કહિયે. પાચ સ્થિર તે કોને કહિયે? અઢી દ્વીપ બહાર છે, ફરતા નથી, સ્થિર છે, જ્યાં સૂર્ય ત્યા સૂર્ય છે, જ્યા ચદ્ર ત્યા ચદ્ર છે, તેને પાચ સ્થિર કહીએ

ચોથે વૈમાનિકના ભેદ. વૈમાનિકના ૩૮ ભેદ ત્રણ કિલ્વિષી, બાર દેવલોક, નવ લોકાંતિક નવ ગ્રૈવેયક, પાચ અનુત્તર વિમાન. એવ ૩૮.

પ્રથમ કિલ્વિષીના ભેદ. ૧ પહેલા કિલ્વિષી ત્રણ પલ્યની સ્થિતિવાળા, પહેલા બીજા દેવલોકમા નીચે રહે છે ૨ બીજા કિલ્વિષી ત્રણ સાગરની સ્થિતિવાળા, ત્રીજા ચોથા દેવલોકમા નીચે રહે છે ૩ ત્રીજા કિલ્વિષી તેર સાગરની સ્થિતિવાળા છઠ્ઠા દેવલોકમા નીચે રહે છે. એ ત્રણ કિલ્વિષી દેવ દેવપણું પામ્યા તે શાથી પામ્યા? તીર્થંકરના, કેવળીના, સાધુ–સાધ્વીના અપવાદ બોલ્યા માટે કિલ્વિષીપણું પામ્યા

બીજે બાર દેવલોક. ૧ સુધર્મા દેવલોક ૨ ઇશાન દેવલોક, ૩ સનત કુમાર દેવલોક, ૪ માહેન્દ્ર દેવલોક, ૫ બ્રહ્મ દેવલોક, ૬ લાતક દેવલોક, ૭ મહાશુક્ર દેવલોક, ૮ સહસ્રાર દેવલોક, ૯ આનંત દેવલોક, ૧૦ પ્રાણુત દેવલોક, ૧૧ આરણ્ય દેવલોક, ૧૨ અચ્યુત દેવલોક, એવ ૧૨ દેવલોકના નામ

બાર દેવલોક કેટલા ઉંચા, કેવા આકારે ને કેટલા વિંમાન, તેનો વિસ્તાર.

જ્યોતિષી ચક્ર ઉપર અસખ્યાતા જોજનની ક્રોડા ક્રોડી પ્રમાણે ઉચે જઇએ, ત્યારે પહેલુ સુધર્મા ને બીજુ ઇશાન એ બે દેવલોક આવે, તે બે લગડાને આકારે છે અકેક અર્ધ ચંદ્રમાને આકારે છે, બન્ને મળી પૂર્ણ ચદ્રમાને આકારે છે પહેલામા ૩૨ લાખ ને બીજામા અઠાવીશ લાખ વિમાન છે. ૨ ત્યાથી અસખ્યાત જોજનની ક્રોડા ક્રોડી પ્રમાણે ઉચે જઇએ ત્યારે ત્રીજુ સનતકુમાર અને ચોથુ માહેદ્ર એ બે દેવલોક આવે, તે બે લગડાને આકારે છે, અકેકુ અર્ધચદ્રમાને આકારે છે, બન્ને મળી પૂર્ણ ચદ્રમાને આકારે છે ત્રીજામા બાર લાખ, અને ચોથામા આઠ લાખ વિમાન છે ૪ તે ઉપરાત અસખ્યાતા જોજનના ક્રોડા ક્રોડી પ્રમાણે ઉચે જઇએ ત્યારે પાચમુ બ્રહ્મ દેવલોક આવે, તે પૂર્ણ ચદ્રમાને આકારે છે, તેમા ચાર લાખ વિમાન છે ૫ તે ઉપરાત અસખ્યાતા જોજનની ક્રોડા ક્રોડી પ્રમાણે ઉચે જઇએ, ત્યારે છઠુ લાતક દેવલોક આવે, તે પૂર્ણ ચદ્રમાને આકારે છે, તેમા ૫૦ હજાર વિમાન છે ૬ તે ઉપરાત અસંખ્યાત જોજનની ક્રોડાક્રોડી પ્રમાણે ઉચે જઇએ ત્યારે સાતમુ મહાશુક્ર દેવલોક આવે, તે પૂર્ણ ચદ્રમાને આકારે છે, તેમાં ૪૦ હજાર વિમાન છે ૭. તે ઉપરાત અસખ્યાતા જોજનની ક્રોડાક્રોડી પ્રમાણે ઉચે જઇએ ત્યારે આઠમુ સહસાર દેવલોક આવે, તે પૂર્ણ ચદ્રમાને આકારે છે. તેમાં છ હજાર વિમાન છે ૮ તે ઉપર અસખ્યાતા જોજનની ક્રોડાક્રોડી પ્રમાણે ઉચે જઇએ, ત્યારે નવમુ આનત, ને દશમુ પ્રાણત એ બે દેવલોક આવે તે લગડાને આકારે છે, અકેકુ અર્ધ ચદ્રમાને આકારે છે બન્ને મળી પૂર્ણ ચદ્રમાને આકારે છે બન્નેમાં મળી ૪૦૦ વિમાન છે. ૧૦ તે ઉપર અસખ્યાતા જોજનની ક્રોડાક્રોડી પ્રમાણે જઇએ, ત્યારે અગિયારમુ આરણ્ય અને બારમુ અચ્યુત એ બન્ને દેવલોક આવે. તે લગડાને આકારે છે, અકેકુ અર્ધ ચદ્રમાને આકારે છે, બન્ને મળી પૂર્ણ ચંદ્રમાને આકારે છે બન્નેમા મળી ૩૦૦ વિમાન છે ૧૨ એવં બાર દેવલોકના સર્વ થઇને ૮૪,૯૬,૭૦૦ વિમાન છે

ત્રીજે નવ લોકાંતિક.

નવ લોકાતિક દેવ ક્યાં રહે છે? પાચમા દેવલોકમાં આઠ કૃષ્ણરાજી નામા પર્વત છે, તેના અંતરમાં નવ લોકાંતિક દેવ રહે છે તેનાં નામ—

(ગાથા) સારસ્સય, માઇચ્ચ, વન્હિ વરૂણ, ગજતોયા; તુસીયા અવ્વબાહા, 'અગીચા, ચેવ રીઠા, ય.

અર્થ—૧ 'સારસ્વત નામા લોકાતિક, ૨ આદિત્ય, ૩ વહ્નિ ૪ વરૂણ, ૫ ગર્દતોયા, ૬ તુષિતા, ૭ અવ્યાબાધ, ૮ અગીત્ય, ૯ રિષ્ટ, એ નવ લોકાતિક દેવતા જ્યારે તીર્થંકર દેવ દીક્ષા લેનાર હોય, ત્યારે કાને કુંડલ, માથે મુકુટ, બાહે બાજૂબંધ, કંઠે નવસર હાર. ઘુંઘરીના ધમકાર સહિત આવે, આવીને એમ કહે, અહો! ત્રિલોકનાથ! તીર્થમાર્ગ પ્રવર્તાવો, મોક્ષ માર્ગ ચાલતો કરો, એવી રીતે કહેવાનો નવ લોકાતિકનો જીત પરંપરા વ્યવહાર છે,

ચોથે નવ ગ્રૈવેયક.

(ગાથા) ભદ્દે, સુભદ્દે, સુજાએ, સુમાણસે, પીયદંશણે; સુદંસણે, અમોહે, સુપડીબધ્ધે, જસોધરે.

અર્થ—બારમા દેવલોક ઉપર અસંખ્યાતા જોજનની ક્રોડાક્રોડી પ્રમાણે ઉંચે ચડીએ ત્યારે, નવ ગ્રૈવેયકની પહેલી ત્રીક આવે, તે ગાગર બેડાના આકારે છે, તેના નામ. ૧ ભદ્ર, ૨ સુભદ્ર, ૩ સુજાત એ પહેલી ત્રીકે ૧૧૧ વિમાન છે, ૧ તે ઉપર અસંખ્યાતા જોજનની ક્રોડાક્રોડી પ્રમાણે ઉંચે જઇએ ત્યારે બીજી ત્રીક આવે, તે ગાગર બેડાને આકારે છે, તેના નામ. ૪ સુમાનસ ૫ પ્રિયદર્શન, ૬ સુદર્શન, એ બીજી ત્રીકે ૧૦૭ વિમાન છે. ૨, તે ઉપર અસંખ્યાતા જોજનની ક્રોડાક્રોડ પ્રમાણે ઉંચે જઇએ ત્યારે ત્રીજી ત્રીક આવે; તે ગાગર બેડાને આકારે છે, તેના નામ ૭ અમોઘ, ૮ સુપ્રતિબુધ્ધ, ૯ યશોધર. એ ત્રીજી ત્રીકે ૧૦૦ વિમાન છે

પાંચમે પાંચ અનુત્તર વિમાન.

નવમી ગ્રૈવેયક ઉપર અસંખ્યાતા જોજનની ક્રોડાક્રોડી પ્રમાણે ઉંચે જઇએ, ત્યારે પાંચ અનુત્તર વિમાન આવે તેનાં નામ. ૧ વિજય, ૨ વિજયંત,

૩ જયંત, ૪ અપરાજીત, ૫ સર્વાર્થસિદ્ધ એ સર્વ થઇને ૮૪,૯૭ ૦૨૩ વિમાન થયાં દેવની સ્થિતિ જઘન્ય દશ હજાર વર્ષની, ઉત્કૃષ્ટ ૩૩ સાગરોપમની દેવનું કુળ ૨૬ લાખ ક્રોડ જાણવું

સિદ્ધિશીલાનું વર્ણન,

તે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનની ધ્વજા પતાકાથકી ૧૨ જોજન ઉંચે જઇએ, ત્યારે સિદ્ધિશિલા આવે. તે ૪૫ લાખ જોજનની લાંબી ને પહોળી છે વચ્ચે આઠ જોજન જાડી છે. ઉતરતા છેડે માખીની પાખ કરતાં પાતળી છે સાફ સોનાના પતરાથી અધિક ઉજળી, ગોક્ષીર સરખી, શખ, ચદ્ર, અંક, રત્ન, રૂપાના પટ, મોતીના હાર, ક્ષીરસાગરના પાણી થકી પણ ઘણી ઉજળી છે. તે સિદ્ધિશિલાના બાર નામ ૧ ઇષત્ ૨ ઇષત્ પ્રભાર ૩ તનુ, ૪ તનુ તનુ ૫ સિધ્ધિ, ૬ સિદ્ધાલય, ૭ મુક્તિ, ૮ મુકતાલય, ૯ લોકાગ્ર, ૧૦ લોકસ્તુંભિકા, ૧૧ લોક પ્રતિબોધિકા, ૧૨ સર્વ પ્રાણીભૂત જીવસત્વ સૌખ્યાવહિકા, **એ બાર નામ.** તે સિદ્ધિશિલાની ફરતી પરિધિ ૧,૪૨,૩૦,૨૪૯ જોજન, એક ગાઉ સતરસે છાસઠ ધનુષ્ય, પોણા ૭ આગળ, ઝાઝેરી છે. તે સિદ્ધિશિલા ઉપર એક જોજન ઉંચે જઇએ, એક જોજનના ચાર હજાર ગાઉ થાય તેમાથી ૩,૯,૯૯ ગાઉ હેઠે મૂકીએ, બાકી એક ગાઉ રહ્યો, તે એક ગાઉના ૭ ભાગ કરીએ તેમા પાચ ભાગ હેઠે મૂકીયે બાકી એક ભાગ રહ્યો તેમા સિદ્ધ ભગવત બિરાજે છે. તે પાંચસે ધનુષ્યના સિદ્ધ થયા હોય તે, ૩૩૩ ધનુષ્ય ને ૩૨ આગળ ક્ષેત્ર અવગાહીને રહ્યા છે. સાત હાથના સિધ્ધ થયા હોય તે, ચાર હાથ ને સોળ આગળ ક્ષેત્ર અવગાહીને રહ્યા છે બે હાથના સિદ્ધ થયા હોય તે, એક હાથ ને આઠ આગળ ક્ષેત્ર અવગાહીને રહ્યા છે. તે સિદ્ધ ભગવત કેવા છે? અવર્ણી, અગંધી, અરસી અસ્પર્શી, જન્મ મરણ રહિત, આત્મિક ગુણે કરી સહિત છે, તેવા સિદ્ધ ભગવતને મારી સમય સમયની વદણા હજો ઇતિ **સિધ્ધિશિલાનું વર્ણન.**

૭ કાય સ્વરૂપ.

નામ.	કુલ ક્રોડા ક્રોડી	+આયુષ્ય	વર્ણ	સંઠાણ	÷૧ મુહૂર્તમાં ઉ૦ જન્મ–મરણ
૧ પૃથ્વીકાય	૧૨ લાખ	૨૨૦૦૦ વર્ષ	પીળો	મસુરનીદાળ	૧૨૮૨૪
૨ અપકાય	૭ લાખ	૭૦૦૦ ,,	સફેદ	પાણીનો પરપોટો	૧૨૮૨૪
૩ તેઉકાય	૩ લાખ	૩ અહોરાત્ર	લાલ	સોયની ભારી	૧૨૮૨૪
૪ વાઉકાય	૭ લાખ	૩૦૦૦ વર્ષ	નીલો	ધ્વજા–પાતકા	૧૨૮૨૪
૫ વનસ્પતિકાય	૨૮ લાખ	૧૦૦૦૦ ,,	વિવિધ	વિવિધ	૩૨૦૦૦ પ્ર. વ. ૬૫૫૩૬ સા. વ.
૬ ત્રસ					
બેઇન્દ્રિય	૭ લાખ	૧૨ વર્ષ	,,	,,	૮૦
તેઇન્દ્રિય	૮ લાખ	૪૯ દિવસ	,,	,,	૬૦
ચોઇન્દ્રિય	૯ લાખ	૬ માસ	,,	,,	૪૦
નારકી	૨૫ લાખ	જ. ૧૦૦૦૦ વર્ષ ઉ ૩૩ સાગરોપમ	,,	,,	૧
તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય	૫૩ાા લાખ	૩ પલ્યોપમ	,,	,,	૧
મનુષ્ય	૧૨ લાખ	૩ પલ્યોપમ	,,	,,	૧
દેવતા	૬ લાખ	જ. ૧૦૦૦૦ વર્ષ ઉ ૩૩ સાગરોપમ	,,	,,	૦

+ દેવતા તથા નારકી સિવાયનું બાકી બધાનું જઘન્ય આયુષ્ય અંતર્મુહૂર્તનું છે ÷ જઘન્ય ૧ ભવ

ઇતિ ૭ કાયના બોલ સંપૂર્ણ.

(૪) પચીશ બોલ.

૧ પહેલે બોલે ગતિ ચાર તે. ૧ નરક ગતિ. ૨ તિર્યંચની ગતિ, ૩ મનુષ્યની ગતિ, ૪ દેવની ગતિ. ૧.

૨ બીજે બોલે જાતિ પાંચ તે. ૧ એકેંદ્રિયની, ૨ બેઇંદ્રિયની, ૩ ત્રીઇંદ્રિયની, ૪ ચોઇંદ્રિયની, ૫ પચેંદ્રિયની. ૨.

૩ ત્રીજે બોલે કાય છ, ૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપકાય, ૩ તેજસ્કાય, ૪ વાયુકાય, ૫ વનસ્પતિકાય, ૬ ત્રસકાય, ૩

૪ ચોથે બોલે ઇંદ્રિય પાંચ, તે ૧ શ્રોત્રેંદ્રિય, ૨ ચક્ષુઇંદ્રિય, ૩ ઘ્રાણેંદ્રિય, ૪ રસેંદ્રિય, ૫ સ્પર્શેંદ્રિય. ૪.

૫ પાંચમે બોલે પર્યાપ્તિ છ, તે ૧ આહાર પર્યાપ્તિ, ૨ શરીર પર્યાપ્તિ, ૩ ઇંદ્રિય પર્યાપ્તિ, ૪ શ્વાસો શ્વાસ પર્યાપ્તિ, ૫ ભાષા પર્યાપ્તિ, ૬ મનપર્યાપ્તિ, ૫.

૬ છઠ્ઠે પ્રાણ દશ, તે ૧ શ્રોતેંદ્રિય બળપ્રાણ, ૨ ચક્ષુઇંદ્રિય બળપ્રાણ, ૩ ઘ્રાણેંદ્રિય બળપ્રાણ, ૪ રસેંદ્રિય બળપ્રા, ૫ સ્પર્શેંદ્રિય બળપ્રાણ, ૬ મન,બળપ્રાણ, ૭ વચનબળપ્રાણ, ૮ કાયબળપ્રાણ, ૯ શ્વાસોશ્વાસ બળપ્રાણ, ૧૦ આયુષ્ય બળપ્રાણ ૬.

૭ સાતમે શરીર પાંચ. તે ઔદારિક, ૨ વૈક્રિય, ૩ આહારક, ૪ તેજસ, ૫ કાર્મણ.

૮ આઠમે યોગ પન્નર, તેમા **ચાર મનના.** ૧ સત્ય મનયોગ, ૨ અસત્ય મનયોગ, ૩ મિશ્ર મનયોગ, ૪ વ્યવહાર મનયોગ. **ચાર વચનના** ૧ સત્ય વચન યોગ, અસત્ય વચન યોગ, ૩ મિશ્રવચન યોગ, ૪ વ્યવહાર વચન યોગ, એવ આઠ **સાત કાયના.** ૧ ઓદારિક શરીર કાયયોગ, ૨ ઔદારિક મિશ્ર શરીર કાયયોગ, ૩ વૈક્રિય શરીર કાયગોગ, ૪ વૈક્રિય મિશ્ર શરીર કાયયોગ, ૫ આહારક શરીરકાય યોગ, ૬ આહારક મિશ્ર શરીર કાયયોગ, ૭ કામંણ કાયયોગ એવં પંન્ર ૮.

૯ નવમે ઉપયોગ બાર તેમાં **પાંચ જ્ઞાનના** તે, મતિજ્ઞાન ઉપયોગ, ૨ શ્રુતજ્ઞાન ઉપયોગ. ૩ અવધિ જ્ઞાન ઉપયોગ, ૪ મનઃપર્યવજ્ઞાન. ૫ કેવળજ્ઞાન, **ત્રણ અજ્ઞાનના ઉપયોગ તે,** ૧ મતિ અજ્ઞાન ઉપયોગ, ૨ શ્રુત અજ્ઞાન, ૩ વિભગ જ્ઞાન. એવં ૮, **ચાર દર્શનના ઉપયોગ,** તે ચક્ષુ દર્શન, ૨ અચક્ષુ દર્શન, ૩ અવધિ દર્શન, ૪ કેવળ દર્શન, એ ચાર દર્શનના સર્વ મળી ૧૨. ૯

૧૦ દશમે કર્મ આઠ. તે, ૧ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ, ૨ દર્શનાવરણીય કર્મ ૩ વેદનીય કર્મ, ૪ મોહનીય કર્મ, ૫ આયુષ્ય કર્મ, ૬ નામ કર્મ ૭ ગોત્ર કર્મ, ૮ અંતરાય કર્મ ૧૦

અગિયારમે ગુણસ્થાનક ચૌદ. ૧ મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનક, ૨ સાસ્વાદન સમદૃષ્ટિ ગુણસ્થાનક, ૩ મિશ્ર ગુણસ્થાનક. અવ્રતી સમદૃષ્ટિ ગુણસ્થાનક, ૫ દેશ વતી ગુણસ્થાનક, ૬ પ્રમત્ત સયતિ ગુણસ્થાનક, ૭ અપ્રમત્ત સંયતિ ગુણસ્થાનક, ૮ નિવર્તિબાદર ગુણસ્થાનક, ૯ અનિવર્તિ બાદર ગુણસ્થાનક, ૧૦ સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણસ્થાનક, ૧૧ ઉપશાંત મોહનીય ગુણસ્થાનક, ૧૨ ક્ષીણમોહનીય ગુણસ્થાનક, ૧૩ સયોગી કેવળી ગુણસ્થાનક, ૧૪ અયોગી કેવળી ગુણસ્થાનક, ૧૧

૧૨ બારમે બોલે પાંચ ઇંદ્રિયના ત્રેવીશ વિષય.

૧ શ્રોત્રેંદ્રિયના ત્રણ વિષય. ૧ જીવ શબ્દ, ૨ અજીવ શબ્દ, ૩ મિશ્ર શબ્દ

૨ ચક્ષુઇંદ્રિયના પાંચ વિષય. ૧ કાળો વર્ણ, ૨ નીલોવર્ણ, ૩ રાતો વર્ણ, ૪ પીળો વર્ણ, ૫ ધોળો વર્ણ

૩ ઘ્રાણેંદ્રિયના બે વિષય. ૧ સુરભિ ગધ. ૨ દુરભિ ગધ,

૪ રસેંદ્રિયના પાંચ વિષય. ૧ તીખો રસ, ૨ કડવો રસ, ૩ કસાયલો રસ, ૪ ખાટો રસ, મધુરો રસ

૫ સ્પર્શેંદ્રિયના આઠ વિષય. ૧ કર્કશ સ્પર્શ, ૨ (મૃદુ) સુંહાળો સ્પર્શ, ૩ ભારે સ્પર્શ, ૪ હળવો સ્પર્શ, ૫ શીત (ટાઢો) સ્પર્શ, ૬ ઉષ્ણ (ઉનો) સ્પર્શ, ૭ ચોપડયો સ્પર્શ, ૮ લુખો સ્પર્શ, એવં સર્વ થઈ ત્રેવીશ.

૧૩ તેરમે મિથ્યાત્વ દશ પ્રકારનુ તે. ૧ જીવને અજીવ સર્દહે તો મિથ્યાત્વ, ૨ અજીવને જીવ સર્દહે તો મિથ્યાત્વ, ૩ ધર્મને અધર્મ સર્દહે તો મિથ્યાત્વ ૪ અધર્મને ધર્મ સર્દહે તો મિથ્યાત્વ, ૫ સાધુને અસાધુ સર્દહે તો મિથ્યાત્વ, ૬ અસાધુને સાધુ સર્દહે તો મિથ્યાત્વ, ૭ શુદ્ધ માર્ગને કુમાર્ગ સર્દહે તો મિથ્યાત્વ, ૮ કુમાર્ગને શુદ્ધ માર્ગ સર્દહે તો મિથ્યાત્વ, ૯ સર્વ દુઃખથી મુકાએલ છે, તેને નથી મુકાએલ સર્દહે તો મિથ્યાત્વ, ૧૦ સર્વ દુઃખથી નથી મુકાએલ, તેને મુકાએલ છે એમ સર્દહે તો મિથ્યાત્વ ૧૩

૧૪ ચૌદમે નવ તત્વના ૧૧૫ બોલ તે પ્રથમ નવ તત્વનાં નામ ૧ જીવ તત્વ, ૨ અજીવ તત્વ, ૩ પુન્ય તત્વ, ૪ પાપ તત્વ, ૫ આશ્રવ તત્વ,

૬ સંવર તત્ત્વ, ૭ નિર્જરા તત્ત્વ, ૮ બંધ તત્ત્વ, ૯ મોક્ષ તત્ત્વ, **એ નવ તત્ત્વનાં લક્ષણ તથા ભેદનો વિસ્તાર પ્રથમ નવ તત્ત્વમાં લખેલ છે. તેમાંથી જાણવો.** અહીં માત્ર ટુકામાં તેના ૧૧૫ બોલ લખીએ છીએ વધારે વિસ્તાર પ્રથમ નવ તત્ત્વથી મોઢે કરવો.

૧ જીવ તત્ત્વના ચૌદ બોલ, ૨ અજીવ તત્ત્વના ચૌદ બોલ, ૩ પુણ્યના નવ બોલ, ૪ પાપના અઢાર બોલ, ૫ આશ્રવના વીશ બોલ, ૬ સંવરના વીશ બોલ, ૭ નિર્જરાના બાર બોલ, ૮ બંધ તત્ત્વના ચાર બોલ, ૯ મોક્ષના ચાર બોલ, એવ સર્વ થઇ ૧૧૫ બોલ. વધારે વિસ્તાર નવ તત્ત્વના થોકડામા જોવો. ૧૪

૧૫ પન્નરમે આત્મા આઠ તે, ૧ દ્રવ્ય આત્મા, ૨ કષાય આત્મા, ૩ યોગ આત્મા, ૪ ઉપયોગ આત્મા ૫ જ્ઞાન આત્મા, ૬ દર્શન આત્મા, ૭ ચારિત્ર આત્મા, ૮ વીર્ય આત્મા. ૧૫.

૧૬ સોળમે દંડક ચોવીશ, તે સાત નરકના નારકીનો એક દંડક, ૨ દશ ભવનપતિ દેવના દશ દંડક, ૧૧, પૃથ્વીકાયનો એક, ૧૨, અપકાયનો એક, ૧૩, તેજસ્કાયનો એક, ૧૪, વાયુકાયનો એક, ૧૫, વનસ્પતિકાયનો એક, ૧૬, બે ઇંદ્રિયનો એક, ૧૭, ત્રીઇંદ્રિયનો એક, ૧૮; ચૌઇંદ્રિયનો એક, ૧૯, તિર્યંચ પચેંદ્રિયનો એક, ૨૦, મનુષ્યનો એક, ૨૧, વાણુવ્યંતરનો એક, ૨૨; જ્યોતિષીનો એક, ૨૩, વૈમાનિકનો એક, ૨૪

૧૭ સત્તરમે લેશ્યા ૭, તે ૧ કૃષ્ણ લેશ્યા, ૨ નીલ લેશ્યા, ૩ કાપોત લેશ્યા, ૪ તેજોલેશ્યા, ૫ પદ્મલેશ્યા ૬ શુકલલેશ્યા, ૧૭.

૧૮ અઢારમે દૃષ્ટિ ત્રણ, તે ૧ સમકિત દૃષ્ટિ, ૨ મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ, ૩ સમમિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ ૧૮

૧૯ ઓગણીશમે ધ્યાન ચાર, તે ૧ આર્તધ્યાન, ૨ રૌદ્ર ધ્યાન, ૩ ધર્મધ્યાન, ૪ શુકલધ્યાન. ૧૯

૨૦ વીસમે બોલે ષટ્ દ્રવ્યના ત્રીશ ભેદ, તે નીચે મુજબ.

૧ ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્યના પાંચ ભેદ. ૧ દ્રવ્ય થકી એક દ્રવ્ય, ૨ ક્ષેત્ર થકી લોક પ્રમાણે, ૩ કાળ થકી આદિ અંતરહિત, ૪ ભાવથકી અવર્ણી, અગંધી, અરસી, અસ્પર્શી, અમૂર્તિમાન, ૫ ગુણ થકી ચલણ સહાય ગુણ ધર્માસ્તિકાયને, પાણીમા માછલાનું દૃષ્ટાંત

૨ અધર્માસ્તિકાય દ્રવ્યના પાંચ ભેદ. દ્રવ્ય થકી એક દ્રવ્ય, ૨ ક્ષેત્ર થકી લોક પ્રમાણે ૩ કાળ થકી આદિ અંત રહિત, ૪ ભાવથકી અમૂર્તિમાન. ૫ ગુણ થકી સ્થિર સહાય ગુણ. અધર્માસ્તિકાયને થાકેલા પંખી માટે વૃક્ષનુ દૃષ્ટાંત

૩ આકાશાસ્તિકાય દ્રવ્યના પાંચ ભેદ. ૧ દ્રવ્યથકી એક દ્રવ્ય, ૨ ક્ષેત્ર થકી લોકાલોક પ્રમાણે, ૩ કાળથકી આદિ અંત રહિત, ૪ ભાવથકી અમૂર્તિમાન્ (અરૂપી), ૫ ગુણથકી આકાશ વિકાસ ગુણ. આકાશાસ્તિકાયને ભીંતમાં દૃષ્ટાંત જાણવુ.

૪ કાળ દ્રવ્યના પાંચ ભેદ. ૧ દ્રવ્ય, ૨ ક્ષેત્ર થકી સમય ક્ષેત્ર પ્રમાણે, ૩ કાલ થકી આદિ અંત રહિત, ૪ ભાવ થકી અમૂર્તિમાન્ (અરૂપી), ૫ ગુણ થકી નવા પુરાણ વર્ત્તના લક્ષણ. કાળ દ્રવ્યને નવા જુના કપડાનું દૃષ્ટાંત.

૫ પુદ્ગલાસ્તિકાય દ્રવ્યના પાંચ ભેદ. દ્રવ્ય થકી અનંત દ્રવ્ય, ૨ ક્ષેત્રથકી લોક પ્રમાણે, ૩ કાળ થકી આદિ અંતરહિત, ૪ ભાવ થકી વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ સહિત, ૫ ગુણ થકી મીલણ વીખરણ ગુણ, પુરાય ને ગળી જાય, પુદ્ગલાસ્તિકાય દ્રવ્યને આકાશના વાદળાનું દૃષ્ટાંત.

૬ જીવાસ્તિકાય દ્રવ્યના પાંચ ભેદ. ૧ દ્રવ્ય થકી અનંત દ્રવ્ય, ૨ ક્ષેત્ર થકી લોક પ્રમાણે, ૩ કાળ થકી આદિ અંતરહિત, ૪ ભાવ થકી અમૂર્તિમાન્ (અરૂપી) અથવા અનંત જ્ઞાનમય, અનંત દર્શનમય, અનંત ચારિત્રમય, અનંત તપમય, ૫ ગુણ થકી ચૈતન્ય ઉપયોગ લક્ષણ જીવાસ્તિકાય દ્રવ્યને ચંદ્રમાનું દૃષ્ટાંત જાણવું. ૨૦

૨૧ એકવીશમે બોલે રાશિ બે, તે ૧ જીવરાશિ, ૨ અજીવરાશિ, ૨૧

૨૨ બાવીશમે બોલે શ્રાવકનાં બાર વ્રત. તે ૧ પહેલા વ્રતમાં મોટા જીવ હણવાનો ત્યાગ કરે, ૨ બીજા વ્રતમાં મોટું જુઠું બોલવાનો ત્યાગ કરે, ૩ ત્રીજા વ્રતમા મોટી ચોરી કરવાનો ત્યાગ કરે, ૪ ચોથા વ્રતમાં પર સ્ત્રી સેવવાનો ત્યાગ કરે, સ્ત્રીને પર પુરૂષનો ત્યાગ, ૫ પાંચમાં વ્રતમા પરિગ્રહની મર્યાદા કરે, ૬ છઠ્ઠા વ્રતમા દિશાઓની મર્યાદા કરે, ૭ સાતમાં વ્રતમાં ચૌદ નિયમ છવીશ બોલની મર્યાદા કરે, ૮ આઠમા વ્રતમાં અનર્થ દંડનો ત્યાગ કરે, ૯ નવમા વ્રતમાં દિનદિન પ્રત્યે સામાયિક કરે, ૧૦ દશમાં વ્રતમા દિનદિન પ્રત્યે દિશાની મર્યાદા કરે (દિશાવકાશિક કરે), ૧૧ અગિયારમા વ્રતમાં પૌષધ કરે, ૧૨ બારમાં વ્રતમા સાધુ નિર્ગ્રંથને પ્રાસુક એષણીક આહારાદિક ચૌદ બોલ પ્રતિલાભે ૨૨.

૨૩ તેવીશમે સાધુજીનાં પંચ મહાવ્રત. ૧ સવ્વ પણાઇવાયાઓ વેરમણં, ૨ સવ્વ મુસાવાયાઓ વેરમણ, ૩ સવ્વ અદિન્ના દાણાઓ વેરમણં, ૪ સવ્વ મેહુણાઓ વેરમણ, ૫ સવ્વ પરિગ્ગહાઓ વેરમણ ૨૩

૨૪ ચોવીશમે બોલે શ્રાવકના વ્રતના ૪૯ ભાંગા, તેની વિગત.

આંક એક અગીયારનો, એટલે એક કરણ ને એક યોગે કરી એક કોટીએ પ્રત્યાખ્યાન કરે

તેના ભાંગા નવ તે, અમુક દોષકારી સ્થાનક-જેના પ્રત્યાખ્યાન કરૂં છું તે, ૧ કરૂ નહિ મને કરી, ૨ કરૂ નહિ વચને કરી;. ૩ કરૂં નહિ કાયે કરી; ૪ કરાવું નહિ મને કરી, ૫ કરાવુ નહિ વચને કરી; ૬ કરાવું નહિ કાયે કરી, ૭ કરતાં અનુમોદુ નહિ મને કરી, ૮ કરતા અનુમોદું નહિ વચને કરી; ૯ કરતા અનુમોદુ નહિ કાયે કરી એવં ૯ ભાંગા થયા.

આંક એક બારનો, એટલે એક કરણ ને બે યોગે કરી બે કોટીએ પ્રત્યાખ્યાન કરે

તેના ભાંગા નવ તે, ૧ કરૂ નહિ મને કરી, વચને કરી, ૨ કરૂ નહિ મને કરી કાયે કરી, ૩ કરૂ નહિ વચને કરી, કાયે કરી, ૪ કરાવુ નહિ મને કરી, વચને કરી; ૫ કરાવુ નહિ મને કરી, કાયે કરી; ૬ કરાવુ નહિ વચને કરી, કાયે કરી, ૭ કરતા અનુમોદું નહિં મને કરી, વચને કરી; ૮ કરતાં અનુમોદું નહિ મને કરી, કાયે કરી: ૯ કરતા અનુમોદુ નહિ, વચને કરી; કાયે કરી; એવ ૧૮ ભાગા.

આંક એક તેરનો, એટલે એક કરણ ને ત્રણ યોગે કરી, ત્રણ કોટીએ પ્રત્યાખ્યાન કરે.

તેના ભાંગા ત્રણ તે, ૧ કરૂં નહિ મને કરી, વચને કરી, કાયે કરી, ૨ કરાવું નહિ મને કરી, વચને કરી કાયે કરી, ૩ કરતા પ્રત્યે અનુમોદું નહિ મને, વચને, ને કાયે કરી એવ ૨૧ ભાગા.

આંક એક એકવીસનો, એટલે બે કરણ ને એક યોગે કરી, બે કોટીએ પ્રત્યાખ્યાન કરે.

તેના ભાંગા નવ તે, ૧ કરૂ નહિ, કરાવુ નહિ, મને કરી, ૨ કરૂ નહિ, કરાવુ નહિ, વચને કરી, ૩ કરૂ નહિ, કરાવુ નહિ, કાયે કરી; ૪ કરૂ નહિ, અનુમોદુ નહિ, મને કરી, ૫ કરૂં નહિ, અનુમોદુ નહિ વચને કરી, ૬ કરૂ નહિ અનમોદું નહિ, કાયે કરી, ૭ કરાવુ નહિ, અનુમોદું નહિ, મને કરી, ૮ કરાવુ નહિ, અનુમોદુ નહિ વચને કરી, ૯ કરાવું નહિ, અનુમોદું નહિ, કાયે કરી એવ ૩૦ ભાંગા

આંક એક બાવીસનો, એટલે બે કરણ, ને બે યોગે કરી ચાર કોટીએ પ્રત્યાખ્યાન કરે

તેના ભાંગા નવ તે, ૧ કરૂં નહિ, કરાવુ નહિ, મને કરી, વચને કરી; ૨ કરૂં નહિ કરાવું નહિ, મને કરી કાયે કરી; ૩ કરૂં નહિ, કરાવુ નહિં, વચને કરી, કાયે કરી; ૪ કરૂ નહિ. અનુમોદુ નહિ, મને કરી, વચને કરી, ૫ કરૂં નહિ, અનુમોદુ નહિ, મને કરી કાયે કરી, ૬ કરૂ નહિ અનુમોદુ નહિ, વચને કરી, કાયે કરી; ૭ કરાવું નહિ, અનુમોદું નહિ, મને કરી, વચને કરી, ૮ કરાવુ નહિ, અનુમોદું નહિ, મને કરી, કાયે કરી, ૯ કરાવુ નહિ, અનુમોદુ નહિ, વચને કરી, કાયે કરી એ ૩૯ ભાંગા થયા.

આંક એક ત્રેવીશનો, એટલે બે કરણ ને ત્રણ યોગે કરી ૭ કોટીએ પ્રત્યાખ્યાન કરે.

તેના ભાંગા ત્રણ, તે ૧ કરૂ નહિ, કરાવું **નહિ, મને કરી,** વચને કરી, કાયે કરી; ૨ કરૂં નહિ, અનુમોદું નહિ મને, વચને ને કાયે કરી; ૩ કરાવુ નહિ, અનુમોદું નહિ, મને, વચને ને કાયે કરી. એવં **૪૨** ભાંગા.

આંક એક એકત્રીશનો, એટલે ત્રણ કરણ ને એક યોગે કરી ૫૯ કોટીએ પ્રત્યાખ્યાન કરે

તેના ભાંગ ત્રણ તે ૧ કરૂ નહિ, કરાવું નહિ, અનુમોદું નહિ મને કરી, ૨ કરૂં નહિ, કરાવું નહિ અનુમોદું નહિ, વચને કરી; ૩ કરૂ નહિ, કરાવું નહિ, અનુમોદુ નહિ, કાયે કરી. એવં ૪૫ ભાંગા.

આંક એકત્રીશનો એટલે ત્રણ કરણ ને બે યોગે કરી ૭ કોટીએ પ્રત્યાખ્યાન કરે.

તેના ભાંગા ત્રણ. ૧ કરૂં નહિ, કરાવુ નહિ. અનુમોદું નહિ, મને કરી, વચને કરી; ૨ કરૂ નહિ, કરાવું નહિ, અનુમોદું નહિ મને કરી, કાયે કરી: ૩ કરૂં નહિ, કરાવુ નહિ. અનુમોદું નહિ, વચને કરી, કાયે કરી. એવં ૪૮ ભાગા

આંક એક તેત્રીશનો, એટલે ત્રણ કરણ ને ત્રણ યોગે કરી નવ કોટીએ પ્રત્યાખ્યાન કરે

તેના ભાંગા એક તે ૧ કરૂં નહિ, કરાવું નહિ; કરતા પ્રત્યે અનુમોદું નહિ, મને કરી, વચને કરી, કાયે કરી. એ ૪૯ ભાગા સંપૂર્ણ. ૨૪.

૨૫ પચીશમે બોલે ચારિત્ર પાંચ પ્રકારનાં. ૧ સામાયિક ચારિત્ર, ૨ છેદોપસ્થાપનિક ચારિત્ર, ૩ પરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્ર, ૪ સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્ર, ૫ યથાખ્યાત ચારિત્ર ૨૫.

ઇતિ પચીશ બોલ સંપૂર્ણ.

(૫) સિદ્ધ દ્વાર.

૧ પહેલી નરકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિધ્ધ થાય.

૨ બીજી નરકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય એક સિધ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિધ્ધ થાય

૩ ત્રીજી નરકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ; દશ સિદ્ધ થાય.

૪ ચોથી નરકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૫ ભવનપતિના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૬ ભવનપતિની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, પાંચ સિદ્ધ થાય

૭ પૃથ્વીકાયના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય

૮ અપકાયના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ચાર સિદ્ધ થાય

૯ વનસ્પતિકાયના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, છ સિદ્ધ થાય.

૧૦ તિર્યંચ ગર્ભજના નીકળેલ, એક સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૧૧ તિર્યંચાણીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૧૨ મનુષ્ય ગર્ભજના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય

૧૩ મનુષ્યાણીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૧૪ વાણવ્યંતરના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય

૧૫ વાણવ્યંતરની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, પાંચ સિદ્ધ થાય

૧૬ જ્યોતિષીના નીકળેલ એક સમયે, જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય

૧૭ જ્યોતિષીની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૧૮ વૈમાનિકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૧૯ વૈમાનિકની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય

૨૦ સ્વલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય. ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય

૨૧ અન્ય લિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય

૨૨ ગૃહસ્થ લિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૨૩ સ્ત્રી લિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૨૦ સિદ્ધ થાય.

૨૪ પુરૂષ લિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ૧૦૮ સિદ્ધ થાય

૨૫ નપુંસક લિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ દશ સિદ્ધ થાય.

૨૬ ઊર્ધ્વ લોકમાં એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ચાર સિદ્ધ થાય.

૨૭ અધો લોકમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ વીશ સિદ્ધ થાય.

૨૮ તિર્યક્ (તીર્છા) લોકમા, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ૧૦૮ સિદ્ધ થાય

૨૯ જઘન્ય અવગાહનાના, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ચાર સિદ્ધ થાય

૩૦-મધ્યમ અવગાહનાના, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય

૩૧ ઉત્કૃષ્ટ અવગાહનાના, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, બે સિદ્ધ થાય

૩૨ સમુદ્રમાંહી એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, બે સિદ્ધ થાય

૩૩ નદી પ્રમુખ જલમાંહી એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ સિદ્ધ થાય.

૩૪ તીર્થ સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૩૫ અતીર્થ સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૩૬ તીર્થંકર સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે. જઘન્ય, દશ સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિધ્ધ થાય

૩૭ અતીર્થંકર સિદ્ધ થાય. તો એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય,

૩૮ સ્વયંબોધ સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૩૯ પ્રતિબોધ સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિધ્ધ થાય.

૪૦ બુધબોહી સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય,

૪૧ એક સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, એક સિદ્ધ થાય

૪૨ અનેક સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, બે સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૪૩ વિજય વિજય પ્રતિ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિધ્ધ થાય

૪૪ ભદ્રશાલ વનમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિધ્ધ થાય.

૪૫ નંદન વનમાં એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિધ્ધ થાય.

૪૬ સોમનસ વનમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિધ્ધ થાય.

૪૭ પંડગ વનમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ચાર સિધ્ધ થાય.

૪૮ અકર્મભૂમિમા એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિધ્ધ થાય.

૪૯ કર્મભૂમિમાં એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિધ્ધ થાય.

૫૦ પહેલે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિધ્ધ થાય

૫૧ બીજે આરે એક સમયે, જઘન્ય. એક સિધ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિધ્ધ થાય.

૫૨ ત્રીજે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિધ્ધ થાય.

૫૩ ચોથે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિધ્ધ થાય,

૫૪ પાચમે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ દશ સિધ્ધ થાય.

૫૫ છઠ્ઠે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ દશ સિદ્ધ થાય.

૫૬ અવસર્પિણીમા, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિધ્ધ થાય.

૫૭ ઉત્સર્પિણીમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિધ્ધ થાય,

૫૮ નોઉત્સર્પિણીમા, નોઅવસર્પિણીમાં. એક સમય, જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિધ્ધ થાય.

એ ૫૮ બોલ અંતર સહિત, એક સમયે, જઘન્ય, ઉત્કૃષ્ટ, સિદ્ધ થાય તે કહ્યા.

હવે અંતર રહિત, આઠ સમય સુધી, સિદ્ધ થાય તો કેટલા સિધ્ધ થાય તે.

૧ પહેલા સમયે જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ૧૦૮ સિધ્ધ થાય.
૨ બીજા સમયે જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ૧૦૨ સિધ્ધ થાય
૩ ત્રીજા સમયે જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ૯૬ સિધ્ધ થાય
૪ ચોથા સમયે જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ૮૪ સિધ્ધ થાય
૫ પાંચમા સમયે જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ૭૨ સિધ્ધ થાય
૬ છઠ્ઠા સમયે જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ૬૦ સિધ્ધ થાય.
૭ સાતમા સમયે જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ૪૮ સિધ્ધ થાય.
૮ આઠમા સમયે જઘન્ય, એક સિધ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ૩૨ સિધ્ધ થાય.

આઠ સમય પછી અંતર પડ્યા વિના સિદ્ધ થાય નહિ.

ઇતિ સિદ્ધ દ્વાર સંપૂર્ણ

---

(૬) ચોવીશ દંડક.

ચોવીશ દંડક શ્રી જીવાભિગમ સૂત્ર મધ્યે છે તેની **ગાંથા.**

સરીરો[૧] ગાહણું[૨] સંઘયણું[૩], સંઠાણું[૪] કસાય[૫] તહહૂતિ સન્નાય[૬];
લેસિદિઅ[૭][૮] સમુગ્ધાએ[૯], સન્ની[૧૦] વેદેઅ[૧૧] પજ્જત્તિ[૧૨]. ૧.
દિઠિ[૧૩] દંસણ[૧૪] નાણુનાણે[૧૫], જોગો[૧૬] વઉગ[૧૭] તહ આહારે[૧૮];
ઉવવાય[૧૯] ઠિઇ[૨૦] સમુહાયે[૨૧], ચવણ[૨૨] ગઇ[૨૩] આગઇ[૨૪] ચેવ. ૨.

સમુચ્ચય ચોવીશ દ્વાર.

૧ **શરીર દ્વાર.** શરીર પાંચ ૧ ઔદારિક શરીર, ૨ વૈક્રિય શરીર, ૩ આહારક શરીર, ૪ તેજસ શરીર, ૫ કાર્મણ શરીર; તેનાં લક્ષણ કહે છે.

૧ **ઔદારિક શરીર** તે સડી જાય, પડી જાય, વિણસી જાય. કોહી જાય, બગડી જાય, મુવા પછી કલેવર પડી રહે, તેને ઔદારિક શરીર કહીએ ૧.

૨ **વૈક્રય શરીર.** તે સડે નહિ, પડે નહિ, વિણસે નહિ, બગડે નહિ, મુવા પછી કલેવર વિસરાલ થાય, તેને વૈક્રિય શરીર કહિયે ૨

૩ **આહારક શરીર** તે ચૌદ પૂર્વના ભણનાર સાધુ હોય, તેમને શંકા પડે. ત્યારે એક હાથની કાયા કરીને, મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા, શ્રી સીમંધર સ્વામીને પ્રશ્ન પૂછીને આવ્યા આલોયણા લે તો આરાધક ને આલોયણા ન લે તો વિરાધક કહેવાય. તેને આહારક શરીર કહિયે,

૪ **તેજસ્ શરીર.** તે આહાર કરીને આહાર પચાવે તેને તેજસ શરીર કહિયે

૫ **કાર્મણ શરીર.** તે જીવના પ્રદેશને કર્મના પુદ્ગલ ભેગા છે તેને કાર્મણ શરીર કહિયે. **એ શરીર દ્વાર સંપૂર્ણ.**

૨ **અવગાહના દ્વાર સમુચ્ચય** જીવમા અવગાહના, જઘન્ય, આગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ હજાર જોજન ઝાઝેરી ઔદારિક શરીરની અવગાહના જઘન્ય આગુલના અસખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ હજાર જોજન ઝાઝેરી–વનસ્પતિ આશ્રી

વૈક્રિય શરીરની અવગાહનાની વિગત. ભવધારણિક વૈક્રિયની જઘન્ય આગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ ૫૦૦ ધનુષ્યની

ઉત્તર વૈક્રિયની જઘન્ય આગુલના સખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ લાખ જોજનની

આહારક શરીરની અવગાહના જઘન્ય મૂઢા હાથની, ઉત્કૃષ્ટ એક હાથની

તેજસ્ કાર્મણની અવગાહના જઘન્ય આગુલના અસખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ ચૌદ રાજ લોક પ્રમાણે તથા પોતપોતાનાં શરીર પ્રમાણે, **એ અવગાહના દ્વાર સંપૂર્ણ.**

૩ **સંહનન દ્વાર (સંઘયણ દ્વાર)** સંઘયણ ૭ ૧ વજ્રઋષભનારાચ સઘયણ, ૨ ઋષભ નારાચ સંઘયણ ૩ નારાચ સંઘયણ, ૪ અર્ધનારાચ સઘયણ ૫ કીલિકા સંઘયણ. ૬ સેવાર્ત સંઘયણ.

૧ વજ્રઋષભનારાચ સંઘયણ તે વજ્ર કહેતા ખીલી, રૂષભ કહેતા પાટો વીંટવાનો, નારચ કહેતા બે પડખે મર્કટબંધ સહનન (સંઘયણ) કહેતાં હાડકાનો સંચય. (જેને વિષે બે હાડકાઓને બે પડખેથી મર્કટબંધે કરીને બાંધ્યા. અને પાટા જેવા હાડકાએ કરી વીંટયા, તે ત્રણે હાડકાને ભેદનારૂ વજ્ર કીલક નામનુ હાડકુ છે, તેણે કરીને સજ્જડ કર્યું) તે વજ્રરૂષભનારાચ સંઘયણ

૨ ઋષભનારાચ સંઘયણ તે ઉપર પ્રમાણે પણ ફકત વજ્ર કહેતા ખીલી નહિ

૩ નારાચ સંઘયણ. તે બે પડખે મર્કટબંધ હોય તે.

૪ અર્ધનારાચ સંઘયણ તે એક પડખે મર્કટબંધ ને બીજે પડખે ખીલી હોય તે

૫ કીલિકા સંઘયણ તે બે હાડકાની સાંધી ઉપર ખીલી મારેલી હોય તે

૬ સેવાર્ત્ત (સ્છેવટ્ટ) સંઘયણ તે હાડકે હાડકા અડીને રહેલ હોય તે. **ઇતિ સંઘયણદ્વાર સંપૂર્ણ**

૪ સંસ્થાનદ્વાર સંસ્થાન છ ૧ સમચતુરસ્ર સંસ્થાન, ૨ ન્યગ્રોધ (નિગોહ) પરિમંડલ સંસ્થાન, ૩ સાદિ સંસ્થાન, ૪ વામન સંસ્થાન, ૫ કુબ્જ સંસ્થાન, ૬ હૂંડ સંસ્થાન

૧ સમચતુરંસ્ર સંસ્થાન. તે પગથી તે માથાસુધી શોભાયમાન હોય તેને સમચતુરંસ્ર સંસ્થાન કહિયે ૧.

૨ ન્યગ્રોધપરિમંડલ સંસ્થાન. તે કેડથી તે માથાસુધી શોભાયમાન હોય તેને ન્યગ્રોધપરિમંડલ સંસ્થાન કહિયે. ૨.

૩ સાદિ સંસ્થાન. તે પગથી તે કેડ સુધી શોભાયમાન હોય તેને સાદિ સંસ્થાન કહિયે ૩.

૪ વામન સંસ્થાન. તે ઠીંગણું સંસ્થાન હોય તેને વામન સંસ્થાન કહિયે ૩.

૫ કુબ્જ સંસ્થાન. તે પગ, હાથ, મસ્તક ગ્રીવા ઓછા અધિક હોય, બીજા શેષ અવયવ સુંદર હોય તેને કુબ્જ સંસ્થાન કહિએ. ૫.

૬ હૂંડ સંસ્થાન. તે રૂઢ, મૂઢ, મૃગાપુત્ર રોઢવાની પેરે હોય તેને હૂંડ સંસ્થાન કહિયે, ૬. **ઇતિ સંસ્થાન દ્વાર સંપૂર્ણ.**

૫ કષાય દ્વાર. કષાય ચાર. તે ૧ ક્રોધ, ૨ માન. ૩ માયા, ૪ લોભ **ઇતિ કષાય દ્વાર સંપૂર્ણ.**

૬. **સંજ્ઞા દ્વાર.** સંજ્ઞા ચાર તે ૧ આહાર સંજ્ઞા ૨ ભય સંજ્ઞા. ૩ મૈથુન સંજ્ઞા, ૪ પરિગ્રહ સંજ્ઞા. **ઇતિ સંજ્ઞા દ્વાર સંપૂર્ણ.**

૭ લેશ્યા દ્વાર. લેશ્યા છ ૧ કૃષ્ણ ૨ નીલ લેશ્યા, ૩ કાપોત લેશ્યા, ૪ તેજો લેશ્યા, ૫ પદ્મ લેશ્યા, ૬ શુકલ લેશ્યા **એ લેશ્યા દ્વાર સંપૂર્ણ**

૮ **ઇંદ્રિ દ્વાર.** ઇંદ્રિય પાંચ. ૧ શ્રોતેઇંદ્રિય ૨ ચક્ષુઇંદ્રિય, ૩ ઘ્રાણેંદ્રિય, ૪ રસેંદ્રિય, ૫ સ્પર્શેંદ્રિય. **ઇંદ્રિય દ્વાર સંપૂર્ણ**

૯ સમુદ્‌ઘાત દ્વાર સમુદ્‌ઘાત સાત ૧ વેદનીય સમુદ્‌ઘાત, ૨ કષાય સમુદ્‌ઘાત, ૩ મારણાંતિક સમુદ્‌ઘાત, ૪ વૈક્રિય સમુદ્‌ઘાત, ૫ તેજસ સમુદ્‌ઘાત, ૬ આહારક સમુદ્‌ઘાત, ૭ કેવળ સમુદ્‌ઘાત

૧૦ સંજ્ઞી અસંજ્ઞી દ્વાર સંજ્ઞી તે જેનામાં વિચાર કરવાની શક્તિ (મન) છે તે અસંજ્ઞી તે જેનામા મન (વિચાર કરવાની શક્તિ) નથી તે

૧૧ વેદ દ્વાર વેદ ત્રણ ૧ સ્ત્રી વેદ, ૨ પુરૂષ વેદ, ૩ નપુંસક વેદ

૧૨ પર્યાપ્તિ દ્વાર પર્યાપ્તિ છ ૧ આહાર પર્યાપ્તિ, ૨ શરીર પર્યાપ્તિ, ૩ ઇંદ્રિય પર્યાપ્તિ, ૪ શ્વાસોચ્છ્વાસ પર્યાપ્તિ, ૫ ભાષા પર્યાપ્તિ, ૬ મન પર્યાપ્તિ.

૧૩ દૃષ્ટિ દ્વાર દૃષ્ટિ ત્રણ ૧ સમકિત દૃષ્ટિ, ૨ મિથ્યા દૃષ્ટિ. ૩ સમમિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ

૧૪ દર્શન દ્વાર દર્શન ચાર ૧ ચક્ષુ દર્શન, ૨ અચક્ષુ દર્શન, ૩ અવધિ દર્શન, ૪ કેવળ દર્શન,

૧૫ જ્ઞાન દ્વાર જ્ઞાન પાંચ ૧ મતિ જ્ઞાન, ૨ શ્રુત જ્ઞાન, ૩ અવધિ જ્ઞાન, ૪ મનપર્યવ જ્ઞાન, ૫ કેવળ જ્ઞાન. **અજ્ઞાન ત્રણ** ૧ મતિ અજ્ઞાન, ૨ શ્રુત અજ્ઞાન, ૩ વિભંગ જ્ઞાન.

૧૬ યોગ દ્વાર યોગ પંદર ૧ સત્ય મન યોગ, ૨ અસત્ય મન યોગ, ૩ મિશ્ર મન યોગ, ૪ વ્યવહાર મન યોગ, ૫ સત્ય વચન યોગ, ૬ અસત્ય વચન યોગ, ૭ મિશ્ર વચન યોગ, ૮ વ્યવહાર વચન યોગ. ૯ ઔદારિક શરીર કાય યોગ, ૧૦ ઔદારિક મિશ્ર શરીર કાય યોગ, ૧૧ વૈક્રિય શરીર કાય યોગ, ૧૨ વૈક્રિ મિશ્ર શરીર કાય યોગ, ૧૩ આહાર શરીર કાય યોગ, ૧૪ આહારક મિશ્ર શરીર કાય યોગ, ૧૫ કાર્મણ શરીર કાય યોગ.

૧૭ ઉપયોગ દ્વાર ઉપયોગ ૧૨. ૧ મતિજ્ઞાન ઉપયોગ ૨ શ્રુતજ્ઞાન ઉપયોગ, ૩ અવધિજ્ઞાન ઉપયોગ, ૪ મનઃપર્યવજ્ઞાન ઉપયોગ ૫ કેવળજ્ઞાન ઉપયોગ, ૬ મતિઅજ્ઞાન ઉપયોગ, ૭ શ્રુત અજ્ઞાન ઉપયોગ ૮ વિભંગ જ્ઞાન ઉપયોગ,

૯ ચક્ષુ દર્શન ઉપયોગ, ૧૦ અચક્ષુ દર્શન ઉપયોગ, ૧૧ અવધિ દર્શન ઉપયોગ, ૧૨ કેવળ દર્શન ઉપયોગ.

૧૮ આહાર દ્વાર આહાર ત્રણ પ્રકારનો. ૧ ઓજસ્ આહાર, ૨ રોમ આહાર, ૩ કવલ આહાર, તે સચિત્ત આહાર, અચિત્ત આહાર, મિશ્ર આહાર.

૧૯ ઉપજવાનો દ્વાર તે ચોવીશ દંડકનો આવે. તે સાત નરકનો એક દંડક, ૧, દશ ભવનપતિના દશ દંડક, ૧૧; પૃથ્વીકાયનો એક દંડક, ૧૨, અપકાયનો એક દંડક, ૧૩, તેજસ્કાયનો એક, ૧૪; વાયુકાનો એક, ૧૫ વનસ્પતિકાયનો એક ૧૬ બે ઈંદ્રિયનો એક, ૧૭ ત્રિઈંદ્રિયનો એક, ૧૮ ચૌઇંદ્રિયનો એક, ૧૯ તિર્યંચ પંચેંદ્રિયનો એક ૨૦ મનુષ્યનો એક, ૨૧ વાણવ્યંતરનો એક, ૨૨ જ્યોતિષીનો એક. ૨૩ વૈમાનિકનો એક, ૨૪.

૨૦ સ્થિતિ દ્વાર સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત્તની, ઉત્કૃષ્ટ ત્રેત્રીશ સાગરોપમની.

૨૧ મરણ દ્વાર સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ, સમોહિયા મરણ તે બળની પેઠે ચાલે, અસમોહિયા મરણ તે દડીની પેઠે ચાલે

૨૨ ચવણ દ્વાર તે ચોવીશ દંડકમા જાય. પૂર્વે કહ્યા તે

૨૩ અગતિ દ્વાર તે ચાર ગતિમાથી આવે ૧ નારકીની ગતિમાથી, ૨ તિર્યંચની ગતિમાથી, ૩ મનુષ્યની ગતિમાથી; ૪ દેવની ગતિમાથી.

૨૪ ગતિ દ્વાર પાચ ગતિમા જાય તે ૧ નારકીની ગતિમા, ૨ તિર્યંચની ગતિમા, ૩ મનુષ્યની ગતિમા, ૪ દેવની ગતિમાં, ૫ સિદ્ધિની ગતિમા

ઇતિ સમુચ્ચય ચોવીશ દ્વાર સંપૂર્ણ.

નારકીનો ૧ તથા દેવના ૧૩ દંડક-૧૪ દંડક સાથે

૧ શરીર દ્વાર,

નારકીમાં શરીર ત્રણ ૧ વૈક્રિય, ૨ તેજસ, ૩ કાર્મણ,

દેવમાં શરીર ત્રણ ૧ વૈક્રિય, ૨ તેજસ, ૩ કાર્મણ.

૨ અવગાહના દ્વાર.

નારકીની અવગાહના.

૧ પહેલે નરકે, અવગાહના, જઘન્ય, આગુલના અસખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ પોણા આઠ ધનુષ્ય ને ૭ આંગુલની છે, ૧,

૨ બીજી નરકે. અવગાહના જઘન્ય આગુલના અસખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ સાડા પંદર ધનુષ્યની છે, ૨.

૩ ત્રીજી નરકે. અવગાહના જઘન્ય, આગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ સવાએકત્રીશ ધનુષ્યની છે, ૩.

૪ ચોથી નરકે. અવગાહના જઘન્ય, આંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની ઉત્કૃષ્ટ સાડીબાસઠ ધનુષ્યની છે, ૪

૫ પાંચમી નરકે, અવગાહના જઘન્ય, આંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની ઉત્કૃષ્ટ સવાસો ધનુષ્યની છે; ૫.

૬ છઠ્ઠી નરકે, અવગાહના, જઘન્ય, આગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ અઢીસેં ધનુષ્યની છે; ૬

૭ સાતમી નરકે, અવગાહના, જઘન્ય, આગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ પાચસે ધનુષ્યની છે ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જઘન્ય આંગુલના સંખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ ઠામ બમણી (જે જે નરકે ઉત્કૃષ્ટ કહી છે તેથી બમણી જાણવી,) યાવત્ સાતમી નરકે એક હજાર ધનુષ્યની જાણવી, ૭.

દેવનો અવગાહના.

૧ ભવનપતિના દેવ-દેવીની અવગાહના, જઘન્ય, આગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ સાત હાથની છે. ૧,

૨ વાણવ્યંતર દેવ-દેવીની અવગાહના, જઘન્ય, આગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ સાત હાથની છે. ૨,

૩ જયોતિષીના દેવ-દેવીની અવગાહના, જઘન્ય, આગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ સાત હાથની છે. ૨.

૪ વૈમાનિકની અવગાહના જુદી જુદી નીચે મુજબ.

પહેલા-બીજા દેવલોકના દેવની તથા તેની દેવીની અવગાહના જઘન્ય, આગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ સાત હાથની છે ૨.

ત્રીજા-ચોથા દેવલોકના દેવની અવગાહના, જઘન્ય, આગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની ઉત્કૃષ્ટ છ હાથની છે ૪.

પાંચમાં-છઠ્ઠા દેવલોકના દેવની અવગાહના, જઘન્ય, આંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની ઉત્કૃષ્ટ પાચ હાથની છે. ૬.

સાતમા-આઠમા દેવલોકના દેવની અવગાહના, જઘન્ય, આંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની ઉત્કૃષ્ટ ચાર હાથની છે ૮.

નવમા-દશમા-અગિયારમા-બારમા દેવલોકના દેવની અવગાહના જઘન્ય આંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ હાથની છે ૧૨.

નવ ગ્રૈવેયકના દેવની અવગાહના, જઘન્ય, આગુલના અસંખ્યાતમાં ભાગની ઉત્કૃષ્ટ બે હાથની છે.

ચાર અનુત્તર વિમાનના દેવની અવગાહના જઘન્ય આગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની ઉત્કૃષ્ટ એક હાથની છે.

પાંચમા અનુત્તર વિમાનના દેવની અવગાહના, જઘન્ય, આગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની ઉત્કૃષ્ટ મૂઢા હાથની છે.

ભવનપતિથી બાર દેવલોક સુધી દેવ ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો, જઘન્ય, આગુલના સંખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ લાખ જોજનની અવગાહના.

નવ ગ્રૈવેયક અને પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવોને ઉત્તર વૈક્રિય કરવાપણું નથી.

૩ સંહનન દ્વાર.

નારકી, અસંહનની
દેવ, અસંહનની.

૪ સંસ્થાન દ્વાર.

નારકીમા હૂંડ સંસ્થાન,
દેવમા, સમચતુરસ્ત્ર સંસ્થાન.

૫ કષાય. દ્વાર.

નારકીમાં કષાય ચાર
દેવમા, કષાય ચાર.

૬ સંજ્ઞા દ્વાર.

નારકીમાં, સંજ્ઞા ચાર.
દેવમાં સંજ્ઞા ચાર.

૭ લેશ્યા દ્વાર.

નારકીમાં લેશ્યા ત્રણ.

પહેલી બીજી નરકે, કાપોત લેશ્યા
ત્રીજી નરકે કાપોત ને નીલ લેશ્યા.
ચોથી નરકે, નીલ લેશ્યા,
પાંચમી નરકે કૃષ્ણ ને નીલ લેશ્યા.
છઠ્ઠી નરકે, કૃષ્ણ લેશ્યા
સાતમી નરકે, મહાકૃષ્ણ લેશ્યા.

દેવતામાં લેશ્યા.

ભવનપતિ ને વાણવ્યંતરમાં ચાર લેશ્યા ૧ કૃષ્ણ, ૨ નીલ, ૩ કાપોત. ૪ તેજો.

જ્યોતિષી ને પહેલા બીજા દેવલોકમાં એક તેજો લેશ્યા.

ત્રીજા ચોથા ને પાંચમા દેવલોકમાં એક પદ્મ લેશ્યા.

છઠ્ઠા દેવલોકથી નવ ગ્રૈવેયક સુધીમાં એક શુકલ લેશ્યા.

પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં એક પરમશુકલ લેશ્યા.

૮ ઇંદ્રિય દ્વાર.

નારકીમાં ઇંદ્રિય પાંચ.
દેવમાં ઇંદ્રિય પાંચ,

૯ સમુદ્ઘાત દ્વાર.

નરકીમા ચાર સમુદ્ઘાત. ૧ વેદનીય, ૨ કષાય, ૩ મારણાંતિક, ૪ વૈક્રિય.

દેવમાં પાંચ સમુદ્ઘાત. ૧ વેદનીય, ૨ કષાય, ૩ મારણાંતિક, ૪ વૈક્રિય, ૫ તૈજસ.

ભવનપતિથી બારમાં દેવલોક સુધી પાંચ સમુદ્ઘાત

નવ ગ્રૈવેયકથી પાંચ અનુત્તર વિમાન સુધી ત્રણ સમુદ્ઘાત ૧ વેદનીય, ૨ કષાય, ૩ મારણાંતિક.

૧૦ સંજ્ઞી દ્વાર

+ નરકમા,

પહેલી નરકે સંજ્ઞી, અસંજ્ઞી.
બીજી નરકથી સાતમી નરક સુધી, સંજ્ઞી.

* દેવમાં

ભવનપતિ ને વાણવ્યંતરમાં સંજ્ઞી ને અસંજ્ઞી,
જ્યોતિષીથી પાંચ અનુત્તર વિમાન સુધી, સંજ્ઞી.

૧૧ વેદ દ્વાર

નારકીમાં નપુંસક વેદ.

દેવમાં ભવનપતિ વાણવ્યંતર, જ્યોતિષી, પહેલા બીજા દેવલોક સુધી બે વેદ તે ૧ સ્ત્રી વેદ, ૨ પુરૂષ વેદ,

ત્રીજા દેવલોકથી અનુત્તર વિમાન સુધી, એક વેદ, તે ૧ પુરૂષ વેદ

* અસંજ્ઞી તિર્યંચ મરીને આ ગતિમાં ઉપજે છે ને અપર્યાપ્તા દશામાં અસંજ્ઞી જ હોય છે પર્યાપ્ત થયા બાદ અવધિ કે વિભંગ જ્ઞાન ઉપજે છે, એ અપેક્ષા લેવી

૧૨ પર્યાપ્તિ દ્વાર.

(ભાષા, મન બે સાથે બાંધે).

નારકીમાં પર્યાપ્તિ પાંચ, ને અપર્યાપ્તિ પાંચ,

દેવમાં પર્યાપ્તિ પાંચ, ને અપર્યાપ્તિ પાંચ.

૧૩ દૃષ્ટિ દ્વાર.

નારકીમાં દૃષ્ટિ ત્રણ

દેવમાં,

ભવનપતિથી બારમા દેવલોક સુધી દૃષ્ટિ ત્રણ

નવ ગ્રૈવેયકમાં દૃષ્ટિ બે સમકિત અને મિથ્યાત્વ

પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં દૃષ્ટિ એક તે સમકિત દૃષ્ટિ

૧૪ દર્શન દ્વાર

નારકીમાં દર્શન ત્રણ ૧ ચક્ષુ દર્શન, ૨ અચક્ષુ દર્શન, ૩ અવધિ દર્શન.

દેવમાં દર્શન ત્રણ. ૧ ચક્ષુ દર્શન, ૨ અચક્ષુ દર્શન, ૩ અવધિ-દર્શન.

૧૫ જ્ઞાન દ્વાર

નારકીમાં ત્રણ જ્ઞાન ને ત્રણ અજ્ઞાન.

દેવમાં,

ભવનપતિથી નવગ્રૈવેયક સુધી ત્રણ જ્ઞાન, ને ત્રણ અજ્ઞાન.

પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં ત્રણ જ્ઞાન.

૧૬ યોગદ્વાર.

નારકીમાં યોગ અગિયાર.

દેવમાં યોગ અગિયાર.

તે યોગનાં નામ. ૧ સત્ય મનયોગ, ૨ અસત્ય મનયોગ, ૩ મિશ્ર મનયોગ, ૪ વ્યવહાર મનયોગ, ૫ સત્ય વચનયોગ, ૬ અસત્ય વચનયોગ, ૭ મિશ્ર વચનયોગ, ૮ વ્યવહાર વચનયોગ ૯ વૈક્રિય શરીર કાયયોગ, ૧૦ વૈક્રિય મિશ્ર શરીર કાયયોગ, ૧૧ કાર્મણ શરીર કાયયોગ.

૧૭ ઉપયોગ દ્વાર.

નારકીથી નવ ગ્રૈવેયક સુધી ઉપયોગ નવ, ૧ મતિજ્ઞાન ઉપયોગ, ૨ શ્રુતજ્ઞાન ઉપયોગ, ૩ અવધિ જ્ઞાન ઉપયોગ, ૪ મતિ અજ્ઞાન ઉપયોગ, ૫ શ્રુત અજ્ઞાન

ઉપયોગ, ૬ વિભંગ જ્ઞાન ઉપયોગ, ૭ ચક્ષુ દર્શન ઉપયોગ, ૮ અચક્ષુદર્શન ઉપયોગ, ૯ અવધિ દર્શન ઉપયોગ.

પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં ૭ ઉપયોગ, તે ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ દર્શન.

૧૮ આહાર દ્વાર.

નારકી, દેવમા બે પ્રકારનો આહાર. ૧ ઓજસ, ૨ રોમ ૭ દિશાનો આહાર લે. કરે એક પ્રકારનો. નારકી અચિત્ત કરે પણ અશુભ કરે. દેવ અચિત્ત કરે, પણ શુભ કરે.

૧૯ ઉપજવાંનાં દ્વાર ૨૨ ચવવાનાં દ્વાર

પહેલી નરકથી માંડીને છઠ્ઠી નરક સુધીમાં મનુષ્ય, તિર્યંચ પંચેદ્રિય એ બે દંડકનો **આવે; જાય** બે દંડકમાં, તે મનુષ્ય ને તિર્યંચ પંચેદ્રિયમાં.

સાતમી નરકમાં બે દંડકનો **આવે,** તે મનુષ્ય ને તિર્યંચ પંચેદ્રિયનો, **જાય** એક દંડકમા તે તિર્યંચ પંચેદ્રિયમાં.

ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષી, ને પહેલા બીજા દેવલોક સુધી, બે દંડકનો **આવે,** ને મનુષ્ય ને તિર્યંચનો; **જાય** પાંચ દંડકમાં, ૧ પૃથ્વી, ૨ પાણી, ૩ વનસ્પતિ, ૪ મનુષ્ય, નેતિર્યંચમા.

ત્રીજા દેવલોકથી આઠમા દેવલોક સુધી બે દંડકનો આવે, મનુષ્ય ને તિર્યંચ, એ બેનો **આવે; જાય** બે દંડકમાં. તે મનુષ્ય ને તિર્યંચમાં.

નવમા દેવલોકથી અનુત્તર વિમાન સુધી એક દંડકનો **આવે** તે ૧ મનુષ્યનો **જાય** એક મનુષ્યમાં.

૨૦ સ્થિતિ દ્વાર

નારકીની સ્થિતિ નીચે મુજબ છે.

પહેલી નરકના નારકીની સ્થિતિ, જઘન્ય, દશ હજાર વર્ષની ઉત્કૃષ્ટ, એક સાગરની.

બીજી	નરકની જ૦	એક	સાગરની ઉ૦	ત્રણ	સાગરની;
ત્રીજી	નરકની જ૦	ત્રણ	સાગરની ઉ૦	સાત	સાગરની;
ચોથી	નરકની જ૦	સાત	સાગરની ઉ૦	દશ	સાગરની;
પાંચમી	નરકની જ૦	દશ	સાગરની ઉ૦	સત્તર	સાગરની;
છઠ્ઠી	નરકની જ૦	સત્તર	સાગરની ઉ૦	બાવીશ	સાગરોપમની;
સાતમી	નરકની જ૦	બાવીશ	સાગરોપમની ઉ૦	તેત્રીશ	સાગરોપમની.

દેવની સ્થિતિ નીચે મુજબ

દક્ષિણ દિશાના અસુરકુમારના દેવની સ્થિતિ, જઘન્ય, દશ હજાર વર્ષની; ઉત્કૃષ્ટ, એક સાગરોપમની. **તેની દેવીની સ્થિતિ,** જઘન્ય દશ હજાર વર્ષના, ઉત્કૃષ્ટ, સાડાત્રણ પલ્યની **તેના નવ નિકાયના દેવની સ્થિતિ,** જઘન્ય, દશ હજાર વર્ષની; ઉત્કૃષ્ટ, દોઢ પલ્યની; **તેની દેવની સ્થિતિ,** જઘન્ય, દશ હજાર વર્ષની, ઉત્કૃષ્ટ પોણા પલ્યની,

ઉત્તર દિશાના અસુર કુમારના દેવની સ્થિતિ, જઘન્ય, દશ હજાર વર્ષની, ઉત્કૃષ્ટ, એક સાગર ઝાઝેરી; **તેની દેવીની સ્થિતિ,** જઘન્ય દશ હજાર વર્ષની, ઉત્કૃષ્ટ, સાડાચાર પલ્યની. **તેના નવ નિકાયના દેવની સ્થિતિ,** જઘન્ય, દશ હજાર વર્ષની ઉત્કૃષ્ટ; બે પલ્યમા દેશ ઓછી, **તેની દેવીની સ્થિતિ** જઘન્ય, દશ હજાર વર્ષની, ઉત્કૃષ્ટ, એક પલ્યમા દેશ ઓછી.

વાણવ્યંતરના દેવની સ્થિતિ, જઘન્ય, દશ હજાર વર્ષની; ઉત્કૃષ્ટ, એક પલ્યની. **વાણવ્યંતરની દેવીની સ્થિતિ,** જગન્ય, દશ હજાર વર્ષની, ઉત્કૃષ્ટ અર્ધ પલ્યની

ચંદ્રમાના દેવની સ્થિત, જઘન્ય, પા પલ્યની, ઉત્કૃષ્ટ. એક પલ્ય, ને એક લાખ વર્ષના **તેની દેવીની સ્થિતિ,** જઘન્ય પા પલ્યની, ને ઉત્કૃષ્ટ અર્ધ પલ્ય ને પચાસ હજાર વર્ષના.

સૂર્યના દેવની સ્થિતિ, જઘન્ય, પા પલ્યની, ઉત્કૃષ્ટ એક પલ્ય ને એક હજાર વર્ષની. **તેની દેવીની સ્થિતિ,** જઘન્ય, પા પલ્યની, ઉત્કૃષ્ટ, અર્ધ પલ્ય ને પાચસે વર્ષની

ગ્રહના દેવની સ્તિતિ, જઘન્ય, પા પલ્યની, ઉત્કૃષ્ટ, એક પલ્યની, **તેની દેવની સ્થિતિ,** જઘન્ય, પા, પલ્યની ઉત્કૃષ્ટ, અર્ધ પલ્યની.

નક્ષત્રના દેવની સ્થિતિ, જઘન્ય, પા પલ્યની, ઉત્કૃષ્ટ, અર્ધ પલ્યની. **તેની દેવીની સ્થિતિ,** જઘન્ય, પા પલ્યની, ઉત્કૃષ્ટ, પા પલ્ય ઝાઝેરી.

તારાના દેવીની સ્થિતિ, જઘન્ય, પલ્યનો આઠમો ભાગ, ઉત્કૃષ્ટ પા પલ્યની. **તેની દેવીની સ્થિતિ.** જઘન્ય, પલ્યના આઠમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ, પલ્યના આઠમા ભાગ ઝાઝેરી

પહેલા દેવલોકના દેવની સ્થિતિ, જઘન્ય, એક પલ્યની, ઉત્કૃષ્ટ, બે સાગરની **તેની દેવીની** જઘન્ય, એક પલ્યની, ઉત્કૃષ્ટ, સાત પલ્યની; **તેની અપરિગ્રહિતા દેવીની સ્થિતિ,** જઘન્ય, એક પલ્યની, ઉત્કૃષ્ટ, પલ્યની

બીજા દેવલોકના દેવની સ્થિતિ, જઘન્ય, એક પલ્ય ઝાઝેરી, ઉત્કૃષ્ટ, બે સાગર ઝાઝેરી **તેની દેવીની સ્થિતિ** જઘન્ય, એક પલ્ય ઝાઝેરી, ઉત્કૃષ્ટ,

નવ પલ્યની **તેની અપરિગૃહિતા દેવીની સ્થિતિ** જઘન્ય, એક પલ્યની. ઝાઝેરી ઉત્કૃષ્ઠ પંચાવન પલ્યની.

ત્રીજા દેવલોકના દેવની સ્થિતિ, જઘન્ય, બે સાગરની, ઉત્કૃષ્ટ, સાત સાગરની.

ચોથા દેવલોકના દેવની સ્થિતિ જઘન્ય, બે સાગર ઝાઝેરી, ઉત્કૃષ્ટ, સાત સાગરોપમ ઝાઝેરી

પાંચમા દેવલોકના દેવની સ્થિતિ, જઘન્ય, સાત સાગરની ઉત્કૃષ્ટ, દશ સાગરની.

છઠ્ઠા દેવલોકના દેવની સ્થિતિ, જઘન્ય. દશ સાગરની, ઉત્કૃષ્ટ, ચૌદ સાગરની.

સાતમા દેવલોકના દેવની સ્થિતિ, જઘન્ય, ચૌદ સાગરની, ઉત્કૃષ્ટ સત્તર સાગરની

આઠમા દેવલોકના દેવની સ્થિતિ. જઘન્ય, સત્તર સાગરની, ઉત્કૃષ્ટ, અઢાર સાગરની

નવમા દેવલોકના દેવની સ્થિતિ, જઘન્ય, અઢાર સાગરની, ઉત્કૃષ્ઠ ઓગણીશ સાગરની.

દશમા દેવલોકના દેવની સ્થિતિ, જઘન્ય, ઓગણીશ સાગરની ઉત્કૃષ્ઠ, વીશ સાગરોપમની.

અગિઆરમા દેવલોકના દેવની સ્થિતિ, જઘન્ય, વીશ સાગરની, ઉત્કૃષ્ઠ, એકવીશ સાગરોપમની.

બારમા દેવલોકના દેવની સ્થિતિ, જઘન્ય, એકવીશ સાગરોપમની, ઉત્કૃષ્ઠ, બાવીશ સાગરોપમની.

પહેલી ગ્રૈવેયકે સ્થિતિ, જઘન્ય, બાવીશ સાગરોપમની ઉત્કૃષ્ઠ ત્રેવીશ સાગરોપમની.

બીજી ગ્રૈવેયકે સ્થિતિ, જઘન્ય ત્રેવીશ સાગરોપમની, ઉત્કૃષ્ઠ ચોવીશ સાગરોપમની.

ત્રીજી ગ્રૈવેયકે સ્થિતિ, જઘન્ય. ચોવીશ સાગરોપમની, ઉત્કૃષ્ઠ પચીશ સાગરોપમની

ચોથી ગ્રૈવેયકે સ્થિતિ જઘન્ય, પચીશ સાગરોપમની ઉત્કૃષ્ઠ છવીશ સાગરોપમની

પાંચમી ગ્રૈવેયકે સ્થિતિ, જઘન્ય, છવીશ સાગરોપમની ઉત્કૃષ્ટ સત્તાવીશ સાગરોપમની

છઠ્ઠી ગ્રૈવેયકે સ્થિતિ, જઘન્ય, સત્તાવીશ સાગરોપમની, ઉત્કૃષ્ટ અઠ્ઠાવીશ સાગરોપમની.

સાતમી ગ્રૈવેયકે સ્થિતિ, જઘન્ય અઠ્ઠાવીશ સાગરોપમની, ઉત્કૃષ્ટ, ઓગણત્રીશ સાગરોપમની,

આઠમી ગ્રૈવેયકે સ્થિતિ, જઘન્ય ઓગણત્રીશ સાગરોપમની, ઉત્કૃષ્ટ, ત્રીશ સાગરોપમની

નવમી ગ્રૈવેયક સ્થિતિ, જઘન્ય, ત્રીશ સાગરોપમની, ઉત્કૃષ્ટ, એકત્રીશ સાગરોપની

ચાર અનુત્તર વિમાનના દેવની સ્થિતિ, જઘન્ન એકત્રીશ સાગરોપમની, ઉત્કૃષ્ટ, તેત્રીશ સાગરોપમની

પાંચમા અનુત્તર વિમાનના દેવની સ્થિતિ, જ૦ ઉ૦ તેત્રીશ સાગરોપમની.

૨૧ મરણ દ્વાર, તે સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ

સમોહિયા તે એળની પેઠે ચાલે

અસમોહિયા તે દડીની પેઠે ચાલે.

૨૩-૨૪ આગતિ,-ગતિ દ્વાર, બે સાથે

પહેલી નરકથી છઠ્ઠી નરક સુધી, બે ગતીનો **આવે,** તે મનુષ્ય ને તિર્યંચનો **જાય** બે ગતિમા, તે મનુષ્ય ને તિર્યંચમા

સાતમી નરકમાં, બે ગતિનો **આવે,** તે મનુષ્ય ને તિર્યંચનો **જાય** એક ગતિમા, તે તિર્યંચમા.

ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષી, વૈમાનિક, આઠમા દેવલોક સુધી, બે ગતિનો **આવે** તે મનુષ્ય ને તિર્યંચનો **જાય** બે ગતિમા, તે મનુષ્ય ને તિર્યંચમાં

નવમા દેવલોકથી સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન સુધી, એક ગતિનો **આવે** તે મનુષ્યનો **જાય** એક ગતિમા તે મનુષ્યમા

ઇતિ નારકી તથા દેવના થઇને ચૌદે દંડક સંપૂર્ણ.

એ વૈક્રિય શરીરવાળા ચૌદ દંડક કહ્યા.

પાંચ એકેંદ્રિયના પાંચ દંડક

૧ શરીર.

પાચ એકેંદ્રિયમા વાયુકાય વિના બાકીના ચાર એકંદ્રિયમાં શરીર ત્રણ તે, ૧ ઔદારિક, ૨ તેજસ, ૩ કાર્મણ.

વાયુકાયમા શરીર ચાર, ૧ ઔદારિક, ૨ વૈક્રિય, ૩ તેજસ, ૪ કાર્મણ.

૨ અવગાહના દ્વાર.

પૃથ્વ્યાદિ ચાર એકેંદ્રિયની અવગાહના, જઘન્ય, આગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ પણ આગુલના અસખ્યાતમા ભાગની

વનસ્પતિની અવગાહના, જઘન્ય, આગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ, હજાર જોજન ઝાઝેરી, કમલ પોયણા આશ્રી જાણવી.

૩ સંહનન દ્વાર. પાચ એકેંદ્રિયમા સેવાર્ત સહનન

૪ સંસ્થાન દ્વાર. પાંચ એકેદ્રિયમાં હૂંડ સંસ્થાન

૫ કષાય દ્વાર. પાચ એકેદ્રિયમાં કષાય ચાર.

૬ સંજ્ઞા દ્વાર. પાચ એકેદ્રિયમા સંજ્ઞા ચાર.

૭ લેશ્યા દ્વાર.

પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ એ ત્રણ એકેદ્રિયના અપર્યાપ્તમાં લેશ્યા ચાર, તે ૧ કૃષ્ણ ૨ નીલ, ૩ કાપોત, ૪ તેજો પર્યાપ્તમાં ત્રણ તેજસ, વાયુ એ બેમા ત્રણ લેશ્યા, ૧ કૃષ્ણ, ૨ નીલ, ૩ કાપોત

૮ ઇદ્રિય દ્વાર.

પાચ એકેદ્રિયમા એક ઇંદ્રિય તે એક સ્પર્શેદ્રિય.

૯ સમુદ્ઘાત દ્વાર

પાંચ એકેદ્રિયમા વાયુકાય વિના બાકીની ચાર એકેંદ્રિયમા, ત્રણ સમુદ્ઘાત, તે, ૧ વેદનીય, કષાય, ૩ મારણાતિક.

વાયુકાયમા ચાર સમુદ્ઘાત. ૧ વેદનીય, ૨ કષાય, ૩ મારણાતિક, ૪ વૈક્રિય.

૧૦ સંજ્ઞી દ્વાર. પાંચે એકેદ્રિય અસજ્ઞી.

૧૧ વેદ દ્વાર. પાચ એકેદ્રિયમા નપુંસક વેદ

૧૨ પર્યાપ્તિ દ્વાર. પાચ એકેદ્રિયમા પર્યાપ્તિ ચાર, અપર્યાપ્તિ પહેલી ચાર.

૧૩ દૃષ્ટિ દ્વાર. પાચ એકેદ્રિયમા દૃષ્ટિ એક, તે ૧ મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ

૧૪ દર્શન દ્વાર. પાંચ એકેંદ્રિયમાં એક અચક્ષુ દર્શન.

૧૫ જ્ઞાન દ્વાર. પાંચ એકેંદ્રિયમાં બે અજ્ઞાન, તે ૧ મતિ અજ્ઞાન, ૨ શ્રુત અજ્ઞાન.

૧૬ યોગ દ્વાર.

પાંચ એકેંદ્રિયમા વાયુકાય વિના બાકીની **ચાર એકેંદ્રિયમાં** યોગ ત્રણ, તે ૧ ઔદારિક શરીર કાયયોગ, ૨ ઔદારિક મિશ્ર શરીર કાયયોગ, ૩ કાર્મણ શરીર કાયયોગ **વાયુકાયમાં** યોગ પાંચ ૧ ઔદારિક શરીર કાયયોગ, ૨ ઔદારિક મિશ્ર શરીર કાયયોગ, ૩ વૈક્રિય શરીર કાયયોગ, ૪ વૈક્રિય મિશ્ર શરીર કાયયોગ, ૫ કાર્મણ શરીર કાયયોગ

૧૭ ઉપયોગ દ્વાર.

પાચ એકેંદ્રિયમા ઉપયોગ ત્રણ ૧ મતિ અજ્ઞાન, ૨ શ્રુત અજ્ઞાન, ૩ અચક્ષુદર્શન.

૧૮ આહાર દ્વાર.

પાચ એકેંદ્રિયમા ત્રણ દિશિનો, ચાર દિશિનો, પાચ દિશિનો આહાર લે, ને વ્યાઘાત ન પડે તો ૭ દિશિનો આહાર લે. બે પ્રકારનો આહાર, તે ૧ ઓજસ, ૨ રોમ, તે ૧ સચિત્ત, ૨ અચિત્ત, ૩ મિશ્ર

૧૯ ઉપજવાનાં, ૨૨ ચવવાનાં દ્વાર.

પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિકાય એ ત્રણ એકેંદ્રિયમાં ત્રેવીશ દંડકનો આવે, તે એક નારકી વર્જીને; જાય દશ દંડકમા તે પાચ એકેંદ્રિય, ત્રણ વિકલેંદ્રિય, એ આઠ ને મનુષ્ય ને તિર્યંચ એ બે મળી દશ દંડકમાં જાય.

તેજસ્કાય ને વાયુકાય એ બે એકેંદ્રિયમા દશ દંડકનો આવે તે પાચ એકેંદ્રિય ત્રણ વિકલેંદ્રિય, એક મનુષ્ય ને એક તિર્યંચ એ દશ દંડકનો આવે ને નવ દંડકમા જાય, તે પાચ એકેંદ્રિય ત્રણ વિકલેંદ્રિય ને તિર્યંચ પંચેંદ્રિય એ નવમા જાય

૨૦ સ્થિતિ દ્વાર.

પૃથ્વીકાયની સ્થિતિ, જઘન્ય, અંતર્મુહૂર્ત્તની, ઉત્કૃષ્ટ, બાવીશ હજાર વર્ષની.

અપ્કાયની સ્થિતિ, જઘન્ય, અંતર્મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટ, સાત હજાર વર્ષની

તેજસ્કાયની સ્થિતિ, જઘન્ય, અંતર્મુહૂર્ત્તની, ઉત્કૃષ્ટ, ત્રણ અહોરાત્રિની.

વાયુકાયની સ્થિતિ, જઘન્ય, અંતર્મુહૂર્ત્તની ઉત્કૃષ્ટ, ત્રણ હજાર વર્ષની.

વનસ્પતિની સ્થિતિ, જઘન્ય; અંતર્મુહૂર્ત્તની ઉત્કૃષ્ટ, દશ હજાર વર્ષની.

૨૧ મરણ દ્વાર

તેમા, સમોહિયા તે એળની પેઠે ચાલે.

અસમોહિયા તે દડીની પેઠે ચાલે.

૨૩ આગતિ દ્વાર ને ૨૪ ગતિ દ્વાર.

પૃથ્વીકાય, અપૂકાય, વનસ્પતિકાય, **એ ત્રણ એકેંદ્રિયમાં** ત્રણ ગતિનો આવે, તે ૧ મનુષ્ય, ૨ તિર્યંચ, ૩ દેવનો, જાય બે ગતિમાં, તે ૧ મનુષ્ય ને ૨ તિર્યંચમાં. તેજસ્કાય ને વાયુકાય એ, બે એકેંદ્રિયમાં, બે ગતિનો આવે, તે ૧ મનુષ્યનો, ૨ તિર્યંચનો, જાય એક ગતિમાં, તે તિર્યંચમાં.

ઇતિ પાંચ એકેંદ્રિયના પાંચ દંડક સંપૂર્ણ.

બે ઇંદ્રિય, ત્રિઇંદ્રિય, ચોઇંદ્રિય ને તિર્યંચ સંમૂર્છિમ પંચેદ્રિયના દંડકે.

૧ શરીર

બેઇંદ્રિય, ત્રિઇંદ્રિય, ચૌઇંદ્રિય ને તિર્યંચ સંમૂર્છિમ પંચેદ્રિયમાં શરીર ત્રણ, તે ૧ ઔદારિક, ૨ તેજસ, ૩ કાર્મણ.

૨ અવગાહના

બે ઇંદ્રિયની અવગાહના. જઘન્ય, આંગલના અસંખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ, બાર જોજનની.

ત્રિઇંદ્રિયની અવગાહના. જઘન્ય આંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ ૩ ગાઉની

ચૌઇંદ્રિયની અવગાહના. જઘન્ય, આંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની ઉત્કૃષ્ટ ચાર ભાગની

તિર્યંચ સંમૂર્છિમ પંચેદ્રિયની અવગાહના. જઘન્ય, આંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની ઉત્કૃષ્ટ જુદી જુદી નીચે મુજબ.

ગાથા

જોયણ સહસ્સ, ગાઉઅ પુહુત્ત તત્તો જોયણ પુહુત્ત;
દોણ્હ તુ ધણુહ પુહુત્ત સમૂછીમે હોઇ ઉચ્ચત્ત. ૧

૧ **જલચરની,** એક હજાર જોજનની
૨ **સ્થળચરની,** પૃથક્ ગાઉની છે, (બેથી નવ ગાઉ સુધીની)
૩ **ઉરપરિસર્પની,** પૃથક્ યોજનાની છે, (બેથી નવ યોજન સુધીની)
૪ **ભુજપરિસર્પની,** પૃથક્ ધનુષ્યની છે. (બેથી નવ ધનુષ્યની.)
૫ **ખેચરની,** પૃથક્ ધનુષ્યની છે (બેથી નવ ધનુષ્ય સુધીની)

૩ સંહનન દ્વાર.

ત્રણ વિકલેંદ્રિય (બેઇંદ્રિય, ત્રિઇંદ્રિય, ચૌઇંદ્રિય) ને તિર્યંચ સમૂર્છિમ પંચેદ્રિયમાં, સંહનન એક તે, એક સેવાર્ત્ત.

૪ સંસ્થાન દ્વાર.

ત્રણ વિકલેંદ્રિય ને તિર્યંચ સંમૂર્છિમ પંચેંદ્રિયમાં, સંસ્થાન તે એક, હુંડ.

૫ કષાય દ્વાર. તેમાં કષાય ચાર.
૬ સંજ્ઞા દ્વાર. તેમાં સંજ્ઞા ચાર.
૭ લેશ્યા દ્વાર. તેમાં લેશ્યા ત્રણ. ૧ કૃષ્ણ, ૨ નીલ, ૩ કાપોત

૮ ઇંદ્રિય દ્વાર.

બેઇંદ્રિયમાં ઇંદ્રિય બે
ત્રિઇંદ્રિયમાં ઇંદ્રિય ત્રણ
ચૌઇંદ્રિયમાં ઇંદ્રિય ચાર.
તિર્યંચ અસૂર્છિમ પંચેદ્રિયમાં ઇંદ્રિય પાંચ.

૯ સમુદ્ઘાત.

તેમાં સમુદ્ઘાત ત્રણ તે, ૧ વેદનીય ૨ કષાય, ૩ મારણાંતિક.

૧૦ સંજ્ઞી અસંજ્ઞી દ્વાર.

ત્રણ વિકલેંદ્રિય તથા સંમૂર્છિમ તિર્યંચ પંચેંદ્રિય અસંજ્ઞી

૧૧ વેદ દ્વાર.

તેમાં વેદ એક તે, નપુંસક.

૧૨ પર્યાપ્તિ દ્વાર

તેમાં પર્યાપ્તિ પાચ ૧ આહાર પર્યાપ્તિ, ૨ શરીર પર્યાપ્તિ, ૩ ઇંદ્રિય પર્યાપ્તિ, ૪ શ્વાસોશ્વાસ પર્યાપ્તિ, ૫ ભાષા પર્યાપ્તિ.

૧૩ દૃષ્ટિ દ્વાર.

બેઇંદ્રિય, ત્રિઇંદ્રિય, ચૌઇંદ્રિય ને તિર્યંચ સંમૂર્છિમ પંચેંદ્રિયના **અપર્યાપ્તમાં** દષ્ટિ બે તે, ૧ સમક્તિ દષ્ટિ, ૨ મિથ્યાત્વ દષ્ટિ. **પર્યાપ્તમાં** એક મિથ્યાત્વ દષ્ટિ.

૧૪ દર્શન દ્વાર.

બેઇંદ્રિય, ત્રિઇંદ્રિયમાં દર્શન એક, તે ૧ અચક્ષુદર્શન, ચૌઇંદ્રિય ને તિર્યંચ સમૂર્છિમ પંચેંદ્રિયમાં દર્શન બે, ૧ ચક્ષુદર્શન, ૨ અચક્ષુદર્શન

૧૫ જ્ઞાન દ્વાર.

અપર્યાપ્તમાં જ્ઞાન બે ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન અજ્ઞાન બે, ૧ મતિ અજ્ઞાન, ૨ શ્રુત અજ્ઞાન **પર્યાપ્તમાં** અજ્ઞાન બે.

૧૬ યોગ દ્વાર.

તેમાં યોગ ચાર. ૧ ઔદારિક શરીર કાયયોગ, ૨ ઔદારિક મિશ્ર શરીર કાયયોગ ૩ કાર્મણ શરીર કાયયોગ, ૪ વ્યવહાર વચન યોગ.

૧૭ ઉપયોગ દ્વાર.

બેઇંદ્રિય, ત્રિઇંદ્રિયના, અપર્યાપ્તમાં પાંચ ઉપયોગ. ૧ મતિજ્ઞાન ૨ શ્રુતજ્ઞાન. ૩ મતિઅજ્ઞાન ૪ શ્રુતઅજ્ઞાન, ૫ અચક્ષુદર્શન **પર્યાપ્તમાં** ત્રણ ઉપયોગ, બે અજ્ઞાન ને અચક્ષુદર્શન **ચૌઇંદ્રિય ને તિર્યંચ સંમૂર્છિમ** પંચેંદ્રિયના **અપર્યાપ્તમાં** ૭ ઉપયોગ ૧ મતિજ્ઞાન ઉપયોગ, ૨ શ્રુતજ્ઞાન ઉપયોગ, ૩ મતિ અજ્ઞાન, ૪ શ્રુતઅજ્ઞાન, ૫ ચક્ષુદર્શન, ૬ અચક્ષુદર્શન **પર્યાપ્તમાં** ચાર ઉપયોગ, બે અજ્ઞાન, બે દર્શન

૧૮ આહાર દ્વાર.

આહાર ૭ દિશાનો લે, ત્રણ પ્રકારે કરે તે, ૧ ઓજસ્, ૨ રોમ, ૩ ક્વલ, તે ૧ સચિત્ત, ૨ અચિત્ત, ૩ મિશ્ર.

૧૯ ઉપજવાનાં દ્વાર, ૨૨ ચવવાના દ્વાર.

બેઇંદ્રિય, ત્રેઇંદ્રિય, ચૌઇંદ્રિય એ ત્રણમાં દશ ઓદારિકનો આવે, ને પાંચ એકેંદ્રિય, ત્રણ વિકલેંદ્રિય, મનુષ્ય, ને તિર્યંચનો; ને **જાય** તે દશ દંડકમાં

તિર્યંચ સંમૂર્છિમ પંચેદ્રિયમાં દશ ઔદારિકનો **આવે,** તે ઉપર મુજબ દશ કહ્યા તે; **જાય** બાવીશ દંડકમા તે જ્યોતિષી, ને વૈમાનિક એ બે વિનાના બાવીશ દંડકમા જાય

૨૦ સ્થિતિ દ્વાર

બેઇંદ્રિયની સ્થિતિ, જઘન્ય, અંતર્મુહૂર્ત્તની, ઉત્કૃષ્ટ બાર વર્ષની

ત્રિઇંદ્રિયની સ્થિતિ, જઘન્ય, અંતર્મુહૂર્ત્તની, ઉત્કૃષ્ટ ૪૯ દિવસની.

ચૌઇંદ્રિયની સ્થિતિ, જઘન્ય, અંતર્મુહૂર્ત્તની, ઉત્કૃષ્ટ ૭ માસની

તિર્યંચ સંમૂર્છિમ પંચેદ્રિયની સ્થિતિ, જુદી જુદી નીચે મુજબ.

ગાથા

પુવ્વ ક્રોડ ચઉરાશી, તેપન, બાયાલીસ, બહુત્તેર; સહસાઇં વાસાઇં, સમુછિમે આઉયં હોઇ.

જલચરની સ્થિતિ, જઘન્ય, અંતર્મુહૂર્ત્તની; ઉત્કૃષ્ટ, પૂર્વક્રોડ વર્ષની

સ્થળચરની સ્થિતિ, જઘન્ય, અંતર્મુહૂર્ત્તની, ઉત્કૃષ્ટ ચોરાશી હજાર વર્ષની.

ઉરપરિસર્પની સ્થિતિ, જઘન્ય, અંતર્મુહૂર્ત્તની, ઉત્કૃષ્ટ, ત્રેપન હજાર વર્ષની.

ભુજપરિસર્પની સ્થિતિ, જઘન્ય, અંતર્મુહૂર્ત્તની, ઉત્કૃષ્ટ, બેતાળીશ હજાર વર્ષની

ખેચરની સ્થિતિ, જઘન્ય, અંતર્મુહૂર્ત્તની, ઉત્કૃષ્ટ બહોતેર હજાર વર્ષની

૨૧ મરણદ્વાર

સમોહિયા મરણ, તે એળની પેરે ચાલે,

અસમોહિયા મરણ, તે દડીની પેઠે ચાલે

૨૩ આગતિ દ્વાર, ૨૪ ગતિ દ્વાર.

બેઇંદ્રિય, ત્રિઇંદ્રિય ચૌઇંદ્રિયમાં બે ગતિનો આવે તે, ૧ મનુષ્ય, ને ૨ તિર્યંચનો, **જાય** બે ગતિમા તે એક મનુષ્ય, ને ૨ તિર્યંચમા

તિર્યંચ સંમૂર્છિમ પંચેદ્રિયમાં બે ગતિનો આવે તે, ૧ મનુષ્યનો, ને ૨ તિર્યંચનો **જાય ચાર ગતિમાં** તે, ૧ નારકી, ૨ તિર્યંચ, ૩ મનુષ્ય, ને ૪ દેવ એ ચારમાં જાય

ઇતિ ત્રણ વિકલેંદ્રિય, (બેઇંદ્રિય, ત્રિઇંદ્રિય, ચૌઇંદ્રિય) ને તિર્યંચ સંમૂર્છિમ પંચેદ્રિય દંડક સંપૂર્ણ.

તિર્યંચ ગર્ભજ પંચેદ્રિયનો એક દંડક.

૧ શરીર.

તિર્યંચ ગર્ભજ પચેંદ્રિયમા શરીર ચાર. ૧ ઓદારિક, ૨ વૈક્રિય, ૩ તેજસ્, ૪ કાર્મણ

૨ અવગાહના ગાથા,

જોયણ સહસ્સં છ ગાઉ આઇં તતો જોયણ સહસ્સં;
પુહુત્તં ભુજએ ધણુહ પુહુત્તં ચ પખીસુ.

જલચરની, જઘન્ય આગુલના અસખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ એક હજાર જોજનની.

થલચરની જઘન્ય, આંગુલના અસખ્યાતમા, ભાગની. ઉત્કૃષ્ટ છ ગાઉની.

ઉરપરિસર્પની, જઘન્ય, આગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ, એક હજાર જોજનની.

ભુજપરિસર્પની, જઘન્ય. આંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ, પૃથક્ ગાઉની.

ખેચરની જઘન્ય, આગુલના અસખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ, પૃથક્ ધનુષ્યની. ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો, જઘન્ય, આંગુલના સંખ્યાતમા ભાગની; ઉત્કૃષ્ટ, ૯૦૦ જોજનની.

૩ સંહનન દ્વાર. તિર્યંચ ગર્ભજ પચેદ્રિયમાં સહનન છ

૪ સંસ્થાન દ્વાર. તેમાં સસ્થાન છ

૫ કષાય દ્વાર. તેમાં કષાય ચાર.

૬ સંજ્ઞા દ્વાર. તેમા સંજ્ઞા ચાર

૭ લેશ્યા દ્વાર, તેમા લેશ્યા છ

૮ ઇંદ્રિય દ્વાર, તેમા ઇંદ્રિય પાચ.

સમુદ્ઘાત દ્વાર. તેમાં સમુદ્ઘાત પાંચ તે ૧ વેદનીય, ૨ કષાય, ૩ મારણાંતિક ૪ વૈક્રિય, ૫ તેજસ.

૧૦ સંજ્ઞી દ્વાર તે સંજ્ઞી

૧૧ વેદ દ્વાર. તેમા વેદ ત્રણ.

૧૨ પર્યાપ્તિ દ્વાર. તેમાં પર્યાપ્તિ ૭, ને અપર્યાપ્તિ ૭

૧૩ દૃષ્ટિ દ્વાર. તેમા દૃષ્ટિ ત્રણ.

૧૪ દર્શન દ્વાર.

તેમા દર્શન ત્રણ તે, ૧ ચક્ષુ દર્શન, ૨ અચક્ષુ દર્શન, ૩ અવધિ દર્શન.

૧૫ જ્ઞાન દ્વાર.

તેમા જ્ઞાન ત્રણ તે, ૧ મતિ જ્ઞાન, ૨ શ્રુત જ્ઞાન, ૩ અવધિ જ્ઞાન અજ્ઞાન પણ ત્રણ તે, ૧ મતિ અજ્ઞાન, ૨ શ્રુત અજ્ઞાન, ૩ વિભંગ જ્ઞાન.

૧૬ યોગ દ્વાર.

તેમા યોગ તેર તે, ૧ સત્ય મનયોગ, ૨ અસત્ય મનયોગ, ૩ મિશ્ર મનયોગ, ૪ વ્યવહાર મનયોગ, ૫ સત્ય વચનયોગ, ૬ અસત્ય વચનયોગ, ૭ મિશ્ર વચનયોગ, ૭ વ્યવહાર વચનયોગ ૯ ઔદારિક શરીર કાયયોગ ૧૦ ઔદારીક મિશ્ર શરીર કાયયોગ, ૧૧ વૈક્રિય શરીર કાયયોગ, ૧૨ વૈક્રિય મિશ્ર શરીર કાયયોગ, ૧૩ કાર્મણ શરીર કાયયોગ

૧૭ ઉપયોગ દ્વાર

તિર્યંચ ગર્ભજમાં ઉપયોગ નવ તે, ૧ મતિ જ્ઞાન ઉપયોગ, ૨ શ્રુત જ્ઞાન ઉપયોગ, ૩ અવધિ જ્ઞાન ઉપયોગ ૪ મતિ અજ્ઞાન ઉપયોગ, ૫ શ્રુત અજ્ઞાન ઉપયોગ, ૬ વિભંગ જ્ઞાન ઉપયોગ, ૭ ચક્ષુ દર્શન ઉપયોગ, ૮ અચક્ષુ દર્શન ઉપયોગ, ૯ અવધિ દર્શન ઉપયોગ.

૧૮ આહાર દ્વાર. તેમા આહાર ત્રણ પ્રકારનો

૧૯ ઉપજવાનાં દ્વાર. તેમા ચોવીશ દંડકનો આવે

૨૨ ચવવાનાં દ્વાર. જાય પણ ચોવીશ દંડકમા

૨૦ સ્થિતિ દ્વાર.

જલચરની, જઘન્ય, અંતર્મુહૂર્ત્તની, ઉત્કૃષ્ટ, પૂર્વ ક્રોડ વર્ષની.

સ્થલચરની, જઘન્ય, અંતર્મુહૂર્ત્તની; ઉત્કૃષ્ટ, ત્રણ પલ્યની.

ઉરપરિસર્પની, જઘન્ય, અંતર્મુહૂર્ત્તની; ઉત્કૃષ્ટ, પૂર્વ ક્રોડ વર્ષની.

ભુજપરિસર્પની, જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત્તની; ઉત્કૃષ્ટ, પૂર્વ ક્રોડ વર્ષની.

ખેચરની, જઘન્ય, અંતર્મુહૂર્ત્તની; ઉત્કૃષ્ટ, પલ્યના અસંખ્યાતમા ભાગની.

૨૧ મરણ દ્વાર

સમોહિયા મરણ તે એળની પેઠે ચાલે

અસમોહિયા મરણ તે દડીની પેઠે ચાલે

૨૩ આગતિ દ્વાર, તિર્યંચ ગર્ભજ પંચેદ્રિયમાં ચાર ગતિનો આવે.

૨૪ ગતિદ્વાર, તે ચાર ગતિમાં જાય.

ઇતિ તિર્યંચ ગર્ભજ પંચેંદ્રિયનો એક દંડક સંપૂર્ણ,

મનુષ્ય ગર્ભજ પચેંદ્રિયનો એક દંડક.

૧ શરીર. મનુષ્ય ગર્ભજમા શરીર પાચ.

૨ અવગાહના દ્વાર.

અવસર્પિણી કાળમાં

મનુષ્ય ગર્ભજની અવગાહના પહેલો આરો બેસતાં ત્રણ ગાઉની, ઉતરતે આરે બે ગાઉની.

બીજો આરો બેસતાં બે ગાઉની, ઉતરતે આરે એક ગાઉની.

ત્રીજો આરો બેસતાં એક ગાઉની, ઉતરતે આરે પાચસેં ધનુષ્યની

ચોથો આરો બેસતાં પાંચસેં ધનુષ્યની, ઉતરતે આરે સાત હાથની

પાંચમો આરો બેસતાં સાત હાથની, ઉતરતે આરે એક હાથની.

છઠ્ઠો આરો બેસતાં એક હાથની, ઉતરતે આરે મૂઢા હાથની

ઉત્સર્પિણી કાળમાં

પહેલાં આરો બેસતાં મૂઢા હાથની, ઉતરતે આરે એક હાથની,

બીજો આરો બેસતાં એક હાથની, ઉતરતે આરે સાત હાથની,

ત્રીજો આરો બેસતાં સાત હાથની, ઉતરતે આરે પાંચસે ધનુષ્યની.

ચોથો આરો બેસતાં પાચસેં ધનુષ્યની, ઉતરતે આરે એક ગાઉની.

પંચમો આરો બેસતાં એક ગાઉની, ઉતરતે આરે બે ગાઉની.

છઠ્ઠો આરો બેસતાં બે ગાઉની, ઉતરતે આરે ત્રણ ગાઉની.

મનુષ્ય વૈક્રિય કરે તો જઘન્ય, આગુલનો સંખ્યાતમો ભાગ; ઉત્કૃષ્ટ, લાખ યોજન અધિક

૩ સંહનન દ્વાર, તેમા સહનન ૭

૪ સંસ્થાન દ્વાર તેમાં સસ્થાન ૭.

૫ કષાય દ્વાર. તેમા કષાય ચાર.

૬ સંજ્ઞા દ્વાર. તેમા સંજ્ઞા ચાર

૭ લેશ્યા દ્વાર તેમા લેશ્યા ચાર.

૮ ઇંદ્રિય દ્વાર. તેમા ઇંદ્રિય પાચ.

૯ સમુદ્ઘાત દ્વાર. તેમાં સમુદ્ઘાત સાત.

૧૦ સંજ્ઞી દ્વાર તેમા સંજ્ઞી

૧૧ વેદ દ્વાર તેમા વેદ ત્રણ

૧૨ પર્યાપ્તિ દ્વાર તેમા પર્યાપ્તિ ૭ અપર્યાપ્તિ ૭

૧૩ દૃષ્ટિ દ્વાર. તેમા દૃષ્ટિ ત્રણ

૧૪ દર્શન દ્વાર. દર્શન ચાર

૧૫ જ્ઞાન દ્વાર. જ્ઞાન પાચ, અજ્ઞાન ત્રણ.

૧૬ યોગ દ્વાર. યોગ પંદર

૧૭ ઉપયોગ દ્વાર. તેમા આહાર ત્રણ પ્રકારનો

૧૮ આહાર દ્વાર. તેમા આહાર ત્રણ પ્રકારનો

૧૯ ઉપજવાનાં દ્વાર. મનુષ્ય ગર્ભજમા, બાવીશદંડકનો આવે, તે તેજસ્કાય, ને વાયુકાયના બે દંડક વિનાના, બાકીના બાવીશ દંડકનો આવે.

૨૨ ચવવાનાં દ્વાર. જાય ચોવીશ દંડકમા

૨૦ સ્થિતિ દ્વાર.

અવસર્પિણી કાળમાં

પહેલો આરો બેસતાં, ત્રણ પલ્યની સ્થિતિ, ઉતરતે આરે બે પલ્યની.

બીજો આરો બેસતાં, બે પલ્યની સ્થિતિ, ઉતરતે આરે એક પલ્યની.

ત્રીજો આરો બેસતાં એક પલ્યની સ્થિતિ; ઉતરતે આરે ક્રોડ પૂર્વની.

ચોથો આરો બેસતાં. ક્રોડ પૂર્વની સ્થિતિ, ઉતરતે આરે બસો વર્ષમા ઊણી.

પાંચમો આરો બેસતાં, બસો વર્ષમા ઊણી સ્થિતિ, ઉતરતે આરે વીશ વર્ષના

છઠ્ઠો આરો બેસતાં વીશ વર્ષની, ઉતરતે આરે સોળ વર્ષની.

ઉત્સર્પિણી કાળમાં

પહેલો આરો બેસતાં, સોળ વર્ષની; ઉતરતે આરે વીશ વર્ષની.

બીજે આરે બેસતાં, વીશ વર્ષની; ઉતરતે આરે બસો વર્ષની

ત્રીજે આરે બેસતાં, બસો વર્ષની; ઉતરતે આરે ક્રોડ પૂર્વની.

ચોથા આરે બેસતાં, ક્રોડ પૂર્વની, ઉતરતે આરે એક પલ્યની.

પાંચમો આરે બેસતાં, એક પલ્યની; ઉતરતે આરે બે પલ્યની.

છઠ્ઠો **આરે બેસતાં** બે પલ્યની; ઉતરતે આરે ત્રણ પલ્યની સ્થિતિ.

૨૧ મરણ દ્વાર. મરણ બે ૧ સામોહિયા મરણ, ૨ અસમોહિયા મરણ.

૨૩ આગતિ દ્વાર. મનુષ્ય ગર્ભજમાં ચાર ગતિનો આવે, તે ૧ નારકી, ૨ તિર્યંચ, ૩ મનુષ્ય, ૪ દેવના.

૨૪ ગતિ દ્વાર. મનુષ્ય ગર્ભજ જાય પાચ ગતિમા.

ઇતિ મનુષ્ય ગર્ભજનો દંડકસંપૂર્ણ.

મનુષ્ય સમૂર્છિમનો દડક

૧ શરીર.

મનુષ્ય સંમૂર્છિમમાં શરીર ત્રણ તે, ૧ ઔદારિક, ૨ તૈજસ, ૩ કાર્મણ

૨ અવગાહના દ્વાર.

તેની અવગાહના, જઘન્ય, આગુલના અસખ્યાતમા ભાગની. ઉત્કૃષ્ટ, પણ આગુલના અસખ્યાતમા ભાગની.

૩ સંહનન દ્વાર. તેમા સંહનન એક, તે ૧ સેવાર્ત્ત.

૪ સંસ્થાન દ્વાર. તેમા સસ્થાન એક તે, હુંડ

૫ કષાય દ્વાર. તેમાં કષાય ચાર

૬ સંજ્ઞા દ્વાર તેમાં સજ્ઞા ચાર

૭ લેશ્યા દ્વાર. તેમા લેશ્યા ત્રણ તે, ૧ કૃષ્ણ, ૨ નીલ, ૩ કાપોત.

૮ ઇંદ્રિય દ્વાર. તેમા ઇંદ્રિય પાચ.

૯ સમુદ્‌ઘાત દ્વાર. સમુદ્‌ઘાત ત્રણ તે, ૧ વેદનીય, ૨ કષાય, ૩ મારણાંતિક.

૧૦ સંજ્ઞી દ્વાર. તેમા અસંજ્ઞી

૧૧ વેદ દ્વાર. તેમાં વેદ એક તે, નપુંસક વેદ.

૧૨ પર્યાપ્તિ દ્વાર. તેમાં પર્યાપ્તિ ચાર, ને અપર્યાપ્તિ પાંચ

૧૩ દૃષ્ટિ દ્વાર. તેમાં દૃષ્ટિ એક, ૧ મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ

૧૪ દર્શન દ્વાર તેમા દર્શન બે, ૧ ચક્ષુદર્શન, ૨ અચક્ષુદર્શન.

૧૫ જ્ઞાન દ્વાર. તેમા જ્ઞાન નથી. અજ્ઞાન બે તે, ૧ મતિ અજ્ઞાન, ૨ શ્રુત અજ્ઞાન.

૧૬ યોગ દ્વાર.

તેમાં યોગ ત્રણ તે, ૧ ઔદારિક શરીર કાયયોગ, ૨ ઔદારિક મિશ્ર શરીર કાયયોગ, ૩ કાર્મણ શરીર કાયયોગ.

૧૭ ઉપયોગ દ્વાર.

ઉપયોગ ચાર. ૧ મતિ અજ્ઞાન ઉપયોગ, ૨ શ્રુત અજ્ઞાન ઉપયોગ, ૩ ચક્ષુ દર્શન ઉપયોગ, ૪ અચક્ષુ દર્શન ઉપયોગ.

૧૮ આહાર દ્વાર.

આહાર બે પ્રકારનો, ૧ ઓજસ, ૨ રોમ; તે ૧ સચિત્ત. ૨ અચિત્ત, ૩ મિશ્ર.

૧૯ ઉપજવાનાં દ્વાર.

મનુષ્ય સમૂર્છિમમા આઠ દંડકનો આવે તે, ૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપ્કાય, ૩ વનસ્પતિકાય, ૪ બેઇંદ્રિય, ૫ ત્રિઇંદ્રિય, ૬ ચૌઇંદ્રિય, ૭ મનુષ્ય, ૮ તિર્યંચ પંચેંદ્રિય એ આઠનો આવે

૨૨ ચવવાનાં દ્વાર.

તે પાચ એકેંદ્રિય, ત્રણ વિકલેંદ્રિય મનુષ્ય ને તિર્યંચ એ દશ દંડકમા જાય

૨૦ સ્થિતિ દ્વાર.

તેની સ્થિતિ જઘન્ય, અંતર્મુહૂર્ત્તની, ઉત્કૃષ્ટ, અંતર્મુહૂર્ત્તની.

૨૧ મરણ દ્વાર. મરણ બે ૧ સમોહિયા મરણ, ૨ અસમોહિયા મરણ

૨૩ આગતિ દ્વાર. તેમા બે ગતિનો આવે તે, ૧ મનુષ્ય, ૨ તિર્યંચનો.

૨૪ ગતિ દ્વાર. જાય બે ગતિમા તે મનુષ્ય ને તિર્યંચમાં.

ઇતિ મનુષ્ય સંમૂર્છિમનો દંડક સંપૂર્ણ.

જુગલીયાનો દંડક,

૧ શરીર દ્વાર.

જુગલીયામા શરીર ત્રણ તે, ૧ ઔદારિક ૨ તેજસ, ૩ કાર્મણ

૨ અવગાહના દ્વાર.

હેમવય, હિરણ્યવયમાં, જઘન્ય, આંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની; ઉત્કૃષ્ટ, એક ગાઉની.

હરિવાસ, રમકવાસમાં જઘન્ય, આંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની; ઉત્કૃષ્ટ, બે ગાઉની

દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂમા જઘન્ય, આંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની, ઉત્કૃષ્ટ, ત્રણ ગાઉની.

છપ્પન અંતરદ્વીપમાં આઠસે ધનુષ્યની.

સંહનન દ્વાર.

જુગલીયામાં સહનન એક તે, ૧ વજ્રઋષભનારચ સહનન

૪ સંસ્થાન દ્વાર.

જુગલીયામા સંસ્થાન એક તે, ૧ સમચતુરાસ્ત્ર સંસ્થાન

૫ કષાય દ્વાર. જુગલીયામા કષાય ચાર.

૬ સંજ્ઞા દ્વાર. જુગલીયામાં સજ્ઞા ચાર

૭ લેશ્યા દ્વાર. જુગલીયામાં લેશ્યા ચાર. તે ૧ કૃષ્ણ ૨. નીલ, ૩ કાપોત, ૪ તેજો

૮ ઇંદ્રિય દ્વાર. જુગલીયામાં ઇંદ્રિય પાંચ.

૯ સમુદ્ઘાત દ્વાર. જુગલીયામા સમુદ્ઘાત ત્રણ તે. ૧ વેદનીય, ૨ કષાય ૩ મારણાંતિક.

૧૦ સંજ્ઞી દ્વાર. જુગલીયા સંજ્ઞી. અંતરદ્વીપમા સંજ્ઞી, અસંજ્ઞી.

૧૧ વેદ દ્વાર. તેમા વેદ બે તે, ૧ સ્ત્રીવેદ, ૨ પુરૂષવેદ

૧૨ પર્યાપ્તિ દ્વાર. તેના પર્યાપ્તિ ૭, ને અપર્યાપ્તિ ૭.

૧૩ દૃષ્ટિ દ્વાર.

*પાંચ દેવકુરૂ, પાંચ ઉત્તરકુરૂમાં દૃષ્ટિ બે તે, ૧ સમકિત દૃષ્ટિ ૨ મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ

પાંચ હરિવાસ, પાંચ રમકવાસ, પાંચ હેમવય, પાંચ હિરણ્યવય એ વીશ અકર્મભૂમિ, ને છપ્પન અંતરદ્વીપમાં દૃષ્ટિ એક, તે ૧ મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ.

*૩૦ અકર્મભૂમિમા ૨ દૃષ્ટિ અને ૨ જ્ઞાન તથા ૨ અજ્ઞાન છે, અને ૫૬ અંતરદ્વીપમાત્ર ૧ મિથ્યાદૃષ્ટિ અને ૨ અજ્ઞાન હોવાનુ પણ કેટલાક ગ્રંથોમાં છે,

૧૪ દર્શન દ્વાર.

સર્વમાં દર્શન બે તે :૧ ચક્ષુદર્શન ૨ અચક્ષુદર્શન

૧૫ જ્ઞાનદ્વાર.

*પાંચ દેવકુરૂ, પાંચ ઉત્તરકુરૂમાં બે જ્ઞાન તે, ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન.

પાંચ દેવકુરૂ, પાંચ ઉત્તરકુરૂમાં બે અજ્ઞાન તે, ૧ મતિ અજ્ઞાન, ૨ શ્રુતઅજ્ઞાન

બાકી રહેલ વીસ અકર્મભૂમિ, ને છપ્પન અંતરદ્વીપમાં બે અજ્ઞાન, ૧ મતિ અજ્ઞાન, ૨ શ્રુતઅજ્ઞાન

૧૬ યોગ દ્વાર.

સર્વમાં યોગ અગિયાર તે, ૧ સત્ય મનયોગ, ૨ અસત્ય મનયોગ, ૩ મિશ્ર મનયોગ. ૪ વ્યવહાર મનયોગ, ૫ સત્ય વચનયોગ, ૬ અસત્ય વચનયોગ, ૭ મિશ્ર વચનયોગ, ૮ વ્યવહાર વચનયોગ, ૯ ઔદારિક શરીર કાયયોગ, ૧૦ ઔદારિક મિશ્ર શરીર કાયયોગ, ૧૧ કાર્મણ શરીર કાયયોગ

૧૭ ઉપયોગ દ્વાર.

*પાંચ દેવકુરૂ, પાંચ ઉત્તરકુરૂમાં ઉપયોગ ૭ તે, મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, ૩ મતિઅજ્ઞાન, ૪ શ્રુતઅજ્ઞાન, ૫ ચક્ષુદર્શન, ૬ અચક્ષુદર્શન.

બાકીના વીશ અકર્મભૂમિ ને છપ્પન અંતરદ્વીપમા ઉપયોગ ચાર; તે ૧ મતિ અજ્ઞાન ઉપયોગ, ૨ શ્રુત અજ્ઞાન ઉપયોગ, ૩ ચક્ષુ દર્શન, ૪ અચક્ષુ દર્શન.

૧૮ આહાર દ્વાર.

જુગલીયામા આહાર ત્રણ પ્રકારનો

૧૯ ઉપજવાનાં દ્વાર. ૨૨ ચવનનાં દ્વાર.

ત્રીશ અકર્મભૂમિમાં બે દંડકનો આવે, તે ૧ મનુષ્ય, ૨ તિર્યંચનો.

જાય તેર દંડકમાં, તે દશ ભવનપતિના દશ દંડક, ૧૦ એક વાણવ્યંતર, ૧૧. એક જ્યોતિષી, ૧૨. વૈમાનિક ૧૩, એ તેર દંડકમા.

છપ્પન અંતરદ્વીપમા બે દંડકનો આવે, તે ૧ મનુષ્યનો તિર્યંચનો. જાય અગિયાર દંડકમા તે, દશ ભવનપતિ, એક વાણવ્યંતર એ અગિયારમાં જાય.

---

*૩૦ અકર્મભૂમિમા ૬ ઉપયોગ (૨ જ્ઞાન, ૨ અજ્ઞાન ૨ દર્શન) અને ૫૬ અંતરદ્વીપમાજ ૪ ઉપયોગ (૨ અજ્ઞાન ૨ દર્શન) પણ અન્ય ગ્રંથોમા કહેલ છે.

૨૦ સ્થિતિ દ્વાર

હેમવય, હિરણ્યવયમા જઘન્ય એક પલ્યમા દેશ ઉણી, ઉત્કૃષ્ટ એક પલ્યની.
હરિવાસ રમકવાસમા, જઘન્ય બે પલ્યમાં દેશ ઉણી, ઉત્કૃષ્ટ બે પલ્યની.
દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂમા, જઘન્ય ત્રણ પલ્યમાં દેશ ઉણી, ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યની
છપ્પન અંતરદ્વીપમાં જઘન્ય પલ્યના અસંખ્યાતમા ભાગમાં દેશ ઉણી, ઉત્કૃષ્ટ પલ્યના અસંખ્યાતમા ભાગની.

૨૧ મરણ દ્વાર

મરણ બે ૧ સમોહિયા મરણ, ૨ અસમોહિયા મરણ.

૨૩ આગતિ દ્વાર.

તેમા આવે બે ગતિનો ૧ મનુષ્ય ને ૨ તિર્યંચનો

૨૪ ગતિ દ્વાર.

જાય એક ગતિમાં તે, ૧ દેવમાં.

ઇતિ જુગલીયાનો દંડક સંપૂર્ણ.

સિદ્ધનો વિસ્તાર

૧ **શરીર દ્વાર.** સિદ્ધમા શરીર નથી.

૨ **અવગાહના દ્વાર.** પાંચસેં ધનુષ્યના સિદ્ધ થયા હોય તેની ત્રણસે તેત્રીશ ધનુષ્ય ને બત્રીશ આગુલની

સાત હાથના સિદ્ધ થયા હોય તેની ચાર હાથ ને સોળ આગુલની.

બે હાથના સિદ્ધ થયા હોય, તેની એક હાથ ને આઠ આગુલની

૩ **સંહનન દ્વાર.** સિદ્ધ અસંહનની (અસઘયણી)

૪ **સંસ્થાન દ્વાર.** સિદ્ધ અસંસ્થાની.

૫ **કષાય દ્વાર.** સિદ્ધ અકષાયી,

૬ **સંજ્ઞા દ્વાર.** સિદ્ધને સજ્ઞા નથી

૭ **લેશ્યા દ્વાર.** સિદ્ધને લેશ્યા નથી.

૮ **ઇંદ્રિય દ્વાર.** સિદ્ધને ઇંદ્રિયો નથી

૯ **સમુદ્ઘાત દ્વાર.** સિદ્ધને સમુદ્ઘાત નથી.

૧૦ **સંજ્ઞી. દ્વાર.** સિદ્ધ સંજ્ઞી નથી, અસંજ્ઞી નથી

૧૧ **વેદ દ્વાર.** સિદ્ધને વેદ નથી.

૧૨ પર્યાપ્તિ દ્વાર. સિદ્ધને પર્યાપ્તિ નથી, અપર્યાપ્તિ નથી.

૧૩ દૃષ્ટિ દ્વાર. સિદ્ધમા સમકિત દૃષ્ટિ.

૧૪ દર્સન દ્વાર. સિદ્ધમાં કેવલદર્શન

૧૫ જ્ઞાન દ્વાર. સિદ્ધમાં કેવલજ્ઞાન.

૧૬ યોગ દ્વાર. સિદ્ધને યોગ નથી

૧૭ ઉપયોગ દ્વાર. સિદ્ધને ઉપયોગ બે, ૧ કેવલજ્ઞાન, ૨ કેવલદર્શન

૧૮ આહાર દ્વાર. સિદ્ધને આહાર નથી.

૧૯ ઉપજવાનાં દ્વાર. સિદ્ધમાં ઉપજવુ છે.

૨૦ સ્થતિ દ્વાર. સિદ્ધને આદિ છે પણ અંત (છેડો) નથી.

૨૧ મરણ દ્વાર. એકે મરણ નથી

૨૨ ચવણ દ્વાર. સિદ્ધને ચવવુ નથી

૨૩ આગતિ દ્વાર. આગતિ, તે એક મનુષ્યનો આવે

૨૪. ગતિ દ્વાર સિદ્ધને ગતિ નથી

એવા સિદ્ધ ભગવંતજીને મારો ત્રણે કાલ નમસ્કાર હો

ઇતિ શ્રી સિદ્ધ ભગવંતનો વિસ્તાર સંપૂર્ણ.

ઇતિ ચોવીશ દંડક સપૂર્ણ

---

(૭) આઠ કર્મની પ્રકૃતિ.

પ્રથમ આઠ કર્મનાં નામ.

૧ જ્ઞાનાવરણીય, ૨ દર્શનાવરણીય, ૩ વેદનીય, ૪ મોહનીય, ૫ આયુષ્ય, ૬ નામ, ૭ ગોત્ર ૮ અતરાય.

આઠ કર્મનાં લક્ષણ.

૧ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ, સૂર્યને ઢાંકવા જેમ વાદળ તે સમાન છે.

૨ દર્શનાવરણીય કર્મ, રાજા પાસે જતાં જેમ દ્વારપાળ તે સમાન છે

૩ વેદનીય કર્મ શાતાવેદનીય=મધથી ખરડેલી તરવારની ધાર જેમ તે સમાન છે તે ચાટે તો ગળી લાગે, પણ જીભ કપાય

અશાતાવેદનીય=અફીણુ ખરડેલા ખડગ સમાન.

૪ મોહનીય કર્મ, દારૂનો જેમ કેફ, તે સમાન તથા ઓટિંગ સમાન છે

૫ આયુષ્ય કર્મ, તે રાજાની જેમ હેડ (બેડી) તે સમાન છે, વખત પૂરો થયા સિવાય છૂટે નહિ.

૬ નામકર્મ જેમ ચીતારો તે સમાન વિવિધ પ્રકારના રૂપ બનાવે છે.

૭ ગોત્ર કર્મ, કુંભારનુ ચક્ર જેમ પિંડને ફેરવે તેમ જીવને સંસારમાં ફેરવે છે.

૮ અંતરાય કર્મ, સર્વ શક્તિરૂપ લક્ષ્મીને ગમે છે, જેમ રાજાનો ભંડારી ભંડારને

આઠ કર્મની પ્રકૃતિ, તથા આઠ કર્મ કેટલા પ્રકારે બાંધે, તથા કેટલા પ્રકારે ભોગવે, તથા આઠ કર્મની સ્થિતિ, એ સર્વ ભેદ.

૧ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો વિસ્તાર.

જ્ઞાનાવરણીય કર્મની પાંચ પ્રકૃતિ ૧ મતિ જ્ઞાનાવરણીય, ૨ શ્રુત જ્ઞાનાવરણીય, ૩ અવધિ જ્ઞાનાવરણીય, ૪ મનપર્યવ જ્ઞાનાવરણીય, ૫ કેવલ જ્ઞાનાવરણીય.

જ્ઞાનાવરણીય કર્મ છ પ્રકારે બાંધે. ૧ નાણ પડિણિયાએ. તે જ્ઞાનના તથા જ્ઞાનીના અવર્ણવાદ બોલે તો જ્ઞાનાવરણીય કર્મ બાંધે **૨ નાણ નિન્હવણિયાએ,** તે જ્ઞાન પમાડનારને ઓળવે તો જ્ઞાનાવરણીય કર્મ બાંધે. **૩ નાણ અંતરાયેણં.** તે જ્ઞાનની અંતરાય પાડે તો જ્ઞાનાવરણીય કર્મ બાંધે **૪ નાણપઓસેણં** તે જ્ઞાન કે જ્ઞાની ઉપર દ્વેષ કરે તો જ્ઞાનાવરણીય કર્મ બાંધે **૫ નાણ આસાયણાએ** તે જ્ઞાનની તથા જ્ઞાનીની આશાતના કરે તો જ્ઞાનાવરણીય કર્મ બાંધે **૬ નાણ વિસંવાયણા જોગેણં** તે જ્ઞાની સાથે ખોટો વિવાદ કરે તો જ્ઞાનાવરણીય કર્મ બાંધે એ છ પ્રકારે બાંધે.

જ્ઞાનાવરણીય કર્મ દશ પ્રકારે ભોગવે.

૧ શ્રોત્ર-આવરણ, ૨ શ્રોત્રવિજ્ઞાન-આવરણ, ૩ નેત્ર-આવરણ, ૪ નેત્ર વિજ્ઞાન-આવરણ, ૫ ઘ્રાણ-આવરણ, ૬ ઘ્રાણવિજ્ઞાન-આવરણ, ૭ રસ-આવરણ ૮ રસવિજ્ઞાન-આવરણ, ૯ સ્પર્શ-આવરણ, ૧૦ સ્પર્શવિજ્ઞાન-આવરણ.

જ્ઞાનાવરણીય કર્મની સ્થિતિ, જઘન્ય, અંતર્મુહૂર્તની; ઉત્કૃષ્ટ, ત્રીશ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની અબાધાકાળ ત્રણ હજાર વર્ષનો

ઇતિ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો વિસ્તાર સંપૂર્ણ.

૨ દર્શનાવરણીય કર્મનો વિસ્તાર.

દર્શનાવરણીય કર્મની પ્રકૃતિ નવ.

૧ નિદ્રા, તે સુખે ઉંઘે, સુખે જાગે

૨ નિદ્રા નિદ્રા, તે દુઃખે ઉંઘે, દુઃખે જાગે.

૩ પ્રચલા તે બેઠા બેઠા ઉંઘે.

૪ પ્રચલા પ્રચલા, તે બોલતાં બોલતા, ખાતા ખાતા ઉંઘે.

૫ થીણદ્ધિ (સ્ત્યાનર્દ્ધિ) નિદ્રા, તે ઉંઘને વિષે અર્ધ વાસુદેવનુ બળ આવે, ત્યારે ઉંઘમાં ને ઉંઘમા ઉઠે, ઉઠીને પટારો ઉઘાડે, ઉઘાડીને માહેથી ઘરેણાનો ડાબલો લે, અને લૂગડાનો બચકો બાંધીને તે લઇને નદીએ જાય, તે ઘરેણાનો ડાબલો હજાર મણની શિલા ઉંચી કરી તેની નીચે દાટે ને લૂગડા ધોઇને ઘેર આવે, સવારે જાગે પણ ખબર ન પડે ઘરેણાનો ડાબલો શોધે પણ ખબર ન પડે ઘરેણાનો ડાબલો શોધે પણ જડે નહિ એવી નિદ્રા ફરીથી છ મહિને આવે ત્યારે ઘરેણાનો ડાબલો દાટયો હોય ત્યાથી લઇને આવે, ને જ્યાં હોય ત્યા મૂકે, ત્યારપછી કાળ કરે, એવી ઉંઘવાળો હોય તે મરીને નરકે જાય તેને થીણદ્ધિ (સ્ત્યાનર્દ્ધિ) નિદ્રા કહીયે.

૬ ચક્ષુ દર્શનાવરણીય, ૭ અચક્ષુ દર્શનાવરણીય, ૮ અવધિ દર્શનાવરણીય, ૯ કેવળ દર્શનાવરણીય, એવ નવ

દર્શનાવરણીય કર્મ ૭ પ્રકારે બાંધે.

૧ દંસણ પડિણિયાએ, તે ચક્ષુ આદિ ૪ દર્શનના કે તે દર્શનોના ધારકના અવર્ણવાદ (વાંકા) બોલે તો દર્શનાવરણીય કર્મ બાંધે. ૧.

૨ દંસણ નિન્હવણિયાએ, તે દર્શન અને દર્શનીના ઉપકાર ઓળવે તો દર્શનાવરણીય કર્મ બાંધે ૨

૩ દંસણ અંતરાએણં, તે દર્શન અને દર્શનના સાધનોમા અંતરાય પાડે તો દર્શનાવરણીય કર્મ બાંધે ૩

૪ દંસણ પઓસેણં તે દર્શન કે દર્શનીના ઉપર દ્વેશ કરે તો દર્શનાવરણીય કર્મ બાંધે. ૪.

૫ દંસણ આસાયણાએ, તે દર્શન અને દર્શનીની આશાતના કરે તો દર્શનાવરણીય કર્મ બાંધે. ૫

૬ દંસણ વિસંવાયણા જોગેણું, તે દર્શની સાથે ખોટા ઝગડા, વિખવાદ કરે તો દર્શનાવરણીય કર્મ બાંધે. ૬.

દર્શનાવરણીય કર્મ નવ પ્રકારે ભોગવે.

૧ નિદ્રા, ૨ નિદ્રા નિદ્રા ૩ પ્રચલા, ૪ પ્રચલા પ્રચલા, ૫ થીણદ્ધિ ૬ ચક્ષુદર્શનાવરણીય ૭ અચક્ષુદર્શનાવરણીય, ૮ અવધિદર્શનાવરણીય, ૯ કેવલદર્શનાવરણીય, **દર્શનાવરણીય કર્મની સ્થિતિ,** જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટ, ત્રીશ ક્રોડા ક્રોડી સાગરોપમની, અબાધા કાળ ત્રણ હજાર વર્ષનો

ઇતિ દર્શનાવરણીય કર્મનો વિસ્તાર સંપૂર્ણ.

૩ વેદનીય કર્મનો વિસ્તાર.

વેદનીય કર્મના બે ભેદ. ૧ શાતા વેદનીય, ૨ અશાતા વેદનીય.

વેદનીય કર્મની સોળ પ્રકૃતિ, તેમાં શાતા વેદનીયની આઠ પ્રકૃતિ, ને અશાતા વેદનીયની આઠ પ્રકૃતિ.

પ્રથમ શાતા વેદનીન કર્મની આઠ પ્રકૃતિ.

૧ મનોજ્ઞ શબ્દ ૨ મનોજ્ઞ રૂપ, ૩ મનોજ્ઞ ગંધ, ૪ મનોજ્ઞ રસ. ૫ મનોજ્ઞ સ્પર્શ, ૬ મન* સૌખ્ય, ૭ વચન સૌખ્ય, ૮ કાય સૌખ્ય

અશાતા વેદનીય કર્મની આઠ પ્રકૃતિ.

૧ અમનોજ્ઞ શબ્દ, ૨ અમનોજ્ઞ રૂપ, ૩ અમનોજ્ઞ ગંધ ૪ અમનોજ્ઞ રસ, ૫ અમનોજ્ઞ સ્પર્શ, ૬ મન દુઃખ, ૭ વચન દુઃખ, ૮ કાય દુઃખ **કુલ સોળ પ્રકૃતિ.**

વેદનીય કર્મ ૨૨ પ્રકારે બાંધે, તેમાં શાતા વેદનીય દશ પ્રકારે તે બાંધે.

+૧ પાણાણુ કંપિયાએ ૨ ભૂયાણુ કંપિયાએ, ૩ જીવાણું કંપિયાએ ૪ સત્તાણુ કંપિયાએ, ૫ બહુણં પાણાણં ભૂયાણં જીવાણં સત્તાણં અદુઃખણિયાએ ૬ અસોયણિયાએ, ૭ અઝુરણિયાએ ૮ અટીપ્પણિયાએ ૯ અપીટ્ટણિયાએ, ૧૦ અપરિતાવણિયાએ એ દશ પ્રકારે બાંધે. –

---

*સૌખ્યને સ્થાને 'સુહિયા' શબ્દ છે.

+૧ પાણી અનુકંપા, ૨ ભૂત અનુકંપા, ૩ જીવ અનુકંપા, ૪ સત્વ અનુકંપા. ૫ બહુ પ્રાણી ભૂત જીવ સત્વોને દુઃખ આપવું નહિ, ૬ શોક કરવો નહિ, ૭ ઝુરણા કરવી નહિં, ૮ ટપક ટપક આંસુ પાડવા નહિ ૯ પીટવું નહિ, ૧૦ પરિતાપના કરવી નહિ

અશાતા વેદનીય બાર પ્રકારે બાંધે તે.

×૧ પર દુઃખણિયાએ, ૨ પરસોયણિયાએ, ૩ પરઝુરણિયાએ, ૪ પરટીપ્પણિયાએ, ૫ પરપીટ્ટણિયાએ, ૬ પરિપરિતાવણિયાએ, ૭ બહુણં પાણાણં ભૂયાણ જીવાણ સત્તાણં દુ.ખણિયાએ, ૮ સોયણિયાએ, ૯ ઝુરણિયાએ, ૧૦ ટીપ્પણિયાએ, ૧૧ પીટ્ટણિયાએ, ૧૨ પરિતાવણિયાએ, એવં બાર કુલ બાવીશ.

વેદનીય કર્મ સોળ પ્રકારે ભોગવે, તે સોળ પ્રકૃતિ કહી છે તે પ્રમાણે.

વેદનિય કર્મની સ્થિતિ

શાતા વેદનીય સ્થિતિ, જઘન્ય, બે સમયની ઉત્કૃષ્ટ પંદર ક્રોડા ક્રોડી સાગરોપમની અબાધાકાળ કરે તો જઘન્ય અંતમુહૂર્ત્તનો ઉત્કૃષ્ટ, દોઢ હજાર વર્ષનો

અશાતા વેદનીય સ્થિતિ, જઘન્ય એક સાગરના સાત ભાગ કરીએ તે માંહેના ત્રણ ભાગ ને એક પલ્યને અસંખ્યાતમે ભાગ ઉણી, ઉત્કૃષ્ટ ત્રીશ ક્રોડા ક્રોડી સાગરોપમની એનો અબાધાકાળ ત્રણ હજાર વર્ષનો

૪ મોહનીય કર્મનો વિસ્તાર.

મોહનીય કર્મના બે ભેદ, ૧ દર્શન મોહનીય, ૨ ચારિત્ર મોહનીય

૧ દર્શન મોહનીયની ત્રણ પ્રકૃતિ, ૧ સમ્યકૃત્વ મોહનીય, ૨ મિથ્યાત્વ મોહનીય, ૩ સમમિથ્યાત્વ મોહનીય

૨ ચારિત્ર મોહનીયના બે ભેદ, ૧ કષાય ચારિત્ર મોહનીય, ૨ નોકષાય ચારિત્ર મોહનીય

કષાય ચારિત્ર મોહનીયની સોળ પ્રકૃતિ, નોકષાય ચારિત્ર મોહનીયની નવ પ્રકૃતિ, એવં કુલ અઠાવીશ.

કષાય ચારિત્ર મોહનીયની સોળ પ્રકૃતિ.

૧ અનંતાનુબંધી ક્રોધ, તે પર્વત ફાટયા સમાન,

૨ અનંતાનુબંધી માન, તે પથ્થરના સ્થંભ સમાન,

૩ અનંતાનુબંધી માયા, તે વાંસના મૂળ સમાન.

×૧ પરને (બીજાઓને) દુ ખ આપવુ. ૨ પરને શોક કગવવો, ૩ પરને ઝુરણા કરાવવી, ૪ પરને આંસુ પડાવવાં, ૫ પરને પીટાવવુ, ૬ પરને પરિતાપના આપવી, ૭ બહુ પ્રાણી ભૂત જીવ સત્ત્વોને દુ.ખ આપવુ, ૮ શોક કરવો, ૯ ઝુરણા કરવી, ૧૦ ટપટ ટપક આંસુ પાડવાં, ૧૧ પીટવું, ૧૨ પરિતાપના કરવી

૪ અનંતાનુબંધી લોભ તે કીરમજીના રંગ સમાન,
એ ચારેયની ગતિ નરકની, સ્થિતિ જાવ જીવની, ઘાત કરે સમકિતની.
૫ અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, તળાવની તિરાડ સમાન,
૬ અપ્રત્યાખ્યાની માન, તે હાડકાંના સ્થભ સમાન;
૭ અપ્રત્યાખ્યાની માયા, તે ઘેટાંનાં શીંગડા સમાન,
૮ અપ્રત્યાખ્યાની લોભ, તે નગરની ગટરોના કર્દમ સમાન,
એ ચારેની ગતિ તિર્યંચની સ્થિતિ એક વર્ષની ઘાત કરે દેશ વ્રતની.
૯ પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય ક્રોધ, તે વેળુ મધ્યે લીંટી સમાન,
૧૦ પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય માન, તે લાકડાના સ્થભ સમાન,
૧૧ પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય માયા, તે ગૌમુત્રિકા સમાન;
૧૨ પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય લોભ, તે ગાડાના ખંજન કે અંજન સમાન.
એ ચારેની ગતિ મનુષ્યની, સ્થિતિ ચાર માસની, ઘાત કરે સાધુપણાની.
૧૩ સંજવલનનો ક્રોધ, તે પાણી મધ્યે લીટી સમાન,
૧૪ સંજવલનનો માન, તે નેતરના સ્થંભ સમાન,
૧૫ સંજવલનની માયા, તે વાસની છોઈ સમાન.
૧૬ સંજવલનનો લોભ, તે પતગ તથા હલદરના રંગ સમાન,
એ ચારે ગતિ કરે દેવની, સ્થિતિ પદર દિવસની ઘાત કરે યથાખ્યાત ચારિત્રની **એ ૧૬ કષાય ચારિત્ર મોહનીય.**

નોકષાય ચારિત્ર મોહનીયની નવ પ્રકૃતિ.

૧ હાસ્ય, ૨ રતિ, ૩ અરતિ, ૪ ભય, ૫ શોક, ૬ દુગછા, ૭ સ્રી વેદ, ૮ પુરૂષ વેદ, ૯ નપુસક વેદ, એવં નવ થઈને કુલ ૨૫ ને પ્રથમ દર્શન મોહનીયના ત્રણ પ્રકૃતિ, કુલ અઠ્ઠાવીશ પ્રકૃતિ થઇ.

મોહનીય કર્મ છ પ્રકારે બાંધે તે.

૧ તીવ્ર ક્રોધ, ૨ તીવ્ર માન, ૩ તીવ્ર માયા, ૪ તીવ્ર લોભ, ૫ તીવ્ર દર્શન મોહનીય, ૬ તીવ્ર ચારિત્ર મોહનીય.

મોહનીય કર્મ પાંચ પ્રકારે ભોગવે તે.

૧ સમ્યક્ત્વ મોહનીય, ૨ મિથ્યાત્વ મોહનીય, ૩ સમ્યક્ત્વ મિથ્યાત્વ મોહનીય, ૪ કષાય ચારિત્ર મોહનીય, ૫ નોકષાય ચારિત્ર મોહનીય.

મોહનીય કર્મની સ્થિતિ, જઘન્ય, અંતર્મુહૂર્ત્તની; ઉત્કૃષ્ટ સીત્તેર ક્રોડા ક્રોડી સાગરોપમની, અબાધાકાળ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત્તનો ઉત્કૃષ્ટ સાત હજાર વર્ષનો.

૫ આયુષ્ય કર્મનો વિસ્તાર.

આયુષ્ય કર્મની ચાર પ્રકૃતિ, તે ૧ નારકીનુ આયુષ્ય, ૨ તિર્યંચનું આયુષ્ય, ૩ મનુષ્યનું આયુષ્ય, ૪ દેવનું આયુષ્ય.

આયુષ્ય કર્મ સોળ પ્રકારે બાંધે, તેની વિગત. ૧ નારકીનું આયુષ્ય ચાર પ્રકારે બાંધે, ૨ તિર્યંચનુ આયુષ્ય ચાર પ્રકારે બાંધે, ૩ મનુષ્યનુ આયુષ્ય ચાર પ્રકારે બાંધે ૪ દેવનુ આયુષ્ય ચાર પ્રકારે બાંધે

નારકીનું આયુષ્ય ચાર પ્રકારે બાંધે તે. ૧ મહા આરંભ, ૨ મહા પરિગ્રહ, ૩ કુણિમ, આહાર, ૪ પંચેદ્રિય વધ, એવ ચાર

તિર્યંચનું આયુષ્ય ચાર પ્રકારે બાંધે તે. ૧ માયા સહિત અલિક, ૨ નિવડ માયા અલિક, ૩ અલિક વચન, ૪ ખોટા તોલ ખોટા માપ, એ ચાર કુલ આઠ

મનુષ્યનુ આયુષ્ય ચાર પ્રકારે બાંધે તે. ૧ ભદ્રપ્રકૃતિ, ૨ વિનયપ્રકૃતિ, ૩ સાનુક્રોશ, ૪ અમત્સર, એવ ચાર કુલ ૧૨.

દેવનું આયુષ્ય ચાર પ્રકારે બાંધે તે. ૧ સરાગ સંયમ, ૨ સંયમાસંયમ, ૩ બાલતપોપકર્મ, ૪ અકામ નિર્જરા, એવ ચાર કુલ સોળ

આયુષ્ય કર્મ ચાર પ્રકારે ભોગવે.

૧ નારકી, નારકીનું ભોગવે, ૨ તિર્યંચ, તિર્યંચનુ ભોગવે, ૩ મનુષ્ય, મનુષ્યનું ભોગવે

આયુષ્ય કર્મની સ્થિતિ.

નારકી દેવની સ્થિતિ જઘન્ય દશ હજાર વર્ષ ને અંતર્મુહૂર્ત્ત અધિક, ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીશ સાગર ને પૂર્વક્રોડીનો ત્રીજો ભાગ અધિક

૬ નામ કર્મનો વિસ્તાર.

નામ કર્મના બે ભેદ, ૧ શુભ નામ, ૨ અશુભ નામ

નામ કર્મની ૯૩ પ્રકૃતિ, તેના ૪૨ થોક.

૧ ગતિ નામ, ૨ જાતિ નામ, ૩ શરીર નામ, ૪ શરીર અંગોપાંગ નામ, ૫ શરીર બંધન નામ, ૬ શરીર સંઘાતકરણ નામ ૭ સંહનન (સંઘયણ) નામ, ૮ સંસ્થાન નામ, ૯ વર્ણ નામ ૧૦ ગંધ નામ, ૧૧ રસ નામ, ૧૨ સ્પર્શ નામ, ૧૩ અગુરુલઘુ નામ, ૧૪ ઉપઘાત નામ, ૧૫ પરાઘાત નામ, ૧૬ અનુપૂર્વી નામ,

૧૭ ઉચ્છ્વાસ નામ, ૧૮ ઉદ્યોત નામ, ૧૯ આતાપ નામ, ૨૦ વિહાયગતિ નામ, ૨૧ ત્રસ નામ, ૨૨ સ્થાવર નામ, ૨૩ સુક્ષ્મ નામ, ૨૪ બાદર નામ, ૨૫ પર્યાપ્ત નામ, ૨૬ અપર્યાપ્ત નામ, ૨૭ પ્રત્યેક નામ, ૨૮ સાધારણ નામ, ૨૯ સ્થિર નામ, ૩૦ અસ્થિર નામ, ૩૧ શુભ નામ, ૩૨ અશુભ નામ, ૩૩ સૌભાગ્ય નામ, ૩૪ દુર્ભાગ્ય નામ, ૩૫ સુસ્વર નામ, ૩૬ દુસ્વર નામ, ૩૭ આદેય નામ, ૩૮ અનાદેય નામ, ૩૯ યશોકીર્તિ નામ, ૪૦ અયશોકીર્તિ નામ, ૪૧ તીર્થંકર નામ, ૪૨ નિર્માણ નામ, એ ૪૨ થોક.

૪૨ થોકની ૯૩ પ્રકૃતિ.

પહેલી ગતિ નામના ચાર ભેદ. ૧ નરકની ગતિ, ૨ તિર્યંચની ગતિ, ૩ મનુષ્યની ગતિ ૪ દેવની ગતિ, એવં ચાર.

બીજે જાતિ નામના પાંચ ભેદ. ૧ એકેંદ્રિયની જાતિ, ૨ બેઇંદ્રિયની જાતિ ૩ ત્રિંદ્રિયની જાતિ ૪ ચૌરિંદ્રિયની જાતિ, ૫ પંચેંદ્રિયની જાતિ. એવં નવ

ત્રીજે શરીર નામના પાંચ ભેદ. ૧ ઔદારિક શરીર, ૨ વૈક્રિય શરીર, ૩ આહારક શરીર, ૪ તેજસ્ શરીર, ૫ કાર્મણ શરીર. એવં ચૌદ.

ચોથે શરીર આંગોપાંગના ત્રણ ભેદ ૧ ઔદારિક શરીર આંગોપાંગ, ૨ વૈક્રિય શરીર આંગોપાંગ, ૩ આહારક શરીર આંગોપાંગ, એવં ત્રણ કુલ સત્તર.

પાંચમે શરીર બંધન નામના પાંચ ભેદ. ૧ ઔદારિક શરીર બંધન, ૨ વૈક્રિય શરીર બંધન ૩ આહારક શરીર બંધન, ૪ તેજસ્ શરીર બંધન. ૫ કાર્મણ શરીર બંધન, એવં પાંચ કુલ બાવીશ.

છઠે શરીર સંઘાતકરણના પાંચ ભેદ. ૧ ઔદારિક શરીર સંઘાતકરણ, ૨ વૈક્રિય શરીર સંઘાતકરણ, ૩ આહારક શરીર સંઘાતકરણ; ૪ તેજસ્ શરીર સંઘાતકરણ, ૫ કાર્મણ શરીર સંઘાતકરણ, એવં પાંચ થઇ, કુલ સત્તાવીશ

સાતમે સંહનન નામના છ ભેદ. ૧ વજ્રઋષભનારાચ સંહનન, ૨ ઋષભનારાચ સંહનન, ૩ નારાચ સંહનન, ૪ અર્ધનારાચ સંહનન ૫ કીલિકા સંહનન, ૬ સેવાર્ત્ત સંહનન એવં ૭. કુલ તેત્રીશ

આઠમે સંસ્થાન નામના છ ભેદ. ૧ સમચતુરંસ્ત્ર સંસ્થાન, ૨ ન્યગ્રોધ પરિમંડલ સંસ્થાન, ૩ સાદિ સંસ્થાન, ૪ કુબ્જ સંસ્થાન, ૫ વામન સંસ્થાન, ૬ હુંડ સંસ્થાન, એવં ૭, કુલ ઓગણચાળીશ.

નવમે વર્ણના પાંચ ભેદ. ૧ કાળો, ૨ નીલો, ૩ રાતો, ૪ પીળો, ૫ ધોળો, એવં પાંચ કુલ ચુમ્માળીશ.

દશમે ગંધના બે ભેદ. ૧ સુરભિ ગંધ, ૨ દુરભિ ગંધ. એવં બે કુલ છેંતાળીશ.

અગીઆરમે રસના પાંચ ભેદ. ૧ તીખો, ૨ કડવો. ૩ કસાયલો; ૪ ખાટો, ૫ મીઠો; એવં પાંચ, થઇ કુલ એકાવન.

બારમે સ્પર્શના આઠ ભેદ. ૧ હળવો. ૨ ભારે, ૩ કર્કશ, ૪ સુંહાળો, ૫ ટાઢો, ૬ ઉન્હો, ૭ લુખો, ૮ ચોપડયો. એવં આઠ, થઇ કુલ ઓગણસાઠ

તેરમે અગુરૂલઘુ નામનો એક ભેદ. એવં સાઠ.

ચૈદમે ઉપઘાત નામનો એક ભેદ. એવં એકસઠ.

પન્નરમે પરાઘાત નામનો એક ભેદ. એવં બાસઠ.

સોળમે અનુપૂર્વીના ચાર ભેદ. ૧ નારકીની અનુપૂર્વી, ૨ તિર્યંચની અનુપૂર્વી, ૩ મનુષ્યની અનુપૂર્વી, ૪ દેવની અનુપૂર્વી, એવં ચાર, કુલ છાસઠ

સત્તરમે ઉચ્છવાસ નામનો એક ભેદ. એવં સડસઠ

અઢારમે ઉદ્યોત નામનો એક ભેદ. એવં અડસઠ.

ઓગણીશમે આતાપ નામનો એક ભેદ. એવ ઓગણોતેર

વીશમે વિહાયગતિ નામના બે ભેદ. ૧ પ્રશસ્ત વિહાયગતિ તે ગધ હસ્તીની પેઠે શુભ ચાલવાની ગતિ, ૨ અપ્રશસ્ત વિહાયગતિ તે ઊંટની પેઠે અશુભ ચાલવાની ગતિ, એવં બે કુલ એકોતેર

બાકી જે બાવીશ બોલ રહ્યા તે દરેકના એક એક ભેદ છે. સર્વ થઇ ૯૩ ભેદ તે ૯૩ પ્રકૃતિ સંપૂર્ણ.

નામ કર્મ આઠ કારે બાંધે. તેમાં શુભ નામ કર્મ ચાર પ્રકારે બાંધે તે.

૧ કાયાની સરલતા તે, કાયાના યોગ સારા પ્રવર્તાવે

૨ ભાષાની સરલતા તે વચનના યોગ સારા પ્રવર્તાવે

૩ ભાવની સરલતા તે, મનના યોગ સારા પ્રવર્તાવે.

૪ અકલેશકારી પ્રવર્તન, તે ખોટા રાડ, ઝઘડા વિવાદ ન કરે.

અશુભ નામ કર્મ ચાર પ્રકારે બાંધે તે.

૧ કાયાની વક્રતા, ૨ ભાષાની વક્રતા, ૩ ભાવની વક્રતા, ૪ કલેશકારી પ્રવર્તન.

નામ કર્મ ૨૮ પ્રકારે ભોગવે તે.

૧ શુભ નામ કર્મ ચૌદ પ્રકારે ભોગવે, ૨ અશુભ નામ કર્મ ચૌદ પ્રકારે ભોગવે.

શુભ નામ કર્મ ચૌદ પ્રકારે ભોગવે તે.

૧ ઇષ્ટ શબ્દ, ૨ ઇષ્ટ રૂપ, ૩ ઇષ્ટ ગંધ, ૪ ઇષ્ટ રસ ૫ ઇષ્ટ સ્પર્શ, ૬ ઇષ્ટ ગતિ, ૭ ઇષ્ટ સ્થિતિ, ૮ ઇષ્ટ લાવણ્ય, ૯ ઇષ્ટ યશોકિર્તિ, ૧૦ ઇષ્ટ ઉત્થાન, કર્મ બલવીર્ય પુરૂષાકાર પરાક્રમ, ૧૧ ઇષ્ટ સ્વર, ૧૨ કાંત સ્વર, ૧૩ પ્રિય સ્વર, ૧૪ મનોજ્ઞ સ્વર, એ ચૌદ

અશુભ નામ ચૌદ પ્રકારે ભોગવે.

૧ અનિષ્ટ શબ્દ, ૨ અનિષ્ટ રૂપ, ૩ અનિષ્ટ ગંધ, ૪ અનિષ્ટ રસ, ૫ અનિષ્ટ સ્પર્શ, ૬ અનિષ્ટ ગતિ, ૭ અનિષ્ટ સ્થિતિ, ૮ અનિષ્ટ લાવણ્ય, ૯ અનિષ્ટ યશોકીર્તિ, ૧૦ અનિષ્ટ ઉત્થાન, કર્મ બલવીર્ય પુરૂષાકાર પરાક્રમ, ૧૧ હીણ સ્વર, ૧૨ દીન સ્વર, ૧૩ અનિષ્ટ સ્વર, ૧૪ અકાન્ત સ્વર, એ ચૌદ. કુલ ૨૮.

નામ કર્મની સ્થિતિ, જઘન્ય આઠ મુહૂર્ત્તની, ઉત્કૃષ્ટ વીશ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની. અબાધાકાળ બે હજાર વર્ષનો.

૭ ગોત્ર કર્મનો વિસ્તાર.

ગોત્ર કર્મના બે ભેદ, ૧ ઉંચ ગોત્ર, ૨ નીચ ગોત્ર.

ગોત્ર કર્મની સોળ પ્રકૃતિ, તેમાં ઉંચ ગોત્રની આઠ પ્રકૃતિ, ને નીચ ગોત્રની આઠ પ્રકૃતિ.

ઉંચ ગોત્રની આઠ પ્રકૃતિ.

૧ જાતિ વિશિષ્ટ, ૨ કુળ વિશિષ્ટ, ૩ બળ વિશિષ્ટ, ૪ રૂપ વિશિષ્ટ, ૫ તપ વિશિષ્ટ, ૬ સૂત્ર વિશિષ્ટ, ૭ લાભ વિશિષ્ટ. ૮ ઐશ્વર્ય વિશિષ્ટ

નીચ ગોત્રની આઠ પ્રકૃતિ

૧ જાતિ વિહીન, ૨ કુળ વિહીન, ૩ બળ વિહીન, ૪ રૂપ વિહીન, ૫ તપ વિહીન, ૬ સૂત્ર વિહીન, ૭ લાભ વિહીન, ૮ ઐશ્વર્ય વિહીન

ગોત્ર કર્મ સોળ પ્રકારે બાંધે, તેમા ઉંચ ગોત્ર આઠ પ્રકારે બાંધે, ને નીચ ગોત્ર આઠ પ્રકારે બાંધે.

ઉંચ ગોત્ર આઠ પ્રકારે બાંધે તે, ૧ જાતિ અમદ, ૨ કુળ અમદ ૩ બળ અમદ, ૪ રૂપ અમદ, ૫ તપ અમદ, ૬ સૂત્ર અમદ, ૭ લાભ અમદ ૮ ઐશ્વર્ય અમદ

નીચ ગોત્ર આઠ પ્રકારે બાંધે તે. ૧ જાતિ મદ, ૨ કુળ મદ, ૩ બળ મદ, ૪ રૂપ મદ, ૫ તપ મદ, ૬ સૂત્ર મદ, ૭ લાભ મદ, ૮ ઐશ્વર્ય મદ, એવં આઠ, કુળ સોળ.

ગોત્ર કર્મ સોળ પ્રકારે ભોગવે, તેમા ઉચ્ચ ગોત્ર આઠ પ્રકારે, ને નીચ ગોત્ર આઠ પ્રકારે. તે જે પ્રમાણે ઉચ ગોત્ર તથા નીચ ગોત્રની આઠ આઠ પ્રકૃતિ છે તે જ આઠ આઠ પ્રમાણે ભોગવે.

ગોત્ર કર્મની સ્થિતિ, જઘન્ય આઠ મુહૂર્ત્તની, ઉત્કૃષ્ટે, વીશ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની. અબાધા કાળ બે હજાર વર્ષનો.

૮ અંતરાય કર્મનો વિસ્તાર.

અંતરાય કર્મની પાંચ પ્રકૃતિ.

૧ દાનાંતરાય, ૨ લાભાંતરાય, ૩ ભોગાંતરાય. ૪ ઉપભોગાંતરાય, ૫ વીર્યાંતરાય, એ પાંચ,

અંતરાય કર્મ પાંચ પ્રકારે બાંધે, તે ઉપર પ્રમાણે.

અંતરાય કર્મની પાંચ પ્રકારે, ભોગવે, તે પણ તે પ્રમાણે.

અંતરાય કર્મની સ્થિતિ, જઘન્ય, અંતર્મુહૂર્ત્તની, ઉત્કૃષ્ટ, ત્રીશ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની. અબાધાકાળ ત્રણ હજાર વર્ષનો.

ઇતિ અંતરાય કર્મ સંપૂર્ણ.

ઇતિ આઠ કર્મનો વિસ્તાર સંપૂર્ણ

---

(૮) ગતાગતિ

ગાથા.

૧ બારસં, ૨ ચઉવીસાઇ, ૩ સંતર, ૪ એગસમય, ૫ કત્તો, ય;
૬ ઉવટ્ટણ, ૭ પરભવ આઉયં, ચ અટ્ઠેવ ૮ આગરિસા. ૧.

પહેલો બારસ દ્વાર.

નારકી, તિર્યંચ, મનુષ્ય, દેવ એ ચાર ગતિમા ઉત્પન્ન થવાનુ તથા ચવવાનુ અંતર પડે તો જઘન્ય એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ બાર મુહૂર્ત્તનું અંતર પડે સિદ્ધગતિમાં અંતર પડે તો જઘન્ય એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ છ માસનુ. ચવવાનું નથી.

બીજો ચઉવીશ દ્વાર.

૧ **પહેલી નરકે, અંતર પડે તો,** જઘન્ય, એક સમય ઉત્કૃષ્ટ, ચોવીશ મુહૂર્ત્તનું,

૨ **બીજી નરકે, અંતર પડે તો** જઘન્ય, એક સમય ઉત્કૃષ્ટ, સાત દિવસનું,

૩ **ત્રીજી નરકે,** જઘન્ય, એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ, પંદર દિવસનું;

૪ **ચોથી નરકે,** જઘન્ય, એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ, એક માસનું;

૫ **પાંચમી નરકે,** જઘન્ય, એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ, બે માસનુ;

૬ **છઠ્ઠી નરકે,** જઘન્ય, એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ, ચાર માસનું;

૭ **સાતમી નરકે,** જઘન્ય, એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ, છ માસનું;

ભવનપતિ, વાણવ્યંતર જ્યોતિષી, પહેલા બીજા દેવલોક સુધી અંતર પડે તો જઘન્ય, એક સમય ઉત્કૃષ્ટ, ચોવીશ મુહૂર્ત્તનુ,

ત્રીજે દેવલોકે અંતર પડે તો, જઘન્ય, એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ, ન[illegible] દિવસ ને વીશ મુહૂર્ત્તનું;

ચોથે દેવલોકે અંતર પડે તો, જઘન્ય, એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ, બા[illegible] દિવસ ને દશ મુહૂર્ત્તનુ;

પાંચમે દેવલોકે અંતર પડે તો, જઘન્ય, એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ સાડી બાવીશ દિવસનુ,

છઠ્ઠે દેવલોકે અંતર પડેતો, જઘન્ય, એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ, પીસ્તાળી[illegible] દિવસનું;

સાતમે દેવલોકે અંતર પડે તો, જઘન્ય, એક સમય. ઉત્કૃષ્ટ, એ[illegible] દિવસનું,

આઠમે દેવલોકે અંતર પડે તો, જઘન્ય, એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ, સે[illegible] દિવસનુ;

નવમે-દશમે દેવલોકે અંતર પડે તો, જઘન્ય, એક સમય ઉત્કૃ[illegible] સંખ્યાતા માસનું,

અગિયારમે-બારમે દેવલોકે અંતર પડે તો, જઘન્ય. એક સમ[illegible] ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતા વર્ષનુ;

ગ્રૈવેયકની પહેલી ત્રિકે અંતર પડે તો, જઘન્ય, એક સમય, ઉત્કૃ[illegible] સંખ્યાતા હજાર વર્ષનું,

ગ્રૈવેયકની ત્રીજી ત્રિકે અંતર પડે તો, જઘન્ય, એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ, સંખ્યાતા લાખ વર્ષનું;

ચાર અનુત્તર વિમાને અંતર પડે તો, જઘન્ય, એક સમય ઉત્કૃષ્ટ, પલ્યના અસખ્યાતમા ભાગનુ;

પાંચમા સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાને અંતર પડે તો, જઘન્ય, એક સમય ઉત્કૃષ્ટ, પલ્યના સંખ્યાતમા ભાગનું;

પાંચ એકેંદ્રિયમાં અંતર નથી;

ત્રણ વિકલેંદ્રિય ને તિર્યંચ સંમૂર્છિમમાં અંતર પડે તો, જઘન્ય, એક સમય ઉત્કૃષ્ટ, અતરમુહૂર્ત્તનુ,

તિર્યંચ ગર્ભજ, મનુષ્ય ગર્ભજમાં અંતર પડે તો, જઘન્ય, એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ, બાર મુહૂર્તનુ;

મનુષ્ય સંમૂર્છિમમાં અંતર પડે તો, જઘન્ય, એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ, ચોવીશ મુહૂર્ત્તનુ;

સિદ્ધમાં અંતર પડે તો, જઘન્ય, એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ ૭ માસનુ એમજ સિદ્ધ વર્જી ચવવાનુ ઉત્પન્ન વિરહની પેરે જાણવુ.

બીજો દ્વાર સંપૂર્ણ.

ત્રીજો સઅંતર નિરંતર દ્વાર.

સઅંતર કહેતા અતર સહિત, **નિરંતર** કહેતા અંતર રહિત ઉપજે તે

પાંચ એકેંદ્રિયના પાંચ દંડક વર્જીને, બાકીના ઓગણીશ દંડક તથા સિદ્ધમાં સઅતર તથા નિરતર ઉપજે.

પાંચ એકેંદ્રિયના પાંચ દડકમાં નિરંતર ઉપજે. એમજ ઉદ્વર્તન (ચવવાનુ) પણ સિદ્ધને વર્જી સર્વને જાણવુ

ત્રીજો દ્વાર સંપૂર્ણ.

ચોથે એક સમયમાં જે બોલમાં જેટલા ઉપજે તથા ચવે તે દ્વાર.

સાત નારકી, ૭. દશ ભવનપતિ. ૧૭. વાણુવ્યંતર, ૧૮. જ્યોતિષી, ૧૯ પહેલાથી આઠ દેવલોક, ૨૭. ત્રણ વિલેંદ્રિય, ૩૦. તિર્યંચ સમૂર્છિમ, ૩૩. એ તેત્રીશ બોલમાં એક સમયમાં જઘન્ય, એક, બે, ત્રણ, ઉત્કૃષ્ટ ઉપજે, તો સખ્યાતા તથા અસખ્યાતા ઉપજે.

નવમું-દશમું-અગિયારમું-બારમું એ ચાર દેવલોક ૪, નવ ગ્રૈવેયક ૧૩ પાંચ અનુત્તર વિમાન ૧૮, મનુષ્ય ગર્ભજ ૧૯, એ

ઓગણીશ બોલમાં, જઘન્ય, એક, બે, ત્રણ ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતા ઉપજે, **પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ,** એ ચાર એકેંદ્રિયમા, સમયે, સમયે, અસંખ્યાતા ઉપજે.

વનસ્પતિમાં, સમયે સમયે સંખ્યાતા, અસંખ્યાતા અને (યથાસ્થાને) અનંતા ઉપજે.

સિદ્ધમાં એક સમયે જઘન્ય, એક, બે, ત્રણ, ઉત્કૃષ્ટ, એકસોને આઠ ઉત્પન્ન થાય. એમજ ઉદ્વર્તન પણ સિદ્ધ વર્જી સર્વને જાણવું **ઇતિ એક સમયે ઉત્પન્ન થવાનો તથા ચવવાનો ચોથો દ્વાર સંપૂર્ણ.**

પાંચમો કતી (ક્યાંથી આવે), છઠ્ઠો ઉદ્વર્તન (ચવીને જાય) તે બન્ને દ્વાર.

૫૬૩ માહેના જે જે બોલનો આવીને ઉત્પન્ન થાય તે **આગતિ [કસ્માત્ (ક્યાંથી) આવે],** ને ચવીને ૫૬૩ માહેના જે જે બોલમા જાય તે **ગાત (ઉદ્વર્તન).**

૧ પહેલી નરકે ૨૫ બોલની આગતિ, તે ૫ દર કર્મ ભૂમિ પાચ સંજ્ઞી તિર્યંચ, પાચ અસંજ્ઞી તિર્યંચ પચેંદ્રિય, એ પચીશ પર્યાપ્તની

ગતિ ૪૦ બોલની, તે ૫ દર કર્મ ભૂમિ, પાંચ સંજ્ઞી તિર્યંચ, એ વીશના પર્યાપ્ત, તથા અપર્યાપ્ત એમ ચાળીશની.

૨ બીજી નરકે, વીશ બોલની આગતિ, તે ૧૫ કર્મ ભૂમિ, પાચ સંજ્ઞી તિર્યંચ, એવં ૨૦ પર્યાપ્તની.

ગતિ ૪૦ બોલની, તે પહેલી નરક પ્રમાણે.

૩ ત્રીજી નરકે, ઓગણીશ બોલની આગતિ, તે બીજી નરકમાં જે વીશ બોલનો આવે છે, તેમાથી એક ભુજપરિસર્પ બાદ કરતા બાકીના ઓગણીશની.

ગતિ ૪૦ બોલની, તે પહેલી નરક પ્રમાણે

૪ ચોથી નરકે અઢાર બોલની આગતિ, તે બીજી નરકમા જે વીશ બોલનો આવે છે, તેમાથી ૧ ભુજપરિસર્પ, ૨ ખેચર, એ બે બાદ કરતા બાકીના અઢારની

ગતિ ૪૦ બોલની, તે પહેલી નરક પ્રમાણે.

૫ પાંચમી નરકે સત્તર બોલની આગતિ, તે બીજી નરકમા જે વીશ બોલનો આવે છે, તેમાથી ૧ ભુજપરિસર્પ, ૨ ખેચર, ૩ સ્થળચર, એ ત્રણ બાદ કરતા બાકીના સત્તર બોલની

---

*નારકી અને દેવતા કાળ કરીને મનુષ્ય કે તિર્યંચમા જન્મે છે તે અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં મરતા નથી. તે અપેક્ષાએ કોઈ માત્ર પર્યાપ્તાજ માને છે.

ગતિ ૪૦ બોલની, તે પહેલી નરક પ્રમાણે.

૬ છઠ્ઠી નરકે સોળ બોલની આગતિ, તે બીજી નરકમાં જે વીશ બોલો આવે છે, તેમાંથી ૧ ભુજપરિસર્પ, ૨ ખેચર, ૩ સ્થળચર, ૪ ઉરપરિસર્પ, એ ચાર બાદ કરતા બાકીના સોળની.

ગતિ ૪૦ બોલની, તે પહેલી નરક પ્રમાણે.

૭ સાતમી નરકે સોળ બોલની આગતિ, તે પંદર કર્મભૂમિ ને જળચર એ સોળની, તે મધ્યેની સ્ત્રી મરીને ન આવે, પુરૂષ તથા નપુંસક મરીને આવે

ગતિ દશ બોલની, તે પાંચ સંજ્ઞી તિર્યંચના પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્તાની.

૮ પચીશ ભવનપતિ, છવીશ વાણવ્યંતર, એ એકાવન જાતિના દેવની આગતિ, ૧૧૧ બોલની; તે ૧૦૧ સંજ્ઞી મનુષ્યનાં પર્યાપ્તા, પાચ સંજ્ઞી તિર્યંચ પચેંદ્રિય ને પાંચ અસંજ્ઞી તિર્યંચ, એવં ૧૧૧ના પર્યાપ્તની.

ગતિ ૪૬ બોલની તે પદર કર્મભૂમિ, પાચ સંજ્ઞી તિર્યંચ, એવં વીશ, બાદર પૃથ્વીકાય, ૨૧, બાદર અપકાય ૨૨, બાદર વનસ્પતિકાય ૨૩, એ ત્રેવીશના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તાની

૯ જ્યોતિષીને પહેલા દેવલોકે ૫૦ બોલની આગતિ, તે પદર કર્મભૂમિ, ત્રીશ અકર્મભૂમિ, પાચ સંજ્ઞી તિર્યંચ, એવં પચાસ પર્યાપ્તની

ગતિ ૪૬ બોલની, તે ભવનપતિ પ્રમાણે

૧૦ બીજા દેવલોકે ચાળીશ બોલની આગતિ, તે પંદર કર્મભૂમિ, પાચ સંજ્ઞી તિર્યંચ, એ વીશ ને ત્રીશ અકર્મભૂમિમાથી પાચ હિરણ્યવય એ દશ બાદ કરતા, બાકીના વીશ, એવં ચાળીશ પર્યાપ્તની

ગતિ ૪૬ બોલની, ને ભવનપતિ પ્રમાણે

૧૧ પહેલા કિલ્વિષીમાં ત્રીશ બોલની આગતિ, તે પદર કર્મભૂમિ, પાચ સંજ્ઞી તિર્યંચ, પાચ દેવકુરૂ, પાચ ઉત્તરકુરૂ, એવં ત્રીશના પર્યાપ્તની

ગતિ ૪૬ બોલની, તે ભવનપતિ પ્રમાણે

૧૨ ત્રીજા દેવલોકથી આઠમા દેવલોક સુધીના, નવ લોકાંતકના, ને બીજા ને ત્રીજા કિલ્વિષી, એ સત્તર જાતિના દેવની વીશ બોલની આગતિ, તે પંદર કર્મભૂમિ, પાચ સંજ્ઞી તિર્યંચ, એ વીશના પર્યાપ્તની.

ગતિ ૪૦ બોલની, તે પદર કર્મભૂમિ, પાચ સંજ્ઞી તિર્યંચ, એ વીશના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તાની.

૧૩ નવમા, દશમા, અગિયારમા, બારમા, એ ચાર દેવલોક, નવ ગ્રૈવેયક, પાંચ અનુત્તર વિમાન, એ અઢાર જાતિના દેવની આગતિ, પંદર કર્મભૂમિના પર્યાપ્તની

ગતિ ૩૦ બોલની, તે પંદર કર્મભૂમિના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તાની.

૧૪ પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, એ ત્રણની આગતિ, બસેં ને તેંતાળીશ બોલની, તે એકસો ને એક મનુષ્ય સંમૂર્છિમના અપર્યાપ્ત, ને પંદર કર્મભૂમિના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એવં ત્રીશ કુલ એકસો એકત્રીશ, ને અડતાળીશ જાતિના તિર્યંચ, એવં **૧૭૯, ને ચોસઠ જાતિના દેવ** (તે પચીશ ભવનપતિ, છવીશ વાણવ્યંતર, ૫૧, ન દશ જ્યોતિષી, ૬૧, પહેલા કિલ્વિષી, ૬૨ પહેલું બીજું દેવલોક, ૬૪) ના પર્યાપ્ત; એવં બસેં ને તેંતાળિશ બોલની.

ગતિ ૧૭૯ બોલની તે, એકસો ને એક મનુષ્ય સંમૂર્છિમના અપર્યાપ્ત, ને પંદર કર્મભૂમિના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એવ ત્રીશ, કુલ ૧૩૧, ને અડતાળિશ જાતિના તિર્યંચ, એવં ૧૭૯ ની.

૧૫ તેજસ વાયુની આગતિ, ૧૭૯ બોલની તે ઉપર લખેલ છે તે.

ગતિ અડતાળિશ બોલની, તે ૪૮ જાતિના તિર્યંચની.

૧૬ ત્રણ વિકલેંદ્રિયની આગતિ ૧૭૯ બોલની, તે ૧૭૯ બોલ ઉપર કહેલ છે તે.

ગતિ પણ **૧૭૯** બોલની ઉપર મુજબ.

૧૭ અસંજ્ઞી તિર્યંચની આગતિ ૧૭૯ બોલની, તે એકસો ને એક મનુષ્ય સંમૂર્છિમના અપર્યાપ્ત અને પંદર કર્મભૂમિના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત, એવં ત્રીશ, કુલ ૧૩૧; ને અડતાળિશ જાતિના તિર્યંચ, એવં ૧૭૯ ની.

ગતિ ૩૯૫ બોલની તે, છપ્પન અંતરદ્વીપ ને એકાવન જાતિના દેવ ૧૦૭, પહેલી નરક ૧૦૮ તે એકસોઆઠના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એવં ૨૧૬, ને ૧૭૯ ઉપર કહ્યા છે તે, કુલ ૩૯૫ ની.

૧૮ સંજ્ઞી તિર્યંચની આગતિ ૨૬૭ બોલની. તે ૮૧ જાતિના દેવ (નવાણુ જાતિના દેવતામાંથી ઉપરના ચાર દેવલોક નવ ગ્રૈવેયક, પાંચ અનુત્તર વિમાન એવં અઢાર બાદ કરતાં બાકીના એકાશી), સાત નરકના નારકીના પર્યાપ્ત ૮૮, ને ૧૭૯ બોલ ઉપર કહેલ છે તે, એવં ૨૬૭

ગતિ ૪૦ બોલની, તે પંદર કર્મભૂમિ, પાંચ સંજ્ઞી તિર્યંચ, એ વીશના પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્તાના.

પાંચેની જુદી જુદી ગતિ.

૧ જળચરની ૫૨૭ બોલની તે, પાંચસેં ત્રેસઠ માંહેથી, નવમા દેવલોકથી સર્વાર્થસિદ્ધ સુધીના ૧૮ જાતિના દેવના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એવં છત્રીશ બોલ બાદ કરતા બાકીના ૫૨૭ ની.

૨ ઉરપરિસર્પની પ૨૩ બોલની તે, ઉપર પાચસે સત્તાવીશ કહ્યા તેમાથી, છઠ્ઠી ને સાતમી નરકના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એ ચાર બાદ કરતા બાકીના પ૨૩ બોલની.

૩ સ્થળચરની પ૨૧ બોલની તે, ઉરપરિસર્પના પાચસો ત્રેવીશમાથી પાચમી નરકના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એ બે બાદ કરતા બાકીના **પ૨૧** ની.

૪ ખેચરની પ૧૯ બોલની તે, પ૨૧ બોલમાથી ચોથી નરકના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એ બે બાદ કરતા બાકીના પ૧૯ બોલની.

૫ ભુજપરિસર્પની પ૧૭ બોલની તે, પ૧૯ બોલમાથી ત્રીજી નરકના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એ બે બાદ કરતા બાકીના પ૧૭ બોલની.

૧૯ અસંજ્ઞી મનુષ્યની આગતિ ૧૭૧ બોલની તે, ઉપર ૧૭૯ બોલ કહેલ છે તેમાથી તેઉ, વાયુ ના આઠ બાદ કરતાં બાકીના ૧૭૧ ની.

ગતિ ૧૭૯ બોલની તે ઉપર ૧૭૯ બોલ કહેલ છે તે

૨૦ પંદર કર્મભૂમિના સંજ્ઞી મનુષ્યની આગતિ, ૨૭૧ બોલની તે, ૧૭૯ બોલ કહેલ છે, તેમાથી તેઉ વાયુના આઠ બાદ કરતા બાકી ૧૭૧ રહ્યા તે ને નવાણુ જાતિના દેવ, એ ૨૭૦ ને પહેલેથી છ નરક સુધી, એવ ૨૭૬ ની.

ગતિ પ૬૩ ની,

૨૧ ત્રીશ અકર્મભૂમિના સંજ્ઞી મનુષ્યની આગતિ, વીશ બોલની તે, પંદર કર્મભૂમિ, પાચ સંજ્ઞી તિર્યંચ, એ વીશ પર્યાપ્તાની

જુદી જુદી ગતિ નીચે મુજબ.

પાંચ દેવકુરૂ, પાંચ ઉત્તરકુરૂ, એ દશ ક્ષેત્રના જુગલીયાની ૧૨૮ બોલની, તે ચોસઠ જાતિના દેવના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એ ૧૨૮ ની

પાંચ હરિવાસ, પાંચ રમકવાસ એ દશ ક્ષેત્રના જુગલીયાની ૧૨૬ બોલની, તે ઉપરના ૧૨૮ બોલમાથી પહેલા કિલ્બિષીના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત, એ બે બાદ, એવ ૧૨૬ ની

પાંચ હેમવય, પાંચ હિરણ્યવય, એ દશ ક્ષેત્રના જુગલીયાની ૧૨૪ બોલની, તે ઉપરના ૧૨૬ બોલમાથી બીજા દેવલોકના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત, એ બે બાદ કરતા બાકીના ૧૨૪ ની

છપ્પન અંતરદ્વીપના જુગલીયાની આગતિ પચીશ બોલની તે, ૧૫ કર્મભૂમિ, પાચ સંજ્ઞી તિર્યંચ, પાચ અસંજ્ઞી તિર્યંચ, એવ ૨૫ પર્યાપ્તની

ગતિ ૧૦૨ બોલની, તે પચીશ ભવનપતિ, છવીશ વાણુવ્યંતર એ ૫૧ ના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એવં ૧૦૨ બોલની.

એ બાવીશ બોલ સંપૂર્ણ. એ બાવીશ બોલમાં ચોવીશ દંડકની ગતાગતિ કહી.

નવ ઉત્તમ પદવીમાંથી માંડલિક રાજા બાદ કરતાં આઠ પદવીધર તથા મિથ્યાત્વી તથા ત્રણ વેદ, એ

બાર બોલની ગતાગતિ

૧ તીર્થંકરની આગતિ ૩૮ બોલની, તે વૈમાનિકના ૩૫ ભેદ ને પહેલેથી ત્રણ નરક એ ૩૮ ની

ગતિ મોક્ષની.

૨ ચક્રવર્તીની આગતિ ૮૨ બોલની, તે, નવાણુ જાતિના દેવમાંથી પંદર ધરમાધર્મી, ત્રણ કિલ્વિષી એ અઢાર બાદ કરતા બાકીના ૮૧ ને પહેલી નરક, કુલ ૮૨ બોલની

ગતિ ૧૪ બોલની, તે સાત નરકના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એ ચૌદની. (જો તે દીક્ષા લે તો દેવની કે મોક્ષની)

૩ વાસુદેવની આગતિ ૩૨ બોલની, તે બાર દેવલોક, નવ લોકાંતિક, નવ ગ્રૈવેયક, ને પહેલી બીજી નરક કુલ ૩૨ બોલની.

ગતિ ૧૪ બોલની, તે સાત નરકના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત, એ ચૌદની

૪ બળદેવની આગતિ ૮૩ બોલની, તે ચક્રવર્તીના ૮૨ બોલ કહ્યા તે તથા એક બીજી નરક, કુલ ૮૩ બોલની.

ગતિ ૭૦ બોલની, તે વૈમાનિકના ૩૫ ભેદના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત, એવં ૭૦ ની, તથા મોક્ષની

૫ કેવલીની આગતિ, ૧૦૮ બોલની, તે નવાણુ જાતિના દેવમાંથી પંદર પરમાધર્મી ને ત્રણ કિલ્વિષી એ અઢાર બાદ કરતા બાકીના ૮૧; ને પંદર કર્મભૂમિ પાંચ સંજ્ઞી તિર્યંચ, પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, એ ૧૦૪ ને પહેલેથી ચાર નરક, એવં ૧૦૮ પર્યાપ્તની

ગતિ નક્કી મોક્ષની

૬ સાધુની આગતિ ૨૭૫ બોલની, તે ઉપર ૧૭૯ બોલ કહેલ છે તેમાંથી તેઉ-વાયુના આઠ બાદ કરતા બાકીના ૧૭૧ ને ૯૯ જાતના દેવ, એ ૨૭૦ ને પ્રથમની પાંચ નરક એ ૨૭૫ ની.

ગતિ ૭૦ બોલની, તે બળદેવ પ્રમાણે.

૭ શ્રાવકની આગતિ ૨૭૬ બોલની, તે સાધુની ૨૭૧ બોલની કહી છે તે, ને છઠ્ઠી નરકના પર્યાપ્ત; એવં ૨૭૬ ની.

ગતિ ૪૨ બોલની, તે બાર દેવલોક, નવ લોકાંતિક, એ ૨૧ ના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એવં ૪૨ ની.

૮ સમ્યક્ત્વ દૃષ્ટિની આગતિ ૩૬૩ બોલની, તે નવાણુ જાતિના દેવના પર્યાપ્ત, ને ૧૦૧ સન્નૂી મનુષ્યના પર્યાપ્ત એવં ૨૦૦ ને ૧૦૧ મનુષ્ય સમૂર્છિમના અપર્યાપ્ત એવં ૩૦૧ ને ૧૫ કર્મભૂમિના અપર્યાપ્ત. ૩૧૬, સાત નરકના પર્યાપ્ત, એવં ૩૨૩, ને તિર્યંચના ૪૮ ભેદમાંથી, તેજસ્ વાયુના આઠ બાદ કરતાં બાકીના ચાળીશ એવં ૩૬૩ ની.

*ગતિ ૨૫૮ ની તે, નવાણુ જાતિના દેવ, પંદર કર્મભૂમિ, પાંચ સન્નૂી તિર્યંચ, ૭ નરક એ ૧૨૫ ના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એવં ૨૫૦, ત્રણ વિકલેંદ્રિયના અપર્યાપ્ત એ ૨૫૩, ને પાંચ અસન્નૂી તિર્યંચના અપર્યાપ્ત એવં ૨૫૮ ની.

૯ મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિની આગતિ ૩૭૧ બોલની, તે નવાણુ જાતિના દેવતા ને ૧૭૯ બોલ આગળ કહેલ છે તે, એવં ૨૭૮, સાત નરકના પર્યાપ્ત એવં ૨૮૫, ને ૮૬ જાતિના જુગલીયાના પર્યાપ્ત એવં ૩૭૧ ની.

ગતિ ૫૫૩ ની તે ૫૬૩ બોલમાંથી પાંચ અનુત્તર વિમાનના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એ દશ બાદ કરતા બાકી ૫૫૩ ની

૧૦ સ્ત્રી વેદની આગતિ ૩૭૧ બોલની, મિથ્યાદૃષ્ટિ પ્રમાણે.

ગતિ ૫૬૧ બોલની, તે સાતમી નરકના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એ બે બાદ કરતાં બાકીના ૫૬૧ ની

૧૧ પુરૂષ વેદની આગતિ ૩૭૧ બોલની, તે મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિની આગતિ પ્રમાણે

ગતિ ૫૬૩ ની

૧૨ નપુંસક વેદની આગતિ ૨૮૫ બોલની, તે નવાણુ જાતિના દેવના પર્યાપ્ત ને આગળ ૧૭૯ બોલ કહ્યા છે તે, ને સાત નરકના પર્યાપ્ત ને આગળ ૧૭૯ બોલ કહ્યા છે તે, ને સાત નરકના પર્યાપ્ત એવં ૨૮૫

ગતિ ૫૬૩ ની

ઇતિ પાંચમો છઠ્ઠો દ્વાર સંપૂર્ણ.

---

*૨૨૨ ની પણ મનાય છે. તે ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિલ્વિષી એ ૧૮ ના પર્યાપ્ત-અપર્યાપ્ત એમ ૩૬ વર્જીને

સાતમો આયુષ્ય દ્વાર.

આ ભવના આયુષ્યના કેટલામે ભાગે પરભવના આયુષ્યનો બંધ પડે તે.

દશ ઔદારિકના દંડક સોપકર્મી અને નોપકર્મી જાણવા.

નારકીનો એક દંડક ને દેવના ૧૩, એ ચૌદ દંડક નોપકર્મી જાણવા.

દશ ઔદારિકના દંડક છે, તેમાં જેઓને અસંખ્યાત વર્ષનાં આયુષ્ય છે, તેઓ **નોપકર્મી** છે. સંખ્યાત વર્ષના આયુષ્યવાળા છે, તેમાં **સોપકર્મી** છે તે **નોપકર્મી** છે.

નોપકર્મી તે નિશ્ચયે આયુષ્યને ત્રીજે ભાગે પરભવનું આયુષ્ય બાંધે.

સોપકર્મી તે. આયુષ્યને ત્રીજે ભાગે, તેને ત્રીજે ભાગે, છેવટ અંતમુહૂર્ત રહે ત્યારે પણ પરભવનું આયુષ્ય બાંધે.

અસંખ્યાત વર્ગના મનુષ્ય, તિર્યંચ તથા નારકી, દેવ નોપકર્મી છે. તેઓ નિશ્ચયે આયુષ્યના છ માસ શેષ રહે ત્યારે પરભવનું આયુષ્ય બાંધે **પરભવ જતાં જીવ છ બોલ સાથે આયુષ્ય નિદ્ધત્ત કરે છે.**

૧ જાતિ. ૨ ગતિ, ૩ સ્થિતિ, ૪ અવગાહના, ૫ પ્રદેશ અને ૬ અનુભાગ.

ઇતિ સાતમો દ્વાર સંપૂર્ણ.

આઠમો આકર્ષ દ્વાર.

આકર્ષ=તે તથાવિધ પ્રયત્ને કરી કર્મ પુદ્‌ગલનુ ગ્રહણું–એ ચણુ જેમ ગાય પાણી પીતા ભયથી પાછું જુએ, વળી પીએ, તેમ જીવ જાતિ નિદ્ધત્તાદિ આયુષ્યને જઘન્ય એક, બે ત્રણ, ઉત્કૃષ્ટ આઠ આકર્ષે કરી બાંધે

તે આકર્ષના અલ્પ–બહુત્વ.

સર્વથી થોડા જીવ આઠ આકર્ષે કરી જાતિ નિદ્ધત્તાયુષ્યને બાંધનારા, તેથી સાતે કરી બાંધનાર સંખ્યાતગુણ, તેથી છથી બાંધનાર સંખ્યાતગુણ, તેથી પાંચથી બાંધનાર સંખ્યાતગુણ, તેથી ચારથી બાંધનાર સંખ્યાતગુણ, તેથી ત્રણથી બાંધનાર સંખ્યાતગુણ, તેથી બેથી બાંધનાર સંખ્યાતગુણ, તેથી એકથી બાંધનાર સંખ્યાતગુણ

ઇતિ આઠમો દ્વાર સંપૂર્ણ.

ઇતિ ગતાગતિ સંપૂર્ણ.

(૯) ૭ આરાના ભાવ.

દશ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમના ૭ આરા જાણવા.

પહેલો આરો.

ચાર ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમનો પહેલો આરો સુષમ સુષમ નામે એટલે અતિશય સુંદર જાણવો. એ આરાને વિષે ત્રણ ગાઉનુ શરીર ને ત્રણ પલ્યોપમનું આયુષ્ય જાણવું, ઉતરતે આરે બે ગાઉનું શરીર ને બે પલ્યોપમનું આયુષ્ય જાણવુ. એ આરાને વિષે શરીરમા ૨૫૬ પાસળીઓ જાણવી, ને ઉતરતે આરે ૧૨૮ પાસળીઓ જાણવી. એ આરાને વિષે, વજ્રઋષભ નારાચ સંહનન, ને સમચતુરસ્ર સસ્થાન જાણવું. એ આરાને વિષે સ્ત્રી પુરૂષના રૂપ ઘણા શોભાયમાન દેખાય. એ આરાને વિષે અઠમભકતે (ત્રણ દિવસે) આહારની ઇચ્છા થાય, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે જમીનની સરસાઈ (રસ) સાકર સરખી જાણવી એ આરાને વિષે કલ્પવૃક્ષ દશ પ્રકારના *મનવાછિત સુખ આપે, તે દશ પ્રકારના મનવાછિત સુખની—

ગાથા

મતંગાય ભિગા, તુડીયંગા દીવ જોઇ ચિતગા;
ચિતરસા મણવેગા, ગિહગારા અનિયગણાઉ. ૧

અર્થ—૧ મતંગા કહેતા મધુર રસના ફળના કલ્પવૃક્ષ થઇ આવે, ૨ ભિગા કહેતા રત્નજડાવ ભાજનના કલ્પવૃક્ષ થઇ આવે. ૩ તુડીયગા કહેતા, ૪૯ જાતિના વાજિંત્રના કલ્પવૃક્ષ થઇ આવે, ૪ દીવ કહેતા રત્નજડાવ દીવાનાં કલ્પવૃક્ષ થઇ આવે, ૫ જોઇ કહેતાં રત્નજડાવ સૂર્યની જ્યોતિના કલ્પવૃક્ષ થઇ આવે, ૬ ચિતગા કહેતા, ચિત્રામણ સહિત ફૂલની માળાના કલ્પવૃક્ષ થઈ આવે, ચિતરસા કહેતા, ચિત્તને ગમે તેવા રસવંતા ભોજનના કલ્પવૃક્ષ થઇ આવે, ૮ મણવેગા કહેતા રત્ન જડાવ આભરણના કલ્પવૃક્ષ થઇ આવે, ૯ ગિહગારા કહેતા, ૪૨ ભોમીયા આવાસનાં કલ્પવૃક્ષ થઇ આવે, ૧૦ અનિયગણાઉ કહેતા, નાકને વાયરે ઉડે એવા ઝીણા રત્નજડાવ વસ્ત્રના કલ્પવૃક્ષ થઇ આવે, એ દશ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષ જુગલીઆને સુખ આપે એ આરાને વિષે જુગલીયાને આયુષ્યના ૭ માસ બાકી રહે, તે વખતે જુગલીયા પરભવનું આયુષ્ય બાંધે, ત્યારે જુગલાણી એક જોડું પ્રસવે તે જોડાની પ્રતિપાલના (આસના—વાસના) ઓગણપચાસ દહાડાની કરે જુગલ જુગલાણીને

*એ દશ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષ તેની પાસે જે ફળ છે તે જ આપે છે એટલે દશે કલ્પવૃક્ષ મળીને દશ વસ્તુ આપે છે પણ જે મનમાં ચિંતવે તે આપવા સમર્થ નથી

ક્ષણ માત્રનો વિયોગ ન પડે. એકને છીંક આવે, ને એકને બગાસું આવે, મરીને દેવગતિમાં જાય, એના શરીરનો નિહારણ (મરણક્રિયા) દેવ કરે. ગતિ એક દેવની. એ આરાના વિષે ઝેર નહિ, વૈર નહિ, ઇર્ષ્યા નહિ, જરા (ઘડપણ) નહિ, રોગ નહિ, કુરૂપ નહિ, પરિપૂર્ણ અંગ ઉપાંગને વિષે સુખ ભોગવે, તે પૂર્વનાં દાન, પુન્યનાં ફળ જાણવા.

ઇતિ પહેલા આરાના ભાવ સંપૂર્ણ.

બીજો આરો.

પહેલો આરો ઉતરીને બીજો આરો બેસે, ત્યારે વર્ણ, ગંધ, રસ સ્પર્શના પર્યંત અનત અનત ઓછા થાય, એ આરો ત્રણ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમનો જાણવો, એ આરો શુષમ નામે જાણવો એટલે સુંદર જાણવો. એ આરાને વિષે બે ગાઉનું શરીરને બે પલ્યોપમનુ આયુષ્ય જાણવુ. ઉતરતે આરે એક ગાઉનુ શરીર ને એક પલ્યોપમનુ આયુષ્ય જાણવુ. આરાને વિષે વજ્રઋષભનારાચ સંહનન, સમચતુરસ્ર સંસ્થાન જાણવુ. એ આરાના વિષે ૧૨૮ પાસળીયો, ઉતરતે આરે ૬૪ પાસળીયો જાણવી. એ આરાને વિષે છઠ્ઠભકતે (બે દિવસે) આહારની ઇચ્છા ઉપજે ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે જમીનની સરસાઇ (રસ) ખાંડ સરખી જાણવી, ઉતરતે આરે ગોળ સરખી જાણવી. એ આરાને વિષે દશ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષ દશ પ્રકારના મનવાંછિત સુખ આપે તે ઉપર પહેલા આરામાં કહ્યા તે પ્રમાણે જાણવા. એ આરાને વિષે જુગલીયાના આયુષ્યના છ માસ બાકી રહે, ત્યારે જુગલીયા પરભવનું આયુષ્ય બાંધે, તે વખતે જુગલાણી એક જોડું પ્રસવે, તે જોડાની પ્રતિપાલના ચોસઠ દિવસ કરે, જુગલ જુગલાણીને ક્ષણ માત્રનો વિયોગ ન પડે. એકને છીંક ને એકને બગાસું આવે, તે મરીને દેવગતિમા જાય. એના શરીરનો નિહારણ દેવ કરે ગતિ એક દેવની જાણવી એ આરાને વિષે ઝેર નહિ વેર નહિ, ઇર્ષ્યા નહિ, જરા (ઘડપણ) નહિ, રોગ નહિ, કુરૂપ નહિ, પરિપૂર્ણ અગ ઉપાગને વિષે સુખ ભોગવે, તે પૂર્વનાં દાન, પુન્યના ફળ જાણવા.

ઇતિ બીજા આરાના ભાવ સંપૂર્ણ.

ત્રીજો આરો

બીજો આરો ઉતરીને ત્રીજો આરો બેસે, ત્યારે વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શના પર્યંવ અનંત હીણા થાય. એ આરો બે ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમનો. એ આરો સુષમ દુઃષમ નામે જાણવો, એટલે સુંદરતા ઘણી ને વિષમતા થોડી જાણવી એ આરાને વિષે એક ગાઉનું શરીર ને એક પલ્યોપમનું આયુષ્ય, ઉતરતે આરે પાંચસેં ધનુષ્યનુ શરીર ને ક્રોડ પૂર્વનું આયુષ્ય. એ આરાને વિષે વજ્રઋષભનારાચ સંહનન ને

સમ્ચતુરંસ્ત્ર સમ્થાન જાણવુ એ આરાને વિષે ૬૪ પાસળીયો, ઉતરતે આરે ૩૨ પાસળીઓ જાણવી એ આરાને વિષે ચઉથભક્તે (એક દિવસે) આહારની ઈચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે જમીનની સરસાઈ (રસ) ગોળ સરખી જાણવી ઉતરતે આરે સારી જાણવી એ આરાને વિષે કલ્પવૃક્ષ દશ પ્રકારના સુખ આપે એ આરાને વિષે છેલ્લા જુગલીયાના આયુષ્યમા છેલ્લા છ માસ બાકી રહે રહે ત્યારે જુગલીયા પરભવનું આયુષ્ય બાધે, તે વારે જુગલાણી એક જોડું પ્રસવે, તે જોડાની પ્રતિપાલના ઓગણએંશી દિવસની કરે જુગલ જુગલાણીને ક્ષણ માત્રનો વિયોગ ન પડે. એકને છીંક ને એકને બગાસું આવે, તે મરીને દેવ ગતિમા જાય. એના શરીરનો નિહારણ (મરણક્રિયા) દેવ કરે એ ત્રણ આરા જુગલીયાના એકલો જુગલ ધર્મ જાણવો. એ ત્રીજા આરામા જુગલીયા સુધી, ગતિ એક દેવની જાણવી એ આરાને વિષે જુગલીયા ધર્મ સુધી રોગ નહિ, વેર નહિ, ઈર્ષ્યા નહિ, જરા નહિ, રોગ નહિ, કુરૂપ નહિ, પરિપૂર્ણ અંગ ઉપાંગને વિષે સુખ ભોગવે તે પૂર્વના દાન. પુન્યના ફળ જાણવાં

ઇતિ જુગલીયા ધર્મ સંપૂર્ણ.

ત્રીજા આરાના જતાં શેષ ચોરાસી લાખ પૂર્વ ત્રણ વર્ષ અને સાડા આઠ મહિના રહ્યા ત્યારે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમા ૩૩ સાગરોપમનુ આયુષ્ય ભોગવીને, ત્યાંથી ચવીને, વનિતા નગરીને વિષે, નાભિરાજાને ઘેર મરૂદેવી રાણીના કુક્ષીમા શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી ઉપન્યા પછી સવા નવ માસે જન્મ થયો પ્રથમ ઋષભનું સ્વપ્ન દીઠું, માટે ઋષભદેવ નામ પાડ્યું તે ઋષભદેવ સ્વામીએ યુગલ ધર્મ નિવારી (કાઢી નાખી) ને ૧ અસિ, ૨ મસિ, ૩ કૃષિ, ઇત્યાદિક બહોતેર કળા પુરૂષને શીખવી, અને ચોસઠ કળા સ્ત્રીને શીખવી. અનુકંપા વાસ્તે વીશ લાખ પૂર્વ તો કુંવરપણામાં રહ્યા ત્રેસઠ લાખ પૂર્વનું રાજ્ય પાળ્યુ. પછી પોતાના પુત્ર ભરતને રાજ્ય સોંપી, પોતે ચાર હજાર પુરૂષ સહિત સંયમ લીધો સંયમ લીધા પછી એક હજાર વર્ષે કેવળ જ્ઞાન ઉપન્યુ, એમ છદ્મસ્થપણુ, તથા કેવળપણુ મળીને પૂરૂં એક લાખ પૂર્વનો સંયમ પાળીને, અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર, પદ્મ આસને બેસીને દશ હજાર સાધુ સહિત, ભગવંત મોક્ષ પધાર્યા તે સ્વામીજીના પાંચ કલ્યાણીક, ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્રમા થયા, તે ૧ પહેલે કલ્યાણીકે, ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્રમા સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનથી ચવીને મરૂદેવી રાણીની કુક્ષીમાં ઉપન્યા, ૨ બીજે કલ્યાણીકે ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્રમા જન્મ થયો, ૩ ત્રીજે કલ્યાણીકે, ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્રમાં રાજ્યાસને બિરાજ્યા, ૪ ચોથે કલ્યાણીકે, ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્રમા દીક્ષા લીધી, ૫ પાંચમે કલ્યાણીકે, ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્રમા કેવળજ્ઞાન પામ્યા અને અભિજિત નક્ષત્રમા પ્રભુજી મોક્ષ પધાર્યા એ જુગલીયા ધર્મ નિવાર્યા પછી ગતિ પાંચ જાણવી

ઇતિ ત્રીજા આરાના ભાવ સંપૂર્ણ.

ચોથો આરો

ત્રીજો આરો ઉતરીને ચોથો આરો બેઠો, ત્યારે વર્ણ ગંધ, રસ, સ્પર્શના પર્યવ અનંત અનત ઓછા થયા એ આરો એક ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમમાં બેતાળીશ હજાર વર્ષ ઓછો જાણવો. એ આરો દુષમ સુષમ નામે જાણવો. એટલે વિષમતા ઘણી ને સુંદરતા થોડી જાણવી. એ આરાને વિષે પાચસે ધનુષ્યનુ શરીર ને ક્રોડ પૂર્વનુ આયુષ્ય જાણવુ. ઉતરતે આરે સાત હાથનું શરીર ને ખસો વર્ષમાં ઊણું આયુષ્ય જાણવું. એ આરાને વિષે સંહનન છ, સસ્થાન છ એ આરાને વિષે ૩૨ પાંસળીયો જાણવી. એ આરાને વિષે દિન દિન પ્રત્યે આહારની ઇચ્છા થાય, તે વારે પુરૂષ ૩૨ કવલનો, ને સ્ત્રી ૨૮ કવલનો આહાર કરે. ધરતીની સરસાઇ (રસ) સારી જાણવી, ઉતરતે આરે તેથી ઓછી જાણવી એ આરાને વિષે શેષ જતા ૭૫ વરસ અને સાડાઆઠ મહિના બાકી રહ્યા ત્યારે દશમા પ્રાણત દેવલોકે વીશ સાગરોપમનું આયુષ્ય ભોગવી ચવીને મહણકુંડ નગરીને વિષે ઋષભદત્ત બ્રાહ્મણના ઘેર, દેવાનંદા બ્રાહ્મણીની કુક્ષીમાં શ્રી મહાવીર સ્વામી ઉપન્યા, ત્યાં સ્વામી ૮૨ રાત્રી રહ્યા. ૮૩ મી રાત્રીએ શક્રેંદ્રનુ આસન ચળ્યુ, ત્યારે શક્રેંદ્રે ઉપયોગ મુકીને જોયું તો શ્રી મહાવીર સ્વામી ભિક્ષુકને કુળે ઉપન્ય એમ જાણ્યું, તે અનતે કાળે આશ્ચર્ય થયું તે વારે શક્રેંદ્રે હરિણગમેષી દેવને બોલાવીને કહ્યું કે તમે જાઓ, જઇને શ્રી મહાવીર સ્વામીનો ગર્ભ ક્ષત્રિયકુડ નગરને વિષે, સિદ્ધાર્થ રાજાને ઘેર, ત્રિસલાદેવી રાણીની કુક્ષીએ મુકો; અને ત્રિસલાદેવી રાણીની કુક્ષીએ પુત્રીપણે ગર્ભ છે, તે દેવાનંદા બ્રાહ્મણીની કુક્ષીમાં મુકો, એમ કહ્યું. ત્યારે તે હરિણગમેષી દેવે ત્યા તહેતિ (કહો છો તેમ કરીશ) એમ કરીને તેજ વખતે તે માહણકુંડ આવ્યો, ને ત્યાં ભગવંતને નમસ્કાર કરીને કહ્યુ જે, હે સ્વામી, તમે સારૂં જાણશો હું તમારો ગર્ભ સાહરૂં છું. તે વખતે દેવાનંદા બ્રાહ્મણીને અવસ્વાપિની નિદ્રા મુકીને ગર્ભ સાહર્યો, તે લઇ ક્ષત્રિયકુંડ નગરને વિષે, સિદ્ધાર્થ રાજાને ઘેર ત્રિસલાદેવી રાણીની કુક્ષીમા મૂકયો, અને ત્રિસલાદેવી રાણીની કુક્ષીમાં જે પુત્રીનો ગર્ભ હતો, તે દેવાનંદા બ્રાહ્મણીની કુક્ષીમા મુકયો. પછી સર્વ થઇ સવાનવ માસે ભગવંતનો જન્મ થયો પછી દિવસે દિવસે વધવા લાગ્યા અનુક્રમે યૌવનાવસ્થા પામ્યા, ત્યારે યશોદા નામે સ્ત્રી પરણ્યા સંસારિક સુખ ભોગવતા એક પુત્રી થઇ, તેનુ નામ પ્રિયદર્શના પાડયું. ત્રીશ વર્ષ ઘરસંસારમાં રહ્યા. માતાપિતા મરણ પામ્યા પછી, એકાએકપણે સંયમ લીધો સંયમ લઇને સાડાબાર વર્ષ ને એક પખવાડીયા લગી સખ્ત તપ, જપ, ધ્યાન ધરીને, ભગવંતને ઉન્હાળાનો બીજો માસ, ચોથો પક્ષ, તે વૈશાખ સુદી દશમ, તે સવ્રત્ત નામા દિવસે, વિજય નામા મુહૂર્ત ઉત્તરા ફાલ્ગુની નક્ષત્રે, ચંદ્રમા શુભ આવ્યે, પૂર્વ દિશે જતાં છાયાએ વીયાતા નામા પાછલી પોરસીએ જૃંભિયા નગરની બહાર

ઋજુવાલિકા નદીને ઉત્તર દિશાને તટે સામાધિક ગાથાપતિ કૃષ્ણીના ક્ષેત્રને વિષે વૈયાવૃત્યી યક્ષના સ્થાનકના ઇશાન ખુણે, ત્યાં શાલવૃક્ષની નજીક, ઉકડુ અને ગોધુમ આસને તડકાની આતાપના લેતા થકા, એવે શુભ પ્રકારે પાણી પીવા રહિત, ચઉવીઆરો છઠ્ઠભક્ત કરે, શ્રી મહાવીર ઉંચા ઢીંચણ, નીચું મસ્તક, એવી રીતે ધર્મધ્યાનમાંહી પ્રવર્તતા ધ્યાનરૂપ કોઠાને વિષે પહોચ્યા છતે શુકલ ધ્યાનના ચાર ભેદ છે તેણે અંતરાલે (વચ્ચે) વર્તતા થકા આઠ કર્મ મધ્યે, ૧ જ્ઞાનાવરણીય, ૨ દર્શનાવરણીય, ૩ મોહનીય, ૪ અંતરાય, એ ચાર ઘનઘાતી કર્મ અરિ કહેતા શત્રુ સમાન, વૈરી સમાન, ઝોટિંગ સમાન તેને હણી, ક્ષય કરી, દૂર કરીને મહા પ્રકાશ કરે એવુ કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શન પ્રાપ્ત કર્યું. ઓગણત્રીશ વર્ષ ને સાડપાચ મહિના સુધી, કેવળજ્ઞાનપણે વિચર્યા એવ સર્વ થઇને બહોતેર વર્ષનુ આયુષ્ય ભોગવીને, ચોથા આરાના શેષ જતા ત્રણ વર્ષ ને સાડાઆઠ મહિના બાકી રહ્યા, ત્યારે કાર્તિક વદી અમાસને દિને, પાવાપુરી નગરીને વિષે એકાએકપણે સ્વામી નિર્વાણ (મોક્ષ) પધાર્યા તે ભગવતના પાચ કલ્યાણીક ઉત્તરા ફાલ્ગુની નક્ષત્રમા થયા, તે ૧ પહેલે કલ્યાણીકે ઉત્તરા ફાલ્ગુની નક્ષત્રમા દશમા પ્રાણત દેવલોકથી ચવીને દેવાનંદાની કુક્ષીએ ઉપન્યા; ૨ બીજે કલ્યાણીકે, ગર્ભનુ સાહરણ થયું, ૩ ત્રીજે કલ્યાણીકે, જન્મ થયો, ૪ ચોથે કલ્યાણીકે, દીક્ષા લીધા, ૫ પાચમે કલ્યાણીકે, કેવળજ્ઞાન પામ્યા સ્વાતિ નક્ષત્રમા ભગવત મોક્ષ પધાર્યા એ આરાને વિષે ગતિ પાચ જાણવી. શ્રી મહાવીરદેવ નિર્વાણ પધાર્યા, તેજ વખતે શ્રી ગૌતમ સ્વામીને કેવળજ્ઞાન ઉપન્યુ. તે ગૌતમ સ્વામી બાર વર્ષ કેવળ પ્રવર્જ્યા પાળીને મોક્ષ પધાર્યા, તેજ વખતે શ્રી સુધર્મા સ્વામીને કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું, તે સુધર્મા સ્વામી આઠ વર્ષ કેવળ પ્રવર્જ્યા પાળી મોક્ષ પધાર્યા, તેજ વખતે શ્રી જંબૂસ્વામીને કેવળજ્ઞાન ઉપન્યુ, તે જબૂસ્વામી ૪૪ વર્ષ લગી કેવળ પ્રવર્જ્યા પાળીને મોક્ષ પધાર્યા, એવ સર્વ થઇને શ્રી મહાવીર દેવને મોક્ષ પધાર્યા પછી ૬૪ વર્ષ લગી કેવળજ્ઞાન રહ્યુ, પછી વિચ્છેદ ગયુ (નષ્ટ થયું.) એ આરાને વિષે જન્મેલ હોય, તે પાચમા આરામા મોક્ષ જાય, પરંતુ પાંચમા આરાનો જન્મેલ હોય, તે પાચમા આરામા મોક્ષ જાય નહિ જબૂસ્વામીજી મોક્ષ પધાર્યા પછી દશ બોલ વિચ્છેદ ગયા તે આ પ્રમાણે:—૧ પરમ અવધિજ્ઞાન ૨ મન:પર્યવજ્ઞાન, ૩ કેવળજ્ઞાન, ૪ પરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્ર, ૫ સૂક્ષ્મ સપરાય ચારિત્ર, ૬ યથાખ્યાત ચારિત્ર, ૭ પુલાકલબ્ધિ ૮ ક્ષપક–ઉપશમ શ્રેણી, ૯ આહારક શરીર, ૧૦ જીનકલ્પી સાધુ એ દશ બોલ વિચ્છેદ ગયા (નષ્ટ થયા.)

ઇતિ ચોથા આરાના ભાવ સંપૂર્ણ.

પાંચમો આરો.

ચોથો આરો ઉતરીને પાંચમો આરો બેઠો, ત્યારે વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શના પર્યવ અનંત અનત ઓછા થયા. એ આરો એકવીશ હજાર વર્ષનો જાણવો. એ આરો દુ:ષમ નામે જાણવો, એટલે એકલી તદ્દન વિષમતા જાણવી એ આરાને વિષે સાત હાથનું શરીર અને બસો વર્ષમા ઊણુ આયુષ્ય જાણવું ઉતરતે આરે એક હાથનું શરીર ને વીશ વર્ષનુ આયુષ્ય જાણવુ. એ આરાને વિષે સહનન છ; સંસ્થાન છ: ઉતરતે આરે સેવાર્ત્ત સંહનન, હુડ સંસ્થાન. એ આરાને વિષે ૧૬ પાંસળીયો, ઉતરતે આરે આઠ પાસળીયો જાણવી એ આરાને વિષે દિન દિન પ્રત્યે આહારની ઇચ્છા ઉપજે તેવારે પોતપોતાના શરીર પ્રમાણે આહાર કરે. જમીનની સરસાઇ (રસ) થોડી એટલે કાંઇક સારી જાણવી, ઉતરતે આરે કુંભારના નીંભાડાની છાર સરખી જાણવી એ આરાને વિષે ગતિ ચાર જાણવી. (પાંચમી મોક્ષ ગતિએ ન જાય.) પાચમા આરાના લક્ષણના ૩૨ બોલ નીચે પ્રમાણે:–

૧ નગર, તે ગામડાં સરખા થશે

૨ ગામડા તે મસાણ સરખાં થશે

૩ ભલા (ઉચા) કુળના છોરૂ, તે દાસ, દાસી સરખા (નીચા કુળના) થશે

૪ પ્રધાનો લાલચી થશે

૫ રાજાઓ યમદંડ સરખા થશે.

૬ સારા કુળની સ્ત્રી તે લજ્જારહિત થશે.

૭ સારા કુળની સ્ત્રી તે વેશ્યા સરખી થશે.

૮ પુત્ર પોતાના છંદે (મરજી મુજબ, સ્વતંત્ર) ચાલશે

૯ શિષ્ય ગુરૂના અપવાદ બોલશે

૧૦ દુર્જન લોક સુખી થશે.

૧૧ સજ્જન લોક દુ:ખી થશે.

૧૨ દુર્ભિક્ષ દુકાળ ઘણા પડશે.

૧૩ ઉંદર, સર્પાદિની દાઢ ઘણી થશે

૧૪ બ્રાહ્મણો અર્થના લોભી થશે

૧૫ હિંસાએ ધર્મ પ્રવર્તાવનાર ઘણા થશે

૧૬ એક ધર્મના ઘણા ભેદ થશે

૧૭ મિથ્યાત્વીની દેવ ઘણા થશે,

૧૮ મિથ્યાત્વીની લોક ઘણા થશે

૧૯ માણસને દેવદર્શન દુર્લભ થશે

૨૦ વિદ્યાધરના વિદ્યાપ્રભાવ થોડા રહેશે

૨૧ ગોરસ (દૂધ, દહી, ઘી,) માં સરસાઇ થોડી રહેશે.

૨૨ બળદ પ્રમુખના બળ, આયુષ્ય થોડા રહેશે.

૨૩ સાધુ, સાધ્વીને માસ, કલ્પ તથા ચોમાસું કર્યા જેવાં ક્ષેત્ર થોડા રહેશે.

૨૪ ×શ્રાવકની અગિયાર પ્રતિમા તથા સાધુની બાર પ્રતિમા વિચ્છેદ જશે

૨૫ ગુરૂ શિષ્યને ભણાવશે નહિ

૨૬ શિષ્ય અવિનીત, ક્લેશી ઘણા થશે

૨૭ અધર્મી, કલેશી, ઝગડાખોર, કુમાણસ ઘણા થશે, ને સુમાણસ થોડા થશે

૨૮ આચાર્ય પોતપોતાના ગચ્છની પરંપરા, સમાચારી જુદી જુદી પ્રવર્તાવશે, તથા મૂઢ, મૂર્ખ માણસને મોહ, મિથ્યાત્વના પાશમા નાખશે, ઉત્સૂત્ર ભાખશે, નિંદનિક, કુબુદ્ધિક ઘણા થશે, પોતપોતાની પરંપરામા રાચશે

૨૯ સરલ, ભદ્રિક, ન્યાયી, પ્રમાણિક પુરૂષ થોડા રહેશે

૩૦ મ્લેચ્છના રાજ્ય ઘણા થશે

૩૧ હિંદુના રાજ્ય અલ્પ ઋદ્ધિવાળા ને થોડા રહેશે.

૩૨ મોટા કુળના રાજા તે નીચ કામ કરશે અન્યાય, અધર્મ તથા કુવ્યસનમા ઘણા રાચશે. **એ ૩૨ બોલ સંપૂર્ણ.**

એ આરાને વિષે ધન સર્વ વિચ્છેદ જશે લોઢાની ધાતુ રહેશે. ચામડાની મોહોરો ચાલશે, તે ધનવંત કહેવાશે એ આરાને વિષે એક ઉપવાસ. તે માસખમણ સરખો થશે [એ* આરાને વિષે જ્ઞાન સર્વ વિચ્છેદ જશે, ફકત દશવૈકાલિક સૂત્રના પહેલા ૪ અધ્યયન રહેશે. કોઇ માને છે કે, દશવૈકાલિક. ૨ ઉત્તરાધ્યયન, ૩ આચારાંગ ૪ આવશ્યક એ ચાર સૂત્ર રહેશે તે ઉપર ચાર જીવ એકાવતારી થશે તે ચાર જીવનાં નામ દુપસહ નામા આચાર્ય, ૨ ફાલ્ગુની નામા સાધ્વી ૩ જીનદાસ નામે શ્રાવક, ૪ નાગશ્રી નામે શ્રાવિકા એ સર્વ થઇને ૨૦૦૪ પાંચમા આરાના છેડા સુધી શ્રી મહાવીરના યુગધર જાણવા]

× શ્રાવકની ૧૧ પ્રતિમાનો વિચ્છેદ કોઈ કોઈ નથી માનતા.

* કોંઉંસ [ ] મા લખેલી વાત સિદ્ધાંતમા નથી, ગ્રંથની છે અને ચર્ચાસ્પદ છે

અષાઢ સુદી ૧૫ ને દિને શક્રેંદ્રનુ આસન ચળશે, ત્યારે શક્રેંદ્ર ઉપયોગ મુકીને જોશે કે આજે પાચમો આરો ઉતરીને કાલે છઠ્ઠો આરો બેસશે, એમ જાણીને શક્રેંદ્ર આવશે આવીને તે ચાર જીવને કહેશે, જે કાલે છઠ્ઠો આરો બેસશે, માટે આલોચી, પડિક્કમી, નિંદી, નિ શલ્ય થાઓ, એમ શક્રેંદ્ર કહેશે પછી તે ચાર જીવ તે પ્રમાણે કરી, સર્વને ખમાવી, નિઃશલ્ય થઇ સંથારો કરશે તે વખતે સવર્તક મહાસવર્તક નામે વાયરો થશે, તેણે કરી પહાડ, પર્વત, ગઢ, બેટ, કુવા, વાવ, સર્વ સ્થાનિક વિસર્ગલ (નાશ) થશે માત્ર ૧ વૈતાઢ્ય પર્વત, ૨ ગગા નદી, ૩ સિંધુ નદી, ૪ રૂષભકુટ, ૫ લવણની ખાડી, એ પાચ સ્થાનક રહેશે બીજાં સર્વ સ્થાનક તૂટી પડશે. તે ચાર જીવ સમાધિ પરિણામે કાળ કરીને પહેલા દેવલોકે જશે, ત્યારે ચાર બોલ વિચ્છેદ જશે ૧ પહેલે પ્રહરે જૈન ધર્મ વિચ્છેદ જશે, ૨ બીજે પ્રહરે મિથ્યાત્વીનો ધર્મ વિચ્છેદ જશે, ૩ ત્રીજે પ્રહરે રાજાની રીતભાત વિચ્છેદ જશે, ચોથે પ્રહરે બાદર અગ્નિ વિચ્છેદ જશે

એ પાંચમા આરાના છેડા સુધી ચાર ગતિમાં જીવ જાય, એક પાંચમી મોક્ષ ગતિમા ન જાય **ઇતિ પાંચમા આરાના ભાવ સંપૂર્ણ.**

છઠ્ઠો આરો.

જ્યારે પાંચમો આરો ઉતરીને છઠ્ઠો આરો બેસશે તે વખતે વર્ણ ગંધ, રસ, સ્પર્શના પર્યવ અનંત અનત ઓછા થશે. એ આરો એકવીશ હજાર વર્ષનો જાણવો; એટલે એ આરો ઘણો ભયંકર-ઘણો ત્રાસદાયક જાણવો એ આરાને વિષે એક હાથનું શરીર, ને ૨૦ વર્ષનુ આયુષ્ય, ઉતરતે આરે મૂઢા હાથનુ શરીર, ને ૨૦ વર્ષનુ આયુષ્ય, ઉતરતે આરે મૂઢા હાથનું શરીર ને ૧૬ વર્ષનુ આયુષ્ય જાણવું એ આરે સહનન એક સેવાર્ત્ત, સંસ્થાન એક હુંડ, ઉતરતે આરે પણ એમજ જાણવું. એ આરાને વિષે આઠ પાસળીયો, ઉતરતે આરે ચાર પાસળીયો, એ આરાના વિષે ૭ વર્ષની સ્ત્રી ગર્ભ ધરશે, તે કાળા કુદર્શની રીસાળ, નખ ને કેશ ઘણા એવા છોકરા જણશે. તે કૂતરીની પેઠે પરિવાર સાથે ફેરવશે. એ આરાને વિષે ગગા નદી, સિંધુ નદીમા વૈતાઢ્ય પર્વતના મૂળે ૭૨ બીલ હોશે, તે બીલમા મનુષ્ય તથા તિર્યંચ બીજમાત્ર રહેશે. ગગા સિંધુનો આડી બાસઠ જોજનનો પટ છે તેમા રથના ચીલા પ્રમાણે પહોળું તથા ગાડાની ધરી બૂડે એટલું પાણી રહેશે, તેમા મચ્છ, કચ્છ ઘણા થશે. તે બહોતેર બીલના મનુષ્ય, સધ્યાને પ્રભાત સમયે, મચ્છ, કચ્છ કાઢીને વેળુમા ભારશે, તે સૂર્યના તાપથી તેમજ ટાઢથી સીઝાઇ રહેશે તેનો મનુષ્ય આહાર કરશે તેના હાડકા, તથા ચામડી તિર્યંચ ચાટીને રહેશે. મનુષ્યના માથાની ખોપરીમા પાણી લાવીને પીશે એ રીતે

એકત્રીશ હજાર વર્ષ પૂરાં કરશે. જે માણસ દાન પુન્યરહિત, તેમજ નમોક્કાર રહિત વ્રત પ્રત્યાખ્યાન રહિત સમકિત વિનાનો હશે, તે એવા આરાને વિષે આવીને ઉપજશે. એવું જાણી જે કોઈ મનુષ્ય જૈન ધર્મ પાળશે, અથવા જૈન ધર્મની આસ્થા રાખશે તે જીવ આ ભવાબ્ધિમાંથી તરીને પરમ સુખ પામશે.

ઇતિ છઠ્ઠા આરાના ભાવ સંપૂર્ણ.

ઇતિ ૭ આરાના ભાવ સંપૂર્ણ.

૧૦ દશ દ્વારના જીવસ્થાનક.

ગાથા.

જીવઠાણ નામ, લખ્ખણ ઠિઇ, કિરિયા, કમ્મસત્તાઅ, બંધ, ઉદીરણ, ઉદઅ, નિજ્જરા, છ ભાવ, દશ દારાઅ. ૧

(ઉપર અંક: જીવઠાણ નામ ૧, લખ્ખણ ૨, ઠિઇ ૩, કિરિયા ૪, કમ્મસત્તાઅ ૫, બંધ ૬, ઉદીરણ ૭, ઉદઅ ૮, નિજ્જરા ૯, છ ભાવ ૧૦)

અર્થ.—**દશ દ્વારના નામ,** ૧ પહેલો ચઉદ જીવસ્થાનકના નામનો દ્વાર ૨ બીજો લક્ષણ દ્વાર, ૩ ત્રીજો સ્થિતિ દ્વાર, ૪ ચોથો ક્રિયા દ્વાર, ૫ પાંચમો કર્મસત્તા દ્વાર, ૬ છઠ્ઠો કર્મ બંધ દ્વાર, ૭ સાતમો કર્મ ઉદીર્ણ દ્વાર ૮ આઠમો કર્મ ઉદય દ્વાર, ૯ નવમો કર્મનિર્જરા દ્વાર ૧૦ દશમો છ ભાવ દ્વાર

દશ દ્વારનો વિસ્તાર.

પહેલો નામદ્વાર, તે ચૌદ જીવસ્થાનકના નામ

૧ મિથ્યાત્વ જીવસ્થાનક ૨ સાસ્વાદાન જીવસ્થાનક. ૩ સમમિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ જીવસ્થાનક ૪ અવ્રતી સમદૃષ્ટિ જીવસ્થાનક. ૫ દેશવતી જીવસ્થાનક ૬ પ્રમત્ત સંયતિ જીવસ્થાનક ૭ અપ્રમત્ત સંયતિ જીવસ્થાનક, ૮ નિવર્તિ બાદર જીવસ્થાનક, ૯ અનિવર્તિ બાદર જીવસ્થાનક ૧૦ સૂક્ષ્મ સંપરાય જીવસ્થાનક ૧૧ ઉપશમ મોહનીય જીવસ્થાનક, ૧૨ ક્ષીણ મોહનીય જીવસ્થાનક. ૧૩ સયોગી કેવલી જીવસ્થાનક ૧૪ અજોગી કેવલી જીવસ્થાનક. **ઇતિ નામ દ્વાર સંપૂર્ણ.**

બીજો લક્ષણ દ્વાર.

૧ મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ જીવસ્થાનકનું લક્ષણ, જે મિથ્યાત્વના બે પ્રકાર. ૧ ઉણાદરિત, ૨ તવાદરિત

૧ ઉણાદરિત તે ઓછું અધિકું સર્દહે તથા પ્રરૂપે.

૨ તવાદરિત તે વિપરીત સર્દહે તથા પ્રરૂપે

મિથ્યાત્વના ચાર ભેદ.

૧ એક મૂળથીજ વીતરાગનાં વચન સર્દહે નહિ, ત્રણસેં ત્રેસઠ પાખંડીવત્, શાખ સૂયગડાંગની. (સૂત્રકૃતાંગની.)

૨ એક કાંઈક સર્દહે, કાંઈક ન સર્દહે, જમાલી પ્રમુખ સાત નીન્હવવત્, શાખ સૂત્ર ઉવવાઇ તથા ઠાણાંગના સાતમે ઠાણે.

૩ એક આઘું પાછું ઓછું અધિકું સર્દહે, ઉદકપેઢાલ પુત્રવત્, શાખ સૂત્ર સૂયગડાંગ બીજા શ્રુતસ્કંધના સાતમા અધ્યયને.

૪ એક જ્ઞાનાંતરાદિક તેર બોલને વિષે શંકા કંખા વેદે તે. ૧ જ્ઞાનાંતર, ૨ દર્શનાંતર, ૩ ચારિત્રાંતર, ૪ લિંગાંતર, ૫ પ્રવચનાંતર, ૬ પ્રાવચનાંતર, ૭ કલ્પાંતર, ૮ માર્ગાંતર, ૯ મતાંતર, ૧૦ ભંગાંતર, ૧૧ નયાંતર ૧૨ નિયમાંતર ૧૩ પ્રમાણાંતર, તેની શાખ સૂત્ર ભગવતી શતક પહેલે, ઉદ્દેશે ત્રીજે. ૧.

૨ સાસ્વાદાન સમદૃષ્ટિ જીવસ્થાનકનું લક્ષણ, જે સમકિત વમતો વમતો છેડે. પરાસ માત્ર રહે, બે ઇંદ્રિયાદિક ને અપર્યાપ્ત વખતે હોય, પર્યાપ્ત થયા પછી મટી જાય, સંજ્ઞી ૫ ચેંદ્રિય ને પર્યાપ્ત થયા પછી પણ હોય, તેને સાસ્વાદાન સમદૃષ્ટિ જીવસ્થાનક કહીએ. શાખ સૂત્ર જીવાભિગમ, દંડકને અધિકારે.

૩ ત્રીજું સમમિથ્યાત્વદૃષ્ટિ જીવસ્થાનકનું લક્ષણ, જે મિથ્યાત્વમાંથી નીકળ્યો પણ સમકિત પામ્યો નથી, એવે અંતરાલે અધ્યવસાયને રસે કરીને પ્રવર્તતો થકો આયુષ્ય કર્મ બાંધે નહિ, કાળ પણ કરે નહિ, શાથી જે થોડા કાળ માટે, અનિશ્ચયપણા માટે ત્રીજેથી પડીને પહેલે આવે, અથવા ત્યાંથી ચોથા આદિ જીવસ્થાનક જાય, ત્યારે આયુષ્ય બાંધે, કાળ પણ કરે શાખ, સૂત્ર ભગવતી, શતક ત્રીશમે અથવા છવીશમે. ૩

૪ ચોથું અવ્રતી સમદૃષ્ટિ જીવસ્થાનકનું લક્ષણ, જે શંકા કંક્ષા રહિતપણે વીતરાગના વચન શુદ્ધ ભાવે સદહે, તથા અતીત આણી શેચવે, ચોરી પ્રમુખ વિરૂદ્ધ આચરણ આચરે નહિ. શા માટે જે લોક મધ્યે હિલનીક, નિંદનીક કહેવાય માટે, સમ્યકૃત્વીને વ્યવહાર ન પહોચે; તેની શાખ, સૂત્ર ઉત્તરાધ્યયનના ૨૮ ના મોક્ષ માર્ગના અધ્યયને ૪.

૫ દેશવ્રતી જીવસ્થાનકનું લક્ષણ, જે યથાતથ્ય સમકિત સહિત, વિજ્ઞાન વિવેક સહિત, દેશથકી વ્રત આદરે, તે જઘન્ય એક નમોકારસી પ્રત્યાખ્યાન તથા એક જીવને હણવાનાં પ્રત્યાખ્યાન, ઉત્કૃષ્ટ ૧૧ શ્રાવકની પ્રતિમા આદરે તેને દેશવ્રતી જીવસ્થાનક કહિએ શાખ, સૂત્ર ભગવતી, શતક સતરમે ઉદ્દેશે બીજે છે. ૫

૬ પ્રમત્તસંયતિ જીવસ્થાનકનું લક્ષણ, જે સમકિત સહિત સર્વ વ્રત આદરે, પ્રમત્તનો અર્થ જે (અપ્રમત્ત જીવસ્થાનકે સંજ્વલનના ચાર કષાય છે તે થકી) **પ્ર** કહેતા વિશેષે **મત્ત** કહેતા માતો છે સંજ્વલનનો ક્રોધ, માન, માયા, લોભ તેને પ્રમત્ત સંયત જીવસ્થાનક કહિયે, પણ પ્રમાદી ન કહિયે. ૬.

૭ સાતમા અપ્રમત્ત સંયમિ જીવસ્થાનકનું લક્ષણ, જે **અ** કહેતા નથી, **પ્ર** કહેતા વિશેષ, **મત્ત** કહેતા માતા, સંજ્વલનનો ક્રોધ માન, માયા, લોભ એટલે છઠ્ઠાથી કાંઈક પાતળો છે, તેને અપ્રમત્ત સયતિ જીવસ્થાનક કહિયે ૭

૮ આઠમા નિવર્તિ બાદર જીવસ્થાનકનું લક્ષણ, જે નિવર્તિ કહેતા નિવર્ત્યો છે, સંજ્વલનના ક્રોધ અને માનથકી તેને નિવર્તિ બાદર જીવસ્થાનક કહિયે ૮.

૯ નવમું અનિવર્તિ બાદર જીવસ્થાનકનું લક્ષણ, અનિવર્તિ કહેતા. નથી નિવર્ત્યો, સંજ્વલનના લોભ થકી તેને અનિવર્તિ બાદર જીવસ્થાનક કહિયે ૯

૧૦ દશમું સૂક્ષ્મ સંપરાય જીવસ્થાનકનું લક્ષણ, જે થોડાક સંજ્વલનના લોભનો ઉદય છે, તેને સૂક્ષ્મસંપરાય જીવસ્થાનક કહિયે ૧૦

૧૧ અગિયારમું ઉપશાંત મોહનીય જીવસ્થાનકનું લક્ષણ, જે મોહનીય કર્મની ૨૮ પ્રકૃતિ ઉપશમાવી છે તેને ઉપશાંત મોહનીય જીવસ્થાનક કહિયે. ૧૧.

૧૨ બારમું ક્ષીણ મોહનીય જીવસ્થાનકનું લક્ષણ, જે મોહનીય કર્મની ૨૮ પ્રકૃતિ ક્ષય કરી છે તેને ક્ષીણ મોહનીય જીવસ્થાનક કહિયે. ૧૨

૧૩ સયોગી કેવળી જીવસ્થાનકનું લક્ષણ, જે મન, વચન, કાયના શુભ યોગ સહિત, કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શનપણે પ્રવર્તે, તેને સયોગી કેવળી જીવસ્થાનક કહિયે.

૧૪ ચૌદમું અયોગી કેવળી જીવસ્થાનકનું લક્ષણ, જે શરીર સહિત મન, વચન, કાયાના યોગ રૂંધીને કેવળજ્ઞાન કેવળદર્શનપણે પ્રવર્તે તેને અયોગી કેવળી જીવસ્થાનક કહિયે ૧૪

ઇતિ બીજો લક્ષણ દ્વાર સંપૂર્ણ.

ત્રીજો સ્થિતિ દ્વાર

પહેલા મિથ્યાત્વ જીવસ્થાનકની સ્થિતિ, ત્રણ પ્રકારની.

૧ અનાદિ અપર્યવસિત તે મિથ્યાત્વની આદિ નથી અને અંત (છેડો) પણ નથી, તે અભવ્ય જીવોનું મિથ્યાત્વ જાણવું.

૨ અનાદિ સપર્યવસિત, તે મિથ્યાત્વની આદિ નથી, પણ અંત (છેડો) છે તે ભવ્ય જીવોનું મિથ્યાત્વ જાણવું. ૨.

૩ સાદિ સપર્યવસિત, તે મિથ્યાત્વની આદિ છે અને અંત પણ છે. અનાદિ કાળનુ જીવને મિથ્યાત્વ છે, તે ભવ્ય જીવ કોઇક વારે, સમકિત પામ્યો તેમાથી સસાર-પરિભ્રમણ યોગ કર્મને વિશેષે કરી, સમકિતથી પડયો ને મિથ્યાત્વ પામ્યો. તે ભવ્ય જીવ સમદષ્ટિ પાંડવાઇ આશ્રા જાણવું તે મિથ્યાત્વની સ્થિતિ, જઘન્ય, અંતર્મુહૂર્તની ઉત્કૃષ્ટ અર્ધ પુદગલ પરાવર્તનમા દેશ ન્યૂન તે જીવ, નિશ્ચયથી સમકિત પામી મોક્ષ જાય ૩.

મિથ્યાત્વ જીવસ્થાનકની સ્થિતિ કહી તેની શાખ, સૂત્ર જીવાભિગમ દંડકને અધિકારે.

૨-૩ બીજા અને ત્રીજા એ બે જીવસ્થાનકની સ્થિતિ, જઘન્ય, એક સમયની, ઉત્કૃષ્ટ, અંતર્મુહૂર્તની, ૨-૩.

૪ ચોથા જીવસ્થાનકની સ્થિતિ, જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટ છાસઠ સાગરોપમ ઝાઝેરા ૪

૫ પાંચમા જીવસ્થાનકની સ્થિતિ, જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટ ક્રોડ પૂર્વમાં દેશ ન્યૂન. ૫.

૬ છઠ્ઠા જીવસ્થાનકની સ્થિતિ. પરિણામ આશ્રી, જઘન્ય એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ ક્રોડ પૂર્વમાં દેશ ન્યૂન. પ્રવર્તન આશ્રી, જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની ઉત્કૃષ્ટ ક્રોડ પૂર્વમા દેશ ન્યુન, તે ધર્મદેવ આશ્રી તેની શાખ, સૂત્ર ભગવતી શતક બારમે, ઉદ્દેશે નવમે ૬.

૭ સાતમા, ૮ આઠમા, ૯ નવમા, ૧૦ દશમા, ને ૧૧ અગિયારમાં એ પાચ જીવસ્થાનકની સ્થિતિ, જઘન્ય, એક સમયની ઉત્કૃષ્ટ, અંતર્મુહૂર્ત્તની, તેની શાખ, સૂત્ર ભગવતી શતક પચીશમે. ૧૧

૧૨ બારમા જીવસ્થાનકની સ્થિતિ જઘન્ય, અંતર્મુહુર્તની ઉત્કૃષ્ટ, અંતર્મુહુર્તની ૧૨.

૧૩ તેરમા જીવસ્થાનકની સ્થિતિ,-જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટ, ક્રોડ પૂર્વમા દેશ ન્યૂન. ૧૩.

૧૪ ચૌદમા જીવસ્થાનકની સ્થિતિ, જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની; ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુહૂર્તની, તે અંતર્મુહૂર્ત કેવું. લઘુ પાચ અક્ષર (અ ઇ ઉ ઋ લૃ) ઉચ્ચારે, એટલા વખતનો જે કાળ, તે અંતર્મુહુર્ત જાણવું. ૧૪.

ઇતિ ત્રીજો સ્થિતિદ્વાર સંપૂર્ણ.

ચોથો ક્રિયાદ્વાર.

ક્રિયા પચીશ છે, તે ૧ કાઇયા ક્રિયા ઇત્યાદિક પચીશ ક્રિયા પ્રથમ લખી છે, તેમાની ક્રિયા જે જે જીવસ્થાનકે જેટલી જે જે કારણે કરીને લાગે તેનો વિસ્તાર. કર્મ આઠ છે, તેમા એક ચોથું મોહનીય કર્મ સરદાર છે. તે મોહનીય કર્મની ૨૮ પ્રકૃતિ છે.

તે ૨૮ પ્રકૃતિનો વિસ્તાર કર્મ પ્રકૃતિના થોકડા મધ્યે લખેલ છે તે મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિની સત્તા, ઉદય, ક્ષયોપશમ, ક્ષયને લીધે જે જે ક્રિયા લાગે, અને જે જે ક્રિયા ન લાગે તે કહિયે છીએ.

પહેલે મિથ્યાત્વ જીવસ્થાનકે, જે મોહનીય કર્મની ૨૮ પ્રકૃતિ છે, તેમા ।। અભવ્યને છવીશ પ્રકૃતિની સત્તા છે તે ૧ સમકિત મોહનીય, ૨ સમમિથ્યાત્વ મોહનીય, એ બે વર્જીને. કેટલાએક ભવ્ય જીવને ૨૮ પ્રકૃતિનો ઉદય છે, તેમા મિથ્યાત્વનુ બળ વિશેષ છે, તેમા બેનુ ખરું, ને ત્રણનો વાદ બેનુ ખરૂં તે, ૧ સમકિત મોહનીય, ૨ સમમિથ્યાત્વ મોહનીય, એ બેનુ ખરૂ ત્રણનો વાદ તે, ૧ અક્રિયાવાદી, ૨ અજ્ઞાનવાદી, ૩ વિનયવાદી, એ ત્રણનો વાદ; તેણે કરીને ચોવીશ સંપરાય ક્રિયા લાગે. ૧.

બીજી જીવસ્થાનકે, મોહનીય કર્મની ૨૮ પ્રકૃતિમાની અઠાવીશનો ઉદય છે, તેમા સાસ્વાદાનનું બળ વિશેષ છે, તેમા બેનુ ખરૂં ને બેનો વાદ. બેનું ખરૂં તે ૧ મિથ્યાત્વ મોહનીય, ૨ સમમિથ્યાત્વ મોહનીય, એ બેનું ખરૂં ને બેનો વાદ તે ૧. અક્રિયાવાદી, ૨. અજ્ઞાનવાદી એ બેનો વાદ, તેણે કરીને ચોવીશ સંપરાય ક્રિયા લાગે ૨.

ત્રીજે સમમિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ જીવસ્થાનકે, મોહનીય કર્મની ૨૮ પ્રકૃતિ માહેની ૨૮ નો ઉદય. તેમા સમમિથ્યાત્વનું બળ વિશેષ છે, તેમાં બેનું ખરૂં, ને બેનો વાદ બેનુ ખરૂ તે ૧ સમકિત મોહનીય, ૨ મિથ્યાત્વ મોહનીય, એ બેનુ ખરૂ, બેનો વાદ તે ૧ અજ્ઞાનવાદી, ૨ વિનયવાદી, એ બેનો વાદ, તેણે કરીને ૨૪ સંપરાય ક્રિયા લાગે ૩

ચોથે અવ્રતી સમદૃષ્ટિ જીવસ્થાનકે, મોહનીય કર્મની ૨૮ પ્રકૃતિ માહેની સાતનો ક્ષયોપશમ, એકવીશનો ઉદય, સાતનો ક્ષયોપશમ, તે અનંતાનુબંધી ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, સમકિત મોહનીય ૫, મિથ્યાત્વ મોહનીય ૬, સમમિથ્યાત્વ મોહનીય ૭, એ સાતનો ક્ષયોપશમ ૨૧ નો ઉદય તે, ઉપર જે સાત બોલ કહ્યા તે વર્જ્યા; સાતના ક્ષયોપશમ માટે, એક મિથ્યાદર્શનવત્તિયા ક્રિયા ન લાગે, એકવીશના ઉદય માટે, તેવીશ સંપરાય ક્રિયા લાગે ૪

પાંચમે દેશવ્રતી જીવસ્થાનકે, મોહનીય કર્મની ૨૮ પ્રકૃતિ માહેની ૧૧ નો ક્ષયોપશમ ૧૭ નો ઉદય. અગીઆરનો ક્ષયોપશમ તે ૧ અનંતાનુબંધી.

ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા, ૪ લોભ, ૫ સમક્તિ મોહનીય, ૬ મિથ્યાત્વ મોહનીય, ૭ સમમિથ્યાત્વ મોહનીય, ૮ અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, ૯ માન, ૧૦ માયા, ૧૧ લોભ, એ અગિયારનો ક્ષયોપશમ. સત્તરનો ઉદય, તે, જે ઉપર અગિયાર બોલ કહ્યા તે વર્જ્યા, શેષ સત્તરનો ઉદય, ૧૧ ના ક્ષયોપશમ માટે મિથ્યાત્વદર્શનવત્તિયા ક્રિયા, અપ્રત્યાખ્યાન ક્રિયા. એ બે ક્રિયા, ન લાગે; સત્તરના ઉદય માટે ૨૨ સંપરાય ક્રિયા લાગે ૫.

છઠ્ઠે **પ્રમત્ત સંયતિ જીવસ્થાનકે,** મોહનીય કર્મની ૨૮ પ્રકૃતિ માહેની ૧૫ નો ક્ષયોપશમ, તેરનો ઉદય પન્નરનો ક્ષયોપશમ તે, ૧ અનંતાનુબંધી ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા, ૪ લોભ, ૫ સમક્તિ મોહનીય, ૬ મિથ્યાત્વ મોહનીય, ૭ સમમિથ્યાત્વ મોહનીય, ૮ અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, ૯ માન, ૧૦ માયા, ૧૧ લોભ, ૧૨ પ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, ૧૩ માન, ૧૪ માયા, ૧૫ લોભ, એ ૧૫ નો ક્ષયોપશમ. તેરનો ઉદય. તે ઉપર કહ્યા તે ૧૫ વર્જ્યા શેષ ૧૩ નો ઉદય; ૧૫ના ક્ષયોપશમ માટે ૨૨ સંપરાય ક્રિયા ન લાગે, તેરના ઉદયે કરીને, ૧ આરંભિયા, ૨ માયાવત્તિયા, એ બે ક્રિયા લાગે છઠ્ઠે જીવસ્થાનકે આરંભ નહિ કરે પણ ધૃતના કુંભવત્

સાતમે જીવસ્થાનકે, મોહનીય કર્મની ૨૮ પ્રકૃતિ માહેની સોળનો ક્ષયોપશમ, ૧૨ નો ઉદય સોળનો ક્ષયોપશમ તે ૧૫ ઉપર કહ્યા તે અને ૧ સંજ્વલનનો ક્રોધ એવં સોળનો ક્ષયોપશમ બારનો ઉદય તે ક્ષયોપશમના ૧૬ ટાળ્યા, શેષ બારનો ઉદય સોળના ક્ષયોપશમ માટે ૨૩ સંપરાય ક્રિયા ન લાગે. બારના ઉદય માટે, એક માયાવત્તિયા ક્રિયા લાગે ૭

આઠમે જીવસ્થાનકે, મોહનીય કર્મની ૨૮ પ્રકૃતિ માંહેની સાતનો ઉપશમ તથા ક્ષાયિક, ૧૦ નો ક્ષયોપશમ, અગિયારનો ઉદય. સાતનો ઉપશમ તથા ક્ષાયિક તે ૧ અનંતાનુબંધી ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા, ૪ લોભ ૫ સમકિત મોહનીય, ૬ મિથ્યાત્વ મોહનીય. ૭ સમમિથ્યાત્વ મોહનીય, એ સાતનો ઉપશમ તથા ક્ષાયિક. ૧૦ નો ક્ષયોપશમ તે, અપ્રત્યાખ્યાની ચાર, પ્રત્યાખ્યાની ચાર એવં આઠ, ૯ સંજ્વલનનો ક્રોધ, ૧૦ માન, એ દશનો ક્ષયોપશમ. અગિયારનો ઉદય તે, નોકષાયના નવ, ૧૦ સંજ્વલનની માયા, ૧૧ લોભ એ અગિયારનો ઉદય દશના ક્ષયોપશમ માટે તેવીશ સંપરાય ક્રિયા ન લાગે અગિયારના ઉદય માટે એક માયાવત્તિયા ક્રિયા લાગે ૮

નવમે જીવસ્થાનકે, મોહનીય કર્મના ૨૮ પ્રકૃતિ માહેની ૧૦ નો ઉપશમ તથા ક્ષાયિક, ૧૧ નો ક્ષયોપશમ, ૭ નો ઉદય. તેમાં દશનો ઉપશમ તથા ક્ષાયિક તે, અનંતાનુબંધીના ચાર, ૫ સમકિત મોહનીય, ૬ મિથ્યાત્વ મોહનીય, ૭ સમમિથ્યાત્વ મોહનીય, ને ત્રણ વેદ એ ૧૦ નો ઉપશમ તથા ક્ષાયિક અગિયારનો ક્ષયોપશમ તે અપ્રત્યાખ્યાની ચાર, પ્રત્યાખાની ચાર, ૮, ૯ સંજ્વલનો ક્રોધ, ૧૦

માન, ૧૧ માયા એ અાગયારનો ક્ષયોપશમ. સાતનો ઉદય તે નોકષાય ૯ માંથી ત્રણ વેદ વર્જીને ૭, અને સંજ્વલનો લોભ, એ સાતનો ઉદય ૧૧ ના ક્ષયોપશમ માટે ૨૩ સંપરાય ક્રિયા ન લાગે, સાતના ઉદય માટે એક માયાવત્તિયા ક્રિયા લાગે ૯.

દશમે જીવસ્થાનકે, મોહનીય કર્મના ૨૮ પ્રકૃતિ માહેની ૨૭ નો ઉપશમ અથવા ક્ષાયિક, એક થોડા સંજવલનના લોભનો ઉદય, ૨૭ ના ઉપશમ અથવા ક્ષયિકે કરી ૨૩ સંપરાય ક્રિયા ન લાગે, એક સંજ્વલનના લોભને ઉદયે કરી, એક માયાવત્તિયા ક્રિયા લાગે ૧૦.

અગિયારમે જીવસ્થાનકે, મોહનીય કર્મની ૨૮ પ્રકૃતિ. તે સર્વે ઉપશમાવી છે, તેણે કરીને ૨૪ સંપરાય ક્રિયા ન લાગે, પણ સાત કર્મનો ઉદય છે, તેણે કરીને એક ઇર્યાપથિકા (ઇરિયાવહિયા) ક્રિયા લાગે. ૧૧

બારમે જીવસ્થાનકે, મોહનીય કર્મના ૨૮ પ્રકૃતિ, છે, તે સર્વે ખપાવી છે, માટે ૨૪ સંપરાય ક્રિયા ન લાગે પણ સાત કર્મનો ઉદય છે, તેણે કરીને એક ઇર્યાપથિકા ક્રિયા લાગે ૧૨

તેરમે જીવસ્થાનકે, ચાર ઘાતીયા કર્મ ખપાવ્યા છે, તેણે કરીને ૨૪ સંપરાય ક્રિયા ન લાગે, ચાર અઘાતિયા કર્મના ઉદયે કરીને એક ઇર્યાપથિકા ક્રિયા લાગે. ૧૩

ચૌદમે જીવસ્થાનકે, ચાર ઘાતીયા કર્મ ખપાવ્યા છે. ચારનો ઉદય તેમાં, પણ વેદનીય કર્મનું બળ હતુ તે ભાગ્યુ તે ભણી ત્યાં એક પણ ક્રિયા ન લાગે.

ઇતિ ચોથો ક્રિયાદ્વાર સંપૂર્ણ.

પાંચમો કર્મની સત્તાનો દ્વાર.

પહેલે માંડીને નિરંતર ૧૧ મા જીવસ્થાનક પર્યંત આઠે કર્મની સત્તા, બારમે જીવસ્થાનકે સાત કર્મની સત્તા, મોહનીય ન હોય તેરમે ને ચૌદમે જીવસ્થાનકે ચાર કર્મની સત્તા તે ૧ વેદનીય કર્મ, ૨ આયુષ્ય કર્મ, ૩ નામ કર્મ ૪ ગોત્ર કર્મ.

ઇતિ પાંચમો કર્મની સત્તાનો દ્વાર સંપૂર્ણ.

છઠ્ઠો કર્મના બંધનો દ્વાર.

પહેલે તથા બીજે જીવસ્થાનકે સાત આઠ કર્મ બાંધે, સાત બાંધે તો આયુષ્ય કર્મ વર્જીને સાત કર્મ બાંધે. ચોથાથી સાતમા જીવસ્થાનક સુધી સાત, તથા આઠ કર્મ બાંધે, તો આયુષ્ય કર્મ વર્જીને. ત્રીજા, આઠમા નવમા જીવસ્થાનકે સાત કર્મ બાંધે, તે આયુષ્ય કર્મ વર્જીને દશમે જીવસ્થાનકે ૭ કર્મ બાંધે, તે આયુષ્ય ને મોહનીય એ બે કર્મ વર્જીને અગિયારમે બારમે તેરમે જીવસ્થાનકે એકજ શાતાવેદનીય કર્મ બાંધે ચૌદમે જીવસ્થાનકે એક પણ કર્મ ન બાંધે

ઇતિ છઠ્ઠો કર્મના બંધનો દ્વાર સંપૂર્ણ.

સાતમો કર્મની ઉદીરણાનો દ્વાર.

પહેલે જીવસ્થાનકે, સાત અથવા આઠ અથવા છ કર્મની ઉદીરણા કરે સાતની કરે તો વેદનીય વર્જીને, છની કરે તો વેદનીય, આયુષ્ય, એ બે વર્જીને

બીજે, ત્રીજે, ચોથે, પાંચમે જીવસ્થાનકે, સાત તથા આઠની ઉદીરણા કરે. સાતની કરે તો આયુષ્ય વર્જીને.

છઠ્ઠે, સાતમે, આઠમે, નવમે એ ચાર જીવસ્થાનકે, સાત, આઠ, છની ઉદીરણા કરે સાતની કરે તો આયુષ્ય વર્જીને છની કરે તો, આયુષ્ય ને વેદનીય વર્જીને

દશમે જીવસ્થાનકે, છ ને પાચની ઉદીરણા કરે. છની કરે તો આયુષ્ય ને વેદનીય એ બે વર્જીને, પાચની કરે તો આયુષ્ય, વેદનીય, મેહનીય, એ ત્રણ વર્જીને

અગિયારમે જીવસ્થાનકે, પાચ કર્મની ઉદીરણા કરે, તે આયુષ્ય, વેદનીય, મોહનીય, એ ત્રણ વર્જીને.

બારમે, તેરમે, જીવસ્થાનકે બે કર્મની ઉદીરણા કરે, તે ૧ નામ ને ૨ ગોત્રની.

ચૌદમે જીવસ્થાનકે, એક પણ કર્મની ઉદીરણા કરે નહિ.

ઇતિ સાતમો કર્મ ઉદીરણાનો દ્વાર સંપૂર્ણ.

આઠમો કર્મના ઉદયનો દ્વાર, ને નવમો કર્મની નિર્જરાનો દ્વાર.

પહેલેથી માંડીને નિરંતર દશમા જીવસ્થાનક સુધી આઠ કર્મનો ઉદય ને આઠ કર્મની નિર્જરા. અગિયારમે, બારમે જીવસ્થાનકે, મોહનીય વર્જીને સાતનો ઉદય ને સાતની નિર્જરા તેરમે, ચૌદમે જીવસ્થાનકે, ચાર કર્મનો ઉદય ને ચાર કર્મની નિર્જરા, તે ૧ વેદનીય, ૨ આયુષ્ય, ૩ નામ, ૪ ગોત્ર, એ ચાર

ઇતિ ઉદય નિર્જરા દ્વાર સંપૂર્ણ.

દશમો છ ભાવનો દ્વાર.

છ ભાવનાં નામ. ૧ ઔદયિક, ૨ ઔપશમિક, ૩ ક્ષાયિક, ૪ ક્ષયોપશમિક, ૫ પારિણામિક ૬ સાન્નિપાતિક

છ ભાવના ભેદ.

૧ ઔદાયિક ભાવના બે ભેદ. ૧ જીવ ઔદયિક, ૨ અજીવ ઔદયિક.

૧ જીવ ઔદયિકના બે ભેદ. ૧ ઔદયિક, ૨ ઔદાયક નિષ્પન્ન ૧

૧ તેમા આઠ કર્મનો ઉદય છે તેને ઔદયિક કહિયે, અને ૨ આઠ કર્મના ઉદય થકી જે જે પદાર્થ નીપજે તેને ઔદયિક નિષ્પન્ન કહિયે તે આઠ કર્મના ઉદય થકી શા શા પદાર્થ નીપજે તે ગાથા અર્થે કરીને બત્રીશ બોલ જેમ છે તેમ કહિયે છીએ

ગાથા

ગઇ, કાય, કસાય, વેદ, લેસ્સ, મિચ્છદિઠિ, અવિરિએ;
અસન્ની અનાણીઆહારે, છઉમસ્થ સજોગી સંસારસ્થઅસિદ્ધેય.

અર્થ.—ગતિ ચાર, ૪. કાય છ, ૧૦ કષાય ચાર, ૧૪. વેદ ત્રણ, ૧૭ લેશ્યા છ, ૨૩ મિથ્યાત્વદૃષ્ટિ એક. ૨૪ અવ્રતીપણું એક, ૨૫. અસંજ્ઞીપણુ એક ૨૬. અજ્ઞાન એક, ૨૭ અહારકપણું એક, ૨૮. છદ્મસ્થપણું, ૨૯ સજોગીપણુ, ૩૦. સંસારને વિષે રહેવાપણુ, ૩૧ અસિદ્ધપણું, ૩૨. એ પ્રમાણે ૩૨ બોલ જીવ ઔદયિકથી પામે એ જીવ ઔદયિકના ભેદ કહ્યા. ૧

૨ અજીવ ઔદયિકના ચૌદ ભેદ. ૧ ઔદારિક શરીર, ૨ ઔદારિક શરીરે જે જે પુદ્ગલ પરિણમે ૩ વૈક્રિય શરીર, ૪ વૈક્રિય શરીરે જે જે પુદ્ગલ પરિણમે, ૫ આહારક શરીર, ૬ આહારક શરીરે જે જે પુદ્ગલ પરિણમે ૭ તેજસ્ શરીર, ૮ તેજસ્ શરીરે જે જે પુદ્ગલ પરિણમે, ૯ કાર્મણ શરીર, ૧૦ કાર્મણ શરીરે જે જે પુદ્ગલ પરિણમે, ૧૧ વર્ણ, ૧૨ ગંધ, ૧૩ રસ, ૧૪ સ્પર્શ એ અજીવ ઔદયિકના ભેદ સંપૂર્ણ ૨

બીજે ઔપશમિક ભાવના બે ભેદ. ૧ ઔપશમિક ને ૨ ઔપશમિક નિષ્પન્ન ઔપશમિક તે મોહનીય કર્મની ૨૮ પ્રકૃતિ ઉપશમાવી છે તે ઔપશામક નિષ્પન્ન તે મોહનીય કર્મના ઉપશમ થકી જે જે પદાર્થ નીપજે તેને ઔપશમિક નિષ્પન્ન કહિયે.

ઉપશમથી શા શા પદાર્થ ઉપજે તેની ગાથા તથા અર્થ

ગાથા.

કસાય પેજજદોસે, દંસણમોહણીજે ચરિત મોહણીજે;
સમ્મત્ત ચરીત લદ્ધિ, છઉમથ્થે વીયરાગે ય. ૧

અર્થ-કસાય ચાર, ૪ રાગ. ૫ દ્વેષ ૬ દર્શન મોહનીય, ૭. ચારિત્ર મોહનીય, ૮ એ આઠની ઉપશમતા સમકિત તથા ઉપશમ ચારિત્રની લબ્ધિની પ્રાપ્તિ, ૯. છદ્મસ્થપણું ૧૦ યથાખ્યાત ચારિત્રપણુ, ૧૧. એ અગિયાર બોલ ઉપશમથી પામે ૧ તેમજ એજ અગિયાર બોલ, ઉપશમ નિષ્પન્નથી પણ પામે ૨ ઇતિઉપશમભાવ સંપૂર્ણ

ત્રીજે ક્ષાયિક ભાવના બે ભેદ. ૧ ક્ષાયિક, ૨ ક્ષાયિક નિષ્પન્ન તેમાં ક્ષાયિક તે આઠ કર્મને ખપાવે તે ૧. ક્ષાયિક નિષ્પન્ન તે આઠ કર્મ ખપાવ્યા પછી જે જે પદાર્થ નીપજે તેને ક્ષાયિક નિષ્પન્ન કહિયે ૨

ક્ષાયિક નિષ્પન્નના આઠ ભેદ.

૧ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ ખપાવે ત્યારે કેવળજ્ઞાન પામે, ૨ દર્શના વરણીય કર્મ ખપાવે ત્યારે કેવળ દર્શન પામે, ૩ વેદનીય કર્મ ખપાવે ત્યારે નિરાબાધપણુ પામે,

૪ મોહનીય કર્મ ખપાવે ત્યારે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પામે; ૫ આયુષ્ય કર્મ ખપાવે ત્યારે અક્ષયપણું પામે, ૬ નામ કર્મ ખપાવે ત્યારે અરૂપીપણું પામે, ૭ ગોત્ર કર્મ ખપાવે ત્યારે અગુરૂલઘુપણું પામે, ૮ અંતરાય કર્મ ખપાવે ત્યારે વીર્યપણું પામે

ઇતિ ક્ષાયિક ભાવના ભેદ સંપૂર્ણ.

ચોથે ક્ષાયોપશમિક ભાવના ભેદ. ૧ ક્ષાયોપશમિક નિષ્પન્ન ક્ષાયોપશમિક, તે ઉદય આવ્યા કર્મને ખપાવે, ને ઉદય નથી આવ્યા તેને ઉપશમાવે તેને ક્ષાયોપશમિક કહિયે. ક્ષાયોપશમિક નિષ્પન્ન તે ક્ષયોપશમમાથી જે જે પદાર્થ નીપજે તેને ક્ષાયોપશમિક નિષ્પન્ન કહીયે.

ક્ષાયોપ શમિકથી શા શા પદાર્થ નીપજે તેની ગાથા તથા અર્થ.

ગાથા.

દશ ઉવઉગ તિદિઠિ, ચઉ ચરિત્ર, ચરિતાચારિત્તે ય;
દાણાઈ પંચ લદ્ધિ, વીરિયત્તિ પંચ ઈંદિયે. ૧
દુવાલસ, અંગ ધરે નવ પુવ્વી જાવ ચઉદશ પુવિએ;
ઉવસમ, ગણિ પડીમાઅ, ઇઈ ખઉસમ, નીષ્ફન્ને ૨

અર્થ—૧૦ ઉપયોગ છદ્મસ્થના, ૧૦. ૩ દૃષ્ટિ. ૧૩. ૪ ચારિત્ર પહેલાં. ૧૭ શ્રાવકપણું, ૧૮ દાનાદિક પચલબ્ધિ, ૨૩. ૩ વીર્ય, ૨૬ ૫ ઇંદ્રિય, ૩૧. ૧૨ અંગનું ધરવુ, ૪૩ ૯ પૂર્વનુ ભણવુ યાવત્ ૧૪ પૂર્વનું ભણવુ ૪૪ ઉપશમ ૪૫. આચાર્યની પ્રતિમા ૪૬. એ ૪૬ બોલ ક્ષાયોપશમિકથી નીપજે. ક્ષાયોપશમિક નિષ્પન્નથી પણ તે પ્રમાણે

પાંચમે પારિણામિક ભાવના બે ભેદ ૧ સાદિ પારિણામિક, ૨ અનાદિ પારિણામિક. તેમા પ્રથમ અનાદિ પારિણામિકના દશ ભેદ ૧ ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, ૩ આકાશાસ્તિકાય, ૪ જીવાસ્તિકાય, ૫ પુદ્ગલાસ્તિકાય ૬ અદ્ધાકાળ, ૭ ભવ્ય, ૮ અભવ્ય, ૯ લોક, ૧૦ અલોક એ દશ સર્વદા છે સાદિ પારિણામિકના ઘણા ભેદ છે તે ગાથા અર્થે કરીને કહિયે છીએ

ગાથા

જુના સુરા, જુના ગુલા, જુના ઘિયં, જુના તંદુલ, ચેવં;
અભય, અભયરૂખા, સંઝ ગંધ્રવ્વ નગરા. ૧
ઉક્કાવાએ દિસિદાહે, ગજ્જીએ વિજ્જુએ, ણિગ્ઘાએ;
જુવએ જખ્ખાલિત્તએ ધુમિતા મહીતા રજ્જેઘાએ. ૨
ચંદોવરાગા, સુરોવરાગા ચંદોપડિવેસા સુરોપડિવેસા.
પડિચંદા પડિસુરા ઇંદધણું, ઉદગ મછા કવિ હંસા આમોહે. ૩
વાસા વાસહરાચેવ, ગામ ઘર ણગરા;
પયલ પાયાલ ભવણા અ, નિરય પાયાઓ ૪

પુઢવિસત્ત કપ્પોબાર, ગેવિજય અણુત્તર સિદ્ધિ;
પમ્માણુ પોગ્ગલદોપ્પએસી, જાવ અણંતપ્પએસી ખંધે ૫

અર્થ—જુનો દારૂ, જુનો ગોળ, જુનુ ઘૃત (ઘી), જુના ચોખા, વાદળાં, વાદળાંની રેખા, સંધ્યાનો વર્ણ ગંધર્વના ચિહ્ન, નગરનાં ચિહ્ન (૧). ઉલ્કાપાત, ૨ દિશિદાહ, ૩ ગર્જના, ૪ વીજળી, ૫ નિર્ઘાત, (કટકો), ૬ શુકલપછનો બાલો-ચંદ્રમા, ૭ આકાશે જક્ષના ચિહ્ન, ૮ ધૂયર કાલી, ૯ ધૂયર ઉજળી, ૧૦ રજોઘાત (૨). ચન્દ્રમાનુ ગ્રહણ, સૂર્યનુ ગ્રહણ ચન્દ્રમા જળકુંડે સૂર્ય જળકુંડે, એકી લખતે બે ચંદ્ર, બે સૂર્ય દેખાય, ઈંદ્ર ધનુષ્ય, પાણીભર્યા વાદળા મચ્છરના ચિહ્ન, વાદરાના ચિહ્ન, શસના ચિહ્ન બાણુના ચિહ્ન (૩). ક્ષેત્ર, વર્ષધર, પર્વત, ગ્રામ, ઘર, નગર, પ્રાસાદ (મહેલ), પાતાલ કલશા, ભવનપતિના ભવન, નરકવાસા. (૪) સાત પૃથ્વી, કલ્પ (દેવલોક) બાર, નવ ગ્રૈવેયક, અનુત્તર વિમાન પાચ, સિદ્ધશિલા પરમાણુ પુદ્ગલ, બે પ્રદેશી સ્કન્ધ, યાવત અનંતપ્રદેશી સ્કન્ધ (૫) એ બોલ કહ્યા તેમા પુદ્ગલ જાય તથા આવે, ગળે તથા મળે, તેને સાદિ પારિણામિક કહિયે

છઠ્ઠે સાન્નિપાતિક ભાવ, તેના ૨૬ ભાંગા છે. બે સંયોગી દશ, ત્રણ સંયોગી દશ, ચાર સંયોગી પાચ, પાચ સંયોગી એક, **એમ** છવીશ છે. તે યંત્રે કરીને કહીએ છીએ

બે સંયોગી દશ ભાંગ

ભાંગા	ઔદયિક ૧	ઔપશમિક ૨	ક્ષાયિક ૩	ક્ષયોપશમિક ૪	પારિણામિક ૬
૧	૧	૧	૦	૦	૦
૨	૧	૦	૧	૦	૦
૩	૧	૦	૦	૧	૦
૪	૧	૦	૦	૦	૧
૫	૦	૧	૧	૦	૦
૬	૦	૧	૦	૧	૦
૭	૦	૧	૦	૦	૧
૮	૦	૦	૧	૧	૦
૯	૦	૦	૧	૦	૧
૧૦	૦	૦	૦	૧	૧

નવમો ભાગો સિદ્ધને લાભે.

ત્રણ સંયોગી દશ ભાંગા.

ભાંગા	ઔદયિક ૧	ઔપશમિક ૨	ક્ષાયિક ૩	ક્ષયોપશમિક ૪	પારિણામિક ૫
૧૧	૧	૧	૧	૦	૦
૧૨	૧	૧	૦	૧	૦
૧૩	૧	૧	૦	૦	૧
૧૪	૧	૦	૧	૧	૦
૧૫	૧	૦	૧	૦	૧
૧૬	૧	૦	૦	૧	૧
૧૭	૦	૧	૧	૧	૦
૧૮	૦	૧	૧	૦	૧
૧૯	૦	૧	૦	૧	૧
૨૦	૦	૦	૧	૧	૧

પંદરમો ભાંગો તેરમે, ચૌદમે જીવસ્થાનકે લાભે. સોળમો ભાંગો પહેલા સાત જીવસ્થાનકે લાભે.

ચાર સંયોગી પાંચ ભાંગા.

ભાંગા	ઔદયિક. ૧.	ઔપશમિક ૨.	ક્ષાયિક ૩.	ક્ષાયોપશમિક ૪.	પારિણામિક ૫.
૨૧	૧	૧	૧	૧	૦
૨૨	૧	૧	૧	૦	૧
૨૩	૧	૧	૦	૧	૧
૨૪	૧	૦	૧	૧	૧
૨૫	૦	૧	૧	૧	૧

૨૩ મો ભાંગો ઉપશમ શ્રેણીના આઠમાથી ૧૧ મા જીવસ્થાનક સુધી લાભે. ૨૪ મો ભાંગો ક્ષપક શ્રેણીના ૮ માથી ૧૧ મા વર્જી બારમા જીવસ્થાનક સુધી લાભે.

પાંચ સંયોગી એક ભાંગો.

ભાંગા.	ઔદયિક ૧.	ઔપશમિક ૨.	ક્ષાયિક ૩.	ક્ષાયોપશમિક ૪.	પારિણામિક ૫.
૨૬	૧	૧	૧	૧	૧

આ છઠ્ઠા સાન્નિપત્તિક ભાગા યંત્રે કરી કહ્યા. એ છત્રીશ ભાંગામા પાંચ ભાગા પારિણામિક છે બાકીના ૨૧ ભાંગા અપારિણામિક છે એ છઠ્ઠા સાન્નિપાતિક ભાવના છત્રીશ ભાગા સંપૂર્ણ.

ઇતિ છ દ્વારના ભાવ સંપૂર્ણ.

ઇતિ શ્રી જીવસ્થાનક સંપૂર્ણ.

(૧૦ અ) શ્રી ગુણસ્થાનદ્વાર.

ગાથા.

નામ, લક્ખણ, ગુણ ઠિઇ, કિરિયા, સત્તા, બંધ, વેદેય,
ઉદય, ઉદિરણા, ચેવ, નિજ્જરા, ભાવ, કારણા. ૧
પરિસહ, મગ્ગ, આયાય, જીવાય ભેદે, જોગ, ઉવવોગ,
લેસ્સા, ચરણ, સમ્મત્ત, અપ્પાબહુચ્ચ, ગુણઠાણેહિં. ૨

પહેલો નામદ્વાર.

પહેલું મિથ્યાત્વ ગુણઠાણું. બીજું સાસ્વાદાન ગુ૦, ત્રીજું સમામિથ્યાત્વ ગુ૦, ચોથું અવિરતિ સમ્યકત્વદૃષ્ટિ ગુ૦, પાંચમું દેશવિરતિ ગુ૦, છઠ્ઠું પ્રમત્તસંજતિ ગુ૦ સાતમું અપ્રમત્તસંજતિ ગુ૦ આઠમું નિયટ્ટિબાદર ગુ૦, નવમુ અનિયટ્ટિબાદર ગુ૦, દશમું સૂક્ષ્મસંપરાય ગુ૦, અગિયારમું ઉપશાતમોહ ગુ૦, બારમું ક્ષીણમોહ ગુ૦, તેરમુ સજોગિ કેવલિ ગુ૦, ચઉદમું અજોગિ કેવલિ ગુણઠાણું. એ નામદ્વાર સમાપ્ત.

લક્ષણગુણ દ્વાર.

પહેલા મિથ્યાત્વ ગુણઠાણાનાં લક્ષણ:–શ્રી વીતરાગની વાણીથી ઓછુ અધિક વિપરીત શ્રદ્ધહે પરૂપે ફરસે તેને મિથ્યાત્વ કહિયે ઓછી પરૂપણા તે કેને કહિયે ? જેમ કોઈ કહે જે જીવ અંગુઠા માત્ર છે, તંદુલ માત્ર છે, શામા માત્ર છે, દીપક માત્ર છે, તેને ઓછી પરૂપણા કહિયે. ૧ અધિકી પરૂપણા તે કેને કહિયે ? એક જીવ સર્વ લોક બ્રહ્માંડ માત્રમા વ્યાપી રહ્યો છે તેને અધિકી પરૂપણા કહિયે. ૨ વિપરીત પરૂપણા તે કેને કહિયે ? કોઇ કહે જે પંચ ભૂત થકી આત્મા ઉપન્યો છે, અને એને વિનાશે જીવ પણ વિણસે છે, તે જડ છે, તે થકી ચૈતન્ય ઉપજે વિણસે. એમ કહે તેને વિપરીત પરૂપણા કહિયે. ૩ એ મિથ્યાત્વ એમ નવ પદાર્થનુ વિપરીતપણું શ્રદ્ધહે પરૂપે ફરસે તેને મિથ્યાત્વ કહિયે જૈન માર્ગે આત્મા

અકૃતિમ અખંડ અવિનાશી નિત્ય છે, શરીર માત્ર વ્યાપક છે. તે વારે ગૌતમ સ્વામી વંદના કરીને શ્રીભગવંતને પૂછતા હતા. સ્વામિનાથ! તે મિથ્યાત્વી જીવને શું ગુણ નિપજ્યો? તે વારે શ્રીભગવતે કહ્યું, તે જીવરૂપ દડીને કર્મરૂપ ગેડિયે કરી ૪ ગતિ, ૨૪ દંડક, ૮૪ લાખ જીવાજોનિમાહિ વારંવાર પરિભ્રમણ કરે પણ સંસારનો પાર પામે નહિ. ૧.

બીજા ગુણઠાણાનાં લક્ષણ:-જેમ કોઇ પુરૂષ ખીરખાંડનું ભોજન જમ્યો, ત્યારપછી વમન કર્યું, તે વારે કોઇક પુરૂષે પુછ્યુ, ભાઇ કાંઇ સ્વાદ રહ્યો? ત્યારે કહે જે થોડો સ્વાદ રહ્યો, તે સમાન સમકિત, અને વમ્યો તે સમાન મિથ્યાત્વ. ૧. બીજું દૃષ્ટાંત-જેવો ઘટાનો નાદ પરેલો ગહેર ગંભીર, પછી રણકો રહી ગયો ગહેર ગંભીર સમાન સમક્તિ ને રણકો રહી ગયો તે સમાન મિથ્યાત્વ. ૨. ત્રીજું દૃષ્ટાંત-જીવરૂપ આંબો ને પરિણામરૂપ ડાળ સમકિતરૂપ ફળ, તે મોહરૂપ વાયરે કરી પરિણામરૂપ ડાળથી સમકિતરૂપ ફળ ત્રુટયું, મિથ્યારૂપ ધરતીયે આવી પડયું નથી, વચમા છે. ત્યાંસુધી સાસ્વાદાન સમકિત કહિયે, અને જ્યારે ધરતીને આવી પડયુ, ત્યારે મિથ્યાત્વ. ૩. ગૌતમ સ્વામિ હાથ જોડી માન મોડી શ્રીભગવંતને પૂછતા હવા, સ્વામિનાથ! તે જીવને શું ગુણ નિપજ્યો? ત્યારે શ્રી ભગવંત કહે છે, કૃષ્ણપક્ષી હતો તે શુકલપક્ષી થયો. અર્દ્ધ પુદ્દગલ સંસાર ભોગવવો રહ્યો જેમ કોઈ પુરૂષને માથે લાખ ક્રોડનું દેણું હતું તે પરદેશ જઇને કમાઇ આવ્યો, દેણું દેતાં એક અધેલીનું દેણુ રહ્યુ તેનું વ્યાજ થયું, તેટલો સંસાર ભોગવવો રહ્યો. સાસ્વાદાન સમકિત પાંચવાર આવે. ૨.

ત્રીજા ગુણઠાણાનાં લક્ષણ:-ત્રીજું મિશ્રગુણઠાણું. તે બે વસ્તુ મળીને મિશ્ર શ્રીખંડનો દૃષ્ટાંત. શ્રીખંડ જેમ ખાટો ને મીઠો. મીઠાશ સમાન સમકિત ને ખટાશ સમાન મિથ્યાત્વ, તે જિનમાર્ગ પણ રૂડો જાણે, તથા અન્ય માર્ગ પણ રૂડો જાણે. જેમ કોઇક નગર બહાર સાધુ મહાપુરૂષ પધાર્યા છે, તેને શ્રાવક વાંદવા જાય છે, તેવામા મિશ્રદૃષ્ટિવાળો મિત્ર મળ્યો. તેણે પુછ્યું જે કયાં જાઓ છો? તે વારે શ્રાવક કહે જે સાધુ મહાપુરૂષને વાંદવા જઇએ છીએ, તે વારે મિશ્રદૃષ્ટિવાળો કહે એને વાંદે શું થાય? તે વારે શ્રાવક કહે જે મહાલાભ થાય તે વારે કહે જે હું પણ વાંદવા આવું, એમ કહીને મિશ્રગુણઠાણાવાળો વાંદવાને પગ ઉપાડયો તેવામા બીજો મિથ્યાત્વી મિત્ર મળ્યો. તેણે પુછ્યું કે કયા ભણી જાવ છો? તે વારે મિશ્રગુણઠાણાવાળો કહે જે સાધુ મહાપુરૂષને વાંદવા જઇએ છીએ, તે વારે મહામિથ્યામતિ કહે જે એને વાંદે શુ થાય? એ તો મેલા ઘેલા છે, એમ કહીને ભેરવી નાખ્યો અને પાછો વળ્યો, તે વારે સાધુજ્ઞાનીને શ્રાવકે વાંદીને પૂછ્યુ કે સ્વામિ! વાંદવા પગ ઉપડયો તેને શુ ગુણ નિપજ્યો? તે વારે

જની ગુરૂ કહે છે, જે કાળા અડદ સરખો હતો તે છડિનાળ સરખો થયો; કૃષ્ણપક્ષી ટળીને શુકલપક્ષી થયો, અનાદિ કાળનો ઉલટો હતો તે સુલટો થયો, સમકિત સન્મુખ થયો, પણ પગ ભરવા સમર્થ નહિ તે વારે ગૌતમ સ્વામી હાથ જોડી માન મોડી વંદણા નમસ્કાર કરીને શ્રીભગવંતને પુછતા હવા, સ્વામિનાથ! તે જીવને શું ગુણ નિપજ્યો? તે વારે શ્રીભગવંત કહે છે, તે જીવ ૪ ગતિ ૨૪ દંડકમા ભમીને પણ ઉત્કૃષ્ટો દેશે ઉણો અર્દ્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તનમા સંસારનો પાર પામશે ૩

ચોથું અવિરતિ સમ્યકત્વદૃષ્ટિ ગુણઠાણું—તેનાં શુ લક્ષણ? ૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે, અનંતાનુબંધી ક્રોધ માન. માયા, લોભ, સમ્યકત્વમોહનીય, મિથ્યાત્વમોહનીય, મિશ્રમોહનીય એ ૭ પ્રકૃતિને કાંઈક ઉદય આવે તેને ક્ષય કરે અને સત્તામા દલ છે તેને ઉપશમાવે તેને ક્ષયોપશમ સમ્યકત્વ કહીયે તે સમ્યકત્વ અસંખ્યાતી વાર આવે. ૭ પ્રકૃતિના દલને સર્વથા ઉપશમાવે, ઢાંકે તેને ઉપશમ સમ્યત્વ કહિયે, તે સમકિત પાચ વાર આવે ૭ પ્રકૃતિના દલનો ક્ષય કરે તે વારે ક્ષાયક સમકિત કહિયે તે સમ્યકૃત્વ ૧ વાર આવે. ચોથે ગુણઠાણે આવ્યો થકો જીવાદિક પદાર્થ દ્રવ્યથકી, ક્ષેત્રથકી, કાલથકી, ભાવથકી, નોકારસી આદિ છમાસી તપ જાણે સદ્દહે પરૂપે પણ ફરસી શકે નહિ તે વારે ગૌતમ–સ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રીભગવંતને પુછતા હવા. સ્વામિનાથ! તે જીવને શુ ગુણ નિપજ્યો? તે વારે શ્રીભગવંત કહે, ગૌતમ! તે જીવ સમકિત વ્યવહારપણે શુદ્ધ પ્રવર્તતો તે જીવ જઘન્ય ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય, ઉત્કૃષ્ટો પંદર ભવે મોક્ષ જાય, વેદક સમકિત એક વાર આવે એક સમયની સ્થિતિ છે. પૂર્વે જો આયુષનો બંધ પડયો ન હોય તો ૭ બોલમા બંધ પાડે નહિ નરકનું આયુષ, ભવનપતિનુ આયુષ, તિર્યંચનુ આયુષ વાણવ્યંતરનું આયુષ, જયોતિષનું આયુષ, સ્ત્રીવેદ, નપુંસકવેદ એ ૭ બોલમા આયુષનો બંધ પાડે નહિ. તે જીવ ૮ આચાર સમકિતના આરાધી ચતુર્વિધ સંઘની વાછલકા પરમહર્ષભર ભકિત કરતો થકો જઘન્ય પહેલે દેવલોકે ઉપજે, ઉત્૦ બારમે દેવલોકે ઉપજે, પન્નવણાની શાખે પૂર્વ કર્મને ઉદયે કરીને વ્રત પચ્ચખાણ કરી ન શકે પણ અનેક વરસની શ્રમણોપાસકની પ્રવર્જ્યાનો પાલક કહિયે દશાશ્રુતસ્કંધે શ્રાવક કહ્યા છે તે માટે દર્શન શ્રાવકને અવિરત સમદૃષ્ટિ કહિયે ૪

પાંચમું દેશવિરતિ ગુણઠાણું:—તેના શું લક્ષણ? અગિયાર પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તે પૂર્વે કહ્યા તે અને અપ્રત્યાખ્યાના ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, એવ ૧૧ પ્રકૃતિને ક્ષય કરે તો ક્ષાયક સમકિત કહિયે, અને ૧૧ પ્રકૃતિને ઢાંકે ઉપશમાવે તો ઉપશમ સમકિત કહિયે અને ૧૧ પ્રકૃતિને કાંઈક ઢાંકે કાંઈક ક્ષય કરે તેને ક્ષયોપશમ સમકિત કહિયે પાચમે ગુણઠાણે આવ્યો થકો જીવાદિક પદાર્થ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, નોકારસી આદિ દેઇને છમાસી તપ જાણે સદ્દહે

પરૂપે, શકિત પ્રમાણે ફરસે, એક પચ્ચખાણથી માંડીને ૧૨ વ્રત ૧૧ શ્રાવકની પડિમા આદરે, જાવત્ સલેખણા સુધી અનશન કરી આરાધે. તે વારે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રીભગવંતને પૂછતા હવા, તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો ? તે વારે શ્રી ભગવતે કહ્યુ, જ૦ ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય, ઉ૦ ૧૫ ભવે મોક્ષ જાય. જ૦ પહેલે દેવલોકે ઉપજે, ઉત્ ૧૨ મે દેવલોકે ઉપજે. તેને સાધુના વ્રતની અપેક્ષાએ દેશવિરતિ કહિયે, પણ પરિણામથી અવ્રતની ક્રિયા ઉતરી ગઇ છે, અલ્પ ઇચ્છા, અલ્પ આરંભ, અલ્પ પરિગ્રહી સુશીલ સુવ્રતી. ધર્મિષ્ટ, ધર્મવૃત્તિ, કલ્પઉગ્રવિહારી, મહાસંવેગવિહારી, ઉદાસી, વૈરાગ્યવંત, એકાંતઆર્ય, સમ્યગ્દૃષ્ટી, સુસાધુ, સુપાત્ર, ઉત્તમ ક્રિયાવાદી, આસ્તિકય, આરાધક, જૈનમાર્ગપ્રભાવક, અરિહંતના શિષ્ય વર્ણવ્યા છે, ગીતાર્થ જાણે છે. સિદ્ધાતની શાખ છે. શ્રાવકપણું એક ભવમા પ્રત્યેક હજાર વાર આવે. ૫.

છઠું પ્રમત્તસંજતિ ગુણઠાણું:–તેનુ શુ લક્ષણ ? ૧૫ પ્રકૃત્તિને ક્ષયોપશમાવે, ત ૧૧ પ્રકૃતિ પૂર્વે કહી ત અને પચ્ચખાણાવરણીય ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, એવ ૧૫ પ્રકૃતિને ક્ષય કરે તો ક્ષાયિક સમકિત કહિયે અને પ્રકૃતિને ઢાંકે ને કાંઇ ક્ષય કરે તો ક્ષયોપશમ સમકિત કહિયે તે વારે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવતને પૂછતા હવા તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો ? તે વારે શ્રી ભગવંતે કહ્યુ જે તે જીવ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, જીવાદિક નવ પદાર્થનો તથા નોકારસી આદિ છમાસી તપ જાણે શ્રદ્ધે પરૂપે ફરસે. સાધુપણું એક ભવમા નવસેવાર આવે. તે જીવ જઘન્ય ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય, ઉત્૦ ૧૫ ભવે મોક્ષ જાય આરાધક જીવ જઘ૦ પહેલે દેવલોકે ઉપજે, ઉત્૦ અનુત્તર વિમાને ઉપજે, ૧૭ ભેદે સંજમ નિર્મળ પાળે, ૧૨ ભેદે તપસ્યા કરે, પણ જોગ ચપલ કાયા ચપલ વચન ચપલ દૃષ્ટિ ચપલતાના અંશ છે તેણે કરીને યદ્યપિ ઉત્તમ અપ્રમાદિ થકા રહે છે તો પણ પ્રમાદ રહે છે, માટે પ્રમાદપણે કરી તથા કૃષ્ણાદિક લેશ્યા અશુભ જોગ કોઇક કાળે પ્રણતિ પ્રણમે છે માટે કષાય પ્રકૃષ્ટમત્ત થઇ જાય છે, તેને પ્રમત્તસંજતિ ગુણઠાણું કહિયે

સાતમું અપ્રત્તમ સંજતિ ગુણઠાણું:–તેનુ શું લક્ષણ ? પાંચ પ્રમાદ છોડે તે વારે સાતમે ગુણઠાણે આવે. તે ૫ પ્રમાદના નામ.

ગાથા

મદ, વિસય, કસાયા, નિંદા, વિગહા, ય પંચમા, ભણિયા,
એએ પંચ પમાયા, જીવા પાડન્તિ સંસારે.

એ ૫ પ્રમાદ છોડે અને ૧૬ પ્રકૃતિને ઉપશમાવે. ૧૫ પૂર્વે કહી તે અને સંજ્વલનનો ક્રોધ એવ ૧૬ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે. તેને શુ ગુણ નિપજ્યે ? તે

જીવ જીવાદિ પદાર્થ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી કાળથી, ભાવથી તથા નોકારસી આદિ દઇને છમાસી તપ ધ્યાન જુગતપણે જાણે સર્દહે પરૂપે ફરસે, તે જીવ જઘન્ય તેજ ભવે મોક્ષ જાય, ઉત્કૃષ્ટો ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય ગતિ તો પ્રાયે કલ્પાતીતની થાય, ધ્યાનને વિષે અપ્રમત્ત ઉદ્યત થકા રહે છે, તથા શુભ લેશ્યાપણેજ કરીને, નથી પ્રમત્ત કષાય જેને તેને અપ્રત્તમ સર્જાત ગુણઠાણુ કહિયે

આઠમું નિયટ્ટિ બાદર ગુણઠાણું:–તેનું શુ લક્ષણ? ૧૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાશે, ૧૬ પૂર્વે કહી તે અને સન્જ્વલનનું માન એ ૧૭ પ્રકૃતિને ક્ષયો-પશમાવે. તે વારે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રીભગવંતને પૂછતા હુવા, સ્વામીનાથ! તે જીવને શુ ગુણ નીપજ્યો? તે વારે શ્રીભગવંતે કહ્યુ, પરિણામધારા, અપૂર્વ કરણ જે કોઇ કાળે જીવને, કોઇ દિને આવ્યું નથી, તે શ્રેણિ જુગત જીવાદિક પદાર્થ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, નોકારસી આદિ દઇ છમાસી તપ, જાણે, શ્રદ્ધહે પ્રરૂપે ફરસે, તે જીવ જઘન્ય તેજ ભવે મોક્ષ જાય ઉત્૦ ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય. અહીથી શ્રેણિ ૨ કરે. ઉપશમશ્રેણિ, ને ક્ષપકશ્રેણિ. ઉપશમ શ્રેણિવાળો જીવ તે મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિના દલને ઉપશમાવતો અગ્યારમા ગુણઠામા સુધી જાય, પડિવાઇ પણ થાય, હાયમાન પરિણામ પરિણમે, અને ક્ષપક શ્રેણીવાળો જીવ તે મોહનીય કર્મના પ્રકૃતિ દલને ખપાવતો શુદ્ધ મૂક્ષ્મમાથી નિર્જરા કરતો નવમે દશમે ગુણઠાણે થઇને બારમે ગુણઠાણે જાય. અપડિવાઇજ હોય. વર્દ્ધમાન પરિણામ પરિણમે. નિયટ્ટિબાદરનો અર્થ તે નિવર્ત્યો છે, બાદર કષાયથી, બાદર સંપરાય ક્રિયાથી, શ્રેણી કરવે અભ્યતર પરિણામે, અધ્યવસાય સ્થિર કરવે, બાદર ચપલતાથી નિવર્ત્યો છે માટે નિયટ્ટિબાદર ગુણઠાણુ કહિયે તથા બીજુ નામ અપૂર્વકરણ ગુણઠાણુ પણ કહિયે. જે કોઇ કાળે જીવે પૂર્વે એ શ્રેણિ કરી ન હતી અને એ ગુણઠાણે પહેલુ જ કરણ તે પડિતવીર્યનુ આવરણ ક્ષયકરણરૂપ કરણપરિ-ણામધાગ, વર્દ્ધનરૂપ શ્રેણી કરે તેને અપૂર્વ કરણ ગુણઠાણું કહિયે

નવમું અનિયટ્ટિબાદર ગુણઠાણું:–તેનું શું લક્ષણ? એકવીશ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તે ૧૭ પ્રકૃત પૂર્વે કહી તે અને સંજ્વલનની માયા, સ્ત્રીવેદ, પુરૂષવેદ, નપુંસકવેદ, એવં ૨૧ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તે વારે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવતને પૂછતા હતા સ્વામિનાથ! તે જીવને શું ગુણ નિપજ્યો? તે વારે ભગવતે કહ્યુ તે જીવ જીવાદિક પદાર્થ તથા નોકારસી આદિ દઇને છમાસી તપ દ્રવ્યથી ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, નિરંકાર અમાયી વિષયનિરવછાપણે જાણે, શ્રદ્ધહે, પરૂપે, ફરસે. તે જીવ જઘન્ય તેજ ભવ મોક્ષ જાય, ઉત્૦ ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય અનિયટ્ટિબાદર તે સર્વથા ઘણા ગભીર છે, તે અન્ય પચસગ્રહાદિક ગ્રથ તથા સિદ્ધાતથી સમજવા

દશમું સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણઠાણું:–તેનુ શું લક્ષણ? ૨૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે ૨૧ પ્રકૃતિ પૂર્વે કહી તે, અને હાસ્ય ૧, રતિ, ૨ અરતિ, ૩, ભય ૪, શોક ૫, દુગંછા ૬, એવ ૨૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે. તે વારે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવતને પૂછતા હવા. સ્વામિનાથ, તે જીવને શુ ગુણ નિપજ્યો? તે વારે ભગવતે કહ્યું, તે જીવ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી જીવાદિક પદાર્થ તથા નોકારસી આદિ દઇને છમાસી તપ, નિરભિલાષ. નિર્વંછક, નિર્વેદકતાપણે, નિરાશી, અવ્યામોહ, અવિભ્રમણે, જાણે સર્દહે પરૂપે ફરસે, તે જીવ જઘન્ય તેજ ભવે મોક્ષ જાય, ઉત્૦ ત્રીજે ભવ મોક્ષ જાય. સૂક્ષ્મ થોડીક લગારેક પાતલીસી સંપરાય ક્રિયા રહી છે તેને સૂક્ષ્મસપરાય ગુણઠાણું કહિયે.

અગ્યારમું ઉપશાંતમોહ ગુણઠાણું:–તેનું શું લક્ષણ? ૨૮ પ્રકૃતિને ઉપશમાવે, તે ૨૭ પ્રકૃતિ પૂર્વે કહી તે, અને સંજ્વલનનો લોભ ૧, એવં ૨૮ મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિને ઉપશમાવે, સર્વથા ઢાંકે, ભસ્મ ભારી પ્રછન્ન અગ્નિવત્, તે વારે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવતને પૂછતા હવા. સ્વામિનાથ! જીવને શું ગુણ નિપજ્યો? તે વારે શ્રી ભગવતે કહ્યુ, તે જીવ જીવાદિક પદાર્થ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, નોકારસી આદિ દઇને છમાસી તપ વીતરાગ ભાવે જથાખ્યાત ચારિત્રપણે જાણે સર્દહે પરૂપે ફરસે, એવામા જો કાળ કરે તો અનુત્તર વિમાનમા જાય પછી મનુષ્ય થઇ મોક્ષ જાય. જો સૂક્ષ્મ લોભનો ઉદય થાય, તો કષાય અગ્નિ પ્રગટે, પછી પડે દશમાથી પડે તો પહેલા ગુણઠાણા સુધી જાય, પણ અગ્યારમેથી ચઢવું તો નથી. ઉપશાત એટલે? ઉપશમ્યો છે મોહ સર્વથા, જેણે કરી અગ્નિ ઓલવ્યાની પરે નહિ, પણ ઢાકયો છે, માટે ઉપશાતમોહ ગુણઠાણુ કહિયે.

બારમું ક્ષીણમોહ ગુણઠાણું:–તેનુ શું લક્ષણ? જે ૨૮ પ્રકૃતિને સર્વથા ખપાવે ક્ષપકશ્રેણી ક્ષાયકભાવે, ક્ષાયકસમકિત, ક્ષાયક જથાખ્યાત ચારિત્ર કરણ સત્ય, જોગ સત્ય, ભાવ સત્ય અમાયી અકષાયી વીતરાગી, ભાવનિર્ગ્રંથ સપૂર્ણ સવુડ. સંપૂર્ણ ભાવિતાત્મા, મહાતપસ્વી મહાસુશીલ, અમોહી, અવિકારી, મહાજ્ઞાની, મહાધ્યાની, વર્ધમાન પરિણામી, અપડિવાઇ થઇ અતમુહૂર્ત રહે એ ગુણઠાણે કાળ કરવો નથી પુનર્ભવ છે નહિ છેલ્લે સમયે પાચ જ્ઞાનાવરણીય, નવ દર્શનાવરણીય, પચવિધ અતરાય ક્ષયકરણોદ્યમ કરી તેરમા ગુણઠાણાને પહેલે સમયે ક્ષય કરે, કેવલ જ્યોતિ પ્રકટે, માટે ક્ષીણ તે ક્ષય કર્યો છે મોહ સર્વથા જે ગુણઠાણે તેને ક્ષીણમોહ ગુણઠાણુ કહિયે

તેરમું સજોગી કેવલી ગુણઠાણું:–તેનુ શુ લક્ષણ? દશ બોલ સહિત તેરમે ગુણઠાણે વિચરે. સજોગી, સશરીરી, સલેશી શુક્લલેશી યથાખ્યાત ચારિત્ર

ક્ષાયક સમકિત, પંડિતવીર્ય, શુકલધ્યાન, કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન, એ ૧૦ બોલસહિત, જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત, ઉત૦ દેશેઉણી પૂર્વક્રોડી સુધી વિચરે. ઘણા જીવને તારી પ્રતિબોધી નિહાલ કરીને બીજા ત્રીજા શુકલધ્યાનના પાયાને ધ્યાઇને ચઉદમે જાય. સજોગી તે શુભ મન વચન, કાયાના જોગસહિત છે. બાહાજ્યા ચલોપકરણ છે. ગમનાગમનાદિક ચેષ્ટા શુભ સહિત છે. કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન ઉપયોગ સમયાંતર અવિછિન્નપણે શુદ્ધ પ્રમાણે, માટે સજોગી કેવલી ગુણઠાણું કહિયે.

ચઉદમું અજોગી કેવલી ગુણઠાણું:–તેનું શું લક્ષણ? શુકલધ્યાનનો ચોથો પાયો સમુછિન્નક્રિયા, અનંતર અપ્રતિપાતી, અનિવૃત્તિધ્યાતા મનજોગ રૂંધી, વચનજોગ રૂંધી, કાયજોગ રૂંધી, આન પ્રાણ નિરોધ કરી, રૂપાતીત પરમ શુકલ ધ્યાન ધ્યાતા, ૭ બોલસહિત વિચરે તેરમે ૧૦ બોલ કહ્યા તેમાથી સજોગી સલેશી, શુકલ લેશી, એ ત્રણ વર્જીને શેષ ૭ બોલસહિત સકલ ગીરિનો રાજા મેરૂ તેની પરે અડોલ અચલ સ્થિર અવસ્થાને પામે, શૈલેશીપણે રહી પંચલઘુ અક્ષર ઉચ્ચાર પ્રમાણ કાલ રહી, શેષ વેદનીય, આયુષ્ય, નામ, ગોત્ર, એ ૪ કર્મ ક્ષીણ કરીને મુકિતપદ પામે. શરીર ઓદારિક, તેજસ, કાર્મણ સર્વથા છાડીને સમશ્રેણી રૂજુગતિ અન્ય આકાશ પ્રદેશને ન અવગાહતો, અણફરસતો એક સમય માત્રમા ઉર્દ્ધગતિ અવિગ્રહગતિયે ત્યા જાય, એરંડબીજ બંધન મુકતવત્ નિર્લેપ તુંબીવત્ કોદંડમુકત બાણવત્, ઇંધનવહ્નિમુક્ત ધુમ્રવત્ જ્યાં સિદ્ધક્ષેત્રે જઇ સાકારોપયોગે સિદ્ધ થાય, શુદ્ધ થાય, પરાગત થાય, પરંપરગત થાય, સકલ કાર્ય અર્થ સાધી કૃતકૃતાર્થ નિષ્ટતાર્થ અતુલ સુખસાગર નિમગ્ન સાદિ અનંત ભાગે સિદ્ધ થાય, એ સિદ્ધ પદનો ભાવસ્મરણ ચિંતન મનન સદા કાળે મુજને હોશે? તે ઘડી પલ ધન્ય સફળ હોશે અજોગી તે જોગરહિત કેવલસહિત વિચરે તેને અજોગી કેવલી ગુણઠાણું કહિયે.

ઇતિ લક્ષણ ગુણદ્વાર બીજો સંપૂર્ણ. ૨.

ત્રીજો સ્થિતિ દ્વાર.

પહેલા ગુણઠાણાની સ્થિતિ ૩ પ્રકારની છે અણાદિયા અપજ્જવસિયા તે જે મિથ્યાત્વની આદિ નથી ને અંત પણ નથી તે અભવ્ય જીવના મિથ્યાત્વ આશ્રી ૧ અણાદિયા સપજ્જવસિયા તે જે મિથ્યાત્વની આદિ નથી પણ અંત છે તે ભવ્ય જીવના મિથ્યાત્વ આશ્રી, ૨. સાદિયા સપજ્જવસિયા તે જે મિથ્યાત્વની આદિ પણ છે ને અંત પણ છે, પાડવાઇ સમદ્દષ્ટિના મિથ્યાત્વ આશ્રી તેની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત, ઉત૦ અર્ધપુદ્ગલ પરાવર્તન દેશે ઉણી, પછી અવશ્ય સમકિત પામીને મોક્ષ જાય. ૩. બીજા ગુણઠાણાની સ્થિતિ જ૦ ઉ૦ અંતર્મુહૂર્તની ચોથા ગુણઠાણાની સ્થિતિ જ૦ અંતર્મુહૂર્તની ઉ૦ ૬૬ સાગરોપમ ઝાઝેરાની, તે ૨૨ સાગરોપમની સ્થિતિએ ૩ વાર બારમે દેવલોકે ઉપજે, ત્રણ પૂર્વ ક્રોડિ અધિક મનુષ્યના

ભવ આશ્રી જાણવી. તથા બે વાર અનુત્તર વિમાનમાં ૩૩ સાગરોપમની સ્થિતિએ ઉપજે, ૩૩ દુ છાસઠ સાગરોપમ, ને ૩ પૂર્વક્રોડિ અધિક મનુષ્યના ભવ આશ્રી જાણવી. પાંચમા છઠા તેરમા ગુણઠાણાની સ્થિતિ જ૦ અંત૦ ઉ૦ દેશે ઉણી તે સાડા આઠ વર્ષ ઉણી પુર્વક્રોડની. સાતમાથી તે અગ્યારમા ગુ૦ સુધી જ૦ ૧ સમય, ઉ૦ અંત૦. બારમા ગુ૦ સ્થિતિ જ૦ ઉ૦ અંત૦ ચઉદમા ગુણઠાણાની સ્થિતિ પાંચ હ્રસ્વ અક્ષર (અ. ઇ. ઉ. ઋ. લૃ) બોલવા પ્રમાણે જાણવી.

ઇતિ ત્રીજો સ્થિતિ દ્વાર સમાપ્ત ૩.

ચોથો ક્રિયા દ્વાર.

પહેલે ને ત્રીજે ગુણઠાણે ૨૪ ક્રિયા લાભે, ઇરિયાવહિયા ક્રિયા વર્જીને. બીજે ચોથે ગુ૦ ૨૩ ક્રિયા લાભે, મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, ઇરિયાવહિયા એ ૩ વર્જીને. છઠ્ઠે ગુણઠાણે ૨ ક્રિયા, આરંભિયા, માયાવત્તિયા, એ ૨ લાભે સાતમે ગુણઠાણેથી તે દશમા ગુણઠાણા સુધી ૧ માયાવત્તિયા ક્રિયા લાભે, અગ્યારમે, બારમે, તેરમે ગુણઠાણે ૧ ઇરિયાવહિયા ક્રિયા લાભે. ચઉદમે ગુણ૦ કોઈ ક્રિયા લાભે નહિ.

ઇતિ ચોથો ક્રિયા દ્વાર સમાપ્ત ૪,

પાંચમો સત્તા દ્વાર

પહેલા ગુણઠાણાથી તે અગ્યારમા ગુણઠાણા સુધી આઠ કર્મની સત્તા. બારમે ૭ કર્મની સત્તા, ૧ મોહનીય કર્મ વર્જીને. તેરમે, ચઉદમે ગુણ૦ ૪ કર્મની સત્તા, વેદનીય, આયુષ્ય, નામ ગોત્ર.

ઇતિ ૫ મો સત્તા દ્વાર સમાપ્ત ૫.

છઠો બંધ દ્વાર

પહેલા ગુણઠાણાથી તે સાતમા ગુણઠાણા સુધી ત્રીજું ગુણઠાણું વર્જીને ૮ કર્મ બાંધે, અને જો ૭ બાંધે તો આયુષ્ય વર્જીને ત્રીજે, આઠમે, નવમે ગુ૦ ૭ કર્મ બાંધે, આયુષ્ય વર્જીને. દશમે ગુણ૦ ૬ કર્મ બાંધે, આયુષ્ય, ને મોહનીય એ ૨ વર્જીને અગ્યારમે, બારમે, તેરમે ગુણ૦ ૧ સાતા વેદનીય બાંધે. ચઉદમે ગુણ૦ અબંધ.

૬ ઠો બંધ દ્વાર સમાપ્ત ૬.

સાતમો વેદ દ્વાર ને આઠમો ઉદય દ્વાર.

પહેલા ગુણઠાણાથી તે દશમા ગુણઠાણા સુધી ૮ કર્મવેદ ને ૮ નો ઉદય. અગ્યારમે, બારમે, ૭ કર્મ વેદ ને ૭ નો ઉદય, મોહનીય વર્જીને. તેરમે, ચઉદમે ૪ કર્મ વેદ ને ૪ નો ઉદય, વેદનીય આયુષ્ય, નામ ગોત્ર.

ઇતિ ૭ મો વેદ દ્વાર ને ૮ મો ઉદય દ્વાર સમાપ્ત ૭-૮.

નવમો ઉદીરણા દ્વાર.

પહેલા ગુણઠાણાથી માંડીને ૭ મા ગુણઠાણા સુધી ૮ કર્મની ઉદીરણા તથા ૭ ની કરે તો આયુષ્ય વર્જીને આઠમે, નવમે ગુણઠાણે ૭ કર્મની ઉદીરણા તે આયુષ્ય વર્જીને, તથા ૬ ની કરે તો આયુષ્ય, વેદનીય, એ ૨ વર્જીને. દશમે ૬ ની ઉદીરણા કરે, આયુષ્ય, વેદનીય, એ ૨ વર્જીને અને ૫ ની કરે તો આયુષ્ય, મોહનીય, વેદનીય, એ ૩ વર્જીને. અગ્યારમે, બારમે ગુ૦ ૫ ની ઉદીરણા, આયુષ્ય, મોહનીય, વેદનીય એ ૩ વર્જીને, તથા ૨ ની કરે તો નામ, ગોત્ર એ ૨ ની ચઉદમે ગુણ૦ ઉદીરણા કરે નહિ

ઇતિ ૯ મો ઉદીરણા દ્વાર સમાપ્ત ૯.

દશમો નિર્જરા દ્વાર.

પહેલાથી તે ૧૧ મા ગુણઠાણા સુધી ૮ કર્મની નિર્જરા બારમે ૭ કર્મની નિર્જરા, મોહનીય વર્જીને તેરમે, ચઉદમે ૪ કર્મની નિર્જરા, વેદનીય, આયુષ્ય, નામ, ગોત્ર, એ ૪

ઇતિ ૧૦ મો નિર્જરા દ્વાર સમાપ્ત ૧૦.

અગ્યારમો ભાવ દ્વાર.

ઉદયભાવ. ઉપશમભાવ, ક્ષાયકભાવ, ક્ષયોપશમભાવ, પારિણામિકભાવ, સાન્નિવાઇભાવ પહેલે ને ત્રીજે ગુણઠાણે ૩ ભાવ, ઉદય, ક્ષયોપશમ, પારિણામિક. બીજે, ચોથે, પાચમે, છઠ્ઠે, સાતમે ને આઠમેથી તે અગ્યારમા ગુણઠાણા સુધી ઉપશમ શ્રેણિવાળાને ૪ ભાવ, ઉદય. ઉપશમ, ક્ષયોપશમ ને પરિણામિક તથા કોઇક ઉપશમને ઠેકાણે ક્ષાયક પણ કહે છે અને ૮ માથી માંડીને બારમા સુધી ક્ષપક શ્રેણિવાળાને ૪ ભાવ, ઉદય, ક્ષયોપશમ ક્ષાયક પારિણામિક તેરમે ચઉદમે ગુ૦ ૩ ભાવ ઉદય, ક્ષાયક, પરિણામિક. સિદ્ધમાં ૨ ભાવ, ક્ષાયક, પારિણામિક.

ઇતિ ૧૧ મો ભાવ દ્વાર સમાપ્ત. ૧૧.

બારમો કારણ દ્વાર.

કારણ ૫ કર્મબંધના, મિથ્યાત્વ અવિરતિ, પ્રમાદ, કષાય, જોગ. પહેલે ત્રીજે ગુ૦ ૫ કારણ લાભે બીજે ચોથે ૪ કારણ લાભે, મિથ્યાત્વ વર્જીને. પાચમે છઠ્ઠે ગુણ૦ ૩ કારણ લાભે, મિથ્યાત્વ. અવિરતિ એ ૨ વર્જીને સાતમેથી દશમા ગુણઠાણા સુધી ૨ કારણ લાભે, કષાય અને જોગ એ ૧ લાભે. અગ્યારમે. બારમે. તેરમે ૧ કારણ લાભે તે ૧ જોગ ચઉદમે કોઇ કારણ નથી.

ઇતિ ૧૨ મો કારણ દ્વાર સમાપ્ત. ૧૨.

તેરમો પરિસહ દ્વાર.

પહેલાથી તે ચોથા ગુણઠાણા સુધી યદ્યપિ પરિસહ ૨૨ લાભે, પણ તે દુઃખરૂપ છે, નિર્જરારૂપ પ્રણમે નહિ પાંચમાથી તે ૯ મા ગુણઠાણા સુધી ૨૨ પરિસહ લાભે એક સમયે ૨૦ વેદે ટાઢનો ત્યાં તાપનો નહિ, તાપનો ત્યાં ટાઢનો નહિ, ચાલવાનો ત્યાં બેસવાનો નહિ, બેસવાનો ત્યાં ચાલવાનો નહિ. દશમે અગ્યારમે બારમે ૧૪ પરિસહ લાભે આઠ જે મોહનીય કર્મને ઉદયે હતા તે વર્જ્યા તે કહે છે. અચેલનો, અરતિનો, સ્ત્રીનો, બેસવાનો, આક્રોશનો, યાચનાનો, સત્કાર પુરસ્કારનો એ ૭ ચારિત્ર મોહનીય કર્મને ઉદયે હતા તે, ને ૮ મો દંસણ પરિસહ દર્શન મોહનીયનો ઉદય હતો તે, એ ૮ વર્જિને શેષ ૧૪ રહ્યા. તે માંહેલા એક સમયે ૧૨ વેદે. ટાઢનો ત્યાં તાપનો નહિ. તાપનો ત્યાં ટાઢનો નહિ. ચાલવાનો ત્યાં સ્થાનકનો નહિ, સ્થાનકનો ત્યાં ચાલવાનો નહિ, તેરમે ચઉદમે ગુણઠાણે ૧૧ પરિસહ લાભે. પૂર્વે ૧૪ કહ્યા તેમાથી પ્રજ્ઞાનો અજ્ઞાનનો એ બે જ્ઞાનાવરણીય કર્મને ઉદયે હતા તે અને ૧ અલાભનો અંતરાય કર્મને ઉદયે હતો તે એ ૩ વર્જિને શેષ ૧૧ રહ્યા. તે માંહિલા એક સમયે ૯ વેદે. ટાઢનો ત્યાં તાપનો નહિ તાપનો ત્યાં ટાઢનો નહિ ચાલવાનો ત્યાં સ્થાનકનો નહિ, સ્થાનકનો ત્યાં ચાલવાનો નહિ.

ઇતિ ૧૩ મો પરિસહ દ્વાર સમાપ્ત. ૧૩.

ચૌદમો માર્ગણા દ્વાર.

પહેલે ગુણઠાણે માર્ગણા ૪, ત્રીજે, ચોથે, પાંચમે, સાતમે જાય. બીજે ગુણ૦ માર્ગણા ૧, પડે તો પહેલે આવે પણ ચડવું નથી ત્રીજે માર્ગણા ૪ પડે તો પહેલે આવે અને ચડે તો ચોથે, પાંચમે અને સાતમે જાય. ચોથે માર્ગણા ૫, પડે તો પહેલે, બીજે, ત્રીજે આવે અને ચડે તો પાંચમે સાતમે જાય પાંચમે માર્ગણા ૫, પડે તો પહેલે, બીજે, ત્રીજે, ચોથે આવે અને ચડે તો સાતમે જાય છઠે માર્ગણા, ૬, પડે તો પહેલે, બીજે, ત્રીજે, ચોથે, પાંચમે આવે અને ચડે તો સાતમે જાય. સાતમે માર્ગણા ૩, પડે તો છઠે, ચોથે આવે અને ચડે તો આઠમે જાય આઠમે માર્ગણા ૩ પડે તો સાતમે ચોથે આવે અને ચડે તો નવમે જાય નવમે માર્ગણા ૩, પડે તો આઠમે, ચોથે આવે અને ચડે તો દશમે જાય. દશમે માર્ગણા ૪, પડે તો નવમે, ચોથે આવે, અને ચડે તો અગ્યારમે બારમે જાય. અગ્યારમે માર્ગણા ૨. કાળ કરે તો અનુત્તર વિમાને જાય, પડે તો દશમાંથી પહેલા સુધી આવે. ચડવું નથી. બારમે માર્ગણા ૧, તેરમે જાય પડવું નથી. તેરમે માર્ગણા ૧. ચૌદમે જાય, પડવુ નથી. ચઉદમે માર્ગણા એકે નથી. મોક્ષ જાય

ઇતિ ૧૪ મો માર્ગણા દ્વાર સમાપ્ત. ૧૪.

પંદરમો આત્મા દ્વાર.

આત્મા ૮, દ્રવ્યઆત્મા, કષાયઆત્મા, યોગઆત્મા, ઉપયોગઆત્મા, જ્ઞાનઆત્મા, દર્શનઆત્મા, ચારિત્રઆત્મા, વીર્યઆત્મા એવં ૮. પહેલે, ત્રીજે ગુણ૦ ૬ આત્મા, જ્ઞાન ને ચારિત્ર એ ૨ વર્જીને. બીજે ચોથે ગુણ૦ ૭ આત્મા, ચારિત્ર વર્જીને. પાંચમે ગુણઠાણે પણ ૭ આત્મા, દેશથી ચારિત્ર છે છઠેથી દશમા ગુણઠાણા સુધી ૮ આત્મા. અગ્યારમે, બારમે, તેરમે ગુ૦ ૭ આત્મા, કષાય વર્જીને. ચઉદમે ગુ૦ ૬ આત્મા, કષાય ને જોગ વર્જીને. સિદ્ધમા ૪ આત્મા જ્ઞાનઆત્મા, દર્શનઆત્મા, દ્રવ્યઆત્મા, ઉપયોગઆત્મા,

ઇતિ ૧૫ મો આત્મ દ્વાર સમાપ્ત, ૧૫.

સોળમો જીવ ભેદ દ્વાર.

પહેલે ગુણઠાણે ૧૪ ભેદ લાભે. બીજે ગુણ૦ ૬ ભેદ લાભે, બે ઇન્દ્રિય, તે ઇંદ્રિય, ચઉરિંદ્રિય, અસંજ્ઞી તિર્યંચ પચેંદ્રિય, એ ૪ ના અપર્યાપ્ત ને સંજ્ઞી પંચેંદ્રિયમા અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો એ ૬. ત્રીજે ગુણ૦ ૧ સંજ્ઞી પચેંદ્રિયનો પર્યાપ્તો લાભે ચોથે ગુણઠાણે ૨ ભેદ લાભે. સંજ્ઞી પચેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો લાભે.

ઇતિ ૧૬ મો જીવભેદ દ્વાર સમાપ્ત. ૧૬.

સત્તરમો જોગ દ્વાર.

પહેલે બીજે ને ચોથે ગુણઠાણે જોગ ૧૩ લાભે, બે આહારકના વર્જીને, ત્રીજે ગુણ૦ ૧૦ જોગ લાભે તે ૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ ઉદારિકનો, ૧ વૈક્રિયનો એવં ૧૦ લાભે. પાચમે ગુણઠાણે ૧૨ જોગ; આહારકના ૨ ને એક કાર્મણનો એ ૩ વર્જીને ૧૨ લાભે છઠે ગુ૦ ૧૪ જોગ લાભે, ૧ કાર્મણનો વર્જીને સાતમે ગુ૦ ૧૧ જોગ તે ૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ ઔદારિકનો, ૧ વૈક્રિયનો, ૧ આહારકનો એવં ૧૧. આઠમાથી માડીને ૧૨ મા ગુણઠાણા સુધી જોગ ૯ લાભે તે ૪ મનના ૪ વચનના ને ૧ ઔદારિકનો એ ૯. તેરમે ગુણઠાણે જોગ ૭ લાભે, ૨ મનના ૨ વચનના, એ ૪ ને ઉદારિકનો, ઉદારિકનો મિશ્ર કાર્મણ કાયજોગ, એવં ૭ ચોદમે ગુણ૦ જોગ નથી.

ઇતિ ૧૭ મો જોગ દ્વાર સમાપ્ત. ૧૭

અઢારમો ઉપયોગ દ્વાર.

પહેલે ને ત્રીજે ગુણઠાણે ૬ ઉપયોગ લાભે, ૩ અજ્ઞાન ને ૩ દર્શન એવં ૬ બીજે, ચોથે, પાચમે ગુણ૦ ૬ ઉપયોગ લાભે, ૩ જ્ઞાન, ૩ દર્શન, એવં ૬, છઠાથી તે બારમા ગુણઠાણા સુધી ઉપયોગ ૭ લાભે તે ૪ જ્ઞાન ને ૩ દર્શન એવ ૭. તેરમે, ચોદમે ગુણઠાણે તથા સિદ્ધમા ૨ ઉપયોગ. કેવલનાન, ને કેવલદર્શન.

ઇતિ ૧૮ મો ઉપયોગ દ્વાર સમાપ્ત. ૧૮.

ઓગણીશમો લેશા દ્વાર.

પહેલાથી તે છઠ્ઠા ગુણઠાણા સુધી ૬ લેશા લાભે. સાતમે ગુણ૦ ઉપલી ૩ લેશા લાભે. આઠમેથી માંડીને બારમા ગુણઠાણા સુધી ૧ શુક્લ લેશા લાભે. તેરમે ગુણઠાણે ૧ પરમ શુકલલેશા લાભે. ચોદમે ગુ૦ લેશા નથી.

ઇતિ ૧૯ મો લેશા દ્વાર સંમાપ્ત. ૧૯.

વીસમો ચારિત્ર દ્વાર.

પહેલાથી તે ચોથા ગુણઠાણા સુધી કોઇ ચારિત્ર નથી. પાંચમે ગુણઠાણે દેશથી સામાયક ચારિત્ર છે. છઠે, સાતમે ગુણઠાણે ૩ ચારિત્ર લાભે, સામાયક ચારિત્ર, છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર, પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્ર એ ૩ લાભે, આઠમે, નવમે ગુણઠાણે ૨ ચારિત્ર લાભે, સામાયક ને છેદોપસ્થાપનીય. દશમે ગુણ૦ ૧ સુક્ષ્મસપરાય ચારિત્ર લાભે અગ્યારમેથી તે ચોદમા ગુણઠાણા સુધી ૧ જથાખ્યાત ચારિત્ર લાભે

ઇતિ ૨૦ મો ચારિત્ર દ્વાર સમાપ્ત. ૨૦.

એકવીસમો સમકિત દ્વાર.

પહેલે ને ત્રીજે ગુણઠાણે સમકિત નથી. બીજે ગુણ૦ ૧ સાસ્વાદાન સમકિત લાભે ચોથે, પાચમે ને છઠે ગુણ૦ ઉપશમ અને ક્ષયોપશમ, તથા સાતમે ગુણ૦ ઉપશમ, ક્ષયોપશમ અને વેદક. આઠમે, નવમે ગુણઠાણે ૩ સમકિત લાભે, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, ક્ષાયક દશમે અગ્યારમે ગુણઠાણે ૨ સમકિત લાભે, ઉપશમ ને ક્ષાયક. બારમે તેરમે, ચૌદમે ગુણઠાણે તથા સિદ્ધમા ૧ ક્ષાયક સમકિત લાભે.

ઇતિ ૨૧ મો સમકિત દ્વાર સમાપ્ત. ૨૧.

બાવીસમો અલ્પબહુત્વ દ્વાર.

સર્વથી થોડા અગ્યારમા ગુણઠાણાવાળા, એક સમયે ઉપશમશ્રેણીવાળા ૫૪ જીવ લાભે માટે ૧ તેથી બારમા ગુણઠાણાવાળા સંખ્યાતગુણા એક સમયે ક્ષપક શ્રેણીવાળા એકસો ને આઠ જીવ લાભે માટે ૨. તેથી આઠમા, નવમા, દશમા ગુણઠાણાવાળા સંખ્યાતગુણા, જઘન્ય બસો ઉત્૦ નવસે લાભે માટે ૩ તેથી તેરમા ગુણઠાણાવાળા સંખ્યાતગુણા, જઘ૦ બે કોડી ઉત્૦ નવ કોડી લાભે માટે. ૪. તેથી સાતમા ગુણઠાણાવાળા સંખ્યાતગુણા, જઘ૦ બસે કોડી, ઉત્૦ નવસેં કોડી લાભે માટે ૫ તેથી છઠા ગુણઠાણાવાળા સંખ્યાતગુણા, જઘ૦ બે હજાર કોડી ઉત્૦ નવ હજાર કોડી લાભે માટે ૬. તેથી પાચમા ગુણઠાણાવાળા અસંખ્યાતગુણા તિર્યંચ શ્રાવક ભળ્યા માટે ૭. તેથી બીજા ગુણઠાણાવાળા અસંખ્યાતગુણા. ૪ ગતિમા લાભે માટે ૮. તેથી ત્રીજા ગુણઠાણાવાળા અસંખ્યાતગુણા, ૪ ગતિમાં વિશેષ છે માટે ૯ તેથી ચોથા ગુણઠાણાવાળા અસંખ્યાતગુણા ઘણી સ્થિત છે

માટે ૧૦. તેથી ચોદમા ગુણઠાણાવાળા ને સિદ્ધ ભગવતજી અનતગુણા. ૧૧ તેથી મહેલા ગુણઠાણાવાળા અનંતગુણા, એકેંદ્રિય પ્રમુખ સર્વ મિથ્યાદષ્ટિ છે માટે ૧૨.

ઇતિ ૨૨ મો અલ્પબહુત્વ દ્વાર સમાપ્ત. ૨૨

ઇતિ ગુણઠાણાના ૨૨ દ્વાર સંપૂર્ણ.

ભાવ ૬.

ઉદયભાવ, ઉપશમભાવ, ક્ષાયકભાવ, ક્ષયોપશમભાવ, પારિણામિકભાવ ને સન્નિવાઇ ભાવ

ઉદય ભાવના ૨ ભેદ જીવ ઉદય નિષ્પન્ન ને અજીવ ઉદય નિષ્પન્ન. જીવ ઉદય નિષ્પન્નમા ૩૩ બોલ પામે, ૪ ગતિ ૬ કાય, ૬ લેસ્યા. ૪ કષાય ૩ વેદ એવ ૨૩ ને મિથ્યાત્વ ૧, અજ્ઞાન ૨, અવિરતિ ૩, અસંજ્ઞીપણુ ૪, આહારકપણું ૫, છદ્મસ્થપણું ૬, સજોગીપણું ૭, સંસાર પરિયટ્ટણા ૮, અસિદ્ધ ૯, અકેવલી ૧૦, એવ ૩૩ અજીવ ઉદય નિષ્પન્નના ૩૦ બોલ પામે, ૫ વર્ણ, ૨ ગધ, ૫ રસ ૮ સ્પર્શ, ૫ શરીર, ૫ શરીરના વ્યાપાર એવં ૩૦ એવ ઉભય મળીને ૩૩ ને ૩૦ ત્રેસઠ ભેદ ઉદય ભાવના કહ્યા. ૧.

ઉપશમ ભાવે ૧૧ બોલ છે ચાર કષાયનો ઉપશમ ૪, રાગનો ઉપસમ ૫ દ્વેષનો ઉપશમ ૬, દર્શનમોહનીયનો ઉપશમ ૭, ચારિત્રમોહનીયનો ઉપશમ, એવ ૮ મોહનીયની પ્રકૃતિ અને ઉવસમિયા દંશણલદ્ધિ તે સમકિત ૯ ઉવસમિયા ચરિત્તલદ્ધિ ૧૦. ઉવસમિયા અકષાય છઉમથ વીતરાગલદ્ધિ એવ ૧૧. ૨.

ક્ષાયક ભાવે ૩૭ બોલ છે. ૫ જ્ઞાનાવરણીય ૯ દર્શનાવરણીય ૨ વેદનીયની, ૧ રાગની, ૧ દ્વેષની, ૪ કષાયની, ૧ દર્શનમોહનીયની ૧ ચારિત્રમોહનીયની. ૪ આયુષ્યની, ૨ નામની, ૨ ગોત્રની, ૫ અંતરાયની, એવ ૩૭ પ્રકૃતિને ક્ષય કરે તેને ક્ષાયક ભાવ કહિયે તે ૯ બોલ પામે ક્ષાયક સમકિત, ક્ષાયક જથાખ્યાત ચારિત્ર, કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન અને ક્ષાયક દાનાદિ પાચ લબ્ધિ, એવં ૯ બોલ. ૩.

ક્ષયોપશમ ભાવે ૩૦ બોલ છે. ૪ જ્ઞાન પ્રથમના, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન, ૩ દષ્ટિ. ૪ ચારિત્ર પ્રથમના, ૧ ચરિત્તાચરિત્ત તે શ્રાવકપણુ પામે, ૧ આચાર્યગણિની પદવી, ૧ ચોદ પૂર્વ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ, ૫ ઇંદ્રિયની લબ્ધિ. ૫ દાનાદિ લબ્ધિ એવ સર્વ મળી ૩૦ બોલ ૪.

પારિણામિક ભાવના ૨ ભેદ, સાદિપારિણામિક, અનાદિપારિણામિક સાદિ વિણસે, અનાદિ વિણસે નહિ, સાદિ પારિણામિકના અનેક ભેદ છે. જુની સુરા, મદિરા, જુનો ગોળ, તદુલ એ આદિ ૭૩ બોલ, ભગવતિની શાખે છે અનાદિ પારિણામિક ભાવના ૧૦ બોલ ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય, પુદ્ગલાસ્તિકાય, જીવાસ્તિકાય કાળ, લોક, અલોક, ભવ્ય, અભવ્ય, એવ ૧૦ ૫

સન્નિવાઈ ભાવના ૨૬ ભાંગા. ૧૦ દ્વિકસંજોગીના, ૧૦ ત્રિકસંજોગીના ૫ ચોકસંજોગિના, ૧ પંચસંજોગીનો એવં ૨૬ ભાંગા. એનો વિચાર શ્રી અનુયોગદ્વાર સિદ્ધાતથી જાણવો.

૧૪ ગુણઠાણા ઉપર ૧૦ ક્ષેપક દ્વાર.

પ્રથમ હેતુ દ્વાર. કર્મબંધના મૂળ હેતુ ૧ મિથ્યાત્વ ૨ અવિરતિ, ૩ કષાય અને ૪ જોગ. એ ચાર છે. ઉત્તર હેતુ ૫૭ છે, તે ૫ મિથ્યાત્વ, ૧૨ અવિરતિ (૬ કાય, ૫ ઇંદ્રિય, ૧ મન.) ૨૫ કષાય અને ૧૫ જોગ, એવં ૫૭ હેતુ પહેલે ગુણસ્થાનકે ૫૫ હેતુ તે આહારકના ૨ વર્જીને. બીજે ગુ૦ ૫૦ હેતુ. તે ૫૫ માંથી ૫ મિથ્યાત્વ ટળ્યા. ત્રીજે ગુ૦ ૪૩ હેતુ તે ૧૨ અવિરતિ, ૨૧ કષાય, (અનતાનુબંધીના ૪ વિના) અને ૧૦ જોગ (૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ ઔદારિક અને ૧ વૈક્રિય) એવં ૪૩ ચોથે ગુ૦ ૪૬ હેતુ. તે ૧૨ અવિરતિ, ૨૧ કષાય અને ૧૩ જોગ. પાચમે ગુ૦ ૪૦ હેતુ. તે ૧૧ અવિરતિ, (ત્રસકાય વર્જીને) ૧૭ કષાય, (૪ અન૦ અને ૪ પ્રત્યાખ્યાની એ ૮ સિવાય.) અને ૧૨ જોગ છઠે ગુ૦ ૨૭ હેતુ તે ૧૩ કષાય (સંજ્વલનનો ચોક અને ૯ નોકષાય) અને ૧૪ જોગ સાતમે ગુ૦ ૨૪ હેતુ તે ૧૩ કષાય અને ૧૧ જોગ આઠમે ગુ૦ ૨૨ હેતુ તે ૧૩ કષાય અને ૯ જોગ (૪ મનના, ૪ વચનના અને ૧ ઔદારક.) નવમે ગુ૦ ૧૬ હેતુ તે ૭ કષાય (સંજ્વલનના ૪ અને ૩ વેદ) અને ૯ જોગ દશમે ગુણ૦ ૧૦ હેતુ તે ૧ કષાય (સંજ્વલનનો લોભ) અને ૯ જોગ અગિયારમે તથા બારમે ગુણ૦ ૯ હેતુ તે નવ જોગ તેરમે ગુણ૦ ૭ હેતુ તે સાત જોગ. તેરમે ગુણ૦ ૭ હેતુ તે સાત જોગ અને ચૌદમે ગુણસ્થાનકે હેતુ નથી. ઇતિ પહેલો હેતુ દ્વાર સમાપ્ત.

બીજો દંડક દ્વાર. પહેલે ગુ૦ ૨૪ દંડક, બીજે ગુણ૦ ૧૯ દંડક, તે ૫ સ્થાવરના વર્જ્યા ત્રીજે ચોથે ગુણ૦ ૧૬ દંડક તે ૩ વિકલેંદ્રિય વર્જ્યા પાંચમે ગુણ૦ ૨ દંડક, સન્નીમનુષ્ય, સન્નીતિર્યંચ એ ૨. છઠ્ઠાથી તે ચૌદમા ગુણ૦ સુધી ૧ મનુષ્યનો દંડક. ઇતિ બીજો દંડક દ્વાર સમાપ્ત

ત્રીજો જીવાયોનિ દ્વાર. પહેલે ગુણ૦ ૮૪ લાખ જીવાયોનિ. બીજે ગુણ૦ ૩૨ લાખ તે એકેંદ્રિયના વર્જી ત્રીજે ચોથે ગુણ૦ ૨૬ લાખ જીવાયોનિ પાચમે ગુણ૦ ૧૮ લાખ જીવાયોનિ છઠ્ઠાથી તે ૧૪ મા ગુણઠાણા સુધી ૧૪ લાખ જીવાયોનિ ઇતિ ત્રીજો યોનિ દ્વાર સમાપ્ત.

ચોથો અંતર દ્વાર. પહેલે ગુણ૦ જઘ૦ અંતર્મુહૂર્ત, ઉત૦ ૬૬ સાગર ઝાઝેરાનું અથવા ૧૩૨ સાગર ઝાઝેરાનું, તે ૬૬ સાગર ચોથે ગુણ૦ રહે. અંત૦ ત્રીજે ગુણ૦ રહી પાછો ચોથે ગુણ૦ ૬૬ સાગર રહી મિથ્યાત્વે આવે. બીજાથી

માંડીને અગ્યારમા ગુણઠાણા સુધી જ૦ અંત૦ અથવા પલ્યનો અસંખ્યાતમો ભાગ તે એટલા કાળ વિના ઉપશમ શ્રેણી કરીને પડે નહીં. ઉત૦ અર્ધપુદ્ગલ દેશે ઉણુ. બારમે તેરમે ને ચૌદમે ગુણ૦ આતરૂં નથી, એ એક જીવઆશ્રી. ઇતિ ૪ અંતર દ્વાર સમાપ્ત.

પાંચમો ધ્યાન દ્વાર. પહેલે, બીજે, ત્રીજે ગુણ૦ ૨ ધ્યાન પહેલા. ચોથે, પાંચમે ગુણ૦ ૩ ધ્યાન પહેલા છઠે ગુણ૦ ૨ ધ્યાન આર્ત્ત, ને ધર્મ ધ્યાન. સાતમે ગુણ ૧ ધર્મધ્યાન. આઠમેથી માઠીને ચૌદમા ગુણ૦ ૧ શુકલધ્યાન. ઇતિ ૫ મો ધ્યાન દ્વાર સમાપ્ત.

છઠ્ઠો ફરસનાદ્વાર. પહેલું ગુણઠાણું ૧૪ રાજલોક સ્પર્શે. બીજું ગુણ૦ હેઠું પંડગવનથી તે છઠ્ઠિ નરક લગે ફરસે. તથા ઊંચુ અધોગામની વિજયથી તે ૯ ગ્રૈવેયક સુધી ફરસે. ત્રીજું ગુણ૦ લોકનો અસંખ્યાતમો ભાગ ફરસે. ચોથુ ગુણ૦ અધોગામની વિજયથી ૧૨ મા દેવલોક સુધી ફરસે અથવા પ્રંડગવનથી છઠ્ઠી નરક સુધી ફરસે પાંચમુ ગુ૦ પણ એમજ અધોગામની વિજયથી ૧૨ મા દેવલોક સુધી ફરસે છઠ્ઠાથી તે અગ્યારમા ગુણઠાણાવાળા અધોગામની વિજયથી ૫ અનુત્તરવિમાન સુધી ફરસે બારમુ ગુણ૦ લોકનો અસંખ્યાતમો ભાગ ફરસે તેરમું ગુણ૦ સર્વલોક ફરસે ચૌદમુ ગુણ૦ લોકનો અસંખ્યાતમો ભાગ ફરસે ઇતિ ૬ ઠ્ઠો ફરસનો દ્વાર સમાપ્ત.

સાતમો દ્વાર. તીર્થંકર ગોત્ર ૪ ગુણઠાણે બાંધે. ચોથે, પાંચમે, છઠે ને સાતમે, એ ૪ ગુણઠાણે બાધે. શેષ ગુણઠાણે ન બાધે. તીર્થંકર દેવ ૯ ગુણઠાણા ફરસે તે ૪, ૬, ૭, ૮, ૯, ૧૦, ૧૨, ૧૩, ૧૪, એ ૯ ફરસે. ઇતિ ૭ મો દ્વાર સમાપ્ત.

આઠમો દ્વાર. ગુણઠાણા ૧૪ મા ૧, ૪, ૫, ૬, ૧૩, એ ૫ શાશ્વતા, શેષ ૯ ગુણ૦ અશાશ્વતા. ઇતિ આઠમો દ્વાર સમાપ્ત.

નવમો દ્વાર. ગુણઠાણા ૧૪માં ૧, ૨, ૩, ૪, ૫, ૬, ૭, એ ૭ ગુણ૦ ૬ સંઘયણ, આઠમાથી તે ૧૪ મા ગુણઠાણા સુધી એક વજ્રઋષભ નારાચ સંઘયણ ઇતિ ૯ મો દ્વાર સમાપ્ત

દશમો દ્વાર. આર્યાજી, અવેદી પરિહારવિશુદ્ધચારિત્રવંત પુલાક લબ્ધિવંત, અપ્રમાદી સાધુ, ૧૪ પૂર્વિ સાધુ અને આહારક શરીર એ ૭નુ કોઇ દેવતા સાહારણ કરી શકે નહિ. ઇતિ ૧૦ મો દ્વાર સમાપ્ત.

ક્ષેપક દ્વાર સમાપ્ત ઇતિ ગુણઠાણાદ્વાર સમાપ્ત.

(૧૧) તેત્રીશ બોલ.

એક પ્રકારે અસંયમ:—સર્વ આસ્રવથી નહિ નિવર્તવું તે

બે પ્રકારે બંધ:—૧ રાગબંધ, ૨ દ્વેષબંધ

ત્રણ પ્રકારે દંડ:—૧ મનઃદંડ, ૨ વચન દંડ, ૩ કાય દંડ **ત્રણ પ્રકારે ગુપ્તિ** ૧ મનઃ ગુપ્તિ, ૨ વચન ગુપ્તિ, ૩ શરીર ગુપ્તિ. **ત્રણ પ્રકારે શલ્ય,** ૧ માયા શલ્ય, ૨ નિદાન શલ્ય, ૩ મિથ્યાદર્શન શલ્ય, **ત્રણ પ્રકારે ગર્વ,** ૧ ઋદ્ધિગર્વ, ૨ રસગર્વ ૩ શાતાગર્વ. **ત્રણ પ્રકારે વિરાધના,** ૧ જ્ઞાન વિરાધના, ૨ દર્શન વિરાધના, ૩ ચારિત્ર વિરાધના.

ચાર પ્રકારે કષાય:—૧ ક્રોધ કષાય ૨ માન કષાય, ૩ માયા કષાય, ૪ લોભ કષાય **ચાર પ્રકારે સંજ્ઞા,** ૧ આહાર સંજ્ઞા, ૨ ભયસંજ્ઞા, ૩ મૈથુન સંજ્ઞા, ૪ પરિગ્રહ સંજ્ઞા. **ચાર પ્રકારે કથા,** ૧ સ્ત્રી કથા, ૨ ભત્ત કથા, ૩ દેશ કથા, ૪ રાજ કથા **ચાર પ્રકારે ધ્યાન,** ૧ આર્ત ધ્યાન, ૨ રૌદ્ર ધ્યાન, ૩ ધર્મ ધ્યાન, ૪ શુકલ ધ્યાન

પાંચ પ્રકારે ક્રિયા:—૧ કાયિકી ક્રિયા, ૨ આધિકરણિકી ક્રિયા, ૩ પ્રદ્વેષિકી ક્રિયા, ૪ પારિતાપનિકી ક્રિયા, ૫ પ્રાણાતિપાતિકી ક્રિયા. **પાંચ પ્રકારે કામગુણ,** ૧ શબ્દ ૨ રૂપ, ૩ ગંધ, ૪ રસ, ૫ સ્પર્શ. **પાંચ પ્રકારે મહાવ્રત,** ૧ સર્વ પ્રાણાતિપાતથી વિરામ, ૨ સર્વ મૃષાવાદથી વિરામ, ૩ સર્વ અદત્તથી વિરામ ૪ સર્વ મૈથુનથી વિરામ. ૫ સર્વ પરિગ્રહથી વિરામ. **પાંચ પ્રકારે સમિતિ,** ૧ ઇર્યા સમિતિ, ૨ ભાષા સમિતિ ૩ એષણા સમિતિ, ૪ આદાન ભંડમાત્ર નિક્ષેપના સમિતિ, ૫ ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણ—ખેલ શ્લેષ્મ વગેરેને પરિઠવવાની સમિતિ. **પાંચ પ્રકારે પ્રમાદ,** ૧ મદ, ૨ વિષય, ૩ કષાય, ૪ નિદ્રા, ૫ વિકથા

છ પ્રકારે જીવનિકાય:—૧ પૃથ્વીકાય, ૧ અપકાય, ૩ તેજસકાય, ૪ વાયુકાય ૫ વનસ્પતિકાય ૬ ત્રસકાય. **છ પ્રકારે લેશ્યા,** ૧ કૃષ્ણલેશ્યા ૨ નીલલેશ્યા, ૩ કાપોતલેશ્યા ૪ તેજોલેશ્યા, ૫ પદ્મલેશ્યા, ૬ શુકલલેશ્યા,

સાત પ્રકારે ભય:—૧ અલોક ભય. મનુષ્યને મનુષ્યથી ભય થાય છે તે ૨ પરલોક ભય. દેવતિર્યંચથી ભય થાય તે. ૩ આદાન ભય. ધનથી ભય થાય તે ૪ અકસ્માત ભય છાયાદિ દેખી ભય થાય તે. ૫ વેદના ભય દુઃખથી ભય થાય તે ૬ મરણથી ભય થાય તે. ૭ અપયશ—અપકીર્તિથી ભય થાય તે.

આઠ પ્રકારે મદ—૧ જાતિ મદ, ૨ કુલ મદ, ૩ બલ મદ, ૪ રૂપ મદ, ૫ તપો મદ, ૬ સુત મદ ૭ લાભ મદ, ૮ ઐશ્વર્ય મદ

નવ પ્રકારે બ્રહ્મચર્ય ગુપ્તિ:–૧ સ્ત્રી પશુ પંડક રહિત આલય (સ્થાનક) મા રહેવુ, ઉંદર બીલાડીના દૃષ્ટાંતે. ૨ મનને આનદ આપે તેવી ને કામ–રાગને વૃદ્ધિ કરે તેવી સ્ત્રી સાથે કથા–વાર્તા ન કરવી, લીંબુ રસના (જીભ) ને દૃષ્ટાંતે ૩ સ્ત્રીના આસને તેમ સ્ત્રી સાથે સહવાસ કરવો નહિ, કોળાની ગધે કણીકનો વંઠ જાય તે દૃષ્ટાંતે ૪ સ્ત્રીના અંગ અવયવ તેમ તેની સુરચના ને તેનું બોલવુ, નિરીક્ષણ વગેરેને, વિષય રાગદૃષ્ટિથી જોવુ નહિ, સૂર્ય ચક્ષુના દૃષ્ટાંતે ૫ સ્ત્રી સબધી કુજિત, રુદન, ગીત. હાસ્ય, આક્રંદ વગેરે સંભળાય તે ભીંત કે દિવાલના અતરે નિવાસ નહિ કરવો, લાખ અગ્નિના દૃષ્ટાંતે. ૬ પૂર્વગત સ્ત્રી સબધી ક્રીડા, હાસ્ય, રતિ, દર્પ, સ્નાન, સાથે જમવુ વગેરે યાદ કરવુ નહિ, સર્પના ઝેરના દૃષ્ટાંતે ૭ સ્વાદિષ્ટ તેમ મજબૂત પ્રણિત આહાર કરવો નહિ, ત્રિદોષીને ધૃતના દૃષ્ટાંતે. ૮ મર્યાદા કાળે ધર્મયાત્રા નિમિત્તે જોઇએ તેથી વધારે આહાર કરવો નહિ, કાગળની કોથળીમા નાણાને દૃષ્ટાંતે ૯ શરીર સુદર ને વિભૂષિત લાગે તેવી શ્રગાર–શોભા કરવી નહિ, ગરીબના રત્નને દૃષ્ટાંતે.

દશ પ્રકારે શ્રમણધર્મ–૧ **ક્ષમા,** સહન કરતા શીખવુ. ૨ **મુકિત,** નિર્લોભતા રાખવી. ૩ **આર્જવ** નિખાલસ–સ્વચ્છ હૃદય રાખવું ૪ **માર્દવ,** કોમલ–વિનય બુદ્ધિ રાખવી, અહકાર–મદ નહિ કરવો ૫ **લાઘવ,** અલ્પ–થોડા ઉપકરણ–સાધન રાખવા. ૬ **સત્ય,** સત્યતાથી–પ્રામાણિકતાથી વર્તવુ. ૭ **સંયમ.** શરીર–ઈંદ્રિયો વગેરેને નિયમમા રાખવા. ૮ **તપ,** શરીર દુર્બલ થાય તેમ ઉપવાસાદિ તપ કરવો. ૯ **ચૈત્યદાન,** બીજાઓને ઉપકાર બુદ્ધિથી જ્ઞાનાદિ આપવુ ૧૦ **બ્રહ્મચર્ય,** શુદ્ધ આચાર, નિર્મલ પવિત્ર વૃત્તિમા રહેવું

દશ પ્રકારે સમાચારી:–૧ **આવશ્ય.** સ્થાનકથી બહાર જવું હોય ત્યારે ગુરૂ કે ઉપરીને કહેવું કે અવશ્ય મારે જવુ છે ૨ **નિષેધક.** સ્થાનકમા આવવું હોય ત્યારે કહેવુ કે નિશ્ચય કાર્ય કરીને હું આવ્યો છુ ૩ **આપૂચ્છના** પોતાનુ કાર્ય હોય તો ગુરૂને પૂછવું. ૪ **પ્રતિપૃચ્છના.** બીજા સાધુઓનુ કાર્ય હોય ત્યારે વારવાર ગુરૂને પૂછવુ ૫ **છંદના.** ગુરૂ કે વડાને પોતાની પાસેની વસ્તુ આમંત્રણ કરવી. ૬ **ઇચ્છાકાર** ગુરૂ કે વડાને કહેવું: "હે પૂજ્ય! આપની ઇચ્છા છે–સૂત્રાર્થ જ્ઞાન આપશો?" ૭ **મિથ્યાકાર.** પાપ લાગ્યું હોય તે ગુરૂ પાસે મિથ્યા કહી માફ કહેવું. ૮ **તથ્યકાર.** ગુરૂ કથન પ્રતિ કહે કે આપ કહો છો તેમ કરીશ. ૯ **અભ્યુત્થાન.** ગુરૂ કે વડા આવતા સાત આઠ ડગલા સામા જવું, તેમ જતા સાત આઠ ડગલા સુધી મૂકવા જવુ ૧૦ **ઉપસંપદા** ગુર્વાદિ પાસે સૂત્રાર્થ લક્ષ્મી પામવા હમેશા રહેવું.

અગીયાર પ્રકારે શ્રાવિકપ્રતિમા—૧ **પહેલી પ્રતિમા એક માસની.** તેમાં શુદ્ધ સત્ય ધર્મ રૂચિ હોય, પણ નાના વ્રત ઉપવાસાદિ અવશ્ય કરવાને તે શ્રાવકને નિયમ ન હોય, તે દર્શન શ્રાવક પ્રતિમા ૨ **બીજી પ્રતિમા બે માસની.** તેમાં સત્ય ધર્મની રુચિ સાથે નાના શીલવ્રત-ગુણવ્રત પ્રત્યાખ્યાન પૌષધોપવાસાદિ કરે પણ સામાયિક દિશાવકાશિક વ્રત કરવાને નિયમ ન હોય, તે ઉપાસક પ્રતિમા. ૩ **ત્રીજી પ્રતિમા ત્રણ માસની.** તેમા ઉપર પ્રમાણે ઉપરાંત સામાયિકાદિ કરે, પણ અષ્ટમી ચતુર્દશી અમાવાસ્યા પૂર્ણમાસી વગેરે પર્વમા પૌષધોપવાસ કરવાને નિયમ ન હોય ૪ **ચોથી પ્રતિમા ચાર માસની.** તેમા પ્રતિપૂર્ણ પૌષધોપવાસ અષ્ટમાદિ સર્વ પર્વમા કરે ૫ **પાંચમિ પ્રતિમા પાંચ માસની.** તેમાં પૂર્વોક્ત સર્વ સાચવે; વિશેષ એક રાત્રિમા કાયોત્સર્ગ કરે, ને તે પાચ બોલ સાચવે; ૧ સ્નાન ન કરે, ૨ રાત્રિ ભોજન ન કરે, ૩ કાછડી ન વાળે, ૪ દિવસે બ્રહ્મચર્ય સાચવે, ૫ રાત્રિમા પરિમાણ કરે. ૬ **છઠ્ઠી પ્રતિમા છ માસની.** તેમા પૂર્વોકત ઉપરાંત સર્વ વખતે બ્રહ્મચર્ય સાચવે ૭ **સાતમી પ્રતિમા** જઘન્ય એક દિવસથી ઉત્કૃષ્ટ **આઠ** માસની, તેમાં આરંભ કરે નહિ. ૯ **નવમી પ્રતિમા.** તેમજ ઉત્કૃષ્ટ નવ માસની, તેમાં આરભ કરવા સાથે કરાવવાના પણ નિયમ કરે **૧૦ દશમી પ્રતિમા** ઉત્કૃષ્ટ દશ માસની, તેમા પૂર્વોક્ત સાથે આરભ કરીને આપે તે પણ લેવાના નિયમ કરે ઉપરાત ક્ષુરમુડન કરાવે અથવા શિખા રાખે કોઇએ એક વાર પૂછયા થકા તથા વારંવાર પૂછયા થકા બે ભાષા બોલવી કલ્પે, જાણે તો હા પાડવી કલ્પે, ને ન જાણે તો ના પાડવી કલ્પે. **૧૧ અગિયારમી પ્રતિમા** ઉત્કૃષ્ટ અગિયાર માસની, તેમા ક્ષુરમુંડન કરાવે, કે કેશ લોચ કરાવે, સાધુ-શ્રમણ સમાન ઉપકરણ પાત્ર રજોહરણ વગેરે ધરે, સ્વજ્ઞાતિમા ગોચરી અર્થે ભ્રમણ કરે, કહે કે પ્રતિમાધારી હુ શ્રાવક છુ, ભિક્ષા આપશો? સાધુ માફક ઉપદેશ આપે સાડા પાચ વર્ષ ૧૧ પ્રતિમામા જાય છે.

બાર ભિક્ષુની પ્રતિમા (અભિગ્રહ રૂપ)—૧ **પહેલી પ્રતિમા** એક માસની, તે શરીર ઉપર મમતા-સ્નેહભાવ ન રાખે, શરીર શુશ્રુષા ન કરે, જે કોઇ મનુષ્ય દેવ તિર્યંચનો પરિષહ ઉત્પન્ન થાય તે સમ પરિણામે સહન કરે ૧

૨. એકદાતિ આહારની, એકદાતિ પાણીની લેવી કલ્પે તે આહાર શુદ્ધ નિર્દોષ; કોઈ શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, અતિથિ કૃપણ, રાંક પ્રમુખ દ્વિપદ તથા ચતુષ્પદને અંતરાય ન પડે તેમ, વળી એક માણસ જમતો હોય તથા એકને અર્થે રાંધ્યુ હોય તે આહાર લે, બે જમતામાંથી આપે તો ન લે; ત્રણ ચાર, પાંચ વિગેરે જમવા બેઠા હોય તેમાંથી આપે તો ન લે, ગર્ભવતી માટે નિપજાવ્યો હોય તે ન લે; તથા નવપ્રસુતિનો આહાર ન લે; તથા બાળકને દૂધ પાતાં હોય તેના હાથનો ન લે, વળી એક પગ ઉમરામાં ને એક પગ ઉમરા બાહાર એમ પગ રાખી વહેરાવે તો લે, નહિ તો ન લે.

૩. પ્રતિમાધારી સાધુને ત્રણ કાળ ગોચરીના કહ્યા છે, આદિમ, મધ્યમ, ચરિમ એટલે એક દિવસના ત્રણ ભાગ કરે, પહેલામા ગોચરી જાય તો બીજા બે ભાગમા ન જાય, એમ ત્રણેમા સમજવું.

૪ પ્રતિમાધારી સાધુને ૭ પ્રકારે ગોચરી કરવી કહી છે. ૧ પેટીને આકારે (ચોખુણી) ૨ અર્ધ પેટીને આકારે (બે પંક્તિ.) ૩ બળદના મૂત્રને આકારે. ૪ પતગ ટીડ ઉડે તે માફક અંતરે અતરે કરે. ૫ શંખના આવર્ત્તનની પેરે ગોચરી કરે. ૬ જાતા તથા વળતા ગોચરી કરે એ ૭ પ્રકાર

૫. પ્રતિમાધારી સાધુ જે ગામમા જાય ત્યા જાણે કે આ પ્રતિમાધારી સાધુ છે તો એક રાત્રિ રહે ને ન જાણે તો બે રાત્રિ રહે, ને ઉપરાત રહે તો છેદ તથા પરિહાર તપ જેટલી રાત્રિ રહે તેટલા દિનનું પ્રાયશ્ચિત પામે.

૬ પ્રતિમાધારી ચાર પ્રકારે બોલે. ૧ યાચના કરે ત્યારે. ૨ પથ પ્રમુખ પૂછતા ૩ આજ્ઞા માગતા. ૪ પ્રશ્નાદિકનો ઉત્તર આપતાં.

૭. પ્રતિમાધારી સાધુને ત્રણ પ્રકારના સ્થાનક જોવા પ્રતિલેખવા કલ્પે. ૧ આરામરૂપ ઘર, ૨ છત્રીના આકારે, ૩ ઝાડતળે.

૮. પ્રતિમાધારી સાધુ એ ત્રણ સ્થાનકને યાચે-માગે.

૯. એ ત્રણ પ્રકારના સ્થાનકને વિષે રહેવું કરે.

૧૦ પ્રતિમાધારી સાધુને ત્રણ પ્રકારની શય્યા જોવી કલ્પે. ૧ પૃથ્વીરૂપ, ૨ શિલારૂપ, ૩ કાષ્ટરૂપ

૧૧. એ ત્રણ પ્રકારની શય્યા યાચના કરવી કલ્પે.

૧૨. એ ત્રણ પ્રકારની શય્યા ભોગવવી કલ્પે.

૧૩. પ્રતિમાધારી સાધુ જે સ્થાનકમાં રહ્યા હોય ત્યા કોઇ સ્ત્રી પ્રમુખ આવે તો તે સ્ત્રી પ્રમુખનાં ભયે કરી બહાર નીસરે નહીં; તથા બહાર હાથ ઝાલી કાઢે તો ઇર્યાસમિતિ શોધતા નીકળે.

૧૪. પ્રતિમાધારી સાધુ જે ઘરમાં રહ્યા હોય ત્યા કોઇ અગ્નિ લગાડે તો તેના ભયે કરી બહાર નીકળે નહિ. કોઇ બળાત્કારે કાઢે તો ઇર્યાસમિતિ શોધતા નીકળે.

૧૫. પ્રતિમાધારી સાધુને પગને વિષે કાટો પ્રમુખ વાગે તો તેને કાઢવો ન કલ્પે.

૧૬ પ્રતિમાધારી સાધુને આંખમા નાના જીવ તથા નાના બીજ તથા રજ પ્રમુખ પેસે તો કાઢવા ન કલ્પે, ઇર્યાએ ચાલવું કલ્પે.

૧૭. પ્રતિમાધારી સાધુને, જ્યા સૂર્ય આથમે ત્યાંથી એક પગ માત્ર પણ પછી ચાલવુ ન કલ્પે એટલે પ્રતિલેખનની વેળા સુધી વિહાર કરે.

૧૮ પ્રતિમાધારી સાધુને, સચિત્ત પૃથ્વી ઉપર સૂવુ, બેસવું, થોડી નિદ્રા પણ કરવી ન કલ્પે, ને પૂર્વે જોએલા સ્થાનકે ઉચ્ચાર પ્રમુખ પરિઠવવું કલ્પે.

૧૯. સચિત્ત રજે કરી પગ પ્રમુખ ખરડાએલા હોય તેવા શરીરે ગૃહસ્થના ઘરે ગોચરી જવુ ન કલ્પે

૨૦. પ્રતિમાધારી સાધુને પ્રાશુક શીતળ તથા ઉષ્ણ પાણીએ કરી હાથ, પગ, કાન, નાક, આખ પ્રમુખ એક વાર ધોવુ, વારંવાર ધોવું ન કલ્પે, અશુચિનો લેપ લાગ્યો હોય તે તથા ભોજનથી ખરડાએલ હોય તેટલું ધોવુ કલ્પે

૨૧. પ્રતિમાધારી સાધુ, ઘોડો, હાથી, બળદ, પાડો વરાહ (સૂઅર) શ્વાન, વાઘ ઈત્યાદિક દુષ્ટ જીવ સામા આવતાં હોય તો તેના ભયે કરી પગ માત્ર પાછો લે નહિ પણ સુંવાળો જીવ સામો આવતો હોય તો તેની દયાને કારણે યત્ના માટે પાછા ઓસરે.

૨૨. પ્રતિમાધારી સાધુ વિહાર કરતા તડકેથી છાયે ન જાય, છાયેથી તડકે ન જાય ટાઢ તાપ સમપરિણામે સહન કર.

બીજી પ્રતિમા એક માસની તેમા બે દાતિ આહાર અને બે દાતિ પાણીની લેવી કલ્પે

ત્રીજી પ્રતિમા એક માસની તેમા ત્રણ દાતિ આહાર અને ત્રણ દાતિ પાણીની લેવી કલ્પે

ચોથી પ્રતિમા એક માસની તેમાં ચાર દાતિ આહાર, અને ચાર દાતિ પાણીની લવા કલ્પે.

પાંચમી પ્રતિમા એક માસની તેમા પાચ દાતિ આહાર અને પાચ દાતિ પાણી

છઠ્ઠી પ્રતિમા એક માસની તેમાં છ દાતિ આહાર અને છ દાતિ પાણી.

સાતમી પ્રતિમા એક માસની તેમાં સાત દાતિ આહાર અને સાત દાતિ પાણી

આઠમી પ્રતિમા સાત રાત્રિ દિવસની તેમાં પાણી વિના એકાતર ઉપવાસ કરે. ગામ નગર, રાજધાની વગેરેની બહાર સ્થાનક કરે, ત્રણ આસનો વાળે, ચત્તા સુવે, પાસું વાળી સુવે, અને પલાંઠી વાળી સુવે કોઈ પણ પરિષહથી ડરે નહિ

નવમી પ્રતિમા સાત રાત્રિ દિવસની ઉપર પ્રમાણે વિશેષ ત્રણમાંથી એક આસન કરે, દંડ આસન, લગડ આસન અને ઉત્કટ આસન.

દશમી પ્રતિમા સાત રાત્રિ દિવસની ઉપર પ્રમાણે વિશેષ ત્રણમાંથી એક આસન કરે, ગોદૂહ આસન, વીરાસન ને અમ્બુખુજ આસન

અગિયારમી પ્રતિમા એક અહોરાત્રિની પાણી વિના છઠ્ઠ ભક્ત કરે, ગામ બહાર બે પગ સંકોચી હસ્ત લાંબા કરી કાયોત્સર્ગ કરે.

બારમિ પ્રતિમા ૧ રાત્રિની પાણી વિના અઠમ ભક્ત કરે, ગામ, નગર બહાર શરીર ત્યજીને અણુમિલા લોચને એક પુદ્‌ગળ ઉપર સ્થિર દૃષ્ટિ કરી તમામ ઇંદ્રિયો ગુપ્ત કરી બન્ને પગ એકત્ર કરી, બે હુશ્ત લંબાવી દઢાસને રહે તેવા વખતે દેવ, મનુષ્ય કે તિર્યંચ સબંધી ઉપસર્ગ થાય તે સહે. સમ્યક્ પ્રકારે આરાધન થાય તો, અવધિ જ્ઞાન મન પર્યવ જ્ઞાન કે કેવળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય જો અહિત થાય તો, ઉન્માદ પામે, દીર્ઘ કાલિક રોગ થાય ને કેવળી પ્રજ્ઞપ્ત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય. એ પ્રતિમામાં આઠ માસ થાય છે.

તેર પ્રકારે ક્રિયાસ્થાનક.

(૧) અર્થ દંડ—પોતાના માટે હિંસા કરે

(૨) અનર્થ દંડ—પરને માટે હિંસા કરે

(૩) હિંસા દંડ—તે મને હણે છે, હણ્યો હતો કે હણશે એમ સંકલ્પી હણે

(૪) અકસ્માત્ દંડ—એકને મારવા જતા વચમાં જતાં બીજાની હિંસા થાય

(૫) દૃષ્ટિવિપર્યાસ દંડ—દુશ્મન ધારીને મિત્રને હણે

(૬) મૃષાવાદ દંડ—અસત્ય બોલી દંડાય

(૭) અદત્તાદાન દંડ—અભિમાન કરે

(૮) અધ્યસ્થ દંડ—મનમાં દુષ્ટ, અનિષ્ટ કલ્પનાઓ કરે

(૯) માન દંડ—અભિમાન કરે.

(૧૦) મિત્રદોષ દંડ—માતા, પિતા મિત્રવર્ગને નજીવા અપરાધે ભારે દંડ કરે.

(૧૧) માયા દંડ—કપટ કરે.

(૧૨) લોભ દંડ—લાલચ તૃષ્ણા કરે.

(૧૩) ઇર્યાપથિક દંડ—માર્ગમા ચાલતાં હિંસા થાય તે.

ચૌદ પ્રકારે જીવ—(૧) સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય અપર્યાપ્ત (૨) સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય પર્યાપ્ત (૩) બાદર એકેન્દ્રિય અપર્યાપ્ત (૪) બાદર એકેન્દ્રિય પર્યાપ્ત (૫) બેઇન્દ્રિય અપર્યાપ્ત (૬) બેઇન્દ્રિય પર્યાપ્ત. (૭) ત્રિઇન્દ્રિય અપર્યાપ્ત (૮) ત્રિઇન્દ્રિય પર્યાપ્ત (૯) ચૌઇન્દ્રિય અપર્યાપ્ત. (૧૦) ચૌઇન્દ્રિય પર્યાપ્ત. (૧૧) અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય અપર્યાપ્ત (૧૨) અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્ત (૧૩) સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય અપર્યાપ્ત (૧૪) સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્ત

પંદર પ્રકારે પરમાધર્મી દેવ—(૧) આમ્ર, (૨) આમ્રગ્સ, (૩) શામ, (૪) સમળ, (૫) રૂદ્ર, (૬) ગેરૂદ્ર, (૭) કાલ (૮) મહાકાલ. (૯) અસિપત્ર (૧૦) ધનુષ્ય, (૧૧) કુંભ, (૧૨) વાલુક, (૧૩) વૈતરણી, (૧૪) ખરસ્વર, (૧૫) મહાઘોષ.

સોળમે સૂત્રકૃતના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધનાં સોળ અધ્યયન—(૧) સ્વસમય પરસમય, (૨) વૈદારિક, (૩) ઉપસર્ગપજ્ઞા, (૪) સ્ત્રીપ્રજ્ઞા, (૫) નરક વિભકિત, (૬) વીર સ્તુતી, (૭) કુશીલ પરિભાષા, (૮) વીર્યાધ્યયન, (૯) ધર્મધ્યાન, (૧૦) સમાધિ, (૧૧) મોક્ષમાર્ગ, (૧૨) સમવસરણ, (૧૩ અથાતથ્ય, (૧૪) ગ્રંથી, (૧૫) યમતિથિ, (૧૬) ગાથા

સત્તર પ્રકારે સંયમ—૧ પૃથ્વીકાય સંયમ, ૨ અપ્કાય સંયમ, ૩ તેજસ્કાય સંયમ, ૪ વાયુકાય સંયમ, ૫ વનસ્પતિકાય સંયમ, ૬ બેઇંદ્રિયકાય સંયમ, ૭ ત્રિઇંદ્રિયકાય સંયમ, ૮ ચૌઇંદ્રિયકાય સંયમ, ૯ પંચેદ્રિયકાય સંયમ, ૧૦ અજીવકાય સંયમ, ૧૧ પ્રેક્ષા સંયમ, ૧૨ ઉત્પ્રેક્ષા સંયમ, ૧૩ અપહૃત્ય સંયમ ૧૪ પ્રમાર્જના સંયમ, ૧૫ મન સંયમ, ૧૬ વચન સંયમ ૧૭ શરીર સંયમ.

અઢાર પ્રકારે બ્રહ્મચર્ય—ઔદારિક શરીર સંબંધી ભોગ ૧ મનથી, ૨ વચનથી, ૩ શરીરથી, સેવે નહિ ૩, સેવરાવે નહિ ૬, સેવતા પ્રતિ અનુમોદન આપે નહિ ૯, એમ વૈક્રિય શરીર સંબધી ૯ પ્રકારે ત્યજે.

ઓગણીશ પ્રકારે જ્ઞાતા સૂત્રનાં અધ્યયન—૧ ઉત્ક્ષિપ્ત–મેઘકુમારનું. ૨ ધન્ય સાર્થવાહ ને વિજય ચોરનુ. ૩ મયૂર ઇંડાનુ. ૪ કુર્મ (કાચબા)નુ ૫ શૈલક રાજર્ષિનું. ૬ તુંબડાનુ, ૭ ધન્ય સાર્થવાહ ને ચાર વહુનુ, ૮ મલ્લી ભગવતીનું. ૯ જિનપાલ જિનરક્ષિતનુ ૧૦ ચંદ્રની કલાનું. ૧૧ દાવાનલનુ. ૧૨ જિતશત્રુ રાજા ને સુબુદ્ધિ પ્રધાનનું ૧૩ નંદમણિયારનું ૧૪ તેતલિ પુત્ર પ્રધાન ને પોટીલા–સોનાર પુત્રીનુ. ૧૫ નંદિ ફલનુ. ૧૬ અવરકંકાનું. ૧૭ સમુદ્ર અશ્વનુ. ૧૮ સુસીમા દારિકાનું ૧૯ પુંડરીક કંડરીકનું

વીશ પ્રકારે અસમાધિક સ્થાનક—(૧) ઉતાવળું ઉતાવળુ ચાલે તે. (૨) પૂંજ્યા વિના ચાલે તે. (૩) દુષ્ટ રીતે પૂંજે તે (૪) પાટ, પાટલા, શય્યા વગેરે વધારે રાખે તે, (૫) રત્નાધિક (વડા) સામું બોલે તે (૬) સ્થવિર, વૃદ્ધ, ગુરૂ, આચાર્યજીનો ઉપધાત (નાશ) કરે તે (૭) એકેન્દ્રિયાદિ જીવને શાતા, રસ, વિભૂષા નિમિત્તે હણે તે. (૮) ક્ષણ ક્ષણ પ્રતિ ક્રોધ કરે તે. (૯) ક્રોધમા હમેશાં પ્રદીપ્ત રહે તે (૧૦) પૃષ્ટમાસ ખાય તે. [અન્યના પાછળથી અવર્ણ (નિન્દા) બોલે તે] (૧૧) નિશ્ચયવાળી ભાષા બોલે તે (૧૨) નવો કલેશ ઉત્પન્ન કરે તે. (૧૩) થયા કલેશને ફરીથી જાગૃત કરે તે (૧૪) અકાળે સ્વાધ્યાય કરે તે. (૧૫) સચિત્ત પૃથ્વીથી હસ્ત પગ ખરડાએલા હોય ને આહારાદિ લેવા જાય તે. (૧૬) શાન્તિ વખતે કે પ્રહર

રાત્રિ ગયા પછીથી ગાઢ અવાજ કરે તે (૧૭) ગચ્છમા ભેદ ઉત્પન્ન કરે તે (૧૮) ગચ્છમા કલેશ ઉત્પન્ન કરી માહોમાહે દુઃખ ઉત્પન્ન કરે તે. (૧૯) સૂર્યોદયથી સૂર્યાસ્ત સુધી અશનાદિ ભોજન લીધા જ કરે તે (૨૦) અનેષણિક, અપ્રાશુક આહાર લે તે.

એકવીસ પ્રકારે શબલ કર્મ—(૧) હસ્તકર્મ કરે તે (૨) મૈથુન સેવે તે. (૩) રાત્રિભોજન જમે તે (૪) આધાકર્મી ભોગવે તે. (૫) રાજપિંડ જમે તે (૬) પાચ બોલ સેવે તે. ૧ વેચાતુ આપે ને લે તે, ૨ ઉછીતુ આપે ને લે તે. ૩ બળાત્કારે આપે ને લે તે, સહીઆરીની આજ્ઞા વિના આપે ને લે તે, ૫ સ્થાનકમાં સામુ આણી આપીને લે તે, (૭) વારંવાર પ્રત્યાખ્યાન કરીને ભોગવે. તે (૮) મહીનાની અંદર ત્રણ ઉદક લેપ કરે તે (૯) છ માસમા એક ગણથી બીજાગણમાં જાય તે, (૧૦) એક માસની અંદર ત્રણ માયાના સ્થાન ભોગવે તે (૧૧) શય્યાતરનો આહાર જમે તે (૧૨) ઇરાદા પૂર્વક હિંસા કરે તે (૧૩) ઇરાદા પૂર્વક અસત્ય બોલે તે. (૧૪) ઇરાદા પૂર્વક ચોરી કરે તે (૧૫) ઇરાદા પૂર્વક સચિત્ત પૃથ્વી ઉપર સ્થાનક, શય્યા, ને બેઠક કરે તે (૧૬) ઇરાદા પૂર્વક સચિત મિશ્ર પથ્વી ઉપર શથ્યાદિક કરે તે, (૧૭) સચિત્ત શિલા, પથ્થર, ઝીણા જીવો રહે તેવા કાષ્ટ તથા જીવસહિત અંડ, પ્રાણી, બીજ, હરિત વિગેરે જીવવાળા સ્થાનક ઉપર, આશ્રય, બેઠક, પથારી કરે તે (૧૮) ઇરાદાપૂર્વક (૧) મૂળ, (૨) કંદ (૩) સ્કંધ, (૪) ત્વચા, (૫) શાખા, (૬) પ્રશાખા, (૭) પત્ર, (૮) પુષ્પ, (૯) ફળ, (૧૦) બીજ, એ દશ સચિત્તનો આહાર જમે તે, (૧૯) એક વર્ષની અંદર દશ ઉદક લેપ કરે તે (૨૦) એક વર્ષની અંદર દશ માયાના સ્થાનક સેવે તે. (૨૧) જળથી ભીના હસ્ત, પાત્ર, ભાજન વગેરે કરીને અશનાદિ આપે તે લઇને ઇરાદાપૂર્વક ભોગવે તે

બાવીશ પ્રકારે પરિષહ—(૧) ક્ષુધા. (૨) તૃષા (૩) શીત, (૪) તાપ, (૫) ડાંસ–મત્સર, (૬) અચેલ (નહિ વસ્ત્ર) (૭) અરતિ (૮) સ્ત્રી, (૯) ચાલવુ તે, (૧૦) એક આસને સ્થિર રહેવુ તે (૧૧) ઉપાશ્રેય (૧૨) આક્રોશ (૧૩) વધ, (૧૪) યાચના (૧૫) અલાભ (૧૬) રોગ (૧૭) તૃણસ્પર્શ, (૧૮) જળ (મેલ), (૧૯) સત્કાર, પુરસ્કાર (૨૦) પ્રજ્ઞા. (૨૧) અજ્ઞાન, (૨૨) દર્શન,

ત્રેવીશ પ્રકારે સૂત્રકૃત સૂત્રનાં અધ્યયન—સોળમા બોલમા સોળ અધ્યયન કહ્યા છે તે, ને સાત નીચે મુજબ,

(૧) પુંડરીક કમળ, (૨) ક્રિયાસ્થાનક (૩) આહારપ્રતિજ્ઞા, (૪) પ્રત્યાખ્યાન ક્રિયા (૫) અણગાર સુત (૬) આર્દ્રકુમાર. (૭) ઉદક (પેઢાલ પુત્ર)

ચોવીસ પ્રકારના દેવ- (૧) દશ ભવનપતિ. (૨) આઠ વાણવ્યંતર. (૩) પાંચ જ્યોતિષી (૪) એક વૈમાનિક,

પચીશ પ્રકારે પાંચ મહા વ્રતની ભાવના.

૧ લા મહાવ્રતનિ પાંચ ભાવના—(૧) ઇર્યા સમિતિ ભાવના (૨) મનઃસમિતિ ભાવના (૩) વચન સમિતિ ભાવના (૪) એષણા સમિતિ ભાવના. (૫) આદાન–ભંડ–માત્ર નિક્ષેપના સમિતિ ભાવના.

૨ જા મહાવ્રતની પાંચ ભાવના—(૧) વિચાર્યા વિના બોલવું નહિ. (૨) ક્રોધથી બોલવું નહિ, (૩) લોભથી બોલવું નહિ (૪) ભયથી બોલવુ નહિ. [૫] હાસ્યથી બોલવુ નહિ.

૩ જા મહાવ્રતની પાંચ ભાવના—(૧) નિર્દોષ સ્થાનક યાચી લેવું. (૨) તૃણ પ્રમુખ યાચી લેવું. (૩) સ્થાનકાદિ સુધારવુ નાહ (૪) સ્વધર્મીનું અદત્ત લેવુ નહિ (૫) સ્વધર્મીની વૈયાવચ્ચ કરવી.

૪ થા મહાવ્રતની પાંચ ભાવના—(૧) સ્ત્રી, પશુ, પંડકવાળા સ્થાનકને સેવવુ નહિ. (૨) સ્ત્રી સાથે વિષય સબંધી કથા વાર્તા કરવી નહિ. (૩) વિષય કે રાગદ્રષ્ટિથી સ્ત્રીના અંગ, અવયવ નીરખવા નહિ [૪] પૂર્વગત સુખ ક્રીડા સંભારવાં નહિ [૫] સ્વાદિષ્ટ, મજબુત આહાર જમવો નહિ.

૫ મા મહાવ્રતની પાંચ ભાવના—(૧) સારા શબ્દ ઉપર રાગ ને માઠા શબ્દો ઉપર દ્વેષ કરવો નહિ. (૨) સારા રૂપ ઉપર રાગ ને માઠા રૂપ ઉપર દ્વેષ કરવો નહિ. (૩) સારા ગંધ ઉપર રાગ ને માઠા ગંધ ઉપર દ્વેષ કરવો નહી, (૪) સારા રસ ઉપર રાગ ને માઠા રસ ઉપર દ્વેષ કરવો નહિ (૫) સારા સ્પર્શ ઉપર રાગ ને માઠા સ્પર્શ ઉપર દ્વેષ કરવો નહિ

છવીશ પ્રકારે દસાંશ્રુતસ્કંધ, વૃહતકલ્પ ને વ્યવહારનાં અધ્યયન- (૧) દશ દશાશ્રુતસ્કંધના (૨) ૭ વૃહતકલ્પના, (૩) દશ વ્યવહારના અધ્યયન છે.

સત્તાવીશ પ્રકારે અણગારના ગુણ—(૧) સર્વ પ્રાણાતિપાતથી વિરામ (૨) સર્વ મૃષાવાદથી વિરામ, (૩) સર્વ અદત્તાદાનથી વિરામ (૪) સર્વ મૈથુનથી વિરામ (૫) સર્વ પરિગ્રહથી વિરામ. (૬) શ્રોત્રેન્દ્રિય નિગ્રહ. (૭) ચક્ષુઇન્દ્રિય નિગ્રહ. (૮) ઘ્રાણેન્દ્રિય નિગ્રહ (૯) રસેન્દ્રિય નિગ્રહ. (૧૦) સ્પર્શેન્દ્રિય નિગ્રહ (૧૧) ક્રોધ-વિજય (૧૨) માનવિજય, (૧૩) માયાવિજય. (૧૪) લોભવિજય (૧૫) ભાવસત્ય. (૧૬) કર્ણસત્ય (૧૭) યોગસત્ય (૧૮) ક્ષમા. (૧૯) વૈરાગ્ય (૨૦) મનસમાધારણતા. (૨૧) વચનસમાધારણતા, (૨૨) કાયસમાધારણતા, (૨૩) જ્ઞાન, (૨૪) દર્શન, (૨૫) ચારિત્ર, (૨૬) વેદના સહિષ્ણુતા, (૨૭) મરણ સહિષ્ણુતા.

અઠાવીશ પ્રકારે આચારકલ્પ--(૧) માસ પ્રાયશ્ચિત (૨) માસ ને પાચ દિવસ (૩) માસ ને દશ દિવસ. (૪) માસ ને પંદર દિવસ (૫) માસ ને વીશ દિવસ. (૬) માસ ને પચિસ દિવસ (૭) બે માસ. (૮) બે માસ ને પાચ દિવસ (૯) બે માસ ને દશ દિવસ (૧૦) બે માસ ને પંદર દિવસ. (૧૧) બે માસ ને વીશ દિવસ (૧૨) બે માસ ને પચિસ દિવસ (૧૩) ત્રણ માસ (૧૪) ત્રણ માસ ને પાંચ દિવસ (૧૫) ત્રણ માસ ને દશ દિવસ (૧૬) ત્રણ માસ ને પદર દિવસ (૧૭) ત્રણ માસ ને વીશ દિવસ (૧૮) ત્રણ માસ ને પચિસ દિવસ (૧૯) ચાર માસ (૨૦) ચાર માસ ને પાચ દિવસ (૨૧) ચાર માસ ને દશ દિવસ (૨૨) ચાર માસ ને પદર દિવસ. (૨૩) ચાર માસ ને વીશ દિવસ. (૨૪) ચાર માસ ને પચિસ દિવસ (૨૫) પાચ માસ એ પચિસ ઉપઘાતિક છે (૨૬) અનુઘાતિકારોપણ (૨૭) કૃત્સ્ન (સપૂર્ણ) (૨૮) અકૃત્સ્ન (અસંપૂર્ણ)

ઓગણત્રીશ પ્રકારે પાપ સૂત્ર—(૧) ભૂમિકપ શાસ્ત્ર. (૨) ઉત્પાત શાસ્ત્ર (૩) સ્વપ્ન શાસ્ત્ર (૪) આતરીક્ષ શાસ્ત્ર (૫) અગ ફરવકાના શાસ્ત્ર (૬) સ્વર શાસ્ત્ર (૭) વ્યજન શાસ્ત્ર (મસા, તલ વગેરે સમાય છે.) (૮) લક્ષણ શાસ્ત્ર એ આઠ સૂત્રથી, આઠ વૃત્તિથી ને આઠ વાર્તિકથી કુલ ચોવિશ (૨૫) વિકથા અનુયોગ (૨૬) વિદ્યા અનુયોગ (૨૭) મંત્ર અનુયોગ. (૨૮) યોગ અનુયોગ (૨૯) અન્ય તીર્થિક પ્રવૃત અનુયોગ

ત્રીશ પ્રકારે મોહનીયનાં સ્થાનક--(૧) સ્ત્રી, પુરૂષ, નપુસકને અથવા કોઈ ત્રસ પ્રાણીને જળમા પેસારીને જળરૂપ શાસ્ત્રે કરીને મારે તે મહામોહનીય કર્મ બાધે.

૨ હાથે કરી પ્રાણીના મુખ પ્રમુખ બાધી, શ્વાસ રૂધી જીવને મારે તો મહામોહનીય

૩. અગ્નિ પ્રજાળી, વાડાદિકમા પ્રાણી રોકી ધૂમાડે કરી, આકુળવ્યાકુળ કરી મારે તો મહામોહનીય.

૪. ઉત્તમાગ જે મસ્તક તેને ખડગાદિકે કરી ભેદે-છેદે-ફાડે તો મહામોહનીય

૫ ચામડા પ્રમુખની વાધરીએ કરી મસ્તકાદિ શરીરને તાણી બાધી વારવાર અશુભ પરિણામે કરી કદર્થના કરે તો મહામોહનીય

૬. વિશ્વાસકાદી વેષે કરી-માર્ગ પ્રમુખને વિષે જીવને હણે-તે લોકમા ઉપહાસ્ય થાય તેવી રીતે તથા પોતે કર્ત્તવ્ય કરી આનદ માને તે મહામોહનીય

૭ કપટે કરી પોતાનો દુષ્ટ આચાર ગોપવે તથા પોતાની માયાએ કરી અન્યને પણ પાશમા નાખે તથા શુદ્ધ સૂત્રાર્થ ગોપવે તો મહામોહનીય.

૮. પોતે અનેક ચોરી બાળઘાત (અન્યાય) પ્રમુખ કર્મ કીધા હોય. તે દોષ નિર્દોષી પુરૂષ ઉપર નાખે, તથા યસસ્વીનો યશ ઘટાડવા માટે અછતા આળ આપે તો મહામોહનીય

૯ પરને રૂડુ મનાવવા માટે દ્રવ્ય ભાવથી ઝગડા (કલેશ) વધારવા માટે, જાણતો થકો સભા મધ્યે સત્ય મૃષા (મીશ્ર) ભાષા બોલે તો મહામોહનીય.

૧૦. રાજાનો ભંડારી પ્રમુખ તે, રાજા પ્રધાન તથા સમર્થ કોઇ પુરૂષની લક્ષ્મી પ્રમુખ લેવા ચાહે, તથા તેની સ્ત્રી વિણસાડે, તથા તેના રાગી પુરૂષોના મન ફેરવે, તથા રાજાને રાજ્ય કર્ત્તવ્યથી બાહાર કરે તો મહામોહનીય.

૧૧. સ્ત્રીઓને વિષે ગૃદ્ધ થઇ પરણ્યા છતાં કુમારપણાનુ (હુ કુવારો છુ) બિરૂદ ધરાવે તો મહામોહનીય

૧૨. ગાયોની મધ્યે ગર્દભ માફક સ્ત્રીના વિષય વિષે ગૃદ્ધથકો આત્માનું અહિત કરનાર માયામૃષા બોલે, અબ્રહ્મચારી છતાં બ્રહ્મચારીનુ બિરૂદ ધરાવે તો મહામોહનીય (લોકમા ધર્મનો અવિશ્વાસ થાય. ધર્મી ઉપર પ્રતીત ન રહે, તે માટે)

૧૩. જેની નિશ્રાએ આજીવિકા કરે છે તેની લક્ષ્મીને વિષે લુબ્ધ થઇ તેની લક્ષ્મી લટે તથા પર પાસે લૂટાવે તો મહામોહનીય, ચિલાતી ચોરવત્

૧૪ જેણે દરિદ્રપણું (નિર્ધનપણુ) મટાડી, માયદાર (હોદ્દાદાર) કર્યો, તે મહર્દ્ધિપણું પામ્યા પછી, ઇર્ષા દોષે કરી, કલુષિત ચિત્ત કરી, તે ઉપકારી પુરૂષને વિપત્તિ આપે તથા ધન પ્રમુખ આપવાની અતરાય પાડે તો મોહનીય.

૧૫ પોતાનું ભરણપોષણ કરનાર રાજા, પ્રધાન પ્રમુખ તથા જ્ઞાન પ્રમુખના અભ્યાસ કરાવનાર ગુર્વાદિકને હણે તો મહામોહનીય, સર્પણી જેમ ઇંડાને હણે તેમ.

૧૬ દેશનો રાજા તથા વાણીયાના વૃદનો પ્રવર્ત્તક (વ્યવહારીઓ) તથા નાગરશેઠ એ ત્રણ ઘણા યશના ધણી છે, તેને હણે તો મહામોહનીય.

૧૭ જે ઘણા જનને આધારભૂત (સમુદ્રમાં દ્વીપ સમાન) છે તેમને હણે તો મહામોહનીય

૧૮ સંયમ લેવા સાવધાન થયો છે તેને, તથા સયમ લીધેલો છે તેને ધર્મથી ભ્રષ્ટ કરે તો મહામોહનીય.

૧૯ અનંતજ્ઞાની તથા અનતદર્શી એવા તીર્થંકર દેવના અવર્ણવાદ બોલે તો મહામોહનીય.

૨૦. તીર્થંકર દેવના પ્રરૂપિત ન્યાય માર્ગનો દ્વેષી થઇ અવર્ણવાદ બોલે નિંદા કરે ને શુદ્ધ માર્ગથી લોકોનાં મન ફેરવે તો મહામોહનીય.

૨૧ આચાર્ય ઉપાધ્યાય જે સૂત્ર પ્રમુખ વિનયને શિખવે છે—ભણાવે છે તેવા પુરૂષને હીલે, નિંદે, ખીસે તો મહામોહનીય.

૨૨. આચાર્ય ઉપાધ્યાયને સામે મને આરાધે નહિ, તથા અહંકારી થકો ભક્તિ ન કરે તો મહામોહનીય—

૨૩. અબહુશ્રુત (અલ્પસૂત્રી) થકો શાસ્ત્રે કરી પોતાની શ્લાઘા કરે તથા સ્વાધ્યાયનો વાદ કરે તો મહામોહનીય

૨૪. અતપસ્વી થકો તપસ્વીનુ બિરૂદ ધરાવે તો (લોકોને છેતરવા માટે) મહામોહનીય

૨૫. ઉપકારને અર્થે ગુર્વાદિનો તથા સ્થવિર ગ્લાન પ્રમુખનો છતી શક્તિએ વિનય વૈયાવચ્ચ ન કરે (કહે જે મારી સેવા એણે પૂર્વે કરી નહોતી એમ તે ધૂર્ત્ત માયાવી મલિન ચિત્તનો ધણી પોતાના બોધ બીજાનો નાશ કરનાર અનુકંપારહિત હોય) તો મહામોહનીય

૨૬. ચાર તીર્થનો ભેદ કરે એવી કથા વાર્તા પ્રમુખ (કલેશરૂપ શસ્ત્રાદિક)નો પ્રયોગ કરે તો મહામોહનીય

૨૭ પોતાની શ્લાઘા વધારવા તથા બીજા સાથે મિત્રતા કરવા અધર્મયોગ એવા વશીકરણ નિમિત્ત મંત્ર પ્રમુખ પ્રયોજે, તો મહામોહનીય

૨૮ જે કોઇ મનુષ્ય સબંધી ભોગ તથા દેવ સંબધી ભોગને અતૃપ્તપણે ગાઢ પરિણામથી આસક્ત થઇ આસ્વાદન કરે તો મહામોહનીય

૨૯ મહર્દ્ધિક મહાજ્યોતિવાન્ મહાયશસ્વી દેવોના બળ વીર્ય પ્રમુખનો અવર્ણવાદ બોલે તો મહામોહનીય

૩૦ અજ્ઞાની થકો લોકમા પૂજા (શ્લાઘા) નો અર્થી વૈમાનિક વ્યંતર પ્રમુખ દેવને નહિ દેખતો થકો કહે જે હુ દેખુ છું, તેવું કહે તો મહામોહનીય

એકત્રિંશ પ્રકારે સિદ્ધના આદિગુણ—આઠ કર્મની એકત્રિશ પ્રકૃતિને વિજય તે એકત્રિશ ગુણ તે એકત્રિશ પ્રકૃતિ નીચે મુજબ—

(૧) જ્ઞાનાવરણીય કર્મની પાંચ પ્રકૃતિ—(૧) મતિ જ્ઞાનાવરણીય (૨) શ્રુત જ્ઞાનાવરણીય (૩) અવધિ જ્ઞાનાવરણીય (૪) મનઃપર્યવ જ્ઞાનાવરણીય (૫) કેવળ જ્ઞાનાવરણીય

(૨) દર્શનાવરણીય કર્મની નવ પ્રકૃતિ—(૧) નિદ્રા. (૨) નિદ્રાનિદ્રા (૩) પ્રચલા (૪) પ્રચલા પ્રચલા. (૫) થીણદ્ધી [સ્ત્યાનર્દ્ધિ] (૬) ચક્ષુ દર્શનાવરણીય. (૭) અચક્ષુ દર્શનાવરણીય. (૮) અવધિ દર્શનાવરણીયા (૯) કેવળ દર્શનાવરણીય

(૩) **વેદનીય કર્મની બે પ્રકૃતિ**—(૧) શાતા વેદનીય (૨) અશાતા વેદનીય

(૪) **મોહનીયે કર્મની બે પ્રકૃતિ**—(૧) દર્શન મોહનીય (૨) ચારિત્ર મોહનીય.

(૫) **આયુષ્ય કર્મની ચાર પ્રકૃતિ**—(૧) નરક આયુષ્ય. (૨) તિર્યંચ આયુષ્ય (૩) મનુષ્ય આયુષ્ય (૪) દેવ આયુષ્ય

(૬) **નામ કર્મની બે પ્રકૃતિ**—(૧) શુભ નામ. (૨) અશુભ નામ

(૭) **ગોત્ર કર્મની બે પ્રકૃતિ**-(૧) ઉચ્ચ ગોત્ર (૨) નીચ ગોત્ર.

(૮) **અંતરાય કર્મની પાંચ પ્રકૃતિ**—(૧) દાનાતરાય (૨) લાભાતરાય, (૩) ભોગાતરાય. (૪) ઉપભોગાતરાય (૫) વીર્યાતરાય

બત્રિશ પ્રકારે યોગસંગ્રહ—(૧) જે કાંઈ પાપ લાગ્યુ હોય તેનું પ્રાયશ્ચિત લેવાનો સંગ્રહ કરવો. (૨) જે કોઇ પ્રાયશ્ચિત લે તેને બીજાને નહિ કહેવાનો સગ્રહ કરવો. (૩) વિપત્તિ આવ્યે ધર્મવિષે દઢ રહેવા સગ્રહ કરવો (૪) નિશ્રારહિત તપ કરવાનો સંગ્રહ કરાવે (૫) સૂત્રાર્થ ગ્રહણ કરવાનો સંગ્રહ કરવો (૬) શુશ્રૂષા ટાળવાનો સંગ્રહ કરવો. (૭) અજ્ઞાત કુળની ગોચરી કરવાનો સંગ્રહ કરવો (૮) નિર્લોભી થવાનો સગ્રહ કરવો. (૯) બાવીશ પરિષહ સહવાનો સગ્રહ કરવો. (૧૦) સરલ નિખાલસ સ્વભાવ રાખવાનો સંગ્રહ કરવો (૧૧) સત્ય સયમ રાખવાનો સંગ્રહ કરવો (૧૨) સમ્યક્ત્વ નિર્મળ રાખવાનો સગ્રહ કરવો. (૧૩) સમાધિથી રહેવાનો સંગ્રહ કરવો. (૧૪) પચ આચાર પાળવાનો સંગ્રહ કરવો (૧૫) વિનય કરવાનો સગ્રહ કરવો (૧૬) ધૃતિ રાખવાનો સંગ્રહ કરવો (૧૭) વૈરાગ્ય રાખવાનો સંગ્રહ કરવો (૧૮) શરીરને સ્થિર રાખવાનો સગ્રહ કરવો. (૧૯) સુવિધિ-સાર અનુષ્ઠાનનો સગ્રહ કરવો (૨૦) આસ્રવ રોકવાનો સગ્રહ કરવો (૨૧) આત્માના દોષ ટાળવાનો સગ્રહ કરવો (૨૨) સર્વ વિષયથી વિમુખ રહેવાનો સગ્રહ કરવો. (૨૩) પ્રત્યાખ્યાન કરવાનો સંગ્રહ કરવો. (૨૪) દ્રવ્યથી ઉપાધિ ત્યાગ, ભાવથી ગર્વાદિકનો ત્યાગ કરવો. (૨૫) અપ્રમાદી થવાનો સંગ્રહ કરવો. (૨૬) કાળે કાળે ક્રિયા કરવાનો સંગ્રહ કરવો. (૨૭) ધર્મધ્યાનનો સંગ્રહ કરવો, (૨૮) સંવર યોગનો સંગ્રહ કરવો. (૨૯) મરણ આતંક (રોગ) ઉપજ્યે મનને ક્ષોભ ન કરવાનો સગ્રહ કરવો (૩૦) સ્વજનાદિકનો ત્યાગ કરવાનો સંગ્રહ કરવો (૩૧) પ્રાયશ્ચિત લીધું હોય તે કરવાનો સંગ્રહ કરવો. (૩૨) આરાધક પંડિતનુ મૃત્યુ થાય તેમ આરાધના કરવાનો સંગ્રહ કરવો

તેત્રિશ પ્રકારે અશાતના—(૧) શિષ્ય, રત્નાધિક (વડા)* ની આગળ અવિનયપણે ચાલે તે અશાતના (૨) શિષ્ય વડાની બરાબર ચાલે તે અશાતના

*ગુરૂ

(૩) શિષ્ય વડાની પાછળ અવિનયપણે ચાલે તે અશાતના (૪) (૫) (૬) એ પ્રમાણે વડાની **આગળ, બરાબર ને પાછળ** અવિનયપણે ઊભો રેહે તે અશાતના (૭) (૮) (૯) એ પ્રમાણે વડાના **આગળ, બરાબર ને પાછળ** અવિનયપણે બેસે તે અશાતના. (૧૦) શિષ્ય વડાની સાથે બહિ-ભૂમિ જાય ને વડા પહેલા શુચિ થઇ આગળ આવે તે. (૧૧) વડા સાથે વિહાર-ભૂમિ જઇ આવી ઇરિયાપથિકા પહેલા પ્રતિક્રમે તે (૧૨) કોઇ પુરૂષ આવે તે વડાને બોલાવવા યોગ્ય છે તેવું જાણીને પહેલા પોતે બોલાવે ને પછી વડા બોલાવે તે (૧૩) રાત્રિએ વડા બોલાવે કે અહો આર્ય! કોણ નિદ્રામા છે ને કોણ જાગૃત છે? તેવુ બોલતા સાભળીને ઉત્તર ન આપે તે (૧૪) અશનાદિ વહોરી લાવીને પ્રથમ અન્ય શિષ્યાદિની આગળ કહે પછી વડા આગળ કહે તે (૧૫) અશનાદિ લાવીને પ્રથમ અન્ય શિષ્યાદિને બતાવે પછી વડાને બતાવે તે (૧૬) અશનાદિ વહોરી લાવીને પ્રથમ અન્ય શિષ્યને આમંત્રણ કરે પછી વડાને આમત્રણ કરે તે (૧૭) વડા સાથે તથા અન્ય સાધુ સાથે અન્નાદિ વહોરી લાવી વડાને કે વૃદ્ધ સાધુને પૂછયાવિના પોતાનો જેના ઉપર પ્રેમ છે તેઓને થોડુ થોડું વહેચી આપે તે. (૧૮) વડા સાથે જમતા ત્યાં સારૂં પત્ર, શાક, રસસહિત, મનોજ્ઞ, ઉતાવળથી જમે તો અશાતના. (૧૯) વડાના બોલાવ્યા છતા સાભળીને મૌન રહે તે. (૨૦) વડાના બોલાવ્યા છતા પોતાના આસને રહી હા કહે, પરંતુ કામ બતલાવશે તેવા ભયથી વડા પાસે જાય નહિ તે (૨૧) વડાના બોલાવ્યાથી આવે ને કહે કે શું કહો છો? એવુ મોટા સાદે અવિનયથી કહે તે (૨૨) વડા કહે કે આ કાર્ય તમે કરો, તમને લાભ થશે તે (૨૩) શિષ્ય વડા પ્રત્યે કઠોર, કર્કશ ભાષા વાપરે તે (૨૪) શિષ્ય વડાને, જેમ વડા શબ્દ વાપરે તેવા શબ્દો તેવીજ રીતે વાપરે તે. (૨૫) વડા ધર્મ વ્યાખ્યા આપતા હોય ત્યારે સભામા જઇ બોલે કે તમો કહો છો તે કયાં છે? એમ કહે તે. (૨૬) વડા ધર્મ વ્યાખ્યા કહેતા શિષ્ય કહે કે તમો તદ્દન ભૂલી ગયા છો, તે (૨૭) વડા ધર્મ વ્યાખ્યા આપતા શિષ્ય પોતે સારૂ ન જાણી ખુશી ન રહે તે (૨૮) વડા ધર્મ વ્યાખ્યા આપતાં સભામા ભેદ થાય તેમ અવાજ કરી બોલી ઉઠે કે વખત થઇ ગયો છે, આહારાદિ લેવા જવાનું છે વિગેરે, કહી ભંગ કરે તે (૨૯) વડા ધર્મ વ્યાખ્યા આપતા શ્રોતાઓના મનને નાખુશી ઉત્પન્ન કરે તે (૩૦) વડાનું ધર્મ વ્યાખ્યાન બંધ થયું ન હોય તેટલામા શિષ્ય પોતે વ્યાખ્યાન શરૂ કરે તે (૩૧) વડાની શય્યા-પથારીને પગે કરી ઘસે, હાથે કરી આસ્ફાલન કરે તે (૩૨) વડાની શય્યા, પથારી ઉપર ઊભો રહે, બેસે, સૂવે, તે. (૩૩) વડાથી ઉચ્ચ આસને કે બરાબર આસને બેસવું, ઊભા રહેવું, સુવુ વગેરે કરે તે.

ઇતિ તેત્રિશ બોલ સંપૂર્ણ.

(૩) **વેદનીય કર્મની બે પ્રકૃતિ**—(૧) શાતા વેદનીય (૨) અશાતા વેદનીય

(૪) **મોહનીય કર્મની બે પ્રકૃતિ**—(૧) દર્શન મોહનીય (૨) ચારિત્ર મોહનીય.

(૫) **આયુષ્ય કર્મની ચાર પ્રકૃતિ**—(૧) નરક આયુષ્ય. (૨) તિર્યંચ આયુષ્ય (૩) મનુષ્ય આયુષ્ય (૪) દેવ આયુષ્ય

(૬) **નામ કર્મની બે પ્રકૃતિ**—(૧) શુભ નામ (૨) અશુભ નામ

(૭) **ગોત્ર કર્મની બે પ્રકૃતિ**-(૧) ઉચ્ચ ગોત્ર (૨) નીચ ગોત્ર.

(૮) **અંતરાય કર્મની પાંચ પ્રકૃતિ**—(૧) દાનાંતરાય (૨) લાભાંતરાય, (૩) ભોગાંતરાય. (૪) ઉપભોગાંતરાય (૫) વીર્યાંતરાય.

બત્રિશ પ્રકારે યોગસંગ્રહ—(૧) જે કાંઈ પાપ લાગ્યુ હોય તેનું પ્રાયશ્ચિત લેવાનો સંગ્રહ કરવો (૨) જે કોઇ પ્રાયશ્ચિત લે તેને બીજાને નહિ કહેવાનો સંગ્રહ કરવો. (૩) વિપત્તિ આવ્યે ધર્મવિષે દૃઢ રહેવા સંગ્રહ કરવો (૪) નિશ્રારહિત તપ કરવાનો સંગ્રહ કરાવે (૫) સૂત્રાર્થ ગ્રહણ કરવાનો સંગ્રહ કરવો (૬) શુશ્રૂષા ટાળવાનો સંગ્રહ કરવો. (૭) અજ્ઞાત કુળના ગોચરી કરવાનો સંગ્રહ કરવો (૮) નિર્લોભી થવાનો સંગ્રહ કરવો. (૯) બાવીશ પરિષહ સહવાનો સંગ્રહ કરવો. (૧૦) સરલ નિખાલસ સ્વભાવ રાખવાનો સંગ્રહ કરવો (૧૧) સત્ય સંયમ રાખવાનો સંગ્રહ કરવો (૧૨) સમ્યક્ત્વ નિર્મળ રાખવાનો સંગ્રહ કરવો. (૧૩) સમાધિથી રહેવાનો સંગ્રહ કરવો. (૧૪) પંચ આચાર પાળવાનો સંગ્રહ કરવો (૧૫) વિનય કરવાનો સંગ્રહ કરવો (૧૬) ધૃતિ રાખવાનો સંગ્રહ કરવો. (૧૭) વૈરાગ્ય રાખવાનો સંગ્રહ કરવો (૧૮) શરીરને સ્થિર રાખવાનો સંગ્રહ કરવો (૧૯) સુવિધિ-સાધુ અનુષ્ઠાનનો સંગ્રહ કરવો (૨૦) આસ્રવ રોકવાનો સંગ્રહ કરવો (૨૧) આત્મા દોષ ટાળવાનો સંગ્રહ કરવો. (૨૨) સર્વ વિષયથી વિમુખ રહેવાનો સંગ્રહ કરવો (૨૩) પ્રત્યાખ્યાન કરવાનો સંગ્રહ કરવો. (૨૪) દ્રવ્યથી ઉપાધિ ત્યાગ, ભાવ ગર્વાદિકનો ત્યાગ કરવો. (૨૫) અપ્રમાદી થવાનો સંગ્રહ કરવો. (૨૬) કાળે ક્રિયા કરવાનો સંગ્રહ કરવો (૨૭) ધર્મધ્યાનનો સંગ્રહ કરવો. (૨૮) સંયોગનો સંગ્રહ કરવો. (૨૯) મરણ આતંક (રોગ) ઉપજ્યે મનને ક્ષોભ ન કરવા સંગ્રહ કરવો (૩૦) સ્વજનાદિકનો ત્યાગ કરવાનો સંગ્રહ કરવો. (૩૧) પ્રાયશ્ચિત લીધું હોય તે કરવાનો સંગ્રહ કરવો. (૩૨) આરાધક પંડિતનુ મૃત્યુ થાય આરાધના કરવાનો સંગ્રહ કરવો

તેત્રિશ પ્રકારે અશાતના—(૧) શિષ્ય, રત્નાધિક (વડા)* ની આગળ અવિનયપણે ચાલે તે અશાતના (૨) શિષ્ય વડાની બરાબર ચાલે તે અશા

*ગુરૂ

(૩) શિષ્ય વડાની પાછળ અવિનયપણે ચાલે તે અશાતના (૪) (૫) (૬) એ પ્રમાણે વડાની **આગળ, બરાબર ને પાછળ** અવિનયપણે ઊભો રેહે તે **અશાતના** (૭) (૮) (૯) એ પ્રમાણે વડાના **આગળ, બરાબર** ને **પાછળ** અવિનયપણે બેસે તે અશાતના. (૧૦) શિષ્ય વડાની સાથે બહિ-ભૂમિ જાય ને વડા પહેલા શુચિ થઇ આગળ આવે તે. (૧૧) વડા સાથે વિહાર-ભૂમિ જઇ આવી ઇરિયાપથિકા પહેલા પ્રતિક્રમે તે (૧૨) કોઇ પુરૂષ આવે તે વડાને બોલાવવા યોગ્ય છે તેવું જાણીને પહેલા પોતે બોલાવે ને પછી વડા બોલાવે તે. (૧૩) રાત્રિએ વડા બોલાવે કે અહો આર્ય! કોણ નિદ્રામાં છે ને કોણ જાગૃત છે? તેવુ બોલતા સાભળીને ઉત્તર ન આપે તે (૧૪) અશનાદિ વહોરી લાવીને પ્રથમ **અન્ય** શિષ્યાદિની આગળ કહે પછી વડા આગળ કહે તે (૧૫) અશનાદિ લાવીને પ્રથમ અન્ય શિષ્યાદિને બતાવે પછી વડાને બતાવે તે (૧૬) અશનાદિ વહોરી લાવીને પ્રથમ અન્ય શિષ્યને આમંત્રણ કરે પછી વડાને આમત્રણ કરે તે (૧૭) વડા સાથે તથા અન્ય સાધુ સાથે અન્નાદિ વહોરી લાવી વડાને કે વૃદ્ધ સાધુને પૂછ્યાવિના પોતાનો જેના ઉપર પ્રેમ છે તેઓને થોડુ થોડુ વહેચી આપે તે. (૧૮) વડા સાથે જમતા ત્યાં સારૂં પત્ર, શાક, રસસહિત, મનોજ્ઞ, ઉતાવળથી જમે તો અશાતના. (૧૯) વડાના બોલાવ્યા છતા સાભળીને મૌન રહે તે. (૨૦) વડાના બોલાવ્યા છતા પોતાના આસને રહી હા કહે, પરતુ કામ બતલાવશે તેવા ભયથી વડા પાસે જાય નહિ તે (૨૧) વડાના બોલાવ્યાથી આવે ને કહે કે શું કહો છો? એવુ મોટા સાદે અવિનયથી કહે તે. (૨૨) વડા કહે કે આ કાર્ય તમે કરો, તમને લાભ થશે તે (૨૩) શિષ્ય વડા પ્રત્યે કઠોર, કર્કશ ભાષા વાપરે તે (૨૪) શિષ્ય વડાને, જેમ વડા શબ્દ વાપરે તેવા શબ્દો તેવીજ રીતે વાપરે તે (૨૫) વડા ધર્મ વ્યાખ્યા આપતા હોય ત્યારે સભામા જઇ બોલે કે તમો કહો છો તે કયા છે? એમ કહે તે. (૨૬) વડા ધર્મ વ્યાખ્યા કહેતા શિષ્ય કહે કે તમો તદ્દન ભૂલી ગયા છો, તે (૨૭) વડા ધર્મ વ્યાખ્યા આપતા શિષ્ય પોતે સારૂ ન જાણી ખુશી ન રહે તે (૨૮) વડા ધર્મ વ્યાખ્યા આપતાં સભામા ભેદ થાય તેમ અવાજ કરી બોલી ઉઠે કે વખત થઇ ગયો છે, આહારાદિ લેવા જવાનું છે વિગેરે, કહી ભંગ કરે તે (૨૯) વડા ધર્મ વ્યાખ્યા આપતા શ્રોતાઓના મનને નાખુશી ઉત્પન્ન કરે તે. (૩૦) વડાનુ ધર્મ વ્યાખ્યાન બધ થયું ન હોય તેટલામા શિષ્ય પોતે વ્યાખ્યાન શરૂ કરે તે. (૩૧) વડાની શય્યા-પથારીને પગે કરી ઘસે, હાથે કરી આસ્ફાલન કરે તે. (૩૨) વડાની શય્યા, પથારી ઉપર ઊભો રહે, બેસે, સૂવે, તે. (૩૩) વડાથી ઉચ્ચ આસને કે બરાબર આસને બેસવું, ઊભા રહેવુ, સૂવુ વગેરે કરે તે

ઇતિ તેત્રિશ બોલ સંપૂર્ણ.

(૧૨) નંદિ સુત્રમાંથી પાંચ જ્ઞાનનું વિવેચન

૧ **જ્ઞેય**. ૨ **જ્ઞાન**, ૩ **જ્ઞાની**, તેથા અર્થ

૧ **જ્ઞેય**, જાણવાયોગ્ય તે સામો પદાર્થ. ૨ **જ્ઞાન**, તે જીવનો ઉપયોગ, જીવનું લક્ષણ, જીવના ગુણનું જાણપણુ તે. ૩ **જ્ઞાની** તે જાણે તે-જાણવાવાળો જીવ—અસખ્યાત પ્રદેશી આત્મા

જ્ઞાન શબ્દનો વિશેષ અર્થ.

૧ જેણે કરી વસ્તુને જાણીએ તે જ્ઞાન

૨ જે થકી વસ્તુને જાણીએ તે જ્ઞાન

૩ જેને વિષે વસ્તુને જાણીએ તે જ્ઞાન.

૪ જાણવુ તે જ્ઞાન

એ ચાર અર્થ કહ્યા

જ્ઞાનના ભેદ.

જ્ઞાનના પાચ ભેદ છે ૧ મતિ જ્ઞાન, ૨ શ્રુત જ્ઞાન ૩ અવધિ જ્ઞાન, ૪ મન પર્યવ જ્ઞાન, કેવળ જ્ઞાન

મતિ જ્ઞાનના બે ભેદ.

૧ સામાન્ય, ૨ વિશેષ

૧ સામાન્ય પ્રકારે તે **મતિ** કહીએ

૨ વિશેષ પ્રકારે તે **મતિ જ્ઞાન** તથા **મતિ અજ્ઞાન** કહીએ

સમ્યક્‌દૃષ્ટિની મતિ તે **મતિજ્ઞાન.**

મિથ્યાદૃષ્ટિની મતિ તે **મતિ અજ્ઞાન.**

શ્રુત જ્ઞાનના બે ભેદ.

૧ સામાન્ય, ૨ વિશેષ

૧ સામાન્ય પ્રકારે તે **શ્રુત** કહીએ

૨ વિશેષ પ્રકારે તે **શ્રુત અજ્ઞાન** તથા **શ્રુત જ્ઞાન** કહીએ. **સમ્યક્‌દૃષ્ટિનું** શ્રુત તે **શ્રુત જ્ઞાન.**

મિથ્યાદૃષ્ટિનું શ્રુત તે **શ્રુત અજ્ઞાન.**

૧ મતિ જ્ઞાન ૨ શ્રુતજ્ઞાન એ બે જ્ઞાન અન્યોઅન્ય પરસ્પર માહોમાહે ક્ષીરનીરની પેરે મળી રહે છે, જીવ અને અભ્યંતર શરીરની પેરે છે જ્યારે એ જ્ઞાન સાથે હોય ત્યારે પણ પહેલાં મતિ પછી શ્રુત હોય છે અહીં બે જ્ઞાનને વિષે આચાર્ય વિશેષે કરી સમજાવે છે

જીવ મતિએ કરી જાણે તે **મતિજ્ઞાન,** શ્રુતે કરી જાણે તે **શ્રુતજ્ઞાન**

મતિ જ્ઞાનનું વર્ણન.

મતિ જ્ઞાનના બે ભેદ.

૧ **શ્રુત નિશ્રિત**—તે સાભળ્યા વચનને અનુસારે મતિ વિસ્તરે

૨ **અશ્રુ નિશ્રિત** તે નહિ સાભળ્યું, નહિ જોયુ તોપણ તેમા મતિ વિસ્તરે

અશ્રુત નિશ્રિતના ચાર ભેદ

૧ ઔત્પાતિકા, ૨ વૈનયિકા, ૩ કાર્મિકા, ૪ પારિણામિકા

૧. **ઔત્પાતિકા બુદ્ધિ**—તે પૂર્વે નહિ જોયુ, નહિ સાંભળ્યુ તમા અકદમ વિશુદ્ધ અર્થગ્રાહી બુદ્ધિ ઉપજે, ને તે બુદ્ધિ ફળને ઉત્પન્ન કરે તેને ઔત્પતાતિકા બુદ્ધિ કહિએ

૨. **વૈનયિકા બુદ્ધિ**—ને ગુરૂ-વડાને વિનય ભક્તિ કરવાથી બુદ્ધિની ઉત્પત્તિ થાય, શાસ્ત્રના અર્થ-રહસ્ય સમજે તેને વૈનયિકા બુદ્ધિ કહીએ

૩. **કાર્મિકા** (કામીયા) **બુદ્ધિ**—તે જોતા લખતા, ચિતરતાં, ભણતા, દેખતા વણતા, ગધતા, શીવતા એ આદિ અનેક શિલ્પકળા વિગેરેનો અભ્યાસ કરતા તેમા કુશળ થાય તે કાર્મિકા કામીયા બુદ્ધિ કહિએ.

૪ **પારિણામિકા બુદ્ધિ**—ને જેમ જેમ વય પરિણમે તેમ બુદ્ધિ પરિણમે તથા બહુસૂત્રિ, સ્થવિર પ્રત્યેક બુદ્ધાદિ પ્રમુખને આલોચન કરતા બુધ્ધિમા વૃદ્ધિ થઇ, જાતિ સ્મરણાદિ જ્ઞાન થાય તેને પારિણામિકા બુદ્ધિ કહીએ

શ્રુત નિશ્રિત મતિ જ્ઞાનના ચાર ભેદ.

૧ અવગ્રહ, ૨ ઇહા, ૩ અવાય, ૪ ધારણા

અવગ્રહના બે ભેદ.

૧ શ્રોતેંદ્રિય વ્યજનાગ્રહ, ૨ ઘ્રાણેદ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ, ૩ રસેદ્રિય વ્યજનાવગ્રહ ૪ સ્પર્શેદ્રિય વ્યજનાવગ્રહ

વ્યંજનાવગ્રહ—તે જે પુદ્ગલો ઇન્દ્રિયોને વિષે સામા આવી પડે, તે ઇન્દ્રિયો તે પુદ્ગલાને ગ્રહે સરાવલાને દૃષ્ટાન્તે, તેને વ્યજનાવગ્રહ કહિયે

ચક્ષુઇન્દ્રિય ને મન રૂપાદિ પુદ્ગલની સામા જઇને તેમને ગ્રહે છે. માટે **ચક્ષુઇન્દ્રય ને મન** એ બેને વ્યંજનાવગ્રહ નથી ને શેષ ચાર ઇંદ્રિયોને વ્યંજનાવગ્રહ છે

શ્રોત્રેંદ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ તે - કાને કરી શબ્દના પુદ્ગલને ગ્રહે

ઘ્રાણેંદ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ તે—નાસિકાથી ગંધના પુદ્ગલ ગ્રહે

રસેંદ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ તે—જીહ્વાએ કરી રસના પુદ્ગલને ગ્રહે

સ્પર્શેંદ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ તે—શરીરે કરી સ્પર્શના પુદ્ગલને ગ્રહે

વ્યંજનાવગ્રહને સમજવાને—

૧ પડિબોહગદિઠંતેણં, ૨ મલ્લગદિઠંતેણં, આ બે દૃષ્ટાંત આપે છે.

પડિબોહગદિઠંતેણં,—પ્રતિબોધક (જગાડવાનું) દૃષ્ટાંત, જેમ કોઇ પુરૂષ સુતો છે, તેને બીજા કોઇ પુરૂષે બોલાવ્યો, 'હે દેવદત્ત' ત્યારે તેણે સાભળીને જાગીને 'હું' ઉત્તર આપ્યો ત્યારે શિષ્ય સમજવાને શંકાથી પૂછે છે, હે સ્વામિન્! તે પુરૂષે હુંકારો આપ્યો તે શું તેણે એક સમયના, કે બે સમયના કે ત્રણ સમયના, કે ચાર સમયના કે યાવત્ સંખ્યાત સમયના કે અસંખ્યાત સમયના પ્રવેશ્યા શબ્દ પુદ્ગલને ગ્રહ્યા

ગુરૂ કહે છે--એક સમયના નહિ બે–ત્રણ–ચાર યાવત્ સંખ્યાત સમયના નહિ, પણ અસંખ્યાત સમયના પ્રવેશ્યા શબ્દ પુદ્ગલને ગ્રહ્યા

એમ ગુરના કહેવાથી પણ શિષ્યને સમજ પડી નહિ ત્યારે **બીજું મલ્લક (શરાવલા) નું દૃષ્ટાંત કહે છે:—**

જેમ કુંભારના નીંભાડામાંથી તતનું લાવેલું કોરૂ સરાવલું હોય ને તેમા એક જળબિંદુ મૂકે, પણ તે જળબિંદુ જણાય નહિ; એમ બે, ત્રણ ચાર, ઘણા મૂકે પણ તે સરાવલું બેગરગ ભીંજાય નહિ. પણ ઘણા જળબિંદુથી ભીંજાયા પછી જળબિંદુ જળબિંદુ એક ઠરે ને એમ ઠરતા વધતાં વધતાં પા સરાવલું થાય, પછી અર્ધ ને ઘણી વખતે પૂર્ણ ભરાય, પછી ને સરાવલું ઉભરાય તેમ કાનમા એક સમયના પ્રવેશ્યા (પેઠા) પુદ્ગલને ગ્રહી શકે નહિ અર્થને પકડી શકે, સમજી શકે તેમા અસંખ્યાત સમય જોઇએ ને તે અસંખ્યાત સમયના પ્રવેશ્યા પુદ્ગલ જ્યારે કાનમા ભરાય અને ઉભરાઇ જાય ત્યારે 'હું' એમ કહી શકે, પણ સમજે નહિ જે એ કોનો શબ્દ, એ વ્યંજનાવગ્રહ

અર્થાવગ્રહના ૭ ભેદ.

૧ શ્રોત્રેંદ્રિય અર્થાવગ્રહ, ૨ ચક્ષુઇંદ્રિય અર્થાવગ્રહ, ૩ ઘ્રાણેંદ્રિય અર્થાવગ્રહ, ૪ રસેંદ્રિય અર્થાવગ્રહ ૫ સ્પર્શેંન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ, ૬ નોઇંદ્રિય (મન) અર્થાવગ્રહ

એ અવગ્રહનાં નામ માત્ર છે. તેના **અર્થ** સમજાવે છે,

શ્રોત્રેંદ્રિય **અર્થાવગ્રહ**--તે કર્ણે કરી શબ્દના અર્થને ગ્રહે

ચક્ષુઇંદ્રિય **અર્થાવગ્રહ**--તે ચક્ષુએ કરી રૂપના અર્થને ગ્રહે.

ઘ્રાણેંદ્રિય **અર્થાવગ્રહ**--તે નાસિકાએ કરી ગંધના અર્થને ગ્રહે.

રસેંદ્રિય **અર્થાવગ્રહ**--તે જીહ્વાએ કરી સ્પર્શના અર્થને ગ્રહે

સ્પર્શેંદ્રિય **અર્થાવગ્રહ**--તે શરીરે કરી સ્પર્શના અર્થને ગ્રહે.

નોઇંદ્રિય **અર્થાવગ્રહ**--તે મનોદ્વારા દરેક પદાર્થના અર્થને ગ્રહે.

વ્યંજનાવગ્રહના ચાર ભેદ અને **અર્થાવગ્રહ**ના ૭ ભેદ મળી અવગ્રહના એ દશ ભેદ છે. **અવગ્રહે** કરી સામાન્ય પ્રકારે **અર્થ**ને ગ્રહે, પણ જાણે નહી, જે એ કોનો શબ્દ વા ગંધ પ્રમુખ છે પછી ત્યાથી ઇહા મતિજ્ઞાનમા પ્રવેશ કરે. **ઇહા** તે વિચારે, જે અમુકનો શબ્દ વા ગંધ પ્રમુખ છે, પણ નિશ્ચય થાય નહી પછી અવાય મતિજ્ઞાનમાં પ્રવેશ કરે **અવાય** તે નિશ્ચય કરવો જે એ અમુકનો જ શબ્દ વા ગંધ પ્રમુખ છે. પછી ધારણા મતિજ્ઞાનમા પ્રવેશ કરે **ધારણા** તે ધારી રાખે, જે અમુક શબ્દ વા ગંધ પ્રમુખ આ પ્રકારે હતો.

એમ **ઇહાના** ૭ ભેદ શ્રોત્રેંદ્રિય ઇહા. યાવત્ નોઇંદ્રિય ઇહા. એમ **અવાય**ના ૭ ભેદ શ્રોત્રેંદ્રિય અવાય, યાવત્ નોઇંદ્રિય અવાય એમ **ધારણા**ના ૭ ભેદ શ્રોત્રેંદ્રિય ધારણા, યાવત્ નોઇંદ્રિય ધારણા

તેમનો **કાલ કહે** છે **અવગ્રહ**નો કાલ, એક સમયે તે અસંખ્યાત સમયથી પ્રવેશ્યા પુદ્ગલને છેલ્લા સમયે જાણે, જે મને કોઈક બોલાવે છે.

ઇહાનો કાલ, અંતર્મુહૂર્ત, તે વિચાર ચાલ્યા કરે, કે જે મને બોલાવે છે તે આ હશે કે એ ?

અવાયનો કાલ. અંતર્મુહૂર્ત-નિશ્ચય કરવાનો, જે મને અમુકે જ બોલાવ્યો છે શબ્દ ઉપર નિશ્ચય કરે

ધારણાનો કાલ સંખ્યાતા વર્ષ અથવા અસંખ્યાતા વર્ષ સુધી ધારી રાખે જે અમુક વેળાએ અમુકનો શબ્દ સાભળ્યો હતો તે આ પ્રકારે હતો એ અવગ્રહના દશ ભેદ, ઇહાના ૭ ભેદ, અવાયણા ૭ ભેદ, ધારણાના ૭ ભેદ, સર્વ મળી શ્રુત નિશ્રિત મતિજ્ઞાનના ૨૮ ભેદ

મતિજ્ઞાન સમુચ્ચય ચાર પ્રકારે :--૧ **દ્રવ્યથી, ૨ ક્ષેત્રથી,** ૩ કાલથી, ૪ ભાવથી, **૧ દ્રવ્યથી** મતિજ્ઞાની સામાન્યથી ઉપદેશે કરી સર્વ દ્રવ્ય જાણે પણ ન દેખે **૨ ક્ષેત્રથી** મતિજ્ઞાની સામાન્યથી ઉપદેશે કરી સર્વ ક્ષેત્રની વાત જાણે

પણ ન દેખે ૩ **કાલથી** મતિજ્ઞાની સામાન્યથી ઉપદેશે કરી સર્વ કાલની વાત જાણે પણ ન દેખે. ૪ **ભાવથી** સામાન્યથી ઉપદેશે કરી સર્વ ભાવની વાત જાણે પણ ન દેખે, નહીં દેખવાનુ કારણ મતિજ્ઞાનને દર્શન નથી.

ભગવતી સૂત્રમા **પાસઇ** પાઠ છે, તે પણ શ્રદ્ધા વિષે છે, પણ જોવું તેમ નથી ઇતિ **મતિજ્ઞાન સંપૂર્ણ.**

સૂત્ર (શ્રુત) જ્ઞાનનું વર્ણન.

શ્રુતજ્ઞાનના ૧૪ ભેદ ૧ અક્ષર શ્રુત ૨ અનક્ષર શ્રુત, ૩ સન્ની શ્રુત. ૪ અસન્ની શ્રુત ૫ સમ્યક્ શ્રુત ૬ મિથ્યા શ્રુત ૭ સાદિક શ્રુત ૮ અનાદિક શ્રુત. ૯ સપર્યવસિત શ્રુત. ૧૦ અપર્યવસિત શ્રુત ૧૧ ગમિકશ્રુત. ૧૨ અગમિક શ્રુત. ૧૩ અંગપ્રવિષ્ટ શ્રુત ૧૪ અનંગપ્રવિષ્ટ શ્રુત (અંગબાહિર)

૧ **અક્ષર શ્રુત** તેના ત્રણ ભેદ. ૧ સંજ્ઞા અક્ષર ૨ વ્યંજનઅક્ષર. ૩ લબ્ધિ અક્ષર

૧ **સંજ્ઞા અક્ષર** શ્રુત તે અક્ષરના આકારનું જ્ઞાન, જેમકે ક, ખ, ગ, પ્રમુખ સર્વ અક્ષરની સંજ્ઞાનું જ્ઞાન. ક અક્ષરનો ઘાટ દેખી કહે જે એ ખ નહિ, ગ નહિ, એમ સર્વ અક્ષરની ના કહીને કહે કે એ તો ક જ છે એમ સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, ગોડી, ફારસી, દ્રાવિડી, હિંદી એ આદિ અનેક પ્રકારની લિપિમાં અનેક પ્રકારના અક્ષરના ઘાટ છે તેનું જે જ્ઞાન તે સંજ્ઞા અક્ષર શ્રુત જ્ઞાન.

૨ **વ્યંજન અક્ષર** શ્રુત, તે હ્રસ્વ, દીર્ઘ, કાનો, માત્રા, અનુસ્વાર પ્રમુખની સંયોજનાએ કરી બોલવું તે વ્યંજનાક્ષર શ્રુત.

૩ **લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત** તે ઇંદ્રિયાર્થના જાણપણાની લબ્ધિથી અક્ષરનું જ્ઞાન થાય તે. તેના ૭ ભેદ

૧ **શ્રોતેંદ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત** તે કાને ભેરી પ્રમુખનો શબ્દ સાંભળી કહે, જે એ ભેરી પ્રમુખનો શબ્દ છે, તો ભેરી પ્રમુખ અક્ષરનુ જ્ઞાન શ્રોતેંદ્રિય લબ્ધિથી થયું તે માટે શ્રોતેંદ્રિય લબ્ધિ અક્ષરશ્રુત કહીએ

૨ **ચક્ષુ ઇંદ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત** તે આંખે આંબા પ્રમુખનું રૂપ દેખીને કહે જે એ આંબા પ્રમુખનું રૂપ છે, તો આંબા પ્રમુખ અક્ષરનુ જ્ઞાન ચક્ષુ ઇંદ્રિય લબ્ધિથી થયું, તે માટે ચક્ષુ ઇંદ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત કહીએ.

૩ **ઘ્રાણેંદ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત** તે નાસિકાએ કેતકી પ્રમુખની ગંધ લઇને જાણે જે એ કેતકી પ્રમુખની ગંધ છે. તે ઘ્રાણેંદ્રિય લબ્ધિથી કેતકી પ્રમુખ અક્ષરનુ જ્ઞાન થયું. માટે ઘ્રાણેંદ્રિય લબ્ધિ અક્ષરશ્રુત કહીએ.

૪ **રસેંદ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત** તે જીહ્વાયે કરી સાકર પ્રમુખનો સ્વાદ જાણીને એ સાકર પ્રમુખનો સ્વાદ છે, એ અક્ષરનુ જ્ઞાન રસેંદ્રિયથી થયુ તે માટે રસેંદ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત કહીએ

૫ **સ્પર્શેંદ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત** તે શીત, ઉષ્ણ, આદિ સ્પર્શ થવાથી જાણે જે એ શીત વા ઉષ્ણ છે, માટે તે અક્ષરનુ જ્ઞાન સ્પર્શેંદ્રિયથી થયુ માટે સ્પર્શેંદ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત કહીએ

૬ **નોઇંદ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત** તે મને કરીને ચિંતવતા, વિચારતા સ્મરણ થયું જે મેં અમુક ચિંતવ્યુ વા વિચાર્યુ તો તે સ્મરણના અક્ષરનુ જ્ઞાન મનથી–નોઇંદ્રિયથી થયુ, માટે નોઇંદ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત કહીએ **એ લબ્ધિ અક્ષર શ્રુતના છ ભેદ સંપૂર્ણ. ઇતિ અક્ષર શ્રુતના ભેદ.**

૨ **અનક્ષર શ્રુત**–તે અનેક પ્રકારે છે. તે અક્ષરના ઉચ્ચાર કર્યા વિના શબ્દ, છીંક ઉધરસ ઉશ્વાસ, નિઃશ્વાસ, બગાસા, નાક નિષીકવુ તથા નગારાં પ્રમુખનો શબ્દ અનક્ષરી વાણી માટે, એને અનક્ષર શ્રુત કહીએ

૩ **સંજ્ઞી શ્રુત**–તેના ત્રણ ભેદ. ૧ સંજ્ઞી કાલિકોપદેશ, ૨ સંજ્ઞી હેતૂપદેશ ૩ સંજ્ઞી દૃષ્ટિવાદોપદેશ.

૧ **સંજ્ઞી કાલિકોપદેશ**–તે શ્રુત સાભળીને વિચારે તે. ૧ વિચારવુ, ૨ નિશ્ચય કરવુ, ૩ સમુચ્ચય અર્થનુ ગવેષવુ, ૪ વિશેષ અર્થનું ગવેષવુ, ૫ ચિંતવવું, ૬ નિશ્ચય કરી વળી વિચારવું, એ ૭ બોલ સંજ્ઞી જીવને હોય તે સંજ્ઞી કાલિકોપદેશ શ્રુત

૨ **સંજ્ઞી હેતુપદેશ**–તે સંજ્ઞી ધારી રાખે.

૩ **સંજ્ઞી દૃષ્ટિવાદોપદેશ**–તે ક્ષયોપશમ ભાવે સાભળે એટલે કે સંજ્ઞી શ્રુત ને શાસ્ત્રને હેતુ સહિત, દ્રવ્ય અર્થ સહિત, કારણ યુક્તિ સહિત, ઉપયોગ સહિત, પૂર્વાપર વિચાર સહિત, ભણે, ભણાવે, સાભળે તે માટે સંજ્ઞી શ્રુત કહીએ.

૪ **અસંજ્ઞી શ્રુત**ના ત્રણ ભેદ ૧ અસંજ્ઞી કાલિકોપદેશ, ૨ અસંજ્ઞી હેતૂપદેશ, ૩ અસંજ્ઞી દૃષ્ટિવાદોપદેશ.

૧ **અસંજ્ઞી કાલિકોપદેશ શ્રુત**–તે સાભળે પણ વિચારે નહિ સંજ્ઞીને ૭ બોલ છે, તે અસંજ્ઞીને નથી.

૨ **અસંજ્ઞી હેતુપદેશ શ્રુત**–તે સાભળી ધારી રાખે નહિ

૩ **અસંજ્ઞી દૃષ્ટિવાદોપદેસ શ્રુત**–તે ક્ષયોપશમ ભાવે ન સાભળે તે ત્રણ બોલ અસંજ્ઞી આશ્રી કહ્યા એટલે કે **અસંજ્ઞી શ્રુત,** તે ભાવાર્થ રહિત, વિચાર તથા ઉપયોગ શૂન્ય, પૂર્વાપર આલોચ રહિત, નિર્ણય રહિત, ઓઘ સંજ્ઞાએ ભણે તથા, ભણાવે વા સાભળે તે માટે અસંજ્ઞી શ્રુત કહીએ.

૫ **સમ્યક્ શ્રુત**–તે અરિહંત, તીર્થંકર, કેવળ જ્ઞાની, કેવળદર્શની દ્વાદશ, ગુણે કરી સહિત, અઢાર દોષ રહિત, ચોત્રીશ અતિશય પ્રમુખ અનંત ગુણના ધારક, તેમના પરૂપેલા બાર અંગ અર્થરૂપ આગમ, તથા **ગણધર** પુરૂષોએ–શ્રુતરૂપ–(મૂલરૂપ) બાર આગમ ગુથ્યા તે તથા ચૌદ પૂર્વીએ, તેર પૂર્વીએ, બાર પૂર્વીએ, અગીયાર પૂર્વીએ, તથા દશ પૂર્વીએ, જે શ્રુત તથા અર્થરૂપ વાણી પ્રકાશી તે સમ્યક્ શ્રુત. દશ પૂર્વમાં ન્યૂન જેને જ્ઞાન હોય, તેમનાં પ્રકાશેલા સમશ્રુત હોય વા મિથ્યાશ્રુત હોય

૬ **મિથ્યાશ્રુત**—તે જે પૂર્વોક્ત ગુણરહિત, રાગદ્વેષસહિત પુરૂષોએ પોતાની મતિ કલ્પનાએ કરી મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિએ કરી, જે શાસ્ત્ર રચ્યા, જેવાં કે ભારત, રામાયણ, વૈદ્યક, જ્યોતિષ તથા ૨૯ જાતિનાં પાપશાસ્ત્ર પ્રમુખ ગ્રંથ તે મિથ્યાશ્રુત. તે મિથ્યાશ્રુત તે મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિને મિથ્યાશ્રુતપણે પરિણમે (સાચા કરી ભણે માટે) પણ જો સમ્યક્શ્રુતની સાથે મળતાં જુદા જાણી ત્યજે તો સમ્યક્શ્રુતપણે પરિણમે તેજ મિથ્યાશ્રુત સમ્યક્ત્વવાન્ પુરૂષને સમ્યક્ બુદ્ધિએ કરી વાચતાં સમ્યક્ત્વના રસે કરી પરિણમે તે બુદ્ધિનો પ્રભાવ જાણવો. વળી આચારાંગાદિક સમ્યક્ શાસ્ત્ર તે પણ સમ્યક્વાન્ પુરૂષને સમ્યક્ થઈ પરિણમે ને મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિવાન્ પુરૂષને તેજ શાસ્ત્ર મિથ્યાત્વપણે પરિણમે એ રહસ્ય છે.

૭ **સાદિક શ્રુત, ૮ અનાદિ શ્રુત, ૯ સપર્યવસિત શ્રુત, ૧૦ અપર્યવસિત શ્રુત,** એ ચાર પ્રકારના શ્રુતનો ભાવાર્થ સાથે છે. બાર અંગ વ્યવચ્છેદ થયા આશ્રી આદિક અંત સહિત અને વ્યવચ્છેદ ન થયાં આશ્રી આદિક અંત રહિત તે સમુચ્ચય ચાર પ્રકાર છે તે **દ્રવ્યથી** એક પુરૂષે ભણવા માંડયુ તેને **સાદિક સપર્યવસિત કહીએ,** ને ઘણા પુરૂષ પરંપરા આશ્રી **અનાદિ અપર્યવસિત, કહીએ. ક્ષેત્રથી** ૫ ભરત. ૫ ઇરવત, દશ ક્ષેત્ર આશ્રી **સાદિક સપર્યવસિત.** ૫ મહાવિદેહ આશ્રી **અનાદિક અપર્યવસિત. કાલથી** ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણિ આશ્રી **સાદિક સપર્યવસિત.** નોઉત્સર્પિણિ નોઅવસર્પિણિ આશ્રી **અનાદિ અપર્યવસિત, ભાવથી** તીર્થંકરોએ ભાવ પ્રકાશ્યા તે આશ્રી **સાદિક સપર્યવસિત** ક્ષયોપશમભાવ આશ્રી **અનાદિક અપર્યવસિત** અથવા **ભવ્યનું શ્રુત** તે આદિક અંતસહિત, અભવ્યનું શ્રુત તે આદિક અંતરહિત તે ઉપર દૃષ્ટાંત છે. સર્વ આકાશના અનંત પ્રદેશ છે. તે એકેક આકાશ પ્રદેશમાં અનંત પર્યાય છે તે સર્વ પર્યાયથી અનંત ગુણે અધિક એક અગુરૂલઘુ પર્યાય અક્ષર થાય. 'અક્ષર તે ક્ષરે નહીં', અપ્રતિહત, પ્રધાન, જ્ઞાન, દર્શન જાણવું તે અક્ષર કેવલ સંપૂર્ણ જ્ઞાન જાણવું–તેમાંથી સર્વ જીવને સર્વ પ્રદેશે અક્ષરના અનંતમાં ભાગે જાણપણું સદાકાળ ઉઘાડું રહે છે. શિષ્ય પૂછે છે હે સ્વામિન્! જો તેટલું જાણપણું ઢંકાય તો શું થાય? ત્યારે ગુરૂ કહે છે,–કે જો તેટલું જાણપણું ઢંકાય તો જીવપણું મટીને અજીવ થાય, અને

ચૈતન્ય મટીને જડપણું થાય; માટે હે શિષ્ય! જીવના સર્વ પ્રદેશે અક્ષરના અનંતમા ભાગે જ્ઞાન સદા ઉઘાડું છે જેમ વર્ષાકાળે કરી ચંદ્ર તથા સૂર્ય ઢાકયા થકા પણ સર્વથા ચંદ્ર તથા સૂર્યની પ્રભા ઢાકી જાતી નથી, તેમ અનંત જ્ઞાનાવરણીય કર્મના આવરણનો ઉદય થયા છતા પણ ચૈતન્યપણું સર્વથા આવરાતું, (ઢંકાતુ) નથી. **નિગોદના** જીવને પણ અક્ષરના અનંતમા ભાગે સદા જ્ઞાન ઉઘાડુ રહે છે.

૧૧ **ગમિક શ્રુત્ર** તે બારમુ અંગ દ્રષ્ટિવાદ ઘણીવાર સરખા પાઠ આવે તે માટે.

૧૨ **આગમિક શ્રુત્ર** તે કાલિક શ્રુત ૧૧ અંગ આચારાંગ પ્રમુખ.

૧૩ ***અંગપ્રવિષ્ટ**—બાર અંગ (આચારાંગાદિથી દ્રષ્ટિવાદ સુધી) સૂત્રમા તેનો વિસ્તાર ઘણો છે, ત્યાથી જોવું

૧૪ **અનંગપ્રવિષ્ટ**—સમુચ્ચય બે પ્રકારે **૧ આવશ્યક, ૨ આવશ્યક વ્યતિરિકત. ૧ આવશ્યકનાં** ૭ અધ્યયન, સામાયિક પ્રમુખ **૨ આવશ્યક વ્યતિરિકતના** બે ભેદ—**૧ કાલિક શ્રુત, ૨ ઉત્કાલિક શ્રુત.**

૧ કાલિક શ્રુત×—તેના અનેક પ્રકાર છે તે ઉત્તરાધ્યયન, દશા શ્રુતસ્કંધ, બ્રહતકલ્પ, વ્યવહાર પ્રમુખ એકત્રીશ સૂત્ર કાલિકનાં નામ નંદિસૂત્ર મધ્યે આપ્યા છે, તથા જે જે તિર્થંકરના જેટલા શિષ્ય (જેઓને ચાર બુદ્ધિ હોય) તેટલા **પઇન્ના** સિદ્ધાત જાણવા. જેમ ઋષભદેવના ૮૪૦૦૦ **પઇન્ના** તથા મધ્ય ૨૨ તીર્થંકરના સંખ્યાતા હજાર **પઇન્ના** તથા મહાવીર સ્વામીના ૧૪ હજાર **પઇન્ના** તથા સર્વ ગણધરના કર્યા, તથા પ્રત્યેક બુદ્ધના કર્યા **પઇન્ના** તે સર્વ કાલિક જાણવા, એ **કાલિક શ્રુત.**

૨ **ઉત્કાલિક શ્રુત+** તે અનેક પ્રકારનાં છે તે દશવૈકાલિક પ્રમુખ ૨૯ પ્રકારના શાસ્ત્રના નામ નંદિસૂત્રમાં આપ્યા છે તે આદિ દઇને અનેક પ્રકારના શાસ્ત્ર છે, પણ વર્તમાનમા ઘણા વ્યવચ્છેદ છે.

દ્વાદશાંગ સિદ્ધાત આચાર્યની પેટી સમાન, અતિત કાલે અનંત જીવો આજ્ઞાએ આરાધીને સંસાર દુઃખથી મુક્ત થયા વર્તમાનમા સંખ્યાતા જીવો દુઃખથી મુક્ત

---

*અથવા સમુચ્ચય બે પ્રકારે શ્રુત કહ્યા છે, તે અંગપવિટ્ઠંચ (અંગ પ્રવિષ્ટ) તથા અંગબાહિરં [અનંગ પ્રવિષ્ટ] ગમિક તથા **અગમિકના** ભેદમા સમાવેશ સુત્રકારે કર્યો છે. મૂળમા જુદા પણ નામ આપ્યા છે

×પહેલે પહોર તથા ચોથે પહોર સ્વાધ્યાય થાય તેને **કાલિક** શ્રુત કહીયે

+અસ્વાધ્યાયનો વખત વર્જી ચારે પહોરે સ્વાધ્યાય થાય માટે **ઉત્કાલિક** કહિયે

થાય છે. અનાગત કાલે આજ્ઞાએ આરાધી, અનંત જીવો દુ:ખથી મુક્ત થશે. એમ સૂત્ર વિરાધીને ત્રણે કાળ આશ્રી સંસારમાં રખડવા વિષે જાણવું, **શ્રુતજ્ઞાન** [દ્વાદશાંગરૂપ] સદાકાળ લોક આશ્રી છે.

શ્રુતજ્ઞાન–સમુચ્ચય ચાર પ્રકારે છે. દ્રવ્યથી, કાળથી, ભાવથી.

દ્રવ્યથી–શ્રુતજ્ઞાની ઉપયોગે કરી, સર્વ દ્રવ્ય જાણે દેખે, તે શ્રદ્ધાએ કરી તથા સ્વરૂપ આલેખવે કરી

ક્ષેત્રથી–શ્રુતજ્ઞાની ઉપયોગે કરી, સર્વ ક્ષેત્રની વાત જાણે, દેખે, પૂર્વવત્

કાલથી–શ્રુતજ્ઞાની ઉપયોગે કરી, સર્વ કાલની વાત જાણે, દેખે,

ભાવથી–શ્રુતજ્ઞાની ઉપયોગે કરી, સર્વ ભાવ જાણે, દેખે.

ઇતિ શ્રુતજ્ઞાનનું વર્ણન.

અવધિ જ્ઞાનનું વર્ણન

૧ અવધિ જ્ઞાનના મુખ્ય બે ભેદ:–**ભવપ્રત્યયિક, ક્ષાયોપશમિક.**

૧ **ભવપ્રત્યયિક**ના બે ભેદ તે, ૧ નારકીને, ૨ દેવ (ચાર પ્રકારના) ને હોય, તે ભવ સંબંધી જ્યારથી ઉત્પન્ન થાય તે ભવના અંત સુધી હોય.

૨ **ક્ષાયોપશમિક**ના બે ભેદ તે ૧ સંજ્ઞી મનુષ્યને, ૨ સંજ્ઞી તિર્યંચ પંચેંદ્રિયને, ક્ષયોપશમ ભાવથી ઉત્પન્ન થાય તે, અથવા ક્ષમાદિક ગુણે કરી સહિત અણગારને ઉત્પન્ન થાય.

અવધિજ્ઞાનના ૬ પ્રકાર સંક્ષેપથી કહ્યા છે તેના નામ ૧ અનુગામિક. ૨ અનાનુગામિક. ૩ વર્ધમાનક. ૪ હાયમાનક. ૫ પ્રતિપાતિ. ૬ અપ્રતિપાતિ.

૧ **અનુગામિક** જ્યાં જાય ત્યા તે સાથે આવે. તે બે પ્રકારનું છે–૧ અંતગત ૨ મધ્યગત.

૧ **અંત:ગત** અવધિજ્ઞાનના ત્રણ પ્રકાર.

૧ પુરત: અંતગત–(પુરઓ અંતગત) તે શરીરના આગલા ભાગના ક્ષેત્રમા જાણે દેખે.

૨ માર્ગત: અંત:ગત–(મગ્ગઓ અંતગત) તે શરી[illegible] ભાગના ક્ષેત્રમાં જાણે દેખે

૩ પાર્શ્વત: અંતગત–(પાસઓ અંતગત) તે શરી[illegible] ક્ષેત્રને જાણે દેખે.

અંત:ગત અવધિ ઉપર દૃષ્ટાંત છે. જેમ કોઇ [illegible] અગ્નિનું ભાજન તથા મણિપ્રમુખ હાથમાં લઇને આગળ

આગળ દેખે જો પુઠે રાખે તો પુઠે દેખે. તેમ બે પડખે રાખી ચાલે તો બે પડખે દેખે જે પાસે રાખે તે તરફ દેખે. બીજી બીજી બાજુ ન દેખે, એ રહસ્ય છે વળી જે બાજુ તરફ જાણે દેખે તે બાજુ તરફ સંખ્યાતા, અસંખ્યાતા યોજન લગી જાણે દેખે

૨ **મધ્યગત**—તે સર્વ દિશી તથા વિદિશી તરફ (ચૌતરફ) સખ્યાતા યોજન લગી જાણે દેખે. પૂર્વોક્ત દીપ પ્રમુખ ભાજન માથે મૂકીને ચાલે તો તે ચૌતરફ દેખે તેમ

અનાનુગામિક અવધિજ્ઞાન—ને જે સ્થાનમા અવધિ જ્ઞાન ઉપજ્યુ હોય તે સ્થાને રહીને જાણે દેખે. અન્યત્ર તે પુરૂષ જાય તો ન જાણે દેખે તે ચારે દિશાએ સખ્યાતા અસખ્યાતા યોજન સંલગ્ન તથા અસંલગ્નપણે જાણે દેખે. જેમ કોઇ પુરૂષે દીવી પ્રમુખ અગ્નિનુ ભાજન તથા મણિ પ્રમુખ કોઇ પણ સ્થાન પ્રતિ મુકયુ હોય તે તે સ્થાન પ્રતિ ચૌતરફ દેખે પણ અન્યત્ર ન દેખે તેમ **અનાનુગામિક અવધિ જ્ઞાન** જાણવું

૩ **વર્દ્ધમાનક અવધિજ્ઞાન**—તે પ્રશસ્ત લેશ્યાના અધ્યવસાયે કરી, તથા વિશુદ્ધ ચારિત્રના પરિણામે કરી, સર્વ પ્રકારે અવધિ જ્ઞાનની વૃદ્ધિ થાય તેને વર્ધમાનક અવધિ જ્ઞાન કહિયે. તે જઘન્યથી, સૂક્ષ્મ નિગોદિઆ જીવે ત્રણ સમય ઉત્પન્ન થયામા શરીરની જે અવગાહના બાધી હોય એટલું ક્ષેત્ર જાણે, ઉત્કૃષ્ટથી સર્વ અગ્નિના જીવ, સૂક્ષ્મ, બાદર, પર્યાપ્ત, અપર્યાપ્ત એ ચાર જાતિના તે પણ **જે સમયે** ઉત્કૃષ્ટ હોય તે અગ્નિના જીવ, એકેક આકાશ પ્રદેશે અતર રહિત મુકતા જેટલા અલોકમાં લોક જેવડા અસખ્યાતા ખડ (ભાગ વિકલ્પ) ભરાય તેટલું ક્ષેત્ર સર્વ દિશી વિદેશીએ દેખે અવધિ જ્ઞાન રૂપી પદાર્થ દેખે એ રહસ્ય છે મધ્યમ અનેક ભેદે છે તે કહે છે વૃદ્ધિ ચાર પ્રકારે થાય. ૧ દ્રવ્યથી ૨ ક્ષેત્રથી ૩ કાલથી ૪ ભાવથી તે આ પ્રમાણે,

૧ કાલથી જાણપણું વધે ત્યારે શેષ ત્રણ બોલનુ જાણપણુ વધે.

૨ ક્ષેત્રથી જાણપણું વધે ત્યારે કાલની ભજના તથા દ્રવ્ય, ભાવના જાણપણની વૃદ્ધિ થાય

દ્રવ્યથી જાણપણું વધે ત્યારે, કાલની તથા ક્ષેત્રની ભજના ભાવની વૃદ્ધિ

૪ ભાવથી જાણપણુ વધે. શેષ ત્રણ બોલની ભજના.

તે વિસ્તારથી સમજાવે છે,-સર્વ વસ્તુમાં કાલનુ જાણપણુ સૂક્ષ્મ છે, જેમ કોઈ ચોથા આરાનો જન્મ્યો, નિરોગી બલિષ્ટ શરીર, ને વજ્રઋષભનારાચ સહનનવાળો એોગણપચાસ પાનની બીડી લઇને તે ઉપર સારા લોહની સુઇ હોય તેણે

કરીને વિંધે; એ વિંધતા એક પાનથી બીજા પાનમા સુધી પહોંચતાં અસંખ્યાતા સમય થઇ જાય છે, એવો કાલ સુક્ષ્મ છે. ૧ તેથી ક્ષેત્ર અસંખ્યાત ગુણે સુક્ષ્મ છે. જેમ એક આગુલ પ્રમાણે ક્ષેત્રમા અસખ્યાતી શ્રેણી છે. અકેકી શ્રેણીમાં અસંખ્યાતા આકાશ પ્રદેશ છે. સમય સમય પ્રતિ અંકેક આકાશ પ્રદેશ જો અપહરાય તો તેટલામા અસંખ્યાતા કાલચક્ર વહી જાય, તો એક શ્રેણી પૂરી થાય નહી એવું ક્ષેત્ર સૂક્ષ્મ છે. ૨ તેથી દ્રવ્ય અનતગુણ સૂક્ષ્મ છે એક આગુલ પ્રમાણે ક્ષેત્રમાં અસખ્યાત શ્રેણી લઇએ આગુલ પ્રમાણે લાબી ને એક પ્રદેશ પ્રમાણે પહોળી તેમા અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશ છે એકેક આકાશ પ્રદેશ ઉપર અનંત પરમાણુઓ તથા દ્વિપ્રદેશી ત્રિપ્રદેશી અનત પ્રદેશી, યાવત્ સ્કધ પ્રમુખ દ્રવ્યો છે. તે દ્રવ્યમાથી સમય સમય પ્રતિ અકેક દ્રવ્ય અપહરતા અનંત કાલચક્ર થાય, તો પણ ખૂટે નહીં. એવું દ્રવ્ય, ક્ષેત્રથી સૂક્ષ્મ છે ૩. દ્રવ્યથી ભાવ અનતગુણ સૂક્ષ્મ છે. પૂર્વોક્ત શ્રેણીમા જે દ્રવ્યો કહ્યાં છે તે દ્રવ્યોમાં અકેક દ્રવ્યમા અનત પર્યાય (ભાવ) છે. તે જેમ એક પરમાણુંમા એક વર્ણ, એક ગધ, એક રસ, બે સ્પર્શ છે. તેમા એક વર્ણમાં અનંત પર્યાય છે. તે એક ગુણ કાળો, દ્વિગુણ કાળો, ત્રિગુણ કાળો યાવત્ અનતગુણ કાળો છે. એમ પાચે બોલમા અનંત પર્યાય છે. એમ પાચે વર્ણમાં, બે ગધમાં, પાંચ રસમા, ને આઠ સ્પર્શમાં અનંત પર્યાય છે. દ્વિપ્રદેસી સ્કધમા, ૨ વર્ણ, ૨ ગધ, ૨ રસ, ૪ સ્પર્શ છે. એ દશ ભેદમા પણ પૂર્વોક્ત રીતિએ અનંત પર્યાય છે એમ સર્વ દ્રવ્યમાં પર્યાયની ભાવના કરવી એમ સર્વ દ્રવ્યના પર્યાય એકઠા કરીએ પછી સમય સમય પ્રતિ અકેક પર્યાયને અપહરતા અનત કાળચક્ર (ઉત્સર્પિણી—અવસર્પિણી) થાય ત્યારે પરમાણુ દ્રવ્યના પર્યાય પુરા થાય એમ દ્વિપ્રદેશી સ્કધોના પર્યાય, ત્રિપ્રદેશી સ્કધોના પર્યાય, યાવત્ અનત પ્રદેશી સ્કધોના પર્યવ અપહરતાં અનંત અનંત કાલચક્ર જાય, તો પણ પૂર્ણ થાય નહી (ખૂટે નહી) એવો દ્રવ્યથી ભાવ સૂક્ષ્મ છે. ૪. ૧ કાલને ચણાની ઉપમાં ૨ ક્ષેત્રને જારની ઉપમાં. ૩ દ્રવ્યને તલની ઉપમાં. ૪ ભાવને ખસખસની ઉપમા સમજવાને આપી છે.

પૂર્વે ચાર પ્રકારની વૃદ્ધિની રીત કહી તેમાં ક્ષેત્રથી અને કાલથી કેવી રીતે વર્ધમાન જ્ઞાન થાય તે કહે છે.

૧ ક્ષેત્રથી આગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ જાણે દેખે. તે કાલથી આવલિકાના અસખ્યાતમા ભાગની વાત અતીત અનાગત જાણે દેખે

૨ ક્ષેત્રથી આગુલનો સખ્યાતમો ભાગ જાણે દેખે. તે કાલથી આવલિકાના સખ્યાતમા ભાગની વાત અતીત અનાગત જાણે દેખે.

૩ ક્ષેત્રથી એક આંગુલ માત્ર ક્ષેત્ર જાણે દેખે, તે કાલથી આવલિકામાં કાંઇક ન્યૂન જાણે દેખે

૪ ક્ષેત્રથી પૃથક્ (બે થી નવ સુધી) આગુલની વાત જાણે દેખે તે કાલથી આવલિકા સંપૂર્ણ કાલની વાત અતીત અનાગત જાણે દેખે

૫ ક્ષેત્રથી એક હાથ પ્રમાણે ક્ષેત્ર જાણે દેખે, તે કાલથી અંતર્મુહૂર્ત (મુહૂર્તમા ન્યૂન) કાલની વાત અતીત અનાગત જાણે દેખે.

૬ ક્ષેત્રથી ધનુષ્ય પ્રમાણ ક્ષેત્ર જાણે દેખે, તે કાલથી પ્રત્યેક મુહૂર્તની વાત જાણે દેખે.

૭ ક્ષેત્રથી ગાઉ પ્રમાણ ક્ષેત્ર જાણે દેખે, તે કાલથી એક દિવસમા કાંઈક ન્યૂન વાત જાણે દેખે.

૮ ક્ષેત્રથી એક યોજન પ્રમાણ ક્ષેત્ર જાણે દેખે, તે કાલથી પ્રત્યેક દિવસની વાત જાણે દેખે.

૯ ક્ષેત્રથી પચીશ યોજના ક્ષેત્રના ભાવ જાણે દેખે; તે કાલથી પક્ષમા ન્યૂનની વાત જાણે દેખે.

૧૦ ક્ષેત્રથી ભરત ક્ષેત્ર પ્રમાણે ક્ષેત્રના ભાવ જાણે દેખે, તે કાલથી પક્ષ (અર્ધ માસ) પૂર્ણની વાત જાણે દેખે

૧૧ ક્ષેત્રથી જંબુદ્વીપ પ્રમાણ ક્ષેત્રની વાત જાણે દેખે, તે કાલથી માસ એક ઝાઝેરાની વાત જાણે દેખે,

૧૨ ક્ષેત્રથી અઢી દ્વીપની વાત જાણે દેખે, તે કાલથી એક વર્ષની વાત જાણે દેખે.

૧૩ ક્ષેત્રથી પંદરમા રૂચક દ્વીપ સુધી જાણે દેખે, તે કાલથી પૃથક્ વર્ષની વાત જાણે દેખે.

૧૪ ક્ષેત્રથી સંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્રની વાત જાણે દેખે, તે કાલથી સંખ્યાતા કાલની વાત જાણે દેખે

૧૫ ક્ષેત્રથી સંખ્યાતા તથા અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્રની વાત જાણે દેખે, તે કાલથી અસંખ્યાતા કાલની વાત જાણે દેખે, એ પ્રમાણે ઉર્ધ્વલોક, અધઃલોક, તિર્યક્લોક એ ત્રણે લોકમાં વધતા વર્ધમાન પરિણામે અલોકમા અસંખ્યાતા લોક પ્રમાણે ખંડો જાણવાની શક્તિ પ્રકટ થાય. **એ વર્દ્ધમાન અવધિ જ્ઞાન.**

૪ **હાયમાન** અવધિ જ્ઞાન, તે અપ્રશસ્ત લેશ્યાના પરિણામે કરી અશુભ ધ્યાને કરી અવિશુદ્ધ ચારિત્રના પરિણામથી (ચારિત્રના મલિનપણાથી) વર્ધમાનક અવધિ જ્ઞાનની હાનિ થાય, થોડે થોડે ઘટતું જાય-તેને હાયમાનક અવધિ જ્ઞાન કહીએ. એ **હાયમાન અવધિ જ્ઞાન.**

૫ **પ્રતિપાતિ** અવધિજ્ઞાન-જે પ્રાપ્ત થયું તે એક વખતે જ નાશ પામે તે જઘન્ય ૧ આગુલનો અસખ્યાતમો ભાગ. ૨ આંગુલનો સંખ્યાતમો ભાગ. ૩ વાલાગ્રં. ૪ પૃથક્ વાલાગ્રં. ૫ લિખ, ૬ પૃથક્ લિંખ. ૭ યૂકા (જૂ) ૮ પૃથક્ જૂ. ૯ જવ ૧૦ પૃથક્ જવ. ૧૧ આગુલ. ૧૨ પૃથક્ આગુલ ૧૩ પગ. ૧૪ પૃથક્ પગ. ૧૫ વહેંત. ૧૬ પૃથક્ વહેંત. ૧૭ હાથ. ૧૮ પૃથક્ હાથ ૧૯ કુક્ષિ (બે હાથ) ૨૦ પૃથક્ કુક્ષિ ૨૧ ધનુષ્ય. ૨૨ પૃથક્ ધનુષ્ય. ૨૩ ગાઉ ૨૪ પૃથક્ ગાઉ. ૨૫ યોજન ૨૬ પૃથક્ યોજન ૨૭ સો યોજન. ૨૮ પૃથક્ સો યોજન. ૨૯ સહસ્ર યોજન ૩૦ પૃથક્ સહસ્ર યોજન ૩૧ લક્ષ યોજન. ૩૨ પૃથક્ લક્ષ યોજન. ૩૩ ક્રોડ યોજન ૩૪ પૃથક્ ક્રોડ યોજન ૩૫ ક્રોડાક્રોડ યોજન. ૩૬ પૃથક્ ક્રોડાક્રોડ યોજન એ પ્રમાણે ક્ષેત્ર અવધિજ્ઞાનથી જુએ પછી નાશ પામે ઉત્કૃષ્ટ લોક પ્રમાણે ક્ષેત્ર જુએ, પછી નાશ પામે. દીવો જેમ પવનને યોગે કરી હોલવાઈ જાય તેમ. **એ પ્રતિપાતિ અવધિજ્ઞાન.**

૬ **અપ્રતિપાતિ** અપડિવાઇ અવધિ જ્ઞાન-તે આવ્યું જાય નહિ તે સંપૂર્ણ ચૌદ રાજલોક જાણે દેખે, ન અલોકમા એક આકાશ પ્રદેશ માત્ર ક્ષેત્રની વાત જાણે દેખે તો પણ પડે નહિ એમ બે પ્રદેશ તથા ત્રણ પ્રદેશ, યાવત્ લોક પ્રમાણ અસખ્યાત ખંડ જાણવાની શક્તિ થાય, તેને અપ્રતિપાતિ અવધિ જ્ઞાન કહીએ. અલોકમા રૂપી પદાર્થ નથી. જો ત્યા રૂપી પદાર્થ હોત તો દેખત, એટલે એટલી જાણવાની શક્તિ છે. એ જ્ઞાન તીર્થંકર પ્રમુખને બાળપણેથીજ હોય. કેવળ જ્ઞાન પામ્યા પછી એ ઉપયોગ ન હોય. **એ છ ભેદ અવધિજ્ઞાનના કહ્યા છે**

સમુચ્ચય અવધિ જ્ઞાનના ચાર પ્રકાર છે. ૧ દ્રવ્યથી અવધિ જ્ઞાની જઘન્ય અંનત રૂપી દ્રવ્ય જાણે દેખે. ઉત્કૃષ્ટ સર્વ રૂપી દ્રવ્ય જાણે દેખે ૨ ક્ષેત્રથી અવધિ જ્ઞાની જઘન્ય આગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ ક્ષેત્ર જાણે દેખે, ઉત્કૃષ્ટ લોક જેવડાં અસંખ્યાત ખડો અલોકમા દેખે ૩ કાળથી અવધિ જ્ઞાની જઘન્ય આવલિકાના અસંખ્યાતમા ભાગની વાત જાણે દેખે ઉત્કૃષ્ટ અસખ્યાત ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી અતીત અનાગત કાલની વાત જાણે દેખે. ૪ ભાવથી જઘન્ય અનત ભાવને જાણે. ઉત્કૃષ્ટ સર્વ ભાવના અનંતમા ભાગને જાણે દેખે (વર્ણાદિક પર્યાયને)

અવધિ જ્ઞાનનો વિષય (દેખવાની શકિત.)

વિષય	૧ રત્નપ્રભા	૨ શર્કરપ્રભા	૩ વાલુકપ્રભા	૪ પંકપ્રભા	૫ ધૂમ્ર પ્રભા	૬ તમઃ પ્રભા	૭ તમઃ તમઃપ્રભા
જઘન્ય ક્ષેત્ર દેખે તે	૩ાા ગાઉ	૩ ગાઉ	૨ાા ગાઉ	૨ ગાઉ	૧ાા ગાઉ	૧ ગાઉ	૦ાા ગાઉ
ઉત્કૃષ્ટ ક્ષેત્ર દેખે તે.	૪ ગાઉ	૩ાા ગાઉ	૩ ગાઉ	૨ાા ગાઉ	૨ ગાઉ	૧ાા ગાઉ	૧ ગાઉ

વિષય	અસુર કુમાર	૯ નિકાયવ્યંતર	તિર્યંચ ૫ ચેંદ્રિય સંજ્ઞી	સંજ્ઞી મનુષ્ય	જ્યોતિષી	દેવલોક ૧–૨	દેવલોક ૧–૨
જઘન્ય દેખે	૨૫ યોજન	૨૫ યોજન	આંગુલનો અસંખ્યાત ભાગ	આગુલનો અસંખ્યાત ભાગ	સંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર	આગુલનો અસંખ્યાત ભાગ	આગુલનો સંખ્યાત ભાગ
ઉત્કૃષ્ટ દેખે.	અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર	સંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર	અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર	અલોકમા અસંખ્યાતા ખંડ	,,	રત્નપ્રભાનો હેઠલો ચરમાંત	શર્કરપ્રભાનો હેઠલા ચરમાંત

૯ અપ્રમત્ત સંયતિમાં પણ લબ્ધિવાનને ઉત્પન્ન થાય અલબ્ધિવાળાને ન થાય.

મનઃપર્યવ જ્ઞાન બે પ્રકારે છે:—૧ ઋજુગતિ મનઃપર્યવ જ્ઞાન, ૨ વિપુલમતિ મનઃપર્યવ જ્ઞાન **ઋજુમતિ** તે સામાન્યપણે જાણે; **વિપુલમતિ** તે વિશેષપણે જાણે.

મનઃપર્યવ જ્ઞાન સમુચ્ચય ચાર પ્રકારે છે:—૧ દ્રવ્યથી, ૨ ક્ષેત્રથી, ૩ કાળથી, ૪ ભાવથી.

૧ દ્રવ્યથી, **ઋજુમતિ** અનંત અનંત પ્રદેશી સ્કંધ જાણે દેખે તે સામાન્યથી **વિપુલમતિ** તેથી અધિક સ્પષ્ટપણે નિર્ણય સહિત જાણે દેખે.

૨ ક્ષેત્રજી, **ઋજુમતિ** જઘન્ય આંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ, ઉત્કૃષ્ટ નીચે રત્નપ્રભાના પ્રથમ કાંડનો ઉપરનો નાનો પ્રતર તેના હેઠલા તળ સુધી, એટલે સમભૂતળ પૃથ્વીથી ૧૦૦૦ યોજન નીચે દેખે. ઉર્ધ્વ જ્યોતિષીના ઉપરના તળ સુધી દેખે, એટલે સમભૂતળથી ૯૦૦ યોજન ઉંચું દેખે. ત્રિછું દેખે તો મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં અઢી દ્વીપ તથા બે સમુદ્રને વિષે સંજ્ઞી પંચેંદ્રિય પર્યાપ્તના મનોગત ભાવ જાણે દેખે: **વિપુલમતિ** તે (ઋજુમતિ)થી અઢી આંગુલ અધિક વિશેષ સ્પષ્ટ નિર્ણય સહિત જાણે દેખે

૩ કાલથી, **ઋજુમતિ** જઘન્ય પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની વાત જાણે દેખે; ઉત્કૃષ્ટ પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની અતીત અનાગત કાળની વાત જાણે દેખે **વિપુલમતિ** તે (ઋજુમતિ)થી વિશેષ સ્પષ્ટ નિર્ણય સહિત નિર્મળ જાણે દેખે.

૪ ભાવથી **ઋજુમતિ** તે જઘન્ય અનંત દ્રવ્યનાં ભાવ (વર્ણાદિ પર્યાય)ને જાણે દેખે, ઉત્કૃષ્ટ સર્વ ભાવોના અનંતમે ભાગે જાણે દેખે. **વિપુલમતિ** તેથી સ્પષ્ટ નિર્ણય સહિત વિશેષ અધિક જાણે દેખે.

મનઃપર્યવ જ્ઞાની અઢી દ્વીપમાં રહેલા સંજ્ઞી પંચેંદ્રિયના મનોગત ભાવને જાણે છે. અનુમાનથી જેમ ધૂમાડો દેખી અગ્નિનો નિશ્ચય થાય તેમ મનોગત ભાવથી દેખે છે.

ઇતિ મનઃપર્યવ જ્ઞાન સંપૂર્ણ.

સંસ્થાન અવધિજ્ઞાનનો દેખવાનો આકાર, ૧ નારકી અવધિ ત્રાપાને આકારે છે. ૨ ભવનપતિને પાલાને આકારે છે ૩ તિર્યંચ તથા મનુષ્યને અનેક પ્રકારે છે ૪ વ્યંતરને પટહુ–વાજીંત્રને આકારે છે. ૫ જ્યોતિષીને ઝાલરને આકારે છે ૬ બાર દેવલોકના દેવને ઉર્ધ્વ મૃદગને આકારે છે ૭ નવ ગ્રૈવેયકને ફુલની ચગેરીને આકારે છે ૮ પાચ અનુત્તર વિમાનના દેવને અવધિ કંચુકીને આકારે છે

નારકી દેવને—અવધિજ્ઞાન—૧ અનુગામિક, ૨ અનાનુગામિક, ૩ અવવસ્થિત, એ ત્રણ પ્રકારનું છે.

મનુષ્ય ને તિર્યંચને અવધિજ્ઞાન—૧ અનુગામિક, ૨ અનાનુગામિક, ૩ વર્ધમાનક, ૪ હાયમાનક, ૫ પ્રતિપાતિ, ૬ અપ્રતિપાતિ, ૭ અવસ્થિત, ૮ અનવસ્થિ છે.

એ વિષય દ્વાર પ્રમુખ પ્રજ્ઞાપના સુત્રના ૩૩ મા પદથી લખ્યો છે નંદિસૂત્ર મધ્યે સક્ષેપમા

ઇતિ અવધિ જ્ઞાનનું વર્ણન સંપૂર્ણ.

મનઃપર્યવ જ્ઞાનનો વિસ્તાર.

આત્ર મનઃના ચાર પકાર જાણવા

૧ લબ્ધિમન. તે અનુત્તરવાસી દેવોને હોય.

૨ સજ્ઞામન તે સજ્ઞી મનુષ્ય ને સંજ્ઞી તિર્યંચને હોય

૩ વર્ગણામન: તે નારકી ને અનુત્તર વિમાનવાસી વિના બીજા દેવોને હોય

૪ પર્યાયમન : તે મનઃપર્યવ જ્ઞાનીને હોય.

મનઃપર્યવ જ્ઞાન કોને ઉત્પન્ન થાય તે.

૧ મનુષ્યને ઉત્પન્ન થાય, અમનુષ્યને ન થાય.

૨ સજ્ઞી મનુષ્યને ઉત્પન્ન થાય, અસંજ્ઞી મનુષ્યને ન થાય.

૩ કર્મભૂમિ સજ્ઞી મનુષ્યને ઉત્પન્ન થાય, અકર્મભૂમિ સજ્ઞી મનુષ્યને ન થાય

૪ કર્મભૂમિમાં સખ્યાતા વર્ષના આયુષ્યવાળાને ઉત્પન્ન થાય, પણ અસખ્યાતા વર્ષના આયુષ્યવાળાને ઉત્પન્ન ન થાય

૫ સખ્યાતા વર્ષના આયુષ્યમા પર્યાપ્તને ઉત્પન્ન થાય અપર્યાપ્તને ન થાય

૬ પર્યાપ્તમાં પણ સમદ્દષ્ટિને ઉત્પન્ન થાય મિથ્યાદષ્ટિ ને સમમિથ્યાદષ્ટિને ન થાય

૭ સમદ્દષ્ટિમાં પણ સંયતિને ઉત્પન્ન થાય પણ અવ્રતિ સમદ્દષ્ટિ ને દેશવતિવાળાને ઉત્પન્ન થાય.

૮ સંયતિમા પણ અપ્રમત્ત સયતિને ઉત્પન્ન થાય, પ્રમત્ત સંયતિને ન થાય.

વિષય	દેવલોક ૫-૬	દેવલોક ૭-૮	દેવલોક ૯-૧૦-૧૧-૧૨	પહેલેથી છઠ્ઠી ગ્રૈવેયક	૭-૮-૯ ગ્રૈવેયક	૫ અનુત્તર વિમાન
જઘન્ય દેખે	આંગુલનો અસંખ્યાત ભાગ	આંગુલનો અસંખ્યાત ભાગ	આગુલનો અસંખ્યાત ભાગ	આંગુલનો અસંખ્યાત ભાગ	આગુલનો અસંખ્યાત ભાગ	ચઉદ રાજલોકમાં કાંઇક. ઓછુ દેખે
ઉત્કૃષ્ટ દેખે	ત્રીજી નરકનો હેઠલો ચરમાંત	ચોથી નરકનો હેઠલો ચરમાત	પાચમી નરકનો હેઠલો ચરમાંત	છઠ્ઠી નરકનો હેઠલો ચરમાત	સાતમી નરકનો હેઠલો ચરમાત	,,

વૈમાનિક ઉંચો પોતપોતાના વિમાનની ધ્વજા સુધી દેખે ત્રિછા લોકમાં અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર દેખે યંત્રમાં અધોલોક આશ્રી કહ્યુ છે.

ઇતિ વિષયદ્વાર સંપૂર્ણ.

૧અવધિજ્ઞાન	આભ્યંતર	બાહ્ય
નારકી-દેવતાને	લાભે	૦
તિર્યંચમાં	૦	લાભે
મનુષ્યમાં	લાભે	લાભે

૨અવધિજ્ઞાન	દેશથી	સર્વથી
નારકી, દેવતા	લાભે	૦
તિર્યંચ મનુષ્ય	લાભે	લાભે

૧. અવધિજ્ઞાન આભ્યંતર બાહ્ય દ્વાર યંત્રથી જાણવો.

૨ અવધિજ્ઞાન દેશથી સર્વથી યંત્રથી જાણવો.

સંસ્થાન અવધિજ્ઞાનનો દેખવાનો આકાર, ૧ નારકી અવધિ ત્રાપાને આકારે છે ૨ ભવનપતિને પાલાને આકારે છે ૩ તિર્યંચ તથા મનુષ્યને અનેક પ્રકારે છે ૪ વ્યંતરને પટહ–વાજીંત્રને આકારે છે ૫ જ્યોતિષીને ઝાલરેને આકારે છે ૬ બાર દેવલોકના દેવને ઉર્ધ્વ મૃદગને આકારે છે ૭ નવ ગ્રૈવેયકને ફુલની ચગેરીને આકારે છે ૮ પાચ અનુત્તર વિમાનના દેવને અવધિ કંચુકીને આકારે છે

નારકી દેવને—અવધિજ્ઞાન—૧ અનુગામિક, ૨ અનાનુગામિક, ૩ અવવસ્થિત, એ ત્રણ પ્રકારનુ છે

મનુષ્ય ને તિર્યંચને અવધિજ્ઞાન—૧ અનુગામિક, ૨ અનાનુગામિક, ૩ વર્ધમાનક, ૪ હાયમાનક, ૫ પ્રતિપાતિ, ૬ અપ્રતિપાતિ, ૭ અવસ્થિત, ૮ અનવસ્થિ છે.

એ વિષય દ્વાર પ્રમુખ પ્રજ્ઞાપના સુત્રના ૩૩ મા પદથી લખ્યો છે નંદિસૂત્ર મધ્યે સક્ષેપમા

ઇતિ અવધિ જ્ઞાનનું વર્ણન સંપૂર્ણ.

મનઃપર્યવ જ્ઞાનનો વિસ્તાર.

આત્ર મનઃના ચાર પકાર જાણવા

૧ લબ્ધિમન · તે અનુત્તરવાસી દેવોને હોય.

૨ સંજ્ઞામન તે સજ્ઞી મનુષ્ય ને સંજ્ઞી તિર્યંચને હોય.

૩ વર્ગણામન. તે નારકી ને અનુત્તર વિમાનવાસી વિના બીજા દેવોને હોય

૪ પર્યાયમન : તે મન.પર્યવ જ્ઞાનીને હોય.

મનઃપર્યવ જ્ઞાન કોને ઉત્પન્ન થાય તે.

૧ મનુષ્યને ઉત્પન્ન થાય, અમનુષ્યને ન થાય

૨ સજ્ઞી મનુષ્યને ઉત્પન્ન થાય, અસજ્ઞી મનુષ્યને ન થાય.

૩ કર્મભૂમિ સજ્ઞી મનુષ્યને ઉત્પન્ન થાય, અકર્મભૂમિ સજ્ઞી મનુષ્યને ન થાય

૪ કર્મભૂમિમા સખ્યાતા વર્ષના આયુષ્યવાળાને ઉત્પન્ન થાય, પણ અસખ્યાતા વર્ષના આયુષ્યવાળાને ઉત્પન્ન ન થાય

૫ સખ્યાતા વર્ષના આયુષ્યમા પર્યાપ્તને ઉત્પન્ન થાય અપર્યાપ્તને ન થાય

૬ પર્યાપ્તમા પણ સમદૃષ્ટિને ઉત્પન્ન થાય મિથ્યાદૃષ્ટિ ને સમમિથ્યાદૃષ્ટિને ન થાય

૭ સમદૃષ્ટિમા પણ સંયતિને ઉત્પન્ન થાય પણ અવ્રતિ સમદૃષ્ટિ ને દેશવ્રતિવાળાને ઉત્પન્ન થાય.

૮ સંયતિમાં પણ અપ્રમત્ત સયતિને ઉત્પન્ન થાય, પ્રમત્ત સંયતિને ન થાય

૯ અપ્રમત્ત સંયતિમાં પણ લબ્ધિવાનને ઉત્પન્ન થાય અલબ્ધિવાળાને ન થાય.

મનઃપર્યવ જ્ઞાન બે પ્રકારે છેઃ—૧ ઋજુમતિ મનઃપર્યવ જ્ઞાન, ૨ વિપુલમતિ મનઃપર્યવ જ્ઞાન **ઋજુમતિ** તે સામાન્યપણે જાણે; **વિપુલમતિ** તે વિશેષપણે જાણે.

મનઃપર્યવ જ્ઞાન સમુચ્ચય ચાર પ્રકારે છેઃ—૧ દ્રવ્યથી, ૨ ક્ષેત્રથી, ૩ કાળથી, ૪ ભાવથી.

૧ દ્રવ્યથી, **ઋજુમતિ** અનંત અનંત પ્રદેશી સ્કંધ જાણે દેખે તે સામાન્યથી **વિપુલમતિ** તેથી અધિક સ્પષ્ટપણે નિર્ણય સહિત જાણે દેખે.

૨ ક્ષેત્રથી, **ઋજુમતિ** જઘન્ય આંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ, ઉત્કૃષ્ટ નીચે રત્નપ્રભાના પ્રથમ કાંડનો ઉપરનો નાનો પ્રતર તેના હેઠલા તળ સુધી, એટલે સમભૂતળ પૃથ્વીથી ૧૦૦૦ યોજન નીચે દેખે. ઉર્ધ્વ જ્યોતિષીના ઉપરના તળ સુધી દેખે, એટલે સમભૂતળથી ૯૦૦ યોજન ઉંચુ દેખે. ત્રિછું દેખે તો મનુષ્ય ક્ષેત્રમા અઢી દ્વીપ તથા બે સમુદ્રને વિષે સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તના મનોગત ભાવ જાણે દેખે **વિપુલમતિ** તે (ઋજુમતિ)થી અઢી આંગુલ અધિક વિશેષ સ્પષ્ટ નિર્ણય સહિત જાણે દેખે

૩ કાલથી, **ઋજુમતિ** જઘન્ય પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની વાત જાણે દેખે, ઉત્કૃષ્ટ પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની અતીત અનાગત કાળની વાત જાણે દેખે. **વિપુલમતિ** તે (ઋજુમતિ)થી વિશેષ સ્પષ્ટ નિર્ણય સહિત નિર્મળ જાણે દેખે

૪ ભાવથી **ઋજુમતિ** તે જઘન્ય અનંત દ્રવ્યના ભાવ (વર્ણાદિ પર્યાય)ને જાણે દેખે, ઉત્કૃષ્ટ સર્વ ભાવોના અનંતમે ભાગે જાણે દેખે. **વિપુલમતિ** તેથી સ્પષ્ટ નિર્ણય સહિત વિશેષ અધિક જાણે દેખે.

મનઃપર્યવ જ્ઞાની અઢી દ્વીપમાં રહેલા સંજ્ઞી પંચેંદ્રિયના મનોગત ભાવને જાણે છે. અનુમાનથી જેમ ધૂમાડો દેખી અગ્નિનો નિશ્ચય થાય તેમ મનોગત ભાવથી દેખે છે

ઇતિ મનઃપર્યવ જ્ઞાન સંપૂર્ણ.

કેવળ જ્ઞાનનું વર્ણન.

કેવળ જ્ઞાનના બે ભેદ. ૧ ભવસ્થ કેવળ જ્ઞાન, ૨ સિદ્ધ કેવળ જ્ઞાન. ભવસ્થ કેવળ જ્ઞાનના બે ભેદ. ૧ સયોગી ભવસ્થ કેવળ જ્ઞાન વિગેરે. તેનો વિસ્તાર સૂત્રથી જાણવો. સિદ્ધ કેવળ જ્ઞાનના બે ભેદ. ૧ અનંતર સિદ્ધ કેવળજ્ઞાન. ૨ પરંપર સિદ્ધ કેવળજ્ઞાન તેનો વિસ્તાર સૂત્રથી જાણવો તે કેવળ જ્ઞાન સમુચ્ચય ચાર પ્રકારે છે. ૧ દ્રવ્યથી, ૨ ક્ષેત્રથી, ૩ કાળથી, ૪ ભાવથી.

૧ **દ્રવ્યથી** કેવળજ્ઞાની સર્વ રૂપી અરૂપી દ્રવ્ય જાણે દેખે.

૨ **ક્ષેત્રથી** કેવળજ્ઞાની સર્વ ક્ષેત્ર (લોકાલોક)ની વાત જાણે દેખે

૩ **કાળથી** કેવળજ્ઞાની સર્વ કાળની ભૂત, ભવિષ્ય, વર્તમાન એ ત્રણ કાળની વાત જાણે દેખે.

૪ **ભાવથી** કેવળજ્ઞાની સર્વ રૂપી અરૂપી દ્રવ્યના ભાવને અનંત ભાવે સર્વ પ્રકારે જાણે દેખે.

કેવળજ્ઞાન આવરણરહિત વિશુદ્ધ લોકાલોક પ્રકાશક એક જ પ્રકારે સર્વ કેવળીને હોય.

ઇતિ કેવળ જ્ઞાન સંપૂર્ણ.

ઇતિ પાંચ જ્ઞાનનું વિવેચન સંપૂર્ણ

(૧૩) ત્રેવિશ પદવી.

નવ ઉત્તમ પદવી, સાત એકેંદ્રિય રત્નની પદવી, સાત પંચેંદ્રિય રત્નની પદવી

પ્રથમ નવ ઉત્તમ પદવીનાં નામ.

૧ તીર્થંકરની પદવી, ૨ ચક્રવર્તીની પદવી, ૩ વાસુદેવની પદવી, ૪ બલદેવની પદવી, ૫ માંડલિકની પદવી, ૬ કેવળીની પદવી, ૭ સાધુની પદવી, ૮ શ્રાવકની પદવી, ૯ સમકિતની પદવી

સાત એકેંદ્રિય રત્નનાં નામ.

૧ ચક્ર રત્ન, ૨ છત્ર રત્ન, ૩ ચર્મ રત્ન, ૪ દંડ રત્ન, ૫ ખડગ રત્ન, ૬ મણિ રત્ન, ૭ કાકણ્ય રત્ન.

સાત પંચેંદ્રિય રત્નનાં નામ.

૧ સેનાપતિ રત્ન, ૨ ગાથાપતિ રત્ન, ૩ વાર્ધિક રત્ન, ૪ પુરોહિત રત્ન, ૫ સ્ત્રી રત્ન, ૬ ગજ રત્ન, ૭ અશ્વ રત્ન. એ ચૌદ રત્ન ચક્રવર્તીને હોય.

એ ચૌદ રત્ન, ચક્રવર્તીનું જે જે કાર્ય કરે છે તે સબંધી વિવેચન.

પ્રથમ સાત એકેંદ્રિય રત્ન.

૧ ચક્ર રત્ન–છ ખંડ સાધવાનો માર્ગ દેખાડે, ૨ છત્ર રત્ન–અડતાલિસ ગાઉ સુધી છાયા કરે, ૩ ચર્મ રત્ન–નદી વગેરે જળાશય ઉપર નાવ માફક કામ

કરે. ૪ દંડ રત્ન—ગુફાના દરવાજા ઉઘાડે, ૫ ખડ્ગ રત્ન—શત્રુને હણે, ૬ મણિ રત્ન—હસ્તિ રત્નના કપાલપર બાંધવાથી પ્રકાશ આપે, ૭ કાકણ્ય રત્ન—ગુફામા યોજન યોજનને અંતરે વર્તુલાકારે ઘસવાથી સૂર્યમંડળ સમાન પ્રકાશ આપે.

સાત પંચેંદ્રિય રત્ન.

૧ સેનાપતિ રત્ન, દેશ ઉપર વિજય મેળવે, ૨ ગાથાપતિ રત્ન ચોવીશ જાતિના ધાન્ય નિપજાવે, ૩ વાર્ધિક રત્ન, બેતાલીશ ભૂમિના આવાસ, પૂલ વગેરે બનાવે, ૪ પુરોહિત રત્ન, વાગ્યા ઘા રૂઝવે, વિઘ્ન ટાળે, શાન્તિ કર્મ કરે, ધર્મકથા સંભળાવે, ૫ સ્ત્રી રત્ન, વિષયના ઉપભોગમા આવે, ૬—૭ ગજ રત્ન ને અશ્વ રત્ન, એ બે બેસવાને કામ આવે.

ચૌદ રત્ન ક્યાં જન્મ લે છે તે.

૧ ચક્ર રત્ન, ૨ છત્ર રત્ન, ૩ દંડ રત્ન, ૪ ખડ્ગ રત્ન, એ ચાર રત્ન ચક્રવર્તિની આયુધશાળામાં ઉત્પન્ન થાય.

૧ ચર્મ રત્ન, ૨ મણિ રત્ન, ૩ કાકણ્ય રત્ન, એ ત્રણ લક્ષ્મીના ભંડારમાં ઉત્પન્ન થાય.

૧ સેનાપતિ રત્ન, ૨ ગાથાપતિ રત્ન, ૩ વાર્ધિક રત્ન, ૪ પુરોહિત રત્ન, એ ચાર રત્ન ચક્રવર્તીના નગરમા ઉત્પન્ન થાય

૧ સ્ત્રી રત્ન વિદ્યાધરની શ્રેણિમાં ઉત્પન્ન થાય.

૧ ગજ રત્ન ને ૨ અશ્વ રત્ન એ બે વૈતાઢ્ય પર્વતના મૂળમા ઉત્પન્ન થાય

ચૌદ રત્નની અવગાહનાનું પ્રમાણ.

૧ ચક્ર રત્ન, ૨ છત્ર રત્ન, ૩ દંડ રત્ન એ ત્રણ રત્ન એક ધનુષ્ય પ્રમાણે હોય. ચર્મ રત્ન બે હાથનું હોય. ખડ્ગ રત્ન પચાસ આંગુલ લાંબુ, સોળ આંગુલ પહોળું, અર્ધ આંગુલ જાડું હોય ને ચાર આંગુલની મુષ્ટિ હોય. મણિ રત્ન ચાર આંગુલ લાંબુ બે આંગુલ પહોળું ને તેને ત્રણ ખૂણા હોય, કાકણ્ય રત્ન ચાર આંગુલ લાંબુ, ચાર આંગુલ પહોળું, ચાર આંગુલ ઉંચું, તેને છ તલ, આઠ ખૂણા, બાર હાંસ્યો, સોનીની એરણને આકારે હોય.

સાત પંચેંદ્રિય રત્નનું પ્રમાણ.

૧ સેનાપતિ, ૨ ગાથાપતિ, ૩ વાર્ધિક, ૪ પુરોહિત, એ ચાર રત્ન ચક્રવર્તીની અવગાહના પ્રમાણે હોય સ્ત્રી રત્ન, ચક્રવર્તીથી ચાર આંગુલ નીચી હોય. ગજ રત્ન ચક્રવતીથી બમણો ઉંચો હોય. અશ્વ રત્ન કાનથી પૂચ્છ લગી એક સો આઠ આંગુલ લાંબો હોય, તેને નવાણુ આંગુલની પરિધિ (ઘેરાવો) છે, તે

જમીનથી એંશી આગુલ ઉચો, સોળ આગુલની જધા, વીશ આંગુલની ભુજા, ચાર આંગુલના ઢીંચણ, ચાર આંગુલની ખરી, ચાર આંગુલના કાન, બત્રીસ આંગુલનુ મુખ છે.

એ ત્રેવિશ પદવીના નામ તથા ચક્રવર્તીના ચૌદ રત્નનું વિવેચન કર્યું.

નરકાદિક ચાર ગતિમાંથી નીકળી જીવો ત્રેવીશ પદવીમાં કેટલી ને કઈ પદવી પામે તેના પંદર બોલ.

૧ પહેલી નરકથી નીકળી જીવ ત્રેવીશ પદવી માહેની સોળ પદવી પામે તેમા સાત એકેંદ્રિય રત્ન નહિ.

૨ બીજી નરકથી નીકળી જીવ પંદર પદવી પામે તે સાત એકેંદ્રિય ને ચક્રવતી એ આઠ નહિ

૩ ત્રીજી નરકથી નીકળી જીવ તેર પદવી પામે તે સાત એકેદ્રિય ને ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, બલદેવ એ દશ નહિ

૪ ચોથી નરકથી નીકળી જીવ બાર પદવી પામે, તે ઉપરની દશ ને તીર્થંકર એ અગીઆર નહિ

૫ પાચમી નરકથી નીકળી જીવ અગીઆર પદવી પામે તે ઉપરની અગીઆર ને કેવળી એ બાર નહિ

૬ છઠ્ઠી નરકથી નીકળી જીવ દશ પદવી પામે, તે ઉપરની બાર ને સાધુ એ તેર નહિ,

૭ સાતમી નરકથી નીકળી જીવ ત્રણ પદવી પામે. તે ૧ ગજ, ૨ અશ્વ ૩ સમકિત, એ ત્રણ પામે સમકિત પામે તો તિર્થંચમા, મનુષ્ય તો થાયજ નહિ

૮ ભવનપતિ, વાણવ્યંતર જ્યોતિષી નીકળી જીવ એકવીશ પદવી પામે, તે તીર્થંકર, વાસુદેવ એ બે નહિ

૯ પહેલા, બીજા દેવલોકથી નીકળી જીવ ત્રેવીશ પદવી પામે.

૧૦ ત્રીજાથી આઠમાં સુધીના દેવલોકથી નીકળી જીવ સોળ પદવી પામે, તેમાં સાત એકેંદ્રિય રત્ન નહિ

૧૧ નવમા દેવલોકથી તે નવમી ગ્રૈવેયક સુધીથી નીકળી જીવ ચૌદ પદવી પામે, તે સાત એકેદ્રિય રત્ન, ગજ ને અશ્વ એ નવ નહિ

૧૨ પાચ અનુત્તર વિમાનથી નીકળી જીવ આઠ પદવી પામે, તે સાત એકેદ્રિય રત્ન, સાત પંચેંદ્રિય રત્ન ને વાસુદેવ એ પંદર નહિ

૧૩ પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, મનુષ્ય, તિર્યંચ–પંચેદ્રિયથી નીકળી જીવ ઓગણીશ પદવી પામે, તે તીર્થંકર, ચક્રવર્તી, વાસુદેવ બળદેવ એ ચાર નહિ

૧૪ તેજસ્, વાયુથી નીકળી જીવ નવ પદવી પામે, તે સાત એકેંદ્રિય, ગજ અને અશ્વ એ નવ પામે

૧૫ ત્રણ વિકલેંદ્રિયથી નીકળી જીવ અઢાર પદવી પામે, તે તીર્થંકર, ચક્રવર્તી વાસુદેવ, બલદેવ, કેવળી એ પાચ નહિ.

એ નરકાદિક ગતિથી આવ્યો જીવ જેટલી પદવી પામે તે કહ્યું.

કઇ કઇ પદવીવાળો જીવ નરકાદિ ચાર ગતિમાં જાય તે.

૧ પહેલી, બીજી ત્રીજી, ચોથી એ ચાર નરકમા અગીયાર પદવીનો જાય તે ૭ પચેંદ્રિય રત્ન, ૮ ચક્રવર્ત્તિ, ૯ વાસુદેવ, ૧૦ સમક્તિ દૃષ્ટિ, ૧૧ માંડલિક રાજા એ અગીયાર

૨ પાચમી, છઠ્ઠી નરકમાં નવ પદવીનો જાય તે સાત પંચેદ્રિય રત્નમાંથી ગજ ને અશ્વ એ બે વિના શેષ ૫ ૬ ચક્રવર્તિ ૭ વાસુદેવ, ૮ સમકિત, ૯ માંડલિક રાજા એ નવ

૩ સાતમી નરકમા સાત પદવીનો જાય, તે સાત પચેદ્રિય રત્નમાથી ગજ અશ્વ, સ્ત્રી એ ત્રણ વિના શેષ ૪, ૫ ચક્રવર્ત્તિ, ૬ વાસુદેવ, ૭ માડલિક રાજા એ સાત

૪ ભવનપતિ વાણવ્યતર, જ્યોતિષી, ને પહેલાથી આઠમા દેવલોકમા દશ પદવીનો જાય, તે સાત પંચેદ્રિય રત્નમાથી સ્ત્રી વિના શેષ ૬, ૭ સાધુ, ૮ શ્રાવક, ૯ સમકિત, ૧૦ માડલિક રાજા એ દશ

૫ નવમાથી બારમા દેવલોક સુધીમા આઠ પદવીનો જાય, તે સાત પંચેદ્રિય, રત્નમાંથી સ્ત્રી, ગજ, અશ્વ એ ત્રણ વિના શેષ ૪, ૫ સાધુ, ૬ શ્રાવક ૭ સમકિત, ૮ માડલિક રાજા એ આઠ

૬ નવ ગ્રૈવેયકમાં સાત પદવીનો જાય તે ઉપર આઠ પદવી કહી તેમાથી શ્રાવક વિના સાત જાય.

૭ પાચ અનુત્તર વિમાનમા બે પદવીનો જાય, તે સાધુ ને સમકિત એ બે.

૮ પાંચ સ્થાવરમા ચૌદ પદવીનો જાય તે સાત એકેંદ્રિય રત્ન ને સાત પચેદ્રિય રત્નમાંથા સ્ત્રી વિના શેષ ૬. એ ૧૩ ને માંડલિક રાજા એ ચૌદ

૯ ત્રણ વિકલેંદ્રિય, તિર્યંચ, મનુષ્ય એટલામા ૫ દર પદવીનો જાય, તે ઉપરની ચૌદ ને ૧ સમદષ્ટિ એ ૫ દર

સંજ્ઞી, અસંજ્ઞી તીર્થંકર, ચક્રવર્તી વગેરેમાં ત્રેવીશ પદવી માંહેની જે જે પદવી લાભે તેના ૫૫ બોલ.

૧ સન્નીમાં ૧૫ પદવી લાભે, તે સાત એકેંદ્રિય રત્ન ને કેવળી એ આઠ નહિ

૨ અસંજ્ઞીમાં ૮ પદવી લાભે, તે સાત એકેંદ્રિય રત્ન ને સમકિત એ આઠ

૩ તીર્થંકરમાં ૬ પદવી લાભે, તે ૧ તીર્થંકર, ૨ ચક્રવર્ત્તિ. ૩ કેવળી, ૪ સાધુ, ૫ સમકિત, ૬ માંડલિક એ ૭ લાભે

૪ ચક્રવર્તીમા ૬ પદવી લાભે, તે તીર્થંકરની કહી તે પ્રમાણે.

૫ વાસુદેવ ૩ પદવી લાભે, તે ૧ વાસુદેવ, ૨ માંડલિક, ૩ સમકિત. એ ત્રણ

૬ બળદેવમાં ૫ પદવી લાભે, તે ૧ બળદેવ, ૨ કેવળી ૩ સાધુ, ૪ સમકિત, ૫ માંડલિક એ પાંચ

૭ માડલિકમા ૯ પદવી લાભે, તે નવ ઉત્તમ પદવી.

૮ મનુષ્યમા ૧૩ પદવી લાભે, તે નવ ઉત્તમ પદવી ને સાત પંચેંદ્રિય રત્નમાંથી ગજ, અશ્વ સ્ત્રી એ ત્રણ વિના શેષ ૪, એ ૧૩

૯ મનુષ્યાણીમા ૫ પદવી લાભે, તે ૧ સ્ત્રીરત્ન ૨ શ્રાવક, ૩ સમકિત ૪ સાધવી, ૫ કેવળી એ પાચ

૧૦ તિર્યંચમા ૧૧ પદવી લાભે, તે સાત એકેંદ્રિય રત્ન. ૮ ગજ ૯ અશ્વ. ૧૦ શ્રાવક, ૧૧ સમકિત, એ અગીયાર

૧૧ તિર્યંચાણીમા ૨ પદવી લાભે, ૧ સમકિત, ૨ શ્રાવક એ બે

૧૨ સવેદીમા ૨૨ પદવી લાભે, તે કેવળી નહિ

૧૩ સ્ત્રી વેદમા ચાર પદવી લાભે, તે ૧ સ્ત્રીરત્ન, ૨ શ્રાવિકા, ૩ સમકિત ૪ સાધવી એ ચાર

૧૪ પુરૂષ વેદમા ૧૪ પદવી લાભે, તે સાત એકેંદ્રિય રત્ન, કેવળી ને સ્ત્રીરત્ન એ નવ નહિ

૧૫ અવેદીમાં ૪ પદવી લાભે, તે ૧ તીર્થંકર ૨ કેવળી, ૩ સાધુ, ૪ સમકિત એ ચાર.

૧૬ નરક ગતિમા એક પદવી લાભે તે સમકિતની.

૧૭ તિર્યંચ ગતિમા ૧૧ પદવી લાભે, તે સાત એકેંદ્રિય રત્ન ને ૮ ગજ, ૯ અશ્વ, ૧૦ શ્રાવક, ૧૧ સમકિત એ અગીયાર.

૧૮ મનુષ્ય ગતિમાં ૧૪ પદવી લાભે, તે નવ ઉતમ પદવી ને સાત પચેંદ્રિય રત્નમાંથી ગજ, અશ્વ એ બે વિના ચૌદ

૧૯ દેવગતિમાં એક પદવી લાભે, તે સમકિતની.

૨૦ આઠ કર્મ વેદકમા ૨૧ પદવી લાભે, તે તીર્થંકર ને કેવળી એ બે નહિ

૨૧ સાત કર્મ વેદકમાં ૨ પદવી લાભે, તે સાધુ સમકિત એ બે

૨૨ ચાર કર્મવેદકમા ચાર પદવી લાભે, તે ૧ તીર્થંકર ૨ કેવળી, ૩ સાધુ, ૪ સમકિત એ ચાર

૨૩ જઘન્ય અવગાહનામાં એક પદવી લાભે તે સમકિત

૨૪ મધ્યમ અવગાહનામા ૧૪ પદવી લાભે, તે નવ ઉતમ પદવી સાત પંચેદ્રિય રત્નમાથી ગજ, અશ્વ એ બે વિના શેષ ૫, એ ચૌદ

૨૫ ઉત્કૃષ્ટ અવગાહનામા એક પદવી લાભે, તે સમકિત.

૨૬ અઢી દ્વીપમા ત્રેવીશ પદવી લાભે

૨૭ અઢી દ્વીપ બહાર લાભે તે ૧ કેવળી, ૨ સાધુ, ૩ શ્રાવક, ૪ સમકિત એ ચાર

૨૮ ભરતક્ષેત્રમા મધ્યમ પદવી લાભે, તે સાત એકેદ્રિય રત્ન, સાત પચેદ્રિય રત્ન ને ચક્રવર્તી એ ૧૫ નહિ.

૨૯ ભરત ક્ષેત્રમા ઉત્કૃષ્ટ ૨૧ પદવી લાભે, તે વાસુદેવ, બલદેવ એ બે નહિ.

૩૦ ઉર્ધ્વ લોકમા ૫ પદવી લાભે, તે ૧ કેવળી, ૨ સાધુ. ૩ શ્રાવક, ૪ સમકિત ૫ માડલિક એ પાંચ.

૩૧ અધલોક તથા ત્રીજા લોકના ૨૩ પદવી લાભે.

૩૨ સ્વયલિંગમાં ૪ પદવી લાભે, તે ૧ તીર્થંકર, ૨ કેવળી, ૩ સાધુ ૪ સમકિત એ ચાર.

૩૩ અન્યલિંગમા ૪ પદવી લાભે, તે ૧ કેવળી, ૨ સાધુ, ૩ શ્રાવક, ૪ સમકિત એ ચાર

૩૪ ગૃહસ્થલિંગ મનુષ્યમા ૧૪ પદવી લાભે, તે નવ ઉત્તમ પદવી, સાત પંચેદ્રિય રત્નમાથી ગજ ને અશ્વ એ બે વિના ચૌદ.

૩૫ સંમૂર્છિમમા ૮ પદવી લાભે, તે સાત એકેદ્રિય રત્ન ને સમકિત એ આઠ.

૩૬ ગર્ભજમા ૧૬ પદવી લાભે, તેમા સાત એકેંદ્રિય રત્ન નહિ

૩૭ અગર્ભજમા ૮ પદવી લાભે તે સાત એકેદ્રિય રત્ન ને સમકિત એ આઠ

૩૮ એકેદ્રિયમાં ૭ પદવી લાભે, તે સાત એકેંદ્રિય રત્ન.

૩૯ વિકલેન્દ્રિયમા ૧ પદવી લાભે તે સમકિત

૪૦ પંચેન્દ્રિયમા ૧૫ પદવી લાભે, તે સાત એકેન્દ્રિય રત્ન ને કેવળી એ આઠ વિના

૪૧ અનિંદ્રિયમાં ૪ પદવી લાભે, તે ૧ તીર્થંકર, ૨ કેવળી, ૩ સાધુ ૪ સમકિત એ ચાર

૪૨ સયતિમા ૪ પદવી લાભે, તે અનિંદ્રિય પ્રમાણે.

૪૩ અસંયતિમાં ૨૦ પદવી લાભે, તે ૧ કેવળી, ૨ સાધુ, ૩ શ્રાવક, એ ત્રણ વિના.

૪૪ સંયતાસંયતિમાં ૧૦ પદવી લાભે, તે સાત પચેન્દ્રિય રત્નમાથી સ્ત્રી વગર ૬, ૭ બળદેવ, ૮ શ્રાવક, ૯ સમકિત, ૧૦ માડલિક એ દશ.

૪૫ સમકિત દૃષ્ટિમાં ૧૫ પદવી લાભે, તે સાત એકેંદ્રિય રત્ન ને સ્ત્રી વિના.

૪૬ મિથ્યા દૃષ્ટમા ૧૭ પદવી લાભે, તે સાત એકેંદ્રિય રત્ન એ ૧૪, ૧૫ ચક્રવર્તી, ૧૬ વાસુદેવ, ૧૭ માડલિક એ સત્તર

૪૭ મતિ શ્રુત, ને અવધિ જ્ઞાનમા ૧૪ પદવી લાભે, તે નવ ઉત્તમ પદવીમાથી કેવળી વિના ૮ સાત પચેન્દ્રિય રત્નમાથી સ્ત્રી વિના ૬, એ ચૌદ

૪૮ મન પર્યવ જ્ઞાનમા ૩ પદવી લાભે, તે ૧ તીર્થંકર, ૨ સાધુ, ૩ સમકિત એ ત્રણ.

૪૯ કેવળ જ્ઞાન, કેવળ દર્શનમાં ૪ પદવી લાભે, તે ૧ તીર્થંકર, ૨ કેવળી, ૩ સાધુ, ૪ સમકિત એ ચાર

૫૦ મતિ શ્રુત અજ્ઞાનમા ૧૭ પદવી લાભે. તે સાત એકેન્દ્રિય રત્ન, સાત પચેંદ્રિય રત્ન એ ૧૪, ૧૫ ચક્રવર્તિ, ૧૬ વાસુદેવ, ૧૭ માડલિક, એ સત્તર

૫૧ વિભંગ જ્ઞાનમાં ૯ પદવી લાભે તે સાત પચેન્દ્રિય રત્નમાથી સ્ત્રી વિના ૬, ૭ ચક્રવર્તિ, ૮ વાસુદેવ ૯ માંડલિક એ નવ

૫૨ ચક્ષુદર્શનમાં ૧૫ પદવી લાભે, તે નવ ઉત્તમ પદવીમાથી કેવળી વિના ૮ ને ૭ પંચેંદ્રિય રત્ન એ પંદર

૫૩ અચક્ષુદર્શનમાં ૨૨ પદવી લાભે તેમા કેવળી નહિ.

૫૪ અવધિ દર્શનમા ૧૪ પદવી લાભે, તે નવ ઉત્તમ પદવીમાથા કેવળી વિના ૮ ને ૭ પચેંદ્રિય રત્નમાથા સ્ત્રી વિના ૬. એ ચૌદ

૫૫ નપુંસક લિંગમાં ૫ પદવી લાભે, તે ૧ કેવળી, ૨ સાધુ, ૩ શ્રાવક, ૪ સમકિત, ૫ માંડલિક એ પાંચ.

ઇતિ ત્રેવિશ પદવી સંપુર્ણ.

પાંચ શરીર

શ્રી પ્રજ્ઞાપના સૂત્રના ૨૧ મા પદમાં પાંચ શરીરનો અધિકાર છે.

સોળ દ્વાર.

૧ નામ દ્વાર, ૨ અર્થ દ્વાર, ૩ સંસ્થાન દ્વાર, ૪ સ્વામી દ્વાર, ૫ અવગાહના દ્વાર, ૬ પુદ્ગલ ચયન દ્વાર, ૭ સંયોજન દ્વાર, ૮ દ્રવ્યાર્થક દ્વાર, ૯ પ્રદેશાર્થક દ્વાર ૧૦ દ્રવ્યાર્થક પ્રદેશાર્થક દ્વાર, ૧૧ સૂક્ષ્મ દ્વાર, ૧૨ અવગાહના અલ્પબહુત્વ દ્વાર, ૧૩ પ્રયોજન દ્વાર, ૧૪ વિષય દ્વાર, ૧૫ સ્થિતિ દ્વાર, ૧૬ અંતરે દ્વાર.

૧ નામ દ્વાર.

૧ ઔદારિક શરીર, ૨ વૈક્રિય શરીર, ૩ આહારક શરીર, ૪ તેજસ્ શરીર, ૫ કાર્મણ શરીર.

૨ અર્થ દ્વાર.

૧ **ઉદાર** તે સર્વ શરીરથી પ્રધાન, તીર્થંકર, ગણધર આદિ પુરૂષોને મુકિતપદ મેળવવામા સહાય કરે છે, ને ઉદાર કહેતાં સહસ્ર યોજનમાન શરીર, તેથી તેને ઔદારિક શરીર કહીએ

૨ **વૈક્રિય** તે રૂપ પગાવર્ન કરવાની શકિત, તથા એક અનેક નાના મોટા ખેચર, ભૂચર, દશ્ય, અદશ્ય આદિ વિવિધ રૂપ, વિવિધ ક્રિયાથી બનાવે તેને વૈક્રિય શરીર કહીએ. તે **વૈક્રિય શરીર.** બે પ્રકારે છે.

૧ **ભવ પ્રત્યયિક**—તે, દેવ, નારકીને સ્વાભાવિક જ હોય

૨ **લબ્ધિ પ્રત્યયિક**—તે, મનુષ્ય તિર્યંચને પ્રયત્નથી હોય

૩ **આહારક**—તે ચૌદ પૂર્વધર મહાત્માને તપશ્ચર્યાદિક યોગે કરી લબ્ધિ ઉપજે, તે તીર્થંકર દેવાધિદેવની ઋદ્ધિ દેખવા વા મનની અંદર ઉત્પન્ન થયેલ સંશયને ટાળવા, ઉત્તમ પુદ્ગલનો આહાર લઇને જઘન્ય પોણા હાથનુ, ઉત્કૃષ્ટ ૧ હાથનુ સ્ફટીક સમાન સફેદ કોઇ ન દેખે તેવું શરીર બનાવે, તેથી તેને આહારક શરીર કહીએ

૪ **તેજસ**—તે તેજના પુદ્ગલથી અદશ્ય ભૂક્ત આહારને પચાવે તથા લબ્ધિવંત તેજો લેશ્યા મૂકે તેને તેજસ્ શરીર કહીએ

૫ **કાર્મણ**—તે કર્મના પુદ્ગલથી નીપજ્યું જેના ઉદયથી જીવ પુદ્ગલ ગ્રહીને તે કર્માદિ રૂપપણે પરિણમાવે તથા આહારને ખેચે. તેથી તેને કાર્મણ શરીર કહીએ

૩ સંસ્થાન દ્વાર

૧ **ઔદારિક** શરીરમા સંસ્થાન ૬–૧ સમચતુરસ્ર સંસ્થાન, ૨ ન્યગ્રોધ પરિમંડલ સંસ્થાન, ૩ સાદિ સસ્થાન, ૪ વામન સસ્થાન ૫ કુબ્જ સસ્થાન, ૬ હુંડ સસ્થાન.

વૈક્રિયમા ભવ પ્રત્યયિકમાં દેવને સમચતુરસ્ર સંસ્થાન ને નારકીને હુંડ સંસ્થાન લબ્ધિ પ્રત્યયિકમા મનુષ્ય તિર્યંચમા સમચતુરસ્ર સંસ્થાન ને નાના પ્રકારનુ. વાયુમા હુંડ સસ્થાન

૩ **આહારકમા** એક સમચતુરસ્ર સસ્થાન

૪–૫ **તેજસ્ ને કાર્મણમા** ૭ સંસ્થાન

૪ સ્વામી દ્વાર

૧ **ઔદારિક** શરીરના સ્વામી મનુષ્ય ને તિર્યંચ છે

૨ **વૈક્રિય** શરીરના સ્વામી ચારે ગતિના જીવ છે

આહારક શરીરના સ્વામી ચૌદ પૂર્વધારી સાધુ છે

૪–૫ **તેજસ–કાર્મણ** શરીના સર્વ સંસારી જીવ છે

૫ અવગાહના દ્વાર

૧ **ઔદારિક** શરીરની અવગાહના જઘન્ય આગુલનો અસખ્યાતમો ભાગ ઉત્કૃષ્ટ હજાર યોજન ઝાઝેરી

૨ **વૈક્રિય** શરીરની અવગાહના જઘન્ય આગુલનો અસખ્યાતમો ભાગ ઉત્કૃષ્ટ ૫૦૦ ધનુષ્ય ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જઘન્ય આગુલનો સખ્યાતમો ભાગ ઉત્કૃષ્ટ લાખ યોજન અધિક

આહારક શરીરની અવગાહના જઘન્ય હાથ ન્યૂન, ઉત્કૃષ્ટ એક હાથ.

૪–૫ **તેજસ્–કાર્મણ** શરીરની અવગાહના જઘન્ય આંગુલનો અસખ્યાતમો ભાગ, ઉત્કૃષ્ટ ચૌદ રાજલોક પ્રમાણે.

પુદ્ગલચયન (આહાર કેટલી દિશાનો લે) દ્વાર

ઔદારિક. તેજસ્ ને કાર્મણ શરીરવાળા ત્રણ ચાર પાચ અને ૭ દિશાનો આહાર લે

વૈક્રિય ને આહારક શરીરવાળા ૭ દિશાનો લે

સંયોજન દ્વાર

૧ **ઔદારિક** શરીરમા આહારક વૈક્રિયની ભજના (હોય કે ન હોય) તેજસ, કાર્મણની નિયમા (હોયજ)

૨ **વૈક્રિય** શરીરમાં ઓદારિકની ભજના આહારક ન હોય. તેજસ્ કાર્મણની નિયમા.

૩ **આહારક** શરીરમા વૈક્રિય ન હોય. ઔદારિક તેજસ્. કાર્મણ હોય

૪ **તૈજસ્**માં **ઔદારિક** વૈક્રિય, આહારકની ભજના, કાર્મણની નિયમા,

૫ **કાર્મણમાં ઔદારિક** વૈક્રિય, આહારકની ભજના. તેજસ્ની નિયમા.

૮ દ્રવ્યાર્થક દ્વાર

૧ સર્વથી થોડા **આહારક**ના દ્રવ્ય તે જઘન્ય ૧-૨-૩ ઉત્કૃષ્ટ પૃથક્ હજાર તેથી, ૨ વૈક્રિયના દ્રવ્ય અસખ્યાત ગુણ તેથી ૩ ઓદારિકના દ્રવ્ય અસખ્યાત ગુણા તેથી ૪ ૫ તેજસ્-કાર્મણના દ્રવ્ય એ બે પરમ્પર સરખા ને ઓદારિકથી અનંત ગુણ અધિક-

૯ પ્રદેશાર્થક દ્વાર

૧ સર્વથી થોડા **આહારકના** પ્રદેશ તેથી ૨ **વૈક્રિય**ના પ્રદેશ અસખ્યાત ગુણ. તેથી ૩ **ઔદારિકના** અસંખ્યાત ગુગ તેથી ૪ **તૈજસ્**ના અનત ગુણ. તેથી ૫ **કાર્મણના** અનંત ગુણ

૧૦ દ્રવ્યાર્થક ને પ્રદેશાર્થક દ્વાર

૧ સર્વથી થોડા **આહારક**ના દ્રવ્યાર્થ તેથી ૨ **વૈક્રિય**ના દ્રવ્યાર્થના અસંખ્યાત ગુણ તેથી ૩ **ઔદારિક**ના દ્રવ્યાર્થ અસખ્યાત ગુણા તેથી ૪ **આહારકના** પ્રદેશ અસંખ્યાત ગુણા તેથી ૫ **વૈક્રિય**ના પ્રદેશ અસખ્યાત ગુણ. તેથી ૬ **ઓદારિક**ના પ્રદેશ અસખ્યાત ગુણ તેથી ૭-૮ **તૈજસ-કાર્મણ** એ બેના દ્રવ્યાર્થ પરમ્પર સરખા ને ઉપરથી અનત ગુણ અધિક. તેથી ૯ તેજસ્ના પ્રદેશ અનંત ગુણ અધિક તેથી **૧-કાર્મણ**ના પ્રદેશ અનત ગુણ અધિક

૧૧ સુક્ષ્મ દ્વાર

૧ સર્વથી સ્થૂલ (જાડા) **ઔદારિક** શરીરના પુદ્ગલ તેથી ૨ **વૈક્રિય** શરીરના પુદ્ગલ સુક્ષ્મ. તેથી ૩ **આહારક** શરીરના પુદ્ગલ સુક્ષ્મ. તેથી ૪ તેજસ્ શરીરના પુદ્ગલ સુક્ષ્મ. તેથી ૫ **કાર્મણ** શરીરના પુદ્ગલ સુક્ષ્મ

૧૨ અવગાહનાનો અલ્પબહુત્વ દ્વાર

૧ સર્વથી જઘન્ય **ઔદારિક** શરીરની જઘન્ય અવગાહના તેથી ૨-૩ **તેજસ-કાર્મણની** જઘન્ય અવગાહના માંહોમાંહે સરખી ને ઉપરથી વિશેષ તેથી ૪ વૈક્રિયની જઘન્ય અવગાહના અસંખ્યાત ગુણી. તેથી ૫ આહારકની જઘન્ય અવગાહના અસંખ્યાત ગુણી તેથી ૬ **આહારકની** ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના વિશેષ

તેથી ૭ ઔદારિકની ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના સંખ્યાત ગુણી. તેથી વૈક્રિયની ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના માંહોમાંહે સરખી ને ઉપરથી અસંખ્યાત ગુણી

૧૩ પ્રયોજન દ્વાર

૧ ઔદારિક શરીરનું પ્રયોજન મોક્ષને સાધ્ય કરવાનુ, ૨ વૈક્રિય શરીરનુ પ્રયોજન વિવિધ રૂપ કરવાનું, ૩ આહારક શરીરનુ પ્રયોજન સંશય ટાળવાનુ ૪ તૈજસ શરીરનું પ્રયોજન પુદ્‌ગલને પાચન કરવાનુ ૫ કાર્મણ શરીરનું પ્રયોજન આહાર અને કર્મને આકર્ષવાનુ.

૧૪ વિષય (શકિત)

૧ ઔદારિક શરીરનો વિષય ૫ંદરમા રૂચક દ્વીપ સુધી જવાનો ૨ વૈક્રિય શરીરનો વિષય અસંખ્ય દ્વીપ સમુદ્ર સુધી જવાનો ૩ આહારક શરીરનો વિષય અઢીદ્વીપ સમુદ્ર સુધી જવાનો. ૪ તૈજસ કાર્મણનો વિષય સર્વ લોકમાં જવાનો.

૧૫ સ્થિતિ દ્વાર

૧ ઔદારિક શરીરની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યની. ૨ વૈક્રિય શરીરની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત ઉત્કૃષ્ટ ૩૩ સાગરની ૩ આહારક શરીરની સ્થિતિ અંતર્મુહૂર્તની, ૪–૫ તૈજસ કાર્મણ શરીરની સ્થિતિ બે પ્રકારે છે તે ૧ અભવ્ય આશ્રયી, આદિ નથી ને અંત પણ નથી. ૨ મુક્તગામી આશ્રયી આદિ નથી, પણ અંત છે

૧૬ અંતર દ્વાર

ઔદારિક શરીરને મૂકી ફરીથી ઔદારિક શરીર લેતા અંતર પડે (વખત જાય) તો જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત, ઉત્કૃષ્ટ ૩૩ સાગર. ૨ વૈક્રિય શરીર મૂકી વૈક્રિય શરીર લેતા અંતર પડે તો જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત ઉત્કૃષ્ટ અનંત કાળ. ૩ આહારક શરીરને અંતર પડે તો જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત, ઉત્કૃષ્ટ અર્ધ પુદ્‌ગલ પરાવર્તનથી કાંઈ થોડું. ૪–૫ તૈજસ–કાર્મણ શરીરને અંતર નથી, અંતરદ્વારનો બીજો અર્થ આહારક શરીર વર્જીને ચાર શરીર લોકમાં સદા લાભે આહારક સરીર હોય ને ન હોય–ન હોય તો ઉત્કૃષ્ટ ૭ માસ સુધી અંતર પડે.

ઇતિ પાંચ શરીર સંપૂર્ણ

(૧૫) પાંચ ઈંદ્રિય

શ્રી પ્રજ્ઞાપના સૂત્રના પંદરમા પદના પ્રથમ ઉદ્દેશે પાંચ ઇંદ્રિયનો વિસ્તાર અગીયાર દ્વારથી છે.

અગીયાર દ્વાર ગાથા.

૧ સંઠાણું, ૨ બાહુલ્લં, ૩ પોહત્તં, ૪ કઇપએસ, ૫ ઉગાઢે;
૬ અપ્પબહુ ૭ પુઠ, ૮ પવિઠે, ૯ વિસય, ૧૦ અણુગાર, ૧૧ આહારે.

પાંચ ઇંદ્રિય

૧ શ્રોત્રેંદ્રિય ૨ ચક્ષુઇંદ્રિય ૩ ઘ્રાણેંદ્રિય ૪ રસેંદ્રિય ૫ સ્પર્શેંદ્રિય.

૧ સંસ્થાન દ્વાર

૧ શ્રોત્રેંદ્રિયનો સંસ્થાન (આકાર) કદંબ વૃક્ષનાં ફુલ સરખો. ૨ ચક્ષુઇંદ્રિયનો સંસ્થાન મસુરની દાળ સરખો. ઘ્રાણેંદ્રિયનો સંસ્થાન ધમણ સરખો. ૪ રસેંદ્રિયનો સંસ્થાન છુરપલાની ધાર સરખો. ૫ સ્પર્શેંદ્રિયનો સંસ્થાન નાના પ્રકારનો.

બાહુલ્ય (જાડપણું) દ્વાર.

પાંચે ઇંદ્રિયનું જાડપણું જઘન્ય-ઉત્કૃષ્ટ આંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું.

૩ પૃથુત્વ (લાંબપણું) દ્વાર.

શ્રોત્ર, ૨ ચક્ષુ, ને ૩ ઘ્રાણ, એ ત્રણ ઇંદ્રિયનું લાંબપણું જઘન્ય-ઉત્કૃષ્ટ આંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું, ૪ રસેંદ્રિયનું લાંબપણું જઘન્ય આંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું, ઉત્કૃષ્ટ પૃથક્ (૨ થી ૯) આંગુલનું ૫ સ્પર્શેંદ્રિયનું લાંબપણું જઘન્ય આંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનું, ઉત્કૃષ્ટ હજાર યોજનથી કાંઇક વિશેષ

૪. પ્રદેશ દ્વાર.

પાંચ ઇંદ્રિયના અનંત પ્રદેશ છે.

અવગાહ દ્વાર

પાંચ ઇંદ્રિય છે તેમાં દરેક ઇંદ્રિયે આકાશ પ્રદેશ-(આકાશ પ્રદેશનું અવગાહવું તે) -સંખ્યાત અવગાહ્ય છે.

દરેક ઇંદ્રિયના અનંત અનંત કર્કશ અને ભારે સ્પર્શ છે, તેમ અનંત અનંત હલકા ને મૃદુ સ્પર્શ છે.

૬ અલ્પ બહુત્વ.

પ્રદેશનો અલ્પ બહુત્વ દ્વાર.

૧ સર્વથી થોડા ચક્ષુઇંદ્રિયના પ્રદેશ, તેથી ૨ શ્રોત્રેંદ્રિયના પ્રદેશ સંખ્યાત ગુણ, તેથી ૩ ઘ્રાણેંદ્રિયના પ્રદેશ સંખ્યાત ગુણ તેથી ૪ રસેંદ્રિયના પ્રદેશ અસંખ્યાત ગુણ, તેથી ૫ સ્પર્શેંદ્રિયના પ્રદેશ સંખ્યાત ગુણ.

આકાશ પ્રદેશ અવગાહનો અલ્પ બહુત્વ.

૧ સર્વથી થોડા ચક્ષુઇંદ્રિયના અવગાહ્યા આકાશ પ્રદેશ, તેથી ૨ શ્રોત્રેદ્રિયના અવગાહ્યા આકાશ પ્રદેશ સંખ્યાત ગુણ, તેથી ૩ ઘ્રાણેંદ્રિયના અવગાહ્યા આકાશ પ્રદેશ અસંખ્યાત ગુણ, તેથી ૫ સ્પર્શેંદ્રિયના અવગાહ્યા આકાશ પ્રદેશ અસંખ્યાત ગુણ, તેથી ૫ સ્પર્શેંદ્રિયના અવગાહ્યા આકાશ પ્રદેશ સખ્યાત ગુણ.

પ્રદેશ ને અવગાહ્ય એ બેના સાથે અલ્પ બહુત્વ.

સર્વથી થોડા ૧ ચક્ષુઇદ્રિયના અવગાહ્ય આકાશ પ્રદેશ તેથી ૨ શ્રોત્રેદ્રિયના અવગાહ્ય સખ્યાત ગુણ, તેથી, ૩ ઘ્રાણેદ્રિયના અવગાહ્ય સખ્યાત ગુણ, તેથી ૪ રસેંદ્રિયના અવગાહ્ય અસંખ્યાત ગુણ, તેથી ૫ સ્પર્શેદ્રિયના અવગાહ્ય સખ્યાત ગુણ, તેથી ૬ ચક્ષુઇંદ્રિયના પ્રદેશ અનત ગુણ, તેથી ૭ શ્રોત્રેદ્રિયના પ્રદેશ સખ્યાત ગુણ, તેથી ૮ ઘ્રાણેદ્રિયના પ્રદેશ સખ્યાત ગુણ, તેથી ૯ રસેદ્રિયના પ્રદેશ અસખ્યાત ગુણ, તેથી ૧૦ સ્પર્શેદ્રિયના પ્રદેશ સંખ્યાત ગુણ.

કર્કશ અને ભારે સ્પર્શનો અલ્પ બહુત્વ.

સર્વથી થોડા ૧ ચક્ષુઇંદ્રિયના કર્કશ ભારે સ્પર્શ, તેથી ૨ શ્રોત્રેંદ્રિયના અનત ગુણ તેથી ૩ ઘ્રાણેદ્રિયના અનત ગુણ, તેથી ૪ રસેદ્રિયના અનત ગુણ, તેથી ૫ સ્પર્શેંદ્રિયના અનંત ગુણ.

હલકા ને મૃદુ (સુંવાળા) સ્પર્શનો અલ્પ બહુત્વ.

સર્વથી થોડા ૧ સ્પર્શેંદ્રિયના હલકા મૃદુ સ્પર્શ તેથી ૨ રસેંદ્રિયના હલકા મૃદુ સ્પર્શ અનંત ગુણ, તેથી ૩ ઘ્રાણેંદ્રિયના અનત ગુણ, તેથી ૪ શ્રોત્રેંદ્રિયના અનત ગુણ, તેથી ૫ ચક્ષુઇંદ્રિયના અનંત ગુણ.

કર્કશ ભારે ને લઘુ (હલકા) મૃદુ સ્પર્શનો સાથે અલ્પ બહુત્વ.

સર્વથી થોડા ૧ ચક્ષુઇદ્રિયના કર્કશ ભારે સ્પર્શ, તેથી ૨ શ્રોત્રેદ્રિયના કર્કશ ભારે સ્પર્શ અનત ગુણ, તેથી ૩ ઘ્રાણેદ્રિયના અનંત ગુણ, તેથી ૪ રસેદ્રિયના અનત ગુણ, તેથી ૫ સ્પર્શેદ્રિયના અનત ગુણ, તેથી ૬ સ્પર્શેદ્રિયના હલકા મૃદુ સ્પર્શ અનત ગુણ, તેથી ૭ રસેદ્રિયના હલકા મૃદુ સ્પર્શ અનન્ત ગુણ તેથી ૮ ઘ્રાણેંદ્રિયના હલકા મૃદુ સ્પર્શ અનંત ગુણ, તેથી ૯ શ્રોત્રેદ્રિયના હલકા મૃદુ સ્પર્શ અનંત ગુણ, તેથી ૧૦ ચક્ષુઇંદ્રિયના હલકા મૃદુ સ્પર્શ અનંત ગુણ.

૭ સ્પૃષ્ટ દ્વાર.

ઇંદ્રિયોને જે પુદ્ગલો આવી સ્પર્શે તે પુદ્ગલોને ઇંદ્રિયો ગ્રહે તે.

પાચ ઇંદ્રિયમાં ચક્ષુઇંદ્રિય વિના ચાર ઇંદ્રિયોને પુદ્ગલો આવી સ્પર્શે છે. ચક્ષુ ઇંદ્રિયને આવી સ્પર્શતા નથી

૮ પ્રવિષ્ટ દ્વાર.

જે ઇંદ્રિયોને વિષે અભિમુખ (સામા) પુદ્ગલો આવીને પ્રવેશ કરે તેને પ્રવિષ્ટ કહીએ.

પાંચ ઇંદ્રિયમાં ચક્ષુ ઇંદ્રિય વિના ચાર ઇંદ્રિય પ્રવિષ્ટ છે. ને ચક્ષુ ઇંદ્રિય અપ્રવિષ્ટ છે.

૯ વિશય શકિત દ્વાર.

દરેક જાતિની દરેક ઇંદ્રિયનો વિષય જઘન્ય આંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ, ઉત્કૃષ્ટ યંત્ર મુજબ.

જાતિ પાંચ	શ્રોત્રેંદ્રિય	ચક્ષુઇંદ્રિય	ઘ્રાણેંદ્રિય	રસેંદ્રિય	સ્પર્શેંદ્રિય
એકેંદ્રિય....	૦	૦	૦	૦	૪૦૦ ધનુષ્ય
બેઇંદ્રિય....	૦	૦	૦	૬૪ ધનુષ્ય.	૮૦૦ ધનુષ્ય.
ત્રિઇંદ્રિય....	૦	૦	૧૦૦ ધનુ૦	૧૨૮ ધનુ.	૧૬૦૦ ધનુષ્ય
ચૌરિંદ્રિય....	૦	૨૯૫૪ યો૦	૨૦૦ ધનુ૦	૨૫૬ ધનુ.	૩૨૦૦ ધનુષ્ય
અસન્ની પંચેંદ્રિય....	૧ યોજન.	૫૯૦૮ યો૦	૪૦૦ ધનુ૦	૫૧૨ ધનુ.	૬૪૦૦ ધનુ૦
સંન્ની પંચેંદ્રિય....	૧૨ યોજન.	૧ લાખ યોજનઝેરી.	૯ યોજન	૯ યોજન.	૯ યોજન

૧૦ અનાકાર (ઉપયોગ) દ્વાર

જઘન્ય ઉપયોગે કાળનો અલ્પ બહુત્વ.

સર્વથી થોડો ૧ ચક્ષુઇંદ્રિયનો જઘન્ય ઉપયોગ કાળ તેથી ૨ શ્રોત્રેંદ્રિયનો જઘન્ય ઉપયોગ કાળ વિશેષ, તેથી ૩ ઘ્રાણેંદ્રિયનો જઘન્ય ઉપયોગ કાળ વિશેષ, તેથી ૪ રસેંદ્રિયનો જઘન્ય ઉપયોગ કાળ વિશેષ, તેથી ૫ સ્પર્શેંદ્રિયનો જઘન્ય ઉપયોગ કાળ વિશેષ.

ઉત્કૃષ્ટ ઉપયોગ કાળનો અલ્પ બહુત્વ.

સર્વથી થોડો ૧ ચક્ષુઇંદ્રિયનો ઉત્કૃષ્ટ ઉપયોગ કાળ, તેથી ૨ શ્રોત્રેંદ્રિયનો ઉત્કૃષ્ટ ઉપયોગ કાળ વિશેષ, તેથી ૩, ઘ્રાણેંદ્રિયનો ઉત્કૃષ્ટ ઉપયોગ કાળ વિશેષ, તેથી ૪ રસેંદ્રિયનો ઉત્કૃષ્ટ ઉપયોગ કાળ વિશેષ, તેથી ૫ સ્પર્શેંદ્રિયનો ઉત્કૃષ્ટ ઉપયોગ કાળ વિશેષ.

ઉપયોગ જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટ બેનો એકઠો અલ્પ બહુત્વ.

સર્વથી થોડો ૧ ચક્ષુઈંદ્રિયનો જઘન્ય ઉપયોગ કાળ, તેથી ૨ શ્રોતેઇન્દ્રિયનો જઘન્ય ઉપયોગ કાળ વિશેષ, તેથી ૩ ઘ્રાણેંદ્રિયનો જઘન્ય ઉપયોગ કાળ વિશેષ, તેથી ૪ રસેંદ્રિયનો જઘન્ય ઉપયોગ કાળ વિશેષ, તેથી ૫ સ્પર્શેંદ્રિનો જઘન્ય ઉપયોગ કાળ વિશેષ, તેથી ૬ ચક્ષુઇંદ્રિયનો ઉત્કૃષ્ટ ઉપયોગ કાળ વિશેષ તેથી ૭ શ્રોત્રેંદ્રિયનો ઉત્કૃષ્ટ ઉપયોગ કાળ વિશેષ તેથી ૮ ઘ્રાણેંદ્રિયનો ઉત્કૃષ્ટ ઉપયોગ કાળ વિશેષ, તેથી ૯ રસેંદ્રિયનો ઉત્કૃષ્ટ ઉપયોગ કાળ વિશેષ, તેથી ૧૦ સ્પર્શેંદ્રિયનો ઉત્કૃષ્ટ ઉપયોગ કાળ વિશેષ.

૧૧ મો આહાર દ્વાર સૂત્ર શ્રી પ્રજ્ઞાપનામાંથી જાણવો

ઇતિ પાંચ ઇંદ્રિય સંપૂર્ણ.

(૧૬) રૂપી અરૂપીના બોલ

ગાથા.

કમ્મઠ પાવઠાણા ય, મણ વયજોગા ય કમ્મ-દેહે;
સુહુમ પ્પએસિ ખંધે. એ સવ્વે ચઉ ફાસા. ૧

અર્થઃ—કર્મ (૧ જ્ઞાનાવરણીય, ૨ દર્શનાવરણીય, ૩ વેદનીય, ૪ મોહનીય, ૫ આયુષ્ય, ૬ નામ, ૭ ગોત્ર, ૮ અંતરાય) આઠ ૮, **પાપસ્થાનક** (૧ પ્રાણાતિપાત, ૨ મૃષાવાદ, ૩ અદત્તાદાન, ૪ મૈથુન, ૫ પરિગ્રહ, ૬ ક્રોધ, ૭ માન, ૮ માયા, ૯ લોભ, ૧૦ રાગ, ૧૧ દ્વેષ, ૧૨ કલેશ, ૧૩ અભ્યાખ્યાન, ૧૪ પિશુન, ૧૫ પરપરિવાદ, ૧૬ રતિ અરતિ, ૧૭ માયા મૃષા, ૧૮ મિથ્યાદર્શનશલ્ય) અઢાર ૧૮, ૨૬, ૨૭ મન યોગ, ૨૮ વચન યોગ, ૨૯ કાર્મણ શરીર, ને ૩૦ સૂક્ષ્મ પ્રદેશી સ્કંધ એ સર્વે ત્રીશ બોલ રૂપી ચઉસ્પર્શી છે તેમા સોળ સોળ બોલ લાભે તે **પાંચ વર્ણ,** (૧ કાળો ૨ નાલો, ૩ રાતો, ૪ પીળો, ૫ ધોળો), **બે ગંધ,** (તે ૬ સુરભી ગધ, ૭ દુરભી ગધ), **પાંચ રસ,** (તે ૮ તીખો, ૯ કડવો, ૧૦ કસાયલો, ૧૧ ખાટો, ૧૨ મીઠો), **ચાર સ્પર્સ,** (તે ૧૩ શીત, ૧૪ ઉષ્ણ, ૧૫ લુખો ને ૧૬ સ્નિગ્ધ) (૧)

ગાથા.

ઘણ તણુ વાય. ઘનોદહિ, પુઢવિસતેવ સતનિરીયાણં;
અસંખેજ દિવ, સમુદા, કપ્પા, ગેવીજા અણુત્તરા સિદ્ધિ. ૨

અર્થ:—૧ ઘનવાત ૨ તનુવાત, ૩ ઘનોદધિ, પૃથ્વી સાત-૧૦, ૧૧ અસંખ્યાત દ્વીપ, ૧૨ અસંખ્યાત સમુદ્ર, બાર દેવલોક-૨૪, નવ ગ્રૈવેયક-૩૩, પાંચ અનુત્તર વિમાન-૩૮. સિદ્ધશીલા-૩૯ (૨)

ગાથા.

ઉરાલીયા ચઉદેહા, પોગલ કાય, છ દવ્વ લેસ્સા ય;
તહેવ કાય જોગેણં, એ સવ્વેણં અઠ્ઠ ફાસા. ૩

અર્થ:—૪૦ ઔદારિક શરીર, ૪૧ વૈક્રિય શરીર, ૪૨ આહારક શરીર, ને ૪૩ તૈજસ શરીર એ ચાર દેહ ૪૪ પુદ્દગલાસ્તિકાયનો બાદર સ્કંધ, છ દ્રવ્ય લેશ્યા (૧ કૃષ્ણ, ૨ નીલ, ૩ કાપોત, ૪ તેજો, ૫ પદ્મ, ૬ શુકલ) ૫, ૫૧ કાય યોગ એ સઘળા ૫૧ કાય યોગ, એ સઘળા ૫૧ બોલ રૂપી આઠ સ્પર્શ છે તેમાં વીસ વીસ બોલ લાભે, તે પાંચ વર્ણ-૫,-બે ગંધ-૭, પાંચ રસ-૧૨, આઠ સ્પર્શ-તે ૧૩ શીત, ૧૪ ઉષ્ણ, ૧૫ લુખો, ૧૬ સ્નિગ્ધ, ૧૭ ભારે, ૧૮ હળવો, ૧૯ ખરખરો, ને ૨૦ સુંવાળો. (૩)

ગાથા

પાવ ઠાણા વિરઈ, ચઉ ચઉ બુદ્ધિ ઉગ્ગહે;
સન્ના ધમ્મથી પંન ઉઠાણં, ભાવ લેસ્સાતિ દિઠીય. ૪

અર્થ—અઢારે પાપસ્થાનકની વિરતિ (પાપસ્થાનકથી નિવર્તવું) ૧૮, ચાર બુદ્ધિ તે ૧૯ ઔતપાતિકા. ૨૦ કામીયા, ૨૧ વિનયા, ને ૨૨ પરિણામીયા, ચાર મતિ તે ૨૩ અવગ્રહ- ૨૪ ઇહા, ૨૫ અવાય ને ૨૬ ધારણા; ચાર સંજ્ઞા તે ૨૭ આહાર સંજ્ઞા, ૨૮ ભય સંજ્ઞા, ૨૯ મૈથુન સંજ્ઞા, ને ૩૦ પરિગ્રહ સંજ્ઞા ૩૧ ધર્માસ્તિકાય, ૩૨ અધર્માસ્તિકાય, ૩૩ આકાશાસ્તિકાય, ૩૪ કાલ ને ૩૫ જીવાસ્તિકાય, પાંચ ઉઠાણ-તે ૩૬ ઉત્થાન, ૩૭ કર્મ, ૩૮ વીર્ય. ૩૯ બલ, ને ૪૦ પુરૂષાકાર પરાક્રમ છ ભાવ લેશ્યા-૪૬, ને ત્રણ દ્રષ્ટિ તે ૪૭ સમકિત દ્રષ્ટિ. ૪૮ મિથ્યા દ્રષ્ટિ, ને ૪૯ મિશ્ર દ્રષ્ટિ (૪)

ગાથા

દંસણ નાણ સાયાસ, અણાગારા ચઉવીસે દંડગા જીવઃ
એ સવ્વે અવન્ના. અરૂવી અફાસગા ચેવ. ૫

અર્થ—દર્શન ચાર તે ૫૦ ચક્ષુદર્શન, ૫૧ અચક્ષુદર્શન ૫૨ અવધિદર્શન, ને ૫૩ કેવળદર્શન. જ્ઞાન પાંચ તે ૫૪ મતિજ્ઞાન, ૫૫ શ્રુતજ્ઞાન ૫૬ અવધિજ્ઞાન, ૫૭ મનઃપર્યવ જ્ઞાન ને ૫૮ કેવળજ્ઞાન, ૫૯ જ્ઞાનનો ઉપયોગ તે સાકાર ઉપયોગ, ૬૦ દર્શનનો ઉપયોગ ને અનાકાર ઉપયોગ. ૬૧ ચઉવીશે દંડકના જીવ

એ સઘળા ૬૧ બોલમાં વર્ણ, ગંધ રસ, સ્પર્શ કાંઇ ન લાભે કારણ કે એ સર્વ બોલ અરૂપીના છે.

ઇતિ રૂપી અરૂપીના બોલ સંપૂર્ણ

(૧૭) મોટા બાસઠીયા

ગાથા

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦
જીવ, ગઇ, ઇંદ્રિય, કાય, જોગ, વેદેય, કસાય, લેસ્સા, સમ્મત, નાણ.
૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪
દંસણ, સંજય, ઉવઓગ આહારે. ૧
૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧
ભાસગ. પરિત, પજજત્ત, સુહુમ, સંન્ની. ભવથ્થિય, ચરિમ તેસિં પયાણં, બાસઠીયા હોય નાયવ્વા. ૨.

એ એકવિશ દ્વારની બે ગાથા, તેનો વિસ્તાર.

૧ મુચ્ચય જીવ દ્વારનો એક ભેદ.

૨ ગતિ દ્વારના આઠ ભેદ

૧ નરકની ગતિ ૨ તિર્યંચની ગતિ, ૩ તિર્યંચાણીની ગતિ, ૪ મનુષ્યની ગતિ, ૫ મનષ્યાણીની ગતિ, ૬ દેવની ગતિ ૭ દેવાંગનાની ગતિ ૮ સિદ્ધની ગતિ.

૩ ઇંદ્રિય દ્વારના સાત બોલ

૧ સઇંદ્રિય, ૨ એકેંદ્રિય, ૩ બેઇંદ્રિય, ૪ ત્રિઇંદ્રિય, ૫ ચૌરેંદ્રિય ૬ પંચેંદ્રિય, ૭ અનિંદ્રિય

કાય દ્વારના આઠ બોલ

૧ સકાય, ૨ પૃથ્વીકાય, ૩ અપકાય, ૪ તેઉકાય, ૫ વાયુકાય ૬ વનસ્પતિકાય. ૭ ત્રસકાય ૮ અકાય

૫ યોગ દ્વારના પાંચ બોલ

૧ સયોગ ૨ મનો યોગ, ૩ વચન યોગ, ૪ કાય યોગ, ૫ અયોગ

૬ વેદ દ્વારના પાંચ બોલ

૧ સવેદ, ૨ સ્ત્રી વેદ. ૩ પુરૂષ વેદ, ૪ નપુંસક વેદ. ૫ અવેદ

૭ કષાય દ્વારના ૭ બોલ.

૧ સકષાય, ૨ ક્રોધ કષાય, ૩ માન કષાય, ૪ માયા કષાય ૫ લોભ કષાય, ૬ અકષાય

૮ લેશ્યા દ્વારના આઠ બોલ

૧ સલેશ્યા, ૨ કૃષ્ણ લેશ્યા, ૩ નીલ લેશ્યા, ૪ કપોત લેશ્યા. ૫ તેજો લેશ્યા, ૬ પદ્મ લેશ્યા, ૭ શુકલ લેશ્યા, ૮ અલેશ્યા.

૯ સમકિત દ્વારના ત્રણ બોલ

૧ સમકિત, ૨ મિથ્યાત્વ ૩ સમમિથ્યાત્વ.

૧૦ જ્ઞાન દ્વારના દશ બોલ

૧ સમુચ્ચય જ્ઞાન, મતિ જ્ઞાન, ૩ શ્રુત જ્ઞાન, ૪ અવધિ જ્ઞાન ૫ મન પર્યવ જ્ઞાન, ૬ કેવળ જ્ઞાન, ૭ સમુચ્ચય અજ્ઞાન, ૮ મતિ અજ્ઞાન ૯ શ્રુતઅજ્ઞાન ૧૦ વિભગ જ્ઞાન

૧૧ દર્શન દ્વારના ચાર બોલ

ચક્ષુદર્શન. અચક્ષુદર્શન, ૩ અવધિદર્શન, કેવળદર્શન

૧૨ સંયતિ દ્વારના નવ બોલ.

૧ સમુચ્ચ સંયતિ, ૨ સામાયિક ચારિત્ર, ૩ છેદોપસ્થાનિક ચારિત્ર, ૪ પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્ર ૫ સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્ર, ૬ યથાખ્યાત ચારિત્ર, ૭ સયતાસયાત. ૮ અસયતિ. ૯ નો સયતિ—નો અસયતિ—નો સંયતાસંયતિ.

૧૩ ઉપયોગ દ્વારના બે બોલ

૧ સાકાર ઉપયોગ, (સાકાર—જ્ઞાનોપયોગ), અનાકાર ઉપયોગ (અનાકાર દર્શનોપયોગ).

૧૪ આહાર દ્વારના બે બોલ

૧ આહારક, ૨ અનાહારક.

૧૫ ભાષક દ્વારના બે બોલ

૧ ભાષક, ૨ અભાષક.

૧૬ પરિત દ્વારના ત્રણ બોલ

૧ પરિત, અપરિત, ૩ નોપરિત નોઅપરિત.

૧૭ પર્યાપ્ત દ્વારના ત્રણ બોલ.

૧ પર્યાપ્ત, અપર્યાપ્ત ૩ નોપર્યાપ્ત નોઅપર્યાપ્ત.

૧૮ સૂક્ષ્મ દ્વારના ત્રણ બોલ

૧ સૂક્ષ્મ, ૨ બાદર, ૩ નોસૂક્ષ્મ નોબાદર.

૧૯ સંજ્ઞી દ્વારના ત્રણ બોલ

૧ સંજ્ઞી, ૨ અસંજ્ઞી, ૩ નોસંજ્ઞી, નોઅસંજ્ઞી

૨૦ ભવ્ય દ્વારના ત્રણ બોલ.

૧ ભવ્ય, ૨ અભવ્ય ૩ નોભવ્ય નોઅભવ્ય

૨૧ ચરિમ દ્વારના બે બોલ.

૧ ચરમ, ૨ અચરમ.

એ એકવીશ દ્વારના બોલ પર બાસઠ બોલ ઉતારે છે તે બાસઠ બોલની વિગત જીવના ૧૪ ભેદ, ગુણસ્થાનક ૧૪, યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬, એ સર્વ મળી એકસઠ તથા અલ્પબહુત્વ એ બાસઠ બોલ.

સમુચ્ચય જીવનો દ્વાર

૧ **સમુચ્ચ જીવમાં** –જીવના ભેદ ૧૪, ગુણસ્થાનક ૧૪, યોગ ૧૫. ઉપયોગ, ૧૨ લેશ્યા ૬.

૨ ગતિ દ્વાર

૧ **નરક ગતિમાં**–જીવના ભેદ ૩, સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત, અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિયનો અપર્યાપ્ત ગુણસ્થાનક ૪ પ્રથમના જોગ ૧૧ તે ૪ મનના ૪ વચનના ૧ વૈક્રિય ૧ વૈક્રિયમિશ્ર, ૧ કાર્મણકાય એ ૧૧, ઉપયોગ ૯ તે ૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન, લેશ્યા ૩ પ્રથમ.

૨ **તિર્યંચ ગતિમાં**–જીવના ભેદ ૧૪ ગુણસ્થાનક ૫ પ્રથમ, યોગ ૧૩ તે આહારકના બે વર્જીને, ઉપયોગ ૯ તે ૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન લેશ્યા ૬.

૩ **તિર્યંચાણીમાં**–જીવના ભેદ બે સંજ્ઞીના ગુણસ્થાનક ૫ પ્રથમ યોગ ૧૩, આહારકના વર્જીને બે ઉપયોગ ૯, તે ૩ જ્ઞાન ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન ૬ લેશ્યા છે.

૪ **મનુષ્યની ગતિમાં**—જીવના ભેદ ૩. સંજ્ઞીના બે ને અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિયનો અપર્યાપ્ત એ ૩ ગુણસ્થાનક ૧૪, યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬

૫ **મનુષ્યાણીમાં**—જીવના ભેદ ૨ તે બે સંજ્ઞીના, ગુણસ્થાનક ૧૪ યોગ, ૧૩ આહારકના બે વર્જીને, ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬.

૬ **દેવ ગતિમાં**—જીવના ભેદ ૩ બે સંજ્ઞીના ને અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિયનો અપર્યાપ્ત એ ૩ ગુણસ્થાનક ૪ પ્રથમ, જોગ ૧૧ તે ૪ મનના ૪ વચનના ૨ વૈક્રિયના ને ૧ કાર્મણકાય એ ૧૧, ઉપયોગ ૯ તે ૩ જ્ઞાન ૩ અજ્ઞાન ૩ દર્શન એ ૯, લેશ્યા ૬

૭ દેવાંગનામાં—જીવના ભેદ ૨ તે બે સંજ્ઞીના, ગુણસ્થાનક ૪ પ્રથમ, યોગ ૧૧ તે ૪ મનના ૪ વચનના ૨ વૈક્રિયના ૧ કાર્મણકાય, ઉપયોગ ૯ તે ૬ જ્ઞાન ૩ અજ્ઞાન ૩ દર્શન, લેશ્યા ૪ પ્રથમ.

સિદ્ધ ગતિમાં જીવ ભેદ નથી, ગુણસ્થાનક નથી, યોગ નથી, ઉપયોગ ૨ કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન, લેશ્યા નથી.

નરક ગતિ પ્રમુખ આઠ બોલમાં રહેલા જીવોના અલ્પ બહુત્વ.

૧ સર્વથી થોડી મનુષ્યાણી ૨ તેથી મનુષ્ય અસંખ્યાત ગુણ (સમૂર્છિમ ભળ્યા માટે), ૩ તેથી નારકી અસંખ્યાત ગુણ, ૪ તેથી તિર્યંચાણી અસંખ્યાત ગુણ, ૫ તેથી દેવ અસંખ્યાત ગુણ, ૬ તેથી દેવાંગનાં સંખ્યાત ગુણ, ૭ તેથી સિદ્ધ અનંત ગુણ, તેથી તિર્યંચ અનંત ગુણ.

૩ ઇંદ્રિય દ્વાર.

૧ સઇંદ્રિયમાં—જીવના ભેદ. ૧૪. ગુણસ્થાનક ૧૨ પ્રથમ, યોગ ૧૫. ઉપયોગ ૧૦ કેવળના બે વર્જીને. લેશ્યા ૬.

એકેંદ્રિયમાં જીવના ભેદ ૪ પ્રથમ. ગુણસ્થાનક ૧ પ્રથમ, યોગ ૫ તે ૨ ઔદારિકના ૨ વૈક્રિયના ૧ કાર્મણકાય. ઉપયોગ ૩ તે ૨ અજ્ઞાનના, તથા ૧ અચક્ષુદર્શન, લેશ્યા ૪ પ્રથમ.

૫ બેઇંદ્રિય ત્રિઇંદ્રિય ચૌરિંદ્રિય—એ ત્રણમાં જીવના ભેદ બે બે તે પોતપોતાના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત. ગુણસ્થાનક ૨ પ્રથમ. યોગ ૪ તે ૨ ઔદારિકના ૧ કાર્મણકાય ૧ વ્યવહાર વચન ઉપયોગ. બેઇંદ્રિય ત્રિઇંદ્રિયમાં પાચ ઉપયોગ તે ૨ જ્ઞાન ૨ અજ્ઞાન ૧ અચક્ષુદર્શન. ચૌરિંદ્રિય ૬ ઉપયોગ તે ૨ જ્ઞાન ૨ અજ્ઞાન ૨ દર્શન તે ચક્ષુ ને અચક્ષુદર્શન. લેશ્યા ૩.

પંચેંદ્રિયમાં—જીવના ભેદ ૪ સંજ્ઞી પંચેંદ્રિય ને અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિય એ બેના અપર્યાપ્ત, ને પર્યાપ્ત. ગુણસ્થાનક ૧૨ પ્રથમ યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, કેવળના બે વર્જીને. લેશ્યા ૬.

અનિંદ્રિયમાં—જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્ત. ગુણસ્થાનક ૨ તે ૧૩-૧૪. યોગ ૭ તે સત્ય મન, વ્યવહાર મન, સત્ય વચન, વ્યવહાર વચન, ઔદારિક; ઔદારિક મિશ્ર, કાર્મણકાય. ઉપયોગ ૨ તે કેવળ જ્ઞાન ને કેવળ દર્શન. લેશ્યા ૧ શુકલ.

સઇંદ્રિયમાં પ્રમુખ સાત બોલમાં રહેલા જીવના અલ્પ બહુત્વ.

૧ સર્વથી થોડા પંચેંદ્રિય. ૨ તેથી ચૌરિંદ્રિય વિશેષાધિક. ૩ તેથી ત્રિઇંદ્રિય વિશેષાધિક ૪ તેથી બેઇંદ્રિય વિશેષાધિક ૫ તેથી અનિંદ્રિય અનંતગુણ, (સિદ્ધ

ભળ્યા માટે). ૬ તેથી એકેન્દ્રિય અનંતગુણ (વનસ્પતિકાય ભળ્યા માટે) ૭ તેથી સઇંદ્રિય વિશેષાધિક

૪ કાય દ્વાર.

૧ **સકાયમાં**—જીવના ભેદ ૧૪. ગુણસ્થાનક ૧૪ યોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૨. લેશ્યા ૬.

૪ **પૃથ્વીકાય, અપૂકાય, વનસ્પતિકાય**—એ ત્રણમાં જીવના ભેદ ૪ સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિય ને બાદર એકેંદ્રિય અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત એ ૪ ગુણસ્થાનક ૧ પ્રથમ યોગ ૩ તે બે ઔદારિકના, ૧ કાર્મણકાય. ઉપયોગ ૩ તે ૨ અજ્ઞાન ને ૧ અચક્ષુ-દર્શન, લેશ્યા ૪ પ્રથમ

૫-૬ **તેજસ્કાય,-વાયુકાય**-મા જીવના ભેદ ૪ પૃથ્વીવત્ ગુણસ્થાનક ૧ પ્રથમ યોગ **તેજસ્માં** ૩ ત્રણ પૃથ્વીવત્. **વાયુમાં ૫** બે ઔદારિકના બે વૈક્રિયના, એક કાર્મણ ઉપયોગ ૩ પૃથ્વીવત્ લેશ્યા ૩ પ્રથમ.

૭ **ત્રસકાયમાં**-જીવના ભેદ ૧૦ તે એકેંદ્રિયના ૪ વર્જીને, ગુણસ્થાનક ૧૪, યોગ ૧૫, ઉપયોગ, ૧૨, લેશ્યા ૬.

૮ **અકાયમાં**-જીવનો ભેદ નથી, ગુણસ્થાનક નથી યોગ નથી ઉપયોગ ૨ તે કેવળના, લેશ્યા નથી

સકાય પ્રમુખ આઠ બોલમાં રહેલા જીવોનો અલ્પ બહુત્વ

૧ સર્વથી થોડા ત્રસકાય, ૨ તેથી તેજસકાય અસંખ્યાત ગુણ ૩ તેથી પૃથ્વીકાય વિશેષાધિક. ૪ તેથી અપકાય વિશેષાધિક. ૫ તેથી વાયુકાય વિશેષાધિક, ૬ તેથી અકાય અનંત ગુણ ૭ તેથી વનસ્પતિકાય અનંત ગુણ, ૮ તેથી ત્રસકાય વિશેષાધિક.

૫ યોગ દ્વાર

૧ **સયોગમાં**-જીવના ભેદ ૧૪, ગુણસ્થાનક ૧૩ પ્રથમ. યોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬

૨ **મનોયોગમાં**-જીવનો ભેદ ૧ તે સંજ્ઞીનો પર્યાપ્ત, ગુણસ્થાનક ૧૩, યોગ ૧૪, કાર્મણનો વર્જીને ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬.

૩ **વચનયોગમાં**-જીવના ભેદ ૫ તે બેઇંદ્રિય, ત્રિઇંદ્રિય, ચૌરિંદ્રિય, અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિય, સંજ્ઞી પંચેંદ્રિય એ પાંચના પર્યાપ્ત ગુણસ્થાનક ૧૩, યોગ ૧૪ કાર્મણનો વર્જીને ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬.

૪ **કાયયોગમાં**-જીવના ભેદ ૧૪, ગુણસ્થાનક ૧૩, યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૫ અયોગમાં જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્ત ગુણસ્થાનક ૧ તે ચૌદમુ યોગ નથી, ઉપયોગ ૨ કેવલના લેશ્યા નથી.

સયોગ પ્રમુખ પાંચ બોલમાં રહેલા જીવોનો અલ્પ બહુત્વ

૧ સર્વથી થોડા મનોયોગી. ૨ તેથી વચયોગી અસખ્યાત ગુણ. ૩ તેથી અયોગી અનંત ગુણ, ૪ તેથી કામયોગી અનંતગુણ, ૫ તેથી સયોગી વિશેષાધિક.

૬ વેદ દ્વાર

૧ **સવેદમાં**-જીવના ભેદ ૧૪ ગુણસ્થાનક ૯ પ્રથમ, યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦ તે કેવળના બે વર્જીને લેશ્યા ૬.

૨ **સ્ત્રી વેદમાં**-જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના, ગુણસ્થાનક ૯ પ્રથમ, યોગ ૧૩ તે આહારકના બે વર્જીને ઉપયોગ ૧૦ કેવળના બે વર્જીને લેશ્યા ૬.

૩ **પુરૂષ વેદમાં**-જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના, ગુણસ્થાનક ૯ પ્રથથ યોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૦ કેવળના બે વર્જીને લેશ્યા ૬.

૪ **નપુંસક વેદમાં**-જીવના ભેદ ૧૪, ગુણસ્થાનક ૯ પ્રથમ, યોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૦ કેવળના બે વર્જીને લેશ્યા ૬.

૫ **અવેદમાં**-જીવનો ભેદ ૧ તે સંજ્ઞીનો પર્યાપ્ત. ગુણસ્થાનક ૬ નવમાથી ચૌદમા સુધી યોગ ૧૧ તે ચાર મનના ૪ વચનના, ૨ ઓદારિકના, ૧ કાર્મણ ઉપયોગ ૯ તે પાચ જ્ઞાનના ને ચાર દર્શનના, લેશ્યા ૧ શુકલ.

સવેદ પ્રમુખ પાંચ બોલમાં રહેલા જીવોનો અલ્પ બહુત્વ

૧ સર્વથી થોડા પુરૂષવેદી ૨ તેથી સ્ત્રી વેદી સખ્યાત ગુણ. ૩ તેથી અવેદી અનંત ગુણ. ૪ તેથી નપુંસકવેદી અનંત ગુણ ૫ તેથી સવેદી વિશેષાધિક.

૭ કષાય દ્વાર

૧ **સકષાયમાં**-જીવના ભેદ ૧૪, ગુણસ્થાનક ૧૦ પ્રથમ. યોગ ૧૫. ઉપયોગ ૧૦ કેવળના બે વર્જીને લેશ્યા ૬

૨-૩-૪ **ક્રોધ, માન, ને માયા કષાયમાં**-જીવના ભેદ ૧૪, ગુણસ્થાનક ૯ પ્રથમ, યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૬.

૫ **લોભ કષાયમાં**-જીવના ભેદ ૧૪, ગુણસ્થાનક ૧૦ યોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૬.

૬ **અકષાયમાં** જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્ત, ગુણસ્થાનક ૪ ઉપરનાં યોગ ૧૧ તે ૪ મનના ૪ વચનના ૨ ઔદારિકના ૧ કાર્મણનો ઉપયોગ ૯ તે પાંચ જ્ઞાનના ચાર દર્શનના લેશ્યા ૧ શુક્લ.

સકષાય પ્રમુખ છ બોલમાં રહેલા જીવોના અલ્પ બહુત્વ

૧ સર્વથી થોડા અકષાયી ૨ તેથી માનકષાયી અનંતગુણ. ૩ તેથી ક્રોધ-કષાયી વિશેષાધિક, ૪ માયા કષાયી વિશેષાધિક, ૫ લોભ કષાયી વિશેષાધિક ૬ સકષાયી વિશેષાધિક.

૮ લેશ્યા દ્વાર

સલેશ્યામાં-જીવના ભેદ ૧૪, ગુણસ્થાનક ૧૩ પ્રથમના, યોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬.

૨-૩-૪ કૃષ્ણ **નીલ કાપોત લેશ્યામાં**-જીવના ભેદ ૧૪ ગુણસ્થાનક ૬ પ્રથમના, યોગ ૧૫. ઉપયોગ ૧૦ કેવળના બે વર્જીને લેશ્યા ૧ પોતપોતાની.

૫ **તેજો લેશ્યામાં**-જીવના ભેદ ૩ તે સંજ્ઞીના બે ને ૧ બાદર એકેંદ્રિય નો અપર્યાપ્ત, ગુણસ્થાનક ૭ પ્રથમ યોગ ૧૫. ઉપયોગ ૧૦. લેશ્યા ૧ પોતાની

૬ **પદ્મ લેશ્યામાં**-જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના, ગુણસ્થાનક ૭ પ્રથમ, યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૧ પોતાની.

૭ **શુકલ લેશ્યામાં**-જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના. ગુણસ્થાનક ૧૩ પ્રથમના યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૧ પોતાની.

૮ **અલેશ્યામાં**-જીવનો ભેદ ૧, ગુણસ્થાનક ૧ ચૌદમુ, યોગ નથી, ઉપયોગ ૨ કેવળના, લેશ્યા નથી

સલેશ્યા પ્રમુખ આઠ બોલમાં રહેલા જીવોના અલ્પ બહુત્વ

સર્વથી થોડા શુકલ લેશ્યી ૨ તેથી પદ્મલેશ્યી સંખ્યાત ગુણ ૩ તેથી તેજો લેશ્યી સંખ્યાત ગુણ ૪ તેથી અલેશ્યી અનંત ગુણ. ૫ તેથી કાપોતલેશ્યી અનંતગુણ ૬ તેથી નીલલેશ્યી વિશેષાધિક. ૭ તેથી કૃષ્ણલેશ્યી વિશેષાધિક ૮ તેથી સલેશ્યી વિશેષાધિક.

૯ સમકિત દ્વાર

૧ **સમ્યકદૃષ્ટિમાં** જીવના ભેદ ૬-બેઇંદ્રિય ત્રિઇંદ્રિય, ચૌરિંદ્રિય, અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિય, એ ૪ના અપર્યાપ્ત ને સંજ્ઞી પંચેંદ્રિયના અપર્યાપ્ત પર્યાપ્ત એ ૬ ગુણસ્થાનક ૧૨ તે પહેલું, બીજું એ બે વર્જીને યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૯ તે પાંચ જ્ઞાન, ચાર દર્શન લેશ્યા ૬.

૨ **મિથ્યાદૃષ્ટિમાં**-જીવના ભેદ ૧૪, ગુણસ્થાનક ૧ યોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને, ઉપયોગ ૬ તે અજ્ઞાનના ૩ ને દર્શનના ૩ એ ૬, લેશ્યા ૬.

૩ **સમમિથ્યાદષ્ટિમાં**-જીવનો ભેદ ૧ સન્નીનો પર્યાપ્ત, ગુણસ્થાનક ૧ તે ત્રીજું, યોગ ૧૦ તે ૪ મનના ૪ વચનના ૧ ઔદારિકનો ૧ વૈક્રિયનો એ ૧૦, ઉપયોગ ૬ તે ૩ અજ્ઞાનના ૩ દર્શનના લેશ્યા ૬.

સમ્યક્દષ્ટિ પ્રમુખ બોલમાં રહેલા જીવોનો અલ્પ બહુત્વ

૧ સર્વથી થોડા સમમિથ્યા દષ્ટિ. ૨ તેથી સમ્યક્દષ્ટિ અનત ગુણ. ૩ તેથી મિથ્યાદષ્ટિ અનંતગુણ,

૧૦ જ્ઞાન દ્વાર

૧ **સમુચ્ચય જ્ઞાનમાં**-જીવના ભેદ ૬ સમ્યક્ દષ્ટિવત ગુણસ્થાનક ૧૨ યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૯, લેશ્યા ૬ સમ્યક્ દષ્ટિવત,

૨-૩ **મતિ જ્ઞાન, શ્રુત જ્ઞાનમાં**-જીવના ભેદ ૬ સમ્યક્ દષ્ટિવત્ ગુણસ્થાનક ૧૦ તે પહેલું, ત્રીજૂ. તેરમું ચૌદમું એ ચાર વર્જીને. યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૭ તે ચાર જ્ઞાન ને ત્રણ દર્શન લેશ્યા ૬.

૪ **અવધિ જ્ઞાનમાં**-જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના ગુણસ્થાનક ૧૦ મતિજ્ઞાની વત્ ગુણસ્થાનક ૧૦ મતિજ્ઞાનીવત્ યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૯, લેશ્યા ૬

૫ **મનઃ પર્યવજ્ઞાનમાં**-જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્ત ગુણસ્થાનક ૭ તે છઠ્ઠાથી બારમા સુધી, યોગ ૧૪ તે કાર્મણનો વર્જીને ઉપયોગ ૭ લેશ્યા ૬.

૬ **કેવળ જ્ઞાનમાં**-જીવનો ભેદ ૨ સંજ્ઞી પર્યાપ્ત, ગુણસ્થાનક ૨ તેરમુ ચૌદમું, યોગ ૭ તે સત્ય મન, સત્ય વચન વ્યવહાર મન, વ્યવહાર વચન, બે ઔદારિકના. એક કાર્મણ એ ૭, ઉપયોગ બે કેવળના લેશ્યા ૯ શુક્લ

૭-૮-૯ **સમુચ્ચય અજ્ઞાન, મતિ અજ્ઞાન. શ્રુત અજ્ઞાન**-એ ત્રણમા જીવના ભેદ ૧૪, ગુણસ્થાનક ૨ તે પહેલુ ને ત્રીજુ, યોગ ૧૩ તે આહારકના બે વર્જીને, ઉપયોગ ૬ તે ત્રણ અજ્ઞાનના ત્રણ દર્શનના, લેશ્યા.

૧૦ **વિભંગ જ્ઞાનમાં**-જીવના ભેદ ૨ સન્નીના, ગુણસ્થાનક ૨ પહેલું ત્રીજું, યોગ ૧૩, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૬

સમુચ્ચય જ્ઞાન પ્રમુખ દશ બોલમાં રહેલા જીવોનો અલ્પ બહુત્વ.

૧ સર્વથી થોડા મનઃપર્યવ જ્ઞાની, ૨ તેથી અવધિજ્ઞાની અસંખ્યાતગુણ, ૩ તેથી મતિજ્ઞાની ને ૪ શ્રુતજ્ઞાની પરસ્પર તુલ્ય (સરખા) ને વિશેષાધિક, ૫ તેથી વિભંગજ્ઞાની અસંખ્યાત ગુણ ૬ તેથી કેવળજ્ઞાની અનંતગુણ ૭ તેથી સમુચ્ચયજ્ઞાની વિશેષાધિક, ૮ તેથી મતિઅજ્ઞાની ને ૯ શ્રુતઅજ્ઞાની પરસ્પર તુલ્ય ને અનંતગુણ. ૧૦ તેથી સમુચ્ચય અજ્ઞાની વિશેષાધિક.

૧૧ દર્શન દ્વાર.

૧ **ચક્ષુદર્શનમાં**–જીવના ભેદ ૬ તે ચૌરિંદ્રિય, અસંજ્ઞી પચેંદ્રિય, સંજ્ઞી પચેંદ્રિય, સંજ્ઞી પચેંદ્રિય એ ત્રણુના અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત, ગુણસ્થાનક ૧૨ પ્રથમ, યોગ ૧૪ તે કાર્મણુનો વર્જીને, ઉપયોગ ૧૦ કેવળના બે વર્જીને લેશ્યા ૬.

૨ **અચક્ષુદર્શનમાં**–જીવના ભેદ ૧૪, ગુણસ્થાનક ૧૨, યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૬.

૩ **અવધિદર્શનમાં**–જીવના ભેદ ૨ તે સંજ્ઞીના ગુણસ્થાનક ૧૨, યોગ ૧૫ લેશ્યા ૬

૪ **કેવળદર્શનમાં**–જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞી પર્યાપ્ત ગુણસ્થાનક ૨ ઉપરના, યોગ ૭ તે કેવળજ્ઞાનવત્, ઉપયોગ ૨ તે કેવળના, લેશ્યા ૧ શુકલ,

ચક્ષુદર્શન પ્રમુખ ચાર બોલમાં રહેલા જીવોના અલ્પ બહુત્વ.

૧ સર્વથી થોડા અવધિદર્શની, ૨ તેથી ચક્ષુદર્શની અસંખ્યાત ગુણ ૩ તેથી કેવળદર્શન અનંતગુણ, ૪ તેથી અચક્ષુદર્શની અનંતગુણ

૧૨. સંયત દ્વાર

૧ **સંયત (સમુચ્ચય સંયમ) માં**–જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્ત ગુણસ્થાનક ૯ તે છઠ્ઠાથી ચૌદ સુધી, યોગ ૨૫, ઉપયોગ ૯ ત્રણ અજ્ઞાન વર્જીને, લેશ્યા ૬.

૨-૩ **સામાયિક ને છેદોપસ્થાપનિકમાં**–જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્ત, ગુણસ્થાનક ૪ તે છઠ્ઠાથી નવમાં સુધી, યોગ ૧૪ કાર્મણુનો વર્જીને, ઉપયોગ ૭ તે ચાર જ્ઞાનના ને ત્રણ દર્શનના. લેશ્યા ૬.

૪ **પરિહાર વિશુદ્ધમાં**–જીવનો ભેદ ૨ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્ત, ગુણસ્થાનક ૨ તે છઠ્ઠું ને સાતમું, યોગ ૯ તે ૪ મનના ૪ વચનના ૧ આદારિકનો, ઉપયોગ ૭ તે ૪ જ્ઞાનના ને ત્રણ દર્શનના, લેશ્યા ૬.

૫ **સૂક્ષ્મ સંપરાયમાં**–જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્ત, ગુણસ્થાનક ૧ તે દશમુ. યોગ ૯. ઉપયોગ ૭, લેશ્યા ૧ શુકલ

૬ **યથાખ્યાતમાં**–જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્ત, ગુણસ્થાનક ૪ તે ઉપરના, યોગ ૧૧ તે ૪ મનના ૪ વચનના ૨ ઔદારિકના ને ૧ કાર્મણનો ઉપયોગ, ૯ તે ત્રણ અજ્ઞાનના વર્જીને, લેશ્યા ૯ શુકલ.

૭ **સંયતાસંયતમાં**–જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્ત, ગુણસ્થાનક ૧ પાચમું, યોગ ૧૨ તે ૨ આહારક ને ૧ કાર્મણુ એ ત્રણ વર્જીને, ઉપયોગ ૬ તે ત્રણ જ્ઞાન ને ત્રણ દર્શન. લેશ્યા ૬.

૮ **અસંયતમાં**–જીવના ભેદ ૧૪, ગુણસ્થાનક ૪ તે પ્રથમના, યોગ ૧૩ તે આહારકના બે વર્જીને ઉપયોગ ૯ તે ૩ જ્ઞાનના ૩ અજ્ઞાનના ૩ દર્શનના લેશ્યા ૬

૯ **નોસંયત, નોઅસંયત, નોસંયતાસંયતમાં**–જીવનો ભેદ નથી, ગુણસ્થાનક નથી, યોગ નથી ઉપયોગ ૨ તે કેવળના, લેશ્યા નથી.

સંયત પ્રમુખ નવ બોલમાં રહેલા જીવોનો અલ્પ બહુત્વ

૧ સર્વથી થોડા સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્રી, ૨ તેથી પરિહાર વિશુદ્ધિક ચારિત્રી સંખ્યાત ગુણ ૩ તેથી યથાખ્યાત ચારિત્રી સંખ્યાત ગુણ, ૪ તેથી છેદોપસ્થાનિક ચારિત્રી સંખ્યાત ગુણ, ૫ તેથી સામાયિક ચારિત્રી સંખ્યાત ગુણ, ૬ તેથી સંયતિ વિશેષાધિક, ૭ તેથી સંયતાસંયતિ અસંખ્યાત ગુણ, ૮ તેથી નોસંયતિ નોઅસંયતિ, નોસંયતાસંયતિ અનંતગુણ, ૯ તેથી અસંયતિ અનંતગુણ.

૧૩ ઉપયોગ દ્વાર

૧ **સાકાર ઉપયોગમાં**–જીવના ભેદ ૧૪, ગુણસ્થાનક ૧૪, યોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૨ **અનાકાર ઉપયોગમાં**–જીવના ભેદ ૧૪, ગુણસ્થાનક ૧૩ દશમું વર્જીને, યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

સાકાર ઉપયોગ પ્રમુખ બે બોલમાં રહેલા જીવોનો અલ્પ બહુત્વ

૧ સર્વથી થોડા અનાકાર ઉપયોગી, ૨ તેથી સાકાર ઉપયોગી સંખ્યાત ગુણ.

૧૪ આહાર દ્વાર

૧ **આહારકમાં**–જીવના ભેદ ૧૪. ગુણસ્થાનક ૧૩ પ્રથમના યોગ ૧૪ કાર્મણનો વર્જીને. ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬

૨ **અનાહારકમાં**–જીવના ભેદ ૮ તે સાત અપર્યાપ્ત ને સંજ્ઞીનો પર્યાપ્ત ગુણસ્થાનક ૫ તે ૧-૨-૪-૧૩-૧૪ યોગ ૧ કાર્મણનો: ઉપયોગ ૧૦ તે મનઃ પર્યવ જ્ઞાન ને ચક્ષુદર્શન એ બે વર્જીને, લેશ્યા ૬,

આહારક પ્રમુખ બે બોલમાં જીવોનો અલ્પ બહુત્વ

૧ સર્વથી થોડા અનાહારક તેથી ૨ આહારક અસંખ્યાત ગુણ

૧૫ ભાષક દ્વાર

૧ **ભાષકમાં**–જીવના ભેદ ૫, બેઇંદ્રિય, ત્રિઇંદ્રિય, ચૌરિંદ્રિય, અસંજ્ઞી, પંચેદ્રિય એ પાંચના પર્યાપ્ત. ગુણસ્થાનક ૧૩ પ્રથમના, યોગ ૧૪ તે કાર્મણનો વર્જીને. ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૨ અભાષકમાં-જીવના ભેદ ૧૦, તે બેઈંદ્રિય, ત્રિઇંદ્રિય, ચૌરેંદ્રિય, અસન્ની પંચેંદ્રિય, એ ચાર પર્યાપ્ત વર્જીને, ગુણસ્થાનક ૫ તે ૧-૨-૪-૧૩-૧૪; યોગ ૫ તે ૨ ઔદારિકના, ૨ વૈક્રયના ૧ કાર્મણનો ઉપયોગ ૧૧ તે મનઃપર્યવજ્ઞાનનો વર્જીને, લેશ્યા ૬

ભાષક પ્રમુખ બે બોલમાં રહેલા જીવોનો અલ્પ બહુત્વ.

૧ સર્વથી થોડા ભાષક, ૨ તેથી અભાષક અનંતગુણ

૧૬ પરિત દ્વાર.

૧ **પરિતમાં** જીવના ભેદ ૧૪ ગુણસ્થાનક ૧૪, યોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૨ **અપરિતમાં**-જીવના ભેદ ૧૪ ગુણસ્થાનક ૧ પહેલું, યોગ ૧૩ આહારકના બે વર્જીને, ઉપયોગ ૬ તે ૩ અજ્ઞાન ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬

૩ **નોપરિત નોઅપરિતમાં**-જીવનો ભેદ નથી, ગુણસ્થાનક નથી, યોગ નથી ઉપયોગ ૨ કેવલના, લેશ્યા નથી.

પરિત પ્રમુખ ત્રણ બોલમાં રહેલા જીવોનો અલ્પ બહુત્વ.

૧ સર્વથી થોડા પરિત, ૨ તેથી નોપરિત; નોઅપરિત, અનંતગુણ ૩ તેથી અપરિત અનંતગુણ

૧૭ પર્યાપ્ત દ્વાર.

પર્યાપ્તમાં-જીવના ભેદ ૭ ગુણસ્થાનક ૧૪, યોગ ૧૫, ઉપયોગ, ૧૨, લેશ્યા ૬.

૨ **અપર્યાપ્તમાં**-જીવના ભેદ ૭ ગુણસ્થાનક ૩ તે ૧-૨-૪, યોગ ૫ તે ૨ ઔદારિકના ૨ વૈક્રિયના ૧ કાર્મણનો, ઉપયોગ ૯ તે ૩ જ્ઞાન ૩ અજ્ઞાન ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬,

૩ **નોપર્યાપ્ત, નોઅપર્યાપ્તમાં**-જીવના ભેદ નથી, ગુણસ્થાનક નથી, યોગ નથી, ઉપયોગ કેવળના, લેશ્યા નથી

પર્યાપ્ત પ્રમુખ ત્રણ બોલમાં રહેલા જીવોનો અલ્પ બહુત્વ.

૧ સર્વથી થોડા નોપર્યાપ્ત, નોઅપર્યાપ્ત, ૨ તેથી અપર્યાપ્ત અનંતગુણ, ૩ તેથી પર્યાપ્ત, સંખ્યાતગુણ.

૧૮ સૂક્ષ્મ દ્વાર

૧ **સૂક્ષ્મમાં**- જીવના ભેદ ૨ સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિયનો અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત, ગુણસ્થાનક ૧ તે પહેલું, યોગ ૩ તે ૨ ઔદારિક તથા ૧ કાર્મણ, ને ઉપયોગ ૩ તે ૨ અજ્ઞાન ને ૧ અચક્ષુદર્શન લેશ્યા ૩ પહેલી.

૨ બાદરમાં–જીવના ભેદ ૧૨ તે સૂક્ષ્મના ૨ વર્જીને ગુણસ્થાનક ૧૪, યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૩ નાસૂક્ષ્મ. નોબાદરમા–જીવના ભેદ નથી ગુણસ્થાનક નથી, યોગ નથી, ઉપયોગ ૨ કેવળના લેશ્યા નથી

સૂક્ષ્મ પ્રમુખ ત્રણ બોલમાં રહેલા જીવોના અલ્પ બહુત્વ.

૧ સર્વથી થોડા નોસૂક્ષ્મ, નોબાદર, ૨ તેથી બાદર અનંતગુણ, ૩ તેથી સૂક્ષ્મ અસંખ્યાતગુણ.

૧૯ સંજ્ઞી દ્વાર.

૧ સંજ્ઞીમાં–જીવના ભેદ ૨, ગુણસ્થાનક ૧૨ પહેલા, યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૩ તે કેવળના બે વર્જીને, લેશ્યા ૬

૨ અસંજ્ઞીમાં–જીવના ભેદ ૧૨ તે સંજ્ઞીના બે વર્જીને, ગુણસ્થાનક ૨ પ્રથમના, યોગ ૬ તે ૨ ઔદારિકના ૨ વૈક્રિયના ૧ કાર્મણનો, ૧ વ્યવહાર વચન, ઉપયોગ ૬ તે ૨ જ્ઞાનના, ૨ અજ્ઞાનના, ૨ દર્શનના, લેશ્યા ૪ પ્રથમની.

નોસંજ્ઞી. નોઅસંજ્ઞીમાં–જીવનો ભેદ ૧ તે સંજ્ઞીનો પર્યાપ્ત, ગુણસ્થાનક ૨–તે ૧૩–૧૪ મુ, યોગ ૭ તે કેવળ જ્ઞાનવત્, ઉપયોગ ૨ કેવળના, લેશ્યા ૧ શુક્લ

સંજ્ઞી પ્રમુખ ત્રણ બોલમાં રહેલા જીવોના અલ્પ બહુત્વ.

૧ સર્વથા થોડા સંજ્ઞી, ૨ તેથી નોસંજ્ઞી–નોઅસંજ્ઞી અનંતગુણ ૩ તેથી અસંજ્ઞી અનંતગુણ

૨૦ ભવ્ય દ્વાર.

૧ ભવ્યમાં–જીવના ભેદ ૧૪ ગુણસ્થાનક ૧૪, યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૨ અભવ્યમાં–જીવના ભેદ ૧૪, ગુણસ્થાનક ૧ પ્રથમ, યોગ ૧૩ તે આહારકના બે વર્જીને, ઉપયોગ ૬ તે ૩ અજ્ઞાન ૩ દર્શન લેશ્યા ૬.

૩ નાભવ્ય નોઅભવ્યમાં–જીવનો ભેદ નથી, ગુણસ્થાનક નથી, યોગ નથી, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા નથી.

ભવ્ય પ્રમુખ ત્રણ બોલમાં રહેલા જીવોના અલ્પ બહુત્વ.

૧ સર્વથા થોડા અભવ્ય, ૨ તેથી નોભવ્ય–નોઅભવ્ય અનંતગુણ, તેથી ભવ્ય અનંતગુણ

૨૧ ચરમ દ્વાર

૧ ચરમમાં–જીવના ભેદ ૧૪, ગુણસ્થાનક ૧૪, યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૨ અચરમમાં–જીવના ભેદ ૧૪, ગુણસ્થાનક ૧ પહેલું, યોગ ૧૩ ને આહારકના બે વર્જીને, ઉપયોગ ૬ તે ૩ અજ્ઞાન ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬.

ચરમ પ્રમુખ બે બોલમાં રહેલા જીવોને અલ્પ બહુત્વ

૧ સર્વથી થોડા અચરમ, ૨ તેથી ચરમ અનંતગુણ.

બે એકવીશ દ્વારની બે ગાથાના બોલ ઉપર બાસઠ બોલ કહ્યા. તે ઉપરાંત બીજા વીતરાગ પ્રમુખ પાંચ બોલ. ચૌદ ગુણસ્થાનક, ને પાંચ શરીર ઉપર બાસઠ બોલ છે,

૧ વીતરાગમાં–જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્ત, ગુણસ્થાનક ૪ તે ઉપરના, યોગ ૧૧ તે ૨ આહારક તથા ૨ વૈક્રિયના વર્જીને, ઉપયોગ ૯ તે ૫ જ્ઞાન ૪ દર્શન, લેશ્યા ૧ શુકલ

૨ સમુચ્ચય કેવલીમાં–જીવના ભેદ ૨ તે બે સજ્ઞીના, ગુણસ્થાનક ૧૧ ઉપરના, યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૯ તે પાચ જ્ઞાન ૪ દર્શન લેશ્યા

૩ યુગલમાં–જીવના ભેદ ૨ તે બે સજ્ઞીના, ગુણસ્થાનક ૨ હે ૧–૪, યોગ ૧૧ તે ૪ મનના ૪ વચનના ૨ ઔદારિકના, ૧ કામર્ણનો ઉપયોગ ૬ તે ૨ જ્ઞાનના ૨ અજ્ઞાનના ૨ દર્શનના લેશ્યા ૪ પ્રથમની,

૪ અસંજ્ઞી તિર્યંચ પંચેદ્રિયમાં–જીવના ભેદ ૨ તે–૧૧–૧૨ ગુણશ્થાનક ૨ તે ૧–૨, યોગ ૪ તે ૨ ઔદારિકના ૧ વ્યવહારવચન ૧ કાર્મણનો ઉપયોગ ૬ તે ૨ જ્ઞાન ૨ અજ્ઞાન ૨ દર્શન, લેશ્યા ૩ પ્રથમ.

૫ અસંજ્ઞી મનુષ્યમાં–જીવનો ભેદ ૧ તે ૧૧ મો, ગુણસ્થાનક ૧ તે પહેલુ યોગ ૩ તે ૨ ઔદારિકના ૧ કાર્મણનો, ઉપયોગ ૩ તે ૨ અજ્ઞાનના ૧ અચક્ષુદર્શન. લેશ્યા ૩ પ્રથમની.

સતરાગ પ્રમુખ પાંચ બોલમાં રહેલા જીવોને અલ્પ બહુત્વ

૧ સર્વથી થોડા યુગલ ૨ તેથી અસંજ્ઞી મનુષ્ય અસખ્યાત ગુણ. ૩ તેથી અસજ્ઞી તિર્યંચ પચેદ્રિય અસંખ્યાતગુણ, ૪ તેથી વીતરાગી અનતગુણ, ૫ તેથી સમુચ્ચય કેવલી વિશેષાધિક

ગુણસ્થાનક દ્વાર

૧ મિથ્યાત્વમાં–જીવના ભેદ ૧૪ ગુણસ્થાનક ૧ તે પહેલું, યોગ ૧૩ આહારકના બે વર્જીને ઉપયોગ ૬ તે ૩ અજ્ઞાન ૩ દર્શન. લેશ્યા ૬.

૨ સાસ્વાદાન સમ્યકદષ્ટિમાં–જીવના ભેદ ૬ સમ્યકદ્દષ્ટિવત. ગુણસ્થાનક ૧ તે બીજું, યોગ ૧૩ તે બે આહારકના વર્જીને ઉપયોગ ૬ તે ૩ જ્ઞાન, ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬,

૩ **સમ મ ચા દૃષ્ટિમાં**-જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્ત ગુણસ્થાનક ૧ ત્રીજુ. યોગ ૧૦ તે ૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ ઔદારિકનો ૧ વૈક્રિયનો ઉપયોગ ૬ તે ૩ અજ્ઞાન ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬.

૪ **અવ્રતી સમ્યકદ્દષ્ટિમાં**—જીવના ભેદ ૨ તે સજ્ઞીના ગુણસ્થાનક ૧ ચોથું. યોગ ૧૩ તે આહારકના બે વર્જીને, ઉપયોગ ૬ તે ૩ જ્ઞાન ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬.

૫ **દેશવ્રતી (શંયતાસંયતિ)માં**-જીવનો ભેદ ૧ તે ૧૪મો, ગુણસ્થાનક ૧ તે પાચમું, યોગ ૧૨ તે ૨ આહારક ૧ કાર્મણ એ ત્રણ વર્જીને, ઉપયોગ ૬ તે ૩ જ્ઞાન ૩ દર્શન લેશ્યા ૬.

૬ **પ્રમત્ત સંયતિમાં**-જીવનો ભેદ ૧, ગુણસ્થાનક ૧, યોગ ૧૪, કાર્મણ વર્જીને, ઉપયોગ ૭ તે ૪ જ્ઞાન ૩ દર્શનના, લેશ્યા ૬,

૭ **અપ્રમત્ત સંયતિમાં**-જીવનો ભેદ ૧, ગુણસ્થાનક ૧. યોગ ૧૧ તે ૪ મનના ૪ વચનના ૧ ઔદારિક ૧ વૈક્રિય ૧ આહારક એ ૧૧, ઉપયોગ ૭ તે ૪ જ્ઞાન ૩ દર્શન લેશ્યા ૩ ઉપરની

૮ **ની૦ બા૦ ૯ અની૦ બા૦ ૧૦ સૂક્ષ્મ સં૦ ૧૧- ઉપ૦ મો૦ ૧૨ ક્ષીણ મો૦**-એ પાંચમા જીવનો ભેદ ૧ સજ્ઞીનો પર્યાપ્ત, ગુણસ્થાનક પોતપોતાનુ, યોગ ૯ તે ૪ મનના ૪ વચનના ૧ ઔદારિકનો, ઉપયોગ ૭ તે ૪ જ્ઞાન ૩ દર્શન, લેશ્યા ૧ શુકલ.

૧૩ **સયોગી કેવલીમાં**-જીવનો ભેદ ૧, ગુણસ્થાનક ૧ પોતાનુ, યોગ ૭ તે ૨ મનના ૨ વચનના ૨ ઔદારિકના ૧ કાર્મણ, ઉપયોગ ૨ તે કેવળના લેશ્યા ૧ શુકલ.

૧૪ **અયોગી કેવલીમા**—જીવનો ભેદ ૧, ગુણસ્થાનક ૧, યોગ નથી. ઉપયોગ ૨ કેવળના લેશ્યા નથી,

ચૌદ ગુણસ્થાનકમા રહેલા જીવો અલ્પ બહુત્વ.

૧ સર્વથી થોડા ઉપશમ મોહનીયવાળા, ૨ તેથી ક્ષીણ મોહનીયવાળા સંખ્યાતગુણ, ૩ તેથી આઠમા, નવમા, દશમા ગુણસ્થાનકવાળા પરસ્પર તુલ્યને સંખ્યાતગુણ, ૪ તેથી સયોગી કેવળી સંખ્યાતગુણ, ૫ તેથી અપ્રમત્ત સંયતગુણસ્થાનકવાળા સંખ્યાતગુણ, ૬ તેથી પ્રમત્ત સંયત ગુણસ્થાનકવાળા સંખ્યાતગુણ ૭ તેથી દેશવ્રતી અસંખ્યાતગુણ ૮ તેથી સાસ્વાદાન સમ્યક્દૃષ્ટિ અસંખ્યાતગુણ ૯ તેથી સમ્યક્મિથ્યા દૃષ્ટિ અસંખ્યાતગુણ, ૧૦ તેથી અવ્રતી સમદૃષ્ટિ અસંખ્યાતગુણ, ૧૧ તેથી અયોગી કેવળી સિદ્ધ સહિત અનંતગુણ, ૧૨ તેથી મિથ્યાત્વદૃષ્ટિ અનંતગુણ.

શરિર દ્વાર

૧ **ઔદારિકમાં** જીવના ભેદ ૧૪, ગુણસ્થાનક ૧૪, યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૨ **વૈક્રિયમાં** જીવના ભેદ ૪, તે બે સન્નીના, એક અસન્ની પંચેંદ્રિયનો અપર્યાપ્ત, ને બાદર એકેંદ્રિયનો પર્યાપ્ત ગુણસ્થાનક ૭ તે પ્રથમના, યોગ ૧૨ તે આહારકના. ૧ કાર્મણનો વર્જીને, ઉપયોગ ૧૦ તે કેવળના બે વર્જીને લેશ્યા ૬

૩ **આહારકમાં**-જીવનો ભેદ ૧ સન્નીનો પર્યાપ્ત, ગુણસ્થાનક ૨ તે ૬-૭, યોગ ૧૨ તે ૨ વૈક્રિય ૧ કાર્મણનો વર્જીને, ઉપયોગ ૭ ને ૪ જ્ઞાન ૩ દર્શનના લેશ્યા ૬

૪ **તૈજસ્ ૫ કાર્મણમાં**-જીવના ભેદ ૧૪, ગુણસ્થાનક ૧૪, યોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા

ઔદારિક પ્રમુખ પાંચ શરીરમાં રહેલા જીવોના અલ્પ બહુત્વ.

૧ સર્વથી થોડા આહારક સરીરી, ૨ તેથી વૈક્રિય શરીરી અસંખ્યાતગુણ, ૩ તેથી ઔદારિક શરીરી અસંખ્યાતગુણ, ૪ તેથી તૈજસ્ શરીરી ને કાર્મણ શરીરી પ્રસ્પર તુલ્ય ને અનંતગુણ

ઇતિ મોટો બાસઠીયો સંપૂર્ણ.

---

(૧૮) બાવન બોલ.

પહેલો દ્વાર-સમુચ્ચય જીવનો.

૧ **સમુચ્ચય જીવમાં**-ભાવ ૫, ઉદય, ઉપશમ, ક્ષાયક, ક્ષયોપશમ, પારિણામિક આત્મા ૮ લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩. દૃષ્ટિ ૦ ભવ્ય ૨ દંડક ૨૪ પક્ષ ૨

બીજા ગતિદ્વારના ૮ ભેદ.

૧ **નારકીમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૭ ચારિત્ર વર્જીને, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧ બાલવીર્ય, દૃષ્ટિ ૩, ભવ્ય ૨, દંડક ૧ નારકીનો, પક્ષ ૨

૨ **તીર્યંચમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૭ (ચારિત્ર વર્જીને લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૨, બાલવીર્ય ને બાલપંડિત વીર્ય દૃષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૯-પાચ સ્થાવર, ત્રણ વિગલેદ્રિય, એક તિર્યંચ પંચેદ્રિય. પક્ષ ૨

૩ **તીર્યંચાણીમાં**-ભાવ ૫ આત્મા ૭ ઉપર મુજબ, લબ્ધિ ૫ વીર્ય બે, દૃષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨ દંડક ૧, પક્ષ ૨

૪ **મનુષ્યમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૧, પક્ષ ૨.

૫ **મનુષ્યાણીમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૧ પક્ષ ૨

૬ **દેવતામાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૭, ચારિત્ર વર્જીને, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧, બાલવીર્ય, દષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૧૩, દેવતાના, પક્ષ ૨-

૭ **દેવાંગનામાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૭, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧, બાલવીર્ય, દષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૧૩ દેવતાના, પક્ષ ૨.

૮ **સિદ્ધગતિમાં**—ભાવ ૨ ક્ષાયક પારિણામિક, આત્મા ૪, દ્રવ્ય, જ્ઞાન, દર્શન, ઉપયોગ, લબ્ધિ નથી, વીર્ય નથી, દષ્ટિ ૧ સમકિત દષ્ટિ, ભવ્ય અભવ્ય નથી. દંડક નથી પક્ષ નથી

ત્રીજા ઇંદ્રિય દ્વારના ભેદ ૭.

૧ **સઇંદ્રિયમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૨૪, પક્ષ ૨.

૨ **એકેંદ્રિયમાં**-ભાવ ૩-ઉદય, ક્ષયોપશમ, પરિણામિક; આત્મા ૬ (જ્ઞાન ને ચારિત્ર વર્જીને), *લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧, બાલવીર્ય, દષ્ટિ ૧, મિથ્યાત્વ દષ્ટિ, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૫, પક્ષ ૨

૩ **બેઇંદ્રિયમાં**-ભાવ ૩ ઉપર મુજબ, આત્મા ૭ ચારિત્ર વર્જીને લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧ ઉપર પ્રમાણે, દષ્ટિ ૨ સમકિત દષ્ટિ ને મિથ્યાત્વ દષ્ટિ, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૧ પોતપોતાનો, પક્ષ ૨.

૪ **ત્રિઇંદ્રિયમાં**-ભાવ ૩, આત્મા ૭, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧, દષ્ટિ ૨, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૧ પોતપોતાનો પક્ષ ૨.

૫ **ચૌરિંદ્રિયમાં**-ભાવ ૩, આત્મા ૭, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧, દષ્ટિ ૨, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૧ પોતપોતાનો પક્ષ ૨.

૬ **પંચેંદ્રિયમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૧૬, (૧૩ દેવતાના ૧, નારકીનો ૧, મનુષ્યનો ૧, તીર્યંચનો એવં ૧૦) પક્ષ ૨.

૭ **અનિંદ્રિયમાં**-ભાવ ૩-ઉદય, ક્ષાયક, પારિણામિક, આત્મા ૭ (કષાય વર્જીને), લબ્ધિ ૫, વીર્ય-પંડિતવીર્ય દષ્ટિ ૧ સમકિત દષ્ટિ, ભવ્ય ૧, દંડક ૧ મનુષ્યનો, પક્ષ ૧ શુક્લ

---

*લબ્ધિ ૫:-(૧) ક્ષયોપશમ (૨) વિશુદ્ધ (૩) દેશના (૪) પ્રકરણ (૫) પ્રયોગ.

ચોથો દ્વાર-સકાયના ભેદ ૮.

૧ **સકાયમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૨૪, પક્ષ ૨

૨ **પૃથ્વીકાયમાં**, ૩ **અપ્કાયમાં**, ૪ **તેઉકાયમાં**, ૫ **વાઉકાયમાં તથા** ૬ **વનસ્પતિકાયમાં**-ભાવ ૩-ઉદય, ક્ષયોપશમ, પારિણામિક, આત્મા ૬ (જ્ઞાન ને ચારિત્ર વર્જીને), લબ્ધિ ૬, વીર્ય ૧, દષ્ટિ ૧, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૧ પોતપોતાનો, પક્ષ ૨

૭ **ત્રસકાયમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૧૯ (પાચ એકેંદ્રિયના વર્જીને), પક્ષ ૨.

૮ **અકાયમાં**-ભાવ ૨, આત્મા ૪, લબ્ધિ નથી, દષ્ટિ ૧, નોભવી નોઅભવી, દંડક નથી, પક્ષ નથી.

પાંચમો સજોગી દ્વાર ભેદ ૫

૧ **સજોગીમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩ દષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૨૪ પક્ષ ૨

૨ **મનજોગીમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮ લબ્દિ ૫, વીર્ય ૩, દષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૧૬ (પાચ સ્થાવર ને ત્રણ વિગલેદ્રિય વર્જીને) પક્ષ ૨

૩ **વનજોગીમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨. દંડક ૧૯ (પાચ સ્થાવર જીને). પક્ષ ૨

૪ **કાયજોગીમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દષ્ટિ ૩ ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૨૪, પક્ષ ૨

૫ **અજોગીમાં** ભાવ ૩, ઉદય, ક્ષાયક, પારિણામિક, આત્મા ૬ (કષાય જોગ વર્જીને) લબ્ધિ ૫ વીર્ય ૧ પડિત વીર્ય, દષ્ટિ ૧ સમકિત દષ્ટિ, ભવ્ય ૧ દંડક ૧ મનુષ્યનો, પક્ષ ૧ શુક્લ.

છઠો દ્વાર સવેદના ૫ ભેદ

૧ **સવેદમાં** ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩ દષ્ટિ ૩ ભવ્ય અભવ્ય ૨ દંડક ૨૪ પક્ષ ૨,

૨ **સ્ત્રીવેદમાં** ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દષ્ટિ ૩ ભવ્ય અભવ્ય ૨ દંડક ૧૫, પક્ષ ૨,

૩ **પુરૂષવેદમાં** ભાવ ૫ આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દષ્ટિ ભવ્ય અભવ્ય ૨ દંડક ૧૫, ૧૫ પક્ષ ૨

૪ **નપુંસક વેદમાં** ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩ ભવ્ય અભવ્ય ૨ દંડક ૧૧ (દેવતાના ૧૩ વર્જીને), પક્ષ ૨.

૫ **અવેદમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧ દષ્ટિ ૧ ભવી ૧ દંડક ૧ મનુષ્યનો પક્ષ ૧ શુકલ.

સાતમો દ્વાર કષાયના ભેદ.

૧ **સકષાયમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દષ્ટિ ૩ ભવ્ય અભવ્ય ૨. દંડક ૨૪ પક્ષ ૨.

૨ **ક્રોધકષાયમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ, ૫, વીર્ય ૩, દષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૩, દંડક ૨૪, પક્ષ ૨.

૩ **માનકષાયમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દ્રષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૨૪ પક્ષ ૨

૪ **માયાકષાયમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩ દ્રષ્ટિ ૩ ભવ્ય અભવ્ય ૨ દંડક ૨૪ પક્ષ ૨

૫ **લોભ ષાયમાં** ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દ્રષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૨૪ પક્ષ ૨.

૬ **અકષાયમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૭, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧, દ્રષ્ટિ ૧ સમકિત, ભવ્ય ૧, દંડક ૧ મનુષ્ય, પક્ષ ૧ શુકલ

આઠમો દ્વાર-સલેશીના ભેદ ૮

૧ **સલેશીમાં** ભાવ ૫, આત્મા ૮. લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨ દંડક ૨૪, પક્ષ ૨.

૨ **કૃષ્ણલેશ્યામાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩ દષ્ટિ ૩ ભવ્ય અભવ્ય ૨ દંડક ૨૨ (જ્યોતિષી વૈમાનિક વર્જીને) પક્ષ ૨.

૩ **નીલલેશ્યામાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩ દષ્ટિ ૩ ભવ્ય અભવ્ય ૨ દંડક ૨૨ ઉપર પ્રમાણે, પક્ષ ૨

૪ **કાપોતલેશ્યામાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫ વીર્ય ૩, દષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૨૨ ઉપર પ્રમાણે પક્ષ ૨.

૫ **તેજોલેશ્યામાં**-ભાવ ૫ આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨ દંડક ૧૮-૧૩ દેવના ૧ મનુષ્યનો, ૧ તીર્યંચ પંચેન્દ્રિયનો ૩ પૃથ્વી, પાણી વનસ્પતિ એવં ૧૮.

૬ **પદ્મલેશ્યામા** ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દષ્ટિ ૭, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૩ વૈમાનિક, મનુષ્ય ને તીર્યંચ, પક્ષ ૨

૭ **શુકલલેશ્યામાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દૃષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૩ ઉપર પ્રમાણે પક્ષ ૨

૮ **અલેશીમા**-ભાવ ૩, આત્મા ૬, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧ પંડિત વીર્ય દ્રષ્ટિ ૧ સમકિત, ભવ્ય ૧, દંડક ૧ મનુષ્યનો, પક્ષ ૧ શુકલ

નવમો દ્વાર-સમકિતના ભેદ ૭

૧ **સમદ્રષ્ટિમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫ વીર્ય ૩, દ્રષ્ટિ ૧ સમકિત, ભવ્ય ૧, દંડક ૧૯, (પચ એકેંદ્રિયના દંડક વર્જીને), પક્ષ ૧ શુકલ,.

૨ **સાસ્વાદાન સમદ્રષ્ટિમાં**-ભાવ ૩ (ઉદય ક્ષયોપશમ પારિણામિક), આત્મા ૭ લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧ બાલવીર્ય દ્રષ્ટિ ૧ સમકિત, ભવ્ય ૧, દંડક ૧૯ (પાચ સ્થાવર વર્જીને), પક્ષ ૧ શુકલ

૩ **ઉપશમ સમદ્રષ્ટિમા**-ભાવ ૪ (ક્ષાયક વર્જીને) આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩ દ્રષ્ટિ ૧, ભવ્ય ૧ દંડક ૧૬ (પાચ સ્થાવર, ત્રણ વિગલેંદ્રિય વર્જીને), પક્ષ ૧ શુકલ

૪ **વેદક સમદ્રષ્ટિમાં**-ભાવ ૩ આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩ દષ્ટિ ૧ સમકિત, ભવ્ય ૧ દંડક ૧૬ ઉપર પ્રમાણે પક્ષ ૧ શુકલ

૫ **ક્ષાયક સમદ્રષ્ટિમાં**-ભાવ ૪ ઉપશમ વર્જીને, આત્મા ૮ લબ્ધિ ૫ વીર્ય ૩ દષ્ટિ ૧, ભવ્ય ૧ દંડક ૧૬, પક્ષ ૧ શુકલ

૬ **મિથ્યાત્વ દ્રષ્ટિમાં**-ભાવ ૩ આત્મા ૬, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧, દ્રષ્ટિ ૧ ભવ્ય અભવ્ય, દંડક ૨૪ પક્ષ ૨

૭ **સમમિથ્યાત્વ દ્રષ્ટિમાં**-ભાવ ૩, આત્મા ૬, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧ બાલવીર્ય દ્રષ્ટિ ૧, ભવ્ય ૧, દંડક ૧૬, પક્ષ ૧ શુકલ

દશમો દ્વાર સમુચ્ચય જ્ઞાન દ્વારના ભેદ ૧૦

૧ **સમુચ્ચયજ્ઞાનમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮ લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દ્રષ્ટિ ૧, ભવ્ય ૧, દંડક ૧૯ પક્ષ ૧ શુકલ

૨ **મતિ જ્ઞાનમાં, ૩ શ્રુતજ્ઞાનમાં**-ભાવ ૫ આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દ્રષ્ટિ ૧ ભવ્ય ૧ દંડક ૧૯, પક્ષ ૧ શુકલ

૪ **અવધિ જ્ઞાનમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દષ્ટિ ૧ ભવ્ય ૧, દંડક ૧૬, પક્ષ ૧ શુકલ.

૫ **મનઃપર્યવ જ્ઞાનમાં**-ભાવ ૫ આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧ દષ્ટિ ૧ ભવ્ય ૧ દંડક ૧ મનુષ્યનો, પક્ષ ૧ શુકલ

૬ **કેવલ જ્ઞાનમાં**–ભાવ ૩ ઉદય, ક્ષાયક, પારિણામિક, આત્મા ૭ (કષાય વર્જીને) લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧, દ્રષ્ટિ ૧ ભવ્ય ૧, દંડક ૧ પક્ષ ૧.

૭ **સમુચ્ચય અજ્ઞાન, ૮ મતિ અજ્ઞાન, ૯ શ્રુત અજ્ઞાન એ ત્રણમાં**–ભાવ ૩, આત્મા ૬, લબ્ધિ ૫ વીર્ય ૧ બાનવીર્ય દ્રષ્ટિ ૧ મિથ્યાત્વ દ્રષ્ટિ ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૨૪, પક્ષ ૨.

૧૦ **વિભંગ જ્ઞાનમાં**–ભાવ ૩ ઉદય, ક્ષયોપશમ, પારિણામિક, આત્મા ૬ (જ્ઞાન ચારિત્ર વર્જીને) લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧, બાલવીર્ય દ્રષ્ટિ ૧ મિથ્યાત્વ, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૧૬ પાચ સ્થાવર ને ત્રણ વિગલેદ્રિય વર્જીને. પક્ષ ૨

અગ્યારમો દ્વાર–દર્શન દ્વારના ભેદ ૪.

૧ **ચક્ષુદર્શનમાં**–ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દ્રષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૧૭, પક્ષ ૨.

૨ **અચક્ષુદર્શનમાં**–ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૨૪ પક્ષ ૨.

૩ **અવધિદર્શનમાં**–ભાવ ૫, આત્મા ૮; લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૧૬, પક્ષ ૨.

૪ **કેવળદર્શનમાં**–ભાવ ૩, આત્મા ૭, (કષાય વર્જીને), લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧, પંડિત, દષ્ટિ ૧, સમકિત, ભવ્ય ૧, દંડક ૧ મનુષ્યનો, પક્ષ ૧ શુકલ.

બારમો દ્વાર–સમુચ્ચય સંયતિના ભેદ ૯.

૧ **સંયતિમાં**–ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧, પંડિત દ્રષ્ટિ ૧, સમકિત ભવ્ય ૧, દડક ૧, પક્ષ ૧ શુકલ

૨ **સામાયિક ચારિત્રમાં અને ૩ છેદોપસ્થાપનિકમાં**–ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧ પંડિત, દ્રષ્ટિ ૧ સમકિત, ભવ્ય ૧, દડક ૧ પક્ષ ૧ શુકલ.

૪ **પરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્રમાં**–ભાવ ૫, આત્મા ૮ લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧ પડિત, દષ્ટિ ૧ સમકિત. ભવ્ય ૧, દડક ૧, પક્ષ ૧ શુકલ.

૫ **સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્રમાં**–બધું ઉપર પ્રમાણે

૬ **યથાખ્યાત ચારિત્રમાં**–ભાવ ૫, આત્મા ૭, (કષાય વર્જીને), લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧, દષ્ટિ ૧, ભવ્ય ૧, દડક ૧, પક્ષ ૧

૭ **અસંયતિમાં**–ભાવ ૫. આત્મા ૭, (ચારિત્ર વર્જીને), લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧ બાળવીર્ય, દષ્ટિ ૩ ભવ્ય અભવ્ય ૨, દડક ૨૪, પક્ષ ૨

૮ **સંયતાસંયતિમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૭ (ચારિત્ર વર્જીને), લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧ બાળપંડિત, દૃષ્ટિ ૧ સમકિત, ભવ્ય ૧, દંડક ૨, પક્ષ ૧ શુક્લ

૯ **નોસંયતિ નોઅસંયતિ નોસંયતાસંયતિમાં**-ભાવ ૨, ક્ષાયક પારિણામિક, આત્મા ૪, લબ્ધિ નથી, વીર્ય નથી, દૃષ્ટિ ૧ સમકિત, નોભવ્ય નોઅભવ્ય, દંડક નથી પક્ષ નથી

તેરમો દ્વાર-ઉપયોગ દ્વારના ભેદ,

૧ **સાકાર ઉપયોગમાં** ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દૃષ્ટિ ૩ ભવ્ય અભવ્ય ૨ દંડક ૨૪, પક્ષ ૨,

૨ **અનાકાર ઉપયોગમાં**- ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫. વીર્ય ૩, દૃષ્ટિ ૩ ભવ્ય અભવ્ય ૨ દંડક ૨૪ પક્ષ ૨

ચૌદમો દ્વાર-આહારિકના ૨ ભેદ.

૧ **આહારિકમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દ્રષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૨૪, પક્ષ ૨

૨ **અનાહારિકમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૨ બાળ ને પંડિત, દ્રષ્ટિ ૨, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૨૪, પક્ષ ૨.

પંદરમો દ્વાર-ભાષકદ્વારના દ્વાર ભેદ.

૧ **ભાષકમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩. દ્રષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૧૯, પક્ષ ૨.

૨ **અભાષકમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દ્રષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૨૪, પક્ષ ૨.

સોળમો દ્વાર-પરિતદ્વારના ભેદ ૩.

૧ **પરિતમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩ દ્રષ્ટિ ૩, ભવ્ય ૧, દંડક ૨૪, પક્ષ ૧ શુક્લ

૨ **અપરિતમાં**-ભાવ ૩, આત્મા ૬ (જ્ઞાન ચારિત્ર વર્જીને), લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧, દ્રષ્ટિ ૧, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૨૪ પક્ષ ૧ કૃષ્ણ.

૩ **નોપરિત નોઅપરિતમાં**-ભાવ ૨, આત્મા ૪ લબ્ધિ નથી, વીર્ય નથી, દ્રષ્ટિ ૧ સમકિત નોભવી નોઅભવી. દંડક નથી, પક્ષ નથી

સત્તરમો દ્વાર-પર્યાપ્તાદ્વારના ભેદ ૩.

૧ **પર્યાપ્તમાં** ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫ વીર્ય ૩, દ્રષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૨૪, પક્ષ ૨

૨ **અપર્યાપ્તમાં**-ભાવ ૫. આત્મા ૭ (ચારિત્ર વર્જીને), લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧ બાળવીર્ય, દ્રષ્ટિ ૨, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૨૪ પક્ષ ૨.

૩ **નોપર્યાપ્ત નોઅપર્યાપ્તમાં**-ભાવ ૨ ક્ષાયક ને પારિણામિક, આત્મા ૪ લબ્ધિ નથી વીર્ય નથી, દ્રષ્ટિ ૧ સમકિત દ્રષ્ટિ નોભવ્ય નોઅભવ્ય, દંડક નથી, પક્ષ નથી.

અઢારમો દ્વાર-સૂક્ષ્મદ્વારના ભેદ ૩.

૧ **સૂક્ષ્મમાં**-ભાવ ૩, આત્મા ૬, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧ બાળવીર્ય, દ્રષ્ટિ, ૧ મિથ્યાત્વ, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૫ (પાચ સ્થાવરના) પક્ષ ૨

૨ **બાદરમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દ્રષ્ટિ ૩ ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૨૪, પક્ષ ૨.

૩ **નોસૂક્ષ્મ નોબાદરમાં**-ભાવ ૨, આત્મા ૪, લબ્ધિ નથી, વીર્ય નથી, દ્રષ્ટિ ૧, નોભવ્ય નોઅભવ્ય, દંડક નથી, પક્ષ નથી

ઓગણીશમો દ્વાર-સંજ્ઞી દ્વારના ભેદ ૩

૧ **સંજ્ઞીમાં**-ભાવ ૫. આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દ્રષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૧૬ (પાચ સ્થાવર ત્રણ વિગલેંદ્રિય વર્જીને). પક્ષ ૨

૨ **અસંજ્ઞીમાં**-ભાવ ૩, આત્મા ૭ (ચારિત્ર વર્જીને), લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧ બાળવીર્ય, દ્રષ્ટિ ૨, ભવ્ય અભવ્ય ૨ દંડક ૨૨ પક્ષ ૨.

૩ **નોસંજ્ઞી નોઅસંજ્ઞીમાં**-ભાવ ૩, આત્મા ૭. લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧ પંડિત દ્રષ્ટિ ૧ સમકિત દ્રષ્ટિ, ભવ્ય ૧, દંડક ૧, પક્ષ ૧ શુકલ.

વીસમો દ્વાર ભવ્ય દ્વારના ભેદ ૩

૧ **ભવ્યમાં**-ભાવ ૫ આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દ્રષ્ટિ ૩, ભવ્ય ૧, દંડક ૨૪ પક્ષ ૨,

૨ **અભવ્યમાં**-ભાવ ૩, આત્મા ૬ લબ્ધિ ૫. વીર્ય ૧ બાલવીર્ય, દ્રષ્ટિ ૧ મિથ્યાત્વ અભવ્ય ૧, દંડક ૨૪, પક્ષ ૧ કૃષ્ણ.

૩ **નોભવ્ય નોઅભવ્ય**-ભાવ ૨ ક્ષાયક ને પારિણામિક, આત્મા ૪ લબ્ધિ નથી વીર્ય નથી, દ્રષ્ટિ ૧ સમકિત, ભવ્ય અભવ્ય નથી, દંડક નથી પક્ષ નથી.

એકવીસમો દ્વાર-ચરમ દ્વારના ભેદ ૨

૧ **ચરમમાં**-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દ્રષ્ટિ ૩, ભવ્ય ૧ દંડક ૨૪, પક્ષ ૨.

૨ *અચરમમાં-ભાવ ૪, (ઉપશમ વર્જી), આત્મા ૭ (ચારિત્ર વર્જીને)લબ્ધિ ૫ વીર્ય ૧, બાલવીર્ય, દ્રષ્ટિ ૨ સમકિત દ્રષ્ટિ ને મિથ્યાત્વ દષ્ટિ ભવ્ય ૧ દંડક ૨૪, પક્ષ ૧ કૃષ્ણ

શરીર દ્વારના ૫ ભેદ

૧ ઔદારિકમાં-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દ્રષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૧૦ પક્ષ ૨.

૨ વૈક્રિયમાં-ભાવ ૫, આત્મા ૮. લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દ્રષ્ટિ ૩ ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૧૭ (૧૩ દેવના ૧ નારકીનો, ૧ મનુષ્યનો, ૧ તીર્યંચનો, ૧ વાયરાનો, એવં ૧૭), પક્ષ ૨.

૩ આહારકમાં-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૧ પંડિત વીર્ય દ્રષ્ટિ ૧ સમકિત દ્રષ્ટિ ભવ્ય ૧, દંડક ૧, પક્ષ ૧ શુક્લ

૪ તૈજસ, ૫ કાર્મણમાં-ભાવ ૫, આત્મા ૮, લબ્ધિ ૫, વીર્ય ૩, દ્રષ્ટિ ૩, ભવ્ય અભવ્ય ૨, દંડક ૨૪, પક્ષ ૨.

ગુણસ્થાનક દ્વાર

૧ મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકમાં-ભાવ ત્રણ ઉદય, ક્ષયોપશમ, પારિણામિક, આત્મા ૭-જ્ઞાન અને ચારિત્ર વર્જીને, લબ્ધિ પાંચ, વીર્ય એક તે બાળવીર્ય, દ્રષ્ટિ એક તે મિથ્યાત્વ દ્રષ્ટિ, ભવ્ય અભવ્ય બે, દંડક ચોવીસ પક્ષ બે

૨ સાસ્વાદાન સમદ્રષ્ટિ ગુણસ્થાનકમાં-ભાવ ત્રણ ઉદય, ક્ષયોપશમ ને પારિણામિક, આત્મા સાત તે ચારિત્ર વર્જીને, લબ્ધિ પાંચ, વીર્ય એક તે બાળ વીર્ય, દ્રષ્ટિ એક તે સમકિત દ્રષ્ટિ, ભવ્ય એક, દંડક ઓગણીસ-પાંચ એકેંદ્રિયના વર્જીને, પક્ષ એકતે શુક્લ પક્ષ.

૩ મિશ્ર ગુણસ્થાનકમાં-ભાવ ત્રણ ઉદય, ક્ષયોપશમ ને પારિણામિક, આત્મા ૭ જ્ઞાન ને ચારિત્ર વર્જીને, લબ્ધિ પાંચ વીર્ય એક તે બાળવીર્ય, દ્રષ્ટિ એક તે સમમિથ્યાત્વ દ્રષ્ટિ, ભવ્ય એક, દંડક સોળ તે પાંચ એકેંદ્રિય તથા ત્રણ વિકલેંદ્રિય વર્જીને પક્ષ એક તે શુક્લ પક્ષ

૪ અવ્રતિ સમ્યકત્વદ્રષ્ટિમાં-ભાવ પાંચ, આત્મા સાત તે ચારિત્ર વર્જીને લબ્ધિ પાંચ, વીર્ય એક તે બાળ વીર્ય. દ્રષ્ટિ એક તે સમકિત દ્રષ્ટિ, ભવ્ય એક, દંડક સોળ તે ઉપર મુજબ પક્ષ એક તે શુક્લ પક્ષ.

૫ દેશવિરતિ ગુણસ્થાનકમાં-ભાવ પાંચ, આત્મા સાત દેશથી ચારિત્ર છે. સર્વથા નથી લબ્ધિ પાંચ, વીર્ય એક તે બાળ પંડિત વીર્ય, દ્રષ્ટિ એક તે સમકિત દ્રષ્ટિ, ભવ્ય એક દંડક બે મનુષ્ય ને તીર્યંચ પક્ષ એક તે શુક્લ પક્ષ

*અચરમ એટલે અભવી તથા સિદ્ધ ભગવંત

૬ **પ્રમત્તસંજતિ ગુણસ્થાનકમાં**-ભાવ પાંચ, આત્મા આઠ, લબ્ધિ પાચ, વીર્ય એક તે પંડિત વીર્ય, દ્રષ્ટિ એક તે સમકિત દ્રષ્ટિ, ભવ્ય એક. દંડક એક તે મનુષ્યનો, પક્ષ એક તે શુકલ પક્ષ.

૭ **અપ્ર મત્તસંજતિ ગુણસ્થાનકમાં**-ભાવ પાંચ આત્મા આઠ લબ્ધિ પાંચ વીર્ય એક તે પંડિત વાવ દ્રાષ્ટ એક તે સમકિત દ્રષ્ટિ ભવ્ય એક દંડક એક તે મનુષ્યનો પક્ષ ૧ તે શુકલ પક્ષ.

૮ **નિયટ્ટિબાદર ગુણસ્થાનકમા**-ભાવ પાંચ આત્મા આઠ લબ્ધિ પાચ વીર્ય એક તે પંડિત વીર્ય દ્રષ્ટિ એક તે સમકિત દ્રષ્ટિ ભવ્ય એક દંડક એક તે મનુષ્યનો પક્ષ એક તે શુકલ પક્ષ.

૯ **અનિયટ્ટિબાદર ગુણસ્થાનકમા**-ભાવ પાંચ આત્મા આઠ લબ્ધિ પાંચ વીર્ય એક તે પંડિત વીર્ય દ્રષ્ટિ એક તે સમકિત દ્રષ્ટિ ભવ્ય એક દંડક એક તે મનુષ્યનો પક્ષ એક તે શુકલ પક્ષ.

૧૦ **સૂક્ષમસંપરાય ગુણસ્થાનકમાં**-ભાવ પાંચ આત્મા આઠ લબ્ધિ પાચ વીર્ય એક તે પંડિત વીર્ય દ્રષ્ટિ એક તે સમકિત દ્રષ્ટિ, ભવ્ય એક દંડક એક તે મનુષ્યનો, પક્ષ એક તે શુકલ.

૧૧ **ઉપશાંત મોહનિય ગુણસ્થાનકમાં** ભાવ પાંચ, આત્મા સાત તે કષાય વર્જીને, લબ્ધિ પાંચ, વીર્ય એક તે પંડિત વીર્ય દ્રષ્ટિ એક તે સમકિત દ્રષ્ટિ, ભવ્ય એક દંડક એક તે મનુષ્યનો, પક્ષ એક તે શુકલ પક્ષ.

૧૨ **ક્ષીણ મોહનીય ગુણસ્થાનકમાં**-ભાવ ચાર તે ઉપશમ વર્જીને આત્મા સાત તે કષાય વર્જીને લબ્ધિ પાંચ, વીર્ય એક તે પંડિત વીર્ય દ્રષ્ટિ તે સમકિત દ્રષ્ટિ, ભવ્ય એક, દંડક એકતે મનુષ્યનો, પક્ષ એક તે શુકલ પક્ષ.

૧૩ **સજોગી કેવલી ગુણસ્થાનકમાં**-ભાવ ત્રણ-ઉદય ક્ષાયક ને પારિણામિક, આત્મા સાત તે કષાય વર્જીને, લબ્ધિ પાચ, વીર્ય એક તે પંડિત વીર્ય, દ્રષ્ટિ એક તે સમકિત દ્રષ્ટિ, ભવ્ય એક, દંડક એક તે મનુષ્યનો, પક્ષ એક તે શુકલ પક્ષ

૧૪ **અજોગી કેવલી ગુણસ્થાનકમાં** ભાવ ત્રણ-ઉદય, ક્ષાયક ને પારિણામિક; આત્મા ૭ તે કષાય ને જોગ વર્જીને; લબ્ધિ પાચ; વીર્ય એક તે પંડિત વીર્ય દ્રષ્ટિ એક તે સમકિત દ્રષ્ટિ. ભવ્ય એક; દંડક એક તે મનુષ્યનો પક્ષ એક તે શુકલ પક્ષ.

ઇતિશ્રી બાવન બોલ સંપૂર્ણ.

(૧૯) શ્રોતા અધિકાર

શ્રોતા અધિકાર શ્રી નંદિસૂત્રમા છે તે નીચે મુજબ.—

ગાથા

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭
સેલ ઘણ, કુડગ. ચાલણી, પરિપુણગ, હંસ. મહિસ, મેસે ય;
૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪
મસગ. જલુગ, બિરાલી, જાહગ, ગો, ભોર, આબીરી સા. ૧

ચોદ પ્રકારના શ્રોતા છે તેમા પ્રથમ **સેલ ઘણ** તે પત્થર ઉપર જેમ મેઘ વરસે પણ પત્થર પાણીથી ભીંજાય નહિ. તેમ અકક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિક સાંભળે પણ સમ્યક્ જ્ઞાન પામે નહિ, બુદ્ધ થાય નહિ.

દ્રષ્ટાંત—કુશિષ્ય રૂપી પત્થર, સદ્ગુરૂ રૂપી મેઘ, અને બોધ રૂપી પાણી. મુંગશેલીઆ તથા પુષ્કરાવર્ત્ત મેઘનું દ્રષ્ટાંતઃ જેમ પુષ્કરાવર્ત્ત મેઘથી મુંગશેલીઓ પલળ્યો નહિ તેમ એકેક કુશિષ્ય મહાન્ સંવેગાદિક ગુણયુક્ત આચાર્યના પ્રતિબોધ્યા પણ સમજે નહિ, વૈરાગ્ય રંગ પામે નહિ, માટે તે શ્રોતા છાડવાયોગ્ય છે, એ અવિનિતનો દ્રષ્ટાંત જાણવો.

જેમ કાળી ભૂમિને વિષે મેઘ વરસે તો તે ઘણી ભીંજે તથા પાણી પણ રાખે, તથા ગોધુમાદિક (ઘઉં પ્રમુખ)ની ઘણી નિષ્પત્તિ કરે તેમ વિનિત સુશિષ્ય પણ ગુરૂની ઉપદેશરૂપ વાણી સાભળી હૃદયમાં ધારી રાખે, વૈરાગ્યે કરી ભીંજાય, અને અનેક બીજા ભવ્ય જીવને વિનય ધર્મ વિષે પ્રવર્ત્તાવે માટે તે શ્રોતા આદરવા યોગ્ય છે ૧

૨ કુડગ—કુંભનો દ્રષ્ટાંત, તે કુંભના આઠ ભેદ છે, તેમા પ્રથમ ઘડો સંપૂર્ણ ઘડાના ગુણે કરી વ્યાપ્ત છે તેના ત્રણ ગુણ ૧ તે મધ્યે પાણી ભર્યા થકા કિંચિત્ બહાર જાય નહિ ૨ પોતે શીતળ છે માટે બીજાની પણ તૃષા ઉપશમાવે —શીતળ કરે, ૩ પરની મલિનતા પણ પાણીથી દુર કરે તેમ અકેક શ્રોતા વિનયાદિ ગુણે કરી સંપૂર્ણ ભર્યા છે તે ત્રણ ગુણ કરે, ૧ ગુર્વાદિકનો ઉપદેશ સર્વ ધારી રાખે—કિંચિત્ વિસારે નહિ ૨ પોતે જ્ઞાન પામી શીતલ દશા પામ્યા છે અને ભવ્ય જીવને ત્રિવિધ તાપ શમાવી શીતળ કરે. ભવ્ય જીવની સંદેહરૂપી મલિનતા ટાળે એ શ્રોતા આદરવાયોગ્ય છે

૨ એક ઘડો પડખે કાણો છે તેમા પાણી ભરે તો અડધું પાણી રહે ને અડધું વહી જાય તેમ અકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સાભળે તો અડધુ ધારી રાખે અડધુ વિસરી જાય

૩ એક ઘડો હેઠે કાણો છે તેમાં પાણી ભરે તો સર્વ પાણી વહી જાય પણ રહે નહિ તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સાભળે તો સર્વ વિસારે પણ ધારે નહિ.

૪ એક ઘડો નવો છે તેમાં પાણી ભરે તો થોડે થોડે ઝમીને ખાલી થાય તેમ એકેક શ્રોતા જ્ઞાનાદિ અભ્યાસ કરે પણ થોડે થોડે જ્ઞાન વિસારે

૫ એક ઘડો દુર્ગંધ વાસિત છે તેમાં પાણી ભરે તો પાણીના ગુણને બગાડે, તેમ એકેક શ્રોતા મિથ્યાત્વાદિક દુર્ગંધે કરી વાસિત છે તેમને સૂત્રાદિક ભણાવતાં જ્ઞાનના ગુણને વિણસાડે

૬ એક ઘડો સુગંધે કરી વાસિત છે તેમાં પાણી ભરે તો પાણીના ગુણને વધારે તેમ એકેક શ્રોતા સમકિતાદિક સુગંધે કરી વાસિત છે તેમને સૂત્રાદિક ભણાવતા જ્ઞાનના ગુણને દીપાવે.

૭ એક ઘડો કાચો છે તેમાં પાણી ભરે તો તે ઘડો ભીંજાઇને વિણસી જાય, તેમ એકેક શ્રોતા અલ્પ બુદ્ધિવાળાને સૂત્રાદિકનું જ્ઞાન આપતા તે નયપ્રમુખને નહિ જાણવાથી તે જ્ઞાનથી તથા માર્ગથી ભ્રષ્ટ થાય.

૮ એક ઘડો ખાલી છે તે ઉપર બુઝારૂં ઢાકી વર્ષાકાળે નેવાં હેઠે પાણી ઝીલવા મુકયુ પણ પાણી અંદર આવે નહિ ને તળે પાણી ઘણું થવાથી ઉપર તરે ને વાયરાદિક કરી ભીત પ્રમુખે અથડાઇને ફુટી જાય તેમ એકેક શ્રોતા સદગુરૂની સભામાં વ્યાખ્યાન સાભળવા બેસે પણ ઉંઘ પ્રમુખના યોગે કરી જ્ઞાનરૂપ પાણી હૃદયમાં આવે નહિ ને ઘણી ઉંઘના પ્રભાવે કરી ખોટા ડોળરૂપ વાયરે કરી અથડાય છે, તો સભાથી અપમાન પ્રમુખ પામે તથા ઉંઘમાં પડવાથી પોતાના શરીરને નુકસાન થાય

ઇતિ આઠ ઘડાના દ્રષ્ટાંતરૂપ બીજા પ્રકારના શ્રોતાનું સ્વરૂપ

૩ **ચાલણી**–એકેક શ્રોતા ચાલણી સમાન છે, ચાલણીના બે પ્રકાર એક પ્રકાર એવો છે કે ચાલણી પાણીમાં મુકે ત્યારે પાણીથી સંપૂર્ણ ભરી દેખાય અને ઉપાડી લઇએ ત્યારે ખાલી દેખાય, તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સભામાં સાભળવા બેસે ત્યારે વૈરાગ્યાદિ ભાવનાએ કરી સંપૂર્ણ ભર્યા દેખાય અને સભામાથી ઉઠી બહાર જાય ત્યારે વૈરાગ્ય રૂપ પાણી કિંચિત્ પણ દેખાય નહિ. એ શ્રોત છાંડવાયોગ્ય છે.

બીજો પ્રકાર–ચાલણીએ ઘઉં પ્રમુખનો આટો (લોટ) ચાળવા માંડયો, ત્યારે આટો નીકળી જાય ને કાંકરા પ્રમુખ કચરો રહી જાય તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સાંભળતા ઉપદેશ તથા સૂત્રના ગુણ ગુણ જવા દે, અને સ્ખલના પ્રમુખ અવગુણરૂપ કચરો ગ્રહી રાખે માટે તે છંડવાયોગ્ય છે.

૪ **પરિપુણગ**–તે સુઘરી પક્ષીના માળાનો દ્રષ્ટાંત સુઘરી પક્ષીના માળાથી ઘૃત (ઘી) ગાળતા ઘૃત ઘૃત નીકળી જાય, અને કીટી પ્રમુખ કચરો ગ્રહી રાખે તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્ય પ્રમુખના ગુણ ત્યાગ કરી અવગુણ ગ્રહણ કરે એ શ્રોતા છાંડવા યોગ્ય છે

૫ **હંસ**–હંસને દુધ પાણી એકઠા કરી પીવા માટે આપ્યાં હોય તો તે પોતાની ચાંચમા ખટાશના ગુણે કરી દુધ પીએ ને પાણી ન પીએ, તેમ વિનિત શ્રોતા ગુર્વાદિકના ગુણ ગ્રહે ને અવગુણ ન લે એ આદરણીય છે

૬ **મહિષ**–મેસો જેમ પાણી પીવા માટે જળાશયમા જાય પાણી પીવા જલમાં પ્રથમ પ્રવેશ કરે પછી મસ્તક પ્રમુખે કરી પાણી ડોહળે ને મલમુત્ર કરી પછી પોતે પીવે, પણ શુદ્ધ જળ પોતે ન પીએ, અન્ય યૂથને પણ પીવા ન દે તેમ કુશિષ્ય શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિકમા કલેશરૂપ પ્રશ્નાદિક કરી વ્યાખ્યાન ડોહળે, પોતે શાતપણે સાભળે નહિ ને અન્ય સભાજનોને શાત રસથી સાભળવા ન દે એ છાડવા યોગ્ય છે

૭ **મેષ**–મકરા જેમ પાણી પીવા જલસ્થાનકે નદી પ્રમુખમા જાય, ત્યારે કાઠે રહી પગ નીચા નમાવી પાણી પીએ, ડોહળે નહિ, ને અન્ય યુથને પણ નિર્મલુ પીવા દે, તેમ વિનિત શિષ્ય શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિક નમ્રતા તથા શાંત રસથી સાભળે, અન્ય સભાજનોને સાંભળવા દે, એ આદરણીય છે

૮ **મસગ**–તેના બે પ્રકાર **પ્રથમ** મસગ તે ચામડાની કોથલી તેમા વધારો ભરાય ત્યારે અત્યત ફુલેલી દેખાય પણ તૃષા શમાવે નહિ, પણ વાયરો નીકળી જાય ત્યારે ખાલી થાય તેમ એકેક શ્રોતા અભિમાનરૂપ વાયરે કરી શુષ્ક જ્ઞાનીવત તડાકા મારે પણ પોતાના તથા અન્ય આત્માને શાત રસ પમાડે નહિ એ છાડવા યોગ્ય છે.

બીજો પ્રકાર—મસગ તે મચ્છર નામે જતુ અન્યને ચટકા મારી પરિતાપ ઉપજાવે પણ ગુણ ન કરે અને ખણુજ ઉત્પન્ન કરે તેમ એકેક કુશ્રોતા ગુર્વાદિકને, જ્ઞાન–અભ્યાસ કરાવતા ઘણો પરિશ્રમ આપે તથા કુવચનરૂપ ચટકા મારે પણ ગુણ તે વયાવચ્ચ પ્રમુખ કાંઈ પણ ન કરે અને ચિત્તમા અસમાધિ ઉપજાવે, એ છાડવા યોગ્ય છે.

૯ **જલુગ** તેના બે પ્રકાર-**પ્રથમ પ્રકાર** જલો નામે જંતુ, ગાય પ્રમુખના સ્તનમા વળગે ત્યારે લોહી પીએ પણ દુધ ન પીએ, તેમ એકેક અવિનિત કુશિષ્ય શ્રોતા આચાર્યાદિકના સાથે રહ્યા થકા તેમના છિદ્રો ગવેષે પણ ક્ષમાદીક ગુણ ન ગ્રહણ કરે, માટે છાડવા યોગ છે

બીજો પ્રકાર—જળો નામે જંતુ ગુમડા ઉપર મુકીએ ત્યારે ચટકો મારે ને દુઃખ ઉપજાવે અને સુડદાલ (બગડેલુ) લોહી પીએ ને પછી શાંતિ કરે તેમ એકેક વીનીત શિષ્ય શ્રોતા આચાર્યાદીક સાથે રહ્યા થકા પ્રથમ વચનરૂપ ચટકો ભરે-કાલે અકાલે બહુ અભ્યાસ કરતા મહેનત કરાવે-પછી સદેહરૂપી બિગાડ કાઢી ગુર્વાદિકને શાંતિ ઉપજાવે--પરદેશી રજાવત એ આદરવા યોગ્ય છે.

૧૦ **બિરાલી**-બિલાડી દુધનું ભાજન સીંકાથી ભોંયપર નીચું નાંખીને રજકણ્ સહિત દુધ પીએ, તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્યાદિક પાસેથી સૂત્રાદિક અભ્યાસ કરતાં અવિનય બહુ કરે, તથા પર પાસે પ્રશ્ન પૂછાવી સૂત્રાર્થ ધારે પણ પોતે વિનય કરી ધારે નહિ, માટે તે શ્રોતા છાંડવાયોગ્ય છે.

૧૧ **જાહુગ**-સૅહલો તે તિર્યંચની જાત વિશેષ-તે પ્રથમ પોતાની માતાનું દૂધ થોડે થોડે પીએ તે પાચન થયા પછી વળી થોડું પીએ, એમ થોડે થોડે દૂધથી પોતાના શરીરને પુષ્ટ કરે, પછી મોટા ભુજગના માન મર્દન કરે તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્યાદિક પાસેથી પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે કાલે કાલે થોડે થોડે સૂત્રાદિ અભ્યાસ કરે, અભ્યાસ કરતા ગુર્વાદિકને અત્યંત સતોષ ઉપજાવે, કેમકે આપેલો પાઠ બરાબર અસ્ખલિત કરે ને તે કર્યા પછી વળી બીજી વાર અને ત્રીજી વાર એમ થોડે થોડે લે ને પછી બહુશ્રુત થઇ મિથ્યાત્વી લોકોનાં માન મર્દન કરે, એ આદરવાયોગ્ય છે.

૧૨ **ગો**—ગો તે 'ગાય' ના બે પ્રકાર **પ્રથમ પ્રકાર**—જેમ દૂધવતી ગાયને કોઇ એક શેઠ, પાડોશીને ત્યા આપી ગામ જાય, પણ તે પાડોશી ઘાસ પાણી પ્રમુખ બરાબર ગાયને નહિ આપવાથી ગાય ભૂખે તૃષાએ પીડાઇ થકી દૂધમાં સુકાય, ને દુઃખી થાય, તેમ એકેક અવિનિત શ્રોતા એ ગુર્વાદિકનો આહાર પાણી વૈયાવચ્ચ નહિ કરવાથી તેમનો દેહ ગ્લાનિ પામે ને સૂત્રાદિકમા ઘટાડો થાય ને અપયશ પામે.

બીજો પ્રકાર-એક શેઠ પાડોશીને દૂઝણી ગાય સોંપી ગામ ગયો. પાડોશી એ ઘાસ પાણી પ્રમુખ રૂડે પ્રકારે આપવાથી દૂધમાં વધારો થયો ને તે કીર્ત્તિને પામ્યો, તેમ એકેક વિનિત શ્રોતા (શિષ્ય) ગુર્વાદિકનો આહાર પાણી પ્રમુખ વૈયા-વૃત્યની વિધિએ કરી ગુર્વાદિકને શાતા ઉપજાવે તો તેમને જ્ઞાનમાં વધારો થાય ને તે કીર્ત્તિને પામે એ શ્રોતા આદરવાયોગ્ય છે.

૧૩ **ભેરી**-તેના બે પ્રકાર. **પ્રથમ પ્રકાર** એ છે જે. ભેરીનો વગાડનાર પુરૂષ રાજાના હુકમ પ્રમાણે ભેરી વગાડે તો રાજા ખુશી થઇ તેને પુષ્કળ દ્રવ્ય આપે તેમ વિનિત શિષ્ય તીર્થંકર તથા ગુર્વાદિકની આજ્ઞા પ્રમાણે સૂત્રાદિકની

સ્વાધ્યાય તથા ધ્યાન પ્રમુખ અંગીકાર કરે તો કર્મરૂપ રોગ મટે અને સિદ્ધ ગતિમાં અનંત લક્ષ્મી પામે એ આદરવા યોગ્ય છે.

બીજો પ્રકાર-જેમ ભેરીનો વગાડનાર પુરૂષ રાજાના હુકમ પ્રમાણે ભેરી વગાડે નહિ તો રાજા કોપાયમાન થઇ દ્રવ્ય આપે નહિ તેમ અવિનિત શિષ્ય તીર્થંકરની તથા ગુર્વાદિકની આજ્ઞા પ્રમાણે સૂત્રાદિકની સ્વાધ્યાય, ધ્યાન કરે નહિ તો તેમનો કર્મરૂપ રોગ મટે નહિ અને સિદ્ધ ગતિનું સુખ પામે નહિ એ છાંડવા યોગ્ય છે,

૧૪ આભીરી-પ્રથમ પ્રકાર—આભીર સ્ત્રી-પુરૂષ એક ગ્રામથી પાસેના શહેરમા ગાડવામા ઘૃત ભરી વેચવા ગયાં. ત્યાં બજારમા ઉતારતા ઘૃત ભાજન-વાસણ ફુટી ગયુ, ઘૃત ઢળી ગયુ. પુરૂષે સ્ત્રીને ઘણા ઠપકાવળાં કુવચનો કહ્યા ત્યારે સ્ત્રીએ પણ તે ભર્તાને સામા કુવચનો કહ્યાં. આખરે ઘૃત બધું ઢોળાઈ ગયુ ને બન્ને બહુ શોક કરવા લાગ્યાં, જમીન પરનું ઘૃત પાછળથી લુછી લીધું અને વેચ્યુ, કીંમત મળી તે લઇ સાંજે ગામ જતા ચોરોએ લુંટી લીધી. બહુ નિરાશ થયા. લોકોએ પૂછવાથી સર્વ વૃત્તાન્ત કહ્યો. લોકોએ ઠપકો દીધો, તેમ ગુરુએ વ્યાખ્યાન ઉપદેશમા આપેલ સાર-ઘૃતને લડાઇ ઝગડો કરી ઢોળી નાંખે ને છેવટે કલેશ કરી દુર્ગતિને પામે, આ શ્રોતા છાંડવાયોગ્ય છે.

બીજો પ્રકાર-ઘૃત ભરી શહેરમાં જતા બજારમાં ઉતરતા વાસણ ફુટયું કે તરતજ એકદમ મળી ભેગા થઇ તે ઘૃત ભરી લીધુ પણ બહુ નુકશાન થવા દીધું નહિ. તે ઘૃતને વેચી પૈસા મેળવી સારા સંઘાત સાથે ગામમાં સુખે સુખે જેમ અન્ય સુજ્ઞ પુરૂષો પહોચે, તેમ વિનિત શિષ્ય શ્રોતા ગુરૂ પાસેથી વાણી સાભળી શુદ્ધ ભાનપૂર્વક તે અર્થ સૂત્રને ધારી રાખે, સાચવે. અસ્ખલિત કરે, વિસ્મૃતિ થાય તો ગુરૂ પાસે ફરી ફરી માફી માગી ધારે, પૂછે પણ કકળાટ ઝગડો કરે નહિ, જે ઉપર ગુરૂ પ્રસન્ન થાય, સંયમ-જ્ઞાનની વૃદ્ધિ થાય, પરિણામે સદ્દગતિ મળે, આવા શ્રોતા આદરણીય છે

ઇતિ શ્રોતા અધિકાર સંપૂર્ણ.

(૨૦) અઠાણું બોલનો અલ્પ બહુત્વ

સૂત્ર શ્રી પન્નવણાજી પદ ત્રીજું

અનુક્રમ	અઠાણું બોલનો અલ્પ બહુત્વ મહા દંડક	જીવના ભેદ ૧૪	ગુણસ્થાનક ૧૪	જોગ ૧૫	ઉપયોગ ૧૨	લેશ્યા ૬
૧.	ગર્ભજ મનુષ્ય સર્વથકી થોડા	૨	૧૪	૧૫	૧૨	૬
૨.	મનુષ્યાણી સંખ્યાત ગુણ.	૨	૧૪	૧૩	૧૨	૬
૩.	બાદર તેજસ્કાય પર્યાપ્ત અસખ્યાત ગુણ	૧	૧	૧	૩	૩
૪.	પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવ અસંખ્યાત ગુણ.	૨	૧	૧૧	૬	૧
૫.	ઉપરની ત્રીકના દેવ સંખ્યાત ગુણ.	૨	૨/૩	૧૧	૯	૧
૬.	મધ્ય ત્રીકના દેવ સખ્યાત ગુણ.	૨	૨/૩	૧૧	૯	૧
૭	નીચેની ત્રીકના દેવ સંખ્યાત ગુણ.	૨	૨/૩	૧૧	૯	૧
૮.	બારમાં દેવલોકના દેવ સંખ્યાત ગુણ	૨	૪	૧૧	૯	૧
૯.	અગીયારમાં દેવલોકના દેવ સંખ્યાત ગુણ.	૨	૪	૧૧	૯	૧
૧૦.	દસમા દેવલોકના દેવ સખ્યાત ગુણ.	૨	૪	૧૧	૯	૧
૧૧	નવમા દેવલોકના દેવ સખ્યાત ગુણ	૨	૪	૧૧	૯	૧
૧૨	સાતમી નરકના નારકી અસખ્યાત ગુણ.	૨	૪	૧૧	૯	૧
૧૩.	છઠ્ઠી નરકના નારકી અસખ્યાત ગુણ.	૨	૪	૧૧	૯	૧
૧૪.	આઠમા દેવલોકના દેવ અસંખ્યાત ગુણ.	૨	૪	૧૧	૯	૧
૧૫.	સાતમા દેવલોકના દેવ અસખ્યાત ગુણ	૨	૪	૧૧	૯	૧
૧૬.	પાંચમી નરકના નારકી અસંખ્યાત ગુણ.	૨	૪	૧૧	૯	૨
૧૭.	છઠ્ઠા દેવલોકનાં દેવ અસખ્યાત ગુણ.	૨	૪	૧૧	૯	૧
૧૮.	ચોથી નરકના નારકી અસંખ્યાત ગુણ	૨	૪	૧૧	૯	૧
૧૯.	પાંચમાં દેવલોકના દેવ અસખ્યાત ગુણ.	૨	૪	૧૧	૯	૧
૨૦.	ત્રીજી નરકના નારકીઅસખ્યાત ગુણ	૨	૪	૧૧	૯	૨
૨૧.	ચોથા દેવલોકના દેવ અસખ્યાત ગુણ.	૨	૪	૧૧	૯	૧
૨૨.	ત્રીજા દેવલોકના દેવ અસખ્યાત ગુણ.	૨	૪	૧૧	૯	૧
૨૩.	બીજી નરકના નારકી અસંખ્યાત ગુણ.	૨	૪	૧૧	૯	૧

૨૪. સંમૂર્છિમ મનુષ્ય—અશાશ્વત અસંખ્યાત ગુણ.	૧	૧	૩	૪	૩
૨૫ બીજા દેવલોકના દેવ અસંખ્યાત ગુણ.	૨	૪	૧૧	૯	૧
૨૬. બીજા દેવલોકની દેવી સંખ્યાત ગુણ	૨	૪	૧૧	૯	૧
૨૭. પહેલા દેવલોકના દેવ સંખ્યાત ગુણ.	૨	૪	૧૧	૯	૧
૨૮. પહેલા દેવલોકની દેવી સંખ્યાત ગુણ.	૨	૪	૧૧	૯	૧
૨૯. ભવનપતિના દેવ અસંખ્યાત ગુણ.	૩	૪	૧૧	૯	૪
૩૦. ભવનપતિની દેવી સંખ્યાત ગુણ.	૨	૪	૧૧	૯	૪
૩૧. પહેલી નરકના નારકી અસંખ્યાત ગુણ.	૩	૪	૧૧	૯	૧
૩૨. ખેચર પુરૂષ તિર્યંચ યોનિ અસંખ્યાત ગુણ	૨	૫	૧૩	૯	૬
૩૩. ખેચરની સ્ત્રી સંખ્યાત ગુણ	૨	૫	૧૩	૯	૬
૩૪ સ્થલચર પુરૂષ સંખ્યાત ગુણ.	૨	૫	૧૩	૯	૬
૩૫. સ્થલચરની સ્ત્રી સંખ્યાત ગુણ	૨	૫	૧૩	૯	૬
૩૬. જલચર પુરૂષ સંખ્યાત ગુણ	૨	૫	૧૩	૯	૬
૩૭. જલચરની સ્ત્રી સંખ્યાત ગુણ.	૨	૫	૧૩	૯	૬
૩૮, વાણવ્યતરના દેવસંખ્યાત ગુણ	૩	૪	૧૧	૯	૪
૩૯. વાણવ્યંતરની દેવી સંખ્યાત ગુણ	૨	૪	૧૧	૯	૪
૪૦. જ્યોતિષીના દેવ સંખ્યાત ગુણ	૨	૪	૧૧	૯	૧
૪૧. જ્યોતિષીની દેવી સંખ્યાત ગુણ	૨	૪	૧૧	૯	૧
૪૨, ખેચર નપુસક તિયચ યોની સંખ્યાત ગુણ	૨/૪	૫	૧૩	૯	૬
૪૩. સ્થલચર નપુંસક સંખ્યાત ગુણ,	૨/૪	૫	૧૩	૯	૬
૪૪. જલચર નપુંસક સંખ્યાત ગુણ.	૨/૪	૫	૧૩	૯	૬
૪૫. ચૌરિંદ્રિય પર્યાપ્ત સંખ્યાત ગુણ.	૧	૧	૨	૪	૩
૪૬. પચેંદ્રિય પર્યાપ્ત વિશેષાધિક.	૧	૧૨	૧૪	૧૦	૬
૪૭ બેઇંદ્રિય પર્યાપ્ત વિશેષાધિક.	૧	૧	૨	૩	૩
૪૮. ત્રિઇંદ્રિય પર્યાપ્ત વિશેષાધિક.	૧	૧	૨	૩	૩
૪૯. પચેંદ્રિય અપર્યાપ્ત અસંખ્યાત ગુણ.	૨	૩	૫	૮–૯	૬
૫૦ ચૌરિંદ્રિય અપર્યાપ્ત વિશેષાધિક	૧	૨	૩	૬	૩
૫૧ ત્રિઇંદ્રિય અપર્યાપ્ત વિશેષાધિક.	૧	૨	૩	૫	૩
૫૨. બેઇંદ્રિય અપર્યાપ્ત વિશેષાધિક.	૧	૨	૩	૫	૩
૫૩. પ્રત્યેક શરીરી બાદર વનસ્પતિકાય પર્યાપ્ત અસંખ્યાત ગુણ.	૧	૬	૧	૩	૩
૫૪. બાદર નિગોદ પર્યાપ્તના શરીક અસંખ્યાત ગુણ	૧	૧	૧	૩	૩

૫૫. બાદર પૃથ્વીકાય પર્યાપ્ત અસંખ્યાત ગુણ.	૧	૧	૧	૩	૩
૫૬. બાદર અપકાય પર્યાપ્ત અસંખ્યાત ગુણ.	૧	૧	૧	૩	૩
૫૭. બાદર વાયુકાય પર્યાપ્ત અસંખ્યાત ગુણ.	૧	૧	૪	૩	૩
૫૮. બાદર તેજસ્કાય અર્પાપ્ત અસંખ્યાત ગુણ	૧	૧	૩	૩	૩
૫૯, પ્રત્યેક શરીરી બાદર વનસ્પતિકાય અપર્યાપ્ત અસખ્યાત ગુણ.	૧	૧	૩	૩	૪
૬૦. બાદર નિગોદ અપર્યાપ્તના શરીર અસંખ્યાત ગુણ	૧	૧	૩	૩	૩
૬૧. બાદર પૃથ્વીકાય અપર્યાપ્ત અસખ્યાત ગુણ	૧	૧	૩	૩	૩
૬૨. બાદર અપકાય અપર્યાપ્ત અસખ્યાત ગુણ.	૧	૧	૩	૩	૪
૬૩. બાદર વાયુકાય અપર્યાપ્ત અસખ્યાત ગુણ.	૧	૧	૩	૩	૩
૬૪. સૂક્ષ્મ તેજસ્કાય અપર્યાપ્ત અસખ્યાત ગુણ.	૧	૧	૩	૩	૩
૬૫ સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાય અપર્યાપ્ત વિશેષાધિક.	૧	૧	૩	૩	૩
૬૬. સૂક્ષ્મ અપકાય અપર્યાપ્ત વિશેષાધિક	૧	૧	૩	૩	૩
૬૭. સૂક્ષ્મ વાયુકાય અપર્યાપ્ત વિશેષાધિક	૧	૧	૩	૩	૩
૬૮. તેજસ્કાય અપર્યાપ્ત સખ્યાત ગુણ.	૧	૧	૧	૩	૩
૬૯, સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાય પર્યાપ્ત વિશેષાધિક	૧	૧	૧	૩	૩
૭૦, સૂક્ષ્મ અપકાય પર્યાપ્ત વિશેષાધિક	૧	૧	૧	૩	૩
૭૧, સૂક્ષ્મ વાયુકાય અપર્યાપ્ત વિશેષાધિક.	૧	૧	૧	૩	૩
૭૨. સૂક્ષ્મ નિગોદ અપર્યાપ્તના શરીર સખ્યાત ગુણ	૧	૧	૩	૩	૩
૭૩. સૂક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્તના શરીર સંખ્યાત ગુણ	૧	૧	૧	૩	૩
૭૪. અભવ્ય જીવ અનંત ગુણ	૧૪	૧	૧૩	૬	૬
૭૫ સમ્યક્ દષ્ટિ પ્રતિપાતી અનત ગુણ	૧૪	૧૪	૧૫	૧૨	૬
૭૬, સિદ્ધ અનંતગુણ	૦	૦	૦	૨	૦
૭૭, બાદર વનસ્પતિકાય પર્યાપ્ત અનંતગુણ.	૧	૧	૧	૩	૩
૭૮, બાદર જીવ પર્યાપ્ત વિશેષાધિક.	૬	૧૪	૧૫	૧૨	૬
૭૯. બાદર વનસ્પતિકાય અપર્યાપ્ત અસંખ્યાત ગુણ	૧	૧	૩	૩	૪
૮૦. બાદર જીવ અપર્યાપ્ત વિશેષાધિક.	૬	૩	૫	૯	૬
૮૧. સમુચ્ચય બાદર જીવ વિશેષાધિક	૧૨	૧૪	૧૫	૧૨	૬
૮૨. સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાય અપર્યાપ્ત અસંખ્યાત ગુણ	૧	૧	૩	૩	૩
૮૩, સૂક્ષ્મ જીવ અપર્યાપ્ત વિશેષાધિક.	૧	૧	૩	૩	૩
૮૪. સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાય પર્યાપ્ત સંખ્યાત ગુણ.	૧	૧	૧	૩	૩

૮૫. સુક્ષ્મ જીવ પર્યાપ્ત વિશેષાધિક.	૧	૧	૧	૩	૩
૮૬. સમુચ્ચય સુક્ષ્મ જીવ વિશેષાધિક	૨	૧	૩	૩	૩
૮૭. ભવ્ય સિદ્ધ જીવ વિશેષાધિક.	૧૪	૧૪	૧૫	૧૨	૬
૮૮. નિગોદના જીવ વિશેષાધિક,	૪	૧	૩	૩	૩
૮૯. સમુચ્ચય વનસ્પતિકાય જીવ વિશેષાધિક	૪	૧	૩	૩	૪
૯૦. એકેંદ્રિય જીવ વિશેષાધિક.	૪	૧	૫	૩	૪
૯૧. તિર્યંચ યેનિના જીવ વિશેષાધિક	૧૪	૫	૧૩	૯	૬
૯૨. મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ જીવ વિશેષાધિક.	૧૪	૧	૧૩	૯	૬
૯૩. અવિરત જીવ વિશેષાધિક,	૧૪	૪	૧૩	૯	૬
૯૪. સકષાયી જીવ વિશેષાધિક.	૧૪	૧૦	૧૫	૧૦	૬
૯૫ છદ્મસ્થ જીવ વિશેષાધિક.	૧૪	૧૨	૧૫	૧૦	૬
૯૬. સયોગી જીવ વિશેષાધિક.	૧૪	૧૩	૧૫	૧૨	૬
૯૭. સંસારસ્થ જીવ વિશેષાધિક.	૧૪	૧૪	૧૫	૧૨	૬
૯૮. સર્વ જીવ વિશેષાધિક.	૧૪	૧૪	૧૫	૧૨	૬

ઇતિ અઠાણું બોલનો અલ્પ બહુત્વ સંપૂર્ણ

(૨૧) પુદ્દગલ પરાવર્ત્ત

ભગવતી સૂત્રના ૧૨મા શતકના ૪થા ઉદ્દેશમાં પુદ્દગલ પરાવર્ત્તનો વિચાર છે, તે નીચે મુજબ :-

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬
નામ, ગુણ, ત્તિ સંખ્ખં, ત્તિ ઠાણું, કાલ, કાલોવમં ચ;
૭ ૮ ૯
કાલઅપ્પબહુ. પુગ્ગલ મઝ પુગ્ગલં, પુગ્ગલકરણું અપ્પબહુ. ૧

પુદ્દગલ પરાવર્ત્ત એ વિષય સમજવાને ૯ દ્વારે કરી સ્પષ્ટીકરણ કરી કહે છે.

૧ નામ દ્વાર-૧ ઔદારિક પુદ્દગલ પરાવર્ત, ૨ વૈક્રિય પુદ્દગલ પરાવર્ત, ૩ તેજસ પુદ્દગલ પરાવર્ત, ૪ કાર્મણ પુદ્દગલ પરાવર્ત, ૫ મનો પુદ્દગલ પરાવર્ત, ૬ વચન પુદ્દગલ પરાવર્ત, ૭ શ્વાસોચ્છવાસ પુદ્દગલ પરાવર્ત.

૨ **ગુણ દ્વાર**—પુદ્‌ગલ પરાવર્ત એટલે શુ, તે કેમ, કેટલા પ્રકારે ને શી રીતે સમજવુ, એ સહજ પ્રશ્ન શિષ્ય બુદ્ધિથી થાય છે ત્યારે ગુરૂ એમ સમજાવે છે કે જીવે આ જગત્‌-વિશ્વમા જેટલા પુદ્‌ગલો છે તે સર્વને લઇ લઇને મુકયાં છે મુકી મુકીને ફરી ફરી લીધાં છે, એટલે કે, **પુદ્‌ગલ પરાવર્ત્ત** શબ્દનો અર્થ એ છે કે **પુદ્‌ગલ**=ઝીણામા ઝીણા રજકણથી માડીને સ્થૂલમાં સ્થૂલ જે પુદ્‌ગલ, તે **સર્વમાં** અગર તે **સર્વથી** જીવે **પરાવર્ત્ત**=સમગ્ર પ્રકારે ફરવું કર્યું, સર્વમા ભ્રમણ કર્યુ, ને તે પુદ્‌ગલો ઓદારિકપણે (ઔદારિક શરીરમાં રહી ઔદારિક યોગ્ય પુદ્‌ગલ ગ્રહણ કરે તે) વૈક્રિયપણે (વૈક્રિય શરીરમા રહી વૈક્રિય યોગ્ય પુદ્‌ગલ ગ્રહણ કરે તે) તેજસપણે ઉપર કહ્યા તે સાતેપણે, જીવે લીધા છે ને મુકયા છે તે પણ સૂક્ષ્મપણે ને બાદરપણે લીધા છે ને મુકયા :છે. દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી કાળથી ભાવથી એમ ચારે પ્રકારે જીવે પુદ્‌ગલ પરાવર્ત કર્યા છે, તે સ્પષ્ટ નીચે પ્રમાણે

પુદ્‌ગલ પરાવર્તના બે ભેદ-- ૧ બાદર ને ૨ સુક્ષ્મ, તે ૧ દ્રવ્યથી, ૨ ક્ષેત્રથી, ૩ કાળથી ૪ ભાવથી

૧ **દ્રવ્યથી બાદર પુદ્‌ગલ પરાવર્ત**—ને જગત્‌માંના સર્વ પુદ્‌ગલો ઔદારીકપણે, વૈક્રિયપણે, એમ સાતે પ્રકારે પુદ્‌ગલો પૂરા કરે, પણ અનુક્રમે નહિ, એટલે કે ઓદારિકપણે પુદ્‌ગલો પૂરા કર્યા પહેલા વૈક્રિયપણે લે વા તેજસપણે લે ગમે તે પુદ્‌ગલ પરાવર્તપણે વચમા લઇ પછી ઔદારીકપણાના લીધા પુદ્‌ગલો પૂરા કરે એમ સાતે પ્રકારે અવળા સવળા જગતના સર્વ પુદ્‌ગલોને પૂર્ણ કરે તેને બાદર પુદ્‌ગલ પરાવર્ત કહીએ

૨ **દ્રવ્યથી સૂક્ષ્મ પુદ્‌ગલ પરાવર્ત**—તે જગત્‌માના સર્વ પુદ્‌ગલોને ઔદારિકપણે પુર્ણ કરે, પછી વૈક્રિયપણે, પછી તેજસપણે, એમ એક પછી એક અનુક્રમે કરી સાતે પુદ્‌ગલ પરાવર્તપણે પુર્ણ કરે તેને સૂક્ષ્મ પુદ્‌ગલ પરાવર્ત કહીએ

૩ **ક્ષેત્રથી બાદર પુદ્‌ગલ પરાવર્ત**—ને ચૌદ રાજલોકના જેટલા આકાશ પ્રદેશ છે, તે સર્વ આકાશ પ્રદેશને દરેક પ્રદેશે મરી મરીને અનુક્રમ વિના ગમે તેમ કરી પૂર્ણ કરે,

૪ **ક્ષેત્રથી સૂક્ષ્મ પુદ્‌ગલ પરાવર્ત**—ને ચૌદ રાજલોકના આકાશ પ્રદેશને, અનુક્રમે એક પછી એક –૧–૨–૩–૪–૫–૬–૭–૮–૯–૧૦ એમ દરેક પ્રદેશમાં મરીને પૂર્ણ કરે, તેમાં પહેલા પ્રદેશે મરીને ત્રીજા પ્રદેશે મરે અથવા ૫મા ૮મા ગમે તે પ્રદેશે મરે તે પુદ્‌ગલ પરાવર્ત કરવામાં ન ગણાય, અનુક્રમે દરેક પ્રદેશે મરી સમસ્ત લોક પૂર્ણ કરે.

૫ **કાલથી બાદર પુદ્ગલ પરાવર્ત્ત**–તે એક કાલચક્ર (જેમા ઉત્સર્પિણી ને અવસર્પિણી સમાય) તેના પ્રથમ સમયે મરે પછી બીજા કાલચક્રના બીજા સમયે મરે કે ગમે તો ત્રીજા સમયે મરે એમ ત્રીજા કાલચક્રના ગમે તે સમયે મરે એટલે કે એક કાલચક્રના જેટલા સમય થાય, તેટલા કાલચક્રના એક એક સમયે મરી એક કાલચક્ર પૂર્ણ કરે

૬ **કાલથી સૂક્ષ્મ પુદ્ગલ પરાવર્ત**–તે કાલચક્રના પ્રથમ સમયે મરે, તેમ બીજા કાલચક્રના બીજા સમયે મરે, ત્રીજા કાલચક્રના ત્રીજા સમયે મરે, ચોથા કાલચક્રના ચોથા સમયે મરે, વચમા નિયમ વિના ગમે તે સમયે મરે તે હિસાબમા ન ગણાય, એમ એક કાલચક્રના જેટલા સમય તેટલા કાલચક્રના અનુક્રમે નિયમિત સમયે મરે

૭ **ભાવથી બાદર પુગલ પરાવર્ત**–તે જીવના અસખ્યાત પરિણામ છે તે પ્રથમ પરિણામે મરે, પછી ગમે તે ૩–૨–૫–૪–૭–૯ એમ અનુક્રમ વિના દરેક પરિણામે મરી અસંખ્યાત પરિણામ પૂર્ણ કરે

૮ **ભાવથી સૂક્ષ્મ પુદ્ગલ પરાવર્ત**-જીવના અસખ્યાત પરિણામ છે, તે પ્રથમ પરિણામે મરે પછી વચમા ગમે તેટલો વખત ગયા પછી, ૨ જા પરિણામે એમ અનુક્રમે ૩જા પરિણામે, ૪થા પરિણામે એમ અસખ્ય પરિણામ મરી મરી પુર્ણ કરે,

ઇતિ ગુણદ્વાર

૩જો–ત્રિસંખ્યો દ્વાર

૧ **પુદ્ગલ પરાવર્ત**–સર્વ જીવે કેટલા કર્યા ૨ એક વચને–એક જીવે ૨૪ દડકમા કેટલા પુદ્ગલ પરાવર્ત કર્યા, ૩ બહુ વચને સર્વ જીવે–૨૪ દડકે કેટલા પુદ્ગલ પરાવર્ત કર્યા.

૧ **સર્વ જીવે**–ઔદારિક પુદગલ પરાવર્ત, વૈક્રિય પુદગલ પરાવર્ત, તેજસ પુદગલ પરાવર્ત એ સાતે પુદગલ પરાવર્ત અનત અનત વાર કર્યા, ૭

૨ **એક વચને**–ને એક જીવે- એક નારક જીવે ઔદારિક પુદગલ પરાવર્ત વૈક્રિય પુદગલ પરાવર્ત એ સાતે પુદગલ પરાવર્ત અતિત (ગયા) કાલે અનત અનંત વાર કર્યા, ભવિષ્ય કાલે કોઈ પુદગલ પરાવર્ત કરશે નહિ, (મોક્ષ જશે તે) કોઇ કરશે. જે કરશે તે જઘન્ય ૧–૨–૩ પુદગલ પરાવર્ત કરશે, ઉત્કૃષ્ટ અનંત કરશે એમ ભવનપતિ વગેરે ૨૪ દંડકના એક એક જીવે સાત પુદગલ પરાવર્ત ગયા

કાલે અનંત કર્યા, કેટલાકો ભવિષ્ય કાલે કરશે નહિ, મોક્ષ જશે–તે માટે જે કરશે તે ૧–૨–૩ ઉત્કૃષ્ટ અનંત કરશે સાત પુદ્ગલ પરાવર્ત, ૨૪ દંડક માથે ગણતાં ૧૬૮ (પ્રશ્ન) થાય.

૩ **બહુવચને**–તે સર્વ જીવે–સર્વ નારક જીવે પૂર્વ કાલે ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્ત, એ સાતે પુદ્ગલપરાવર્ત અનંત અનંત કર્યા. ભવિષ્યકાલે ઘણાઓ અનંત કરશે એમજ ૨૪ દંડકના બહુ જીવોએ અનંત પુદ્ગલ પરાવર્ત કર્યા ને ભવિષ્યકાલમાં કરશે તેના પણ ૧૬૮ (પ્રશ્ન) થાય છે.

૭+૧૬૮+૧૬૮=૩૪૩ (પ્રશ્ન) થાય છે

૪ થા ત્રિસ્થાનક દ્વાર

૧ એક જીવે કયા કયા સ્થાને કયા કયા પુદ્ગલ પરાવર્ત કર્યા, કયા કયા પુદ્ગલ પરાવર્ત કરશે, ૨ બહુ જીવે કયા કયા સ્થાને પુદ્ગલ પરાવર્ત કર્યા, કરશે. ૩ સર્વ જીવે કયા કયા દંડકમા કયા કયા પુદ્ગલ પરાવર્ત કર્યા.

૧ **એક વચને**–તે એક જીવે નારકપણે ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્ત કર્યું નથી કરશે નહિ વૈક્રિય પુદ્ગલ પરાવર્ત કર્યું છે, કરશે. જે કરશે તે જઘન્ય ૧–૨–૩ ઉત્કૃષ્ટ અનંત કરશે. એમ તૈજસ પુદ્ગલ પરાવર્ત, કાર્મણ પુદ્ગલ પરાવર્ત યાવત્ શ્વાસોશ્વાસ પુદ્ગલ પરાવર્ત્ત કર્યા ને હવે પછી કરશે ને ઉપર પ્રમાણે, એમ **અસુર કુમારપણે, પૃથ્વીપણે** યાવત્ વૈમાનિકપણે પૂર્વે ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્ત યાવત્ શ્વવાસોશ્વાસ પુદગલ પરાવર્ત કર્યા તે કરશે. (તે સમજવાનું એ છે કે જે દંડકમા જે જે પુદગલ પરાવર્ત હોય તે કરે–ન હોય તે ન કરે) એક **નૈરયિક જીવે** ૨૪ દંડકમા રહી સાત સાત (હોય તો હા, નહિ તો ના) પુદગલ પરાવર્ત કર્યા તે ૨૪×૭=૧૬૮ થયા. તો એમ ૨૪ દંડકને જીવ ૨૪ દંડકમાં રહી સાત સાત પુદ્ગલ પરાવર્ત કરે. તે ૧૬૮×૨૪=૪૦૩૨ પ્રશ્ન પુદગલ પરાવર્તના થાય છે.

૨ **બહુવચને**–તે સર્વ જીવે નૈરયિકપણે ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્ત નથી કર્યું, નહિ કરશે. વૈક્રિય પુદગલ પરાવર્ત યાવત્ શ્વાસોશ્વાસ પુદગલ પરાવર્ત કર્યા કરશે, એમજ અસુરકુમારપણે પૃથ્વીપણે યાવત્ વૈમાનિકપણે, જે જે ઘટે તે તે પુદગલ પરાવર્ત કર્યા ને કરશે, એમ ૨૪ દંડકમાં બહુ જીવે પુદગલ પરાવર્ત સાત સાત કર્યા કર્યા કરશે પૂર્વ પ્રમાણે આને પણ ૪૦૩૨ પ્રશ્ન થાય છે.

૪ કયા કયા દંડકમાં પુદ્ગલ પરાવ-ર્ત કર્યા—તે સર્વ જીવે પાચ એકેંદ્રિય ત્રણ વિકલેંદ્રિય, તિર્યંચ પચેંદ્રિય ને મનુષ્ય, એ દશ દડકમા ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવ-ર્ત અનંત અનત વાર કર્યા ૧ નૈરયિક, ૧૦ ભવનપતિ, ૧૨ વાયુ કાય ૧૩, સન્ની તિર્યંચ પંચેદ્રિય પર્યાપ્ત ૧૪ સન્ની મનુષ્ય પર્યાપ્ત ૧૫ વાણવ્ય-તર. ૧૬ જ્યોતિષી, ૧૭ વૈમાનિક એ ૧૭ દડકમાં સર્વ જીવે વૈક્રિય પુદ્ગલ પરાવ-ર્ત અનત અનંત વાર કર્યા ૨૪ દડકમા તેજસ પુદ્ગલ પરાવ-ર્ત કાર્મણ પુદ્ગલ પરાવ-ર્તને શ્વાસોશ્વાસ પુદ્ગલ પરાવ-ર્ત સર્વ જીવે અનત અનત વાર કર્યા ૧૪ નૈરયિક દેવના દંડક, ૧૫ સન્ની તિર્યંચ પંચેંદ્રિય, ૧૬ સન્ની મનુષ્ય એ ૧૬ દંડકમા સર્વ જીવે મન પુદ્ગલ પરાવ-ર્ત અનત અનત વાર કર્યા

પાચ એકેંદ્રિય વિના ૧૯ દંડકમા સર્વ જીવે વચન પુદ્ગલ પરાવ-ર્ત કર્યા એ ૧૩૪ પ્રશ્ન થાય છે ત્રણે સ્થાનકના આઠ હજાર એકસો ને અઠાણુ પ્રશ્ન થાય છે. **ઇતિ ત્રિસ્થાનક દ્વાર**

૫ કાલદ્વાર—અનંત ઉત્સર્પિણી અનંત અવસર્પિણી જાય ત્યારે એક ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવ-ર્ત થાય એમ વૈક્રિય પુદ્ગલ પરાવ-ર્ત એટલો કાલ જતા થાય છે, સાતે પુદ્ગલ પરાવ-ર્તમા અનત અનંત કાલચક્ર વહી જાય છે **ઇતિ કાલદ્વાર.**

૬ કાલની ઉપમા—કાલ (વખત) સમજવાને દષ્ટાત આપે છે, તેમા પ્રથમ પરમાણુથી શરૂ કરે છે. પરમાણું તે ઝીણામા ઝીણો રજ કણ, જે રજ કણ રજ કણ અતીંદ્રિય (ઇંદ્રિયને અગમ્ય) છે, જેનો ભાગ, ખડ કે કટકો કોઇ પણ શસ્ત્રથી કે કોઇ પણ રીતે થઇ શકે નહિ ઘણોજ ઝીણો સૂક્ષ્મમા સૂક્ષ્મ એવો જે ભાગ તે પરમાણું એ ૧ અનંત સૂક્ષ્મ પરમાણુએ એક વ્યવહાર પરમાણું થાય ૨ અનંત વ્યવહાર પરમાણુંએ એક ઉષ્ણ સ્નિગ્ધ પરમાણુ થાય, ૩ અનંત ઉષ્ણ સ્નિગ્ધ પરમાણુંએ એક શીત સ્નિગ્ધ પરમાણુ થાય, ૪ આઠ સ્નિગ્ધ પર-માણુંએ એક ઉર્ધ્વરેણુ થાય, ૫ આઠ ઉર્ધ્વરેણુએ એક ત્રસરેણું થાય, ૬ આઠ ત્રસરેણુએ એક રથરેણુ થાય, ૭ આઠ રથરેણુએ દેવ-ઉત્તર કુરૂ મનુષ્યનો એક વાલાગ્ર થાય, ૮ તે આઠ વાલાગ્રએ હરિ-રમકવર્ષના મનુષ્યનો એક વાલાગ્ર થાય, ૯ તે આઠ વાલાગ્રે હેમવય હિરણ્યવય મનુષ્યનો એક વાલાગ્ર થાય, ૧૦ તે આઠ વાલાગ્રે પૂર્વ વિદેહ, પશ્ચિમ વિદેહ મનુષ્યનો એક વાલાગ્ર થાય, ૧૧ તે આઠ વાલાગ્રે ભરત ઐરવત મનુષ્યનો એક વાલાગ્ર થાય ૧૨ તે આઠ વાલાગ્રે એક લીખ ૧૩ આઠ લીખે એક જૂ ૧૪ આઠ જૂએ એક અર્ધજવ, ૧૫ આઠ અર્ધજવે

એક ઉત્સેધ અંગુલ, ૧૬ ઉત્સેધ અંગુલે એક પગનુ પહોળપણું, ૧૭ બે પગ પહોળપણે એક વેંત ૧૮ બે વેંતે એક હાથ. બે હાથે થીક કુક્ષિ ૧૯ બે કુક્ષિએ એક ધનુષ્ય, ૨૦ બે હજારે ધનુષ્યે એક ગાઉ. ૨૧ તે ચાર ગાઉએ એક યોજન, તે એક યોજનનો કૂવો, લાબો પહોળો ને ઉંડો જાણે કે હોય તેમ કલ્પીએ, ને તેમા દેવ–ઉત્તરકુરૂ મનુષ્યના વાળ–એક એક વાળના અસખ્ય ખંડ કરીએ, તે અસખ્ય ખંડવાળા વાળોથી તળાથી તે ઉપર સુધી સજ્જડ–ગાઢ ઠાસીને તે કુવો ભર્યો હોય કે જેના પરથી ચક્રવર્તીનુ લશ્કર ચાલ્યું જાય, પણ એક વાળ નમે નહિ, નદીનો પ્રવાહ ધોધમાર ચાલ્યો જાય, પણ અંદર પાણી ઉતરી શકે નહિ. કદાચ અગ્નિ પણ તે ઉપર લાગે પણ અંદર જઈ શકે નહિ, તેવા કુવામાથી સો સો વર્ષે ફક્ત એક વાળ ખંડ કહાડે ને સો સો વર્ષે એક એક ખંડ કહાડતા જ્યારે તે કુવો ખાલી થાય, તેટલામા જેટલો વખત જાય, તેને શાસ્ત્રકાર એક પલ્ય કહે છે, ને તેવા દશ કોડા કોડ પલ્યે એક સાગર થાય છે, વીશ કોડા કોડ સાગર સમાય તેટલા વખતે એક કાલચક્ર થાય છે

ઇતિ કાલઉપમા દ્વાર

૭ કાલ અલ્પ બહુત્વ દ્વાર–૧ અનંત કાલચક્ર જાય ત્યારે એક કાર્મણ પુદ્‌ગલ પરાવર્ત થાય, ૨ અનંત કાર્મણ પુદ્‌ગલ પરાવર્ત થાય ત્યારે તેજસ પુદ્‌ગલ પરાવર્ત થાય. ૩ અનંત તેજસ પુદ્‌ગલ પરાવર્ત જાય ત્યારે એક ઔદારિક પુદ્‌ગલ પરાવર્ત થાય ૪ તે અનત જાય ત્યારે એક શ્વાસોશ્વાસ પુદ્‌ગલ પરાવર્ત થાય ૫ તે અનત જાય ત્યારે એક મન પુદ્‌ગલ પરાવર્ત થાય ૬ તે અનત જાય ત્યારે એક વચન પુદ્‌ગલ પરાવર્ત થાય ૭ તે અનંત જાય ત્યારે એક વૈક્રિય પુદ્‌ગલ પરાવર્ત થાય

ઇતિ કાલ અલ્પ બહુત્વ દ્વાર

૮ પુદ્‌ગલ મધ્યે પુદ્‌ગલ પરાવર્ત્ત જાય તે–૧ એક કાર્મણ પુદ્‌ગલ પરાવર્તમા અનત કાલચક્ર જાય, ૨ એક તૈજસ પુદ્‌ગલ પરાવર્તમા અનંત કાર્મણ પુદ્‌ગલ પરાવર્ત જાય. ૩ એક ઔદારિક પુદ્‌ગલ પરાવર્તમા અનંત તેજસ પુદ્‌ગલ પરાવર્ત જાય ૪ એક શ્વાસોશ્વાસ પુદ્‌ગલ પરાવર્તમા અનત ઔદારિ

* અસખ્ય સમયે એક આવલિકા, સંખ્યાત આવલિકાએ એક ઉશ્વાસ સંખ્યાત આવલિકાએ એક નિશ્વાસ, બે મળી એક પ્રાણ, સાત પ્રાણે એક સ્તોક (જરા–થોડા વખત), સાત સ્તોકે–એક લવ (બે કાષ્ટાનું માપ), ૭૭ લવે એક મુહૂર્ત, ત્રીસ મુહૂર્તે અહોરાત્રિ, ૧૫ અહોરાત્રિએ એક પક્ષ, બે પક્ષે માસ, બાર માસે એક વર્ષ

પુદ્ગલ પરાવર્ત જાય, ૫ એક મનઃ પુદ્ગલ પરાવર્તમા અનત શ્વાસોચ્છ્વાસ પુદ્ગલ પરાવર્ત જાય, ૬ એક વચન પુદ્ગલ પરાવર્તમા અનત મન. પુદ્ગલ પરાવર્ત જાય ૭ એક વૈક્રિય પુદ્ગલ પરાવર્તમા અનત વચન પુદ્ગલ પરાવર્ત જાય

ઇતિ પુદ્ગલ મધ્ય પુદ્ગલ પરાવર્ત્ત દ્વાર

૭ પુદ્ગલ પરાવર્ત્ત કર્યા. તેનો અલ્પ બહુત્વ-૧ સર્વ જીવે, સર્વથી થોડા વૈક્રિય પુદ્ગલ પરાવર્ત કર્યા ૨ તેથી વચન પુદ્ગલ પરાવર્ત અનંતગુણ અધિક કર્યા, ૩ તેથી મનઃ પુદ્ગલ પરાવર્ત અનત ગુણ અધિક કર્યા ૪ તેથી શ્વાસોચ્છ્વાસ પુદ્ગલ પરાવર્ત અનત ગુણ અધિક કર્યા ૫ તેથી ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્ત અનંત ગુણ અધિક કર્યા ૭ તેથી કાર્મણ પુદ્ગલ પરાવર્ત અનંતગુણ અધિક કર્યા

ઇતિ પુદ્ગલ કરણ અલ્પ બહુત્વ

ઇતિ પુદ્ગલ પરાવર્ત્ત સંપૂર્ણ

(૨૨) જીવોની માર્ગણાના ૫૬૩ પ્રશ્ન

અનુક્રમ	ક્યાં ક્યાં સ્થાન પર મલે છે તેની માર્ગણાના પ્રશ્નો	નારકીના ૧૪ ભેદ	તિર્યંચના ૪૮ ભેદ	મનુષ્યના ૩૦૩ ભેદ	દેવતાના ૧૯૮ ભેદ
૧	અધોલોકમા કેવલીમા જીવના ભેદ કેટલા	૦	૦	૧	૦
૨	નિશ્ચય એકાવતારીમા	૦	૦	૦	૨
૩	તેજોલેશી એકેદ્રિયમા	૦	૩	૦	૦
૪	પૃથ્વી કાયમાં	૦	૪	૦	૦
૫	મિશ્ર દષ્ટિ તિર્યંચમા	૦	૫	૦	૦
૬	ઉર્ધ્વલોક દેવીમાં	૦	૦	૦	૬
૭	નરકના પર્યાપ્તમાં	૭	૦	૦	૦
૮	બે યોગવાલા તિર્યંચમા	૦	૮	૦	૦
૯	ઉર્ધ્વલોક નોગર્ભજ તેજોલેશ્યામા	૦	૩	૦	૬
૧	એકાંત સમ્યક્ દ્રષ્ટિમાં	૦	૦	૦	૧૦
૧૧	વચનયોગી ચક્ષુઇંદ્રિય તિર્યંચમા	૦	૧૧	૦	૦

૧૨ અધોલોકના ગર્ભજમાં	૦	૧૦	૨	૦
૧૩ વચનયોગી તિર્યંચમા	૦	૧૩	૦	૦
૧૪ અધોલોક વચનયોગી ઔદારિક શરીરમાં	૦	૧૩	૧	૦
૧૫ કેવલીમાં	૦	૦	૧૫	૦
૧૬ ઉર્ધ્વલોક પંચેંદ્રિય તેજોલેશ્યા	૦	૧૦	૦	૬
૧૭ સમ્યક્દ્રષ્ટિ ઘ્રાણેદ્રિય તિર્યંચમાં	૦	૧૭	૦	૦
૧૮ સમ્યક્ દ્રષ્ટિ તિર્યંચમા	૦	૧૮	૦	૦
૧૯ ઉર્ધ્વલોકમાં તેજોલેશ્યાગમાં	૦	૧૩	૦	૦
૨૦ મિશ્રદષ્ટિ ગર્ભજમાં	૦	૫	૧૫	૦
૨૧ ઔદારિક શરીરમાં વૈક્રિય કરવાવાલામા	૦	૬	૧૫	૦
૨૨ એકેંદ્રિય જીવોમા	૦	૨૨	૦	૦
૨૩ અધોલોક મિશ્ર દ્રષ્ટિમા	૭	૫	૧	૧૦
૨૪ ઘ્રાણેંદ્રિય તિર્યંચમા	૦	૨૪	૦	૦
૨૫ અધોલોકમાં વચનયોગી દેવોમા	૦	૦	૦	૨૫
૨૬ ત્રસ તિર્યંચમા	૦	૨૬	૦	૦
૨૭ શુકલલેશી મિશ્ર દ્રષ્ટિમા	૦	૫	૧૫	૭
૨૮ બાદર તિર્યંચ એક સંહનનવાલાંમા	૦	૨૮	૦	૦
૨૯ અધોલોક ત્રસ ઔદારિકમા	૦	૨૬	૩	૦
૩૦ એકાંત મિથ્યાત્વી તિર્યંચમાં	૦	૩૦	૦	૦
૩૧ અધોલોક પુરૂષવેદ ભાષકમાં	૦	૫	૧	૨૫
૩૨ પદ્મલેશી મિશ્રદ્રષ્ટિમા	૦	૫	૧૫	૧૨
૩૩ પદ્મલેશી વચનયોગીમાં	૦	૫	૧૫	૧૩
૩૪ ઉર્ધ્વલોકમા એકાંત મિથ્યાત્વીમાં	૦	૨૮	૦	૬
૩૫ અવધિદર્શન ઔદારિક શરીરમાં	૦	૫	૩૦	૦
૩૬ ઉર્ધ્વલોક એકાંત નપુંસકમા	૦	૩૬	૦	૦
૩૭ અધોલોક પંચેંદ્રિય નપુંસકમા	૧૪	૨૦	૩	૦
૩૮ અધોલોક મનયોગીમા	૭	૫	૧	૨૫
૩૯ અધોલોક એકાંત અસંજ્ઞીમાં	૦	૩૮	૧	૦
૪૦ ઔદારિક શુક્લલેશીમા	૦	૧૦	૩૦	૦
૪૧ શુક્લ લેશી સમ્યક દ્રષ્ટિ અભાષકમાં	૦	૫	૧૫	૨૧
૪૨ શુક્લ લેશી વચનયોગીમાં	૦	૫	૧૫	૨૨
૪૩ ઉર્ધ્વલોકમાં મનયોગીમા	૦	૫	૦	૩૮

૪૪ શુકલ લેશી દેવતાઓમા	૦	૦	૦	૪૪
૪૫ કર્મભુમિ મનુષ્યોમા	૦	૦	૪૫	૦
૪૬ અધોલોકના વચનયોગીમા	૭	૧૩	૧	૨૫
૪૭ શુકલ લેશી ઉર્ધ્વલોકમા અવધિજ્ઞાની	૦	૫	૦	૪૨
૪૮ અધોલોકમા ત્રસ અભાષક	૭	૧૩	૩	૨૫
૪૯ ઉર્ધ્વલોક શુકલ લેશી અવધિ દર્શની	૦	૫	૦	૪૪
૫૦ જ્યોતિષીની આગતિમા	૦	૫	૪૫	૦
૫૧ અધોલોકમાં ઔદારિક શરીરીમા	૦	૪૮	૩	૦
૫૨ ઉર્ધ્વલોક શુકલ લેશી સમ્યક્ દષ્ટિમા	૦	૧૦	૦	૪૨
૫૩ અધોલોકમા એકાત નપુસકવેદમા	૧૪	૩૮	૧	૦
૫૪ ઉર્ધ્વ લોક શુકલ લેશીમા	૦	૧૦	૦	૪૨
૫૫ અધોલોક બાદર નપુસકમા	૧૪	૩૮	૩	૦
૫૬ તિર્છા લોક મિશ્ર દ્રષ્ટિમા	૦	૫	૧૫	૩૬
૫૭ અધોલોક પર્યાપ્તમા	૭	૨૪	૧	૨૫
૫૮ અધોલોક અપર્યાપ્તમા	૭	૨૪	૨	૨૫
૫૯ કૃષ્ણ લેશી. મિશ્ર દ્રષ્ટિમા	૩	૫	૧૫	૩૬
૬૦ અકર્મ ભૂમિ સન્નો મનુષ્યમા	૦	૦	૬૦	૦
૬૧ ઉર્ધ્વ લોક અણાહારકમા	૦	૨૩	૦	૩૮
૬૨ અધોલોક એકાત મિથ્યાત્વીમા	૧	૩૦	૧	૩૦
૬૩ ઉર્ધ્વલોક તથા અધોલોક દેવો મરવાવાલામા	૦	૦	૦	૬૩
૬૪ પદ્મલેશી સમ્યક્ દ્રષ્ટિમા	૦	૧૦	૩૦	૨૪
૬૫ અધોલોક તેજોલેશીમાં	૦	૧૩	૨	૫૦
૬૬ પદ્મલેશીમા	૦	૧૦	૩૦	૨૬
૬૭ મિશ્ર દ્રષ્ટિ દેવતામા	૦	૦	૦	૬૭
૬૮ તેજોલેશી મિશ્ર દ્રષ્ટિમાં	૦	૫	૧૫	૪૮
૬૯ ઉર્ધ્વલોક બાદર શાશ્વતમા	૦	૩૧	૦	૩૮
૭૦ અધોલોકમા અભાષકમાં	૭	૩૫	૩	૨૫
૭૧ અધોલોકમા અવધિદર્શનમા	૧૪	૫	૨	૫૦
૭૨ તીર્થાલોકમા દેવતામા	૦	૦	૦	૨૫
૭૩ અધોલોકમાં બાદર મરવાવાલામાં	૭	૨૮	૩	૨૫

૭૪ મિશ્ર દ્રષ્ટિ નોગર્ભજમાં	૭	૦	૦	૬૭
૭૫ ઉર્ધ્વલોકમાં અવધિ જ્ઞાનમા	૦	૫	૦	૭૦
૭૬ ઉર્ધ્વલોકમાં દેવતાઓમા	૦	૦	૦	૭૬
૭૭ અધોલોકમા ચક્ષુઇંદ્રિય નોગર્ભજમા	૧૪	૧૨	૧	૫૦
૭૮ ઉર્ધ્વ લોકમા નોગર્ભજ સમ્યગ દ્રષ્ટિમાં	૦	૮	૦	૭૦
૭૯ ઉર્ધ્વ લોકમા શાશ્વતમાં	૦	૪૧	૦	૩૮
૮૦ ધાતકી ખંડમાં ત્રસમાં	૦	૨૬	૫૪	૦
૮૧ સમ્યક દ્દષ્ટિદેવતાઓના પર્યાપ્તમા	૦	૦	૦	૮૧
૮૨ શુકલ લેશી સમ્યગ દ્રષ્ટિમા	૦	૧૦	૩૦	૪૨
૮૩ અધોલોકમા મરવાવાલામા	૭	૪૮	૩	૨૫
૮૪ શુકલ લેશી જીવોમાં	૦	૧૦	૩૦	૪૪
૮૫ અધો૦ કૃષ્ણલેશી ત્રસમા	૬	૨૬	૩	૫૦
૮૬ ઉર્ધ્વ લોકમા પુરૂષ વેદમા	૦	૧૦	૦	૭૬
૮૭ ઉર્ધ્વ લોકઘ્રાણેદ્રિય સમ્યગ દ્દષ્ટિમા	૦	૧૭	૦	૭૦
૮૮ ઉર્ધ્વલોકમા સમ્યગ દ્રષ્ટિમા	૦	૧૮	૦	૭૦
૮૯ અધોલોક ચક્ષુઇંદ્રિયમા	૧૪	૨૧	૩	૫૦
૯૦ મનુષ્ય સમ્યગ દ્દષ્ટિમા	૦	૦	૯૦	૦
૯૧ અધોલોકમા ઘ્રાણેંદ્રિયમાં	૧૪	૨૪	૩	૫૦
૯૨ ઉર્ધ્વ લોકમા ત્રસ મિથ્યાત્મા	૦	૨૬	૦	૬૬
૯૩ અધોલોકમા ત્રસમા	૧૪	૨૬	૩	૫૦
૯૪ દેવતા મિથ્યાત્વી પર્યાપ્તમા	૦	૦	૦	૯૪
૯૫ નોગર્ભજ અભાષક સમ્યમ દ્રષ્ટિમા	૬	૮	૦	૮૧
૯૬ ઉર્ધ્વ લોકમાં પચેન્દ્રિયમાં	૦	૨૦	૦	૭૬
૯૭ અધોલોકમા કૃષ્ણલેશી બાદરમા	૬	૩૮	૩	૫૦
૯૮ ધાતકી ખંડમા પ્રત્યેક શરીરીમા	૦	૪૪	૫૪	૦
૯૯ વચનયોગી દેવતાઓમા	૦	૦	૦	૯૯
૧૦૦ ઉર્ધ્વ લોક પ્રત્યેક શરીરી બાદર મિથ્યાત્વીમા	૦	૩૮	૦	૬૬
૧૦૧ વચનયોગી મનુષ્યમા	૦	૦	૧૦૧	૦
૧૦૨ ઉર્ધ્વ લોકમાં ત્રસમા	૦	૨૬	૦	૭૬
૧૦૩ અધોલોકમાં નોગર્ભજમા	૧૪	૩૮	૧	૫૦
૧૦૪ એકાંત મિથ્યાત્વ શાશ્વતોમાં	૦	૩૦	૫૬	૫૮
૧૦૫ અધોલોકમાં બાદરમા	૧૪	૩૮	૩	૫૦

૧૦૬ મનયોગી ગર્ભજમા	૦	૫	૧૦૧	૦
૧૦૭ અધોલોકમાં કૃષ્ણ લેશીમા	૬	૪૮	૩	૫૦
૧૦૮ ઔદારિક શરીર સમ્યગ દ્રષ્ટિમા	૦	૧૮	૯૦	૦
૧૦૯ કૃષ્ણલેશી વૈક્રિય શરીર નોગર્ભજમા	૬	૧	૦	૧૦૨
૧૧૦ ઉર્ધ્વલોક બાદર પ્રત્યેક શરીરમા	૦	૩૪	૦	૭૬
૧૧૧ અધોલોકમા પ્રત્યેક શરીરમા	૧૪	૪૪	૩	૫૦
૧૧૨ ઉર્ધ્વ લોકમાં મિથ્યાત્વીમા	૦	૪૬	•	૬૬
૧૧૩ વચનયોગી ઘ્રાણેન્દ્રિય ઔદારિકમા	૦	૧૨	૧૦૧	૦
૧૧૪ ઔદારિક વચનયોગીમા	૦	૧૩	૧૦૧	•
૧૧૫ અધોલોકમા	૧૪	૪૮	૩	૫૦
૧૧૬ મનુષ્ય અપર્યાપ્તા મરવાવાલામાં	૦	૦	૧૧૬	૦
૧૧૭ ક્રિયાવાદી સમોસરણ અમરમા	૬	૦	૩૦	૮૧
૧૧૮ ઉર્ધ્વલોક પ્રત્યેક શરીરમા	૦	૪૨	૦	૭૬
૧૧૯ ઘ્રાણેન્દ્રિય મિશ્ર યોગ શાશ્વતમા	૭	૧૨	૧૫	૮૫
૧૨૦ એકાત અસંજ્ઞી અપર્યાપ્તમા	૦	૧૯	૧૦૧	૦
૧૨૧ વિભંગ જ્ઞાન મરવાવાલામા	૭	૫	૧૫	૯૪
૧૨૨ કૃષ્ણલેશી વૈક્રિય શરીર સ્ત્રીવેદમા	૦	૫	૧૫	૧૦૨
૧૨૩ ત્રણ શરીરી ઔદારિક શાશ્વતમા	૦	૩૭	૮૬	૦
૧૨૪ લવણસમુદ્રમા ઘ્રાણેન્દ્રિય અપર્યાપ્તમા	૦	૧૨	૧૧૨	૦
૧૨૫ લવણ સમુદ્રમા તેજોલેશીમા	૦	૧૩	૧૧૨	૦
૧૨૬ મરવાલા ગર્ભજ જીવોમા	૦	૧૦	૧૧૬	૦
૧૨૭ વૈક્રિય શરીર મરવાવાલામા	૭	૬	૧૫	૯૯
૧૨૮ દેવીમા	૦	૦	૦	૧૨૮
૧૨૯ એકાત અસંજ્ઞી બાદરમા	૦	૨૮	૧૦૧	૦
૧૩૦ લવણસમુદ્ર ત્રસ મિશ્ર યોગીમા	૦	૧૮	૧૧૨	૦
૧૩૧ મનુષ્ય નપુસક વેદમા	૦	૦	૧૩૧	૦
૧૩૨ શાશ્વતા મિશ્રયોગીમા	૭	૨૫	૧૫	૮૫
૧૩૩ મનયોગી સમ્યગ દૃષ્ટિ અસંખ્યાત ભવવાલામાં	૭	૫	૪૫	૭૬
૧૩૪ બાદર ઔદારિક શાશ્વતમા	૦	૩૩	૧૦૧	૦
૧૩૫ પ્રત્યેક શરીરી એકાત અસંજ્ઞીમા	૦	૩૪	૧૦૧	૦
૧૩૬ ત્રણ લેશી ઔદારિક શરીરમાં	૦	૩૫	૧૦૧	૦
૧૩૭ ક્રિયાવાદી અશાશ્વતમાં	૬	૫	૪૫	૮૧

૧૩૮ મનયોગા સમ્યક દૃષ્ટિમાં	૭	૫	૪૫	૮૧
૧૩૯ ઔદારિક શરીર નોગર્ભજમા	૦	૩૮	૧૦૧	૦
૧૪૦ કૃષ્ણુલેશીમા	૩	૦	૮૬	૫૧
૧૪૧ અવધિ દર્શન મરવાવાલામા	૭	૫	૩૦	૯૯
૧૪૨ પંચેદ્રિય સમ્યક દૃષ્ટિ મરવાવાલામાં	૬	૧૦	૪૫	૮૧
૧૪૩ એકાંત નપુંસક બાદરમાં	૧૪	૨૮	૧૦૧	૦
૧૪૪ નોગર્ભજ શાશ્વતમાં	૭	૩૮	૦	૯૯
૧૪૫ અપર્યાપ્ત સમ્યક દૃષ્ટિમા	૬	૧૩	૪૫	૮૧
૧૪૬ ત્રસ નોગર્ભજ એકાત મિથ્યાત્વીમાં	૧	૮	૧૦૧	૩૬
૧૪૭ લવણસમુદ્રના અભાષકમા	૦	૩૫	૧૧૨	૦
૧૪૮ સ્રીવેદ વૈક્રિય શરીરમા	૦	૫	૧૫	૧૨૮
૧૪૯ સંજ્ઞી એકાત મિથ્યાત્વીમા	૧	૦	૧૧૨	૩૬
૧૫૦ તિર્છાલોકમા વચનયોગીમાં	૦	૧૩	૧૦૧	૩૬
૧૫૧ તિર્છાલોક પંચેંદ્રિય નપુસકમા	૦	૨૦	૧૩૨	૦
૧૫૨ તિર્છાલોક પચેદ્રિય શાશ્વતમા	૦	૧૫	૧૦૧	૩૬
૧૫૩ એકાત નપુસક વેદમાં	૧૪	૩૮	૧૦૧	૦
૧૫૪ તેજોલેશી વચનયોગી સમ્યક્ દૃષ્ટિમાં	૦	૫	૧૦૧	૪૮
૧૫૫ તિર્છાલોકમા પ્રત્યેક શરીરી બાદર પર્યાપ્તમા	૦	૧૮	૧૦૧	૩૬
૧૫૬ તિર્છાલોક બાદર પર્યાપ્તમા	૦	૧૯	૧૦૧	૩૬
૧૫૭ મનુષ્ય એકાંત મિથ્યાત્વી અપર્યાપ્તમા	૦	૦	૧૫૭	૦
૧૫૮ નોગર્ભજ એકાત મિથ્યાદૃષ્ટિ બાદરમાં	૧	૨૦	૧૦૧	૩૬
૧૫૯ તિર્છાલોક પ્રત્યેક શરીરી પર્યાપ્તમાં	૦	૨૨	૧૦૧	૩૬
૧૬૦ તિર્છાલોક કૃષ્ણલેશી સમ્યગ દૃષ્ટિમાં	૦	૧૮	૯૦	૫૨
૧૬૧ તિર્છાલોકમા પર્યાપ્તમાં	૦	૨૪	૧૦૧	૩૬
૧૬૨ દેવતા સમ્યગ દૃષ્ટિમા	૦	૦	૦	૧૬૨
૧૬૩ સ્રીવેદ અવધી દર્શનમા	૦	૫	૩૦	૧૨૮
૧૬૪ પ્રત્યેક શરીરી નોગર્ભજ એકાંત મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિમાં	૧	૨૬	૧૦૧	૩૬
૧૬૫ પચેદ્રિય નપુંસક વેદમા	૧૪	૨૦	૧૩૧	૦
૧૬૬ અભાષક મરવાવાનામાં	૦	૩૫	૧૩૧	૦
૧૬૭ કૃષ્ણલેશી ઘ્રાણેન્દ્રિય વચનયોગીમાં	૩	૧૨	૧૦૧	૫૧
૧૬૮ કૃષ્ણલેશી વચનયોગીમાં	૦	૧૩	૧૦૧	૫૧
૧૬૯ તિર્છાલોકમાં નોગર્ભજ કૃષ્ણલેશી ત્રસમાં	૦	૧૬	૧૦૧	૫૨

૧૭૦ તેજોલેશી વચનયોગીમા	૦	૫	૧૦૧	૬૪
૧૭૧ નોગર્ભજ કૃષ્ણલેશી ત્રસ મરવાવાલામાં	૩	૧૬	૧૦૧	૫૧
૧૭૨ કૃષ્ણલેશી સ્ત્રીવેદ સમ્યગ દૃષ્ટિમા	૦	૧૦	૯૦	૭૨
૧૭૩ તેજોલેશી અભાષકમા	૦	૮	૧૦૧	૬૪
૧૭૪ નોગર્ભજ કૃષ્ણલેશી અપર્યાપ્તમાં	૩	૧૯	૧૦૧	૫૧
૧૭૫ ઔદારિક શરીર ચાર લેશીમાં	૦	૩	૧૭૨	૦
૧૭૬ લવણસમુદ્ર ત્રસ એકાત મિથ્યાત્વીમા	૦	૮	૧૬૮	૦
૧૭૭ તીર્છાલોકમા પંચેન્દ્રિયમા સમ્યગ દ્રષ્ટિમા	૦	૧૫	૯૦	૭૨
૧૭૮ તીર્છાલોક ચક્ષુઇન્દ્રિય સમ્યગ દ્રષ્ટિમા	૦	૧૬	૯૦	૭૨
૧૭૯ તીર્છાલોકમા સમુચ્ચ નપુસક વેદમા	૦	૪૮	૧૩૧	૦
૧૮૦ તીર્છાલોક સમ્યગ દૃષ્ટિમા	૦	૧૮	૯૦	૭૨
૧૮૧ નોગર્ભજ ચક્ષુઇન્દ્રિય સમ્યગ દૃષ્ટિમા	૧૩	૬	૦	૧૬૨
૧૮૨ નોગર્ભજ ઘ્રાણેન્દ્રિય સમ્યગ દૃષ્ટિમા	૧૩	૭	૦	૧૬૨
૧૮૩ નોગર્ભજ સમ્યગ દૃષ્ટિમા	૧૩	૮	૦	૧૬૨
૧૮૪ મિશ્રયોગી દેવતા વૈક્રિય શરીરમા	૦	૦	૦	૧૮૧
૧૮૫ કૃષ્ણલેશી સમ્યગ દૃષ્ટિમા	૫	૧૮	૯૦	૭૨
૧૮૬ નીલલેશી સમ્યગ દૃષ્ટિમા	૬	૧૮	૯૦	૭૨
૧૮૭ અભાષક મનુષ્ય એક સંસ્થાનીમા	૦	૦	૧૮૩	૦
૧૮૮ વિભંગજ્ઞાની દેવતાઓમા	૦	૦	૦	૧૮૮
૧૮૯ તીર્છાલોક નોગર્ભજ ત્રસમા	૦	૧૬	૧૦૧	૭૨
૧૯૦ લવણસમુદ્રમા ચક્ષુઇન્દ્રિયમા	૦	૨૨	૧૬૮	૦
૧૯૧ તીર્છાલોક કૃષ્ણલેશી નોગર્ભજમા	૦	૩૮	૧૦૧	૫૨
૧૯૨ લવણ સમુદ્રમા ઘ્રાણેન્દ્રિયમા	૦	૨૪	૧૬૮	૦
૧૯૩ સમુચ્ચય નપુસક વેદમાં	૧૪	૪૮	૧૩૧	૦
૧૯૪ લવણસમુદ્ર ત્રસ જીવોમાં	૦	૨૬	૧૬૮	૦
૧૯૫ સમ્યગ દૃષ્ટિ વૈક્રિય શરીરમાં	૧૩	૫	૧૫	૧૬૨
૧૯૬ તેજોલેશી સમ્યગ દ્રષ્ટિમાં	૦	૧૦	૯૦	૯૬
૧૯૭ એકવેદી ચક્ષુઇન્દ્રિયમા	૧૪	૧૨	૧૦૧	૭૦
૧૯૮ એકાત મિથ્યાત્વી અભાષકમા	૧	૨૨	૧૫૭	૧૮
૧૯૯ નોગર્ભજ વૈક્રીય મિશ્રયોગીમા	૧૪	૧	૦	૧૮૪
૨૦૦ વચનયોગી ત્રણ શરીરીમા	૭	૭	૮૬	૯૯
૨૦૧ એકવેદી ત્રસમા	૧૪	૧૬	૧૦૧	૭૦
૨૦૨ નોગર્ભજ વિભંગજ્ઞાનીમા	૧૪	૦	૦	૧૮૮

૨૦૩	નોગર્ભજ વૈક્રીય શરીરી મિથ્યાત્વીમાં	૧૪	૬	૦	૧૮૮
૨૦૪	એકાંત મિથ્યાત્વદ્રષ્ટિ ત્રણ શરીરી મરવાવાળામા	૦	૨૯	૧૫૭	૧૮
૨૦૫	એકાંત મિથ્યાત્વદ્રષ્ટિ મરવાવાલામાં	૦	૩૦	૧૫૭	૧૮
૨૦૬	લવણ સમુદ્રમા બાદરમાં	૦	૩૮	૧૬૮	૦
૨૦૭	મનયોગી મિથ્યાત્વીમાં	૭	૫	૧૦૧	૯૪
૨૦૮	ઘણા ભવવાલા અવધિજ્ઞાનમા	૧૩	૫	૩૦	૧૬૦
૨૦૯	સમુચ્ચય સંખ્યાત કાલના ત્રસ મરવાવાલામા	૧	૨૬	૧૩૧	૫૧
૨૧૦	અવધી જ્ઞાનીમા	૧૩	૫	૩૦	૧૬૨
૨૧૧	તીર્છા લોકમાં નોગર્ભજમા	૦	૩૮	૧૦૧	૭૨
૨૧૨	મનયોગી જીવોમા	૭	૫	૧૦૧	૯૯
૨૧૩	એકાંત મિથ્યાત્વી મનુષ્યમાં	૦	૦	૨૧૩	૦
૨૧૪	મિથ્યાત્વી વૈક્રિય મિશ્રયોગીમા	૧૪	૬	૧૫	૧૭૯
૨૧૫	ઔદારિક તેજોલેશામાં	૦	૧૩	૨૦૨	૦
૨૧૬	લવણ સમુદ્રમા	૦	૪૮	૧૬૮	૦
૨૧૭	વચનયોગી પંચેન્દ્રિયમાં	૭	૧૦	૧૦૧	૯૯
૨૧૮	ત્રસ વૈક્રીય મિશ્રમા	૧૪	૫	૧૫	૧૮૪
૨૧૯	વૈક્રીય મિશ્રમા	૧૪	૬	૧૬	૧૮૪
૨૨૦	વચનયોગીમા	૭	૧૩	૧૦૧	૯૯
૨૨૧	અચરમ બાદર પર્યાપ્તમા	૭	૧૯	૧૦૧	૯૪
૨૨૨	પંચેન્દ્રિય શાશ્વતામા	૭	૧૫	૧૦૧	૯૯
૨૨૩	વૈક્રીય મિથ્યાત્વીમાં	૧૪	૬	૧૫	૧૮૮
૨૨૪	ચક્ષુઇન્દ્રિય શાશ્વતમા	૭	૧૭	૧૦૧	૯૯
૨૨૫	પ્રત્યેક શરીર બાદર પર્યાપ્તમાં	૭	૧૮	૧૦૧	૯૯
૨૨૬	ઔદારિક શરીરી અપર્યાપ્તમા	૦	૨૪	૨૦૨	૦
૨૨૭	નોગર્ભજ બાદર અભાષકમા	૭	૨૦	૧૦૧	૯૯
૨૨૮	ત્રસ શાશ્વતામા	૭	૨૧	૧૦૧	૯૯
૨૨૯	પ્રત્યેક શરીરી પર્યાપ્તમા	૭	૨૨	૧૦૧	૯૯
૨૩૦	ત્રસ ઔદારિક શરીરી અભાષકમાં	૦	૧૩	૨૧૭	૦
૨૩૧	પર્યાપ્ત જીવોમા	૭	૨૪	૧૦૧	૯૯
૨૩૨	પંચેન્દ્રિય ઔદારિક મિશ્રયોગીમાં	૦	૧૫	૨૧૭	૦
૨૩૩	વૈક્રિય શરીરમાં	૧૪	૬	૧૫	૧૯૮
૨૩૪	ઔદારીક મિશ્રયોગી ઘ્રાણેન્દ્રિયમાં	૦	૧૭	૨૧૭	૦

૨૩૫ ઔદારિક મિશ્રયોગી ત્રસમાં	૦	૧૮	૨૧૭	૦
૨૩૬ મનુષ્યની આગતિ નોગર્ભજમા	૬	૩૦	૧૦૧	૯૯
૨૩૭ ઔદારિક શરીરી પંચેન્દ્રિય મરવાવાલામા	૦	૨૦	૨૧૭	૦
૨૩૮ પ્ર૦ શરીરી બાદર શાશ્વતમા	૭	૩૧	૧૦૧	૯૯
૨૩૯ સમદ્રષ્ટિ મિશ્રયોગીમા	૧૩	૧૮	૬૦	૧૪૮
૨૪૦ શાશ્વત બાદરમા	૭	૩૩	૧૦૧	૯૯
૨૪૧ પ્ર૦ શરીરી નોગર્ભજ મરનારામા	૭	૩૪	૧૦૧	૯૯
૨૪૨ બાદર ઔદારિક મિશ્રયોગીમાં	૦	૨૫	૨૧૭	૦
૨૪૩ ઔદારિક એકાન્ત મિથ્યાત્વીમા	૦	૧૦	૨૧૩	૦
૨૪૪ ત્રણ શરીર નોગર્ભજ મરનારામા	૭	૩૭	૧૦૧	૯૯
૨૪૫ સમુ૦ અસન્ની ત્રસમા	૧	૨૧	૧૭૨	૫૧
૨૪૬ પ્ર૦ શરીર સાશ્વતામા	૭	૩૯	૧૦૧	૯૯
૨૪૭ અવધિ દર્શનમા	૧૪	૫	૩૦	૧૯૮
૨૪૮ તિર્યક્૦ ૫ ચેદ્રિય અપર્યાપ્તમા	૦	૧૦	૨૦૨	૩૬
૨૪૯ તિર્યક૦ ચક્ષુઇન્દ્રિય અપર્યાપ્તામા	૦	૧૧	૨૦૨	૩૬
૨૫૦ ભવ્યસિદ્ધિ શાશ્વતમાં	૭	૪૩	૧૦૧	૯૯
૨૫૧ તિર્યક્૦ ત્રસ અપર્યાપ્તમા	૦	૧૩	૨૦૨	૩૬
૨૫૨ ઔદારિક૦ અભાષકમા	૦	૩૫	૨૧૭	૦
૨૫૩ મિશ્રયોગી મરનારામા	૭	૩૦	૧૩૧	૮૫
૨૫૪ સ્ત્રીવેદ મિશ્રયોગીમા	૦	૧૦	૧૧૬	૧૨૮
૨૫૫ ૫ ચેન્દ્રિય એકાંત મિથ્યાત્વીમાં	૧	૫	૨૨૩	૩૬
૨૫૬ ચક્ષુઇન્દ્રિય એકાત મિથ્યાત્વીમા	૧	૬	૨૧૩	૩૬
૨૫૭ ઘ્રાણેન્દ્રિય એકાત મિથ્યાત્વીમાં	૧	૭	૨૧૩	૩૬
૨૫૮ ત્રસ એકાત મિથ્યાત્વીમા	૧	૮	૨૧૩	૩૬
૨૫૯ ધર્મદેવની આગતિના ઘ્રાણેન્દ્રિયમાં	૫	૨૪	૧૩૧	૯૯
૨૬૦ ૫ચેંદ્રિય ત્રણુ શરીરી સમ્યક દ્રષ્ટિમાં	૧૩	૧૦	૭૫	૧૬૨
૨૬૧ કૃષ્ણલેશી અશાશ્વતામા	૩	૫	૨૦૨	૫૧
૨૬૨ પુરૂષવેદી સમ્યકદષ્ટિમા	૦	૧૦	૯૦	૧૬૨
૨૬૩ પ્ર૦ શરીરી સમુચ્ચય અસંજ્ઞીમા	૧	૩૯	૧૭૨	૫૧
૨૬૪ તિર્યક૦ કૃષ્ણલેશી સ્ત્રીવેદમા	૦	૧૦	૨૦૨	૫૨
૨૬૫ ઔદારિક શરીર મરનારામા	૦	૪૮	૨૧૭	૦
૨૬૬ ૫ચેન્દ્રિય કૃષ્ણ૦ અનાહારીમા	૩	૧૦	૨૦૨	૫૧
૨૬૭ ચક્ષુઇંદ્રિય કૃષ્ણ૦	૩	૧૧	૨૦૨	૫૧

૨૬૮ એક દૃષ્ટિ ત્રસકાયમા	૧	૮	૨૧૩	૪૬
૨૬૯ તિર્યંક કૃષ્ણ૦ ત્રસ મરનારામા	૦	૨૬	૨૧૭	૨૬
૨૭૦ બાદર એકાંત મિથ્યાત્વીમાં	૧	૨૦	૨૧૩	૩૬
૨૭૧ મનુષ્યની આગતિના મિથ્યાત્વીમાં	૬	૩૦	૧૩૧	૯૪
૨૭૨ ,, ,, પ્ર શરીરમા	૬	૩૬	૧૩૧	૯૯
૨૭૩ નીલલેશી એકાંત મિથ્યાત્વીમા	૦	૩૦	૨૧૩	૩૦
૨૭૪ કૃષ્ણલેશી ,,	૧	૩૦	૨૧૩	૩૦
૨૭૫ ક્રિયાવાદી સમોસરણમા	૧૩	૧૦	૯૦	૧૬૨
૨૭૬ મનુષ્યની આગતિમા	૬	૮૦	૧૩૧	૯૯
૨૭૭ ચાર લેશ્યાવાળામા	૦	૩	૧૭૨	૧૦૨
૨૭૮ તિર્યંક૦ બાદર અભાષકમા	૦	૨૫	૨૧૭	૩૬
૨૭૯ ચક્ષુ ઈં સમ્યગ ઘણા ભવવાળામાં	૧૩	૧૬	૯૦	૧૬૦
૨૮૦ પચેંદ્રિય સમ્યગ દૃષ્ટિમાં	૧૩	૧૫	૯૦	૧૬૨
૨૮૧ ચક્ષુઇંદ્રિય ,,	૧૩	૧૬	૯૦	૧૬૨
૨૭૨ ઘ્રાણેંદ્રિય ,,	૧૩	૧૭	૯૦	૧૬૨
૨૮૩ ત્રસકાય ,	૧૩	૧૮	૯૦	૧૬૨
૨૮૪ તિર્યંકલોકના પુરુષવેદમા	૦	૧૦	૨૦૨	૭૨
૨૮૫ ચક્ષુઇં. એક સંસ્થાન ઔદારિકમા	૦	૧૨	૨૩૭	૦
૨૮૬ ઘ્રાણ ઇં, ,, ,, ,,	૦	૧૩	૨૭૩	૦
૨૮૭ તિર્યંક તેજોલેશીમાં	૦	૧૩	૨૦૨	૭૨
૨૮૮ ત્રણ શરીરી મનુષ્યમા	૦	૦	૨૮૮	૦
૨૮૯ ત્રસ એક સંસ્થાન ઔદારિકમાં	૦	૧૬	૨૭૩	૦
૨૯૦ એક દૃષ્ટિવાળા જીવોમાં	૧	૩૦	૨૧૩	૪૬
૨૯૧ તિર્યંક, કૃષ્ણલેશી મરનારામા	૦	૪૮	૨૧૭	૨૬
૨૯૨ જ અં, ઉ. ૨ સાગર ૧ સંઘયણ મરનારામા	૨	૩૮	૧૮૭	૬૫
૨૯૩ ચક્ષુ ઇં, કૃષ્ણલેશી મરનારામાં	૩	૨૨	૨૧૭	૫૧
૨૯૪ નોગર્ભજની આગતિના કૃષ્ણ. ત્રસમાં	૦	૨૬	૨૧૭	૫૧
૨૯૫ ઘ્રાણ ઇ, કૃષ્ણલેશી મરનારામાં	૩	૨૪	૨૧૭	૫૧
૨૯૬ એકાંત સન્નીમાં	૧૩	૫	૧૩૧	૧૩૭
૨૯૭ ત્રસ કૃષ્ણલેશી મરનારામાં	૩	૨૬	૨૧૭	૫૧
૨૯૮ પંચેંદ્રિય અપર્યાપ્તા એક સંસ્થાનીમાં	૭	૫	૧૮૭	૯૯
૨૯૯ ચક્ષુઇંદ્રિય ,, ,,	૭	૬	૧૮૭	૯૯
૩૦૦ અવેદ એક સંસ્થાની	૦	૦	૧૭૨	૧૨૮

૩૦૧ એક સંસ્થાની ઔદારિક બાદરમાં	૦	૨૮	૨૭૩	૦
૩૦૨ ઘ્રાણે, એક સંસ્થાની અચરમ મરનારમા	૭	૧૪	૧૮૭	૯૪
૩૦૩ મનુષ્યમાં	૦	૦	૩૦૩	૦
૩૦૪ નોગર્ભજ પંચેન્દ્રિય મિશ્રયોગીમાં	૧૪	૫	૧૦૧	૧૮૪
૩૦૫ સમ્યગ્‌- આગતિ કૃષ્ણ૦ બાદરમાં	૩	૩૪	૨૧૭	૫૧
૩૦૬ તિર્યંક ઘ્રાણેન્દ્રિય મિશ્રયોગીમા	૦	૧૭	૨૧૭	૭૨
૩૦૭ ,, ત્રસ ,	૦	૧૮	૨૧૭	૭૨
૩૦૮ અશાશ્વતા મિથ્યાત્વીમા	૭	૫	૨૦૨	૯૪
૩૦૯ સમ્ય૦ આગતિ એક સંસ્થાની ત્રસમા	૭	૧૬	૧૮૭	૯૯
૩૧૦ ઔદારિક ત્રણ શરીરી એક સંસ્થાનીમા	૦	૩૭	૨૭૩	૦
૩૧૧ ઔદારિક એક સસ્થાનીમા	૦	૩૮	૨૭૩	૦
૩૧૨ નોગર્ભજની આગતિ કૃષ્ણ૦ પ્રત્યેક શરીરી	૦	૪૪	૨૧૭	૫૧
૩૧૩ અશાશ્વતામા	૭	૫	૨૦૨	૯૯
૩૧૪ કૃષ્ણલેશી સ્ત્રીવેદમા	૦	૧૦	૨૦૨	૧૦૨
૩૧૫ પ્ર૦ ત્રણ શરીરી કૃષ્ણ મરનારામા	૩	૪૪	૨૧૭	૫૧
૩૧૬ ત્રસ અનાહારી અચરમમા	૭	૧૩	૨૦૨	૯૪
૩૧૭ નોગર્ભજ ઘ્રાણેદ્રિ મિથ્યાત્વિમા	૧૪	૧૪	૧૦૧	૧૮૮
૩૧૮ શ્રોત્રેન્દ્રિય અપર્યાપ્તમા	૭	૧૦	૨૦૨	૯૯
૩૧૯ કૃષ્ણલેશી મરનારામા	૩	૪૮	૨૧૭	૫૧
૩૨૦ ત્રણ શરીરી સ્ત્રી વેદમા	૦	૫	૧૮૭	૧૨૮
૩૨૧ ત્રસ અપર્યાપ્તામા	૭	૧૩	૨૦૨	૯૯
૩૨૨ બાદર અનાહારી અચરમમા	૭	૧૯	૨૦૨	૯૪
૩૨૩ નોગર્ભજ પંચેંદ્રિયમા	૧૪	૧૦	૧૦૧	૧૯૮
૩૨૪ ત્રણ શરીરી ત્રસ મિથ્યા૦ મરનારામા	૭	૨૧	૨૦૨	૯૪
૩૨૫ ઔદારિક ચક્ષુઇંદ્રિયમાં	૦	૨૨	૩૦૩	૦
૩૨૬ મિથ્યાત્વી એક સંસ્થાની મરનારામા	૭	૩૮	૧૮૭	૯૪
૩૨૭ નોગર્ભજ ઘ્રાણેંદ્રિયમા	૧૪	૧૪	૧૦૧	૧૯૮
૩૨૮ બાદર અભાષક અચરમમાં	૭	૨૫	૨૦૨	૯૪
૩૨૯ ઔદારિક ત્રસમાં	૦	૨૬	૩૦૩	૦
૩૩૦ ઔદારિક એકાંત ભવધારણી દેહમા	૦	૪૨	૨૮૮	૦
૩૩૧ નોગર્ભજ બાદર મિથ્યા૦માં	૧૪	૨૮	૧૦૧	૧૮૮
૩૩૨ ત્રસ એકાંત સંખ્યા૦ કાલની સ્થિતિવાળામા	૭	૨૪	૨૦૨	૯૯
૩૩૩ ચક્ષુ ઇં૦ ,,	૭	૨૦	૨૦૭	૯૯

૩૩૪ તિર્યક્૦ અધોલોકની સ્ત્રીમા	૭	૧૦	૨૦૨	૧૨૨
૩૩૫ ઘ્રાણ ઈં૦ એકાંત સખ્યાતાકાળની સ્થિતિવાળામાં	૭	૨૨	૪૦૭	૯૯
૩૩૬ કાર્મણુ યોગ ત્રસમાં	૭	૧૩	૨૦૭	૯૯
૩૩૭ નોગર્ભજ પ્ર૦ શરીરી અચરમમાં	૧૪	૩૪	૧૦૧	૧૮૮
૩૩૮ અભાષક અચરમમા	૭	૩૫	૨૦૨	૯૪
૩૩૯ ઉર્ધ્વ૦ તિર્યક્૦ના મરનારામા	૦	૪૮	૨૧૭	૭૪
૩૪૦ નોગર્ભજ બાદર ત્રણુ શરીરીમા	૧૪	૨૭	૧૦૧	૧૯૮
૩૪૧ ઔદારિક બાદરમાં	૦	૩૮	૩૦૩	૦
૩૪૨ ઘ્રાણેન્દ્રિય મિથ્યા. મરનારામા	૭	૨૪	૨૧૭	૯૪
૩૪૩ તેજો લેશ્યાળા જીવોમા	૦	૧૩	૨૦૨	૧૨
૩૪૪ ત્રસ મિથ્યા૦ મરનારામા	૭	૨૬	૨૧૭	૯૪
૩૪૫ ત્રણુ શરીરી મિ૦ ,,	૭	૪૨	૨૦૨	૯૪
૩૪૬ પ્રત્યે૦ શરીરી જ. અં ઉ. ૧૬ સાગર સ્થિતિના મરનારામાં	૫	૪૪	૨૩૭	૮૦
૩૪૭ અનાહારક જીવોમા	૭	૨૪	૨૧૭	૯૯
૩૪૮ બાદર અભાષકમાં	૭	૨૫	૨૧૭	૯૯
૩૪૯ ત્રસ મરનારામા	૭	૨૬	૨૧૭	૯૯
૩૫૦ નોગર્ભજ ત્રણુ શરીરીમા	૧૪	૩૭	૧૦૧	૧૯૮
૩૫૧ ઔદારિક શરીરીમાં	૦	૪૮	૩૦૪	૦
૩૫૨ જ. અં, ઉ. ૧૭ સાગરની સ્થિતિના મરનારામા	૬	૪૮	૨૧૭	૮૧
૩૫૩ નોગર્ભજની ગતિના ત્રસ ત્રણુ શરીરીના	૨	૨૧	૨૨૮	૧૦૨
૩૫૪ મિથ્યા૦ એકાંત સંખ્યા૦ સ્થિતમા	૭	૪૬	૨૦૭	૯૪
૩૫૫ તિર્યક્ લોક પંચેન્દ્રિય એક સંસ્થાનીમા	૦	૧૦	૨૭૩	૭૨
૩૫૬ બાદર મિથ્યા૦ મરનારામાં	૭	૩૮	૨૧૭	૯૪
૩૫૭ સમ્ય૦ આગતિના બાદરમાં	૭	૩૪	૨૧૭	૯૯
૩૫૮ અભાષક જીવોમા	૭	૩૫	૨૧૭	૯૯
૩૫૯ તિર્યક્ ઘ્રાણેન્દ્રિય એક સસ્થાનીમા	૦	૧૪	૨૭૩	૭૨
૪૬૦ ઉર્ધ્વલોક તિર્ય૦ પુરૂષવેદમાં	૦	૧૦	૨૦૨	૧૪૮
૩૬૧ તિર્યક્ ત્રસ એક સંસ્થાનીમાં	૦	૧૬	૨૭૩	૭૨
૩૬૨ પ્ર શરીરી મિથ્યા૦ મરનારામાં	૭	૪૪	૨૧૭	૯૪
૩૬૩ સમ્ય૦ આગતમાં	૭	૪૦	૨૧૭	૯૯

૩૬૪ નોગભંજની ગતિના ભાદર ત્રણ શરીરીમા	૨	૩૨	૨૨૮	૧૦૨
૩૬૫ જ અં૦ ઉ ૨૯ સાગરની સ્થિતિએ મરનારમા	૭	૪૮	૨૧૭	૯૩
૩૬૬ મિથ્યા૦ મરનારામાં	૭	૪૮	૨૧૭	૯૪
૩૬૭ પ્ર, શરીરી મરનારામા	૭	૪૪	૨૧૭	૯૯
૩૬૮ પુરૂષ એક સંસ્થા૦ ઘણા ભવવાળામાં	૦	૦	૧૭૨	૧૯૬
૩૬૯ અધો૦ તિર્થ૦ ચક્ષુ૦ મિશ્રયોગીમા	૧૪	૧૬	૨૧૭	૧૨૨
૩૭૦ કૃષ્ણલેશી સખ્યા૦ સ્થિતિવાળામા	૩	૪૮	૨૧૭	૧૦૨
૩૭૧ સમુચ્ચય મરનારામાં	૭	૪૮	૨૧૭	૯૯
૩૭૨ તિર્ય૦ કૃષ્ણ૦ ત્રણ શરીરી બાદરમા	૦	૩૨	૨૮૮	૫૨
૩૭૩ તિર્ય૦ બાદર એક સંસ્થાનીમા	૦	૨૮	૨૭૩	૭૨
૩૭૪ અ૦ તિ૦ બાદર કૃષ્ણ૦ એકાંતભવ ધારણી દેહ	૩	૩૨	૨૮૮	૫૧
૩૭૫ તિર્ય૦ પંચેન્દ્રિય કૃષ્ણલેશીમા	૦	૨૦	૩૦૩	૫૨
૩૭૬ એક સંસ્થાની મિશ્રયોગી પચેન્દ્રિય અનેરિયામા	૦	૫	૧૮૭	૧૮૪
૩૭૭ તિર્ય૦ ચક્ષુ૦ કૃષ્ણલેશીમા	૦	૨૨	૩૦૩	૫૨
૩૭૮ ભુજપરની ગતિના પચે૦ સજ્ઞીમાં	૪	૧૦	૨૦૨	૧૬૨
૩૭૯ તિર્ય૦ ઘ્રાણેન્દ્રિય કૃષ્ણલેશીમા	૦	૨૪	૩૦૩	૫૨
૩૮૦ પુરૂષ ત્રણ શરીરી અચરમમા	૩	૫	૧૮૭	૧૮૮
૩૮૧ તિર્ય૦ ત્રણ કૃષ્ણલેશીમા	૦	૨૬	૩૦૩	૫૨
૩૮૨ ,, ત્રણ શરીરી કૃષ્ણલેશીમા	૦	૪૨	૨૮૮	૫૨
૩૮૩ તિર્ય૦ એક સસ્થાનીમા	૦	૩૮	૨૭૩	૭૨
૩૮૪ સજ્ઞી ,,	૧૪	૦	૧૭૨	૧૯૮
૩૮૫ નોગભંજની ગતિના બાદરમાં	૨	૩૮	૨૪૩	૧૦૨
૩૮૬ ઉર્ધ્વ૦ તિર્ય૦ એકાન્ત ભવધારણી દેહ પાચે અચરમમા	૦	૨૦	૨૮૮	૭૮
૩૮૭ ઉર્ધ્વ૦ તિર્ય૦ ત્રસ મિથ્યા એકાત ભવધારણી દેહમા	૦	૨૧	૨૮૮	૭૮
૩૮૮ અધો૦ તિર્ય૦ એકાત ભવધારણી દેહ બાદરમા	૭	૩૨	૨૮૮	૬૧
૩૮૯ સજ્ઞી અભવ્ય ત્રણ શરીરી અતિર્યંચમા	૧૪	૦	૧૮૭	૧૮૮
૩૯૦ પુરૂષવેદ ત્રણ શરીરીમાં	૦	૫	૧૮૭	૧૯૮
૩૯૧ પંચેન્દ્રિય કૃષ્ણ૦ એક સંસ્થાનીમાં	૬	૧૦	૨૭૩	૧૦૨

૩૯૨ તિર્યં૦ બાદર ત્રણ શરીરીમા	૦	૩૨	૨૮૮	૭૨
૩૯૩ તિર્યં૦ ,, કૃષ્ણલેશીમાં	૦	૩૮	૩૦૩	૫૨
૩૯૪ સંજ્ઞી અભવ્ય ત્રણ શરીરીમાં	૧૪	૫	૧૮૭	૧૮૮
૩૯૫ તિર્યં૦ પંચેન્દ્રિયમાં	૦	૨૦	૩૦૩	૭૨
૩૯૬ પુરૂષવેદી મિથ્યાદષ્ટિ જ, અ. ઊ. ૨૯ સાગરની સ્થિતિમાં	૦	૧૦	૨૦૨	૧૮૪
૩૯૭ તિર્યં૦ ચક્ષુ ઇન્દ્રિયમા	૦	૨૨	૩૦૩	૭૨
૩૯૮ અધો૦ તિ૦ એકાત ભવધારણી દેહમાં	૭	૪૨	૨ ૮	૬૧
૩૯૯ તિર્યં૦ ઘ્રાણ ઇન્દ્રિયમા	૦	૨૪	૩૦૩	૭૨
૪૦૦ અભવ્ય પુરૂષ વેદમા	૦	૧૦	૨૦૨	૧૮૮
૪૦૧ તિર્યં૦ ત્રસ જીવોમાં	૦	૨૬	૩૦૩	૭૨
૪૦૨ ,, ત્રણ શરીરીમાં	૦	૪૨	૨૮૮	૭૨
૪૦૩ , કૃષ્ણલેશીમા	૦	૪૮	૩૦૩	૫૨
૪૦૪ સમુ૦ સંજ્ઞી અસ૦ ભવવાળા આંતર્યંચમાં	૧૪	૦	૨૦૨	૧૮૮
૪૦૫ ઉપરની ગતિના ચક્ષુ. મિશ્રયોગીમાં	૧૦	૧૬	૨૧૭	૧૬૨
૪૦૬ ,, ,, ઘ્રાણ૦ ,,	૧૦	૧૭	૨૧૭	૧૬૨
૪૦૭ બાદર પ્ર૦ કૃષ્ણ૦ એક સંસ્થાનીમા	૬	૨૬	૨૭૩	૧૦૨
૪૦૮ તિર્યં૦ એકાંત છદ્મસ્થમાં	૦	૪૮	૨૮૮	૭૨
૪૦૯ બાદર કૃષ્ણ એક સંસ્થાનીમા	૬	૨૮	૨૭૩	૧૦૨
૪૧૦ પુરૂષવેદમાં	૦	૧૦	૨૦૨	૧૯૮
૪૧૧ તિર્યં૦ પ્ર શરીરી બાદરમા	૦	૩૬	૩૦૩	૭૨
૪૧૨ ત્રીની ગતિના, સંજ્ઞી મિથ્યા૦માં	૧૨	૧૦	૨૦૨	૧૮૮
૪૧૩ પ્રશસ્ત લેશ્યામા	૦	૧૩	૨૦૨	૧૯૮
૪૧૪ સંજ્ઞી મિથ્યાત્વીમા	૧૪	૧૦	૨૦૨	૧૮૮
૪૧૫ પ્ર૦ શરીરી કૃષ્ણ૦ એક સંસ્થાનીમા	૬	૩૪	૨૭૩	૧૦૨
૪૧૬ અપ્રશસ્ત લેશી ત્રણ શરીરી બા૦ એક સંસ્થાનીમાં	૧૪	૨૭	૨૭૩	૧૦૨
૪૧૭ ત્રીની ગતિ કૃષ્ણ૦ એક સંસ્થાનીમાં	૪	૩૮	૨૭૩	૧૦૨
૪૧૮ પ્ર. બાદર એક સંસ્થા૦ એકાત ભવધારણી દેહમા	૭	૨૫	૨૭૩	૧૧૩
૪૧૯ કૃષ્ણ લેશ્યા એક સંસ્થાનીમાં	૬	૩૮	૨૭૩	૧૦૨
૪૨૦ મિશ્રયોગી બાદર એકાંત અસંયમમાં	૧૪	૨૦	૨૦૨	૧૮૪

૪૨૧	સ્ત્રીની ગતિ અપ્રશસ્ત લેશી પ્ર૦ શરીર એક સંસ્થાનીમા	૧૨	૩૪	૨૭૩	૧૦૨
૪૨૨	સ્ત્રીની ગતિના, સંજ્ઞીમા	૧૨	૧૦	૨૦૨	૧૫૮
૪૨૩	પ્ર૦ શરીરી મિશ્રયોગી એકાંત અસંયમમા	૧૪	૨૩	૨૦૨	૧૮૪
૪૨૪	સમુચ્ચય સંજ્ઞીમા	૧૪	૧૦	૨૦૨	૧૫૮
૪૨૫	મિશ્રયોગી એકાંત અપચ્ચકખાણીમા	૧૪	૨૫	૨૦૨	૧૮૪
૪૨૬	કૃષ્ણલેશી બા૦પ્ર૦ ત્રણ શરીરીમા	૬	૩૦	૨૮૮	૧૦૨
૪૨૭	અપ્રશસ્ત લેશી એક સંસ્થાનીમા	૧૪	૩૮	૨૭૩	૧૦૨
૪૨૮	કૃષ્ણ૦ બાદર ત્રણ શરીરીમા	૬	૩૨	૨૮૮	૧૦૨
૪૨૯	,, ,, એકાંત અસંયમમા	૬	૩૩	૨૮૮	૧૦૨
૪૩૦	સ્ત્રી૦ ગતિના, ત્રસ મિશ્ર૦ ઘણા ભવવાળા	૧૨	૧૮	૨૧૭	૧૮૩
૪૩૧	સ્ત્રી૦ ગતિના, ત્રસ મિશ્ર૦	૧૨	૧૮	૨૧૭	૧૮૪
૪૩૨	ત્રસ મિશ્રયોગી સંખ્યા૦ ભવવાળા	૧૪	૧૮	૨૧૭	૧૮૩
૪૩૩	,, ,,	૧૪	૧૮	૨૧૭	૧૮૪
૪૩૪	કૃ૦ પ્ર૦ ત્રણ શરીરીમા	૬	૩૮	૨૮૮	૧૦૨
૪૩૫	મિશ્રયોગી બા૦ મિથ્યા	૧૪	૨૫	૨૧૭	૧૭૯
૪૩૬	બા૦ ત્રણ શરીરી અપ્રશસ્ત લેશીમા	૧૪	૩૩	૨૮૮	૧૦૨
૪૩૭	બા૦ એકાંત અપચ્ચ૦ અપ્રશસ્ત લેશીમા	૧૪	૩૩	૨૮૮	૧૦૨
૪૩૮	કૃષ્ણ૦ ત્રણ શરીરીમા	૬	૪૨	૨૮૮	૧૦૨
૪૩૯	,, એકાંત અપચ્ચ૦	૬	૪૩	૨૮૮	૧૦૨
૪૪૦	મિશ્રયોગ બાદરમા	૧૪	૨૫	૨૧૭	૧૮૪
૪૪૧	અધો૦ તિ૦ના ચક્ષુ૦ ત્રણ શ૦	૧૪	૧૭	૨૮૮	૧૨૨
૪૪૨	પ્ર૦ ત્રણ શ૦ અપ્રશસ્ત લેશીમા	૧૪	૩૮	૨૮૮	૧૦૨
૪૪૩	પ્ર૦ મિશ્રયોગીમા	૧૪	૨૮	૨૧૭	૧૮૪
૪૪૪	પ્ર૦ એકાંત ભવવા૦ દેહ ઘણા ભવવાળા	૭	૩૮	૨૮૮	૧૧૧
૪૪૫	અધો૦ તિ૦ ત્રણ શરીરી ત્રસમા	૧૪	૨૧	૨૮૮	૧૨૨
૪૪૬	અપ્ર૦ લેસ્યા ત્રણ શરીરી	૧૪	૪૨	૨૮૮	૧૩૨
૪૪૭	એકાંત અસંયમ અપ્રસસ્ત લેશી	૧૪	૪૩	૨૮૮	૧૦૨
૪૪૮	,, ભવધા૦ દેહ ઘણા ભવવાળા	૭	૪૨	૨૮૮	૧૧૧
૪૪૯	સ્ત્રાગતિના એકાંત ભવ૦ દેહ	૬	૪૨	૨૮૮	૧૧૩
૪૫૦	ભવસિદ્ધિ એકાંત ,, ,,	૭	૪૨	૨૮૮	૧૧૩
૪૫૧	ઉપરની ગતિ કૃ૦ પ્રત્યેક શરીરી	૨	૪૪	૩૦૩	૧૦૨
૪૫૨	ભુજપર ,, અધો૦ તિ૦ પ્ર૦ ત્રણ શરીરી	૪	૩૮	૨૮૮	૧૨૨

૪૫૩ સ્ત્રી૦ ગતિ ક્૦ પ્ર૦ શરીરી	૪	૪૬	૩૦૩	૧૦૨
૪૫૪ ઉર્ધ્વ તિ૦ એકાંત છદ્૦ પં૦ ઘણા ભવમા	૦	૨૦	૨૮૮	૧૪૬
૪૫૫ કૃષ્ણ૦ પ્ર૦ શરીરી	૬	૪૪	૩૦૩	૧૭૨
૪૫૬ અધો૦ તિ૦ ત્રણ શરીરી બાદર	૧૪	૩૨	૨૮૮	૧૨૨
૪૫૭ અપ્રશસ્ત લેશી બાદર	૧૪	૩૮	૩૦૩	૧૦૨
૪૫૮ ઉર્ધ્વ તિ૦ના એકાંત છદ્મસ્થ ચક્ષુ૦	૦	૨૨	૨૮૮	૧૪૮
૪૫૯ ઉર્ધ્વ૦ તિ૦ના એક સંસ્થાનીમા	૦	૩૮	૨૭૩	૧૪૮
૪૬૦ ,, ,, એકાંત છદ્મસ્થ ઘ્રાણ૦	૦	૨૪	૨૮૮	૧૪૮
૪૬૧ અધો૦ તિ૦ના ચક્ષુ૦	૧૪	૨૨	૩૦૩	૧૨૨
૪૬૨ ,, ,, બાદર એકાંત છદ્મસ્થમા	૧૪	૩૮	૨૮૮	૧૨૨
૪૬૩ ,, ,, ઘ્રાણ૦	૧૪	૨૪	૩૦૩	૧૨૨
૪૬૪ સ્ત્રી ગતિના અધો૦ તિ૦ ત્રણ શરીરી	૧૨	૪૨	૨૮૮	૧૨૨
૪૬૫ અધો૦ તિ૦ના ત્રસ	૧૪	૨૬	૩૦૩	૧૨૨
૪૬૬ અધો૦ તિ૦ ત્રણ શરીરી	૧૪	૪૨	૨૮૮	૧૧૨
૪૬૭ અપ્રશસ્ત લેશ્યામા	૧૪	૪૮	૩૦૩	૧૦૨
૪૬૮ ઉર્ધ્વ૦ તિ૦ ત્રણ શરીરી બાદર	૦	૩૨	૨૮૮	૧૪૮
૪૬૯ ,, ,, એકાંત અસંયમ બાદર	૦	૩૩	૨૮૮	૧૪૮
૪૭૦ અધો૦ ,, ,, છદ્મસ્થ સ્ત્રી ગતિમા.	૧૨	૪૮	૨૮૮	૧૨૨
૪૭૧ ઉર્ધ્વ૦ ,, પંચેંદ્રયમા	૦	૨૦	૩૦૩	૧૪૮
૪૭૨ અધો તિર્યક્ એકાંત છદ્મસ્થ	૧૪	૪૮	૨૮૮	૧૨૨
૪૭૩ ઉર્ધ્વ તિ૦ ના ચક્ષુરિન્દ્રિયમા	૦	૨૨	૩૦૩	૧૪૮
૪૭૪ ઉર્ધ્વ તિ૦ એકાંત છદ્મસ્થ બાદર	૦	૩૮	૨૮૮	૧૪૮
૪૭૫ ઉર્ધ્વ તિ૦ ઘ્રાણેન્દ્રિયમાં,	૦	૨૪	૩૦૩	૧૪૮
૪૭૬ ઉર્ધ્વ તિ૦ ત્રણ શરીરી ઘણા ભવવાળા	૦	૪૨	૨૮૮	૧૪૬
૪૭૭ ઉર્ધ્વ તિ૦ ત્રસમા	૦	૨૬	૩૦૩	૧૪૮
૪૭૮ ઉર્ધ્વ તિ૦ ત્રણ શરીરી	૦	૪૨	૨૮૮	૧૪૮
૪૭૯ ઉર્ધ્વ તિ૦ એકાંત અસંયમમા	૦	૪૩	૨૮૮	૧૪૮
૪૮૦ ઉર્ધ્વ તિ૦ એકાંત છદ્મસ્થ પ્રત્યેક શરીરી	૦	૪૪	૨૮૮	૧૪૮
૪૮૧ સ્ત્રીની ગતિના અધો તિ૦ પ્રત્યેક શરીરી	૧૨	૪૪	૩૦૩	૧૧૨
૪૮૨ ઉર્ધ્વ તિ૦ એકાંત છદ્મસ્થ ઘણા ભવવાળા	૦	૪૮	૨૮૮	૧૪૬
૪૮૩ અધો તિ૦ પ્રત્યેક શરીરીમાં	૧૪	૪૪	૩૦૩	૧૨૨
૪૮૪ ઉર્ધ્વ તિ૦ એકાંત છદ્મસ્થમા	૦	૪૮	૨૮૮	૧૪૮
૪૮૫ સ્ત્રીની ગતિના અધો તિર્યક્માં	૧૨	૪૮	૩૦૩	૧૨૨

૪૮૬ ભુજપરની ગતિના ત્રણ શરીરી બાદર	૪	૩૨	૨૮૮	૧૬૨
૪૮૭ અધો૦ તિ૦ લોકમા	૧૪	૪૮	૩૦૩	૧૨૨
૪૮૮ ખેચરની ગતિના ત્રણ શરીરી બાદર	૬	૩૨	૨૮૮	૧૬૨
૪૮૯ ઉર્ધ્વ તિ૦ બાદરમા	૦	૩૮	૩૦૩	૧૪૮
૪૯૦ સ્થળચરની ગતિના ત્રણ શરીરી બાદર	૮	૩૨	૨૮૮	૩૬૨
૪૯૧ ખેચરની ગતિના પંચેન્દ્રિયમા	૬	૨૦	૩૦૩	૧૬૨
૪૯૨ ઉરપરની ગતિના ત્રણ શરીરી બાદર	૧૦	૩૨	૨૮૮	૧૬૨
૪૯૩ ઉર્ધ્વ તિ૦ પ્રત્યેક શરીરી ઘણા ભવવાળામા	૦	૪૪	૩૦૩	૧૪૬
૪૯૪ ખેચરની ગતિના પ્રત્યેક ત્રણ શરીરીમા	૬	૩૮	૨૮૮	૧૬૨
૪૯૫ ઉર્ધ્વ તિ૦ પ્રત્યેક શરીરીમા	૦	૪૪	૩૦૬	૧૪૮
૪૯૬ ભુજપરની ગતિના ત્રણ શરીરીમા	૪	૪૨	૨૮૮	૧૬૨
૪૯૭ ખેચરની ગતિના ત્રસમા	૬	૨૬	૩૦૩	૧૬૨
૪૯૮ ખેચરની ગતિના ત્રણ શરીરીમાં	૬	૪૨	૨૮૮	૧૬૨
૪૯૯ ઉર્ધ્વ તિ૦ લોકમા	૦	૪૮	૩૦૩	૧૪૮
૫૦૦ સ્થલચરની ત્રણ શરીરીમા	૮	૪૨	૨૮૮	૧૬૨
૫૦૧ ત્રસ એક સંસ્થાનીમા	૧૪	૧૬	૨૭૩	૧૯૮
૫૦૨ ઉરપરની ગતિના ત્રણ શરીરીમાં	૧૦	૪૨	૨૮૮	૧૬૨
૫૦૩ સંજ્ઞી તિર્યંચની ગતિના ઘ્રાણેંદ્રિયમા	૧૪	૨૪	૩૦૩	૧૬૨
૫૦૪ ખેચરની ગતિના એકાત છદ્મસ્થમા	૬	૪૮	૨૮૮	૧૬૨
૫૦૫ સંજ્ઞી તિર્યંચની ગતિના ત્રસમા	૧૪	૨૬	૩૦૩	૧૬૨
૫૦૬ સંજ્ઞી તિર્યંચની ગતિના ત્રણ શરીરીમાં	૧૪	૪૨	૨૮૮	૧૬૨
૫૦૭ અંતરદ્વીપના પર્યાપ્તના અલબ્ધિયામાં	૧૪	૪૮	૨૪૭	૧૯૮
૫૦૮ ઉરપર તિર્યંચ ગતિના એકાત સકષાયીમા	૧૦	૪૮	૨૮૮	૧૬૨
૫૦૯ સ્થલચર તિ૦ ગતિના પ્રત્યેક શરીરી બાદરમાં	૮	૩૬	૩૦૩	૧૬૨
૫૧૦ તિર્યંચણીની ગતિના એકાન સયોગીમાં	૧૨	૪૮	૨૮૮	૧૬૨
૫૧૧ એક સંસ્થાન પ્રત્યેક શરીરી બાદરમા	૧૪	૨૬	૨૭૩	૧૯૮
૫૧૨ તિર્યંચ ગતિના એકાત સયોગીમા	૧૪	૪૮	૨૮૮	૧૬૨
૫૧૩ એક સંસ્થાન મિથ્યાત્વીમા	૧૪	૩૮	૨૭૩	૧૮૮
૫૧૪ મધ્ય જીવોને સ્પર્શનારા એકાત છદ્મસ્થ ચક્ષુઇંદ્રિયમાં	૧૪	૨૨	૨૮૮	૧૯૦
૫૧૫ તિર્યંચણીની ગતિના બાદરમા	૧૨	૩૮	૩૦૩	૧૬૨
૫૧૬ મધ્ય જીવોના સ્પર્શનાગ એકાંત છદ્મસ્થ ઘ્રાણેંદ્રિયમાં	૧૪	૨૪	૨૮૮	૧૯૦

૫૧૭ એક સસ્થાન સ્ત્રીના ગતિના પ્રત્યેક શરીરીમા	૧૨	૩૪	૨૭૩	૧૯૮
૫૧૮ પંચેંદ્રિયમા એકાત છદ્મસ્થ ઘણા ભવવાળા	૧૪	૨૦	૨૮૮	૧૯૬
૫૧૯ ઘ્રાણેંદ્રિય એકાત છદ્મસ્થ અસયમમા	૧૪	૬૯	૨૮૮	૧૯૮
૫૨૦ પચેંદ્રિય એકાત છદ્મસ્થમાં	૧૪	૨૦	૨૮૮	૧૯૮
૫૨૧ એક સસ્થાની ઘણા ભવવાળામા	૧૪	૩૮	૨૭૩	૧૯૬
૫૨૨ એકાત સકષાય ચક્ષુ૦	૧૪	૨૨	૨૮૮	૧૯૮
૫૨૩ એક સંસ્થાનીમા	૧૪	૩૮	૨૭૩	૧૯૮
૫૨૪ એકાંત સકષાય ઘાણેંદ્રિયમા	૧૪	૨૪	૨૮૮	૧૯૮
૫૨૫ પચેંદ્રિય મિથ્યાત્વીમા	૧૪	૨૦	૩૦૩	૧૮૮
૫૨૬ એકાત સકષાય ત્રસમા	૧૪	૨૬	૨૮૮	૧૯૮
૫૨૭ તિર્યંચની ગતિમા	૧૪	૪૮	૩૦૩	૧૬૨
૫૨૮ એકાત છદ્મસ્થ બાદર મિથ્યાત્વીમા	૧૪	૩૮	૨૮૮	૧૮૮
૫૨૯ સ્ત્રી ગતિના ત્રસ મિથ્યાત્વીમા	૧૨	૨૬	૩૦૩	૧૮૮
૫૩૦ સ્ત્રીગતિના ત્રણ શરીરી બા૦ એકાત સકષાયમા	૧૨	૩૨	૨૮૮	૧૯૮
૫૩૧ સ્ત્રીની ગતિના પચેંદ્રય સંખ્યાતા				
૫૩૨ ત્રણ શરીરી બાદરમા	૧૪	૩૨	૨૮૮	૧૯૮
૫૩૩ એકાંત અસંયમ બાદરમા	૧૪	૩૩	૨૮૮	૧૯૮
૫૩૪ એકાંત છદ્મસ્થ અસ૦ પ્રત્યેક શરીરીમા	૧૪	૪૪	૨૮૮	૧૮૮
૫૩૫ પચેંદ્રિય જીવોમા	૧૪	૨૦	૩૦૩	૧૯૮
૫૩૬ સ્ત્રીની ગતિના બા૦ એકાત સકષાયમાં	૧૨	૩૮	૨૮૮	૧૯૮
૫૩૭ સ્ત્રીની ગતિના ઘાણેંદ્રિયમાં	૧૨	૨૪	૩૦૩	૧૯૮
૫૩૮ એકાંત છદ્મસ્થ બાદરમા	૧૪	૩૮	૨૮૮	૧૯૮
૫૩૯ ઘાણેંદ્રિયમા	૧૪	૨૪	૩૦૩	૧૯૮
૫૪૦ સ્ત્રીની ગતિના ત્રણ શરીરીમા	૧૨	૪૨	૨૮૮	૧૯૮
૫૪૧ ત્રસ જીવોમાં	૧૪	૨૬	૩૦૩	૧૯૮
૫૪૨ ત્રણ શરીરી એકાત છદ્મ૦	૧૪	૪૨	૨૮૮	૧૯૮
૫૪૩ એકાંત અસંયમમા	૧૪	૪૩	૨૮૮	૧૯૮
૫૪૪ પ્ર૦ શ૦ એકાંત છદ્મ૦	૧૪	૪૪	૨૮૮	૧૯૮
૫૪૫ સમ્ય૦ નિ૦ અલબ્ધિયામાં	૧૪	૩૦	૩૦૩	૧૯૮
૫૪૬ એકાંત છદ્મ૦ ઘણા ભવવાળામાં	૧૪	૪૮	૨૮૮	૧૯૬
૫૪૭ સ્ત્રી ગતિપ્ર૦ શ૦ મિથ્યા૦	૧૨	૪૪	૩૦૩	૧૮૮

૫૪૮ એકાંત છદમસ્થમાં	૧૪	૪૮	૨૮૮	૧૯૮
૫૪૯ મિથ્યા૦ પ્ર૦ શરીરીમા	૧૪	૪૪	૩૦૩	૧૮૮
૫૫૦ સમ્ય૦ નારકીના અલદ્ધિયા	૧	૪૮	૩૦૩	૧૯૮
૫૫૧ સ્ત્રી ગતિ મિથ્યા૦	૧૨	૪૮	૩૦૩	૧૮૮
૫૫૨ એકેન્દ્રિય પર્યાપ્તના અલદ્ધિયા	૧૪	૩૭	૩૦૩	૧૯૮
૫૫૩ મિથ્યાત્વી	૧૪	૪૮	૩૦૩	૧૮૮
૫૫૪ નવ ગ્રૈવેયકના પર્યાપ્તના અલદ્ધિયા	૧૪	૪૮	૩૦૩	૧૮૯
૫૫૫ જીવોના મધ્યભેદ સ્પર્શનારા	૧૪	૪૮	૩૦૩	૧૯૦
૫૫૬ નરક પર્યાપ્તાના અલદ્ધિયા	૭	૪૮	૩૦૩	૧૯૮
૫૫૭ સ્ત્રી ગતિના પ્ર૦ શરીરીમા	૧૨	૪૪	૩૦૩	૧૯૮
૫૫૮ તિર્યં પં૦ વૈક્રિયના અલધ્ધિયા	૧૪	૪૩	૩૦૩	૧૯૮
૫૫૯ પ્રત્યેક શરીરીમા	૧૪	૪૪	૩૦૩	૧૯૮
૫૬૦ તેજોલેશી એકેન્દ્રિયના અલધ્ધિયા	૧૪	૪૫	૩૦૩	૧૯૮
૫૬૧ ઘણા ભવવાળા જીવોમા	૧૪	૪૮	૩૦૩	૧૯૮
૫૬૨ એકેદ્રિય વૈક્રિય શ૦ અલધ્ધિયામાં	૧૪	૪૭	૩૦૩	૧૯૮
૫૬૩ સર્વ સંસારી જીવોમાં	૧૪	૪૮	૩૦૩	૧૯૮

ઇતિ જીવોની માર્ગણાના ૫૬૩ પ્રશ્નો સંપૂર્ણ

(૨૩) ચાર કષાય.

શ્રી પન્નવણાજી સૂત્ર પદ ચૌદમે કષાયનો થોકડો ચાલ્યો તેમાં શ્રી ગૌતમ સ્વામી વીર ભગવાનને પૂછતા હવા કે, હે ભગવન્! કષાય કેટલા પ્રકારે કહ્યા છે? ભગવન્ કહે, હે ગૌતમ! કષાય ૧૬ પ્રકારે કહ્યા છે ૧–પોતાને માટે, ૨–પરને માટે, ૩–તદુભયા કહેતા બન્ને માટે, ૪–ખેત કહેતાં ઉઘાડી જમીનને માટે ૫–વત્થુ કહેતા ઢાકી જમીનને માટે, ૬–શરીર માટે, ૭–ઉપાધિને માટે, ૮–નિરર્થક ૯–જાણતા, ૧૦–અજાણતાં, ૧૧ ઉપશાંતપણે ૧૨–અણુપશાતપણે, ૧૩–અનંતાનુબંધી ક્રોધ, ૧૪ અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, ૧૫–પ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, ૧૬–સંજવલનનો ક્રોધ, એવં ૧૬ તે ૧૬ સમુચ્ચય જીવ આશ્રી અને ચોવીસ દંડક આશ્રી એમ ૨૫ ને ૧૬ થી ગુણતા ૪૦૦ થાય હવે કષાયના દળીયા કહે છે ચણીઆ, ઉપચણીઆ, બાંધ્યા, વેદ્યા, ઉદીરીયા, નિર્જર્યા એવં ૬. તે ભૂતકાળ, વર્તમાનકાળ

અને ભવિષ્યકાળ આશ્રી એમ ૬ ને ૩ થી ગુણતાં ૧૮ થાય. તે ૧૮ એક જીવ આશ્રી અને ૧૮ બહુ જીવ આશ્રી એવ ૩૬ થાય તે સમુચ્ચય જીવ આશ્રી, અને ચોવીસ દંડક આશ્રી એમ ૩૬ ને ૨૫ થી ગુણતાં ૯૦૦ થાય, અને ૪૦૦ ઉપર કહ્યા, તે મળી કુલ ૧૩૦૦ ક્રોધના, ૧૩૦૦ માનના, ૧૩૦૩ માયાના. અને ૧૩૦૦ લોભના એવં ૫૨૦૦ થાય.

ઇતિ ચાર કષાય સંપૂર્ણ

(૨૪) શ્વાસોચ્છ્વાસ

શ્રી પન્નવણાજી સૂત્ર પદ સાતમે શ્વાસોશ્વસનો થોકડો ચાલ્યો તેમાં ગૌતમ સ્વામી વીર પ્રભુને પૂછતા હવા કે હે ભગવન્! નારકી અને દેવતા કેવી રીતે શ્વાસોચ્છ્વાસ લે છે? વીર પ્રભુએ કહ્યુ કે હે ગૌતમ! નારકીના જીવ નિરંતર ધમણની પેરે શ્વાસોચ્છવાસ લે છે. અસુરકુમારના દેવતા જઘન્ય સાત થોક, ઉત્કૃષ્ટા એક પક્ષ ઝાઝેરો શ્વાસોચ્છ્વાસ લે છે. વાણવ્યંતર ને નવ નિકાયના દેવતા જઘન્ય સાત થોક ઉત્કૃષ્ટા પ્રત્યેક મુહૂર્ત જ્યોતિષી જ૦ અને ઉ૦ પ્રત્યેક મુહૂર્ત પહેલે દેવલોકે જ૦ પ્રત્યેક મુહૂર્ત અને ઉ૦ બે પક્ષે, બીજે દેવલોકે જ૦ પ્રત્યેક મુહૂર્ત ઝાઝેરું, ઉ૦ બે પક્ષ ઝાઝેરે, ત્રીજે દેવલોક જ૦ બે પક્ષે અને ઉ૦ સાત પક્ષે, ચોથે દેવલોકે જ૦ બે પક્ષે ઝાઝેરે, અને ઉ૦ સાત પક્ષે ઝાઝેરે પાંચમે દેવલોકે જ૦ સાત પક્ષે અને ઉ૦ દશ પક્ષે, છઠે દેવલોકે જ૦ દશ પક્ષે ઉ૦ ચૌદ પક્ષે, સાતમે દેવલોકે જ૦ ચૌદ પક્ષે, ઉ૦ સત્તર પક્ષે. આઠમે દેવલોકે જ૦ સત્તર પક્ષે, ઉ૦ અઢાર પક્ષે, નવમે દેવલોકે જ૦ અઢાર પક્ષે, ઉ૦ ઓગણીશ પક્ષે, દશમે દેવલોકે જ૦ ઓગણીસ પક્ષે, ઉ૦ વીસ પક્ષે, અગીયારમે દેવલોકે જ૦ વીસ પક્ષે ઉ૦ એકવીસ પક્ષે, બારમે દેવલોકે જ૦ એકવીસ પક્ષે, ઉ૦ બાવીસ પક્ષે, પહેલી ત્રિકમાં જ૦ બાવીસ પક્ષે, ઉ૦ પચીસ પક્ષે, બીજી ત્રિકમા જ૩ પચીસ પક્ષે. ઉ૦ અઠ્ઠાવીસ પક્ષે, ઉ૦ એકત્રીસ પક્ષે, ચાર અનુત્તર વિમાનમાં જ. એકત્રીસ પક્ષે, ઉ તેત્રીસ પક્ષે, સર્વાર્થસિદ્ધમા જ અને ઉ તેત્રીસ પક્ષે, એમ તેત્રીસ પખવાડીયે શ્વાસ ઉંચો લે, અને તેત્રીસ પખવાડીયે શ્વાસ નીચો મૂકે.

ઇતિ શ્વાસોચ્છવાસ સંપૂર્ણ

(૨૫) અસઝ્ઝાય

આકાશની દશ અસઝ્ઝાય.

૧ તારો આકાશે ખરે તો અસઝ્ઝાય ૨ ચારે દિશા રાતી થાય તો અસઝ્ઝાય, ૩ અકાળે ગાજે તો અસઝ્ઝાય. ૪ અકાળે વીજળી થાય તો અસઝ્ઝાય ૫ અકાળે કાટકો થાય તો અસઝ્ઝાય. ૬ બીજના ચદ્રની અસઝ્ઝાય. ૭ જક્ષનાં ચિન્હ થાય તો અસાય. ૮ કરા પડે તો અસઝ્ઝાય. ૯ ધૂયર ખરે તો અસઝ્ઝાય. ૧૦ રજુ વરસે તો અસઝ્ઝાય.

ઔદારિક શરીરની દશ અસઝ્ઝાય

૧ તત્કાળના લીલાં હાડકા પડયાં હોય તો અસઝ્ઝાય. ૨ માંસ પડયું હોય તો અસઝ્ઝાય. ૩ લોહી પડયું હોય તો અસઝ્ઝાય ૪ વિષ્ટા, ઉલટી પડી હોય તો અસઝ્ઝાય ૫ મુડદું બળતુ હોય તો અસઝ્ઝાય ૬ ચંદ્રગ્રહણ થાય તો અસઝ્ઝાય ૭ સૂર્યગ્રહણ થાય તો અસઝ્ઝાય. ૮ મોટો રાજા મરે તો અસઝ્ઝાય ૯ સંગ્રામ થાય તો અસઝ્ઝાય ૧૦ પચેંદ્રિયનું કલેવર પડયુ હોય તો અસઝ્ઝાય

વખત (કાળ) ની અસઝ્ઝાય.

૧ ચૈત્ર શુદી ૧૫ ની અસાઝ્ઝ્ય. ૨ ચૈત્ર વદી એકમની અસઝ્ઝાય, ૩ અશાડ શુદી પૂનમની અસઝ્ઝાય ૪ અશાડ વદી એકમની અસઝ્ઝાય ૫ ભાદરવા શુદી પૂનમની અસઝ્ઝાય ૬ ભાદરવા વદી એકમની અસઝ્ઝાય ૭ કાર્તિક શુદી પુનમની અસઝ્ઝાય ૮ કાર્તિક વદી એકમની અસઝ્ઝાય. ૯ પ્રભાતની અસઝ્ઝાય. ૧૦ મધ્યાન્હની અસઝ્ઝાય. ૧૧ શંધ્યાની અસઝ્ઝાય ૧૨ મધ્ય રાત્રિની અસઝ્ઝાય, ૧૩ હુતાશની પ્રગટે તે વખતે અસઝ્ઝાય,. ૧૪ ધૂળેટીના દિવસની અસઝ્ઝાય

ઇતિ અસઝ્ઝાય સંપૂર્ણ

---

(૨૬) બત્રીસ સૂત્રોનાં નામ

---

૧૧ અંગનાં નામ–૧ આચારાંગ, ૨ સૂત્રકૃતાંગ, ૩ સ્થાનાંગ, ૪ સમાવાયાગ, ૫ ભગવતી (વિવાહ પ્રજ્ઞપ્તિ), ૬ જ્ઞાતા (ધર્મકથા), ૭ ઉપાસકદશાગ, ૮ અન્તકૃત્તાગ, ૯ અનુત્તરોપપાતિક, ૧૦ પ્રશ્ન વ્યાકરણુ દશાંગ, ૧૧ વિપાક.

૧૨ ઉપાંગનાં નાગ–૧ ઉપપાતિક, ૨ રાજપ્રશ્નીય, ૩ જીવાભિગમ ૪ ૪ પ્રજ્ઞાપના, ૫ જંબુદ્વીપ પ્રજ્ઞપ્તિ, ૬ ચંદ્ર પ્રજ્ઞપ્તિ, ૭ સૂર્ય પ્રજ્ઞપ્તિ ૮ નિરયાવલિકા, ૯ કલ્પવતંસિકાં, ૧૦ પુષ્પિકા ૧૧ પુષ્પચૂલિકા, વૃષ્ણિ દશા.

ચાર મૂળ સૂત્ર–૧ દશવૈકાલિક, ૨ ઉત્તરાધ્યયન, ૩ નંદિ, ૪ અનુયોગ દ્વાર

ચાર છેદ સૂત્ર–૧ વૃહત્‌કલ્પ, ૨ વ્યવહાર ૩ નિશીથ ૪ દશાશ્રુતસ્કંધ

બત્રીસમું સૂત્ર–આવશ્યક સૂત્ર.

ઇતિ સૂત્રનાં નામ સંપૂર્ણ

(૨૭) અપર્યાપ્તા તથા પર્યાપ્તા દ્વાર.

શિષ્ય–(વિનયપૂર્વક નમન કરી પૂછે છે.) હે ગુરૂ ! જીવ તત્ત્વનો બોધ આપતી વખતે આપે કહ્યું હતુ કે જીવ ઉપજતી વખતે અપર્યાપ્તો તથા પર્યાપ્તો કહેવાય છે, તો તે શી રીતે કહેવાય છે, તે કૃપા કરી કહો.

ગુરૂ–હે શિષ્ય ! જીવ એ પિતા છે. આહાર, શરીર, ઈંદ્રિય, શ્વાસોશ્વાસ, ભાષા અને મન એ છ તેની પ્રજા છે, અને તે ચારે ગતિના જીવોને લાગુ રહેવાથી, પાંચસેં ને ત્રેસઠ ભેદ ગણી શકાય છે તેમાં પહેલી આહાર પર્યાપ્તિ લાગુ થાય છે તે એવી રીતે કે જે જીવનું આયુષ્ય પૂરૂ થાય, ત્યારે તે શરીર છોડીને નવી ગતિની યોનિમા ઉપજવા જાય છે તેમા અવિગ્રહ ગતિ એટલે સીધી ને સરલ બાંધી આવેલો હોય તે જીવ જે સમયે ચવેલો હોય, તેજ સમયમા આવી ઉપજે છે. તે જીવને આહારનું આતરૂં પડતું નથી. તેવા બંધનવાળો જીવ "સીએ અહારીએ" એટલે સદા આહારિક કહેવાય છે, એવો ભગવતીનો ન્યાય છે. હવે બીજો પ્રકાર વિગ્રહ ગતિનો બંધ બાંધી આવનાર જીવોનો કહેવાય છે, તેના ત્રણ પ્રકાર છે તેમા કેટલાક જીવો શરીર છોડયા પછી એક સમયને આતરે, કેટલાક બે સમયને આતરે અને કેટલાક ત્રણ સમયને આંતરે એટલે ચોથે સમયને ઉપજવા પામે છે એમ ચારે રીતે સસારી જીવો ઉપજી શકે છે. આ બીજી વિગ્રહ એટલે વિષમ ગતિ કરી ઉપજવા જનારા જીવોને એક, બે, ત્રણ સમય ઉપજતા આતરૂં પડે છે તેનું કારણ ગ્રંથકારો આકાશ પ્રદેશની શ્રેણીના વિભાગો તરફ બેચાઇ જવાનું કહે છે તેનો ગુપ્ત ભેદ ગીતાર્થ ગુરૂગમ્ય છે. તેવા જીવ જેટલો સમય વાટે રોકાય, તેટલો સમય આહાર વગરના અણઆહારિક કહેવાય છે. તે જીવ બાંધેલી યોનિસ્થાનમા પ્રવેશ કરી ઉપજે (વાસ કરે), તેજ સમયે તે યોનિસ્થાન જે પુદ્‌ગલના બંધારણથી બંધાયા હોય, તેજ પુદ્‌ગલોનો આહાર, તાવડામા નાંખેલા વડાની રીતે કરે છે. તેનું નામ ઓજ આહાર કર્યો કહેવાય, અને તે જીંદગીમાં એકજ વાર કરે છે તેવો આહાર ખેંચી પરગમાવતા એક અંતર્મુહૂર્તનો વખત લાગે છે ને પહેલી આહાર પર્યાપ્તિ કહેવાય છે, (૧) તે પરગમેલા આહારના

રસનો એવો ગુણ છે કે તેના રજકણો એકઠા થવાથી સાત ધાતુરૂપે સ્થૂળ શરીરને આકૃતિ બને છે, અને મૂળ ધાતુઓ જીન્દગી સુધી સ્થૂળ શરીરને ટકાવી રાખે છે. એના શરીર રૂપ પુદ્ગલમા વાસનાની રીતે જીવ રહી શકે છે તે બીજી શરીર પર્યાપ્તિ કહેવાય છે તેની આકૃતિ બધાતા એક અંતર્મુહુર્ત લાગે છે (૨) તે શરીરની મજબૂતી થતાજ, તેમા ઇંદ્રિયોના અવયવ પ્રગટ થાય છે તેમ થતા અતર્મુહૂર્તનો વખત લાગે છે તે ત્રીજી ઇદ્રિય પર્યાપ્તિ કહેવાય છે (૩) ઉપર મુજબ શરીર તથા ઇંદ્રિય મજબૂત થયા પછી સૂક્ષ્મ રીતે એક અંતર્મુહુર્તમા પવનની ધમણ શરૂ થાય છે, ત્યાથી તે જીવનું આયુષ્ય ગણવાની શરૂઆત થાય છે. તે ચોથી શ્વાસોચ્છ્વાસ પર્યાપ્તિ કહેવાય છે (૪) તે પછી એક અંતમુહર્તમાં નાદ પેદા થાય છે. તેનુ નામ પાચમી ભાષા પર્યાપ્તિ કહેવાય છે. (૫) ઉપરની પાચ પર્યાપ્તિના વખત સુધીમા મન ચક્રની મજબૂતીમા થાય છે તેમાથી મન સ્ફુરણ થઇ વાસનારૂપે બહાર આવે છે તેમાથી શરીરની સ્થિતિના પ્રમાણમાં સૂક્ષ્મ રીતે અમુક પદાર્થના રજકણોનું આકર્ષણ કરવા યોગ્ય શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે તે છઠ્ઠી મન પર્યાપ્ત કહેવાય છે (૬) ઉપરની રીતે ૭ અતર્મુહૂર્તમા ૭ પર્યાપ્તિ બધાય છે આ શબ્દ શ્રવણ કરતા જ શિષ્ય શંકા કરે છે કે શાસ્ત્રકારો ૭ પર્યાપ્તિ બાધવાના વખતો એક અંતર્મુહૂત કહે છે, તેનુ કેમ ?

ગુરૂ—હે વત્સ ! મુહૂર્ત પુરી બે ઘડીને કહે છે તેનો એકજ ભેદ છે, પણ અતર્મુહૂર્તમા જઘન્ય મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ એવા ત્રણ ભેદ છે તેમા બે સમાથી લઇને નવ સમા સુધીની જઘન્ય કહેવાય છે. (૧) તે પછીની અંતમુહૂર્ત દશ સમાના, અગીઆર સમાની,, એમ એકેક સમો ગણુતા મધ્યમ અતર્મુહૂર્તના અસખ્યાતા ભેદ થાય છે (૨) અને બે ઘડીમા એક સમો બાકી રહે તે ઉત્કૃષ્ટ અંતમુહુર્ત કહેવાય છે (૩) ૭ પર્યાપ્તિ બાધતાં ૭ અંતર્મુહુર્ત કહેવામાં આવે છે તે જઘન્ય તથા મધ્યમ ગણવી અને છેવટ ૭ પર્યાપ્તિ એક અતર્મુહુર્ત કહેવમા આવી છે, તે ઉત્કૃષ્ટિ સમજવી ઉપરની ૭ પર્યાપ્તિમાથી એકેંદ્રિયને પહેલી ચાર હોય છે, બે ઇદ્રિય ત્રણ ઇંદ્રિય, ચૌરિંદ્રિય અને અસંજ્ઞી મનુષ્ય તથા તિર્યંચ પંચેંદ્રિયને પાચ, અને સંજ્ઞી પચેંદ્રિયને ૭ પૂરી હોય છે એ પર્યાપ્તાનો અર્થ કહ્યો

હવે અપર્યાપ્તનો અર્થ કહે છે.

અપર્યાપ્તાના બે ભેદ છે તેમા પહેલો કરણ અપર્યાપ્તો, અને બીજો લબ્ધિ અપર્યાપ્તો એ બેમાથી પહેલા કરણ અપર્યાપ્તાના બે ભેદ છે તે એમ કે ત્રીજી ઇદ્રિય પર્યા બાંધી ન રહે ત્યાસુધી કરણ અપર્યાપ્તો અને તે બધાઇ રહે ત્યારે કરણ પર્યાપ્તો કહેવાય છે હવે લબ્ધિ અપર્યાપ્તના બે ભેદ છે તે એમ કે એકેંદ્રિય વિગેરે પંચેદ્રિય સુધીમા, જેને જેટલી પર્યા કહી છે, તેને તેમાંથી

એકકી અધુરી રહે, ત્યાસુધી લબ્ધિ અપર્યાપ્તો કહેવાય છે અને પોતાની જાતિની હદ સુધી પૂરી બંધાઈ રહે ત્યારે તેને લબ્ધિ પર્યાપ્તો કહે છે એ કરણ તથા લબ્ધિ અપર્યાપ્તામા ચાર ભેદ કહ્યા.

શિષ્ય—હે ગુરૂ ! જે જીવ મરણ પામે છે, તે અપર્યાપ્તામા કે પર્યાપ્તામા ?

ગુરૂ—હે શિષ્ય ! જ્યારે ત્રીજી ઇદ્રિય પર્યા બાધીને જીવ કરણ પર્યાપ્તો થાય છે, ત્યારે મરણ નીપજી શકે છે એ ન્યાયથી પર્યાપ્તો થઈ મરણ પામે છે, પણ કરણ અપર્યાપ્તાપણે કોઈ જીવ મરણ પામે નહિ તેમજ બીજી રીતે અપર્યાપ્તાપણાનું મરણ કહેવામા આવે છે તે લબ્ધિ અપર્યાપ્તાનું મરણ સમજવું તે એમ કે ચારવાલો ત્રીજી, પાંચવાલો ત્રીજી, ચોથી. અને છવાલો ત્રીજી, ચોથી ને પાંચની પર્યા પૂરી બાંધવા પછી મરણ પામે છે હવે બીજી રીતે અપર્યાપ્તો તથા પર્યાપ્તો એને કહેવાય છે કે જેને જેટલી પર્યાપ્ત થઈ, અર્થાત્ બધાઈ રહી હોય તેને તેટલીનો પર્યાપ્તો કહેવાય છે અને હવે પછી બાધવાની છે, તેનો અપર્યાપ્તો, એટલે તેવી પર્યાની પ્રાપ્તિ થઇ શકી નથી એમ પણ કહેવાય છે

ઉપરના બતાવેલા અપર્યાપ્તા તથા પર્યાપ્તાના ભેદનો અર્થ સમજી, ગર્ભજ, નોગર્ભજ, અને એકેદ્રિય વગેરે અસંજ્ઞી પંચેદ્રિયવાળા જીવોને તે ભેદ લાગુ કરવાથી, જીવ તત્વના પાચસે ને ત્રેસઠ ભેદ વ્યવહાર નયથી ગણાય છે, અને તે સર્વ કર્મવિપાકના ફળ છે તેમા જીવની ચોરાશી લાખ યોનિનો સમાવેશ થાય છે. તેની યોનિમાં ફરી ફરીને ઉપજવુ, જન્મવુ અને મરણને આધીન થવું, તેવા જન્મ મરણને સંસાર સમુદ્ર કહેવાય છે અને તે સર્વ સમુદ્રોથી અનંત ગુણો મોટો છે. તેનો કિનારો પામવા માટે ધર્મ રૂપી નૌકા છે. તે નૌકાના ચલાવનાર જ્ઞાની ગુરૂ છે, તેનુ શરણ લઈ આજ્ઞા મુજબ વિચારી પ્રવર્ત્તન કરનારા ભાવિક ભવ્ય, સલામતી-સાથે, પ્રાપ્ત થયેલી જીન્દગીનું સાર્થક હાસલ કરી શકે છે, તેમજ સર્વ કોઈએ કરવું તે યોગ્ય છે

ઇતિ અપર્યાપ્તા તથા પર્યાપ્તા દ્વાર સંપૂર્ણ,

---

(૨૮) પાંચ દેવ

(ભગવતિસૂત્ર, શતક ૧૨ ઉદ્દેશ ૯ મો)

ગાથા

નામ ગુણ ઉવાએ, ઠી વાગુ ચવણ સંચિઠણા,
અંતર અપ્પા બહુયં ચ, નવ ભેઓ દેવ દારાઓ ૧.

પહેલુ નામ દ્વાર ૧. બીજું ગુણ દ્વાર ૨, ત્રીજું ઉવવાય દ્વાર ૩ ચોથુ સ્થિતિ દ્વાર ૪, પાચમું રૂદ્ધિ તથા વિકુવણા દ્વાર ૫, છઠ્ઠુ ચવણ દ્વાર ૬, સાતમુ સચિઠણા દ્વાર ૭, આઠમું અંતર દ્વાર, ૮ નવમું અલ્પ બહુત્વ દ્વાર ૯. એ નવ દ્વાર, પાચ દેવ ઉપર ઉતારે છે ભવિય દ્રવ્યદેવ ૧, નરદેવ ૨, ધર્મદેવ ૩, દેવાધિદેવ ૪, ભાવદેવ ૫, ઇતિ પહેલુ નામ દ્વાર ૧

બીજું ગુણ દ્વાર—મનુષ્ય તથા તિર્યંચ પચેંદ્રિય જેને દેવતામા ઉપજવુ છે તેને ભવિય દ્રવ્યદેવ કહીએ. ૧. નરદેવ કયે ગુણે કહીએ? ચક્રવર્તીની રિદ્ધિ ભોગવે તે ગુણે નરદેવ કહીએ ચક્રવર્તીની રિદ્ધિ વર્ણવીએ છીએ, નવનિધાન ચૌદ રત્ન, ચોરાશી લાખ હાથી ચોરાશી લાખ ઘોડા, ચોરાશી લાખ રથ છન્નુ ક્રોડી પાયદલ, બત્રીસ હજાર મુકુટબંધી રાજા, બત્રીસ હજાર સામાનિક રાજા સોળ હજાર દેવતા ચાકરી કરે, ચોસઠ હજાર સ્ત્રી, ત્રણસેંને સાઠ રસોઇયા. વીસ હજાર સોનાના આગાર વગેરે ૨ ધર્મદેવ કયે ગુણે કહીએ? આઠ પ્રવચન માતાના સેવનાર. નવવાડ વિશુદ્ધ બ્રહ્મચર્યના પાલણહાર દશવિધ જતિધર્મના પાલણહાર ભારે ભેદે તપસ્યાના કરનાર, સત્તર ભેદે સંજમના પાળનાર, બાવીસ પરિસહના સહનાર, સત્તાવીસ ગુણે કરી સહિત, તેત્રીસ આશાતનાના ટાળનાર, છન્નુ દોષ-રહિત આહારપાણીના લેનાર, એવે ગુણે ધર્મદેવ કહીએ ૩ દેવાધિદેવ કયે ગુણે કહીએ? ચોત્રીસ અતિશયે કરી બિરાજમાન, પાત્રીસ વચન વાણીના ગુણે કરી સહિત, ચોસઠ ઇંદ્રના પૂજનીક એક હજાર ને અષ્ટ ઉત્તમ લક્ષણના ધણી, અઢાર દોષ-રહિત અને બાર ગુણે કરી સહિત હોય,, અઢાર દોષરહિત તે અજ્ઞાન ૧ ક્રોધ ૨, મદ ૩, માન ૪, માયા ૫, લોભ ૬, રતિ ૭, અરતિ ૮, નિદ્રા ૯, શોક ૧૦, અસત્ય ૧૧, ચોરી ૧૨, મત્સર ૧૩, ભય ૧૪ પ્રાણીવધ, ૧૫, પ્રેમ ૧, ક્રીડા પ્રસંગ ૧૭, હાસ્ય ૧૮ એ ૧૮ દોષ રહિત બાર ગુણે કરી સહિત તે ૧૨ ગુણ કહે છે—જ્યા જ્યા ભગવંત ઊભા રહે, બેસે, સમોસરે, ત્યા ત્યા દશ બોલ સહિત તે ભગવંતથી બારગુણો ઉચો તતકાળ અશોક વૃક્ષ થઇ આવે ને સ્વામીને છાયડો કરે ૧. ભગવંત જ્યા જ્યા સમોસરે ત્યા ત્યાં પાચવર્ણાં અચેત ફુલની વૃષ્ટિ થાય ને ઢિંચણ પ્રમાણે ઢગલા થાય ૨ ભગવંતની જોજન પ્રમાણે વાણી વિસ્તરે ને સહુના મનનો સંશય હરે, ૩ ભગવંતને ચોવીસ જોડ ચામર વિંઝાય ૪ સ્ફટિક રત્નમય પાદપીઠ સહિત સિંહાસન સ્વામીની આગળ થાય ૫ ભામંડળ અંબોડાને ઠેકાણે તેજમંડળ બિરાજે, દિશોદિશના અંધકાર ટાળે, ૬, આકાશે સાડાબાર ક્રોડ ગેબી વાજાં વાગે. ૭. ભગવંતની ઉપર ત્રણ છત્ર ઉપરા-ઉપરી બિરાજે ૮ અનંત જ્ઞાન અતિશય ૯ અનંત અર્ચા અતિશય—પરમ પૂજ્ય-પણું ૧૦, અનંત વચન અતિશય, ૧૧ અનંત અપાયાપગમ અતિશય, તે સર્વ

દોષ રહિતપણું. ૧૨. એ બાર ગુણે કરી સહિત હોય તેને દેવાધિદેવ કહીએ. ૪. ભાવદેવ તે ભવનપતિ ૧, વાણવ્યંતર, ૨, જ્યોતિષી ૩, વૈમાનિક ૪. એ ચાર જાતિના દેવતાને ભાવે પ્રવર્ત છે તેને ભાવ દેવ કહીએ. ૫ ઇતિ બીજુ ગુણ દ્વાર.

ત્રીજું ઉવવાય દ્વાર—ભવિય દ્રવ્યદેવમાં મનુષ્ય તિર્વંચ ૧, જુગલીયા ૨, અને સર્વાર્થસિધ્ધ ૩, એ ત્રણ ઠામ વર્જીને બાકી સર્વ ઠામના આવી ઉપજે. ૧. નરદેવમા ચાર જાતિના દેવતા, અને પહેલી નરક એ પાચ ઠામના આવી ઉપજે ૨. ધર્મદેવમા છઠ્ઠી સાતમી નરક તેઉ, વાઉ, મનુષ્ય, તિર્યંચ, જુગલીયા એ ૭ ઠામ વર્જીને શેષ સર્વ ઠામના આવી ઉપજે ૩ દેવાધિદેવમા પહેલી, બીજી ને ત્રીજી નરક અને કિલ્વિષી વર્જીને વૈમાનિક દેવતા આવી ઉપજે. ૪, ભાવદેવમાં તિર્યંચ પંચેદ્રિય અને સન્ની મનુષ્ય એ બે ઠામના આવી ઉપજે, ૫ ઇતિ ત્રીજું ઉવવાય દ્વાર-

ચોથું સ્થિતિ દ્વાર—ભવિય દ્રવ્યદેવની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની અને ઉત્૦ ત્રણ પલ્યની, ૧. નરદેવની જઘ૦ સાતસે વર્ષની ઉત્૦ ચોરાશી લાખ પૂર્વની ૨ ધર્મદેવની જઘ૦ અતર્મુહુર્તની ઉત્૦ દેશે ઉણી પુર્વ ક્રોડીની. ૩. દેવાધિ દેવની જઘ૦ ૭૨ વર્ષની ઉત્૦ ૮૪ લાખ-પૂર્વની ૪ ભાવદેવની જઘ૦ દશ હજાર વર્ષની ઉત્૦ ૩૩ સાગરની ૫ ઇતિ ચોથુ સ્થિતિ દ્વાર.

પાંચમું રૂદ્ધિ તથા વિકુવણા દ્વાર-ભવિય દ્રવ્યદેવમાં જેને વૈક્રિય લબ્ધિ ઉપરની હોય તેને, નરદેવને તો હોય જ, ધર્મદેવમા જેને હોય તેને, અને ભાવ દેવને તો હોયજ એ ૪ વૈક્રિય રૂપ કરે તો જઘન્ય ૧, ૨, ૩, ઉત્કૃષ્ટ સખ્યાતા રૂપ કરે શકિત તો અસખ્યાતા રૂપ કરવાની છે, પણ કરે નહિ, દેવાધદેવની શકિત ઘણી છે, પણ કરે નહિ. ઇતિ પાચમુ રૂદ્ધિ તથા વિકુવણા દ્વાર.

છઠું ચવણ દ્વાર ભવિય દ્રવ્યદેવ ચવી દેવતા થાય. ૧ નરદેવ ચવી નરકે જાય ૨ ધર્મદેવ ચવી વિમાનિકમાં તથા મોક્ષમાં જાય ૩ દેવાધિદેવ તો મુકિત જાય. ૪ ભાવદેવ ચવીને પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ બાદરમાં, અને ગર્ભજ મનુષ્ય તિર્યંચમા જાય ૫ ઇતિ છઠું ચવણ દ્વાર

સાતમું સંચિઠણા દ્વાર—સચિઠણા તે શું ? દેવનો દેવપણે રહે તો કેટલો કાળ રહે તે કહે છે -ભવિય દ્રવ્યદેવની સચિઠણા જ૦ અંતર્મુહુર્તની, ઉત્૦ ૩ પ્રલ્યોપમની ૧ નરદેવની જ૦ સાતસેં વર્ષની, ઉત્૦ ૮૪ લાખ પૂર્વની ૨. ધર્મદેવની, પરિણામ આશ્રી એક સમય પ્રવર્તન આશ્રી જ૦ અતર્મુહુર્તની ઉત્૦ દેશે ઉણી પૂર્વ ક્રોડીની. ૩ દેવાધિદેવની જ૦ ૭૨ વર્ષની ઉત્૦ ૮૪ લાખની પૂર્વની ૪ ભાવદેવની જ૦ દશ હજારની, ઉ૦ ૩૩ સાગરોપમની ૫. ઇતિ સાતમું સંચિઠણા દ્વાર

આઠમું અંતર દ્વાર—ભવિય દ્રવ્યદેવનું આંતરૂં પડે તો જ૦ દશ હજાર વર્ષ અને અંતર્મુહુર્ત અધિક ઉત૦ અનંતાકાલનું ૧ નરદેવનું જ૦ એક સાગર ઝાઝેરૂ, ઉત૦ અર્ધ પુદ્‌ગલ પરાવર્તન દેશે ઉણું ૨. ધર્મદેવનું જ૦ બે પલ્ય ઝાઝેરૂ, ઉત૦ અર્ધ પદ્‌ગલ પરાવર્તન દેશે ઉણુ ૩. દેવાધિદેવનું આંતરૂં નથી. ૪ ભાવદેવનું જ૦ અંતર્મુહુર્તનું, ઉત૦ અનંતા કાળનું ૫. ઇતિ આઠમું અંતરદ્વાર

નવમું અલ્પ બહુત્વ દ્વાર—સર્વથી થોડા નરદેવ ૧ તેથી દેવાધિદેવ સંખ્યાત ગુણા ૨ તેથી ધર્મદેવ સંખ્યાત ગુણા ૩, તેથી ભવિય દ્રવ્યદેવ અસંખ્યાત ગુણા ૪ તેથી ભાવદેવ અસંખ્યાત ગુણા ૫ ઇતિ નવમું અલ્પ બહુત્વદ્વાર

ઈતિ પાંચ દેવનો થોકડો સંપૂર્ણ

(૨૯) આરાધક—વિરાધક.

(શ્રી ભગવતિજી સૂત્ર, શતક પહેલે. ઉદ્દેશે બીજે)

૧ અસંજતિ ભવ્ય દ્રવ્યદેવ જઘન્ય ભવનપતિ
ઉત્કૃષ્ટા નવ ગ્રૈવેયક સુધી જાય

૨ આરાધક સાધુ જ૦ પહેલા દેવલોક સુધી,
ઉ૦ સર્વાર્થસિધ્ધ વિમાન સુધી જાય.

૩ વિરાધક સાધુ જ૦ ભવનપતિ,
ઉ૦ પહેલા દેવલોક સુધી જાય

૪ આરાધક શ્રાવક૦ જ૦ પહેલા દેવલોક સુધી,
ઉ૦ બારમા દેવલોક સુધી જાય.

૫ વિરાધક શ્રાવક જ૦ ભવનપતિ,
ઉ૦ જ્યોતિષી સુધી જાય.

૬ અસંજ્ઞી તિર્યંચ જ૦ ભવનપતિ,
ઉ૦ વાણુવ્યંતર સુધી જાય

૭ તાપસના મતવાળા જ૦ ભવનપતિ,
ઉ૦ જ્યોતિષી સુધિ જાય

૮ કંદર્પિયા સાધુ જ૦ ભવનપતિ,
ઉ૦ પહેલા દેવલોક સુધિ જાય

૯ અંબડ સંન્યાસીના મતવાળા જ૦ ભવનપતિ,
ઉ૦ પાંચમા દેવલોક સુધી જાય

૧૦ જમાલીના મતવાળા જ૦ ભવનપતિ,
ઉ૦ છઠ્ઠા દેવલોક સુધી જાય.
૧૧ સંજ્ઞી તિર્યંચ જ૦ ભવનપતિ,
ઉ૦ આઠમા દેવલોક સુધી જાય.
૧૨ ગોશાળાના મતવાળા જ૦ ભવનપતિ,
ઉ૦ બારમા દેવલોક સુધી જાય.
૧૩ દર્શન વિરાધક સ્વલિંગી સાધુ જ૦ ભવનપતિ,
ઉ૦ નવ ગ્રૈવેયક સુધી જાય.
૧૪ આજીવિકામતિ જ૦ ભવનપતિ,
ઉ૦ બારમા દેવલોક સુધી જાય.

ઇતિ આરાધક વિરાધકનો થોકડો સંપૂર્ણ

(૩૦) ત્રણ જાગરિકા

શ્રી વીર ભગવાનને ગૌતમ સ્વામી પુછતા હવા, કે હે ભગવાન! જાગરિકા કેટલા પ્રકારે કહી છે.?

ભગવાન કહે—હે ગૌતમ! જાગરિકા ત્રણ પ્રકારની કહી છે. તે સાંભળ— ૧ ધર્મ જાગરણ, ૨ અધર્મ જાગરણ, ૩ સુદખુ જાગરણ. તેમા પ્રથમ ધર્મ જાગરણના ચાર ભેદ—૧ આચાર ધર્મ, ૨ ક્રિયા ધર્મ, ૩ દયા ધર્મ, ૪ સ્વભાવ ધર્મ.

તેમાં **પ્રથમ આચાર ધર્મના** પાંચ ભેદ—૧ જ્ઞાનાચાર, ૨ દર્શનાચાર ૩ ચારિત્રાચાર, ૪ તપાચાર, ૫ વીર્યાચાર, તેમા જ્ઞાનાચારના ૮ ભેદ, દર્શનાચારના ૮ ભેદ, ચારિત્રાચારના ૮ ભેદ, તપાચારના ૧૨ ભેદ, વીર્યાચારના ૩ ભેદ, એ રીતે ૩૯ થયા.

જ્ઞાનાચારના ૮ ભેદ—૧ જ્ઞાન ભણવાને વખતે જ્ઞાન ભણવાનું, ૨ જ્ઞાન લેતાં વિનય કરવો. ૩ જ્ઞાનનુ બહુમાન કરવું. ૪ જ્ઞાન ભણતા યથા શકિત તપ કરવો ૫ અર્થ તથા ગુરૂને ગોપવવા નહિ, ૬ અક્ષર શુદ્ધ, ૭ અર્થ શુદ્ધ ૮ અક્ષર અર્થ બન્ને શુદ્ધ જાણે.

દર્શનાચારના ૮ ભેદ—૧ જૈન ધર્મમા શંકારહિતપણું, ૨ પાખંડ ધર્મની વાંછારહિતપણું, કરણીના ફળનું સંદેહરહિતપણું, ૪ પાખંડીના આડંબર દેખી મુંઝાય નહિ ૫ સ્વધર્મ પ્રશંસા કરે. ૬ ધર્મથી પડતાને સ્થિર કરે, ૭ સ્વધર્મની ભકિત કરે. ૮ જૈન ધર્મને અનેક રીતે દીપાવે, કૃષ્ણ શ્રેણિકની પેરે.

ચારિત્રાચારના ૮ ભેદ–૧ ઇર્યા સમિતિ, ૨ ભાષા સમિતિ, ૩ એષણા સમિતિ, ૪ આયાણભંડમતનિખેવણા સમિતિ ૫ ઉચારપાસવણ ખેલ, જળ, સંઘાણ પરિઠાવણીઆ સમિતિ, ૬ મન ગુપ્તિ, ૭ વચન ગુપ્તિ, ૮ કાય ગુપ્તિ

તપાચારના બાર ભેદ:–૭ બાહ્ય અને ૭ અભ્યંતર, એ બાર, ૭ બાહ્ય તપના નામ–૧ અણસણ ૨ ઉણોદરી ૩ વૃત્તિસંક્ષેપ, ૪ રસપરિત્યાય, ૫ કાયકલેશ ૬ ઇંદ્રિયપ્રતિસંલીનતા, આભ્યંતર તપના ૭ ભેદ–૧ પ્રાયશ્ચિત. ૨ વિનય, ૩ વૈયાવચ્ચ, ૪ સજ્ઝાય, ૫ ધ્યાન, ૬ કાર્યોત્સર્ગ, એમ કુલ બાર ભેદ તપાચારના જાણવા, તેમા ઇહિલોક પરલોકના સુખની વાંછારહિત તપ કરે, અથવા આજીવિકા રહિત તપ કરે એ તપના બાર આચાર જાણવા

વીર્યાચારના ત્રણ ભેદ–૧ બળ, વીર્ય, ધર્મ, કામમા ગોપવે નહિ ૨ પૂર્વોક્ત ૩૬ બોલમા ઉદ્યમ કરે, શક્તિ અનુસાર કામ કરે એવં ૩૯ ભેદ આચાર ધર્મના કહ્યા,

હવે **બીજો ક્રિયાધર્મ**–તેના સીતેર ભેદના નામ–ચાર પ્રકારે પિંડ વિશુદ્ધિ ૪ પાંચ સમિતિ, ૫ બાર પ્રકારની ભાવના ૧૨, સાધુની બાર પડિમા, ૧૨, પાંચ ઇંદ્રિયનો નિરોધ, ૫, પચીસ પ્રકારની પડીલેહણા ૨૫, ત્રણ ગુપ્તિ ૩ ચાર અભિગ્રહ, ૪, એવં ૭૦.

હવે **ત્રીજો દયા ધર્મ**–તેના આઠ ભેદના નામ કહે છે. ૧ પ્રથમ સ્વદયા તે પોતાના આત્માને પાપથીબચાવે તે, ૨ પરદયા. તે બીજા જીવની રક્ષા કરવી તે, ૩ દ્રવ્ય દયા, તે દેખાદેખી દયા પાળે તે અથવા શર્મથી જીવની રક્ષા કરવી તે અથવા કુળ આચારે દયા પાળે તે. ૪ ભાવદયા, તે જ્ઞાનના જોગે કરીને જીવને જીવાત્મા જાણીને, તે ઉપર અનુકંપા લાવી તેનો જીવ બચાવવો તે. ૫ વહેવાર દયા તે જેવી શ્રાવકને દયા પાળવાની કહી છે તે સાચવે તે, ઘરના અનેક કામ-કાજ કરતા જતના રાખવી તે, ૬ નિશ્ચય દયા, તે આપણા આત્માને કર્મબંધથી છોડાવવો. તેનો ખુલાસો એ છે કે પુદ્ગલ પરવસ્તુ છે તેના ઉપરથી મમતા ઉતારીને, તેનો પરિચય છાડીને, આપણા આત્માના ગુણમા રમણ કરવું, જીવનું કર્મરહિત શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રગટ કરવુ તે નિશ્ચય દયા ચૌદમા ગુણસ્થાનકને અંતે સંપૂર્ણ લાભે, ૭ સ્વરૂપદયા, તે કોઈ જીવને મારવાને ભાવે પહેલા તે જીવને સારી રીતે ખવરાવે અને શરીરે માતો કરે, સાર સંભાળ લે એ દયા ઉપરથી દેખાવ માત્ર છે પરંતુ પાછળથી તે જીવને મારવાના પરિણામ છે, તે ઉતરાધ્યયન સૂત્રમા સાતમા અધ્યયને બોકડાના અધિકારથી સમજવું. ૮ અનુબંધ દયા, તે જીવને ત્રાસ પમાડે પણ અંતરથી તેને શાતા દેવાનો કામી છે તે, જેમકે માતા પુત્રને

રોગ મટાડવાને અર્થે કડવું ઔષધ પાય પણ અંતરથી તેનું ભલું ચાહે છે તથા જેમ પિતા પુત્રને ભલી શિખામણ આપવા માટે ઉપરથી તર્જના કરે, મારે, પણ અતરથી તેના ગુણ વધારવા માટે ભલુ ચહાય છે

ચોથો સ્વભાવ ધર્મ–ને જે વસ્તુ જીવ અથવા અજીવ તેની જે પ્રગતિ છે, તેના બે ભેદ–તેમા એક શુદ્ધ સ્વભાવથી અને બીજો કર્મના સંજોગથી અશુદ્ધ પ્રચનિ છે, તે જીવને વિષય કષાયના સંજોગથી વિભાવના થાય છે. હવે જીવ અને પુદ્ગલને વિભાવ છે તેને દૂર કરીને જીવ આપણા જ્ઞાનાદિક ગુણમાં રમણ કરે, તે સ્વભાવ ધર્મ અને પુદ્ગલનો એક વર્ણ, એક ગધ, એક રસ બે ફરસમા રમણ થાય તે પુદ્ગલનો શુધ્ધ સ્વભાવ ધર્મ જાણવો એ સિવાય બીજા ચાર દ્રવ્યમાં સ્વભાવ ધર્મ છે, પણ વિભાવ ધર્મ નથી, એ ચલણ ગુણ, સ્થિર ગુણ. અવકાશ ગુણ, વર્તના ગુણ, તે પોતપોતાના સ્વભાવને છોડતા નથી તે માટે શુધ્ધ સ્વભાવ ધર્મ છે, એ ચાર પ્રકારની ધર્મ જાગરિકા કહી

બીજી અધર્મ જાગરિકા–તે સંસારમા ધન કુટુબ પરિવારનો સંજોગ મેળવવો, તેને માટે આરંભાદિક કરવાં, તેની રક્ષા કરવી, તેના ઉપર દ્રષ્ટિ રાખવી. તે અધર્મ જાગરિકા જાણવી.

ત્રીજી સુદખુ જાગરિકા–તે સુ કહેતા ભલી, દખુ કહેતા ચતુરાઈવાળી જાગરિકા એ જાગરિકા શ્રાવકને હોય છે, કેમકે સમ્યક્ જ્ઞાન દર્શન સહિત ધન કુટુંબાદિક તથા વિષય કષાયને ખોટા જાણે છે. દેશથી નિવર્ત્યા છે, ઉદયભાવથી ઉદાસીનપણે છે, ત્રણ મનોરથ ચિંતવે છે, તે સુદખુ જાગરિકા જાણવી.

ઇતિ ત્રણ જાગરિકા સંપૂર્ણ

---

(૩૧) છ કાયના ભવ

શ્રી ગૌતમ સ્વામી વીર ભગવાનને વંદણા નમસ્કાર કરી પૂછના હવા કે હે ભગવન! છ કાયના જીવ અતર્મુહૂર્તમા કેટલા ભવ કરે?

વીર ભગવાને કહ્યું, હે ગૌતમ! પૃથ્વી. પાણી, અગ્નિ, વાયરો, એ જઘન્ય એક ભવ કરે, ઉત્કૃષ્ટા બાર હજાર આઠસે ચોવીસ ભવ એક અંતર્મુહૂર્તમાં કરે,

અને વનસ્પતિના બે ભેદ. તે પ્રત્યેક અને સાધારણ. હવે પ્રત્યેક, જઘન્ય એક ભવ ઉત્કૃષ્ટા બાવીસ હજાર ભવ કરે અને સાધારણ જઘન્ય એક ભવ અને ઉત્કૃષ્ટા પાસઠ હજાર પાંચસે છત્રીસ ભવ કરે, બેઇંદ્રિય, જઘન્ય એક ભવ અને ઉત્કૃષ્ટા એંસી ભવ કરે. ત્રિઇંદ્રિય, જઘન્ય એક ભવ અને ઉત્કૃષ્ટા સાઠ ભવ કરે, ચૌરેન્દ્રિય, જઘન્ય એક ભવ અને ઉત્કૃષ્ટા ચાલીસ ભવ કરે. અસંજ્ઞી તિર્યંચ, જઘન્ય એક ભવ અને ઉત્કૃષ્ટા ચોવીસ ભવ કરે, સંજ્ઞી તિર્યંચ અને સંજ્ઞી મનુષ્ય, જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટો એક ભવ કરે.

ઇતિ છ કાયના ભવ સંપૂર્ણ

(૩૨) અવધિ પદ.

શ્રી પન્નવણાજી સૂત્ર પદ તેત્રીસમે અવધિ પદનો થોકડો ચાલ્યો તેમા પ્રથમ દશ દ્વાર છે, તેનાં નામ કહે છે – ભેદ દ્વાર ૧ વિષય દ્વાર ૨, સંઠાણ દ્વાર ૩ આભ્યંતર અને બાહ્ય દ્વાર ૪, દેશ થકી અને સર્વ થકી ૫, અણુગામી ૬, હાયમાન અને વર્દ્ધમાન ૭, અવટ્ઠીયા ૮, પડવાઇ ૯, અપડવાઈ ૧૦.

૧–પહેલો ભેદ દ્વાર–તેમા નારકી અને દેવતા ભવ પ્રત્યે દેખે એટલે ઉપજતી વખતે સાથે અવધિજ્ઞાન હોય છે તિર્યંગ અને મનુષ્ય ક્ષયોપશમ પ્રમાણે દેખે.

૨–બીજો વિષય દ્વાર–એટલે પહેલી નરકના નારકી જઘન્ય સાડાત્રણ ગાઉ દેખે, ઉત્કૃષ્ટા ચાર ગાઉ દેખે, બીજી નરકના નારકી જઘન્ય ત્રણ ગાઉ, ઉત્કૃષ્ટા સાડાત્રણ ગાઉ દેખે, ત્રીજી નરકના નારકી જ૦ અઢી ગાઉ, ઉ૦ ત્રણ ગાઉ દેખે. ચોથી નરકના નારકી જ૦ બે ગાઉ, ઉ૦ અઢી ગાઉ દેખે. પાંચમીના જ૦ દોઢ ગાઉ, ઉ૦ બે ગાઉ દેખે છઠ્ઠીના જ૦ એક ગાઉ, ઉ૦ દોઢ ગાઉ દેખે સાતમીના જ૦ અર્ધ ગાઉ, ઉ૦ એક ગાઉ દેખે ભવનપતિ જ૦ પચીસ જોજન સુધી દેખે ઉ૦ ત્રણ પ્રકારનું દેખે ઊંચું પહેલા બીજા દેવલોક સુધી, નીચું ત્રીજી નરકના તળા સુધી, અને ત્રીજું પલના આઉખાવાળા સંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર દેખે, અને સાગરના આઉખાવાળા અસંખ્યાત દ્વીપ સમુદ્ર દેખે વાણવ્યંતર અને નવ નિકાયના દેવતા જ૦ પચીસ જોજન, ઉ૦ ત્રણ પ્રકારનુ દેખે ઊંચું પહેલા દેવલોક સુધી, નીચું પાતાળ કળસા સુધી, અને ત્રીજું સંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર દેખે. જ્યોતિષી અને પહેલા બીજા દેવલોકના દેવતા જ૦ આગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ

ઉ૦ ત્રણ પ્રકારનુ દેખે. ઊંચુ પોતાના વિમાનની ધજા સુધી, નીચું પહેલી નરકના તળા સુધી, અને ત્રીજુ પલના આઉખાવાળા સંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર દેખે અને સાગરના આઉખાવાળા અસખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર દેખે ત્રીજા દેવલોકથી યાવત્ સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનના દેવતા ઊંચુ પોતપોતાના વિમાનની ધજા સુધી દેખે, ત્રીછુ અસંખ્યાતા દીપ સમુદ્ર દેખે, નીચું ત્રીજા ચોથાવાળા બીજી નરકના તળા સુધી, પાંચમા છઠ્ઠાવાળા ત્રીજી નરકના તળા સુધી, ૭–૮ દેવલોકવાળા, ચોથી નરકના તળા સુધી, નવમાથી બારમા સુધીના પાચમી નરકના તળા સુધી. નવ ગ્રૈવેયકના છઠ્ઠી નરકના તળા સુધી, ચાર અનુત્તર વિમાનના, સાતમી નરકના તળા સુધી, અને સર્વાર્થસિધ્ધના દેવતા દેશે ઉણી લોકનાલીકા સુધી દેખે તિર્યંચ, જ૦ આગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ, ઉ૦ સખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર દેખે મનુષ્ય, જ૦ આગુલનો અસખ્યાતમો ભાગ, ઉ૦ આખા લોક અને અલોકમા લોક જેવડા અસંખ્યાતા ખાડવા દેખે

૩ ત્રીજો સઠાણ દ્વાર–નારકી, ત્રાપાને આકારે દેખે ભવનપતિ, પાલાને આકારે દેખે. વાણવ્યંતર ઝાલરને આકારે દેખે જ્યોતિષી, પડહાને આકારે દેખે, બાર દેવલોકના દેવતા, મૃદગને આકારે દેખે. નવ ગ્રૈવેયકના દેવતા, ફૂલની ચગેરીના આકારે દેખે, અનુત્તર વિમાનનો દેવતા, કુંવારી કન્યાના કંચવાને આકારે દેખે

૪–ચોથો આભ્યંતર અને બાહ્ય દ્વાર–નારકી, દેવતા આભ્યંતર દેખે, તિર્યંચ બાહ્ય દેખે, મનુષ્ય આભ્યંતર અને બાહ્ય દેખે, કારણ કે તીર્થંકર દેવને અવધિજ્ઞાન સાથે જ હોય છે.

૫–પાંચમો દેશ અને સર્વથકી દ્વાર–નારકી, તિર્યંચ અને દેવતા દેશ થકી અને મનુષ્ય સર્વ થકી દેખે.

૬–છઠ્ઠો અણુગામી અને અણાણુગામી દ્વાર–નારકી દેવતાને અણુંગામી કહેતા સાથે જનારૂં અવધિજ્ઞાન હોય. મનુષ્ય અને તિર્યંચને અણુગામી અને અણાણુગામી બન્ને હોય.

૭–૮ સાતમો હાયમાન–વર્દ્ધમાન અને આઠમો અવઠ્ઠીયા દ્વાર–નારકી દેવતાને અવઠ્ઠીયા કહેતા હોય તેટલુ અવધિજ્ઞાન રહે, મનુષ્ય અને તિર્યંચને હાયમાન વર્દ્ધમાન અને અવઠ્ઠીયા એ ત્રણે પ્રકારનું હોય

૯–૧૦ નવમો પડીવાઇ અને દશમો અપડીવાઈ દ્વાર–નારકી અને દેવતાને અપડીવાઇ અવધિ જ્ઞાન હોય, મનુષ્ય અને તિર્યંચને પડીવાઇ અને અપડીવાઇ બન્ને જાણવા.

ઇતિ અવધિ પદ સંપૂર્ણ.

(૩૩) ધર્મધ્યાન

ઉવવાઇ સૂત્રપાઠ.

સે કિં તં ધમ્મેઝાણે ? ચઉવિહે, ચઉપડયારે પન્નતે તંજહા; આણાવિજએ ૧ અવાયવિજયે ૨ વિયાગવિજયે ૩ સંઠાણવિજએ ૪ ધમ્મસ્સણ ઝાણસ્સ ચત્તારિ લખણા પન્નત્તા તંજહા. આણરૂઇ ૧ ૧ નિસગ્ગરૂઇ ૨ સુત્તરૂઇ ૩ ઉવએસરૂઈ ૪; ધમ્મસ્સણં ઝાણસ્સ ચત્તારિ આલબણા પન્નતા તંજહા, વાયણા ૧ પુચ્છણા ૨ પરિયટ્ટણા ૩ ધમ્મકહા ૪; ધમ્મસ્સણં ઝાણસ્સ ચત્તારિ અણુપ્પેહા પન્નતા તંજહા, એગચ્ચાણુપ્પેહા ૧ અણિચ્ચાણુપ્પેહા ૨ અસરણાણુપ્પેહા ૩ સંસારાણુપ્પેહા ૪.

એ સૂત્ર પાઠ કહ્યો હવે સૂત્રનો અર્થ કહે છે. ધર્મ ધ્યાનના ચાર ભેદ. તે માહે પહેલા ભેદનો અર્થ કહે છે **આણાવિજએ** કહેતા વીતરાગની આજ્ઞાનો વિચાર ચીતવવો તે વીતરાગની આજ્ઞા જે સમકિત સહિત બાર વ્રત શ્રાવકની અગ્યાર પડિમા, પંચ મહાવ્રત, ભિખુની બાર પડિમા, શુભધ્યાન, શુભયોગ, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, છકાયની રક્ષા એ વીતરાગની આજ્ઞા આરાધવી, તેમા સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કરવો ચતુર્વિધ તીર્થનાં ગુણ કીર્તન કરવા એ ધર્મ ધ્યાનનો પહેલો ભેદ કહ્યો.

હવે ધર્મ ધ્યાનનો બીજો ભેદ કહે છે **અવાયવિજએ** કહેતા સંસાર માહે જીવ જે થકી દુ,ખ પામે છે તેનો વિચાર ચીતવવો. તેનો એ વિચાર, મિથ્યાત્વ અવ્રત. પ્રમાદ, કષાય, અશુભયોગ તથા અઢાર - પાપસ્થાનક, છકાયની હિંસા, એ દુખના કારણ જાણી એવો આશ્રવમાર્ગ છાડીને સંવર માર્ગ આદરવો, જેથી જીવ દુઃખ ન પામે એ ધર્મધ્યાનનો બીજો ભેદ કહ્યો

હવે ધર્મધ્યાનનો ત્રીજો ભેદ કહે છે **વિવાગવિજએ** કહેતાં જીવ જે સુખ દુઃખ ભોગવે છે, તે શા થકી તેનો વિચાર ચિતવવો તેનો એ વિચાર, જીવે જેવે રસે કરી પૂર્વે જેવા શુભાશુભ જ્ઞાનાવરણીયાદિક કર્મ ઉપાર્જ્યા છે તે શુભાશુભ કર્મના ઉદયથી જીવ તેવા સુખ દુ,ખ અનુભવે છે. તે અનુભવતાં થકા કોઇ ઉપર રાગ દ્વેષ ન આણીયે, સમતાભાવ આણીએ. મન, વચન, કાયાના શુભયોગ સહિત શ્રી જૈનધર્મને વિષે પ્રવર્તિયે, જેથી નિરાબાધ પરમ સુખ પામીએ. એ ધર્મધ્યાનનો ત્રીજો ભેદ કહ્યો

હવે ધર્મધ્યાનનો ચોથો ભેદ કહે છે **સંઠાણવિજએ** કહેતા ત્રણ લોકના આકારનું સ્વરૂપ ચિંતવીએ. તેનું એ સ્વરૂપ, આ લોક સુપઇઠિકને આકારે છે જીવ અજીવે સંપૂર્ણ ભર્યો છે. અસંખ્યાતા જોજનની ક્રોડાક્રોડી પ્રમાણે ત્રીછો લોક છે. તેમાં અસંખ્યાતા દીપ સમુદ્ર છે, તથા અસંખ્યાતા વાણવ્યંતરના નગર છે, તથા અસંખ્યાતા જ્યોતિષીનાં વિમાન છે, તથા અસંખ્યાતી જ્યોતિષીની રાજધાની છે તેમા અઢી દીપ માહે તીર્થંકર જઘન્ય ૨૦ ઉત્કૃષ્ટા એકસો સિતેર હોય, તથા કેવળી જઘન્ય બે ક્રોડિ, ઉત્કૃષ્ટા નવ ક્રોડિ તથા સાધુ જઘન્ય બે હજાર ક્રોડિ, ઉત્કૃષ્ટા નવ હજાર ક્રોડિ, તેને વંદામિ નમસામિ, સક્કારેમિ, સમાણેમિ, કલ્લાણં, મંગલં, દેવયં. ચેઇયં. પજ્જુવાસ્સામિ ત્રિછા લોકમાંહે અસંખ્યાતા શ્રાવક શ્રાવિકા છે તેના ગુણગ્રામ કરીયે. તે ત્રિછા લોકથકી અસંખ્યાત ગુણો અધિકો ઉર્ધ્વલોક છે. તેમા બાર દેવલોક, નવ ગ્રૈવેયક, પાંચ અનુત્તર વિમાન સર્વ થઇને ચોરાસી લાખ સત્તાણું હજાર ત્રેવીસ વિમાન છે. તે ઉપર સિદ્ધશીલા છે ત્યાં સિદ્ધ ભગવંત બિરાજે છે: તેમને વંદામિ જાવ પજ્જુવાસ્સામિ. તે ઉર્ધ્વ લોકથી નીચે અધોલોક છે, તેમાં ચોરાસી લાખ નરકાવાસા છે, સાત ક્રોડ બ્હોંતેર લાખ ભવન પતિના ભવન છે. એવા ત્રણ લોકના સર્વ સ્થાનક સમકિત સહિત કરણી વિના સર્વ જીવે અનંતી વાર જન્મ મરણે કરી ફરસી મૂકયા છે. એમ જાણી સમકિત સહિત શ્રુત અને ચારિત્ર ધર્મની આરાધના કરીયે, જેથી અજરામર પદ પામીયે એ ધર્મધ્યાનનો ચોથો ભેદ કહ્યો.

હવે ધર્મધ્યાનના ચાર લક્ષણ તેમા ધર્મ ધ્યાનનુ પહેલુ લક્ષણ કહે છે. **આણારૂઇ** કહેતાં વીતરાગની આજ્ઞા અંગીકાર કરવાની રૂચિ ઉપજે તેને આણારૂઇ કહીયે. એ ધર્મધ્યાનનું પહેલું લક્ષણ કહ્યુ.

હવે ધર્મધ્યાનનું બીજુ લક્ષણ કહે છે **નિસર્ગરૂઇ** કહેતાં જીવને સ્વભાવેજ તથા જાતિસ્મરણાદિક જ્ઞાને કરી શ્રુતસહિત ચારિત્ર ધર્મ કરવાની રૂચિ ઉપજે, નિસર્ગરૂચિ કહિયે, એ ધર્મધ્યાનનું બીજું લક્ષણ કહ્યું.

હવે ધર્મધ્યાનનું ત્રીજું લક્ષણ કહે છે. **સુત્તરૂઇ** કહેતાં સૂત્રના બે ભેદ. અંગપવિઠ અને અંગબાહિર, અંગપવિઠ, તે આચારાંગાદિ ૧૨ અંગ તેમાં ૧૧ કાલિક, અને બારમું અંગ દૃષ્ટિવાદ તે ઉત્કાલિક. અંગ બાહિરના બે ભેદ. આવશ્યક અને આવશ્યક વ્યતિરિક્ત આવશ્યક તે સામાયિકાદિક છ અધ્યયન તે ઉત્કાલિક, તથા ઉત્તરાધ્યયનાદિક કાલિકસૂત્ર તથા ઉત્તવાઈ પ્રમુખ ઉત્કાલિકસૂત્ર, સાંભળવા તથા ભણવાની રૂચિ ઉપજે તેહને સૂત્રરૂચિ કહીએ એ ધર્મધ્યાનનું ત્રિજું લક્ષણ કહ્યુ

હવે ધર્મધ્યાનનું ચોથું લક્ષણ **ઉવએસરૂઇ** કહે છે ઉવએસરૂઇ કહેતાં અજ્ઞાને કરી ઉપાર્જ્યાં કર્મ તે જ્ઞાને કરી ખપાવીએ, જ્ઞાને કરી નવાં કર્મ ન

બાંધીએ, મિથ્યાત્વે કરી ઉપાર્જ્યાં કર્મ તે સમકિત કરી ખપાવીએ, સમકિત કરી નવા કર્મ ન બાંધિએ, અવ્રતે કરી ઉપાર્જ્યાં કર્મ તે વ્રતે કરી ખપાવીએ વ્રતે કરી નવાં કર્મ ન બાંધીએ, પ્રમાદે કરી ઉપાર્જ્યાં કર્મ તે અપ્રમાદે કરી ખપાવીએ, પ્રમાદે કરી નવા કર્મ ન બાંધીએ, કષાય કરી ઉપાર્જ્યાં કર્મ તે કષાયને અણુકવે કરીને નવા કર્મ ન બાંધીએ અશુભ યોગે કરી ઉપાર્જ્યાં કર્મ તે શુભ યોગે કરી ખપાવીએ, શુભ યોગે કરી નવા કર્મ ન બાંધીએ, પાંચ ઇંદ્રિયના સ્વાદરૂપ આસ્રવે કરી ઉપાર્જ્યાં કર્મ તે તપરૂપ સંવરે કરી ખપાવીએ, તપરૂપ સંવરે કરી નવા કર્મ ન બાંધિએ, માટે અજ્ઞાનાદિક આસ્રવ માર્ગ છાંડીને જ્ઞાનાદિક સંવર માર્ગ આદરવો એવો તીર્થંકરનો ઉપદેશ સાંભળવાની રૂચિ ઉપજે, તેને ઉપદેશ રૂચિ કહીએ, તથા ઉગાઢ રૂચિ પણ કહીએ, એ ધર્મધ્યાનનું ચોથું લક્ષણ કહ્યું.

હવે ધર્મધ્યાનના ચાર આલંબન કહે છે વાયણા, પૂછણા, પરિયટ્ટણા, ધર્મકથા હવે ધર્મધ્યાનનું પહેલું આલંબન **વાયણા** કહે છે. વાયણા તે કેને કહીએ ? વિનય સહિત જ્ઞાન તથા નિર્જરાને અર્થે સૂત્રના, અર્થના જાણ ગુર્વાદિક સમીપે સૂત્ર તથા અર્થના વાચણી લેવી, તેને વાયણા કહીએ એ ધર્મધ્યાનનું પહેલું આલંબન કહ્યું

હવે ધર્મધ્યાનનું બીજું આલંબન **પૂછણા** કહે છે, પૂછણા તે કેને કહીયે? અપૂર્વ જ્ઞાન પામવાને અર્થે તથા જૈનમત દીપાવવાને અર્થે તથા સંદેહ નિવારવા અર્થે તથા પરની પરીક્ષા લેવાને અર્થે યથાયોગ્ય વિનય સહિત ગુર્વાદિકને પ્રશ્ન પૂછીએ તેને પૂછણા કહિએ એ ધર્મધ્યાનનું બીજું આલંબન કહ્યું.

હવે ધર્મધ્યાનનું ત્રીજું આલંબન **પરિયટ્ટણા** કહે છે પરિયટ્ટણા તે કેને કહિએ? પૂર્વે જે જિનભાષિત સૂત્ર અર્થ ભણ્યા છે, તે અસ્ખલિત કરવાને અર્થે તથા નિર્જરાને અર્થે શુદ્ધ ઉપયોગ સહિત શુદ્ધ સૂત્ર અર્થની વારંવાર સઝાય કરે તેને પરિયટ્ટણા કહિયે એ ધર્મધ્યાનનું ત્રીજું આલંબન કહ્યું.

હવે ધર્મધ્યાનનું ચોથું આલંબન **ધર્મકથા** કહે છે, ધર્મ કથા તે કેને કહિએ? વીતરાગે જે ભાવ જેવા પ્રરૂપ્યા છે, તે ભાવ પોતે ગ્રહીને વિશેષે નિશ્ચય કરીને શંકા કંખા વિતિગિચ્છા રહિતપણે પોતાની નિર્જરાને અર્થે પરના ઉપકારને અર્થે સભા મધ્યે તે ભાવ તેવાજ પ્રરૂપીએ તેને ધર્મકથા કહીએ એવી ધર્મકથા કહેતા થકા અને સાંભળીને સર્દ્દહતા થકા તે બન્ને વીતરાગની આજ્ઞાના આરાધક હોય. તે ધર્મકથા–સંવરરૂપી વૃક્ષ સેવીએ, તેથી મનવંછિત સુખ પામીએ તે સંવરરૂપી વૃક્ષ વખાણીએ છીએ તે સંવરરૂપી વૃક્ષ કેવું છે? જેનું વિશુદ્ધ સમકિતરૂપ મૂલ છે, ધૈર્યરૂપ કંદ છે, વિનયરૂપ વેદિકા છે તીર્થંકર તથા ચાર તીર્થના ગુણ કીર્તનરૂપ સ્કંધ છે, પાંચ મહાવ્રતરૂપ મોટી શાખા છે, પચીસ ભાવનારૂપ

ત્વચા છે, શુભધ્યાન ને શુભયોગરૂપ પ્રધાન પલ્લવ પત્ર છે, ગુણરૂપ ફૂલ છે, શીયલરૂપ સુગંધ છે, આનંદરૂપ રસ છે, મોક્ષરૂપ પ્રધાન ફૂલ છે. મેરૂ ગિરિના શિખર ઉપર જેમ ચૂલિકા વિરાજે છે તેમ સમકિતીના હૃદયમાં સંવરરૂપિ વૃક્ષ બિરાજે છે એવી સંવરરૂપી શીતલ છાયા જેને પરિણમે તેના ભવોભવના પાપ ટળે ને તે પરમ અતુલ સુખ પામે, ઈત્યાદિક ચાર પ્રકારની કથા વિક્ષેપણી, અક્ષેવણી, સંવેગણી, નિંર્વેગણી, એ ચાર કથા વિસ્તારપણે કહે તેને ધર્મકથા કહીએ એ ધર્મધ્યાનનુ ચોથું આલંબન કહ્યુ અક્ષેવણી પ્રમુખ ૪ કથાનો વિસ્તાર ચોથે ઠાણે બીજે ઉદ્દેશે સૂત્ર ૫૮ મધ્યે છે.

હવે ધર્મધ્યાનની ચાર અણુપ્પેહા કહે છે અણુપ્પેહા તે કેને કહીએ? જીવદ્રવ્ય અને અજીવદ્રવ્ય તેનો સ્વભાવ સ્વરૂપ જાણવાને અર્થે સૂત્રના અર્થ વિસ્તારે ચિંતવીએ તેને અણુપ્પેહા કહીએ

હવે ધર્મધ્યાનની પહેલી અણુપ્પેહા કહે છે. **એકચ્ચાણુપ્પેહા** તે કેને કહિએ? જીવ અસંખ્યાત પ્રદેશી, અરૂપી, સદા સઉપયોગી તે ચૈતન્યરૂપ એવો એક મારો આત્મા નિશ્ચયનયે છે, તેમ સર્વ આત્મા નિશ્ચયનયે એવાજ છે અને વ્યવહારનયે આત્મા અનાદિકાલનો અચૈતન્ય જડ વર્ણાદિ ૨૦ રૂપ સહિત પુદ્‌ગલનો સંયોગીથકો ત્રસ ને સ્થાવરરૂપ લઇને અનેક નૃત્યકાર નટુવાની પેરે અનેક રુપે અનેક છંદે પ્રવર્ત્યો છે તે ત્રસનો ત્રસરુપે પ્રવર્ત્તે તો જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત ઉત્કૃષ્ટો બે હજાર સાગર ઝાઝેરા સુધી રહે. અને સ્થાવરનો સ્થાવરપણે પ્રવર્તે તો જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત ઉત્કૃષ્ટો અનંતી ઉત્સર્પિણી કાલથી. ક્ષેત્રથી અનંતા લોક પ્રમાણ અલોકના આકાશ પ્રદેશ થાય તેટલા કાલચક્ર ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી જાણવી. તેના અસંખ્યાતા પુદ્ગલ પરાવર્તન થાય આગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે આકાશ પ્રદેશ આવે તેટલા અસંખ્યાતા પુદ્ગલ પરાવર્તન થાય સ્થાવર મધ્યે પુદ્ગલ લઇ ખેલ્યો એ વ્યવહાર નયથી જીવ જાણીએ. વળી ત્રસ સ્થાવર મધ્યે રહ્યો થકો સ્ત્રીપુરુષ નપુંસક વેદે પુદ્ગલને સંયોગે ખેલ્યો, પ્રવર્ત્યો, અનેક રૂપો ધારણ કર્યા. તે કહે છે કોઈક પ્રસ્તાવે દેવીપણે ભવન પત્યાદિકથી ઇશાન દેવલોક સુધી ઇંદ્રની ઇંદ્રાણી સુરૂપવંતી અપસરા થઇ, જઘન્ય ૧૦ હજાર વર્ષ ઉત્કૃષ્ટા ૫૫ પલ્યોપમ, દેવાંગનાને રૂપે અનંતિવાર જીવ ખેલ્યો, દેવતાપણે ભવનપત્યાદિકથકી જાવ નવ ગ્રૈવેયક સુધી મહર્દ્ધિક દેવપણે મહાશક્તિવંત ઈંદ્રાદિક લોકપાળ પ્રમુખપણે રૂપવંત દેદીપ્યમાન વંછિતભોગ સંયોગપણે પ્રવર્ત્યો જઘન્ય ૧૦ હજાર વર્ષ ઉત્કૃષ્ટા ૩૧ સાગરોપમ એમ અનંતીવાર ભોગી થયો. ઇંદ્ર મહારાજે એક ભવમાહિ ૭ પલ્યોપમની દેવી બાવીસ ક્રોડાક્રોડ. પંચાસી લાખ ક્રોડ, એકોતેર હજાર ક્રોડ, ચારસેં અઠયાવીસ ક્રોડ, સતાવન લાખ ચૌદ હજાર બસેં ને અઠયાસી ઉપર પાંચ પલ્યની ૮, એટલી દેવી ભોગવી તો પણ તૃપ્તિ ન પામ્યો. મનુષ્ય મધ્યે સ્ત્રી પુરૂષપણે થયો.

દેવગુરૂ ઉત્તરકુરૂ મધ્યે યુગલયુગલાણી થયો, ત્યા મહામનોહરરૂપ મનવંછિત સુખ ભોગવ્યા દશ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષથી મનવંછિત સુખ ;ભોગવ્યા, આ પુરૂષને ક્ષણ માત્રનો વિયોગ ન પડે ૩ પલ્યોપમ, સુધી નિરતર સુખ વિલસ્યાં, હરિવાસ રમકવાસ મધ્યે ૨ પલ્યોપમ, હેમવયક્ષેત્ર, હિરણુવયક્ષેત્ર મધ્યે ૧ પલ્યસુધી, છપન અતરદ્વીપો મધ્યે પલ્યોપમનો અસખ્યાતમો ભાગ, યુગલ યુગલાણીપણે અનંતીવાર. સ્ત્રી પુરૂષના રૂપ લઈ ખેલ્યો પણ આત્મા તૃપ્તિ ન પામ્યો વળી ચક્રવતીને ઘેર સ્રીરત્નપણે લક્ષ્મી સરિખા રૂપ અનતીવાર જીવ લઈ ખેલ્યો પણ તૃપ્તિ ન પામ્યો વાસુદેવ, મડલીક રાજા, પ્રધાન વ્યવહારીયાને ઘરે સ્ત્રીપણે મનોજ્ઞ સુખોમા પૂર્વક્રોડાદિકના આઉખાપણે પ્રવર્ત્યો વળી તેજ જીવ મનુષ્ય મધ્યે કુરૂપવાસ, દુર્ભાગી, નીચ કૂલ દરિદ્રે ભર્તારની સ્ત્રીપણે. અલછરૂપ દુર્ભાગીણીપણે, નટવાપણે પ્રવર્ત્યો, છતા મનુષ્યપણે સ્ત્રી પુરૂષના અવતાર પૂગ ન થયા વળી તિર્યંચ પચેદ્રિય જલચરાદિ મધ્યે સ્ત્રી વેદે દુ:ખ વેદે પ્રવર્ત્યો, વળી તે જીવ સાત નરકમા, એકેદ્રિયમા, ત્રણ વિકલેંદ્રિય તથા અમની તિર્યંચ મનુષ્ય મધ્યે નિયમા નપુંસક વેદે અને સની તિર્યંચ મનુષ્ય મધ્યે પણ નપુસક હોય તે સર્વે નવુસકવેદે જીવ પ્રવર્ત્યો પરમાર્થે લાગઠ સ્ત્રી વેદે પ્રવર્ત્યો તે ઉત્કૃષ્ટા એકસો દશ પલ્ય અને પ્રથક્ પૂર્વ ક્રોડ સુધી સ્ત્રીવેદે ખેલ્યો જઘન્ય ;આઉખા ભોગવ્યા આશ્રી અંતર્મુહૂર્ત પુરૂષવેદે ઉત્કૃષ્ટે પ્રથક સો સાગર ઝાઝેરા સુધી પુરૂષવેદ મધ્યે ખેલ્યો જઘન્ય આઉખા ભોગવ્યા આશ્રી અતર્મુહૂર્ત. નપુસકવેદે ઉત્કૃષ્ટો અનતા કાલચક્ર અસંખ્યાતા પુદ્ગલ પરાવર્તન સુધી નપુંસકવેદે ખેલ્યો જ્યા ગયો ત્યા એકલો પુદ્ગલને સચોગે અનેક રૂપ પરાવર્તન કીધા એ સર્વ વ્યવહાર નય જીવને વિષે જાણવો એવા પરિભ્રમણનો મિટાવણદ્વાર શ્રી જૈનધર્મને વિષે શુદ્ધ સદ્દહણા સહિત શુદ્ધ ઉદ્યમ પરાક્રમનુ ફોડવવુ થાય ત્યારેજ આત્માનુ સાધન થાય, તે વારે સિદ્ધપણું પામે, તેમા એકલોજ નિશ્ચય નય આત્મા જાણવો. જ્યારે શુદ્ધ વ્યવહારે પ્રવર્તે ને અશુદ્ધ વ્યવહાર મટાડે તે વારે સિદ્ધ હોય એવો મારો એક આત્મા છે. જે ભણી અપર પરિવાર તે સ્વાર્થરૂપી છે. અને પઉગસા, મીસસા વીસસા પુદ્ગલ તે પર્યંત્રે કરી જેવે સ્વભાવે છે, તેવે સ્વભાવે ન રહે તે પણ અશાશ્વતા છે- તે માટે એક મારો પોતાનો આત્મા પોતાના કાર્યનો સાધક શાશ્વતો જાણીને પોતાના આત્મા સાધન કરીયે એ ધર્મધ્યાનની પહેલી અણુપ્પેહા કહી.

હવે ધર્મધ્યાનની બીજી અણુપ્પેહા કહે છે ;અણીચ્ચાણુપ્પેહા તે કેને કહીયે ? રૂપી પુદ્ગલની અનેક પ્રકારે યતના કરિયે તે પણ અનિત્ય છે, નિત્ય એક શ્રી જૈનધર્મ પરમ સુખદાયક છે, પોતાના આત્માને નિત્ય જાણીને સમકિતાદિક સંવરે કરી પુષ્ટ કરીયે એ ધર્મધ્યાનની બીજી અણુપ્પેહા કહી

હવે ધર્મધ્યાનની ત્રીજી અણુપ્પેહા કહે છે, અસરણાણુપ્પેહા તે કેને કહિયે ? આ ભવને વિષે અને પરભવ પહોચતા જીવને એક સમકિતપૂર્વક જૈનધર્મ વિના જન્મ જરા મરણના દુ:ખ નિવારવા બીજો કોઇ શરણ સમર્થ નથી, એમ જાણી શ્રી જૈનધર્મનુ શરણ કરીયે, જેથી પરમ સુખ ઉપજે એ ધર્મધ્યાનની ત્રીજી અણુપ્પેહા કહી

હવે ધર્મધ્યાનની ચોથી અણુપ્પેહા કહે છે. **સંસારાણુપ્પેહા** તે કેને કહિયે ? સ્વાર્થરૂપ સસાર સમુદ્ર માહે જન્મ જરા મરણ સયોગ વિયોગ શારીરિક માનસિક દુ:ખ, કષાય, મિથ્યાત્વ, તૃષ્ણારૂપ ઘણા જલ કલ્લોલાદિકની લહેર કરી ચાર ગતિ, ચોવીસ દડકને વિષે પરિભ્રમણ કરતા જગત જીવને શ્રી જૈન ધર્મરૂપ દ્વિપાનો આધાર છે તથા સજગરૂપ નાવાનો શુદ્ધ સમકિતરૂપ નિર્જામક નાવનો ખેડણહાર છે. એવી નાવાએ કરી જીવ સિધ્ધિરૂપ મહા નગરને વિષે પહોચે ત્યાં અનત અતુલ વિમલ સિધ્ધના શુખ જીવ પામે એ ધર્મધ્યાનની ચોથી અણુપ્પેહા કહી એવા ધર્મધ્યાનના ગુણ જાણીને સદા ધર્મધ્યાન ધ્યાઇયે જેથી પરમ સુખ પામીયે.

ઇતિ ધર્મધ્યાન સંપૂર્ણ

(૩૪) છ લેશ્યા

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર અધ્યયન ચોત્રીસમે છ લેશ્યાનો થોકડો ચાલ્યો છે તેમા પ્રથમ લેશ્યાના અગીયાર દ્વાર કહે છે:-**નામ વર્ણ રસ, ગંધ, સ્પર્શ, પરિણામ, લક્ષણ, સ્થાનક, સ્થિતિ, ગતિ અને ચવન** એ અગીયાર નામ કહ્યા. હવે તેનો વિસ્તાર કહે છે.

પ્રથમ નામદ્વાર કહે છે-કૃષ્ણ લેશ્યા, નીલ લેશ્યા, કાપુત લેશ્યા, તેજુ લેશ્યા, પદ્મ લેશ્યા અને શુક્લ લેશ્યા.

બીજો વર્ણનો દ્વાર કહે છે:-કૃષ્ણ લેશ્યાનો વર્ણ-જેવો પાણી સહિત મેઘ કાળો, જેવા પાડાનાં શીંગડા કાળાં, જેવા અરીઠાના બીજ, જેવું ગાડાનું ખંજન આખની કીકી એ કરતા અનન્ત ગુણો કાળો

નીલ લેશ્યાનો વર્ણ-જેવો અશોક વૃક્ષ નીલો, જેવી ચાસપક્ષીની પાંખ, જેવુ વૈડૂર્યરત્ન એથી અનન્ત ગુણો નીલ લેશ્યાનો નીલો વર્ણ છે

કાપુત લેશ્યાનો વર્ણ-જેવા અળશીના ફુલ, જેવી કોયલની પાંખ, જેવી પારેવાની ડોક કાઇક રાતી, કાઇક કાળી, એ કરતાં અનન્તગુણો અધિક કાપુત લેશ્યાનો વર્ણ જાણવો.

તેજુ લેશ્યાનો વર્ણ-જેવો ઉગતો સૂર્ય રાતો, જેવી સુડાની ચાચ, જેવી દીવાની શીખા, એ કરતા અનન્તગુણો અધિક રાતો.

પદ્મ લેશ્યાનો વર્ણ-જેવી હરતાળ, જેવી હળદર, જેવા શણના ફૂલ, એ કરતા અનન્ત ગુણો અધિક પીળો

શુકલ લેશ્યાનો વર્ણ-જેવો શખ જેવું અકરત્ન જેવુ મોગરાનુ ફુલ જેવું ગાયનું દુધ જેવો રૂપાનો હાર. એ કરતા અનંત ગુણો અધિક શ્વેત

ત્રીજો લેશ્યાના રસનો દ્વાર કહે છે-કૃષ્ણ લેશ્યાનો રસ-જેવું કડવું તુંબડુ, જેવો કડવો લીબડાનો રસ, જેવો રોહીણી નામે વનસ્પતિનો રસ, એથી અનંત ગુણો અધિક કડવો રસ ૧ નીલ લેશ્યાનો રસ જેવો સુંઠનો તીખો રસ. જેવો પીપરા મરીનો રસ, એથી અનત ગુણો અધિક તીખો રસ ૨ કાપુત લેશ્યાનો રસ-જેવો કુણી કાચી કેરીનો રસ જેવો કાચા કોઠાનો રસ, એથી અનત ગુણો અધિક ખાટો રસ ૩ તેજુ લેશ્યાનો રસ-જેવો પાકા આંબાનો રસ જેવો પાકા કોઠાનો રસ, એથી અનત ગુણો કાંઈક ખાટો ને કાંઈક મીઠો રસ ૪ પદ્મ લેશ્યાનો રસ જેવો વારૂણીનો રસ, જેવો આશવ (સરકા) નો રસ, જેવો મધુનો રસ એથી અનંત ગુણો મધુરો રસ, ૫ શુકલ લેશ્યાનો રસ જેવો ખજુરનો રસ જેવો દ્રાક્ષનો રસ, જેવો દુધનો રસ, જેવો સાકરનો રસ એથી અનત ગુણો અધિક મીઠો રસ ૬

ચોથા લેશ્યાના ગધનો દ્વાર કહે છે-જેવો ગાયના મડાનો, કુતરાના મડાનો, સર્પના મડાનો એથી અનન્નત ગુણો અધિક અપ્રશસ્ત, પ્રથમ ત્રણ મીઠી લેશ્યાનો ગધ જાણવો, જેવો કપુર, કેવડો, પ્રમુખ સુગંધી પદાર્થ વાટતાં (ઘુંટતા) જેવી સુગધ નીકળે તે કરતા અનંત ગુણો પ્રશસ્ત ત્રણ સારી. લેશ્યાનો ગંધ જાણવો.

પાંચમો લેશ્યાના સ્પર્શનો દ્વાર કહે છે-જેવી કરવતની ધાર, જેવી ગાયની જીભ, જેવુ મુંઝનું તથા વાંસનું પાન, તે કરતાં અનન્ત ગુણો માઠી અપ્રશસ્ત લેશ્યાનો સ્પર્શ જાણવો, જેથી બુર નામે .વનસ્પતિ, જેવું માખણ, જેવા સરસવના ફુલ જેવુ મખમલ એ કરતા અનન્ત ગુણો અધિક પ્રશસ્ત લેશ્યાનો સ્પર્શ સુંવાળો જાણવો

છઠ્ઠો લેશ્યાના પરિણામનો દ્વાર કહે છેઃ-લેશ્યા ત્રણ પ્રકારે પરિણામે જઘન્ય, મધ્યમ, અને ઉત્કૃષ્ટ તથા નવ પ્રકારે પરિણામે તે ઉપરે ત્રણ કહી તેના એકેકના ત્રણ ભેદ થાય. જેમકે જઘન્યનો જઘન્ય, જઘન્યનો મધ્યમ, જઘન્યનો ઉત્કૃષ્ટ એ રીતે દરેકના ત્રણ ત્રણ ભેદ કરતા નવ ભેદ થાય એમ નવના સત્તાવીશ ભેદ થાય. એમ સત્તાવીશના એકાશી ભેદ થાય, એમ એકાશીના બસે ને તેતાલીસ ભેદ થાય, એટલે ભેદે લેશ્યા પરિણમે

સાતમો લેશ્યાનાં લક્ષણનો દ્વાર-તેમાં પ્રથમ કૃષ્ણ લેશ્યાના લક્ષણ કહે છે-પાચ આસ્રવનો સેવનાર, ત્રણ અગુપ્તિવંત, છકાય જીવનો હિંસક, આરંભનો તીવ્ર પરિણામી તથા દ્વેષી પાપ કરવામાં સાહસિક નિઠોર પરિણામી, જીવહિંસા સુગ રહિત કરનાર, અજીતેંદ્રિ એવા જોગે કરી સહિત હોય તેને કૃષ્ણલેશ્યાનું લક્ષણ જાણવું, નીલ લેશ્યાના લક્ષણ કહે છે-ઇર્ષાવંત, અમૃખવંત, તપ રહિત, માયાવી, પાપ કરતાં લાજે નહિ, ગ્રંથી, ધુતારો, પ્રમાદી, રસનો લોલુપી, માયાનો ગવેષ, આરંભનો અત્યાગી, પાપને વિષે સાહસિક, એ નીલ લેશ્યાનાં લક્ષણ જાણવાં. કાપુત લેશ્યાનાં લક્ષણ કહે છે-વાંકા બોલો, વાંકાં કામ કરનાર, માયા કરીને હરખાય, સરળપણા રહિત, મોઢે જુદો અને પુઠે જુદો, મિથ્યા ખોટા વચનનો બોલનાર, ચોરી મત્સરનો કરનાર, એ કાપુત લેશ્યાના લક્ષણ જાણવા તેજુ લેશ્યાના લક્ષણ કહે છે-મર્યાદાવંત, માયા રહિત, ચપળપણા રહિત, કુતુહળ રહિત, વિનયવંત દમીતેદ્રી, શુભ જોગવંત, ઉપધ્યાન તપ સહિત, દૃઢ ધર્મી, પ્રિય ધર્મી, પાપથકી બીએ, એ તેજુ લેશ્યાના લક્ષણ જાણવા, પદ્મલેસ્યા લક્ષણ કહે છે-ક્રોધ, માન, માયા, લોભ પાતળા કર્યા છે, પ્રશાત ચિન્ત, આત્માનો દમણહાર, યોગ ઉપધ્યાન સહિત હોય, થોડાબોલો, ઉપશાત. જીતેંદ્રી, એ પદ્મ લેસ્યા લક્ષણ જાણવાં શુકલ લેસ્યાના લક્ષણ કહે છે-આર્તધ્યાન, રૌદ્ર ધ્યાનથી સર્વથા રહિત, ધર્મધ્યાન શુકલધ્યાન સહિત, દશ પ્રકારની ચિન્ત સમાધિએ કરી સહિત, આત્માનો દમણ-હાર, ઈત્યાદિક શુકલ લેસ્યાના લક્ષણ જાણવા.

આઠમો લેશ્યાના સ્થાનકનો દ્વાર કહે છે- અસખ્યાતી ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણીના જેટલા સમય થાય તથા અસંખ્યાતા લોકના જેટલા આકાશ પ્રદેશ થાય, એટલા લેશ્યાના સ્થાનક જાણવા

નવમો લેશ્યાની સ્થિતિનો દ્વાર કહે છે- કૃષ્ણ લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય અંતમુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી ૩૩ સાગરોપમ ને અંતર્મુહૂર્ત અધિક; નીલ લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી દશ સાગરોપમ ને પલનો અસખ્યાતમો ભાગ અધિક, કાપુત લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય અંતમુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી ત્રણ સાગરોપમ ને પલનો અસંખ્યાતમો ભાગ અધિક, તેજુ લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય અંતમૂહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી બે સાગર ને પલનો અસખ્યાતમો ભાગ અધિક, પદ્મ લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી દશ સાગરોપમ ને અંતર્મુહૂર્ત અધિક, શુકલ લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય અંતમુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી ૩૩ સાગરોપમ ને અંતર્મુહૂર્ત અધિક. એ સમુચ્ચય લેશ્યાની સ્થિતિ કહી હવે ચાર ગતિની લેશ્યાની સ્થિતિ કહે છે પ્રથમ નારકીના લેશ્યાની સ્થિતિ કહે છે-કાપુત લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય દશ હજાર વર્ષની, ઉત્કૃષ્ટી ત્રણ સાગરોપમ ને પલનો અસખ્યાતમો ભાગ.

નીલ લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય ત્રણ સાગર ને પલનો અસંખ્યાતમો ભાગ, ઉત્કૃષ્ટી દશ સાગર ને પલનો અસખ્યાતમો ભાગ કૃષ્ણ લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય દશ સાગર ને પલનો અસંખ્યાતમો ભાગ, ઉત્કૃષ્ટી તેત્રીસ સાગર ને અંતર્મુહૂર્ત અધિક એ નારકીની લેશ્યા કહી હવે મનુષ્ય-તિર્યંચની લેશ્યાની સ્થિતિ કહે છે- પહેલી પાચ લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય, ઉત્કૃષ્ટી અંતર્મુહૂર્તની શુકલ લેશ્યાની સ્થિતિ કેવળી આશ્રી જઘન્ય અતર્મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી નવ વર્ષ ઉણી પૂર્વ ક્રોડની. હવે દેવતાની લેશ્યાની સ્થિતિ કહે છે-ભવનપતિ, વાણવ્યતર એ બેમાં કૃષ્ણ લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય દશ હજાર વર્ષની ઉત્કૃષ્ટી પલના અસંખ્યાતમા ભાગની; નીલ લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય કૃષ્ણ લેશ્યાની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિથી એક સમય અધિક ને ઉત્કૃષ્ટી પલનો અસખ્યાતમો ભાગ કાપુત લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય નીલ લેશ્યાની ઉત્કૃષ્ટી પલના અસખ્યાતમા ભાગની તેજુલેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય દશ હજાર વર્ષની, ભવનપતિ, વાણવ્યતરની ઉત્કૃષ્ટી બે સાગર ને પલનો અસખ્યાતમો ભાગ અધિક. વૈમાનિક દેવની પદ્મ લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય તેજુલેશ્યાની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિથી એક સમય અધિક. ઉત્કૃષ્ટી દશ સાગર ને અતર્મુહૂર્ત અધિક વૈમાનિકની શુકલ લેશ્યાની સ્થિતિ જઘન્ય પદ્મ લેશ્યાની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિથી એક સમય અધિક, ઉત્કૃષ્ટી તેત્રીસ સાગર ઉપર અંતર્મુહૂર્ત અધિક.

દશમો લેશ્યાની ગતિનો દ્વાર કહે છે.- કૃષ્ણ, નીલ, કાપુત એ ત્રણ અપ્રશસ્ત અધમ લેશ્યા તેણે કરી જીવ દુર્ગતિએ જાય. તેજુ, પદ્મ શુકલ એ ત્રણ ધર્મ લેશ્યા, તેણે કરીને જીવ સુગતિએ જાય

અગીઆરમો લેશ્યાના ચવનનો દ્વાર કહે છે:- સઘળી લેશ્યા પ્રથમ પરિણમતી વખતે કોઇ જીવને ઉપજવુ કે ચવવું નથી તથા લેશ્યાના છેલ્લા સમયે કોઇ જીવને ઉવજવુ કે ચવવું નથી. પરભવને વિષે કેમ ચવે તે કહે છે-લેશ્યા પરભવની આવી થકી અંતર્મુહૂર્ત ગયા પછી શેષ અંતર્મુહૂર્ત આઉખા આડા રહે થકે જીવ પરલોકને વિષે જાય

ઇતિ શ્રી લેશ્યાનો થોકડો સંપૂર્ણ.

(૩૫) આઠ આત્માનો વિચાર.

શિષ્ય પૂછે છે, કે હે ભગવન! સંગ્રહનયને મતે આત્મા એકજ સ્વરૂપી કહેવામાં આવ્યો છે, તેમ છતા બીજે મતે તે આત્માના ભિન્ન ભિન્ન પ્રકાર કહેવાય છે, તો શુ આત્માના જુદા જુદા ભેદ છે? જો હોય તો તે કેટલા?

ગુરૂ જવાબમાં કહે છે, હે શિષ્ય! ભગવતીજીનો અભિપ્રાય જોતા આત્મા તે તો આત્મા જ છે. તે આત્મા સ્વશકિતએ કરીને એકજ રીતે એકજ સ્વરૂપી છે. સમાન પ્રદેશી અને સમાન ગુણી છે. તેથી નિશ્ચયે એકજ ભેદ કહેવાય છે. પણ વ્યવહાર નયથી અપેક્ષા ભેદે કેટલાક કારણોને લઇને આઠ આત્મા કહેવાય છે. તે જેવા કે પહેલો દ્રવ્ય આત્મા ૧ કષાય આત્મા ૨ જોગ આત્મા ૩. ઉપયોગ આત્મા ૪. જ્ઞાન આત્મા ૫ દર્શન આત્મા ૬ ચારિત્ર આત્મા ૭. અને વીર્ય આત્મા ૮. એ આઠ ગુણે કરી આઠ નામ કહેવાય છે, અને તે એક બીજા સાથે મળી જવાથી તેના અનેક વિકલ્પ ભેદ થાય છે તે યંત્રથી જણાશે.

ઉપરના યંત્રમાં ભજનાનો અર્થ હોય અથવા ન હોય તેને કહેવાય છે. નીયમાનો અર્થ નિશ્ચે હોય તેને કહેવાય છે.

હવે તેનો અલ્પ બહુત્વ દ્વાર કહે છે સર્વથી થોડા ચારિત્ર આત્મા તેથી જ્ઞાન આત્મા અનંતગુણા. તેથી કષાય આત્મા અનંત ગુણા, તેથી જોગ આત્મા વિશેષાહિયા, તેથી દ્રવ્ય આત્મા તથા ઉપયોગ આત્મા તથા દર્શન આત્મા માંહે માંહે તુલ્ય ને તેથી વિશેષાહિયા એ સામાન્ય વિચાર કહ્યો, હવે આઠ આત્માનો વિશેષ વિચાર કહે છે

શિષ્ય પુછે છે, કૃપાળુ ગુરૂ! આત્મ દ્રવ્ય એકજ શકિતવાળો અને અસંખ્યાત પ્રદેશી સત ચિદ્ ને આનંદઘન કહેવામા આવ્યો છે એવો નિશ્ચય નયનો અભિપ્રાય છે પણ વ્યવહાર નયને ગને કયાં કારણને લઇને આઠ નામ કહેવામા આવ્યા હશે? વળી તે આત્માને કયા કયા સંજોગો સાથે જોડાઇને ગતાગતિ કરે છે? તે કૃપા કરીને કહો.

ગુરૂ બે સવાલના જવાબમા કહે છે:-હે શિષ્ય! કારણ માત્ર એજ છે કે શુધ્ધ આત્મ દ્રવ્યમાં પાચ જ્ઞાન, બે દર્શન તથા પાંચ ચારિત્રનો સમાવેશ થાય છે, તે સર્વ આત્મશુધ્ધના કારણ અર્થાત સાધન છે તેમા આત્મબલ ને આત્મવીર્ય ફોરવવાથી કર્મ મુક્ત થવાય છે, ને બીજા પક્ષમાં એટલે તેથી વિરૂદ્ધ સામા પક્ષમા અશુધ્ધ આત્મદ્રવ્યમા પચીસ કષાય, પંદર જોગ ત્રણ અજ્ઞાન અને બે દર્શનનો સમાવેશ થાય છે ને સર્વ આત્મ અશુધ્ધતાના કારણ અર્થાત્ સાધન છે તેમાં બલવીર્ય ફોરવવાથી ચાર ગતિઓમાં જે આમ ફરવાનું બને છે. તેને લીધે સંસારી જીવો ગતાગતિ કરે છે, તેમ થવા વખતે દરેક આત્મા જુદા જુદા સંયોગો સાથે જોડાય છે, ને નીચેના યંત્રથી જાણી શકાશે

૧ દ્રવ્ય આત્મામા	૨ કષાય આ.	૩ જોગ આ	૪ ઉપયોગ આ.	૫ જ્ઞાન આ	૬ દર્શન આ.	૭ ચારિત્ર આ.	૮ વીર્ય આત્મામા
કષાય આત્માની ભજના	દ્રવ્ય આત્માની નિયમા	દ્રવ્ય આત્માની નિયમા	દ્રવ્ય આત્માની નિયમા	દ્રવ્ય આત્માની નિયમા	દ્રવ્ય આત્માની નિયમા	દ્રવ્ય આત્માની નિયમા	દ્રવ્ય આત્માની નિયમા
જોગ આત્માની ભજની	જોગ આત્માની નિયમા	કષાય આત્માની ભજના	કષાય આત્માની ભજના	કષાય આત્માની ભજના	કષાય આત્માની ભજના	કષાય આત્માની ભજના	કષાય આત્માની ભજના
ઉપયોગ આત્માની નિયમા	ઉપયોગ આત્મા-ની નિયમા	ઉપયોગ આ ની નિયમા	જોગ આત્માની ભજના	જોગ આત્માની ભજના	જોગ આત્માની ભજના	જોગ આત્માની ભજના	જોગ આત્માની ભજના
જ્ઞાન આ ની ભજના	જ્ઞાન આત્માની ભજના	જ્ઞાન આત્માની ભજના	જ્ઞાન આત્માની ભજના	ઉપયોગ આ. ની નિયમા	ઉપયોગ આ ની નિયમા	ઉપયોગ આ ની નિયમા	ઉપયોગ આત્માની નિયમા
દર્શન આ ની નિયમા	દર્શન આત્માની નિયમા	દર્શન આત્માની નિયમા	દર્શન આત્માની નિયમા	દર્શન આત્માની નિયમા	જ્ઞાન આત્માની ભજના	જ્ઞાન આત્માની નિયમા	જ્ઞાન આત્માની ભજના
ચારિત્ર આ, ની ભજના	ચારિત્ર આ. ની ભજના	ચારિત્ર આત્થાની ભજના	ચારિત્ર આ ની ભજના	ચારિત્ર આત્માની ભજના	ચારિત્ર આત્માની ભજના	દર્શન આત્માની નિયમા	દર્શન આત્માની નિયમા
વીર્ય આ. ની ભજના	વીર્ય આત્માની નિયમા	વીર્ય આત્માની નિયમા	વીર્ય આત્માની ભજના	વીર્ય આત્માની ભજના	વીર્ય આત્માની ભજના	વીર્ય આત્માની નિયમા	ચારિત્ર આત્માની ભજના

આઠ આત્માનો બીજો યંત્ર	જીવના ચઉદ ભેદમાંથી	ચઉદ ગુણઠાણા-માંથી	પંદર જોગ માંથી	બાર ઉપયોગ માંથી	૭ લેશ્યામાંથી
૧ દ્રવ્ય આત્મામાં	સમુચ્ચયે ૧૪ ભેદ લાભે	સમુચ્ચયે ૧૪ ગુણ ઠાણા લાભે	સમુચ્ચયે ૧૫ જોગ લાભે	સમુચ્ચયે બાર ઉપયોગ	સમુચ્ચયે ૭ લેશ્યા
૨ કષાય આત્મામાં	૧૪ લાભે	પહેલા ૧૦ ગુણ ઠાણા	૧૫ લાભે	કેવળજ્ઞાન ને કેવળ દર્શન વર્જીને ૧૦ લાભ	૬ લેશ્યા
૩ જોગ આત્મામા	૧૪ લાભે	પહેલેથી તેર ગુણ ઠાણા લાભે	૧૫ લાભે	૧૨ લાભે	૬ લેશ્યા
૪ ઉપયોગ આત્મામાં	૧૪ લાભે	૧૪ ગુણઠાણા	૧૫ જોગ લાભે	૧૨ ઉપયોગ લાભે	૬ લેશ્યા
૫ જ્ઞાન આત્મામા	૩ વિકલેંદ્રિય, અસંજ્ઞીના અપર્યાપ્તા ને સંજ્ઞીના બે, એ-૭	પહેલુ ને ત્રીજુ વરજી બાકી ૧૨ ગુણઠાણા લાભે	૧૫ લાભે	ત્રણ અજાન વરજી નવ ઉપયોગ લાભે	૬ લેશ્યા
૬ દર્શન આત્મામા	૧૪ લાભે	૧૪ લાભે	૧૫ લાભે	૧૨ ઉપયોગ લાભે	૬ લેશ્યા
૭ ચારિત્ર આત્મામાં	૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્ત લાભે	પહેલા પાચ વરજી ને ૫ છેલ્લા નવ ગુણ ઠાણા લાભે	૧૫, લાભે	૩ અજાન વરજીને નવ ઉપયોગ લાભે	૬ લેશ્યા
૮ વીર્ય આત્મામા	૧૪ લાભે	૧૪ લાભે	૧૫ લાભે	૧૨ ઉપયોગ લાભે	૬ લેશ્યા

ઇતિ આઠ આત્માનો વિચાર સંપૂર્ણ.

(૩૬) વ્યવવહાર સમકિતના ૬૭ બોલ.

આ સડસઠ બોલોના પ્રથમ બાર દ્વાર કહે છે. (૧) સદ્દહણા ચાર (૨) લીંગ ત્રણ (૩) વિનયના દસ પ્રકાર. (૪) શુધ્ધતાના ૩ ભેદ (૫) લક્ષણ પાંચ. (૬) ભૂષણ પાચ (૭) દૂષણના પાંચ ભેદ. (૮) પ્રભાવના ૮. (૯) આગાર ૭. (૧૦) જયણા ૭ (૧૧) સ્થાનક ૭ (૧૨) ભાવના ૭ હવે તે દ્વાર વિસ્તારથી કહે છે

(૧) **સદ્દહણા ચાર પ્રકારની** — (૧) પરતીર્થિનો અધિક પરિચય ન કરે (૨) અધર્મ પાખંડીયોની પ્રશંસા ન કરે (૩) પોતાના મતના પાસત્થા, ઉસન્ના અને કુલિંગી આદીકની સોબત ન કરે એ ત્રણેયનો પરિચય કરવાથી શુધ્ધ તત્ત્વની પ્રાપ્તિ થ શકે નહિ પરમાર્થના જાણવાવાળા સંવિગ્ન ગીતાર્થની ઉપાસના કરવાથી શુદ્ધ શ્રદ્ધાને ધારણ કરે.

(૨) **લિંગના ત્રણ ભેદ**—(૧) જેમ જુવાન પુરૂષ રંગરાગ ઉપર રાચે તેમ ભવ્યાત્મા શ્રી જૈનશાસન પર રાચે (૨) જેમ ક્ષુધાવાન પુરૂષ ખીરખાંડના ભોજનને પ્રેમસહિત આદર કરે તેમ વીતરાગની વાણીનો આદર કરે, (૩) જેમ વ્યાવહારિક જ્ઞાન શીખવાની તીવ્ર ઇચ્છા હોય, ને શીખડાવનાર મળે ત્યારે શીખીને આ લોકમા સુખી થાય તેમ વીતરાગના કહેલા સૂત્રોનુ હમેશા સૂક્ષ્માર્થ ન્યાયવાળુ જ્ઞાન શીખીને આ લોક ને પરલોકમા મનોવાંછીત સુખને પ્રાપ્ત કરે.

(૩) **વિનયના દશ ભેદ**—(૧) અરિહંતનો વિનય કરે (૨) સિધ્ધનો વિનય કરે, (૩) આચાર્યનો વિનય કરે. (૪) ઉપાધ્યાયનો વિનય કરે. (૫) સ્થવિરનો વિનય કરે (૬) ગણ (ઘણા આચાર્યનો સમૂહ)નો વિનય કરે (૭) કુલ (બહુ આચાર્યોનો શિષ્યનો સમૂહ)નો વિનય કરે (૮) સ્વધર્મીનો વિનય કરે. (૯) સંઘનો વિનય કરે. (૧૦) સંભોગીનો વિનય કરે એ દશનો બહુ માનપૂર્વક વિનય કરે. જૈનશાસનમાં વિનયમૂલ ધર્મ કહેવાય છે વિનય કરવાથી અનેક સદ્ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે

(૪) **શુદ્ધતાના ત્રણ ભેદ**—(૧) મન શુધ્ધતા—મનથી અરિહંત દેવ કે જે ૩૪ અતિશય, ૩૫ વાણી, મહા પ્રતિહાર્ય સહિત, ૧૮ દૂષણ રહિત, ૧૨ ગુણ સહિત, એવા જે દેવ તેજ અમારા દેવ છે, તેજ સાચા દેવ છે. એના સિવાય બીજા હજારો કષ્ટ પડે તોપણ સરાગી દેવોને મનથી પણ સ્મરણ ન કરે.

(૨) વચન શુદ્ધતા-વચનથી ગુણકીર્તન અરિહંતના કરે, એ સીવાય બીજા સરાગી દેવેના ન કરે. (૩) કાયા શુદ્ધતા-કાયાથી અરિહંત સિવાય બીજા સરાગી દેવોને નમસ્કાર ન કરે.

(૫) લક્ષણના પાંચ ભેદ-(૧) સમ શત્રુ મિત્ર ઉપર સમ ભાવ રાખવો. (૨) સંવેગ-વૈરાગ્ય ભાવ રાખવો અને સંસાર અસાર છે, વિષય અને કષાયથી અનંતાકાલ ભવ ભ્રમણ કરે છે, તો આ ભવમા સારી સામગ્રી મલી છે, તો ધર્મને આરાધવો, ઇત્યાદિ વિચાર કરવો (૩) નિર્વેગ-શરીર અથવા સંસારના અનિત્યપણાનું ચિંતવન કરવું બને ત્યાં સુધી આ મોહમય જગતથી અલગ રહેવુ અથવા જગતારક જીનરાજની દીક્ષા લઈ કર્મ શત્રુઓને જીતીને સિદ્ધ પદને પ્રાપ્ત કરવાની હમેશા અભિલાષા [ભાવના] રાખવી (૪) અનુકંપાપોતાની તથા પરના આત્માની અનુકંપા કરવી અથવા દુખી જીવોને સુખી કરવા (૫) આસ્થા-ત્રિલોક પૂજનીક શ્રી વીતરાગ દેવના વચનો ઉપર દૃઢ શ્રદ્ધા રાખવી ને હિતાહિતનો વિચાર કરવો અથવા અસ્તિત્વ ભાવમા રમણતા કરવી એજ વ્યવહાર સમકિતનુ લક્ષણ છે તો જે વાતની અધુરાશ હોય તેને પુરી કરવી.

(૬) ભૂષણના પાંચ ભેદ-(૧) જૈનશાસનમાં ધૈર્યવંત હોય ને શાસનનાં દરેક કાર્યો ધૈર્યતાથી કરે [૨] જૈન શાસનનો ભકિતવાન હોય. [૩] શાસનમા ક્રિયાવાન હોય [૪] શાસનમાં ચતુર હોય શાસનનાં દરેક કાર્ય એવી ચતુરાઈથી (બુદ્ધિબળથી) કરે કે જેથી નિર્વિઘ્નતાથી પાર પડી જાય [૫] શાસનમાં ચતુર્વિધ સંઘની ભકિત તથા બહુમાન કરવાવાળો હોય. આ પાંચ ભૂષણોથી શાસનની શોભા રહે છે.

(૭) દૂષણના પાંચ ભેદ—[૧] શંકા-જીનવચનમા શંકા કરે [૨] કંખા બીજા મતોના આડંબર દેખી તેની વાચ્છા કરે. [૩] વિતિગિચ્છા-ધર્મકરણીના ફળમાં સંદેહ કરે કે આનુ ફલ હશે કે નહિ. અત્યારે વર્તમાન તો કાંઈ દેખાતું નથી એવો સંદેહ કરે. [૪] પરપાખંડનો હમેશા પરિચય કરે [૫] પરપાખંડીઓની પ્રશંસા કરવી. એ પાંચ સમકિતના દુષણ કહેવાય, તે જરૂર ટાળવાં જોઇએ.

(૮) પ્રભાવના આઠ પ્રકાર—[૧] જે કાલમાં જેટલા સૂત્રાદિ હોય એને ગુરૂગમથી જાણે એ શાસનનો પ્રભાવક બને છે. [૨] મોટા આડંબરથી ધર્મ કથા, વ્યાખ્યાન કરીને શાસનના જ્ઞાનની પ્રભાવના કરે [૩] મહાન વિકટ તપશ્ચર્યા કરીને શાસનની પ્રભાવના કરે [૪] ત્રણ કાલ અથવા ત્રણ મતનો જાણનાર હોય [૫] તર્ક, વિતર્ક, હેતુ, વાદ, યુકિત, ન્યાય તથા વિદ્યાદિ બલથી વાદીઓનો શાસ્ત્રાર્થથી પરાજય કરીને શાસનની પ્રભાવના કરે. [૬] પુરૂષાર્થવાળો પુરૂષ દીક્ષા

લઈને શાસનની પ્રભાવના કરે [૭] કવિતા કરવાની શક્તિ હોય તો કવિતા કરીને શાસનની પ્રભાવના કરે [૮] બ્રહ્મચર્ય આદિ કોઇ મોટાં વ્રત લે તો પ્રગટ રીતે ઘણા માણસોની વચમા લે, કારણકે એથી લોકોને શાસન પર શ્રદ્ધા અથવા વ્રતાદિ લેવાની રૂચી વધે છે અથવા દુર્બળ સ્વધર્મી ભાઈઓને સહાયતા કરવી એ પણ પ્રભાવના છે, પરંતુ આજકાલ ચોમાસામા અભક્ષ વસ્તુની તથા લાડવા આદિની પ્રભાવના કરે છે, તો દીર્ઘદ્રષ્ટિથી વિચાર કરવો જોઇએ કે પ્રભાવનાથી શાસનની કઈ પ્રભાવના થઇ કહેવાય ? અથવા એથી કેટલો લાભ ? એનો બુદ્ધિવાન પોતાથી વિચાર કરી શકે છે અને પ્રભાવનાનો આપણો સાચો પ્રેમ હોય તો નાની નાની તત્ત્વજ્ઞાનમય ચોપડીઓની પ્રભાવના કરો કે જેથી આપણા ભાઇઓને આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય

(૯) આગારના ૭ ભેદ--સમકિતની અંદર ૭ પ્રકારના આગાર છે-(૧) રાજાનો આગાર (૨) દેવતાનો (૩) ન્યાતનો (૪) માતાપિતા ને ગુરૂનો (૫) બલાત્કારનો (૬) દુષ્કાલમા સુખથી આજીવિકા ન ચાલે તો એ ૭ પ્રકારના આગારોથી સમકિતમા કોઇ અનુચિત કાર્ય કરવું પડે તો સમકિત દૂષિત થતું નથી

(૧૦) જયણાના ૭ પ્રકાર—(૧) આલાપ-સ્વધર્મી ભાઇઓની સાથે એકવાર બોલે (૨) સંલાપ-સ્વધર્મી ભાઈઓની સાથે વારંવાર બોલે (૩) મુનિને દાન દેવુ અથવા સ્વધર્મી ભાઇઓની વાત્સલ્યતા કરવી (૪) એવુ વારંવાર પ્રતિદિન કરે (૫) ગુણીજનોના ગુણ પ્રગટ કરે (૬) તથા વંદન નમસ્કાર બહુમાન

(૧૧) સ્થાનના ૭ પ્રકાર— [૧] ધર્મરૂપી નગર તથા સમકિતરૂપી દરવાજો [૨] ધર્મરૂપી વૃક્ષ તથા સમ્યક્ત્વરૂપી થડ [૩] ધર્મરૂપી પ્રાસાદ તથા સમકિતરૂપી નીંવ [પાયો] [૪] ધર્મરૂપી ભોજન તથા સમકિતરૂપી થાલ [૫] ધર્મરૂપી માલ તથા સમકિતરૂપી દુકાન [૬] ધર્મરૂપી રત્ન તથા સમકિતરૂપી તેજુરી. એ ૭ ભેદ

(૧૨) ભાવનાના ૭ પ્રકાર— [૧] જીવ ચૈતન્ય લક્ષણ યુક્ત અસંખ્યાત પ્રદેશી નિષ્કલંક અમૂર્ત છે [૨] અનાદિ કાલથી જીવ અને કર્મોનો સંયોગ છે. જેમ દુધમા ઘૃત તથા તલમા તેલ, ધૂળમા ધાતુ, ફૂલમાં સુગંધ, ચંદ્રની કાંતિમાં અમૃત એ પ્રમાણે અનાદિ સંયોગ છે. [૩] જીવ સુખદુઃખનો કર્તા છે અને ભોક્તા છે, નિશ્ચય નયથી કર્મનો કર્તા કર્મ છે અને વ્યવહારનયથી જીવ છે [૪] જીવ, દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય, પ્રાણ અને ગુણસ્થાનક સહિત છે. ભવ્ય જીવનો મોક્ષ થાય છે [૬] જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ મોક્ષનો ઉપાય છે એ ૭ ભેદ.

આ થોકડાને કંઠસ્થ મોઢે કરીને વિચાર કરો કે આ ૬૭ બોલ વ્યવહાર સમકિતના છે. એમાંથી મારામાં કેટલા છે અને પછી અધુરા હોય તેનાં આગળ વધવાની કોશીશ કરો અને પુરૂષાર્થ દ્વારા એને પ્રાપ્ત કરો

ઇતિ વ્યવહાર સમકિતના ૬૭ બોલ સંપૂર્ણ.

(૩૭) કાય–સ્થિતિ.

સમજણ — સ્થિતિ ૨ પ્રકારની છે. ભવસ્થિતિ અને કાયસ્થિતિ એક ભવમાં જેટલો કાળ રહે તે ભવસ્થિતિ જેમકે-પૃથ્વીકાયની ભવસ્થિતિ જ અં ઉ ૨૨ હજાર વર્ષની.

કાયસ્થિતિ=પૃથ્વીકાય આદિ એકજ કાયના જીવ તેજ કાયામા વારંવાર જન્મ મરણ કરતા રહે અને બીજી કાય–અપ, તેઉ, વાઉ, આદિમા ન ઉપજે ત્યા સુધીની સ્થિતિ તે

પૃથ્વી કાળ=દ્રવ્યથી અસ ઉત્સ૰ અવસ૰ કાળ, ક્ષેત્રથી અસખ્યાત લોક, કાળથી અસખ્યાતો કાળ, ભાવથી આગળને અસ. ભાગના આકાશ પ્રદેશ જેટલા લોક

અસખ્યાતો કાળ=દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળથી ઉપરવત્: ભાવથી આવલિકાના અસખ્યાતમા ભાગના સમય જેટલા લોક

અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તન કાળ= દ્રવ્યથી અનતો ઉત્સ૰ અવસ૰, ક્ષેત્રથી અનંતા લોક, કાળથી અનતો કાળ અને ભાવથી અર્ધ પુદ્ગલ પુરાવર્તન.

વનસ્પતિકાળ=દ્રવ્યથી અનંત ઉત્સ૰ અવસં૰, ક્ષેત્રથી અનતા લોક કાળથી અનતો કાળ ભાવથી અસ પુદ્ગલ પરાવર્તન.

અ૰ સા૰=અનાદિ સાંત સા૰ સા૰=સાદિ સાત

ગાથા

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८
जीव गईन्द्रिय काए जोग वेद कसाय लेशाय
९ १० ११ १२ १३ १४
सम्मत्त णाण दंसण संयम उवओग आहारे । १ ।
१५ १६ १७ १८ १९ २० २२
भासगपरित्त पज्जत्त सुहुम सन्नी भवऽत्थि चरिमेय
एतेसिंत पदाणं कायठिई होइ णायव्वा । २ ॥

ક્રમ માર્ગણા	જઘ૦કાયસ્થિતિ	ઉત્કૃષ્ટ કાયસ્થિતિ
૧ સમુચ્ચય જીવની	સાશ્વતા	સાશ્વતા
૨ નારકીની	૧૦ હજારવર્ષ	૩૩ સાગરોપમ
૩ દેવતાની	,,	,,
૪ દેવીની	,,	૫ચાવન પલની
૫ તિર્યંચની	અંતમુહૂર્ત	અનંતકાળ [વન૦]
૬ તિર્યંચાણીની	,,	૩ પલ્યને પ્રત્યેક ક્રોડ પૂર્વ
૭ મનુષ્યની	,,	,, ,,
૮ મનુષ્યાણીની	,,	,, ,,
૯ સિદ્ધ ભગવાનની	સાશ્વતા	સાશ્વતા
૧૦ અપર્યાપ્તા નારકીની	અંતમુહૂર્ત	અંતમુહૂર્ત
૧૧ ,, દેવતાની	,,	,,
૧૨ ,, દેવીની	,,	,,
૧૩ ,, તિર્યંચની	,,	,,
૧૪ ,, તિર્યંચાણીની	,,	,,
૧૫ , મનુષ્યની	,,	,,
૧૬ ,, મનુષ્યાણીની	,	,,
૧૭ પર્યાપ્તા નારકી	૧૦હજાર વર્ષમાં અ. મુ ઉણી	૩૩ સાગરમા અ મું. ઉણી
૧૮ પર્યાપ્તા દેવતા	,,	ભવસ્થિતિમાં ,,
૧૯ ,, દેવી	,,	૫૫ પલ્યમા ,,
૨૦ ,, તિર્યંચ	અંતમુહૂર્ત	૩ પલ્યમા ,,
૨૧ ,, તિર્યંચાણી	,,	,, ,,
૨૨ ,, મનુષ્ય	,,	,, ,,
૨૩ ,, મનુષ્યાણી	,	,, ,,
૨૪ સઇન્દ્રિય	૦	અનાદિ અનત અના. સાં
૨૫ એકેન્દ્રિય	અંતમુહૂર્ત	અનતકાળ (વન૦)
૨૬ બેઇન્દ્રિય	,,	સખ્યાતા વર્ષ
૨૭ તેઇન્દ્રિય	,,	,,
૨૮ ચઉરિન્દ્રિય	,	,,
૨૯ પંચેન્દ્રિય	,,	૧૦૦૦ સાગર સાધિક
૩૦ અનિન્દ્રિય	૦	સાદિ અનંત
૩૧ સકાયી	૦	અ અનં., અં૦ સાંત
૩૨ પૃથ્વીકાય	અંતર્મુહૂર્ત	અસખ્યાતો કાલ

૩૩ અપ ,	,,	,
૩૪ તેઉ ,	,,	,,
૩૫ વાઉ ,,	,,	,,
૩૬ વનસ્પતિકાય	અંતર્મુહૂર્ત	અનતકાળ [વન૦]
૩૭ ત્રસકાય	,,	૨૦૦૦ સાગર ને સ વર્ષ
૩૮ અકાય	સાદિ અનત	સાદિ અનંત
૩૯ ૪૧, ૩૧ થી ૩૭ન અપર્યાપ્તા	અતર્મુહુર્ત	અંતર્મુહુર્ત
૪૬ થી ૫૦, ૩૨ થી ૩૬ નં પર્યાપ્તા	,,	સંખ્યાતા વર્ષ
૫૧ સકાય	,	પ્રત્યેક સો સાગર
૫૨ ત્રસકાય પર્યાપ્તા	અતર્મુહૂર્ત	પ્રત્યેક સો સાગર
૫૩ સમુચ્ચય બાદર	,,	અસ કાળ અસ. જેટલા લોકાકાશ પ્રદેશ હોય.
૫૪ બાદર વનસ્પતિ	,,	
૫૫ સમુચ્ચય નિગોદ	,	અનંતકાળ
૫૬ બાદર ત્રસકાય	,,	૨૦૦૦ સાગર ઝાઝેરી
૫૭ થી ૬૨ બાદર પૃ૦, અ૦, તે૦, વા૦, પ્ર૦વ૦, બા૦ નિગોદ	,	૭૦ ક્રોડાક્રોડ સાગર
૬૩ થી ૬૯ સમુચ્ચય સૂક્ષ્મ પૃ૦ અ૦ તે૦, વા૦, વન૦, નિગોદ	,,	અસંખ્યાતો કાળ
૭૦ થી ૮૬ નં. ૫૨ થી ૬૯ ના અપર્યાપ્તા	,,	અંતર્મુહૂર્ત
૮૭ થી ૯૩ સમુચ્ચય સૂક્ષ્મ પૃ, અ, તે, વા, વ અને નિ પર્યાપ્ત	,,	,,
૯૪ થી ૯૭ બાદર પૃ, અ, વા, અને પ્ર બા. વન ના પર્યાપ્તા	,,	સ હજારો વર્ષ
૯૮ બાદર તેઉના પર્યાપ્તા	,,	સખ્યાતી અહોરાત્રિ
૯૯ સમુચ્ચય બાદર ,,	,,	પ્ર સો સાગ સાધિક અંત૦ મુ૦
૧૦૦ સમુચ્ચય નિગોદના પર્યાપ્તા	અંતર્મુહૂર્ત	અતર્મુહૂર્ત
૧૦૧ બાદર ,, ,,	,,	,,
૧૦૨ સયોગી	૦	અ અનં. અ૦ સાંત
૧૦૩ મન યોગી	૧ સમય	અતર્મુહૂર્ત
૧૦૪ વચન ,,	,	,,
૧૦૫ કાય ,,	અતર્મુહૂર્ત	અનંતકાળ (વન૦)

૧૦૬ અયોગી	૦	સાદિ અનંત
૧૦૭ સવેદી	૦	અ અ, અ સા, સા, સા,
૧૦૮ સ્ત્રી વેદ	૧ સમય	૧૧૦ પલ્ય૦પ્ર. ક્રોડપૂર્વ અધિક
૧૦૯ પુરૂષ વેદ	અંતર્મુહૂર્ત	પ્રત્યેક સો સાગર
૧૧૦ નપુંસક વેદ	૧ સમય	અનંતકાળ (વન૦)
૧૧૧ અવેદી	સાદિ અનંત	સાસા.જ. ૧સ ઉ અ મુ,
૧૧૨ સકષાયી સાદિ સાંત	અ અ, અ સા સાદિ સાંત	દેશ ઉણા અર્ધ પુ૦
૧૧૩ ક્રોધ કષાયી	અંતર્મુહૂર્ત	અંતર્મુહૂર્ત
૧૧૪ માન ,,	,,	,,
૧૧૫ માયા ,,	,,	,,
૧૧૬ લોભ ,,	૧ સમય	,,
૧૧૭ અકષાયી	સા અ, સા સા	જ ૧ સમય, ઉ. અ. મુ.
૧૧૮ સલેશી	૦	અ અ, અ સાં.
૧૧૯ કૃષ્ણ લેશી	અંતર્મુહૂર્ત	૧૩ સાગર અ મુ અધિક
૧૨૦ નીલ ,,	,,	૧૦ ,, પલ્ય અસં ભાગ અધિક
૧૨૧ કપોત ,,	,,	૩ ,, ,,
૧૨૨ તેજો ,,	,,	૨ ,, ,,
૧૨૩ પદ્મ ,,	,,	૧૦, ,, અ. મુ અધિક
૧૨૪ શુક્લ ,,	,,	૩૩ ,, ,,
૧૨૫ અલેશી	,,	સાદિ અનંત
૧૨૬ સમ્યક્ત્વ દષ્ટિ	,,	સા. અ, સા સા, ૬૬ સા. સા.
૧૨૭ મિથ્યા ,,	અ અ, અ સાં,	અનન્તકાળ
૧૨૮ મિથ્યા દષ્ટિ સાદિ સાંત	અં મુ	સા સા, (અર્ધ પુ)
૧૨૯ મિશ્ર દષ્ટિ	,,	અ. મુ.
૧૩૦ ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ	,,	સાદિ અનંત
૧૩૧ ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ	અં મુ.	૬૬ સાગર સાધિક
૧૩૨ સાસ્વાદાન ,,	૧ સમય	૬ આવલિકા
૧૩૩ ઉપશમ ,,	,,	અ. મુ.
૧૩૪ વેદક ,,	,,	,,
૧૩૫ સનાણી	અં મુ,	સા. અ સા. સા, ૬૬ સાગર
૧૩૬ મતિ જ્ઞાની	,,	૬૬ સાગર સાધિક
૧૩૭ શ્રુત ,,	,,	,,

૧૩૮ અવધિ ,,	૧ સમય	,,
૧૩૯ મનઃપર્યવ ,,	,,	દેશ ઉણા પૂર્વ ક્રોડ
૧૪૦ કેવળ ,,	૦	સાદિ અનંત
૧૪૧ અજ્ઞાની	અ અ., અ. સાં, સા સાત.	
૧૪૨ મતિ અજ્ઞાની	સા. સા. ની ઉ અર્ધ પુ.	
૧૪૩ શ્રુત ,,	જ. અં. મુ.	
૧૪૪ વિભગ જ્ઞાની	૧ સમય	૩૩ સાગર સાધિક
૧૪૫ ચક્ષુ દર્શની	અં. મુ.	પ્રત્યેક હજાર સાગર
૧૪૬ અચક્ષુ ,,	૦	અ. અ., અ. સાં.
૧૪૭ અવધિ ,,	૧ સમય	૧૩૨ સાગર સાધિક
૧૪૮ કેવળ ,,	૦	સાદિ અનત-
૧૪૯ સયતી	૧ સમય	દેશઉણી પૂર્વક્રોડ
૧૫૦ અસયતી	અ. મુ.	અ. અ., અ સા. સા. સાં.
૧૫૧ ,, સાદિ સાત	,,	અનતકાળ [અર્ધ પુ]
૧૫૨ સંયતાસંયત	,,	દેશઉણી પુર્વક્રોડ
૧૫૩ નોસયત નોઅસયત	,,	સાદિ અનત
૧૫૪ સામાયિક ચારિત્ર	૧ સમય	દેશઉણા પુર્વક્રોડ
૧૫૫ છેદોપસ્થાપનીય ,,	અ. મુ.	,,
૧૫૬ પરિહાર વિશુદ્ધ ,,	,, ૧૮ માસ	,,
૧૫૭ સુક્ષ્મ સપરાય ચારિત્ર	૧ સમય	અ. મુ
૧૫૮ યથાખ્યાત ,,	,,	દેશઉણા પુર્વ ક્રોડ
૧૫૯ સાકાર ઉપયોગ	અ. મુ	અ. મુ.
૧૬૦ અનાકાર ,,	,,	,,
૧૬૧ આહારક છદ્મસ્થ	૨ સમય ન્યૂન	અસખ્યાતો કાળ
૧૬૨ ,, કેવલી	અ. મુ.	દેશઉણા પુર્વ ક્રોડ
૧૬૩ અણાહારી છદમસ્થ	૧ સમય	૨ સમય
૧૬૪ કેવળી સયોગી	૩ ,,	૩ ,,
૧૬૫ ,, અયોગી	૫ હ્રસ્વ અક્ષર ઉચ્ચારણ કાળ	
૧૬૬ મિશ્ર	૦	આદિ અનંત
૧૬૭ ભાષક	૧ સમય	અં. મુ.
૧૬૮ અભાષક સિદ્ધ	૦	આદિ અનંત
૧૬૯ ,, સંસારી	અન્તર્મુહૂર્ત	અનંતકાળ
૧૭૦ કાય યગ	,,	અસં. કાળ (પૃથ્વીકાળ)

૧૭૧ સંસાર પરત	,,	અર્ધ પુ૦
૧૭૨ કાયં અપરત	અંતર્મુહૂર્ત	અનંતકાળ [વન. કાળ]
૧૭૩ સંસાર ,,	૦	અ. અ., અ સા.
૧૭૪ નોપરતાપરત	૦	સાદિ અનંત
૧૭૫ પર્યાપ્તા	અંતર્મુહૂર્ત	પ્રત્યેક સો સાગર સાધિક
૧૭૬ અપર્યાપ્તા	,,	અંતર્મુહૂર્ત
૧૭૭ નોપર્યાપ્તાપર્યાપ્તા	૦	સાદિ અનંત
૧૭૮ સૂક્ષ્મ	અંતર્મુહૂર્ત	અસં. કાળ પુદ્ગ૦]
૧૭૯ બાદર	,,	,, [લોકાકાશ]
૧૮૦ નોસૂક્ષ્મ–બાદર	૦	સાદિ અનંત
૧૮૧ સંજ્ઞી	અંતર્મુહૂર્ત	પ્ર૦ સો સાગર સાધિક
૧૮૨ અસંજ્ઞી	,,	અનંતકાળ [વન૦]
૧૮૩ નોસંજ્ઞી–અસંજ્ઞી	૦	સાદિ અનંત
૧૮૪ ભવ સિદ્ધિયા	૦	અનાદિ સાંત
૧૮૫ અભવ સિદ્ધિયા	૦	,, અનંત
૧૮૬ નોભવ સિદ્ધિયા–અભ૦સિ૦	૦	સાદિ ,,
૧૮૭થી૧૯૧ પાંચ અસ્તિકાય સ્થિત	૦	અનાદિ અનંત
૧૯૨ ચરમ	૦	અનાદિ સાંત
૧૯૩ અચરમ	૦	અ. અ., સા. અ૦.

ઇતિ કાયસ્થિતિ સંપૂર્ણ.

(૩૮) યોગોનો અલ્પ બહુત્વ.

શ્રી ભગવતી સૂત્ર શતક ૨૫ ઉદ્દેસા ૧ લામાં ચાલતો અધિકાર.

જીવના આત્માપ્રદેશોમા **અધ્યવસાય** ઉપજે છે. અધ્યવસાયથી જીવ શુભાશુભ કર્મ (પુદ્ગલો)ને ગ્રહે છે તે **પરિણામ** એ સૂક્ષ્મ છે. પરિણામોની પ્રેરણાથી લેસ્યા થાય છે, અને લેસ્યાની પ્રેરણાથી મન, વચન, કાયાના યોગ થાય છે.

યોગ બે પ્રકારના છે. ૧ જઘન્ય યોગ=૧૪ જીવોનાં ભેદમાં સામાન્ય યોગ સંચાર. ૨ ઉત્કૃષ્ટ યોગ, તરતમતા મુજબ. તેનો અલ્પબહુત્વ નીચે મુજબ:–

[૧] સૌથી થોડા સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિયના અપર્યાપ્તાનો જઘન્ય યોગ, તેથી–
[૨] બાદર એકેન્દ્રિયના અપર્યાપ્તાનો જ૦ યોગ અસ. ગુણા ,,
[૩] બેઇન્દ્રિયના ,, ,, ,, ,,
[૪] તે ,, ,, ,, ,, ,,
[૫] ચૌરેન્દ્રિયના ,, ,, ,, ,,
[૬] અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયના ,, ,, ,, ,,
[૭] સંજ્ઞી ,, ,, ,, ,, ,,
[૮] સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિયના પર્યાપ્તાના જ૦ યોગ ગુણા, તેથી–
[૯] બાદર ,, ,, , ,, ,,
[૧૦] સૂક્ષ્મ ,, અપર્યાપ્ત ઉ૦ યોગ ,, ,,
[૧૧] બાદર ,, ,, , ,, ,,
[૧૨] સૂક્ષ્મ ,, પર્યાપ્તાના ,, ,, ,,
[૧૩] બાદર ,, ,, ,, ,, ,,
[૧૪] બેઇન્દ્રિયના પર્યાપ્તાના જ૦ઉ૦ , ,,
[૧૫] તે ,, ,, ,, ,, ,,
[૧૬] ચૌરેન્દ્રિયના ,, ,, ,, ,,
[૧૭] અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયના ,, ,, ,, ,,
[૧૮] સંજ્ઞી ,, ,, ,, ,, ,,
[૧૯] બેઇન્દ્રિયના અપર્યાપ્તાના ઉ૦ ઉ૦ યોગ ,, ,,
[૨૦] તે ,, ,, ,, ,, ,,
[૨૧] ચૌરેન્દ્રિયના ,, ,, ,, ,,
[૨૨] અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયના ,, ,, ,, ,,
[૨૩] સંજ્ઞી , ,, ,, ,, ,,
[૨૪] બેઇન્દ્રિયના પર્યાપ્તાના , ,, ,,
[૨૫] તે ,, ,, ,, ,, ,,
[૨૬] ચૌરેન્દ્રિયના ,, ,, ,, ,,
[૨૭] અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયના ,, ,, ,, ,,
[૨૮] સંજ્ઞી ,, ,, ,, ,,

ઇતિ યોગોના અલ્પ બહુત્વ સંપૂર્ણ.

(૩૯) આકાશ શ્રેણી

શ્રી ભગવતી સૂત્ર શતક ૨૫ ઉ૦ ૩ નો અધિકાર

આકાશ પ્રદેશની પંકિતને શ્રેણી કહે છે સમુચ્ચય આકાશ પ્રદેશની દ્રવ્યાપેક્ષા શ્રેણી અનંતી છે. પૂર્વાદિ છ દિશાની અને અલોકાકાશની શ્રેણી પણ અનંતી છે.

દ્રવ્યાપેક્ષા લોકાકાશની તથા છયે દિશાની શ્રેણી અસંખ્યાતી છે.
પ્રદેશાપેક્ષા સમુચ્ચય આકાશ પ્રદેશની તથા છયે દિશાની શ્રેણી અનંતી છે.
,, લોકાકાશ ,, ,, ,, ,, અસંખ્યાતી છે
,, અલોકાકાશ ,, શ્રેણી સંખ્યાતી અસંખ્યાતી અનંતી છે, પુર્વાદિ ૪ દિશામાં અનંતી છે અને ઉંચી નીચી દિશામાં ત્રણેય પ્રકાર

સમુચ્ચય શ્રેણી તથા છયે દિશાની શ્રેણી અનાદિ અનંત છે લોકાકાશની શ્રેણી તથા છયે દિશાની શ્રેણી સાદિસાન્ત છે અલોકાકાશની શ્રેણી સ્યાત સાદિ સાન્ત છે સ્યાત સાદિ અનંત છે સ્યાત અનાદિ સાંત છે અને સ્યાત અનાદિ અનંત છે

[૧] સાદિ સાંત—લોકના વ્યાઘાતમાં
[૨] સાદિ અનંત—લોકના અંતમાં અલોકની આદિ છે પણ અંત નથી
[૩] અનાદિ સાંત—અલોક અનાદિ છે પણ લોક પાસે અંત છે
[૪] અનાદિ અનંત—જ્યાં લોકનો વ્યાઘાત ન પડે ત્યાં

ચાર દિશામાં સાદિસાંત સિવાયના ૩ ભાગા ઉંચી, નીચી દિશામાં ૪ ભાગા.

દ્રવ્યાપેક્ષા શ્રેણી કુડજુમ્મા છે ૭ દિશામાં અને દ્રવ્યાપેક્ષા લોકાકાશની શ્રેણી ૭ દિશાની શ્રેણી અને અલોકાકાશની શ્રેણી પણ એજ પ્રદેશાપેક્ષા આકાશ શ્રેણી તથા ૭ દિશામાં શ્રેણી કુડજુમ્મા છે પ્રદેશાપેક્ષા લોકાકાશની શ્રેણી સ્યાત્ કુડજુમ્મા છે સ્યાત્ દાવરજુમ્મા છે પૂર્વાદિ ૪ દિશા અને ઊંચી નીચી દિશાપેક્ષા કુડજુમ્મા છે

પ્રદેશાપેક્ષા અલોકાકાશની શ્રેણી સ્યાત્ કુડજુમ્મા જાવ સ્યાત્ કલયુગા છે. એવં ૪ દિશાની શ્રેણી, પરંતુ ઊંચી નીચી દિશામાં કલયુગા સિવાયની ત્રણ શ્રેણી છે

શ્રેણી ૭ પ્રકારે પણ છે—ઋજુ, Λ એકવંકા, M બેવંકા, L એક ખૂણાવાળી, ⊦ બે ખૂણાવાળી, ⌒ ચક્રવાલ, O અર્ધચક્રવાલ.

જીવ અનુશ્રેણી (સમ) ગતિ કરે. વિશ્રેણીગતિ ન કરે. પુદ્ગલે પણ અનુશ્રેણી ગતિજ કરે. વિશ્રેણીગતિ ન કરે.

ઇતિ આકાસ શ્રેણી સંપૂર્ણ.

(૪૦) બળનો અલ્પબહુત્વ.

પૂર્વાચાર્યોની પ્રાચીન પ્રતના આધારે.

(૧) સૌથી થોડું સૂક્ષ્મ નિગોદના અપર્યાપ્તાનું		બળ,		તેથી–
(૨) બાદર નિગોદના અપર્યાપ્તાનુ		બળ	અસંખ્યાતગણું,	તેથી–
(૩) સૂક્ષ્મ ,,	પર્યાપ્તાનુ	,,	,,	,,
(૪) બાદર ,,	,,	,,	,,	,,
(૫) સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયના	અપર્યા૦	,,	,	,,
(૬) ,, ,,	પર્યા૦	,,	,,	,,
(૭) બાદર ,,	અપર્યા૦	,,	,,	,,
(૮) ,, ,,	પર્યા૦	,,	,,	,
(૯) ,, વનસ્પતિના	અપર્યા૦	,,	,,	,,
(૧૦) ,, ,,	પર્યા૦	,,	,,	,,
(૧૧) તનુવાયુનુ		,,	,,	,,
(૧૨) ઘનોદધિનું		,,	,,	,,
(૧૩) ઘનવાયુનુ		,,	,,	,,
(૧૪) કુંથવાનું		,,	,,	,,
(૧૫) લીંખનું		,,	પાંચગણું	,,
(૧૬) જૂનુ		,,	દશ ,,	,,
(૧૭) કીડી મકડોનુ		,,	વીશ ,,	,,
(૧૮) માખીનુ		,,	પાંચ ,,	,,
(૧૯) ડાંસમચ્છરનુ		,,	દશ ,,	,,
(૨૦) ભમરાનું		,,	વીશ ,	,,
(૨૧) તીડનું		,,	પચાસ ,,	,,
(૨૨) ચકલીનું		,,	સાઠ ,,	,,
(૨૩) પારેવાનુ		,,	પંદર ,,	,,
(૨૪) કાગડાનુ		,,	સો ,,	,,

(૨૫) કુકડાનુ	બળ	સો ગણુ	,,
(૨૬) સાપનુ	,,	હજાર,,	,,
(૨૭) મોરનુ	,,	પાચસો,	,,
(૨૮) વાદરાનું	,,	હજાર,,	,,
(૨૯) ઘેટાનુ	,,	સો ,,	,,
(૩૦) મેઢાનું	,,	હજાર,,	,,
(૩૧) પુરૂષ (મનુષ્ય)નુ	,,	સો ,,	,,
(૩૨) વૃષભનું	,,	બાર,,	,,
(૩૩) અશ્વનુ	,	દશ ,,	,,
(૩૪) પાડાનુ	,,	બાર,,	,
(૩૫) હાથીનુ	બળ	પાચસો ગણું	તેથી—
(૩૬) સિહનુ	,,	,,	,,
(૩૭) અષ્ટાપદનુ	,,	બેહજાર,,	,,
(૩૮) બળદેવનુ	,,	દશહજાર,,	,,
(૩૯) વાસુદેવનું	,,	બે ,,	,,
(૪૦) ચક્રવર્તીનુ	,,	બે ,,	,,
(૪૧) વ્યતરદેવનુ	,,	ક્રોડનુ ,,	,,
(૪૨) નાગાદિ ભવનપતિનુ	બળ	અસખ્ય ,,	,,

(૪૩) અસુર કુમાર દેવોનો બળ અસખ્ય ગણું તેથી—
(૪૪) તારા ,, ,, ,, ,, ,,
(૪૫) નક્ષત્ર ,, ,, ,, ,, ,,
(૪૬) ગ્રહ ,, ,, ,, ,, ,,
(૪૭) વ્યંતર ઇન્દ્રનુ ,, ,, ,, ,,
(૪૮) નાગાદિ દેવોના ઇન્દ્રોનું ,, ,, ,, ,,
(૪૯) અસુર ,, ,, ,, ,, ,, ,,
(૫૦) જ્યોતિષી ,, ,, ,, ,, ,, ,,
(૫૧) વૈમાનિક દેવોનું ,, ,, ,, ,, ,,
(૫૨) ,, દેવોના ઇન્દ્રોનું બળ ,, ,, ,,
(૫૩) ત્રણે કાળના ઇન્દ્રોથી પણ તીર્થંકરની કનિષ્ઠ (ટચલી) આંગળીનું બળ અનતગણુ છે (તત્વ કેવળી ગમ્ય)

ઇતિ બળનો અલ્પબહુત્વ સંપૂર્ણ.

(૪૧) સમકિતનાં ૧૧ દ્વાર.

[૧] નામ [૨] લક્ષણ [૩] આવણ [૪] પાવણ [૫] પરિણામ [૬] ઉચ્છેદ [૭] સ્થિતિ [૮] અંતર [૯] નિરંતર [૧૦] આગરેશ [૧૧] ક્ષેત્રસ્પર્શના અને [૧૨] અલ્પબહુત્વ

૧. નામદ્વાર—સમકિતના ૪ પ્રકાર ક્ષાયક, ઉપશમ, ક્ષયોપશમ અને વેદક સ૦

૨. લક્ષણદ્વાર—૭ પ્રકૃતિ (અનંતાનુબંધી ક્રોધ માન, માયા, લોભ અને ૩ દર્શન મોહનીય) નો મૂળથી ક્ષય કરવાથી ક્ષાયક સમ્ય૦, થાય ૬ પ્રકૃતિ ઉપશમાવે અને સમ્યઃ મોહનીય વેદે તે વેદક સમ્ય૦. અનંતા૦ ચોકનો ક્ષય કરે અને ત્રણ દર્શન મોહને ઉપશમાવે તેને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહે છે.

૩. આવણદ્વાર-ક્ષાયક સમ્ય૦ માત્ર મનુષ્યભવમા આવેશેષ ત્રણ સમ્ય૦ ચાર ગતિમા આવે

૪. પાવણદ્વાર-ચારેય સમ્મય૦ ચારેય ગતિમાં પામે [હોય].

૫, પરિણામદ્વાર-ક્ષાયક સમ્ય૦ અનંતા [સિદ્ધ આશ્રી], શેષ ત્રણ સમ્ય૦ વાળા અસંખ્યાતા જીવ

૬. ઉચ્છેદદ્વાર—ક્ષાયક સમ્ય૦ નો ઉચ્છેદ કદિ ન થાય શેષ ત્રણની ભજના.

૭. સ્થિતિદ્વાર--ક્ષાયક સમ્ય૦ સાદિ અનંત ઉપશમ સમ્ય૦ જ. ઉ અં. મુ, ક્ષયોપ૦ અને વેદકની સ્થિતિ જ૦ અં. મુ, ઉ ૬૬ સાગર ઝાઝેરી.

૮. અંતરદ્વાર-- ક્ષાયક સમ્ય૦ નો આંતરો ન પડે. શેષ ૩ નો આંતરો પડે તો જ૦ અં૦ ઉ૦ અનંતકાળ યાવત્ દેશ ઉણા અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તન.

૯. નિરંતરદ્વાર--ક્ષાયક સમ્૦ નિરંતર આઠ સમય સુધી નિરંતર આવે. શેષ ૩ સમ્ય૦ આવલિકાના અસં. ભાગમે ભાગ જેટલો સમય નિરંતર આવે

૧૦. આગરેશદ્વાર--ક્ષાયક સમ્ય૦ એક વારજ આવે ઉપશમ સમ્૦ એક ભવમાં જ૦ ૧ વાર ઉ ૨ વાર આવે અને ઘણા ભવ આશ્રી જ૦ ૨ વાર ઉ૦ ૫ વાર આવે શેષ ૨ સમ્ય૦ એક ભવ આશ્રી જ૦ ૧ વાર ઉ૦ અસંખ્યવાર અને ઘણા ભવ આશ્રી જ૦ ૨ વાર ઉ૦ અસંખ્યવાર આવે

૧૧. ક્ષેત્ર સ્પર્શના દ્વાર--ક્ષાયક સમ્ય૦ આખો લોક સ્પર્શે [કેવળી સમુ૦ આશ્રી] શેષ ૩ સમ્ય૦ દેશઉણા સાત રાજુલોક સ્પર્શે

૧૨. અલ્પબહુત્વ દ્વાર—સૌથી થોડા ઉપશમ સમ્ય૦વાળા, તેથી વેદક સમ્ય૦ વાળા સંખ્યાતગુણા, તેથી ક્ષયોપ૦ સમ્ય૦ વાળા અસંખ્યાતગુણા, તેથી ક્ષાયક સમ્ય૦ વાળા અનંતગુણા (સિદ્ધાપેક્ષા).

ઇતિ સમકિતનાં ૧૧ દ્વાર સંપૂર્ણ.

(૪૨) ખંડા જોયણ.

સૂત્રથી જંબુદ્વીપ પ્રજ્ઞપ્તિના અધિકાર.

૧ ખંડા ૨ જોયણ ૩ વાસા ૪ પવ્વય ૫ કૂડા ૬ તિત્થ ૭ સેઢીઓ
૮ વિજય ૯ દહ ૧૦ સલિલાઓ, પિંડએ હોઇ સંગહણી ।૧।

એક લાખ યોજનના લાંબા પહોળા જંબુદ્વિપમાં (જેમાં આપણે રહીએ છીએ તે) ૧ ખંડ. ૨ યોજન, ૩ વાસ, ૪ પર્વત, ૫ કૂટ, (પર્વત ઉપરના), ૭ શ્રેણી, ૮ વિજય, ૯ દ્રહ અને ૧૦ નદીઓ કેટલી છે? એ બતાવશે.

જંબુદ્વીપ ધટીના પડ જેવો ગોળ છે. તેની પરીધિ ૩૧૬૨૨૭ યોજન, ૩ ગાઉ ૧૨૮ ધનુષ્ય, ૧૩ાા આંગળ એક જવ, ૧ જુ, ૧ લીખ, ૬ વાલગ્ર અને ૧ વ્યવ૦ પરમાણુ જેટલી છે. તેને ફરતો કોટ (જગતિ) છે. ૧ પદ્મવર વેદિકા, ૧ વનખંડ અને ૪ દરવાજાથી સુશોભિત છે.

(૧) ખંડ દ્વાર—દક્ષિણ ઉત્તર ભરત જેવડા ખંડ કરીએ તો જંબુદ્વીપના ૧૯૦ ખંડ થઇ શકે.

નં.	ક્ષેત્ર નામ	ખંડ	જોજન–કળા
૧	ભરતક્ષેત્ર	૧	૫૨૬–૬
૨	ચુલહેમવત પર્વત	૨	૧૦૫૨–૧૨
૩	હેમવાય ક્ષેત્ર	૪	૨૧૦૫—૫
૪	મહાહેમવંત પર્વત	૮	૪૨૧૦–૧૦
૫	હરિવાસ ક્ષેત્ર	૧૬	૮૪૨૧—૧
૬	નિષિધ પર્વત	૩૨	૧૬૮૪૨—૨
૭	મહાવિદેહ ક્ષેત્ર	૬૪	૩૩૬૮૪—૪
૮	નિલવંત પર્વત	૩૨	૧૬૮૪૨—૨

૯	રમ્યકૂવાસ ક્ષેત્ર	૧૬	૮૪૨૧--૧
૧૦	રૂપી પર્વત	૮	૪૨૧૦-૧૦
૧૧	હિરણવાય ક્ષેત્ર	૪	૨૧૦૫--૫
૧૨	શીખરી પર્વત	૨	૧૦૫૨-૧૨
૧૩	ઐરવત ક્ષેત્ર	૧	૫૨૬--૬
		૧૯૦	૧૦૦૦૦૦-૦

૧૯ કળાનો ૧ યોજન સમજવો.

પૂર્વ-પશ્ચિમના ૧ લાખ યોજનનું માપ,

નં.	ક્ષેત્રનાં નામ	યોજન
૧	મેરૂપર્વતની પહોળાઇ	૧૦૦૦૦
૨	પૂર્વ ભદ્રશાળ વન	૨૨૦૦૦
૩	,, આઠ વિજય	૧૭૭૦૨
૪	,, ચાર વરખાર પર્વત	૨૦૦૦
૫	,, ત્રણ અંતર નદી	૩૭૫
૬	,, સીતામુખ વન	૨૯૨૩
૭	પશ્ચિમ ભદ્રશાળ વન	૨૨૦૦૦
૮	,, આઠ વિજય	૧૭૭૦૨
૯	,, ચાર વરખાર પર્વત	૨૦૦૦
૧૦	,, ત્રણ અંતર નદી	૩૭૫
૧૧	,, સીતામુખ વન	૨૯૨૩
		કુલ ૧૦૦૦૦૦

(૨) **યોજનદ્વાર**—૧ લાખ જોજનના લાંબા પહોળા જંબુદ્વિપના એક એક યોજનના ૧૦ અબજ ખંડ થઈ શકે. જો ૧ યોજન સમચોરસ જેવડા ખંડ કરે તો ૭૯૦૫૬૯૪૧૫૦ ખંડ થતાં ૩૫૧૫ ધનુષ્ય અને ૬૦ આંગળ ક્ષેત્ર વધે.

(૩) **વાસદ્વાર**—મનુષ્યને રહેવાના વાસ ૭ તથા ૧૦ છે. કર્મભૂમિના મનુષ્યોના ૩ ક્ષેત્ર-ભરત, ઐરવત અને મહાવિદેહ અકર્મભૂમિના મનુષ્યોના ૪ ક્ષેત્ર હેમવાય, હિરણ્યવાસ, હરિવાસ, રમ્યકૂવાસ. એ સાત, ૧૦ ગણવા હોય તો મહાવિદેહ ક્ષેત્રના ૪ ભાગ કરવા (૧) પૂર્વ મહાવિદેહ, (૨) પશ્ચિમ મહાવિદેહ, (૩) દેવકુરૂ અને (૪) ઉત્તરકુરૂ એમ ૧૦ થાય છે

જગતિ [કોટ] ૮ જોજન ઉચો છે અને પહોળો મૂળમાં ૧૨, મધ્યમાં આઠ અને ઉપર ૪ યોજનનો પહોળો છે. બધો વજ્ર રત્નમય છે જગતિની એક બાજુ ઝરૂખાની લાઈન છે. તે ૦ાા યોજન ઊંચી, ૫૦૦ ધનુષ્ય પહોળી છે. કોષીશા અને કાગરા રત્નમય છે.

જગતિ ઉપર મધ્યમાં પદ્માવર વેદિકા છે. તે ૦ાા યોજન ઊંચી ૫૦૦ ધનુષ્ય પહોળી છે બન્ને બાજુ નીલા પન્નાના સ્તભ અને તે ઉપર સુંદર પુતળીઓ અને મોતીની માળાઓ છે મધ્ય ભાગમા પદ્મ વર વેદિકાઓને લીધે બે વિભાગ થયેલ છે. [૧] અદરના વિભાગમાં અનેક જાતના વૃક્ષવાળુ વનખંડ છે. તેમાં ૫ વર્ણનું રત્નમય તૃણ છે. વાયુના સચારે તેમાં ૬ રાગ ને ૩૬ રાગણી નીકળે છે. તેમા બીજી વાવો અને પર્વતો છે અનેક આસનો છે ત્યાં વ્યંતર દેવદેવીઓ ક્રિડા કરે છે [૨] બહારના વિભાગમાં તૃણુ નથી. બાકીની રચના અદરના વિભાગ જેવી છે

મેરૂ પર્વતથી ચારે દિશામા ૪૫-૪૫ હજાર યોજન પર ચાર દરવાજા છે. પૂર્વે વિજય, દક્ષિણે વિજયત, પશ્ચિમે જયત અને ઉત્તરે અપરાજિત નામે છે. દરેક દરવાજો ૮ યોજન ઉચો, ૪ યોજન પહોળો છે દરવાજા ઉપર નવભૂમિ અને સફેદ ઘુમટ. છત્ર, ચામર, ધ્વજા અને ૮-૮ મંગળીક છે. દરવાજાની બને તરફ બબ્બે ચોતરા છે. તેની ઉપર પ્રાસાદ, તોરણુ, ચદનકળશ, ઝારી, થાળ, ધૂપકડછા અને મનોહર પુતળીઓથી શોભે છે

ક્ષેત્રોનો વિસ્તાર.

(૧) ભરત ક્ષેત્ર—મેરૂની દક્ષિણે અર્ધચદ્રાકારે છે. મધ્યમાં વૈતાઢ્ય પર્વત આવવાથી ભારતના બે ભાગ થયા છે, ઉત્તર ભરત અને દક્ષિણુ ભરત ભારતની મર્યાદા કરનાર ચૂલહેમવત પર્વત પર પદ્મદ્રહ છે તેમાથી ગંગા અને સિધુ નદી નીકળીને તમસ્ગુફા અને ખડપ્રભા ગુફાની નીચે વૈતાઢ્ય પર્વતને ભેદીને લવણુ સમુદ્રને મળે છે આથી ભરતના ૭ ખડ થાય છે.

દક્ષિણુ ભરત ૨૩૮ જોજન ૩ કલાનુ છે તેમા ૩ ખંડ છે. મધ્ય ખડમા ૧૪ હજાર દેશ છે મધ્ય ભાગમાં કોશલ દેશ, વનિતા (અયોધ્યા) નગરી છે તે ૧૨ યો લાબી, ૯ યો. પહોળી છે. પૂર્વમા ૧ હજાર અને પશ્ચિમમા ૧ હજાર દેશ છે કુલ દક્ષિણુ ભરતમાં ૧૬ હજાર દેશ છે. એવાજ ૧૬૦૦૦ દેશ ઉત્તર ભરતમાં છે આ ભરતમા કાળચક્રનો પ્રભાવ છે (૭ આગ વત)

(૨) ઐરવત ક્ષેત્ર— મેરૂની ઠેક ઉત્તરે શીખરી પર્વતથી આગળ ભરતવત્ છે.

(૩) મહાવિદેહ ક્ષેત્ર—નિષિધ અને નીલવંત પર્વતની વચ્ચે છે. પલંગને સઠાણે છે. ૩૨ વિજય છે મધ્યમાં ૧૦ હજાર યો૦ના વિસ્તાર વાળો મેરૂ છે પૂર્વ પશ્ચિમ બન્ને તરફ ૨૨-૨૨ હજાર યો૦ ભદ્રશાલ વન છે બન્ને તરફ ૧૬-૧૬ વિજય છે.

મેરૂની ઉત્તરે અને દક્ષિણે ૨૫૦-૨૫૦ યો૦ ભદ્રશાલ વન છે. દક્ષિણમા નિષિધ સુધી દેવકુરૂ અને ઉત્તરમાં નીલવંત સુધી ઉત્તરકુરૂ છે. એ બન્ને ક્ષેત્રો બબ્બે ગજદંતે કરીને અર્ધચંદ્રકાર છે આ ક્ષેત્રો યુગલ મનુષ્ય ૩ ગાઉની અવઘેણા ઉછેધ આંગુલનુ અને ૩ પલ્યના આયુવાળા વસે છે. દેવકુરૂમાં કુડશામલી વૃક્ષ, ચિત્રવિચિત્ર પર્વત, ૧૦૦ કચનગિરિ પર્વત અને ૫ દ્રહ છે. એમજ ઉત્તકુરૂમાં પણ છે. પણ તે જંબુ સુદર્શન વૃક્ષ છે.

નિષિધ અને મહાહેમવન્ત પર્વતો વચ્ચે હરિવાસ ક્ષેત્ર છે તથા નીલવત અને રૂપી પર્વતો વચ્ચે રમ્યકવાસ ક્ષેત્ર છે. એ બન્ને ક્ષેત્રોમા ૨ ગાઉની અવઘેણા અને ૨ પલ્યની સ્થિતિવાળા યુગલ મનુષ્યો રહે છે

મહા હેમવંત અને ચુલ હેમવત પર્વતની વચ્ચે હેમવાય ક્ષેત્ર અને રૂપી તથા શીખરી પર્વતની વચ્ચે હિરણવાય ક્ષેત્ર છે. એ બન્ને ક્ષેત્રોમાં ૧ ગાઉની અવઘેણા અને ૧ પલ્યના આયુવાળા યુગલ મનુષ્યો છે

ક્ષેત્ર	દક્ષિણ-ઉત્તર પહોળાઇ	બાહ યો૦ કળા	જીવા યો૦ કળા	ધનુષ્ય પીઠ યો૦ કળા
દક્ષિણ ભરત	૨૩૮ યો૦ ૩ કળા	૦	૯૭૪૮-૧૨	૯૭૬૬—૧
ઉત્તર ,,	,,	૧૮૯૨-૭॥	૧૪૪૭૧—૬	૧૪૫૨૮-૧૧
હેમવાય ક્ષેત્ર	૨૧૦૫-૫	૬૭૫૫-૩	૩૭૬૭૪-૧૬	૩૮૭૪૦-૧૦
હરિવાસ ,,	૮૪૨૧-૧	૧૩૩૬૧-૬	૭૩૯૦૧-૧૭	૮૪૦૧૬—૪
મહાવિદેહ ,	૩૩૬૮૪-૪	૩૩૭૬૭-૭	૧૦૦૦૦૦	૧૫૮૧૧૩-૧૬
દેવકુરૂ ,,	૧૧૮૪૨-૨	૦	૫૩૦૦૦	૬૦૪૧૮-૧૨
ઉત્તરકુરૂ ,,	૧૧૮૪૨-૨	૦	૫૩૦૦૦	૬૦૪૧૮-૧૧
રમ્યકવાસ ,,	૮૪૨૧-૧	૧૩૩૬૧-૬	૭૩૯૦૧-૧૭	૮૪૦૧૬—૪
હિરણવાય ,,	૨૧૦૫-૫	૬૭૫૫-૩	૩૭૬૭૪-૧૬	૩૮૭૪૦-૧૦
દક્ષિણ ઐરવત	૨૩૮-૩	૧૮૯૨-૭॥	૧૪૪૭૧—૬	૧૪૫૨૮-૧૧
ઉત્તર ,,	૨૩૮-૩	૦	૯૭૪૮-૧૨	૯૭૬૬—૧

(૪) પવ્વય (પર્વત) દાર—૨૬૯ પર્વત શાશ્વતા છે. દેવકુરૂમાં ૫ દ્રહ છે તેના બન્ને તટ પર દશ દશ કંચનગિરિ સર્વ સુવર્ણમય છે. દશ તટ પર ૧૦૦

પર્વત છે એવાજ ૧૦૦ કચનગિરિ ઉત્તરકુરૂમાં છે. તથા ૩૪ દીર્ઘ વૈતાઢ્ય ૧૬ વસ્ખાર પર્વત, ૬ વર્ષધર પર્વત ૪ ગજદતા પર્વત, ૪ વૃતલવૈતાઢ્ય, ૪ ચિત-વિચિતાદિ અને ૧ મેરૂ પર્વત એમ ૨૬૯ છે

૩૪ દીર્ઘવૈતાઢ્ય–૩૨ વિજય દેહુ ૧ ભરત ૧ ઐરવતના મધ્યભાગમા છે ૧૬ વસ્ખાર –૧૬–૧૬ વિજયમાં સીતા, સીતોદા નદીથી ૮–૮ વિજયના ૪ ભાગ થયા છે. તેના ૭ અતર છે. તેમા ૪ વસ્ખાર પર્વત અને ૩ અતર નદી છે. એક એક વિભાગમા ૪ વસ્ખાર પર્વત એમ ૪ વિભાગમાં ૧૬ વસ્ખાર છે. તેના નામ–ચિત્ર, વિચિત્ર, નિલન, એકશૈલ, ત્રિકુટ, વૈશ્રમણ, અજન, મયાજન, અકાવાઈ, પવમાવાઈ, આશાવિષ, સુહાવહ, ચદ્ર, સૂર્ય, નાગ, દેવ

૬ વર્ષધર–૭ મનુષ્ય ક્ષેત્રોની વચ્ચે વચ્ચે ૬ વર્ષધર (ચુલ હેમવત, મહાહેમવત, નિષિધ, નીલવત, રૂપી અને શીખરી) પર્વત છે

૪ ગજદતા પર્વત–દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ અને વિજય વચ્ચે આવેલ છે. નામ–ગધમદર્ન, માલવત, વિધુત્પ્રભા અને સુમાનસ.

૪. વૃતલ વૈતાઢ્ય–હેમવાય, હિરણવાય, હરિવાસ રમ્યકૃવાસની વચ્ચે છે નામ–સદાવાઇ વયડાવાઇ, ગન્ધાવાઇ, માલવતા

૪ ચિતવિચિતાદી–નિષિધ પર્વત પાસે સીતા નદીના બે તટપર ચિત અને વિચિત પર્વત છે. તથા નીલવત પાસે સીતોદાના બે તટ પર જમગ અને સમગ બે પર્વતો છે

૧. જબુદ્વિપની બરાબર મધ્યમા મે' પર્વત છે.

પર્વતનાં નામ	ઉંડાઇ	ઊંચાઇ	વિસ્તાર
૨૦૦ કચનગિરિ પર્વતો	૨૫ યો	૧૦૦ યો	૧૦૦ યો
૩૪ દીર્ઘ વૈતાઢ્ય ,,	૨૫ ગાઉ	૨૫ યો.	૫૦ યો.
૧૬ વસ્ખાર ,,	૫૦૦ ગાઉ	૫૦૦ યો.	૫૦૦ યો.
			યો કળા
ચુલ્લહેમવત અને શીખરી	૨૫ યો	૧૦૦ યો	૧૦૫૦–૧૨
મહા હેમવન્ત અને રૂપી	૫૦ યો	૨૦૦ યો.	૪૨૧૦–૧૦
નિષિધ અને નીલવત	૧૦૦ યો	૪૦૦ યો	૧૬૮૪૨—૨
૪ ગજદંતા પર્વતો	૧૨૫ યો	૫૦૦ યો	૩૦૨૦૯—૬
૪ વૃતલ વૈતાઢ્ય	૨૫૦ યો.	૧૦૦૦ યો.	૧૦૦૦—૦
ચિત, વિચિત, જમગ સુમગ	૨૫૦ યો.	૧૦૦૦ યો.	૧૦૦૦—૦
મેરૂ પર્વત	૧૦૦૦ યો.	૯૯૦૦૦ યો.	૧૦૦૯૦ યો.

મેરૂ પર ૪ વન છે ભદ્રશાલ, નદન, સુમાનસ અને પંડકવન.

(૧) **ભદ્રશાલવન**--પૂર્વ-પશ્ચિમ ૨૨૦૦૦ યો૦ ઉત્તર-દક્ષિણ ૨૫૦ યો૦ વિસ્તાર છે. મેરૂથી ૫૦ યો૦ દૂર ચારે દિશામાં ૪ સિદ્ધાયતન છે તેમા જિન પ્રતિમાઓ છે. મેરૂથી ઇશાનમા ૪ પુષ્કરણી (વાવ) ૭. ૫૦ યો૦ લાંબી, ૨૫ યો૦ પહોળી, ૧૦ યો૦ ઉંડી છે. વેદિકા, વનખડ, તોરણાદિ યુક્ત છે. ચાર વાવની મધ્યે ઇશાનેદ્રનો મહેલ છે. ૫૦૦ યો૦ ઊચો, ૨૫૦ યો૦ વિસ્તાર વાળો છે. એવીજ રીતની રચનાવાળી—

અગ્નિ કોણમાં ૪ વાવ છે. ઉત્પલા, ગુમ્મા, નિલના, ઉઝવલા, મધ્યે શક્રેન્દ્રનો મહેલ છે.
વાયુ „ ૪ „ સિંગા, ભિગ ાભા, અજના અજનપ્રભા, મધ્યે શક્રેન્દ્રના પ્રાસાદ સિંહાસન છે.
નૈરૂત્ય „ ૪ „ શ્રીકન્તા શ્રીચદા, શ્રીમહીતા, શ્રીનલીતા, મધ્યે ઇશાનેદ્રના પ્રાસાદ સિહાસન છે

આઠ વિદિશામા ૮ હસ્તિકૂટ પર્વતો છે પદ્મુત્તર, નીલવત, સુહસ્તિ અજનગિરિ, કુમુદ, પોલાશ, વિઢિસ અને રોયણગિરિ, તે દરેક ૧૨૫ યો. ધરતીમા ૫૦૦ યો૦ ઊંચા, મૂળમાં ૫૦૦ યો૦ મધ્યે ૩૭૫ યો૦ અને ઉપર ૨૫૦ યો૦ વિસ્તારવાળા છે અનેક વૃક્ષ, ગુચ્છા ગુમા, વેલી, તૃણથી શોભે છે. વિદ્યાધરો અને દેવોનુ ક્રિડાસ્થાન છે

(૨) **નંદન વન**-- ભદ્રશાલથી ૫ ૦ યો૦ ઊચે મેરૂ પર વલયાકારે છે. ૫૦૦ યો૦ વિસ્તાર છે વેદિકા, વનખડ, ૪ સિદ્ધાયતન, ૧૬ વાવ ૪ પ્રાસાદ પૂર્વવત્ છે. ૯ કૂટ છે નદનવનકૂટ, મેરુકૂટ, નિષિધકૂટ, હેમવંતકૂટ, રજતકૂટ, રૂચિત, સાગરચિત્ત વજ્ર અને બલકૂટ ૮ કૂટ ૫૦૦ યો૦ ઉંચા છે આઠેય પર ૧ પલ્યવાળી આઠ દેવીઓના ભુવન છે. નામ મેઘંકરા મેઘંકરા મેઘવતી સુમેધા, હેમમાલિની, સુવચ્છા, વચ્છમિત્રા, વજ્રસેના બલહુકા દેવી બલકૂટ ૧૦૦૦ યો૦ ઊચો, મૂળમા ૧૦૦૦ યો૦ મધ્યે ૭૫૦ યો૦ ઉપર ૫૦૦ યો૦ વિસ્તાર છે. બલદેવતાના મહેલ છે. શેષ ભદ્રશાલવન જેવી સુંદરતા અને વિસ્તાર છે.

(૩) **સુમાનસ વન**-- નદનવ થી ૬૨૫૦૦ યો૦ ઊચે છે. ૫૦૦ યો૦ વિસ્તારવાળુ મેરૂના ચોતરફ છે. વેદિકા, વનખડ, ૧૬ વાવ, ૪ સિદ્ધાયતન, શક્રેન્દ્ર, ઇશાનેન્દ્રના ૪ મહેલો આદિ પૂર્વવત.

(૪) **પંડક વન**— સુમાનસ વનથી ૩૬૦૦૦ યો ઊચે મેરૂ શિખર પર છે. ૪૯૪ યો૦ ચુડી આકારે છે. મેરની ૧૨ યો૦ની ચુલિકાનો ચોતરફ વિંટાયેલ છે વેદિકા, વનખડ, ૪ સિદ્ધાયતન, ૧૬ વાવ, મધ્યે ૪ મહેલ સર્વ પૂર્વવત

મધ્યેની મેરૂ ચૂલિકા, મૂળમાં ૧૨ યો૦, મધ્યે ૮ યો૦, ઉપર ૪ યો૦ના વિસ્તારવાળી ૪૦ યો૦ ઊચી છે. વૈડુર્ય રત્નમય છે ૧ વેદિકા વનખંડથી વિંટાયેલ છે. મધ્યે ૧ સિદ્ધાયતન છે

પડક વનની ૪ દિશામાં ૪ શિલાઓ છે પડૂ, પડૂગલ, રકત, અને રત્તકંબલ. દરેક શિલા ૫૦૦ યો૦ લાબી, ૨૫૦ યોજન યો૦ પહોળી, ૪ યો૦ જાડી, અર્ધચન્દ્રકારે છે પૂર્વ–પશ્ચિમ શિલાઓ પર બબ્બે સિંહાશન છે ત્યા મહાવિદેહના તીર્થંકરોનો જન્માભિષેક, ભવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક દેવો કરે છે. ઉત્તર–દક્ષિણે એકેક સિહાસન છે ત્યાં ભરત, ઐરવતના તીર્થંકરોનો અભિષેક ૪ નિકાયના દેવો કરે છે.

મેરૂ પર્વતના ૩ કરંડ છે હેઠલો ૧૦૦૦ યો૦ ધરતીમાં, મધ્યનો ૬૩૦૦૦ યો૦ ધરતી પર અને ઉપલો ૩૬૦૦૦ યો૦નો, કુલ ૧ લાખ યોજનનો શાશ્વતો મેરૂ છે

(૫) **કુટ દ્વાર**—૪૬૭ કુટ પર્વતો પર અને ૫૮ ક્ષેત્રોમા છે

		ઊચા યો૦,	મૂળ વિ૦,	ઊચો વિ૦
ચુલ હેમવત પર	૧૧	૫૦૦	૫૦૦	૨૫૦
મહા હેમવંત ,,	૮	,,	,,	,,
નિષિધ ,,	૯	૫૦૦	૫૦૦	૨૫૦
નીલવત ,,	૯	,,	,,	,,
રૂપી ,,	૮	,,	,,	,,
શીખરી ,,	૧૧	,,	,,	,,
વૈતાઢ્ય ૩૪×૯=	૩૦૬	૨૫ ગાઉ	૨૫ ગાઉ	૧૨ાા ગાઉ
વરખાર ૧૬×૪=	૬૪	૫૦૦	૫૦૦	૨૫૦
વિદ્યુતપ્રભા ગજદંત પર	૯	,,	,,	,,
માલવંતા ,,	૯	,,	,,	,,
સુમાનસ ,,	૭	,,	,,	,,
ગધમાલ ,,	૭	,,	,,	,,
મેરૂના નદન વનમા ૯/૪૬૭		,,	,,	,,
ભદ્રશાલ વનમા	૮	,,	,,	,,
દેવકુરૂના	૮	૮ યો૦	૮ યો૦	૪ યો૦
ઉત્તરકુરૂમા	૮	,,	,,	,,
ચક્રવર્તીના વિજયમા ૩૪/૫૨૫		,,	,,	,,

ગજદંતાના ૨ અને નદનવનના ૧ કુટને ૧૦૦૦ યો૦ ઊચા ૧૦૦૦ યો૦ મૂળમાં અને ઊચે ૫૦૦ યોજનનો વિસ્તાર સમજવો.

૭૬ કુટો (૧૬ વરખાર, ૮ દેવકુરૂ, ૮ ઉત્તરકુરૂ, ૩૪ વૈતાઢ્ય) પર જિન ગૃહો છે.

શેષ કુટો પર દેવદેવીના મહેલો છે. ૪ વનમાં ચચ્ચાર (૧૬) મેરૂચૂલાપર ૧, જંબુ વૃક્ષપર ૧, શામલી વૃક્ષપર ૧, જિનગૃહ, કુલ ૯૫ શાશ્વતા સિદ્ધાયતન છે.

(૬) તિર્થદ્વાર—૩૪ વિજય (૩૨ વિદેહના, ૧ ભરત, ૧ ઐરવત) મા દરેકમા ત્રણ ત્રણ લૌકિક તીર્થ છે, મગધ વરદામ અને પ્રભાસ જ્યારે ચક્રવર્તીઓ ખંડ સાધવા જાય ત્યારે ત્યાં રોકાય છે અઠ્ઠમ કરે છે. તીર્થંકરોના જન્માભિષેક માટે પણ એ તીર્થોનું જલ અને ઔષધિ, દેવો લાવે છે.

(૭) શ્રેણીદ્વાર--વિદ્યાધરોની તથા દેવોની ૧૩૬ શ્રેણી છે. વૈતાઢ્ય પર ૧૦ યો૦ ઊંચે વિદ્યા૦ ની ૨ શ્રેણી છે દક્ષિણ શ્રેણીમાં ૫૦ અને ઉત્તર શ્રેણીમા ૬૦ નગરો છે. ત્યાથી ૧૦ યો૦ ઊંચે અભિયોગ દેવોની બે શ્રેણી (ઉતરની, દક્ષિણની) છે

એમ ૩૪ વૈતાઢ્ય પર ચચ્ચાર શ્રેણી છે. કુલ ૩૪×૪=૧૩૬ શ્રેણીઓ છે.

(૮) વિજયદ્વાર—કુલ ૩૪ વિજય છે. જ્યાં ચક્રવર્તી ૭ ખંડનુ એક છત્ર રાજ્ય કરી શકે છે. ૩૨ વિજય તો મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા છે, નીચે મુજબ:—

પૂર્વવિદેહ	સીતા નદી	પશ્ચિમવિદેહ	સીતોદા નદી
ઉત્તર કિનારે ૮	દક્ષિણ કિનારે ૮	ઊત્તર કિનારે ૮	દક્ષિણ કિનારે ૮
કચ્છ વિજય	વચ્છ વિજય	પદ્મ વિજય	વિપ્રા વિજય
સુકચ્છ ,,	સુવચ્છ ,,	સુપદ્મ ,,	સુવિપ્રા ,,
મહાકચ્છ ,,	મહાવચ્છ ,,	મહાપદ્મ ,,	મહાવિપ્રા ,,
કચ્છવતી ,	વચ્છવતી ,,	પદ્માવતી ,,	વિપ્રાવતી ,,
આવર્તા ,,	રમા ,,	સંખા ,,	વગ્ગુ ,,
મંગળા ,,	રમ્ટ ,,	કુમુદ ,,	સુવગ્ગુ ,,
પુષ્કલા ,,	રમણિક ,,	નિલીના ,,	ગન્ધીલા ,,
પુષ્કલાવતી ,,	મંગળાવતી ,,	સલીલાવતી ,,	ગંધીલાવતી ,,

પ્રત્યેક વિજય ૧૬૫૯૨ યો૦ ૨ કળા દક્ષિણોત્તર લાંબી અને ૨૨૨ાા યો૦ પૂર્વ-પશ્ચિમમાં પહોળી છે એ ૩૨ તથા ૧ ભરતક્ષેત્ર ૧ ઐરવત ક્ષેત્ર, એમ ૩૪ વિજયમાં ૩૪ ચક્રવતી થઇ શકે છે આ ૩૪ વિજયોમા ૩૪ દીર્ઘ વૈતાઢ્ય પર્વત ૩૪ તમસ ગુફા, ૩૪ ખડ પ્રભા ગુફા, ૩૪ રાજધાની, ૩૪ નગરી ૩૪ કૃતમાલી દેવ, ૩૪ નટમાલી દેવ, ૩૪ ઋષભકુટ ૩૪ ગગા નદી, ૩૪ સિધુ નદી એ બધા શાશ્વતા છે

(૯) દ્રહદ્વાર--૬ વર્ષધર પર્વતોપર ૭ છે ૫ દેવકુરૂમાં અને ૫ ઉત્તરકુરૂમા છે

દ્રહના નામ (કુડ)	ક્યા પર્વત ઉપર છે	લબાઇ યો૦	પહોળાઇ યો૦	ઉડાઇ યો૦	દેવી	કમળ
પદ્મ	દ્રહ ચુલહેમવંત	૧૦૦૦	૫૦૦	૧૦	શ્રીદેવી	૧૨૦૫૦૧૨૦
મહાપદ્મ	,, મહાહેમવત	૨૦૦૦	૧૦૦૦	૧૦	લક્ષ્મી	૨૪૧૦૦૨૪૦
તીગચ્છ	,, નિષિધ	૪૦૦૦	૨૦૦૦	૧૦	ધૃતિ	૪૮૨૦૦૪૮૦
કેશરી	,, નીલવત	૪૦૦૦	૨૦૦૦	૧૦	બુદ્ધિ	૪૮૨૦૦૪૮૦
મહાપુંડરીક	,, રૂપી	૨૦૦૦	૧૦૦૦	૧૦	હ્રી	૨૪૧૦૦૨૪૦
પુંડરીક	,, શિખરી	૧૦૦૦	૫૦૦	૧૦	કીર્તિ	૧૨૦૫૦૧૨૦
૧૦	દ્રહ જમીનપર	૧૦૦૦	૫૦૦	૧૦	૧૦ દેવતા	૨૪૧૦૦૨૪૦
					કુલ	૧૯૨૮૦૧૯૨૦

દેવકુવરૂના ૫ દ્રહ-નિષેડ દેવકુરૂ, સૂર્ય, સુલસ અને વિદ્યુતપ્રભ દ્રહ

ઉત્તરકુરૂના ૫ દ્રહ--નીલવત, ઉત્તરકુરૂ, ચદ્ર ઐરવત અને માલવત દ્રહ.

(૧૦) નદીદ્વાર—૧૪૫૬૦૯૦ નદીઓ છે નીચેના યંત્રથી વિગત જાણવી

नी. उ. = નીકળતા ઉડી **प्र. उ.** = સમુદ્રમાપ્રવેશતા ઉંડી

नी वि = નીકળતા વિસ્તાર **प्र वि.** = સમુદ્રમા પ્રવેશતા વિસ્તાર

દરેક નદી ઉપર બતાવેલ પર્વત ઉપરના કુડથી નીકળીને આગળ વહેતા ગંગાપ્રભાસ, સિંધુપ્રભાસ, આદિ કુડમા ધોધ રૂપે પડે છે ત્યાથી આગળ જતાં અર્ધા પરિવાર જેટલી નદીઓ મળે છે તે સાથે વચ્ચે આવતા પહાડને તોડીને આગળ વહે છે ત્યા પરિવારની નદીઓ મળે છે તે સાથે વહીને જબુદ્વીપની જગતિથી બહાર લવણસમુદ્રને મળે છે

ગગાપ્રભાસ આદિ કુડોમાં ગંગાદ્વિપ આદિ નામના એકેક દ્વિપ છે તેમાં એજ નામની એકેક દેવી સપરિવાર રહે છે આ કુડો દ્વિપો અને દેવીઓ નદીનાં જેવા નામે છે એ નામો શાશ્વતા છે.

યંત્રમા બતાવ્યા મુજબ ૭૮ મૂળ નદીઓ અને તેના પરિવારની (મળનારી) ૧૪૫૬૦૦૦ નદીઓ છે. એ ઉપરાંત મહાવિદેહના ૩૨ વિજયોના ૨૮ અંતર

	નદી	પર્વતથી	કુંડથી	ની. ઉં.	ની. વિ	પ્ર ઉ	પ્ર. વિ.	પરિવાર નદીઓનો
૧	ગંગા	ચુલહેમ૦	પદ્મ	૦ાા ગાઉ	૬ા યો.	૧ા યો.	૬૨ાા યો	૧૪૦૦૦
૨	સિંધુ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	૧૪૦૦૦
૩	રોહિતા	,,	,,	૧ ગાઉ	૧૨ાા યો	૨ાા યો	૧૨૫ યો.	૨૮૦૦૦
૪	રોહિતાંસા	મહાહેમ૦	મહાપદ્મ	,,	,,	,,	,,	૨૮૦૦૦
૫	હરિકંતા	,,	,,	૨ ગાઉ	૨૫ યો,	૫ યો.	૨૫૦ યો	૫૬૦૦૦
૬	હરિ સલીલા	નિષધ	તીગચ્છ	,,	,	,,	,,	૫૬૦૦૦
૭	સીતા	,,	,,	૪ ગાઉ	૫૦ યો	૧૦યો.	૫૦૦ યો	૫૩૨૦૦૦
૮	સીતોદા	નીલવંત	કેશરી	,,	,,	,,	,,	૫૩૨૦૦૦
૯	નરકંતા	,,	,,	૨ ગાઉ	૨૫ યો.	૫ યો	૨૫૦ યો.	૫૬૦૦૦
૧૦	નારીકંતા	રૂપી	મહાપુંડ	,,	,,	,,	,,	૫૬૦૦૦
૧૧	રૂપકુલા	,,	,,	૧ ગાઉ	૧૨ાા યો.	૨ાાયો.	૧૨૫ યો	૨૮૦૦૦
૧૨	સુવર્ણકુલા	શિખરી	પુંડરીક	,,	,,	,,	,,	૨૮૦૦૦
૧૩	રક્તા	,,	,,	૦ાા ગાઉ	૬ા યો	૧ા યો.	૬૨ાા યો.	૧૪૦૦૦
૧૪	રક્તોદા	,,	,,	,,	,,	,,	,,	૧૪૦૦૦
૭૮	વિદેહનાં ૬૪નદીઓ	કુંડોથી	ધરતીપર	,,	,,	,,	,,	૧૪૦૦૦

છે. તેમાં ૧૬ વખાર પર્વત પહેલા લખ્યા છે અને શેષ ૧૨ અંતરગા ૧૨ અંતરનદીઓ છે. તેના નામ :— ગૃહવન્તી, દ્રહવંતી, પંકવંતી તતજલા મંતજલા, ઉગ્રજલા, ક્ષીરોદા, સિહસોતા, અંતોવાહની, ઉર્મિમાલની, ફેનમાલની અને ગંભીર માલની આ દરેક નદી ૧૨૫ યો૦ પહોળી, ૨ાા યોજન ઉંડી અને ૧૬૫૯૨ યો૦ ૨ કળાની લાંબી છે. એવં કુલ નદીઓ ૧૪૫૬૦૯૦ છે. વધુ વિસ્તાર જંબુદ્વિપ પ્રજ્ઞપ્તિ સૂત્રથી જાણવો.

ઇતિ ખંડા જોયણ સંપૂર્ણ.

(૪૩) ધર્મની સન્મુખ થવાનાં ૧૫ કારણ.

(૧) નીતિમાન હોય કારણ કે નીતિ ધર્મની માતા છે.
(૨) હિંમતવાન ને બહાદુર હોય કારણ કે કાયરોથી ધર્મ બની શકે નહિ
(૩) ધૈર્યવાન હોય કારણ કે દરેક કાર્યોમા આતુરતા (સાહસ) ન કરે.
(૪) બુદ્ધિમાન હોય કારણ કે દરેક કાર્ય પોતાની મતિએ વિચારીને કરે.
(૫) અસત્યને ધિક્કારી કાઢનાર હોય અને સત્ય વચન બોલનાર હોય.
(૬) નિષ્કપટી હોય, હૃદય સાફ સ્ફટિક રત્ન માફક હોય.
(૭) વિનયવાન હોય અને મધુર ભાષાનો બોલનાર હોય.
(૮) ગુણગ્રાહી હોય અને સ્વ આત્મશ્લાઘા ન કરે. (પોતે પોતાના ગુણ બીજાને માન પામવા ખાતર ન કહે)
(૯) પ્રતિજ્ઞાનો પાલક હોય, એટલે જે નિયમો કરેલ હોય તેનો બરાબર પાલક હોય
(૧૦) દયાવાન હોય એટલે પરોપકારની બુદ્ધિ હોય.
(૧૧) સત્ય ધર્મનો અર્થી હોય ને સત્યનોજ પક્ષ કરનાર હોય.
(૧૨) જિતેન્દ્રિય હોય ને કષાયની મંદતા હોય
(૧૩) આત્મકલ્યાણની દૃઢ ઇચ્છાવાળો હોય.
(૧૪) તત્ત્વવિચારમાં નિપુણ હોય, ને તત્ત્વમાજ રમણતા કરે.
(૧૫) જેની પાસે ધર્મ પામ્યો હોય, તેનો ઉપકાર કાઇ વખત ભૂલે નહિ અને વખત આવે પાછો ઉપકારી ઉપર સામો પોતે ઉપકાર કરનાર હોય.

ઇતિ ધર્મની સન્મુખ થવાનાં પંદર કારણ સંપૂર્ણ.

(૪૪) માર્ગાનુસારીના ૩૫ ગુણ.

૧ ન્યાય સંપન્ન દ્રવ્ય મેળવે, ૨ સાત કુવ્યસનનો ત્યાગી, ૩ અભક્ષ્યનો ત્યાગી, ૪ ગુણપરીક્ષાથી લગ્ન-સબંધ જોડે, ૫ પાપભીરૂ, ૬ દેશહિતકર વર્તનવાળો, ૭ પરનિંદાનો ત્યાગી ૮ અતિપ્રગટ, અતિગુપ્ત કે ઘણા દ્વારવાળા મકાનમાં ન રહે ૯ સદ્ગુણીની સોબત કરે, ૧૦ બુદ્ધિના ૮ ગુણનો ધારક, ૧૧ કદાગ્રહી ન હોય, (સરળ હે.ય), ૧૨ સેવાભાવી (પોષ્ય વર્ગનો પોષક) હોય, ૧૩ વિનયી, ૧૪ ભયસ્થાન ત્યાગે, ૧૫ આયવ્યય (આવક-ખર્ચ)નો હિસાબ રાખે, ૧૬ ઉચિત (સભ્ય) વસ્ત્રભૂષણ પહેરે, ૧૭ સ્વાધ્યાય કરે (રોજ નિયમિત ધાર્મિક વાચન, શ્રવણ કરે),

૧૯ યોગ્ય વખતે (ભૂખ લાગે ત્યારે મિત પથ્ય, નિયમિત) ભોજન કરે, ૨૦ સમયનો સદુપયોગ કરે ૨૧ ત્રણ પુરુષાર્થ (ધર્મ, અર્થ, કામ)માં વિવેકી ૨૨ સમયજ્ઞ (દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવનો જાણ) હોય, ૨૩ શાંત પ્રકૃતિવાળો ૨૪ બ્રહ્મચર્ય ધ્યેય સમજનારો, ૨૫ સત્યવ્રતધારી, ૨૬ દીર્ઘદર્શી, ૨૭ દયાળુ ૨૮ પરોપકારી. ૨૯ કૃતઘ્ન ન થતાં કૃતજ્ઞ હોય (અપકારી પર પણ ઉપકાર કરે) ૩૦ આત્મપ્રશંશા ન ઇચ્છે, ન કરે, ન કરાવે, ૩૧ વિવેકી (યોગ્યાયોગ્યનો ભેદ સમજનાર) હોય, ૩૨ લજ્જાવાન હોય, ૩૩ ધૈર્યવાન હોય, ૩૪ ષડરિપુ (ક્રોધ, માન, માયા, લોભ રાગ, દ્વેષ,)નો નાશ કરે, ૩૫ ઇન્દ્રિયોને જીતે (જિતેન્દ્રિય હોય).

એ ૩૫ ગુણધારી હોય તે નૈતિક ધાર્મિક-જૈન જીવનને યોગ્ય થઇ શકે.

ઇતિ માર્ગાનુસારીના ૩૫ ગુણ સંપૂર્ણ.

(૪૫) શ્રાવકના ૨૧ ગુણ.

૧ ઉદાર હૃદયી હોય	૨ યશવંત હોય
૩ સૌમ્ય પ્રકૃતિવાળા હોય	૪ લોકપ્રિય ,,
૫ અક્રૂર (પ્રકૃતિવાળા) ,,	૬ પાપભીરૂ ,,
૭ ધર્મ શ્રદ્ધાવાન્ ,,	૮ દાક્ષિણ્ય (ચતુરાઇ) યુક્ત હોય.
૯ લજ્જાવાન્	૧૦ દયાવંત હોય.
૧૧ માધ્યસ્થ દૃષ્ટિ ,,	૧૨ ગંભીર-સહિષ્ણુ-વિવેકી હોય.
૧૩ ગુણાનુરાગી ,,	૧૪ ધર્મોપદેશ કરનાર હોય.
૧૫ ન્યાયપક્ષી હોય	૧૬ શુદ્ધ વિચારક ,,
૧૭ મર્યાદાયુક્ત વ્યવહાર કરનાર	૧૮ વિનયશીલ ,,
૧૯ કૃતજ્ઞ (ઉપકારનો જાણ હોય)	૨૦ પરોપકારી ,,
૨૧ સત્કાર્યમા સદા સાવધાન હોય.	

ઇતિ શ્રાવકના ૨૨ ગુણ સંપૂર્ણ.

(૪૬) વહેલા મોક્ષ જવાના ૨૩ બોલ

૧ મોક્ષની અભિલાષા રાખવાથી, ૨ ઉગ્ર તપશ્ચર્યા કરવાથી, ૩ ગુરૂમુખે સૂત્ર સિદ્ધાંત સાંભળવાથી, ૪ આગમ સાંભળી તેની પ્રવૃત્તિ કરવાથી, ૫ પાંચેય

ઇન્દ્રિય વશ કરવાથી, ૬ છકાય જીવોની રક્ષા કરવાથી ૭ ભોજન સમયે સાધુ–સાધ્વીની ભવાના ભાવવાથી, ૮ સદ્જ્ઞાન ભણવા ભણાવવાથી ૯ નિયાણારહિત એક કોટીથી વ્રતમા રહેતો થકો નવ કોટીએ વ્રત પચ્ચક્ખાણ કરવાથી ૧૦ દશ પ્રકારની વૈયાવચ્ચ કરવાથી, ૧૧ કષાયને પાતળા પાડી નિર્મૂળ કરવાથી. ૧૨ છતી શક્તિએ ક્ષમા કરવાથી, ૧૩ લાગેલ પાપોની તરત આલોચના કરવાથી, ૧૪ લીધેલ વ્રતો નિર્મળ રીતે પાળવાથી, ૧૫ અભયદાન–સુપાત્રદાન દેવાથી, ૧૬ શુદ્ધ મનથી શીયળ (બ્રહ્મચર્ય) પાળાવાથી, ૧૭ નિર્વદ્ય (પાપરહિત) મધુર વચન બોલવાથી, ૧૮ લીધેલ સંયમભારને અખંડ પાળવાથી, ૧૯ ધર્મ–શુકલ ધ્યાન ધ્યાવવાથી ૨૦ દર માસે ૭ ૭ પૌષધ કરવાથી, ૨૧ ઉભયકાળ આવશ્યક કરવાથી, ૨૨ પાછલી રાત્રે ધર્મ જાગરણ કરી, ત્રણ મનોરથાદિ ચિંતવવાથી ૨૩ મરણાન્તે આલોચનાદિથી શુદ્ધ થઇ સમાધિ પંડિત–મરણ મરવાથી,

આ ૨૩ બોલને સમ્યક પ્રકારે જાણીને, સેવન કરવાથી જીવ વહેલા મોક્ષે જાય

ઇતિ વહેલા મોક્ષ જવાના ૨૩ બોલ સંપૂર્ણ.

(૪૭) તીર્થંકરનામબાંધવાનાં ૨૦ કારણો.

શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રના આઠમાં અધ્યયનનો અધિકાર.

૧ શ્રી અરિહંત ભગવાનના ગુણકીર્તન કરવાથી
૨ શ્રી સિદ્ધ ,, ,, ,,
૩ આઠ પ્રવચન (૫ સમિતિ, ૩ ગુપ્તિ)નુ આરાધન કરવાથી
૪ ગુણવંત ગુરૂના ગુણકીર્તન કરવાથી
૫ સ્થવર (વૃદ્ધ મુની)ના ,, ,,
૬ બહુશ્રુતના ,, ,,
૭ તપસ્વીના ,, ,,
૮ ભણેલા જ્ઞાનને વારંવાર ચિંતવવાથી
૯ સમકિત નિર્મળ પાલન કરવાથી
૧૦ વિનય (૭–૧૦–૧૩૪ પ્રકારના) કરવાથી
૧૧ કાળોકાળ આવશ્યક કરવાથી
૧૨ લીધેલ વ્રત પચ્ચક્ખાણ નિર્મળ પાળવાથી
૧૩ શુભ (ધર્મ–શુકલ) ધ્યાન ધ્યાવવાથી
૧૪ બાર પ્રકારની નિર્જરા (તપ) કરવાથી
૧૫ દાન (અભયદાન–સુપાત્રદાન) દેવાથી

૧૬ વૈયાવચ્ચ (૧૦ પ્રકારની સેવા) કરવાથી
૧૭ ચતુર્વિધ સંઘને સમાધિ (સેવા–શોભા) દેવાથી
૧૮ નવું નવું અપૂર્વ તત્ત્વજ્ઞાન ભણવાથી
૧૯ સૂત્ર સિદ્ધાંતની ભક્તિ (સેવા) કરવાથી
૨૦ મિથ્યાત્વનાશ અને સમકિત ઉદ્યોત કરવાથી

જીવ અનંતાનંત કર્મોને ખપાવે છે. એ સત્કાર્યો કરતાં ઉત્કૃષ્ટ રસાયણ (ભાવના) આવે તો તીર્થંકર નામ કર્મ બંધાય.

ઇતિ તીર્થંકર નામ બાંધવાનાં ૨૦ કારણો સંપૂર્ણ.

(૪૮) પરમ કલ્યાણના ૪૦ બોલ.

ગુણ		દૃષ્ટાંત	સૂત્રની સાક્ષી.
૧ સમકિત નિર્મળ પાળવાથી	પરમકલ્યાણ થાય	શ્રેણિક મહારાજા.	ઠાણાંગ સૂત્ર
૨ નિયાણા રહિત તપશ્ચર્યાથી	,,	તામલી તપાસ.	ભગવતી ,,
૩ ત્રણ યોગો નિશ્ચળ કરવાથી	,,	ગજસુકુમાળ મુનિ	અંતગડ ,,
૪ સમભાવે ક્ષમા કરવાથી	,,	અર્જુનમાળી	,, ,,
૫ પાંચ મહાવ્રત નિર્મળ પાળવાથી	,,	ગૌતમ સ્વામી	ભગવતી ,,
૬ પ્રમાદ છોડી અપ્રમાદી થવાથી	,,	શેલગ રાજર્ષિ.	જ્ઞાતા ,,
૭ ઈન્દ્રિયદમન કરવાથી	,,	હરકેશી મુનિ	ઉત્તરાધ્યયન ,,
૮ મિત્રોમાં માયા કપટ ન કરવાથી	,,	મલ્લિનાથ પ્રભુ	જ્ઞાતા ,,
૯ ધર્મચર્ચા કરવાથી	,,	કેશી–ગૌતમ	ઉત્તરાધ્ય૦ ,,
૧૦ સત્યધર્મપર શ્રદ્ધા કરવાથી	,,	વરૂણનાગ નતુઆના મિત્ર	ભગવતી ,,
૧૧ જીવોપર કરૂણા કરવાથી	,,	મેઘકુમાર હાથીભવે.	જ્ઞાતા ,,
૧૨ સત્યવાત નિડરપણે કહેવાથી	,,	આણંદ શ્રાવક	ઉપાસકદશા ,,
૧૩ કષ્ટ પડતાં પણ વ્રતોની દૃઢતાથી	,,	અંબડને ૭૦૦ શિષ્ય	ઉવવાઇ ,,
૧૪ શુદ્ધ મને શીયળ પાળવાથી	,,	સુદર્શન શેઠ.	સુદર્શનચરિત્ર
૧૫ પરિગ્રહની મમતા છોડવાથી	પરમકલ્યાણ થાય	કપીલ બ્રાહ્મણ	ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર
૧૬ ઉદાર ભાવે સુપાત્ર દાનદેવાથી	,,	સૌમક ગાથાપતિ.	વિપાક ,,
૧૭ ડગમગતાને સ્થિર કરવાથી	,,	રાજેમતી.	ઉત્તરાધ્ય ,,
૧૮ ઉગ્ર તપશ્ચર્યા કરવાથી	,,	ધન્ના મુનિ	અનુત્તરોવવાઈ ,,
૧૯ અગ્લાનપણે વૈયાવચ્ચ કરવાથી	,,	પંથક મુનિ	જ્ઞાતા સૂત્ર

૨૦ સદૈવ અનિત્ય ભાવના ભાવવાથી	,,	ભરત ચક્રિ	જંબુદ્વિપ પ્ર૦ ,,
૨૧ અશુભ પરિણામો રોકવાથી	,,	પ્રસન્નચંદ્રરાજર્ષિ.	શ્રેણીકચરિત્ર
૨૨ સત્યજ્ઞાન પર શ્રદ્ધા રાખવાથી	,,	અર્હંનક શ્રાવક	જ્ઞાતા સૂત્ર
૨૩ ચતુર્વિધ સંઘની વૈયાવચ્ચથી	,,	સનતકુમાર ચક્રિ	ભગવતી પૂર્વે ,,
૨૪ ચડતે ભાવે મુનિસેવા કરવાથી	,,	બાહુબળ પૂર્વે ભવે	ઋષભ દેવચરિત્ર
૨૫ શુદ્ધ અભિગ્રહ ,,	,,	પાચ પાંડવ	જ્ઞાતા સૂત્ર
૨૬ ધર્મદલાલી ,,	,,	શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ	અંતગડ ,,
૨૭ સૂત્રજ્ઞાનની ભક્તિ ,,	,,	ઉદાઈ રાજા	ભગવતી ,,
૨૮ જીવદયા પાલન ,,	,,	ધર્મરૂચી અણગાર	જ્ઞાતા ,,
૨૯ વ્રતથી પડતાજ સાવચેત થઇ જાય	,,	અરણિક અણગાર	આવશ્યક,,
૩૦ આપત્તિ આવ્યે ધૈર્ય રાખવાથી	,,	ખંધક અણગાર.	ઉતરાધ્ય ,,
૩૧ જિન રાજની ભક્તિ કરવાથી પરમ કલ્યાણ થાય		પ્રભાવતી રાણી	ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર
૩૨ પ્રાણની પરવા મૂકીદયા પાળે	,,	મેઘરથ રાજા	શાંતિનાથ ચરિત્ર
૩૩ છતી શક્તિએ ક્ષમા કરવાથી	,,	પ્રદેશી રાજા	રાયપ્રશ્નીય સૂત્ર
૩૪ સગા ભાઇનો પણ મોહ છોડવાથી	,,	રામ-બળદેવ	૬૩ શ્લાઘા પુ ચરિત્ર
૩૫ દેવાદિના ઉપસર્ગ સહેવાથી	,,	કામદેવ	ઉપાસક૦ સૂત્ર
૩૬ દેવ-ગુરૂ વંદનમાં નિર્ભિક થવાથી	,,	સુદર્શન શેઠ	અંતગડ ,,
૩૭ ચર્ચામાં વાદીઓને જીતવાથી	,,	મંડુક શ્રાવક	ભગવતી ,,
૩૮ મળેલા નિમિત્ત પર શુભ ભાવનાથી	,,	આર્દ્રકુમાર	સૂત્રકૃતાંગ ,,
૩૯ એકત્વ ભાવના ભાવવાથી	,,	નમિરાજર્ષિ	ઉતરાધ્ય ,,
૪૦ વિષયસુખમાં ગૃદ્ધ ન થવાથી	,,	જિનરક્ષ-જિનપાલ.	જ્ઞાતા ,,

ઇતિ પરમ કલ્યાણના ૪૦ બોલ સંપૂર્ણ.

(૪૯) તીર્થંકરના ૩૪ અતિશય

૧ તીર્થંકરના કેશ, નખ ન વધે, સુશોભિત રહે. ૨ શરીર નિરોગી રહે. ૩ લોહીમાંસ ગોક્ષીર જેવા હોય ૪ શ્વાસોશ્વાસ પદ્મકમળ જેવો સુગંધી ૫ આહારનિહાર અદૃશ્ય, ૬ આકાશમા ધર્મચક્ર ચાલે ૭ આકાશમાં ૩ છત્ર ધરાય, બે ચામર-વિંજાય ૮ આકાશે પાદપીઠ સહિત સિંહાસન ચાલે. ૯ આકાશમાં ઇંદ્રધ્વજ ચાલે. ૧૦ અશોકવૃક્ષ રહે. ૧૧ ભામંડળ હોય ૧૨ વિષમ ભૂમિ

સંમ થાય ૧૩ કાંટા ઉંધા થઇ જાય. ૧૪ છયે ઋતુ અનુકૂળ થાય ૧૫ અનુકૂળ વાયુ વાય. ૧૬ પાંચવર્ણનાં ફૂલ પ્રગટે. ૧૭ અશુભ પુદ્ગલોનો નાશ થાય ૧૮ સુગંધી વર્ષાથી ભૂમિ છંટાય. ૧૯ શુભ પુદ્ગલ પ્રગટે ૨૦ યોજનગામી વાણીની ધ્વનિ હોય. ૨૧ અર્ધમાગધી ભાષામા દેશના દે. ૨૨ સર્વ સભા પોતાની ભાષમા સમજે. ૨૩ જન્મ વેર, જાતિ વેર શાંત થાય ૨૪ અન્યમતી પણ દેશના સાંભળે અને વિનય કરે. ૨૫ પ્રતિવાદી નિરૂત્તર બને. ૨૬ પચ્ચીશ યો૦ સુધી કોઇ જાતના રોગ ન થાય ૨૭ મહામારી (પ્લેગ) ન થાય. ૨૮ ઉપદ્રવ ન થાય. ૨૯ સ્વચક્રનો ભય ન હોય. ૫ર લશ્કરનો ભય ન હોય. ૩૧ અતિવૃષ્ટિ ન થાય. ૩૨ અનાવૃષ્ટિ ન થાય. ૩૩ દુકાળ ન પડે. ૩૪ પહેલાં થયેલ ઉપદ્રવ શાંત થાય

ક્રમશઃ ૪ અતિશય જન્મથી હોય, ૧૧ અતિશય કેવળજ્ઞાન થયા પછી પ્રગટે અને ૧૯ અતિ૦ દેવકૃત હોય છે.

ઇતિ તીર્થંકરના ૩૪ અતિશય સંપૂર્ણ.

(૫૦) બ્રહ્મચર્યના ૩૨ ઉપમાં.

શ્રી પ્રશ્ન વ્યાકરણ સૂત્રના અધ્ય૦ ૯ માને આધારે

૧	સૌ જ્યોતિષી સમૂહમાં ચંદ્રમા તેમ સૌ વ્રતોમાં બ્રહ્મવ્રત (શીયળ) મોટું કિંમતી				
૨	,, ખાણોમાં સોનાની ખાણ કિંમતી	,,	,,	મોટુ ને પ્રધાન	
૩	,, રત્નોમા વૈડૂર્ય રત્ન પ્રધાન તેમ	,,	,,	,,	
૪	,, આભૂષણોમાં મુગટ ,, ,,	,	,,	,,	
૫	,, વસ્ત્રોમા ક્ષેમયુગલ ,, ,,	,,	,,	,,	
૬	,, ચંદનમા ગોશીર્ષ ચંદન	,,	,,	,,	,,
૭	,, ફલોમાં અરવિંદકમળ	,,	,,	,,	,,
૮	,, ઔષધીશ્વરમાં ચૂલહેમવંત	,	,,	,,	,
૯	,, નદીઓમાં સીતા, સીતોદા	,,	,,	,,	,,
૧૦	,, સમુદ્રોમાં સ્વયંભૂરમણ	,,	,,	,,	,,
૧૧	,, પર્વતોમા મેરૂ ઊંચો ને પ્રધાન	,,	,,	,,	,,
૧૨	,, હાથીઓમાં ઐરાવત	,,	,,	,,	,,
૧૩	,, ચતુષ્પદોમા કેશરીસિંહ	,,	,,	,,	,,
૧૪	,, ભવનપતિમાં ધરણેન્દ્ર	,,	,,	,,	,,
૧૫	,, સુવર્ણકુમારદેવોમાં વેણુદેવેંદ્ર	,,	,,	,,	,,

૧૬ ,, દેવલોકમાં બ્રહ્મલોક મોટું ને પ્રધાન ,, ,, ,,
૧૭ ,, સભાઓમા સૌધર્મી સભા મોટી ને પ્રધાન તેમ સૌ વ્રતોમા બ્ર૦ મ્હોટું ને પ્રધાન
૧૮ ,, સ્થિતિના દેવોમા સર્વાર્થસિદ્ધ ,, ,, ,, ,,
૧૯ ,, દાનોમાં અભયદાન મોટુ ને પ્રધાન ,, ,, ,
૨૦ ,, રંગોમાં કિરમજી રંગ ,, ,, ,, ,,
૨૧ ,, સંસ્થાનોમાં સમચઉરસ્ર ,, ,, ,, ,, ,,
૨૨ ,, સંહનનોમા વજ્રઋષભના૦,, ,, ,, ,, ,,
૨૩ સૌ લેશ્યામાં શુકલ લેશ્યા મોટી ને પ્રધાન તેમ સૌ વ્રતોમાં બ્ર૦ મોટું ને પ્રધાન
૨૪ ,, ધ્યાનોમાં શુકલ ધ્યાન ,, ,, ,, ,, ,,
૨૫ ,, જ્ઞાનમાં કેવળજ્ઞાન ,, ,, ,, , ,,
૨૬ ,, ક્ષેત્રોમાં મહાવિદેહક્ષેત્ર , ,, ,, ,, ,,
૨૭ ,, સાધુઓમાં તીર્થંકર ,, ,, ,, ,, ,,
૨૮ ,, ગોળ પર્વતોમા કુંડળ પર્વત,, ,, ,, ,, ,,
૨૯ ,, વૃક્ષોમાં સુદર્શનવૃક્ષ ,, ,, ,, ,, ,,
૩૦ ,, વનોમા નંદનવન ,, ,, ,, ,, ,,
૩૧ ,, ઋદ્ધિમા ચક્રવર્તીનીઋદ્ધિ ,, ,, ,, ,, ,,
૩૨ ,, યોદ્ધામાં વાસુદેવ ,, ,, ,, ,, ,,

ઈતિ બ્રહ્મચર્યની ૩૨ ઉપમા સંપૂર્ણ

(૫૧) દેવોત્પાતના ૧૪ બોલ.

નીચેના ૧૪ બોલના જીવો જો દેવ ગતિમા જાય તો ક્યાંસુધી જઈ શકે ?

માર્ગણા	જઘન્ય	ઉત્કૃષ્ટ
૧ અસંયતિ ભવિ દ્રવ્ય દેવ	ભવનપતિમા	નવગ્રૈવેયકમાં
૨ અવિરાધક મુની	સૌધર્મ કલ્પમા	અનુત્તર વિમાનમા
૩ વિરાધક મુનિ	ભવનપતિમાં	સૌધર્મ કલ્પમાં
૪ અવિરાધક શ્રાવક	સૌધર્મ કલ્પમા	અચ્યુત કલ્પમા
૫ વિરાધક શ્રાવક	ભવનપતિમાં	જ્યોતિષીમાં
૬ અસંજ્ઞી તિર્યંચ	,,	વ્યંતર દેવીમાં

૭ કંદમૂળભક્ષક તાપસ	,,	જ્યોતિષીમાં
૮ હાંસી કરનાર મુનિ	ભવનપતિમાં	સૌધર્મ કલ્પમાં
૯ પરિવ્રાજક સંન્યાસી તાપસ	,,	બ્રહ્મ દેવલોકમાં
૧૦ આચાર્યાદિ નિંદક મુનિ	,,	લાંતક ,,
૧૧ સંજ્ઞી તિર્યંચ	,,	આઠમાં ,,
૧૨ આજીવિક સાધુ (ગોશાળાપંથી)	,,	અચ્યુત ,,
૧૩ જંત્ર મંત્ર કરનાર અભોગી સાધુ	,,	,, ,,
૧૪ સ્વલિંગ વવન્નગા	,,	નવ ગ્રૈવેયકમાં

ચૌદમાં બોલમાં ભવ્ય જીવો છે. શેષમાં ભવ્યાભવ્ય બન્ને છે

ઇતિ દેવોત્પાતના ૧૪ બોલ સંપૂર્ણ.

(૫૨) ષટ્દ્રવ્ય પર ૩૧ દ્વાર.

૧ નામદ્વાર, ૨ આદિ, ૩ સંઠાણ, ૪ દ્રવ્ય, ૫ ક્ષેત્ર, ૬ કાળ, ૭ ભાવ, ૮ સામાન્ય-વિશેષ, ૯ નિશ્ચય, ૧૦ નય, ૧૧ નિક્ષેપ, ૧૨ ગુણ, ૧૩ પર્યાય, ૧૪ સાધારણ, ૧૫ સાધર્મી ૧૬ પારિણામિક, ૧૭ જીવ, ૧૮ મૂર્તિ, ૧૯ પ્રદેશ, ૨૦ એક, ૨૧ ક્ષેત્રક્ષેત્રી, ૨૨ ક્રિયા, ૨૩ કર્તા, ૨૪ નિત્ય, ૨૫ કારણ, ૨૬ ગતિ, ૨૭ પ્રવેશ, ૨૮ પૃચ્છા ૨૯ સ્પર્શના, ૩૦ પ્રદેશસ્પર્શના અને ૩૧ અલ્પબહુત્વ દ્વાર.

૧ નામદ્વાર—૧ ધર્મ, ૨ અધર્મ, ૩ આકાશ, ૪ જીવ, ૫ પુદ્‌ગલાસ્તિકાય, ૬ કાળદ્રવ્ય.

૨ આદિદ્વાર-દ્રવ્યાપેક્ષા બધા દ્રવ્ય અનાદિ છે. ક્ષેત્રાપેક્ષા લોકવ્યાપક છે તે સાદિ છે. માત્ર આકાશ અનાદિ છે. કાળાપેક્ષા ષટ્ દ્રવ્ય અનાદિ છે. ભાવાપેક્ષા ષટ્ દ્રવ્યમા ઉત્પાદ વ્યય અપેક્ષાએ સાદિસાન્ત છે.

૩ સંઠાણ દ્વાર—ધર્માસ્તિકાયનું સઠાણ ગાડાના ઓધણ જેવુ,

○○
○○○
○○○○○ આ રીતે વધતા વધતા લોકાન્ત સુધી અસંખ્ય પ્રદેશી છે.
○○○○○○○

એવુંજ અધર્માસ્તિકાયનુ સંઠાણ, આકાશાસ્તિકાયનું સંઠાણ લોકમા ડોકના દાગીના જેવુ અલોકમાં ઓધાગ્રાકાર, જીવ તથા પુદ્‌ગલના સ૦ અનેક પ્રકારનાં અને કાળને આકાર નહિ પ્રદેશ નથી માટે.

૪ દ્રવ્ય દ્વાર—ગુણપર્યાયના સમૂહયુક્ત હોય તેને દ્રવ્ય કહે છે. દરેક દ્રવ્યના મૂળ છ સ્વભાવ છે અસ્તિત્વ, વસ્તુત્વ, દ્રવ્યત્વ, પ્રમેયત્વ, સત્તત્વ, અગુરૂલઘુત્વ ઉત્તર-સ્વભાવ અનંત છે, યથાનાસ્તિત્વ, નિત્ય, અનિત્ય, એક, અનેક ભેદ, અભેદ, ભવ્ય, અભવ્ય, વકતવ્ય, પરમ ઇત્યાદિ, ધર્મ અધર્મ, આકાશ એક દ્રવ્ય છે. જીવ, પુદ્‌ગલ. કાળ અનંત છે.

૫ ક્ષેત્ર દ્વાર—ધર્મ, અધર્મ, જીવ અને પુદ્‌ગલ લોકવ્યાપક છે. આકાશ લોકાલોક વ્યાપક છે અને કાળ ૨ાા દ્વિપમાં પ્રવર્તનરૂપ છે અને ઉત્પાદ વ્યય રૂપે લોકાલોક વ્યાપક છે.

૬. કાળ દ્વાર—ધર્મ, અધર્મ આકાશ, દ્રવ્યાપેક્ષા અનાદિ અનંત છે. ક્રિયાપેક્ષા સાદિસાંત છે. પુદ્‌ગલ દ્રવ્યાપેક્ષા અનાદિ અનંત, પ્રદેશાપેક્ષા સાદિસાંત. કાળદ્રવ્ય દ્રવ્યાપેક્ષા અનાદિ અનંત, સમયાપેક્ષા સાદિસાંત છે

૭. ભાવ દ્વાર—પુદ્‌ગલ રૂપી છે. શેષ ૫ દ્રવ્યો અરૂપી છે.

૮. સામાન્ય-વિશેષ દ્વાર—સામાન્યથી વિશેષ બળવાન્ છે. જેમ સામાન્યતઃ દ્રવ્ય ૧ છે, વિશેષત. ૭ છે ધર્માસ્તિકાયનો સામાન્ય ગુણ ચલન સહાય છે અધર્મા૦ નો સ્થિર સહાય, આકાશાસ્તિ૦નો અવગાહદાન, કાળનો વર્તના, જીવાસ્તિ૦નો ચૈતન્ય, પુદ્‌ગલાસ્તિ૦નો પૂરણ, ગલન, વિધ્વંસન ગુણ અને વિશેષ ગુણો છયે દ્રવ્યોના અનંત અનંત છે.

૯. નિશ્ચય વ્યવહાર દ્વાર—નિશ્ચયથી બધા દ્રવ્ય પોતપોતાના ગુણોમાં પ્રવર્તે છે વ્યવહારમાં અન્ય દ્રવ્યોને પોતાના ગુણથી સહાયતા આપે છે. જેમ લોકાકાશમાં બધા દ્રવ્યો રહે છે તો તેને આકાશ અવગાહનમાં સહાયક થાય છે, પણ અલોકમાં અન્ય દ્રવ્યો નથી તો અવગાહનમાં સહાયતા નથી દેતી. છતાં અવગાહન ગુણમાં ષટ્‌ગુણ હાનિ-વૃદ્ધિ સદા થયા કરે છે એવીજ રીતે બધા દ્રવ્યો માટે જાણવું.

૧૦ નય દ્વાર—અંશ જ્ઞાનને નય કહે છે. નય ૭ છે. તેનાં નામ-૧ નૈગમ, ૨ સંગ્રહ, ૩ વ્યવહાર, ૪ ઋજુસૂત્ર, ૫ શબ્દ ૬ સમભિરૂઢ અને ૭ એવંભૂત નય. એ સાતે નયવાળાની માન્યતા કેવી છે? એ જાણવા માટે જીવ દ્રવ્ય ઉપર ૭ નય ઉતારે છે

૧ નૈગમ નયવાળો-જીવ, નામના બધાને ગ્રહણ કરે.
૨ સંગ્રહ ,-જીવ કહેવાથી જીવના અસંખ્ય પ્રદેશો ગ્રહણ કરે.
૩ વ્યવહાર „ „ „ ત્રસ સ્થાવર જીવોને „
૪ ઋજુસૂત્ર „ „ „ સુખદુઃખ ભોગવતા જીવ „

૫ શબ્દ	,,	,,	,,	ક્ષાયક સમકિતી જીવ		,,
૬ સમભિરૂઢ	,,	,,	,,	કેવળજ્ઞાની	,,	,,
૭ એવંભૂત	,,	,,	,,	સિદ્ધ અવસ્થાના	,,	,,

એ રીતે સાતેય નય બધા દ્રવ્યો પર ઉતારી શકાય.

૧૧ નિક્ષેપ દ્વાર—નિક્ષેપ ૪ છે—૧ નામ, ૨ સ્થાપના, ૩ દ્રવ્ય અને ૪ ભાવનિક્ષેપ.

૧ દ્રવ્યના નામ માત્રને નામ નિક્ષેપ કહેવો

૨ દ્રવ્યની સદૃશ કે અસદૃશ સ્થાપના (આકૃતિ) ને સ્થાપના નિક્ષેપ કહેવો.

૩ દ્રવ્યની ભૂત કે ભવિષ્ય પર્યાયને વર્તમાનમાં કહેવી તે દ્રવ્ય નિક્ષેપ.

૪ દ્રવ્યની મૂળ ગુણયુક્ત દશાને ભાવ નિક્ષેપ કહે છે.

ષટ્ દ્રવ્ય પર એ ચારેય નિક્ષેપ ઉતારીને પણ બોધ કરી શકાય.

૧૨. ગુણ દ્વાર—પ્રત્યેક દ્રવ્યમાં ચાર ચાર ગુણો છે.

૧	ધર્માસ્તિકાયમાં	૪ ગુણ—	અરૂપી,	અચેતન,	અક્રિય	અને	ચલન સહાય.
૨	અધર્મા૦	,, ૪	,,	,,	,,	,,	સ્થિર ,,
૩	આકાશાસ્તિ૦	,, ૪	,,	,,	,,	,,	અવગાહનદાન
૪	જીવાસ્તિ૦	,, ૪	,, અરૂપી,	ચૈતન્ય,	સક્રિય	અને	ઉપયોગ યા જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્ર અને વીર્ય,
૫	કાળ દ્રવ્યમાં	૪	,, અરૂપી,	અચેતન,	અક્રિય,	અને	વર્તના ગુણ
૬	પુદ્ગલાસ્તિ૦	૪	,, રૂપી,	અચેતન,	સક્રિય,	અને	પુરણગલન.

૧૩ પર્યાય દ્વાર—પ્રત્યેક દ્રવ્યની ચાર ચાર પર્યાયો છે.

૧ ધર્માસ્તિ૦ ની	૪ પર્યાય—સ્કંધ,	દેશ,	પ્રદેશ	અને	અગુરુલઘુ
૨ અધર્માસ્તિ૦	,,	,,	,,	,,	,,
૩ આકાશાસ્તિ૦	,,	,,	,,	,,	,,
૪ જીવાસ્તિ૦	,, અવ્યાબાધ,	અનાવગાહ,	અમૂર્ત		,,
૫ પુદ્ગલાસ્તિ૦	,, વર્ણ,	ગન્ધ,	રસ,	સ્પર્શ.	
૬ કાળદ્રવ્ય	,, ભૂત,	ભવિષ્ય,	વર્તમાન,		અગુરુલઘુ

૧૪ સાધારણ દ્વાર—સાધારણ ધર્મ જે અન્ય દ્રવ્યમાં પણ લાગે; જેમ ધર્માસ્તિ૦માં અગુરુલઘુ, અસાધારણ ધર્મ જે અન્ય દ્રવ્યમાં ન લાગે; જેમ ધર્માસ્તિ૦માં ચલનસહાય ઇત્યાદિ.

૧૫ સાધર્મી દ્વાર—ષટ્ દ્રવ્યોમા પ્રતિસમય ઉત્પાદ–વ્યયપણુ છે, કેમકે અગુરુલઘુ પર્યાયમા ષટ્ ગુણ હાનિ વૃદ્ધિ થાય છે તે છયે દ્રવ્યોમા સમાન છે

૧૬ પરિણામી દ્વાર—નિશ્ચય નયથી છયે દ્રવ્યો પોતપોતાના ગુણોમાં પરિણમે છે વ્યવહારથી જીવ પુદ્ગલ અન્યાન્ય સ્વભાવમા પરિણમે છે. જેમ જીવ મનુષ્યાદિરૂપે અને પુદ્ગલ બે પ્રદેશી યાવત્ અનત પ્રદેશી સ્કધ રૂપે પરિણમે છે.

૧૭ જીવ દ્વાર—જીવાસ્તિકાય જીન છે. શેષ ૫ દ્રવ્ય છે

૧૮ મૂર્તિ દ્વાર-પુદ્ગલ રૂપી છે. શેષ અરૂપી છે કર્મ સગે જીવ પણ રૂપી છે.

પ્રદેશ દ્વાર—૫ દ્રવ્ય સપ્રદેશી છે કાળ દ્રવ્ય અપ્રદેશી છે ધર્મ–અધર્મ અસખ્ય પ્રદેશી છે અનત જીવોના અનત પ્રદેશ છે. પુદ્ગલ પરમાણુ ૧ પ્રદેશી છે, પરંતુ પુદ્ગલ દ્રવ્ય અનંત પ્રદેશી છે,

૨૦ એક દ્વાર—ધર્મ, અધર્મ, આકાશ એકેક દ્રવ્ય છે, શેષ ૩ અનત છે.

૨૧ ક્ષેત્રક્ષેત્રી દ્વાર –આકાશ ક્ષેત્ર છે બાકીના ક્ષેત્રી છે એટલે કે પ્રત્યેક લોકાકાશ પ્રદેશ પર ૫ ચેય દ્રવ્ય પોતપોતાની ક્રિયા કરવા છતા એક બીજામા મળી જતા નથી.

૨૨ ક્રિયા દ્વાર—નિશ્ચયથી બધા દ્રવ્યો પોતપોતાની ક્રિયા કરે છે. વ્યવહારથી જીવ અને પુદ્ગલ ક્રિયા કરે છે શેષ અક્રિય છે

૨૩ નિત્ય દ્વાર—દ્રવ્યાસ્તિક નયથી બધા દ્રવ્ય નિત્ય છે પર્યાય અપેક્ષાથી બધા અનિત્ય છે વ્યવહાર નયથી જીવ, પુદ્ગલ અનિત્ય છે શેષ ૪ દ્રવ્ય નિત્ય છે

૨૪ કારણ દ્વાર—પાચેય દ્રવ્ય જીવને કારણ છે, પણ જીવ કોઇને કારણ નથી. જેમ જીવ કર્તા અને ધર્મા૦ કારણ ગળવાથી જીવને ચલન કાર્યની પ્રાપ્તિ થઈ એમ બીજા દ્રવ્યો સમજવા

૨૫ કર્તા દ્વાર—નિશ્ચયથી બધા દ્રવ્ય પોતપોતાના સ્વભાવ–કાર્યના કર્તા છે, વ્યવહારથી જીવ અને પુદ્ગલ કર્તા છે શેષ અકર્તા છે

૨૬ ગતિ દ્વાર—આકાશની ગતિ (વ્યાપકતા) લોકલોકમાં છે શેષની લોકમા છે,

૨૭ પ્રવેશ દ્વાર—એક એક આકાશ પ્રદેશ પર પાચેય દ્રવ્યોનો પ્રવેશ છે તેઓ પોતપોતાની ક્રિયા કરે જાય છે છતા એક બીજા ભળી જતા નથી જેમ એક નગરમા ૫ માણુસ પોતપોતાના કાર્ય કરતા રહે પણ એકરૂપ ન થાય

૨૮ પૃચ્છા દ્વાર—શ્રી ગૌતમસ્વામી શ્રી વીરપ્રભુને સાવનયે નીચેના પ્રશ્ન કરે છે.

૧ ધર્મા૦ના ૧ પ્રદેશ ધર્મા૦ કહે છે શું ? ઉત્તર નહી. (એવંભૂત નયાપેક્ષા) ધર્મા૦ના ૧-૨-૩ જાવ સખ્યાત, અસખ્યાત પ્રદેશ, જેમા ધર્મા૦નો ૧ પણ પ્રદેશ બાકી હોય ત્યાસુધી ધર્મ૦ ન કહેવાય સંપૂર્ણ-પ્રદેશયુકતનેજ ધર્મા૦ કહે છે

૨ કેવી રીતે ? એવંભૂત નયવાળો થોડા પણ તુટેલા અપૂર્ણ પદાર્થ તે પદાર્થ ન માને, અખંડિત દ્રવ્યનેજ દ્રવ્ય કહે. તેમ બધા દ્ર૦યો માટે સમજવું.

૩ લોકનો મધ્ય પ્રદેશ કયાં છે ?

ઉ૦ રત્નપ્રભા ૧૮૦૦૦૦ યોજનની છે. તેની નીચે ૨૦૦૦૦ યોજન ઘનોદધિ છે. તેની નીચે અસખ્ય યોજન ઘનવાયુ, અસ૦ યો૦ તનવાયુ અને અસં૦ યો. આકાશ છે તે આકાશના અસંખ્યાતમા ભાગમાં લોકનો મધ્ય ભાગ છે.

૪ અધોલોકનો મધ્યપ્રદેશ કયાં છે. ? ઉ પંકપ્રભા નીચેના આકાશ પ્રદેશ સાધિકમા

૫ ઉર્ધ્વલોકનો મધ્યપ્રદેશ કયા ? ઉ૦ બ્રહ્મદેવલોકના ત્રીજા રિષ્ટ પરતલમાં

૬ તીર્છાલોકનો મધ્યપ્રદેશ કયાં ? ઉ૦ મેરૂપર્વતના ૮ રૂચક પ્રદેશોમા છે.

એજ રીતે ધર્મા૦, અધર્મા૦, આકાશા કાય (દ્રવ્ય) ના પ્રશ્નોત્તર સમજવા જીવનો મધ્ય પ્રદેશ ૮ રૂચક પ્રદેશોમાં છે. કાળનો મધ્ય પ્ર૦ વર્તમાન સમય છે

૨૯ સ્પર્શનાદ્વાર—ધર્માસ્તિકાય અધર્મા૦, લોકાકાશ, જીવ અને પુદ્ગલ દ્રવ્યને સમ્પૂર્ણ સ્પર્શી રહી છે. કાળને ક્યાંક સ્પર્શે, ક્યાંક ન સ્પર્શે. એવીજ રીતે શેષ ૪ અસ્તિકાય સ્પર્શે. કાળ દ્રવ્ય ૨।। દ્વીપમા બધા દ્રવ્યોને સ્પર્શે અન્ય ક્ષેત્રમાં નહિ

૩૦ પ્રદેશ સ્પર્શના દ્વાર--

ધર્મા૦નો ૧ પ્રદેશ ધર્મા૦ના કેટલા પ્રદેશને સ્પર્શે ? જ. ૩ પ્ર૦ ઉ ૬ પ્રને સ્પર્શે.
,, ,, અધર્મા૦ ,, ,, ,, ? જ ૪ ,, ઉ. ૭ ,, ,,
,, ,, આકાશા૦ ,, ,, ,, ? જ. ૪ ,, ઉ ૭ ,, ,,
,, ,, જીવ-પુદ્ગલ ,, ,, ,, ? અનંત પ્રદેશોને સ્પર્શે.
,, ,, કાળદ્રવ્ય ,, ,, ,, ? સ્યાત્ અનંત સ્પર્શે, સ્યાત્ નહિ

એવં અધર્માસ્તિકાયની પ્રદેશ સ્પર્શના જાણવી.

આકાશા૦નો ૧ પ્રદેશ ધર્મા૦ના જ૦ ૧--૨-૩ પ્રદેશ, ઉ૦ ૭ પ્રદેશને સ્પર્શે. શેષ પ્રદેશ સ્પર્શના ધર્માસ્તિકાયવત જાણવી.

જીવ૦નો ૧ પ્રદેશ ધર્મા૦ના જ ૪ ઉ૦ ૭ પ્રદેશને સ્પર્શે
પુદ્ગલ૦ „ જ. ૪ ઉ૦ ૭ „
કાળદ્રવ્યનો ૧ સમય „ પ્રદેશને સ્યાત્ સ્પર્શે, સ્યાત નહિ
} શેષ પ્ર સ્પર્શના ધર્માસ્તિકાયવત્

પુદ્ગલા૦ના ૨ પ્રદેશ, જ બમણાથી ૨ અધિક (૬) પ્રદેશને સ્પર્શે અને ઉ પાંચગણાથી ૨ અધિક ૫×૨=૧૦+૨=૧૨ પ્રદેશ સ્પર્શે

એવીજ રીતે ૩-૪-૫ જાવ અનત પ્રદેશ જ૦ બમણાથી ૨ અધિક ઉ૦ પાચગણાથી ૨ અધિક પ્રદેશને સ્પર્શે

૩૧ અલ્પબહુત્વ દ્વાર—દ્રવ્ય અપેક્ષા-ધર્મ અધર્મ, આકાશ પરસ્પર તુલ્ય છે. તેથી જીવ દ્રવ્ય અનતગણા, તેથી પુદ્ગલ અનતગણા તેથી કાલ અનતો.

પ્રદેશ અપેક્ષા-સર્વથી થોડા ધર્મ, અધર્મના પ્રદેશ, તેથી જીવના પ્રદેશ અનતગણા તેથી પુદ્ગલના પ્ર૦ અનં૦, તેથી કાળદ્રવ્યના પ્ર૦ અનત૦, તેથી આકાશ૦ પ્રદેશ અનંતગણા.

દ્રવ્ય અને પ્રદેશનો ભેળો અલ્પબહુત્વ -સૌથી થોડા ધર્મ, અધર્મ, આકાશના દ્રવ્ય તેથી ધર્મ, અધર્મના પ્રદેશ અસંખ્ય૦, તેથી જીવ દ્રવ્ય અન૦, તેથી જીવના પ્રદેશ અસ૦, તેથી પુદ્ગલ દ્રવ્ય અન૦, તેથી પુ૦ પ્રદેશ અસં૦, તેથી કાળના દ્રવ્ય પ્રદેશ અન૦, તેથી આકાશ પ્રદેશ અનતગણા

ઇતિ ષટ્દ્રવ્ય દ્વાર સંપૂર્ણ

(૫૩) ચાર ધ્યાન.

ધ્યાનના ૪ ભેદ--આર્ત, રૌદ્ર, ધર્મ અને શુકલધ્યાન

(૧) આર્તધ્યાનના ૪ પાયા--૧ મનોજ્ઞ વસ્તુની અભિલાષા કરે, ૨ અમનોજ્ઞ વસ્તુનો વિયોગ ચિતવે, ૩ રોગાદિ અનિષ્ટિનો વિયોગ ચિંતવે અને ૪ પરભવના સુખ માટે નિયાણુ કરે.

આર્તધ્યાનના ૪ લક્ષણ--૧ ચિતા-શોક કરવો, અશ્રુપાત કરવો, ૩ આક્રન્દ (વિલાપ) શબ્દ કરીને રોવુ અને ૪ છાતી, માથું આદિ કૂટીને રોવુ

(૨) રૌદ્રધ્યાનના ૪ પાયા--હિંસામાં, જુઠમાં, ચોરીમા, કારાગૃહમા ફસાવવામા આનદ માનવો (એ પાપ કરીને કે કરવામા ખુશી થવું).

રૌદ્રધ્યાયનાં ૪ લક્ષણ--૧ થોડા અપરાધ પર ઘણો ગુસ્સો, દ્વેષ કરે, ૨ વધુ અપરાધ પર અત્યત ગુસ્સો-દ્વેષ કરે, ૩ અનાનતાથી દ્વેષ રાખે અને ૪ જાવજીવ સુધી દ્વેષ રાખે

(૩) ધર્મધ્યાનના ૪ પાયા--૧ વીતરાગની આજ્ઞાનુ ચિંતવન કરે ૨ કર્મ આવવાનાં સ્થાન (કારણ)ને વિચારે, શુભાશુભ કર્મ વિપાકને વિચારે અને ૪ લોક સંસ્થાનનો વિચાર કરે

ધર્મ ધ્યાનનાં ૪ લક્ષણ--૧ વીતરાગ - આજ્ઞાની રૂચિ, ૨ નિઃસર્ગ (જ્ઞાનાદિ ઉપજવાથી થયેલી) રૂચિ, ૩ ઉપદેશ રૂચિ અને ૪ સૂત્ર (સિદ્ધાંત-આગમ) રૂચિ.

ધર્મધ્યાનનાં ૪ અવલંબન--વાંચના, પૃચ્છના, પરાવર્તના અને ધર્મકથા.

ધર્મધ્યાનની ૪ અનુપ્રેક્ષા--૧ એગચ્ચાણુપેહા=જીવ એકલો આવ્યો, એકલો જશે, એવા જીવના એકલાપણા વિચાર અણિચ્ચાણુપેહા=સંસારની અનિત્યતાનો વિચાર, ૩ અસરણાણુપેહા=સંસારમા કોઇ કોઇનુ શરણ નથી એ૦ વિચાર, અને ૪ સંસારાણુપેહા=સંસારની સ્થિતિ (દશા)નો વિચાર કરવો.

(૪) શુક્લ ધ્યાનના ૪ પાયા--૧ એક એક દ્રવ્યમાં ભિન્ન ભિન્ન અનેક પર્યાય-ઉપજેવા, વિન્હેવા, ધ્રુવેવા-ભાવોનો વિચાર કરવો ૨ અનેક દ્રવ્યોમા એક ભાવ (અગુરૂ લઘુ આદી) નો વિચાર કરવો, ૩ અચળાવસ્થામાં ત્રણેય યોગોનુ નિરૂદ્ધપણુ વિચારે, ૪ ચોદમા ગુણસ્થાનુની સૂક્ષ્મ ક્રિયાથી પણ નિવર્તવુ ચિંતવે

શુક્લ ધ્યાનના ૪ લક્ષણ--૧ દેવાદિના ઉપસર્ગથી ચલિત ન થાય, ૨ અનેક સૂક્ષ્મભાવ (ધર્મની ઝીણવટ) સાંભળીને ગ્લાનિ ન લાવે, ૩ શરીર-આત્માને ભિન્ન ચિંતવે, અને ૪ શરીરને અનિત્ય સમજી પુદ્ગલને જાણીને તેમનો ત્યાગ કરે.

શુક્લ ધ્યાનના ૪ અવલંબન--૧ ક્ષમા, ૨ નિર્લોભતા, ૩ નિષ્કપટતા ૪. ગર્વરહિતતા.

શુક્લધ્યાનની ૪ અનુપ્રેક્ષા--૧ આ જીવે અનંતવાર સંસાર ભ્રમણ કર્યું છે,એમ વિચારે, ૨ સંસારની બધી પૌદ્ગલિક વસ્તુ અનિત્ય છે, શુભ પુદ્ગલ અશુભ રૂપે અને અશુભ શુભ રૂપે પરિણમે છે માટે શુભાશુભ પુદ્ગલોમાં આશક્ત બનીને રાગદ્વેષ ન કરવો, ૩ સંસાર પરિભ્રમણનુ મૂળ કારણ શુભાશુભ કર્મ છે, કર્મબંધના મૂળ કારણ ૪ હેતુ છે, એમ વિચારે અને ૪ શુ-કર્મહેતુઓને છોડીને સ્વસત્તામાં રમણતા કરવાનો વિચાર આવા વિચારોમા તન્મય (એક રૂપ) થઇ જવાય તે શુક્લ ધ્યાન

ઇતિ ચારધ્યાન સંપૂર્ણ

(૫૪) આરાધના પદ.

શ્રી ભગવતી સૂત્ર શતક ૮ માના ઉદ્દેશા ૧૦ માનો અધિકાર.

આરાધના ૩ પ્રકારની-જ્ઞાનની, દર્શન (સમકિત)ની અને ચારિત્રની. જ્ઞાનારાધના-ઉ

૧૪ પૂર્વનુ જ્ઞાન, મધ્યમ ૧૧ અંગનુ જ્ઞાન, જ૦ ૮ પ્રવચનનું જ્ઞાન.
દર્શનારાધના ઉ. ક્ષાયક સમકિત, મધ્યમ ક્ષયોપશમ સમકિત, જ૦ સાસ્વાદાનસમકિત
ચરિત્રારાધના ઉ. યથાખ્યાત ચારિત્ર, મધ્યમ પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્ર જ૦ સામાયિક ચારિત્ર

ઉ. જ્ઞાન આ૦માં દર્શન આ૦ બે (ઉત્કૃષ્ટી અને મધ્યમ)
ઉ. „ „ ચારિત્ર „ બે „ „
ઉ. દર્શન „ „ „ ત્રણ (જ૦ મ૦ ઉ૦)
ઉ. „ „ જ્ઞાન „ „ „
ઉ, ચારિત્ર „ „ „ „ „
ઉ. „ „ દર્શન „ „ „
ઉ. જ્ઞાન આ૦ વાળા જ૦ ૧ ભવ કરે, ઉ૦ ૨ ભવ કરે.
મ. „ „ જ૦ ૨ „ ઉ૦ ૩ „
જ. „ „ જ૦ ૩ „ ઉ૦ ૧૫ „
દર્શન અને ચારિત્રની આરાધના પણ ઉપર માફક.

જીવોમાં જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રની આરાધના ઉત્કૃષ્ટી, મધ્યમ અને જઘન્ય રીતે થઇ શકે છે. તેના ભાગા (પ્રકાર) ૧૭ થઈ શકે છે. તે નીચે મુજબ

(તેનાં ચિન્હ-ઉ૦ ૩, મ૦૨, જ૦ ૧ સમજવા. ક્રમ-જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્ર સમજવો.)

૩—૩—૩	૨—૩—૨	૨—૧—૨	૧—૩—૧
૩—૩—૨	૨—૩—૧	૨—૧—૧	૧—૨—૨
૩—૨—૨	૨—૨—૨	૧—૩—૩	૧—૨—૧
૨—૩—૩	૨—૨—૧	૧—૩—૨	૧—૧—૨
			૧—૧—૧

ઇતિ આરાધના પદ સંપૂર્ણ.

(૫૫) વિરહ પદ.

શ્રી પન્નવણા સૂત્રના ૬ ઠ્ઠા પદનો અધિકાર.

જ૦ વિરહ પડે ૧ સમયનો, ઉ૦ વિરહ પડે તો સમુચ્ચય ૪ ગતિ, સંજ્ઞી મનુષ્ય અને સંજ્ઞી તિ૦માં ૧૨ મુહૂર્તનો, ૧લી નર્ક, ૧૦ ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષી, ૧-૨ દેવલોક અને અસંજ્ઞી મનુષ્યમાં ૨૪ મુહૂર્તનો. બીજી નર્કમાં

૭ દિનનો, ત્રીજી નર્કમાં ૧૫ દિવસનો, ચોથી નર્કમાં ૧ માસનો, પાંચમી નર્કમાં ૨ માસનો, છઠ્ઠીમાં ૪ માસનો અને ૭મી નર્કે, સિદ્ધગતિ તથા ૬૪ ઇન્દ્રોમાં વિરહ પડે તો ૭ માસનો

ત્રીજા દેવલોકમા ૯ દિન ૨૦ મુહૂર્તનો, ચોથા દેવલોકમા ૧૨ દિન ૧૦ મુ૦
પાચમાં ,, ૨૨ ,, ૧૫ ,, છઠ્ઠા ,, ૪૫ ,, નો
સાતમા ,, ૮૦નો આઠમા ,, ૧૦૦ ,, નો
૯–૧૦મા ,, સંખ્યાતા માસનો, ૧૧–૧૨મા ,, સંખ્યાતા વર્ષોનો.
૧લી ત્રિકમા સખ્યાતા સેંકડો વર્ષનો, બીજી ત્રિકમાં સંખ્યાતા હજારો વર્ષનો. ૩જી ત્રિકમાં સંખ્યાતા લાખો વર્ષનો, ચાર અનુત્તર વિમાનનાં પલ્યના અસંખ્યાતમા ભાગનો, અને સર્વાર્થસિદ્ધમાં ભાગનો, વિરહ પડે.

૫ સ્થાવરમાં વિરહ ન પડે. ૩ વિકલેંદ્રિય અને અસંજ્ઞી તિર્યંચમાં અં. મુ. નો વિરહ પડે ચંદ્ર સૂર્ય ગ્રહણનો વિરહ પડે તો જ૦ ૬ માસનો, ઉ. ચંદ્રનો ૪૨ માસનો અને સૂર્યનો ૪૮ વર્ષનો પડે ભરતક્ષેત્રમાં સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક શ્રાવિકાનો વિરહ પડે તો જ૦ ૬૩ હજાર વર્ષનો અને અરિહંત. ચક્રવર્તી વાસુદેવ, બળદેવનો જ૦ ૮૪ હજાર વર્ષનો, ઉ૦ દેશ ઉણા ૧૮ ક્રોડાક્રોડ સાગરોપમનો વિરહ પડે.

ઇતિ વિરહ પદ સંપૂર્ણ.

(૫૬) સંજ્ઞા–પદ

શ્રી પન્નવણા સૂત્રના આઠમા પદનો અધિકાર.

સંજ્ઞા = જીવોની ઇચ્છા, સંજ્ઞા ૧૦ પ્રકારની છે. આહાર, ભય મૈથુન, પરિગ્રહ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, લોક અને ઓઘ સંજ્ઞા.

આહાર સંજ્ઞા ૪ કારણથી ઉપજે—૧ પેટ ખાલી થવાથી, ૨ ક્ષુધા વેદનીના ઉદયથી, ૩ આહાર દેખાવાથી ૪ આહાર ચિંતવના કરવાથી

ભય સંજ્ઞા ૪ કારણથી ઉપજે—૧ અધૈર્ય રાખવાથી, ૨ ભયમોહના ઉદયથી, ૩ ભય ઉપજાવનારા પદાર્થ જોવાથી, ૪ ભયની ચિંતવના કરવાથી

મૈથુન સંજ્ઞા ૪ કારણથી ઉપજે—૧ શરીર પુષ્ટ બનાવવાથી, ૨ વેદમોહના કર્મોદયથી, ૩ સ્ત્રી આદિને દેખવાથી, ૪ કામભોગની ચિંતવના કરવાથી.

પરિગ્રહ સંજ્ઞા ૪ કારણથી ઉપજે--૧ મમત્વ વધારવાથી, ૨ લોભ મોહના ઉદયથી, ૩ ધનમાલ જોવાથી, ૪ ધા ા પરિગ્રહની ચિંતવના કરવાથી.

ક્રોધ, માન, માયા, લોભ સંજ્ઞા ૪ કારણથી ઉપજે-- ૧ ક્ષેત્ર (ખુલ્લી જમીન) વાસ્તે, ૨ વત્થુ (ઢાંકેલાં-મકાનાદિ) વાસ્તે, ૩ શરીર-ઉપધિ વાસ્તે ૪ ધનધાન્યાદિ ઔષધિ વાસ્તે

લોક સંજ્ઞા--અન્ય લોકોને દેખીને પોતે એવું કામ કરવુ.

ઓઘ સંજ્ઞા--શૂન્ય ચિત્તે વિલાપ કરે, ખ જોળ ઘાસ તોડે ધરતી ખોતરે ઈ૦

નારકાદિ ૨૪ દંડકમાં દશ દશ સંજ્ઞા હોય છે કોઈમા સામગ્રી અધિક મળવાથી પ્રવૃત્તિરૂપે છે કોઈમા સત્તારૂપે છે. સંજ્ઞાનુ અસ્તિત્વ છઠ્ઠા ગુણસ્થાન સુધી છે હવે તેનો અલ્પબહુત્વ કહે છે.

આહાર, ભય, મૈથુન અને પરિગ્રહ સંજ્ઞાનો અલ્પબહુત્વ

નારકીમા સૌથી થોડા મૈથુન, તેથી આહાર સં પરિગ્રહ સં ભય સંખ્યા ગણી
તિર્યંચમા ,, ,, પરિગ્રહ ,, મૈથુન સં ભયસં. આહારસંખ્યા ગણી
મનુષ્યમા ,, ,, ભય, ,, આહારસં, પરિગ્રહસં., મૈથુનસંખ્યા ગણી
દેવતામાં ,, ,, આહાર, ,, ભય સં. મૈથુન સં, પરિગ્રહસંખ્યા ગણી,

ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ સંજ્ઞાનો અલ્પબહુત્વ.

નારકીમા સૌથી થોડા લોભ તેથી માયા સં. માન સં. ક્રોધ સંખ્યા. ગણી
તિર્યંચમા ,, થોડું માન, ,, ક્રોધ વિશેષ, લોભ વિશેષ, માયા વિશેષ અધિક
મનુષ્યમા ,, થોડી માયા, લોભ, ક્રોધ ,, ,, માન વિશેષ અધિક
દેવતામા ,, થોડા ક્રોધ, તેથી માન સંખ્યા૦, માયા સંખ્યા૦, લોભ સંખ્યા૦ ગણી

ઇતિ સંજ્ઞા-પદ સંપૂર્ણ.

---

(૫૭) વેદના-પદ.

શ્રી પન્નવણા સૂત્રના ૩૫ માં પદનો અધિકાર.

જીવ ૭ પ્રકારે વેદના વેદે. ૧ શીત. ૨ દ્રવ્ય ૩ શરીર, ૪ શાતા, ૫ દુઃખ ૬ અભ્યુગમીયા, અને ૭ નિદાદ્વાર હવે એ ૭ દ્વારનો વિસ્તાર કરે છે.

૧. વેદના ૩ પ્રકારે--શીત, ઉષ્ણ અને શીતોષ્ણ. સમુચ્ચય જીવ ૩ પ્રકારની વેદના વેદે. ૧-૨-૩ નારકીમાં ઉષ્ણ વેદના વેદે. (કારણ નેરિયા શીત યોનિના

છે). ચોથી નારકીમાં ઉષ્ણુ વેદના વેદનારા ઘણા, શીત વેદનાવાળા થોડા. (બે વેદના) પાંચમી નારકીમાં ઉષ્ણુ વેદના વેદનારા થોડા, શીત વેદનાવાળા ઘણા. છઠ્ઠી નારકીમા શીત વેદના, અને સાતમી નર્કમાં મહાશીત વેદના છે. શેષ ૨૩ દંડકમાં ત્રણેય પ્રકારની વેદના વેદાય છે

૨ વેદના ૪ પ્રકારની—દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવથી. સમુચ્ચય જીવ અને ૨૪ દંડકમા ચાર પ્રકારની વેદના વેદાય છે, દ્રવ્ય વે૦=ઇષ્ટ અનિષ્ટ પુદ્ગલોની વેદના ક્ષેત્ર વે =નારકાદિ શુભાશુભ ક્ષે૦ની. કાળ વે૦=શીત ઉષ્ણુ કાળની વેદના. ભાવવે૦=મંદતીવ્ર રસ (અનુભાગની).

૩. વેદના ૩ પ્રકારે—શારીરિક, માનસિક, અને શરીર - મનની સાથે. સમુચ્ચય જીવમાં ૩ પ્રકારની વેદના. સંજ્ઞીના ૧૬ દંડકમાં ૩ પ્રકાર. ૫ સ્થાવર ૩ વિકલેંદ્રિયમાં ૧ શારીરિક વેદના.

૪. વેદના ૩ પ્રકારે—શાતા, અશાતા અને શાતા - અશાતા સાથે. સમુચ્ચય જીવ અને ૨૪ દંડકમા ત્રણેય પ્રકારની વેદના છે.

૫. વેદના ૩ પ્રકારે—સુખ, દુ:ખ અને સુખદુ:ખ. સમુચ્ચય જીવ અને ૨૪ દંડકમાં ત્રણેય પ્રકારની વેદના વેદાય.

૬. વેદના ૨ પ્રકારે—૧ ઉદીરણાજન્ય (લોચ તપશ્ચર્યાદિથી), ૨ ઉદયજન્ય (કર્મ ઉદય આવવાથી), તિર્યંચ પચેં૦ અને મનુષ્યમા બન્ને પ્રકારની વેદના, શેષ ૨૨ દંડકમા ઉદયજન્ય (ઔપક્રમીય) વેદના હોય

૭. વેદના ૨ પ્રકારે—નિદા અને અનિદા. નારકી, ૧૦ ભવનપતિ, અને વ્યંતર, એ ૧૨ દંડકમાં બે વેદના. સંજ્ઞી નિદા વેદે, અસંજ્ઞી અનિદા વેદે. (સંજ્ઞી, અસંજ્ઞી મનુષ્ય, તિર્યંચમાંથી મરીને ગયા તે અપેક્ષા સમજવી),

પાંચ સ્થાવર, ૩ વિકલેંદ્રિય અનિદા વેદના વેદે (અસંજ્ઞી હોવાથી). તિર્યંચ પચેંદ્રિય અને મનુષ્યમાં બન્ને પ્રકારની વેદના. જ્યોતિષી અને વૈમાનિકમાં વેદના છે, કારણ કે બે પ્રકારના દેવતા છે.

૧ અમાયી સમ્યક્ દષ્ટિ—નિદા વેદના વેદે છે.

૨ માયી મિથ્યા દષ્ટિ—અનિદા વેદના વેદે છે.

ઈતિ વેના પદ સંપૂર્ણ

(૫૮) સમુદ્ઘાત–પદ

શ્રી પન્નવણા સૂત્રના ૩૬મા પદનો અધિકાર

જીવે પુદ્ગલો જે જે રૂપે પરિણમે છે તેને તે તે નામથી બતાવાય છે. જેમ કોઇ પુદ્ગલો વેદની રૂપ પરિણમે કોઈ કષાયરૂપ પરિણમે ૪૦ ગ્રહેલા પુદ્ગલોને **સમ** ને વિષમપણે પરિણમવાને **સમુદ્ઘાત** કહે છે.

(૧) નામદ્વાર—વેદની, કષાય, મારણાતિક, વૈક્રેય, તૈજસ, આહારક અને કેવળી સમુદ્ઘાત એ સાત સમુ૦ ને ૨૪ દંડક ઉપર ઉતારે છે

સમુચ્ચય જીવોમાં ૭ સમુ૦, નારકીમાં ૪ સમુ૦ પ્રથમની, દેવતાના ૧૩ દંડકમા ૫ સમુ૦ પ્રથમની, વાયુમા ૪ સમુ૦ પ્રથમની, ૪ સ્થાવર ૩ વિકલેંમાં ૩ સમુ૦ પ્રથમની, તિર્યંચ પંચેંમા ૫ પ્રથમની મનુષ્યમા ૭ સમુદ્ઘાત લાભે

(૨) કાળદ્વાર––૭ સમુ૦નો કાળ અસખ્યાત સમયની અંતમુહૂર્ત સુધીનો અને કેવળી સમુ૦નો કાળ ૮ સમયનો છે

(૩) ૨૪ દંડક એકેક જીવની અપેક્ષા––વેદની કષાય, મારણાતિક વૈક્રિય અને તૈજસ સમુ૦ ૨૪ દંડકના એક એક જીવે ભુતકાળમાં અનંતી કરી અને ભવિષ્યમા કોઇ કરશે, કોઈ નહિ કરે, કરે તો ૧–૨–૩ જાવ સંખ્યાત અસખ્યાત અનત કરે.

આહારક સમુ૦ ૨૩ દંડકના એકેક જીવે ભૂતકાળમાં સ્યાત્ કરી, સ્યાત્ ન કરી જો કરી છે તો ૧–૨–૩ વાર, ભવિષ્યમાં જો કરે તો ૧–૨–૩–૪ વાર કરશે મનુષ્ય દંડકના એકેક જીવે ભૂતકાળે કરી તો ૧–૨–૩–૪ વાર કરી શેષ પૂર્વવત્

કેવળી સમુ૦ ૨૩ દંડકના એકેક જીવોએ ભૂતકાળમાં નથી કરી. ભવિષ્યમાં કરે તો ૧ વાર કરશે મનુષ્યમા કરી હોય તો ભૂતમાં ૧ વાર, ભવિષ્યમા પણ ૧ વાર કરશે.

(૪) ઘણા જીવ અપેક્ષા ૨૪ દંડક––પાંચ (પ્રથમના) સમુ૦ ૨૪ દંડકના ઘણા જીવોએ ભૂતકાળમા અનંતી કરી, ભવિષ્યમા અનંતી કરશે.

આહારક સમુ૦ ૨૨ દંડકના ઘણા જીવો આશ્રી ભૂતકાળમાં અસંખ્યાતી કરી અને ભવિષ્યમાં અસખ્યાતી કરશે. વનસ્પતિમાં ભૂત ભવિષ્યની અનતી કહેવી. મનુષ્યમાં ભૂત–ભવિષ્યની સ્યાત્ સખ્યાતી. સ્યાત્ અસખ્યાતી કહેવી.

કેવળી સમુ૦ ૨૨ દંડકમાં ભૂતમા નથી કરી ભવિષ્યમાં અસખ્યાત કરશે. વનસ્પતિમાં ભૂતમા નથી કરી, ભવિષ્યમા અનત કરશે. મનુષ્યના ઘણા જીવે

ભૂતમા કરી હોય તો ૧-૨-૩ ઉ૦ પ્રત્યેક સો વાર, ભવિષ્યમાં સ્યાત્ સખ્યાતી, સ્યાત્ અસખ્યાતી કરે.

(૫) **પરસ્પરની અપેક્ષા ૨૪ દંડક**—એક એક નેરિયાએ ભૂતકાળમાં નેરિયાપણે અનતી વેદની સમુ૦ કરી, ભવિષ્યમાં કોઇ કરશે, કોઇ નહિ કરે જો કરે તો ૧-૨-૩ સખ્યાતી, અસખ્યાતી, અનંતી કરે. એવં એકેક નેરિયા અસુરકુમારપણે, યાવત્ વૈમાનિક દેવપણે કહેવી

એકેક અસુરકુમારપણે વેદની સમુ૦ ભૂતમાં અનતી કરી, ભવિષ્યમાં કરે તો જાવ અનંતી કરશે અસુરકુમારે અસુરકુમારપણે વેદની સમુ૦ ભૂતમા અનત કરી, ભવિષ્યમાં કરે તો ૧-૨-૩ જાવ અનંતી કરશે. એમ વૈમાનિક સુધી કહેવી એમ ૨૪ દડકમા સમજવી.

કષાય સમુ૦ એકેક નેરિયે નેરિયાપણે ભરતમાં અનંતી કરી, ભવિષ્યમા કરે તો ૧-૨-૩ જાવ અનંતી કરશે. એકેક નારકીએ અસુરકુમારપણે ભુતમાં અનતી કરી, ભવિષ્યમા કરે તો સંખ્યાતી, અસંખ્યાતી, અનતી કરશે. એમજ વ્યંતર, જ્યોતિષી, વૈમાનિકપણે પણ ભવિષ્યમા કરે તો અસંખ્યાતી, અનંતી કરશે.

ઉદારિકના ૧૦ દંડકમા ભુતકાળે અનતી કરી. ભવિષ્યમા કરે તો ૧-૨-૩ જાવ અનતિ કરશે એવ ભવનપતિ પણ કહેવા.

એકેક પૃથ્વીકાયી જીવે નારકીપણે કષાય સમુ૦ ભૂતમા અનંતી કરી, અને ભવિષ્યમાં કરશે તો સ્યાત્, સંખ્યા૦, અસંખ્યા૦, અનંતી કરશે એવં ભવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક પણ ભવિષ્યમાં અસંખ્યાતી, અનતી કરશે. ઉદારિકના ૧૦ દંડકમાં ભવિષ્યમાં સ્યાત્ ૧- -૩ જાવ સખ્યાતી, અસંખ્યાતી, કરશે. એમ ઉદારિકના ૧૦ દડક, વ્યંતર, જ્યોતિષી, વૈમાનિક અસુરકુમારના માફક સમજવા.

એકેક નારકીએ નારકીપણે મારણાતિક સમુ૦ ભુતમાં અનંતી કરી ભવિષ્યમાં જો કરે તો ૧-૨-૩ સંખ્યાતી જાવ અનંતી કરશે. એવં ૨૪ દંડક કહેવા. પણ સ્વસ્થાન-પરસ્થાન સર્વત્ર ૧-૨-૩ કહેવી, કારણ મારણાતિક સમુ૦ એક ભવમાં એકજ વાર થાય છે.

એકેક નારકીએ નારકીપણે વૈક્રિય સમુ૦ ભૂતમાં અનંતી કરી, ભવિષ્યમાં જો કરે તો ૧-૨-૩ જાવ અનતી કરશે. એમ ચોવીશેય દડક, ૧૭ દડકપણે કષાય સમુ૦ની જેમ કરે સાત દંડક (૪ સ્થાવર, ૩ વિકલેન્દ્રિય) મા વૈક્રિય સમુ૦ નથી.

એકેક નારકીએ નારકીપણે તૈજસ સમુ૦ ભૂતમાં નથી કરી. ભવિષ્યમાં નહિ કરે.

એકેક નારકીએ અસુરકુમારપણે ભૂતકાળમા તેજસ સમુ૦ અનતી કરી અને ભવિષ્યમા કરશે તો ૧-૨-૩ જાવ અનતી કરશે એમ તૈજસ સમુ૦ ૧૫ દંડકમાં મારણાંતિક માફક.

આહારક સમુ૦ મનુષ્ય સિવાયના ૨૩ દડકના જીવોએ પોતાના કે અન્ય ૨૩ દડકપણે નથી કરી અને કરશે પણ નહિ. એકેક ૨૩ દડકના જીવે મનુષ્યપણે આહારક સમુ, જો કરી હોય તો ૧-૨-૩ અને ભવિષ્યમાં જો કરે તો ૧-૨-૩-૪ વાર કરશે

કેવળી સમુ૦ મનુષ્ય સિવાયના ૨૩ દડકના જીવોએ પોંતાના કે અન્ય ૨૩ દડકપણે ભૂતમા નથી કરી અને ભવિષ્યમા કરશે નહિ મનુષ્યપણે ભૂતમા નથી કરી, ભવિષ્યમા કરે તો ૧ વાર કરશે એકેક મનુષ્યે ૨૩ દડકપણે કેવળી સમુ૦ કરી નથી અને કરશે પણ નહિ- એકેક મનુષ્યે મનુષ્યપણે કેવળી સમુ૦ કરી હોય તો ૧ વાર અને કરશે તો પણ ૧ વાર.

(૬) **ઘણા જીવો પરસ્પર**--ઘણા નારકીએ ઘણા નારકીપણે વેદની સમુ૦ ભુતમા અનતી કરી, ભવિષ્યમાં અનંતી કરશે. એમ ચોવીશે દંડકપણે પણ સમજવુ, શેષ ૨૩ દંડકમા પણ નારકીવત વેદની માફકજ કષાય, મારણાંતિક, વૈક્રિય સમુ૦ ૧૭ દંડકમા અને તૈજસ સમુ૦નું ૧૫ દડકમા કહેવી.

ઘણા નારકીએ ૨૩ દડક (મનુષ્ય સિવાયના) પણે આહા૦ સમુ૦ ન કરી, ન કરશે મનુષ્યપણે ભૂતમાં અસ૦ કરી, ભવિષ્યમાં અસ૦ કરશે એવં ૨૩ દંડક (વનસ્પતિ સિવાયના) પણે સમજવુ વનસ્પતિમાં અનતી કહેવી

એકેક મનુષ્ય ૨૩ દડકપણે આહા૦ સમુ૦ કરી નથી અને કરશે પણ નહિ મનુષ્યપણે ભુતમાં સ્યાત્ સંખ્યાતી, સ્યાત્ અસખ્યાતી કરી અને ભવિષ્યમાં પણ કરે તો સ્યાત્ સખ્યા૦, સ્યાત્ અસખ્યાતી કરશે.

ઘણા નરકાદિ ૨૩ દંડકના જીવોએ ઘણા નરકાદિ ૨૩ દંડકપણે કેવળી સમુ૦ કરી નથી અને કરશે પણ નહિ મનુષ્યપણે કરી નથી જો કરે તો સખ્યા૦ અસખ્યા૦ કરશે.

ઘણા મનુષ્યે ૨૩ દંડકપણે કેવળી સમુ૦ કરી નથી કરશે પણ નહિ અને અને મનુષ્યપણે કરી હોય તો સ્યાત્ સંખ્યાતી, અસખ્યાતી કરી ભવિષ્યમાં કરે તો સ્યાત્ સખ્યાતી, સ્યાત્ અસખ્યાતી કરશે

(૭) અલ્પબહુત્વદ્વાર-સમુચ્ચય અલ્પબહુત્વ

૧ સૌથી થોડા આહા૦ સમુ૦ વાળા
૨ કેવળી સમુ૦ વાળા સંખ્યા. ગણા
૩ તૈજસ ,, ,, અસખ્ય૦ ,
૪ વૈક્રિય ,, ,, ,, ,,
૫ મારણાંતિક,, , અનંત ,,
૬ કષાય ,, ,, અસ૦ ,,
૭ વેદની ,, ,, વિશેષ ,,
૮ અસમોહ્યા,, ,, અસ૦ ,

મનુષ્યનો અલ્પ હુત્વ

૧ સૌથી થોડા આહા૦ સમુ૦વાળા
૨ તેથી કેવળી સમુ૦વાળા સખ્યા૦ગણા
૩ ,, તૈજસ ,, અસ૦ ,,
૪ ,, વૈક્રિય ,, સખ્યા૦ ,,
૫ ,, મારણાંતિક,, અસં૦ ,,
૬ ,, વેદની ,, અસં૦ ,,
૭ ,, કષાય ,, સખ્યા૦ ,,
૮ , અસમોહ્યા,, ,, ,,

નર્કનો અલ્પબહુત્વ

૧ સૌથી થોડા મારણાંતિક સમુ૦ વાળા
૨ તેથી વૈક્રિય સમુ૦વાળા અસં. ગણા
૩ ,, કષાય ,, સંખ્યા ,,
૪ ,, વેદની ,, ,, ,,
૫ ,, અસમોહ્યા ,, ,, ,,

દેવતાનો અલ્પબહુત્વ

૧ સૌથી થોડા તૈજસ સમુ૦વાળા
૨ તેથી મારણાંતિક સમુ૦વાળા અસં૦ ગણા
૩ ,, વેદની સમુ૦વાળા ,, ,,
૪ ,, કષાય ,, સખ્યા૦ ,,
૫ ,, વૈક્રિય ,, ,, ,,
૬ ,, અસમોહ્યા ,, ,, ,,

તિર્યંચ પંચે૦નો અલ્પબહુત્વ

૧ સૌથી થોડા તૈજસ સમુ૦ વાળા
૨ તેથી વૈક્રિય સમુ૦વાળા અસં. ગણા
૩ ,, મારણાં૦ ,, ,,
૪ ,, વેદની ,, ,,
૫ ,, કષાય ,, ,,
૬ ,, અસમોહ્યા ,, ,,

પૃથ્વ્યાદિ ૪ સ્થા૦નો અલ્પબહુત્વ

૧ સૌથી થોડા મારણાંતિક સમુ૦ વાળા
૨ તેથી કષાય સમુ૦વાળા સંખ્યા ગણા૦
૩ તેથી વેદની સમુ૦વાળા વિસેષાહ્યા
૪ તેથી અસમોહ્યા ,, અસં૦ગણા

વાયુકાયનો અલ્પબહુત્વ

૧ સૌથી થોડા વૈક્રિય સમુ૦વાળા.
૨ તેથી મારણાંતિક સમુ૦વાળા અસં૦ગણા
૩ તેથી કષાય સમુ૦વાળા સંખ્યા૦ગણા
૪ તેથી વેદની સમુ૦વાળા વિશેષાહ્યા
૫ તેથી અસમોહ્યા ,, અસંગણા

વિકલેંદ્રિયના અલ્પબહુત્વ

૧ સૌથી થોડા મારણાં૦ સમુ૦વાળા
૨ તેથી વેદની સમુ૦વાળા અસંખ્ય૦ગણા
૩ તેથી કષાય „ „
૪ તેથી અસમોહયા અસંખ્યા„

ઇતિ સમુદ્દઘાત પદ સંપૂર્ણ.

(૫૯) ઉપયોગ પદ

શ્રી પન્નવણા સૂત્રના ૨૯ મા પદનો અધિકાર.

ઉપયોગ બે પ્રકારના છે. ૧ સાકાર ઉપ૦ અને ૨ નિરાકાર ઉપયોગ. સાકાર ઉપ૦ આઠ પ્રકારનો છે ૫ જ્ઞાન (મતિ, શ્રુત અવધિ, મનઃપર્યંવ અને કેવળજ્ઞાન) અને ૩ અજ્ઞાન (મતિ શ્રુત અજ્ઞાન, વિભંગજ્ઞાન) અનાકાર ઉપ૦ ૪ પ્રકારનો છે ચક્ષુ અચક્ષુ અવધિ અને કેવળ-દર્શન, હવે ૨૪ દંડકમાં કેટકેટલા ઉપયોગ લાભે તે :-

દંડક	નામ	ઉપયોગ	આકાર	અનાકાર
	સમુચ્ચય જીવમાં	૨	૮	૪
૧	નારકી	૨	૬	૩
૧૩	દેવતા	૨	૬	૩
૫	સ્થાવર	૨	૨	૧
૧	બેઇંદ્રિય	૨	૪	૧
૧	તેઇંદ્રિ	૨	૪	૧
૧	ચૌરેન્દ્રિય	૨	૪	૨
૧	તિર્યંચ પચેંદ્રિય	૨	૬	૩
૧	મનુષ્ય	૨	૮	૪

ઇતિ ઉપયોગ પદ સંપૂર્ણ.

(૬૦) ઉપયોગ અધિકાર.

શ્રી ભગવતી સૂત્રના શતક ૧૩ માના ઉદ્દેશા ૧-૨નો અધિકાર.

ઉપયોગ ૧૨ છે ૫ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન અને ૪ દર્શન એ ૧૨ ઉપયોગમાંથી જીવ કઈ ગતિમાં કેટલા સાથે લઈ જાય છે, લાવે છે, એ અહિં બતાવાશે

(૧) ૧-૨-૩ નરકમા જતી વખતે ૮ ઉપયોગ (૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૨ દર્શન-અચક્ષુ ને અવધિ-) લઇને આવે. અને ૭ ઉપયોગ (વિભંગ જ્ઞાન વર્જીને) લઇને નીકળે. ૪-૫-૬ નર્કમા ૮ ઉપયોગ (ઉપરવત્) લઇને આવે અને ૫ ઉપયોગ (૨ જ્ઞાન, ૨ અજ્ઞાન, ૧ અચક્ષુદર્શન) લઇને નીકળે ૭ મી નર્કમાં ૫ ઉપયોગ (૩ અજ્ઞાન ૨ દર્શન) લઇને આવે અને ૩ ઉપયોગ (૨ અજ્ઞાન ૧ અચક્ષુ દર્શન) લઇને નીકળે.

(૨) ભવનપતિ, વ્યંતર, જયોતિષી દેવ ૮ ઉપયોગ (૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૨ દર્શન) લઇને આવે અને ૫ ઉપયોગ (૨ જ્ઞાન, ૨ અજ્ઞાન, ૧ અચક્ષુ દર્શન) લઇને નીકળે ૧૨ દેવલોક ૯ ગ્રૈવેયકમા ૮ ઉપયોગ લઇને આવે અને ૭ ઉપયોગ (વિભંગજ્ઞાન વર્જીને) લઇને નીકળે અનુત્તર વિમાનમા ૫ ઉપયોગ (૩ જ્ઞાન, ૨ દર્શન) લઇને આવે અને એજ ૫ ઉપયોગ લઇને નીકળે

(૩) ૫ સ્થાવરમાં ૩ ઉપયોગ (૨ અજ્ઞાન, ૧ દર્શન) લઇને આવે અને ૩ ઉપ૦ લઇને નીકળે. ૩ વિકલેંદ્રિયમા ૫ ઉપ૦ (૨ જ્ઞાન ૨ અજ્ઞાન, ૧ દર્શન) લઇને આવે અને ૩ ઉપ૦ (૨ અજ્ઞાન, ૧ દર્શન) લઇને નીકળે તિર્યંચ પચેંદ્રિયમા ૫ ઉપ૦ લઇને આવે અને ૮ ઉપ૦ લઇને નીકળે. મનુષ્યમા ૭ ઉપ૦ (૩ જ્ઞાન ૨ અજ્ઞાન, ૨ દર્શન) લઇને આવે અને ૮ ઉપ૦ લઇને નીકળે સિદ્ધમા કેવળજ્ઞાન કેવળ દર્શન લઇને આવે અને અનંત કાળ સુધી આનંદઘન રૂપે શાશ્વતા બિરાજે

ઇતિ ઉપયોગ અધિકાર સંપૂર્ણ

(૬૧) નિયંઠા

શ્રી ભગવતી સૂત્રના શ. ૨૫ ઉ. ૬ ઠ્ઠાનો અધિકાર.

નિયંઠાના ૩૭ દ્વાર કહે છે—૧ પન્નવણા (પરૂપણા), ૨ વેદ, ૩ રાગ (સરાગી), ૪ કલ્પ, ૫ ચારિત્ર, ૬ પડિસેવણા (દોષસેવન) ૭ જ્ઞાન, ૮ તીર્થ

૯ લિંગ, ૧૦ શરીર, ૧૧ ક્ષેત્ર, ૧૨ કાળ, ૧૩ ગતિ, ૧૪ સયમ-સ્થાન, ૧૫ (નિકાસે) ચારિત્ર પર્યાય, ૧૬ યોગ, ૧૭ ઉપયોગ, ૧૮ કષાય, ૧૯ લેશ્યા, ૨૦ પરિણામ (૩), ૨૧ બધ, ૨૨ વેદે, ૨૩ ઉદીરણા, ૨૪ ઉપસપઝાણ (કયા જાય ?) ૨૫ સંજ્ઞાબહુત્તા, ૨૬ આહાર, ૨૭ ભવ, ૨૮ આગરેસ (કેટલી વખત આવે ?) ૨૯ કાળ-સ્થિતિ, ૩૦ આંતરો ૩૧ સમુદ્દ્ઘાત, ૩૨ ક્ષેત્ર (વિસ્તાર), ૩૩ સ્પર્શના, ૩૪ ભાવ ૩૫ પરિમાણ, (કેટલા લાભે ?), અને ૩૬ અલ્પબહુત્વ દ્વાર

૧. પન્નવણા દ્વાર—નિર્ગ્રંથ (સાધુ) ૬ પ્રકારના પ્રરૂપ્યા છે યથા-૧ પુલાક, ૨ વકુશ, ૩ પડિસેવણા ૪ કષાયકુશીલ. ૫ નિર્ગ્રંથ ૬ સ્નાતક,

(૧) પુલાક=શાળ (ચોખા) ના પૂળા જેવા; જેમા સાર વસ્તુ ઓછી અને ઘાસ, માટી વધુ હોય તેના બે ભે ૧ લબ્ધિ પુલાક- કોઈ ચક્રવતીં આદિ, કોઇ જૈન મુનિની કે જૈનશાસન આદિની આશાતના કરે તો તેની સેના આદિને ચકચૂર કરવા માટે લબ્ધિનો પ્રયોગ કરે તે ૨ ચારિત્ર પુલાક-તેના ૫ ભેદ જ્ઞાનપુલાક, દર્શનપુલાક, ચારિત્રપુલાક, લિંગપુલાક, (અકારણલિંગ-વેશ બદલે), અને અહસુહુમ્મ પુલાક (મનથી પણ અકલ્પનીક વસ્તુ ભોગવવા ઇચ્છે)

(૨) વકુશ=ખળામા પડેલી શાળવત્ તેના ૫ ભેદ ૧ અભોગ (જાણીને દોષ લગાડે), ૨ અણાભોગ (અજાણના દોષ લાગે), ૩ સવુડા (છાના દોષ લગાડે), ૪ અસવુડા (પ્રગટ દોષ લગાડે), ૫ અહાસુહુમ્મ (હાથ, મ્હો ધોવે, આખ આજે ઇ)

(૩) પડિસેવણા=શાળના ઉપણેલા ખળા જેવા તેના ૫ ભેદ ૧ જ્ઞાન, ૨ દર્શન, ૩ ચારિત્ર-મા અતિચાર લગાડે, ૪ લિંગ પલટાવે, ૫ તપ કરીને દેવાદ્ધિની પદવી વાછે

(૪) કષાયકુશીલ=ફોતરાવાળી-કચરા વિનાની શાળ જેવા. તેના ૫ ભેદ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર-મા કષાય કરે, કષાય કરીને લિંગ બદલે, તપ કરીને કષાય કરે.

(૫) નિર્ગ્રન્થ=ફોતરા કાઢેલી-ખાડેલી શાળ જેવા તેના ૫ ભેદ. ૧ પ્રથમ સમય નિર્ગ્રન્થ (દશમે ગુણ૦થી ૧૧ કે ૧૨ ગુ૦ પર ચડના પ્રથમ સમયના), ૨ અપ્રથમ સમય નિર્ગ્રંથ (૧૧-૧૨ ગુણ૦મા બે સમયથી વધુ થયું હોય), ૩ ચરમ સમય (૧ સમયનુ છદ્મસ્થપણુ જેને બાકી હોય) ૪ અચરમ સમય (બે સમયથી વધુ સમય જેને છદ્મસ્થપણુ બાકી હોય) અને ૫ અહાસુહુમ્મ નિર્ગ્રન્થ (સામાન્ય પ્રકારે વર્તે)

(૬) સ્નાતક=શુદ્ધ, અખડ સુગધી ચોખા જેવા તેના ૫ ભેદ-૧ અચ્છવી (યોગ નિરોધ), ૨ અસબલે (સબલા દોષરહિત), ૩ અકમ્મે (ઘાતી કર્મરહિત), ૪ સશુદ્ધ (કેવળી) અને ૫ અપરિસ્સવી (અબધક)

૨ વેદ દ્વાર—૧ પુલાક પુરૂષ વેદી અને પુ૦ નપુંસક વેદી, ૨ વકુશ પુ૦ સ્ત્રી૦ નપુ૦ વેદી, ૩ પડિસેવણા–ત્રણ વેદી, ૪ કષાયકુશીલ ત્રણ વેદી અને અવેદી (ઉપશાંત કે. ક્ષીણ), ૫ નિર્ગ્રન્થ અવેદી ઉપશાત અને ક્ષીણ અને ૬ સ્નાતક ક્ષીણ અવેદી હોય

૩ રાગ દ્વાર—૪ નિગ્રંથ, સરાગી નિર્ગ્રંથ [પાચમા] વીતરાગી [ઉપશાંત અને ક્ષીણ], અને સ્નાતક ક્ષીણ વીતરાગી હોય

૪ કલ્પદ્વાર—કલ્પ પાચ પ્રકારે [સ્થિત, અસ્થિત, સ્થિવર, જિનકલ્પ, અને કલ્પાતીત] પાલન કરાય. એ કલ્પ ૧૦ પ્રકારના છે. ૧ અચેલ, ૨ ઉદ્દેશી, ૩ રાજપીંડ, ૪ સેજ્જાંતર, ૫ માસકલ્પ, ૬ ચૌમાસીકલ્પ, ૭ વ્રત, ૮ પ્રતિક્રમણ, ૯ કીર્તિધર્મ અને ૧૦ પુરૂષાજ્યેષ્ઠ.

એ દશ કલ્પ પહેલા અને છેલ્લા તીર્થંકરના શાસનમાં સ્થિત કલ્પ હોય છે. શેષ ૨૨ તીર્થંકરના શાસનમા અસ્થિત કલ્પ છે. ઉપરના ૧૦ કલ્પમાંથી ૪–૭–૯–૧૦ એ ચાર સ્થિત કલ્પ છે, અને ૧–૨–૩–૫–૬ ૮ અસ્થિત કલ્પ છે.

સ્થિવર કલ્પ=શાસ્ત્રોક્ત વસ્ત્ર–પાત્રાદિ રાખે

જિનકલ્પ=જ૦ ૨ ઉ૦ ૧૨ ઉપકરણ રાખે

કલ્પાતીત=કેવળી, મનઃપર્યવ. અવધિ જ્ઞાની, પૂર્વધર. ૧૦ પૂર્વધર શ્રુત કેવળી અને જાતિસ્મરણ જ્ઞાની.

પુલાક=સ્થિત અને અસ્થિત કલ્પી હોય.

વકુશ અને પડિસેવણા નિયંઠામાં કલ્પ ૪, સ્થિત, અસ્થિત, સ્થિવર, અને જિનકલ્પી.

કષાયકુશીલમા ૫ કલ્પ–ઉપરના ૪ અને કલ્પાતીત.

નિર્ગ્રંથ અને સ્નાતક–સ્થિત, અસ્થિત અને કલ્પાતીત હોય.

૫. ચારિત્ર દ્વાર—ચારિત્ર ૫ છે. ૧ સામાયિક, ૨ છેદોપસ્થાપનીય ૩ પરિહારવિશુદ્ધ ૪ સૂક્ષ્મ સપરાવ અને ૫ યથાખ્યાત પુલાક, વકુશ પડિસેવણામા પહેલા બે ચારિત્ર. કષાયકુશીલમા ૪ ચારિત્ર અને નિગ્રન્થ સ્નાતકમાં યથાખ્યાત ચારિત્ર હોય

૬. પડિસેવણ દ્વાર—મૂળગુણ પડિ૦ (મહાવ્રતમાં દોષ) અને ઉત્તરગુણ પડિ૦ (ગોચરી આદિમા દોષ); પુલાક, વકુશ પડિસેવણમાં મૂળગુણ ઉત્તરગુણની બને પડિસેવણા શેષ ત્રણ નિયઠા અપડિસેવી (વ્રતોમા દોષ ન લગાડે)

૭ જ્ઞાન દ્વાર—પુલાક, વકુશ, પડિસેવણ નિયંઠામાં બે જ્ઞાન કે ત્રણ જ્ઞાન, કષાયકુશીલ અને નિર્ગ્રન્થમાં ૨–૩–૪ જ્ઞાન, અને સ્નાતકમાં કેવળ જ્ઞાન

શ્રુતજ્ઞાન આશ્રી – પુલાકને જ૦ ૯ પૂર્વ ન્યૂન, ઉ૦ ૯ પૂર્વ પૂર્ણ. વકુશ અને પડિસેવણને જ૦ ૮ પ્રવચન, ઉ૦ દશ પૂર્વ કષાય કુશીલ તથા નિર્ગ્રન્થને જ૦ ૮ પ્રવચન ઉ૦ ૧૪ પૂર્વ. સ્નાતક સૂત્ર વ્યતિરિક્ત.

૮ તીર્થદ્વાર—પુલાક, વકુશ પડિસેવણ તીર્થમા હોય, શેષ ત્રણ તીર્થમા અને અતીર્થમા હોય અતીર્થમા પ્રત્યેક બુદ્ધ આદિ હોય.

૯ લિંગદ્વાર—છ યે નિયઠા [સાધુ] દ્રવ્યલિંગ અપેક્ષા સ્વલિંગ અને અન્યલિંગ અને ગૃહસ્થલિંગમા હોય ભાવાપેક્ષા સ્વલિંગીજ હોય.

૧૦ શરીરદ્વાર—પુલાક, નિર્ગ્રન્થ અને સ્નાતકમા ૩ [ઉ. તે કા.], વકુશ, પડિસે૦ મા ૪ [ઉ૦ વૈ૦ તે૦ કા૦] કષાયકુશીલમા પાંચ શરીર

૧૧ ક્ષેત્રદ્વાર—છ [બધા] નિયઠા જન્મ અપેક્ષા ૧૫ કર્મભૂમિમા હોય સહરણ અપેક્ષા ૫ નિયંઠા [પુલાક સિવાય] કર્મભૂમ અને અકર્મભૂમિમાં હોય પ્રસંગોપાત પુલાક લબ્ધિ, આહારક શરીર સાધ્વી, અપ્રમાદી, ઉપશમ શ્રેણીવાળા અને કેવળી થયા બાદ સહરણ ન થઈ શકે

૧૨ કાળદ્વાર—પુલાક નિર્ગ્રંથ અને સ્નાતક અવસ૦ કાળમા ત્રીજે, ચોથે આરે જન્મે અને ૩-૪-૫ મા આરામા પ્રવર્તે ઉત્સ૦ કાળમા ૨-૩-૪ આરામા જન્મે અને ૩-૪ થા આરામા પ્રવર્તે મહાવિદેહમાં સદા હોય

પુલાકનુ સહરણ ન થાય, પણ નિર્ગ્રંથ, સ્નાતક સહરણ અપેક્ષા બીજા કાળમા પણ હોય વકુશ પડિસેવણ અને કષાયકુશીલ અવસ૦ કાળના ૩-૪-૫ આરામા જન્મે અને પ્રવર્તે. ઉત્સ૦ કાળના ૨-૩-૪ આરામા જન્મે અને ૩-૪ ક્ષપક શ્રેણીવાળા આરામા પ્રવર્તે મહાવિદેહમાં સદા હોય

૧૩ ગતિદ્વાર—

નામ	ગતિ		સ્થિતિ	
	જઘન્ય	ઉત્કૃષ્ટ	જઘન્ય	ઉત્કૃષ્ટ
પુલાક	સુધર્મદેવલોક	સહસ્રાર દેવલોક	પ્રત્યેક પલ્ય૦	૧૮ સાગર
વકુશ	,,	અચ્યુત ,,	,,	૨૨ ,,
પડિસેવણ	,,		,,	૨૨ ,,
કષાય કુશીલ	,,	અનુત્તર વિમાન	,,	૩૩ ,
ઉપશાન્ત નિર્ગ્રંથ	અનુત્તર વિ૦	સર્વાર્થસિદ્ધ	૩૧ સાગર	૩૩ ,,
સ્નાતક		મોક્ષ		સાદિ અનંત

દેવતામાં ૫ પદ્વિઓ છે. ૧ ઇન્દ્ર, ૨ લોકપાલ, ૩ ત્રાયસ્ત્રિંશક, ૪ સામાનિક ને ૫ અહમેન્દ્ર. પુલક, વકુશ, પડિસેવણ પ્રથમ ૪ પદ્વિમાની ૧ પદ્વિ પામે કષાયકુશીલ ૫ માંથી ૧ પદ્વિ પામે. નિર્ગ્રન્થ અહમેન્દ્ર થાય. સ્નાતક મોક્ષે જાય. વિરાધક જ૦ વિરા૦ હોય તો ૪ પદ્વિમાંથી ૧ પદ્વિ પામે. ઉ. વિરા૦ ૨૪ દંડકમાં ભ્રમણ કરે.

૧૪. સંયમ દ્વાર—સયમ સ્થાન અસખ્યાતા છે. ચાર નિયંઠામાં અસંખ્યાતા સયમ સ્થાન અને નિર્ગ્રન્થ સ્નાતકમાં સંયમ સ્થાન એકજ હોય. સૌથી થોડા નિ૦ સ્ના૦ ના સ૦ સ્થા૦ તેથી પુલાકના સં. સ્થા. અસંખ્યગણા તેથી વકુશના સં૦ સ્થા૦ અસંખ્યગણા તેથી પડિસેવણના સ. સ્થા. અસંખ્યગણા. તેથી કષાયકુશીલના સ. સ્થા. અસખ્યગણા.

૧૫ નિકાસે (સંયમના પર્યાય) દ્વાર—બધાના ચારિત્ર પર્યાય અનંતા અનંતા પુલાકથી પુલાક । ચારિત્ર પર્યાય પરસ્પર છઠાણવલિયા. યથા—
૧ અનતભાગ હાનિ ૨ અસંખ્યભાગ હાનિ, ૩ સંખ્યાતભાગ હાનિ ૪ સંખ્યાત ગણી, ૫ અસંખ્યભાગ ગણી હાનિ ૬ અનત ગણી હાનિ ૧ અનંતભાગ વૃદ્ધિ ૨ અસંખ્યભાગ ભાગ વૃદ્ધિ ૩ સંખ્યાત ભાગ વૃદ્ધિ ૪ સખ્યાત ગણી ,,
૫ ,, ,, ગણી ,, ૬ અનંત ગણી ,,

પુલાક-વકુશ પડિસેવણથી અનંતગુણહીન. કષાયકુશીલ છઠાણવલિયા નિર્ગ્રન્થ સ્નાતકથી અનતગુણહીન. વકુશ, પુલાકથી અનંતગુણ વૃદ્ધિ વકુશ વકુશથી છઠાણવલિયા વકુશ-પડિસેવણ કષાયકુશીલથી છઠાણવલિયા નિર્ગ્રન્થ સ્નાતકથી અનતગુણ હીન.

પડિસેવણ વકુશ માફક સમજવા. કષાયકુશીલ, ચાર નિયંઠા (પુલાક, વકુશ, પડિસે૦, કષાયકુશીલ)થી છઠાણવલિયા અને નિર્ગ્રંથ સ્નાતકથી અનંત ગુણહીન

નિર્ગ્રન્થ પ્રથમ ચાર નિયઠાથી અનતગુણ અધિક, નિર્ગ્રન્થ સ્નાતકથી સમ તુલ્ય સ્નાતકને નિર્ગ્રંથ માફક (ઉપરવત્) જાણવા.

અલ્પબહુત્વ—પુલાક અને કષાયકુશીલના જ૦ ચારિત્ર પર્યાય પરસ્પર તુલ્ય. તેથી પુલાકના ઉ ચા. પ. અનતગણા તેથી વકુશ અને પડિસેવણના જ. ચા. પ. પરસ્પર તુલ્ય અને અનંતગણા, તેથી વકુશના ઉ૦ ચા પર્યાય અનંતગણા તેથી પડિસેવણના ઉત્ત૦ ચા૦ પ૦ અનંતગણા. તેથી કષાયકુશીલના ઉ૦ ચા૦ પ૦ અનતગણા તેથી નિગ્રંન્થ અને સ્નાતકના જ૦ ઉ૦ ચા૦ પર્યાય પરસ્પર તુલ્ય અને અનંતગણા.

૧૬ યોગદ્વાર—૫ નિયંઠા સયોગી અને સ્નાતક સયોગી તથા અયોગી.

૧૭ ઉપયોગ દ્વાર—છયે નિયંઠામાં સાકાર-નિરાકાર-બન્ને ઉપયોગ

૧૮ કષાયદ્વાર—પહેલા ૩ નિયંઠા સકષાયી (સંજ્વલનનો ચોક) કષાયકુશીલમા સંજ્વલ ૪-૩-૨-૧. નિર્ગ્રન્થ અકષાયી (ઉપશમ કે ક્ષીણ). અને સ્નાતક અકષાયી (ક્ષીણ)

૧૯ લેશ્યા દ્વાર—પુલાક, વકુશ, પડિસેવણમા ૩ શુભ લેશ્યા, કષાય, કુશીલમા ૭ લેશ્યા. નિર્ગ્રન્થમા શુક્લ સ્નાતકમા શુકલ લેશ્યા અથવા અલેશી

૨૦ પરિણામ દ્વાર—પહેલા ૪ નિયંઠાગા ત્રણ પરિણામ (૧ હીયમાન ૨ વર્ધમાન, ૩ અવસ્થિત—૧ ઘટતા ૨ વધતા, ૩ સમાન.) તેમાં હીય૦ વર્ધ૦ ની સ્થિતિ જ૦ ૧ સમય, ઉ૦ અ મુ અવસ્થિતની જ. ૧ સમય ઉ૦ ૭ સમયની. નિર્ગ્રન્થમાં વર્ધમાન પરિણામ અવસ્થિતમા ૨ પરિણામ. સ્થિતિ જ. ૧ સમય, ઉ. અ. મુ સ્નાતકમા ૨ (વર્ધ૦ અવ૦) વર્ધ ની સ્થિતિ જ. ૧ સમય, ઉ. અ મુ૦ અવ૦ની સ્થિતિ જ૦ અ૦ મુ૦, ઉ૦ દેશઉણી પૂર્વ ક્રોડની

૨૧. બંધ દ્વાર—પુલાક ૭ કર્મ (આયુષ્ય સિવાય) બાંધે વકુશ અને પડિસેવણ ૭-૮ કર્મ બાંધે કષાયકુશીલ ૬-૭ કે ૮ કર્મ (આયુ-મોહ સિવાય) બાંધે નિર્ગ્રન્થ ૧ શાતાવેદની બાંધે અને સ્નાતક શાતાવેદનીય બાંધે અથવા અબંધ.

૨૨. વેદ દ્વાર—૪ નિયઠા ૮ કર્મ વેદે નિગ્રંથ ૭ કર્મ (મોહ સિવાય) વેદે. સ્નાતક ૪ કર્મ (અઘાતી) વેદે

૨૩. ઉદીરણા દ્વાર—પુલાક ૬ કર્મ (આયુ-મોહ વર્જીને)ની ઉદી૦ કરે વકુશ, પડિસેવણ ૬-૭ કે ૮ કર્મ ઉદેરે કષાયકુશીલ ૫-૬-૭-૮ કર્મ ઉદેરે (૫ હોય તો આયુ-મોહ વેદની વર્જીને), નિર્ગ્રંથ ૨ કે ૫ કર્મ ઉદેરે (નામ-ગોત્ર) અને સ્નાતક નામ ગોત્ર ઉદેરે અથવા અનુદિરક

૨૪. ઉપસંપઝાણં દ્વાર—પુલાક. પુલાકને છોડીને કષાયકુશીલમા કે અસયમમા જાય વકુશ વકુશપણાને છોડીને પડિસેવણમા, કષાયકુશીલમાં અસંગમમા કે સંયમાસંયમમા જાય એજ ૪ ઠેકાણે પડિસેવણ નિયંઠા જાય કષાયકુશીલ ૭ ઠેકાણે (પુ૦, વુ૦, પડિ૦ અસંય૦ સંયમાસ૦ કે નિર્ગ્રંથમા) જાય. નિર્ગ્રંથ, નિર્ગ્રંથપણાને છોડીને કષાયકુશીલ, સ્નાતક કે અસંયમમા જાય અને સ્નાતક મોક્ષમા જાય

૨૫ સંજ્ઞા દ્વાર—પુલાક, નિર્ગ્રન્થ અને સ્નાતક, નોસંજ્ઞા બહુત્તા વકુશ, પડિસેવણા અને કષાયકુશીલ સંજ્ઞાબહુત્તા અને નોસંજ્ઞાબહુત્તા

૨૬ આહારિક દ્વાર—૫ નિયંઠા આહારિક અને સ્નાતક આહા૦ કે અનાહારિક.

૨૭ ભવદ્વાર—પુલાક અને નિગ્રંથ ભવ કરે જ. ૧ ઉ. ૩. વકુશ, પડિ૦, કષાયકુ૦ જ. ૧ ઉ. ૧૫ ભવ કરે અને સ્નાતક તેજ ભવે મોક્ષે જાય

૨૮ આગરેસ દ્વાર--પુલાક એક ભવમાં જ. ૧ વાર ઉ. ૩ વાર આવે ઘણા ભવ આશ્રી જ. ૨ વાર ઉ. ૭ વાર આવે. વકુશ પડિ૦ અને કષાયકુ૦ એક ભવમાં જ ૧ વાર ઉ, પ્રત્યેક સો વાર આવે ઘણા ભવ આશ્રી જ. ૨ વાર. ઉ પ્રત્યેક હજાર વાર. નિગ્રંથપણું એક ભવ આશ્રી જ. ૧ વાર ઉ૦ ૨ વાર ઘણા ભવ આશ્રી જ ૨ ઉ ૫ વાર આવે સ્નાતકપણું જ. ઉ. એકજ વાર આવે

૨૯ કાળદ્વાર—(સ્થિતિ) પુલાક ૧ જીવ અપેક્ષા જ ૧ સમય ઉ. અં મુ, ઘણા જીવાપેક્ષા જ ઉ. અંતર્મુહૂર્તની વકુશ ૧ જીવાપેક્ષા જ. ૧ સમય ઉ. દેશઉણા પૂર્વક્રોડ, ઘણા જીવાપેક્ષા શાશ્વતા. પડિસે૦, કષાયકુ૦, વકુશવત નિગ્રંથ એક તથા ઘણા જીવાપેક્ષા જ. ૧ સમય ઉ અંતર્મુહૂર્ત, સ્નાતક એક જીવાશ્રયી જ અં. મુ, ઉ૦ દેશઉણા પૂર્વ ક્રોડ, ઘણા જીવાપેક્ષા શાશ્વતા છે

૩૦ અંતર દ્વાર--પહેલા ૫ નિયંઠાને અંતર પડે તો ૧ જીવ અપેક્ષા જ. અં. મુ., ઉ૦ દેશઉણા અર્ધ પુદ્‌ગલ પરાવર્તન કાળ સુધી. સ્નાતકને એક જીવાપેક્ષા અંતર ન પડે ઘણા જીવાપેક્ષા અંતર પડે તો પુલાકને જ, ૧ સમય ઉ. સંખ્યાત કાળ નિગ્રંથને જ. ૧ સમય, ઉ. ૬ માસ. શેષ ૪નું અંતર ન પડે.

નામ	વર્તમાન પર્યાય અપેક્ષા		પૂર્વ પર્યાય અપેક્ષા	
	જઘન્ય	ઉત્કૃષ્ટ	જઘન્ય	ઉત્કૃષ્ટ
પુલાક	૧-૨-૩	પ્રત્યેક સો (૨૦૦ થી૯૦૦)	૧-૨-૩	પ્રત્યેક હજાર (૨થી ૯ હજાર)
વકુશ	૧-૨-૩	,,		પ્રત્યેક સો ક્રોડ. (નિયમા)
પડિસેવણા	,,	,,		,, ,,
કષાયકુશીલ	,,	પ્રત્યેક હજાર		પ્રત્યેક હજાર ક્રોડ ,,
નિગ્રંથ	,,	૧૬૨	૧-૨-૩	પ્રત્યેક સો
સ્નાતક	,,	૧૦૮		પ્રત્યેક ક્રોડ નિયમા

૩૧ સમુદ્દઘાત દ્વાર--પુલાકમા ૩ સમુ૦ [વેદની, કષાય, મારણાંતિક) વકુશમા તથા પડિસે૦માં ૫ સમુ૦ (વે૦, ક૦, મા૦, વૈક્રિય, તૈજસ). કષાયકુશીલમા ૬ સમુ સ૦ [કેવળી સમુ૦ નહિ]. નિર્ગ્રંથમા નહિ. સ્નાતકમા હોય તો કેવળી સમુદ્દઘાત

૩૨ ક્ષેત્ર દ્વાર--પાંચ નિયંઠા લોકના અસંખ્યાતમા ભાગમા હોય અને સ્નાતક લોકના અસંખ્યાતમે ભાગ હોય અથવા આખા લોકમા [કેવળી સમુ૦ અપેક્ષા] હોય.

૩૩ સ્પર્શના દ્વાર—ક્ષેત્ર દ્વારવત્

૩૪ ભાવ દ્વાર--પહેલા ૪ નિયંઠા ક્ષયોપક્ષમ ભાવમા હોય નિર્ગ્રંથ ઉપશમ કે ક્ષાયક ભાવમાં હોય અને સ્નાતક ક્ષાયક ભાવમાં હોય.

૩૫ પરિમાણ દ્વાર--(સંખ્યા પ્રમાણ) સ્યાત્ ન હોય તો કેટલા ?

૩૬ અલ્પબહુત્વદ્વાર—સૌથી થોડા નિર્ગ્રંથ નિયંઠા, તેથી પુલાકવાળા સંખ્યાત ગણા તેથી સ્નાતક સંખ્યાત ગણા. તેથી વકુશ સં૦, તેથી પડિસેવણા સં૦, અને તેથી કષાયકુશીલનાં જીવ સંખ્યાતગણા

ઇતિ નિયંઠા સંપૂર્ણ.

---

(૬૨) સંજયા (સંયતિ).

શ્રી ભગવતીજી સૂત્રના શતક ૨૫ માના ઉદ્દેશા ૭ માનો અધિકાર.

સંયતિ ૫ પ્રકારના-(તેના ૩૬ દ્વાર નિયંઠા માફક જાણવા) ૧ સામાયિક ચારિત્રી, ૨ છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રી, ૩ પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્રી, ૪ સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્રી અને ૫ યથાખ્યાત ચારિત્રી

૧ સામાયિક ચારિત્રીના ૨ ભેદ-(૧) સ્વલ્પ કાળના-પ્રથમ અને ચરમ તીર્થંકરના સાધુઓ હોય છે. જ. ૭ દીન, મધ્યમ ૪ માસ, ઉ૦ ૬ માસની કાચી દીક્ષાવાળા. (૨) જાવજીવના-૨૨ તીર્થંકરના, મહાવિદેહ ક્ષેત્રના અને પાકી દીક્ષા લીધેલા સાધુઓ. (સામાયિક ચારિત્ર લીધેલા)

૨ છેદોપસ્થાપનીય (બીજી વાર નવી દીક્ષા લીધેલા) સયતિના ૨ ભેદ-(૧) સાતિચાર-પૂર્વ સયમમા દોષ લાગવાથી નવી દીક્ષા લે તે. (૨) નિરતિચાર-શાસન કે સંપ્રદાય બદલીને ફરી દીક્ષા લે. જેમ પાર્શ્વજિનના સાધુ મહાવીરપ્રભુના શાસનમા દીક્ષા લે તે.

૩ પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્રી—૯-૯ વર્ષના ૯ જણ દીક્ષા લે ૨૦ વર્ષ ગુરૂકુલ વાસ કરીને ૯ પૂર્વ ભણે. પછી ગુરૂ આજ્ઞાએ વિશેષ ગુણપ્રાપ્તિ માટે નવેય સાધુઓ પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્ર લે તેમાના ૪ મુનિ છ માસ સુધી તપ કરે, ૪ મુનિ વૈયાવચ્ચ કરે અને ૧ મુનિ વ્યાખ્યાન વાચે. બીજા છ માસમા ૪ વૈયાવચ્ચી મુનિ તપ કરે, ૪ તપ કરનારા વૈયાવચ્ચ કરે, ૧ મુનિ વ્યાખ્યાન વાચે. ત્રીજા ૬ માસમા ૧ વ્યાખ્યાન વાંચનાર તપ કરે, ૧ વ્યાખ્યાન વાચે અને ૭ મુનિ વૈયાવચ્ચ કરે. તપશ્ચર્યા. ઉનાળે એકાંતરે ઉપવાસ, શિયાળે છઠ્ઠ છઠ્ઠ પારણા, ચોમાસે અઠમ અઠમ પારણા કરે એમ ૧૮ માસ તપ કરીને જિનકલ્પી થાય અથવા ફરી ગુરૂકુલવાસ સ્વીકારે

૪ સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્રના ૨ ભેદ-[૧] સંકલેશ પરિણામ-ઉપશમશ્રેણીથી પડનાર [૨] વિશુદ્ધ પરિણામ-ક્ષપક શ્રેણી પર ચડનારા.

૫ યથાખ્યાત ચારિત્રના ૨ ભેદ-[૧] ઉપશાત વીતરાગી ૧૧ મા ગુણસ્થાનવાળા. (૨) ક્ષીણ વીતરાગીના ૨ ભેદઃ-છદ્મસ્થ અને કેવળી [સયોગી તથા અયોગી]

૨ વેદ દ્વાર—સામા૦. છેદોપ૦ વાળા સવેદી [૩ વેદ] તથા અવેદી [૯ મા ગુણ૦ અપેક્ષા] પરિ-વિ૦, પુરૂષ વેદી કે પુરૂષ નપુંસક વેદી સૂક્ષ્મ સં૦ અને યથા૦ અવેદી

૩ રાગ દ્વાર —૪ સયંતિ સરાગી અને યથાખ્યાત સંયતિ વીતરાગી.

૪ કલ્પ દ્વાર—કલ્પના પાંચ ભેદ છે, તેની વિગત—

૧ સ્થિત કલ્પ-નિયંઠામા બતાવેલા ૧૦ કલ્પ. પહેલા તથા છેલ્લા તીર્થંકરના શાસનમા હોય.

૨ અસ્થિત કલ્પ-૨૨ તીર્થંકરના સાધુઓમા હોય. ૧૦ કલ્પમાથી શય્યાતર વ્રત, કૃતકર્મ અને પુરૂષ જ્યેષ્ટ એ ચાર તો સ્થિત છે અને વસ્ત્ર કલ્પ, ઉદ્દેશિક આહાર કલ્પ, રાજપીંડ માસકલ્પ, ચાતુર્માસિક કલ્પ અને પ્રતિક્રમણ કલ્પ, એ છ અસ્થિત હોય

૩ સ્થિવર કલ્પ—મર્યાદા પૂર્વક વસ્ત્ર-પાત્રાદિ ઉપકરણથી ગુરૂકુળવાસ, ગચ્છ અને અન્ય મર્યાદાનું પાલન કરે.

૪ જિનકલ્પ-જઘન્ય, મધ્યમ, ઉત્કૃષ્ટ ઉત્સર્ગ પક્ષ સ્વીકારીને અનેક ઉપસર્ગ સહન કરતા જંગલાદિમાં રહે [વિસ્તાર નંદી સૂત્રમા]

૫ કલ્પાતીત— આગમ વિહારી અતિશય જ્ઞાનવાળા મહાત્મા જે કલ્પગતિત ભૂત-ભાવિના લાભાલાભ જોઇને વર્તે.

સામાયિક સયતિમા ૫ કલ્પ છેદો૦, પરિ૦ મા ૩ કલ્પ (સ્થિત, સ્થિવર, જિનકલ્પ) સૂક્ષ્મ૦, યથા૦ માં ૨ કલ્પ (અસ્થિત અને કલ્પાતીત) લાભે.

૫. નિયંઠા દ્વાર—સામા૦, છેદો૦ મા ૪ નિયંઠા (પુલાક, વકુશ, પડિસેવણા અને કષાયકુશીલ), પરિ૦, સૂક્ષ્મ૦માં ૧ નિયંઠા (કષાયકુશીલ) અને યથા૦મા ૨ નિયંઠા (નિર્ગ્રંથ અને સ્નાતક) લાભે.

૬. પડિસેવણા દ્વાર--સામા૦, છેદો૦ સંયતિ મૂળગુણ પ્રતિસેવી (૫ મહાવ્રતમા દોષ લગાડે) તથા ઉત્તરગુણ પ્રતિસેવી (દોષ લગાડે) કે અપ્રતિસેવી (દોષ ન પણ લગાડે), શેષ ત્રણ સયતિ અપ્રતિસેવી (દોષ ન લગાડે)

૭ જ્ઞાન દ્વાર--૪ સયતિમા ચાર જ્ઞાન (૨-૩-૪) ની ભજના અને યથાખ્યાતમા ૫ જ્ઞાનની ભજના, જ્ઞાનાભ્યાસ અપેક્ષા—સામા૦, છેદો૦ મા જ અષ્ટપ્રવચન (૫ સમિતિ, ૩ ગુપ્તિ). ઉ૦ ૧૪ પૂર્વ સુધી પરિ૦ મા જ ૯ મા પૂર્વની ત્રીજી આચાર વત્થુ સુધી, ઉ૦ ૮ પૂર્વ સંપૂર્ણ૦ સૂક્ષ્મ સં અને યથા૦ જ અષ્ટપ્રવચન સુધી, ઉ૦ ૧૪ પૂર્વ તથા સૂત્ર વ્યતિરિક્ત

૮ તીર્થ દ્વાર—સામાયિક અને યથાખ્યાત સયતિ તીર્થમા, અતીર્થમાં, તીર્થકરમા અને પ્રત્યેક બુદ્ધમાં હોય છેદો૦, પરિ૦, સૂક્ષ્મ૦ તીર્થમા જ હોય.

૯ લિંગ દ્વાર--પરિ૦ દ્રવ્યે-ભાવે સ્વલિંગી હોય, શેષ ચાર સયતિ દ્રવ્યે સ્વલિંગી, અન્યલિંગી કે ગૃહસ્થલિંગી હોય, પણ ભાવે સ્વલિંગી હોય.

૧૦ શરીર દ્વાર—સામા૦, છેદો૦ માં ૩-૪-૫ શરીર હોય, શેષ ત્રણમાં ૩ શરી૦.

૧૧ ક્ષેત્ર દ્વાર—સામા૦, સૂક્ષ્મ૦, યથા૦ ૧૫ કર્મભૂમિમાં અને છેદો૦ પરિ૦ ૫ ભરત ૫ ઈરવતમા હોય સહરણ અપેક્ષા અકર્મભૂમિમા પણ હોય, પણ પરિહારવિશુદ્ધ સયતિનું સહરણ ન થાય

૧૨. કાળ દ્વાર— સામા૦ અવસર્પિણી કાળના ૩-૪-૫ આરામાં જન્મે અને ૩-૪-૫ આરામાં વિચરે, ઉત્સ૦ ના ૨-૩-૪ આરામા જન્મે અને ૩-૪ આરામાં પ્રવર્તે મહાવિદેહમા પણ હોય સંહરણ અપેક્ષા અન્ય ક્ષેત્ર (૩૦અકર્મભૂમિ) મા પણ હોય. છેદો૦, મહાવિદેહમાં ન હોય, શેષ ઉપરવત્. પરિ૦ અવસ૦ કાળના ૩-૪ થે આરે જન્મે-પ્રવર્તે, ઉત્સ૦ કાળના ૨-૩-૪ થે આરે જન્મે અને ૩-૪ આરે પ્રવર્તે સૂક્ષ્મ૦, યથા૦ સયતિ અવસ૦ ના ૩-૪ આરે જન્મે અને પ્રવર્તે ઉત્સ૦ ના ૨-૩-૪ આરે જન્મે અને ૩-૪ થે આરે પ્રવર્તે. મહાવિદેહમા પણ લાભે સહરણ અન્યત્ર પણ થાય

૧૩.-ગતિ દ્વાર—

સં૦ નામ	ગતિ		સ્થિતિ	
	જઘન્ય	ઉત્કૃષ્ટી	જઘન્ય	ઉત્કૃષ્ટી
સામા૦, છેદોપ૦	સૌધર્મ કલ્પ	અનુત્તર વિમાન	૨ પલ્ય	૩૩ સાગર
પરિહારવિશુદ્ધ	,,	સહસ્રાર ,,	૨ ,,	૧૮ ,,
સૂક્ષ્મ સંપરાય	અનુત્તર વિ૦	અનુત્તર ,,	૩૧ સાગર	૩૩ ,,
યથાખ્યાત	,,	,, ,,	૩૧ ,,	૩૩ ,,

દેવતામાં ૫ પદ્વિ છે—ઇન્દ્ર, સામાનિક, ત્રાયત્રિંશક, લોકપાલ અને અહમેન્દ્ર સામા૦. છેદો૦ આરાધક હોય તો પાંચમાંથી ૧ પદ્વિ પામે. પરિ૦ પ્રથમ ૪ માંથી ૧ પદ્વિ પામે. સૂક્ષ્મ૦, યથા૦ વાળા અહમેન્દ્ર પદ પામે જ૦ વિરાધક હોય તો ૪ પ્રકારના દેવમાં ઉપજે અને ઉ વિરાધક હોય તો સંસાર ભ્રમણ કરે

૧૪ સંયમ સ્થાન—સામા૦ છેદો૦ પરિ૦ મા અસંખ્ય. સયમ સ્થાન હોય સૂક્ષ્મ૦ મા અ૦ મુ૦ ના સમય જેટલા અસંખ્ય અને યથા૦ નું સ. સ્થાન એકજ છે તેનો અલ્પબહુત્વ—

સૌથી થોડા યથા૦ સયતિના સંયમ સ્થાન.
તેથી સૂક્ષ્મ૦ ના સ. સ્થા અસખ્યાત ગણા.
,, પરિ૦ ના ,, ,, ,,
,, સામા૦છેદો૦ના,, ,, ,, (પરસ્પરતુલ્ય)

૧૫ નિકાસે દ્વાર—એકેક સંયમના પર્યવ (પર્જવા) અનત અનંત છે. પહેલા ત્રણ સયતિના પર્યવ પરસ્પર તુલ્ય તથા ષટ્ગુણ હાનિ વૃદ્ધિ સૂક્ષ્મ૦, યથા૦ થી ૩ સંયમ અનતગણા ન્યૂન છે. સૂક્ષ્મ૦ ત્રણેયથી અનંતગણા અધિક છે પરસ્પર ષટ્ગુણ હાનિ વૃદ્ધિ, અને યથા૦ થી અનંતગણા ન્યૂન છે. યથા૦ ચારેથી અનંતગણા અધિક છે પરસ્પર તુલ્ય છે અલ્પબહુત્વ—

[૧] સૌથી થોડા સામા૦, છેદો૦ના જ૦ સયમ પર્યવ (પરસ્પર તુલ્ય) તેથી
[૨] પરિહારવિશુદ્ધના જઘન્ય ,, અનંતગણા ,,
[૩] ,, ,, ઉત્કૃષ્ટ ,, ,, ,,

[૪] સામા૦ છેદો૦ ના	ઉત્કૃષ્ટ	જ. સયમ પર્યવ	અનતગણા	તેથી
[૫] સૂક્ષ્મ સંપગયના	જઘન્ય	,	,,	,,
[૬] ,,	ઉત્કૃષ્ટ	,,	,,	,,
[૭] યથાખ્યાતના	જ૦ઉ૦	,,	,,	પરસ્પર તુલ્ય

૧૬ યોગ દ્વાર--૪ સંયતિ સયોગી અને યથા૦ સયોગી અને અયોગી

૧૭ ઉપયોગ દ્વાર—સૂક્ષ્મ મા સાકાર ઉપયોગી હોય. શેષ ચારમાં બન્ને [સાકાર-નિરાકાર] ઉપયોગવાળા હોય છે

૧૮ કષાય દ્વાર--૩ સયતિ સજ્વલનના ચોક (ચારેય કષાય)મા હોય સૂક્ષ્મ૦, સંજ્વ૦ લોભમાં હોય અને યથા૦ અકષાયી [ઉપશાત કે ક્ષીણ] હોય

૧૯ લેશ્યા દ્વાર—સામા૦ છેદો૦મા ૭ લેશ્યા પરિ૦મા ૩ શુભ લેશ્યા સૂક્ષ્મમાં ૧ શુક્લ લેશ્યા યથા૦માં ૧ શુક્લ લેશ્યા તથા અલેશી પણ હોય.

૨૦ પરિણામ દ્વાર--ત્રણ સંયતિમા ત્રણેય પરિણામ તેની સ્થિતિ-હીયમાન, તથા વર્ધમાનની જ ૧ સમય, ઉ૦ ૭ અ મુ ની. અવસ્થિતની જ. ૧ સમય ઉ ૭ સમયની સૂક્ષ્મ૦માં ૨ પરિણામ [હીયમાન, વર્ધમાન] તેની સ્થિતિ જ. ઉ અ મુ ની યથા૦મા ૨ પરિણામ, વર્ધમાન [જ ઉ. અં મુ, ની સ્થિતિ] અને અવસ્થિત [જ ૧ સમય, ઉ. દેશઉણા ક્રોડ પૂર્વની સ્થિતિ]

૨૧ બંધ દ્વાર--ત્રણ સયતિ ૭-૮ કર્મનો બધ કરે. સૂક્ષ્મ૦ ૬ કર્મ બાધે, [મોહ૦ આયુ૦ વર્જીને] યથા૦ બાધે તો શાતાવેદની અથવા અબધ

૨૨ વેદે દ્વાર--ચાર સ૦ ૮ કર્મ વેદે. યથા૦ ૭ કર્મ [મોહ વર્જીને કે ૪ કર્મ [અઘાતીયા] વેદે

૨૩ ઉદીરણા દ્વાર--સામા૦, છેદો૦, પરિ૦ ૭-૮-૬ કર્મ ઉદેરે સૂક્ષ્મ૦ ૫-૬ કર્મ ઉદેરે [૬ હોય તો આયુ૦ મોહ૦ વર્જીને, ૫ હોય તો આયુ૦, મોહ૦, વેદની વર્જીને] યથા૦, ૫ કર્મ તથા ૨ કર્મ [નામ- ગોત્ર] ઉદેરે તથા ઉદી૦ ન કરે

૨૪ ઉપસંપજહાણં દ્વાર—સામા૦ વાળા સામા૦ સયમ છોડે તો ૪ ઠેકાણે [છેદો૦, સૂક્ષ્મ૦, સયમા૦ કે અસયમમા] જાય છેદો૦વાળા છોડે તો ૫ ઠેકાણે [સામા૦, પરિ૦, સૂક્ષ્મ૦, સયમા૦ કે અસયમમાં] જાય પરિ૦વાળા છોડે તો ૨ ઠેકાણે [છેદો૦, અસયમમા] જાય સૂક્ષ્મ૦વાળા છોડે તો ૪ ઠેકાણે [સામા૦, છેદો૦ યથા૦, અસંયમમા જાય યથા૦વાળા છોડે તો ૩ ઠેકાણે [સૂક્ષ્મ૦ અસંયમ કે મોક્ષમા] જાય

૨૫ સંજ્ઞા દ્વાર-૩ આદિમા ૪ સજ્ઞાવાળા કે સજ્ઞારહિત શેષમા સંજ્ઞા નથી

૨૬ આહાર દ્વાર--૪ સંયમમાં આહારિક અને યથા૦ આહારિક, અણાહારિક બન્ને હોય.

૨૭ ભવ દ્વાર--૩ સયતિ જ. ૧ ભવ કરે. ઉ૦ ૧૫ ભવ (૮ મનુષ્યના, ૭ દેવના એમ ૧૫ ભવ) કરી મોક્ષ જાય સૂક્ષ્મ૦ જ. ૧ ભવ, ઉ ૩ ભવ કરે. યથા૦ જ. ૧ ઉ૦ ૩ ભવ કરીને કે તેજ ભવમાં મોક્ષે જાય.

૨૮ આગરેસ દ્વાર—સંયમ કેટલી વાર આવે ?

	એક ભાવ અપેક્ષા		ઘણા ભવાપેક્ષા	
	જ૦	ઉત્કૃષ્ટ	જ૦	ઉત્કૃષ્ટ
સામાયિક	૧	પ્રત્યેક સો વાર	૨	પ્રત્યેક હજાર વાર
છેદોપસ્થા૦	૧	,, વીસ ,,	૨	નવસો વારથી અધિક
પરિહારવિ૦	૧	ત્રણ વાર	૨	સાત વાર
સૂક્ષ્મ સ	૧	ચાર ,,	૨	નવ વાર
યથાખ્યાત૦	૧	બે ,,	૨	પાચ ,,

૨૯ સ્થિતિ દ્વાર--સયમ કેટલો વખત રહે ?

નામ	એક જીવાપેક્ષા		ઘણા જીવાપેક્ષા	
	જઘન્ય	ઉત્કૃષ્ટ	જઘન્ય	ઉત્કૃષ્ટ
સામાયિક	૧ સમય	દેશઉણા ક્રોડપૂર્વ	શાશ્વતા	શાશ્વતા
છેદોપસ્થા૦	,,	,,	૨૫૦ વર્ષ	૫૦ લાખ ક્રોડ સાગર
પરિહારવિ૦	,,	૨૯વર્ષઉણાક્રોડપૂર્વ	દેશ ઉણા ૨૦૦ વર્ષ	દેશઉણા ક્રોડપૂર્વ
સૂક્ષ્મ સંપ૦	,,	અન્તર્મુહૂર્ત	અન્તર્મુહૂર્ત	અંતર્મુહૂર્ત
યથાખ્યાત	,,	દેશઉણાક્રોડપૂર્વ	શાશ્વતા	શાશ્વતા

૩૦ અંતર દ્વાર—એક જીવાપેક્ષા ૫ સયતિનુ અતર જ. અં સુ દેશઉણુ અર્ધપુદ્ગલપરાવર્તન કાળ ઘણા જીવાપેક્ષા સામા૦ યથા૦નુ અતર ન પડે છેદો૦નુ જ. ૬૩૦૦૦ વર્ષ, પરિ૦નુ જ ૮૪૦૦૦ વર્ષનુ, બન્નેનું ઉ.દેશઉણુ ૧૮ ક્રોડાક્રોડ સાગરનુ અને સૂક્ષ્મ૦નું જ. ૧ સમય, ઉ ૬ માસનુ અતર પડે

૩૧ સમુદ્દ્ઘાતદ્વાર—સામા૦ છેદો૦મા ૭ સમુ૦ (કેવળી સમુ૦ વર્જીને) પરિ૦મા ૩ પ્રથમની. સૂક્ષ્મ૦મા નહિ અને યથા૦મા ૧ કેવળી સમુદ્દ્ઘાત

૩૨ ક્ષેત્ર દ્વાર—પાચેય સંયતિ લોકના અસખ્યાતમે ભાગ હોય યથા૦ વાળા કેવળી, સમુ૦ કરે તો આખા લોક પ્રમાણુ હોય

૩૩ સ્પર્શના દ્વાર—ક્ષેત્રદ્વાર માફક કહેવી.

૩૪ **ભાવ દ્વાર**—૪ સયતિ ક્ષયોપશમ ભાવમા હોય. અને યથાખ્યાત ઉપશમ કે ક્ષાયક ભાવમાં હોય

૩૫ પરિણામ (સંખ્યા) દ્વાર—સ્યાત્ લાભે તો-

નામ	વર્તમાનાપેક્ષા		પૂર્વ પર્યાય અપેક્ષા	
	જઘન્ય	ઉત્કૃષ્ટ	જઘન્ય	ઉત્કૃષ્ટ
સામાયિક	૧-૨-૩	પ્રત્યેક હજાર	નિયમથી	પ્રત્યેક હજાર ક્રોડ
છેદોપસ્થા૦	,,	,, સો	પ્ર સો ક્રોડ	પ્રત્યેક સો ક્રોડ
પરિહારવિ૦	,,	,, ,,	૧-૨-૩	પ્રત્યેક હજાર
સૂક્ષ્મ સ.	,,	૧૬૨ (૧૦૮ ક્ષપક૦ ૫૪ ઉપશમ૦)	,,	,, સો
યથાખ્યાત	,,	૧૬૨ ,,	નિયમથી પ્રત્યેક સો ક્રોડ તે કેવળીની અપેક્ષાએ સમજવા	

૩૬ અલ્પબહુત્વ દ્વાર—

સૌથી થોડા સૂક્ષ્મ સપરાય સયમવાળા તેથી—
પરિહાર વિ૦ સંયમવાળા સખ્યાતગણા. ,,
યથાખ્યાત ,, ,, ,
છેદોપસ્થા૦ ,, ,, ,,
સામાયિક ,, ,, ,,

ઇતિ સંજયા (સંયતિ) સંપૂર્ણ.

(૬૩) અષ્ટપ્રવચન (૫ સમિતિ ૩ ગુપ્તિ)

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૨૪ મા અધ્યયનનો અધિકાર.

પાંચ સમિતિ--[વિધિ]નાં નામ-ઇર્યા સમિતિ [રસ્તામા ચાલવાની વિધિ], ૨ ભાષા [બોલવાની] સમિતિ, ૩ એષણા [ગોચરીની] સમિતિ, ૪ નિક્ષેપણા [આદાન ભંડમત્ત-વસ્ત્રપાત્રાદિ લેવા મૂકવાની] સમિતિ, અને ૫ પારિઠાવણિયા [ઉચ્ચાર, પાસવણ, ખેલ, જલ, સઘાણ-વડીનીત, લઘુનીત, બળખા, લીટ આદિ પરઠવાના] સમિતિ.

ત્રણ ગુપ્તિ--[ગોપવવુ] ના નામ-૧ મન ગુ૦, ૨ વચન ગુ૦, ૩ કાય ગુપ્તિ હવે તેનો વિસ્તાર કહે છે

૧. **ઇર્યા સમિતિ**--ના ૪ ભેદ-[૧] **આલંબન**-જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રનું. [૨] **કાળ**-અહોરાત્રિનો. [૪] **માર્ગ**-કુમાર્ગ છોડીને સુમાર્ગ ચાલવુ [૪] **યત્ના** [જયણા-સાચવવાની] ના ૪ ભેદ-દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવથી **દ્રવ્યથી** છકાય જીવોની યત્ના કરી ચાલે. **ક્ષેત્રથી** ધુસરી [૩ા હાથ] પ્રમાણ જમીન આગળ જોતા ચાલે, **કાળથી** રસ્તે ચાલતી વખતે ન બોલે અને **ભાવથી** રસ્તે ચાલતા વાચના, પૂછનું. પર્યટણા, ધર્મકથા આદિ ન કરે, તેમજ શબ્દ, રૂપ. ગધ, રસ, સ્પર્શાદિ વિષયમા ધ્યાન ન દે

૨ **ભાષા સમિતિ**—ના ૪ ભેદ, દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી [૧] **દ્રવ્યથી** ૮ પ્રકારના ભાષા [કર્કશ, કઠોર, છેદકારી, ભેદકારી. માર્મિક, મૃષા, સાવદ્ય, નિશ્ચયકારી] ન બોલે [૨] **ક્ષેત્રથી** રસ્તે ચાલતા ન બોલે [૩] **કાળથી** ૧ પહોર રાત્રિ વીત્યા બાદ જોરથી ન બોલે [૪] **ભાવથી** રાગદ્વેષ યુક્ત ભાષા ન બોલે.

૩ **એષણા સમિતિ**--ના ચાર ભેદ-દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી. ભાવથી, [૧] **દ્રવ્યથી**, ૪૨ તથા ૯૬ દોષ ટાળીને નિર્દોષ આહાર પાણી, વસ્ત્ર, પાત્ર, મકાનાદિ યાચે [ગ્રહે] [૨] **ક્ષેત્રથી**-૨ ગાઉ ઉપરાંત લઇ જઇને આહાર પાણી ન ભોગવે [૩] **કાળથી**-પહેલા પહોરનાં આહાર પાણી ચોથા પહોરમાં ન ભોગવે. [૪] **ભાવથી** માંડલાના ૫ દોષ [સંયોગ, અંગાલ ધૂમ, પરિમાણ, કારણ] ટાળીને અનાસક્ત પણે ભોગવે

૪ **આદાન ભંડ મત્ત નિખેવણિયા સમિતિ**—મુનિઓના ઉપકરણ ના નામો-૧ રજોહરણ ૧ મુહપત્તિ, ૧ ચોલપટ્ટો [૫ હાથ] ૩ ચાદર [પછેડી],

[સાધ્વી ૪ પછેડી રાખે] કાષ્ટ – તુમ્બી કે માટીના પાત્ર, ૧ ગુચ્છો, ૧ આસન, ૧ સસ્તારક [૨ાા હાથ લાબુ બિછાવવાનુ કપડુ], તથા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર વૃદ્ધિ નિમિત્ત જરૂરી વસ્તુઓ

[૧] **દ્રવ્થી** ઉપરના ઉપકરણો યત્નાથી લે, મૂકે અને વાપરે

[૨] **ક્ષેત્રથી** વ્યવસ્થિત રાખે, જ્યા ત્યા વીંખણ પીંખણ ન રાખે

[૩] **કાળથી** બન્ને વખત [૧ લા, ૩ જા **પહોર**માં] પડિલેહણ પુંજણ કરે.

[૪] **ભાવથી** મમતા રહિત–સંયમ સાધન સમજીને ભોગવે.

૫ ઉચ્ચાર પાસવણ ખેલ જલ સઘાણ **પારિઠ્ઠાવણિયા સમિતિ** ના ૪ ભેદ [૧] **દ્રવ્યથી** મલમૂત્રાદિ ૧૦ પ્રકારના સ્થાન પર પરઠે નહિ [૧ માણસોની આવજા થતી હોય ત્યાં, ૨ જીવની વાત થાય ત્યા, ૩ વિષમ ઊચી નીચી–ભૂમિપર, ૪ પોલી ભૂમિપર ૫ સચિત્ત ભૂમિપર, ૬ સાંકડી [વિશાળ નહિ] ભૂમિમા ૭ તરતની અચિત્ત ભૂમિપર, ૮ નગર–ગામની નજીકમા, ૯ લીન ફૂગ હોય ત્યા, ૧૦ જીવોના બીલ [દર] હોય ત્યા–ન પરઠે] [૨] **ક્ષેત્રથી** વસ્તીને દુર્ગંચ્છા થાય ત્યા કે જાહેર રસ્તા પર ન પરઠે. [૩] **કાળથી** પરઠણ ભૂમિને કાળોકાળ પડિલેહી, પુંજીને પરઠે. [૪] **ભાવથી** પરઠવા નીકળે ત્યારે **આવસ્સહી** ૩ વાર કહે પરઠતા પહેલા શક્રેન્દ્ર મહારાજની આજ્ઞા માગે પરઠતા **વોસિરે** ૩ વાર કહે પરઠીને આવતા **નિસ્સહી** ૩ વાર કહે જલ્દી સુકાય જાય તેમ પરઠે

હવે ત્રણ ગુપ્તિના ચાર ચાર ભેદ બતાવે છે:--

૧ **મનગુપ્તિ**ના ૪ ભેદ--[૧] **દ્રવ્યથી** આરભ સમારંભમાં મન ન પ્રવર્તાવે [૨] **ક્ષેત્રથી** આખા લોકમા [૩] **કાળથી** જાવજીવ સુધી [૪] **ભાવથી** વિષય–કષાય, આર્ત, રૌદ્ર, રાગદ્વેષમાં મન ન પ્રવર્તાવે

૨ વચનગુપ્તિના ૪ ભેદ--[૧] **દ્રવ્યથી** ચાર વિકથા ન કરે [૨] **ક્ષેત્રથી** આખા લોકમા [૩] **કાળથી** જાવજીવ સુધી [૪] **ભાવથી** સાવદ્ય [રાગદ્વેષ,વિષય–કષાય યુકત] વચન ન બોલે

૩ **કાયગુપ્તિ** ના ૪ ભેદ–[૧] **દ્રવ્યથી** શરીરની શુશ્રૂષા [શોભા] ન કરે. [૨] **ક્ષેત્રથી** આખાલોકમાં, [૩] **કાળથી** જાવજીવ સુધી, [૪] **ભાવથી** સાવદ્ય યોગ [પાપકારી] કાર્ય] ન પ્રવર્તાવે [ન સેવન કરે]

ઇતિ અષ્ટપ્રવચન સંપૂર્ણ.

---

(૬૪) પર અનાચાર.

શ્રી દશવૈકાલિક સૂત્રના ત્રીજા અધ્યયનનો અધિકાર.

[૧] મુનિને માટે જ તૈયાર થયેલ આહાર વસ્ત્ર, પાત્ર, કે મકાન ભોગવે તો
[૨] મુનિને માટે જ ખરીદેલ આહાર, વસ્ત્ર, પાત્ર કે મકાન ભોગવે તો
[૩] હમેશા એક ઘરનો આહાર ભોગવે તો
[૪] સામે લાવેલો આહાર ભોગવે તો
[૫] રાત્રિભોજન કરે તો
[૬] દેશ સ્નાન કે સર્વ સ્નાન (શરીર લૂઇને કે પૂરી રીતે ન્હાવુ તે] કરે તો
[૭] સચિત્ત અચિત્ત પદાર્થોની સુગધી લે તો
[૮] ફૂલ વગેરેની માળા પહેરે તો
[૯] પખા, વીજણાથી પવન ઢોળે (હવા ખાય) તો
[૧૦] તેલ, ઘી આદિ આહારનો સગ્રહ કરે તો
[૧૧] ગૃહસ્થના વાસણમા ભોજન કરે તો
[૧૨] રાજપીંડ (બલિષ્ટ) આહાર લે તો
[૧૩] દાનશાળામાંથી આહારાદિ લે તો
[૧૪] શરીરનુ વિનાકારણ મર્દન કરે-કરાવે તો
[૧૫] દાતણ કરે તો
[૧૬] ગૃહસ્થોને સુખશાતા પૂછી ખુશામત કરે તો
[૧૭] દર્પણુ [કાચ] માં અગોપાંગ નીરખે તો
[૧૮] ચોપાટ, શેતરજ આદિ રમત રમે તો
[૧૯] અર્થોપાર્જન કરે તથા જુગાર કે સટ્ટો કરે તો અનાચાર લાગે
[૨૦] ટાઢ-તડકા માટે છત્ર [છત્રી આદિ] ,, ,, ,,
[૨૧] દવા [વૈદવાડ] કરીને આજીવિકા , ,, ,,
[૨૨] પગરખા, મોજા આદિ પગમાં પહેરે તો ,, ,,
[૨૩] અગ્નિકાય આદિનો આરભ [તાપ આદિ] કરે તો ,, ,,
[૨૪] ગૃહસ્થોને ત્યાં ગાદી તકીયાદિ આસને બેસે તો ,, ,,
[૨૫] ,, , પલંગ, ખાટ આદિ પર ,, ,, ,,
[૨૬] મકાનની આજ્ઞા દેનારને ત્યાંથી [શય્યાન્તર] વહોરે તો ,, ,,
[૨૭] વિનાકારણે ગૃહસ્થોને ત્યાં બેસીને કથાદિ કરે તો ,, ,,
[૨૮] વિનાકારણે શરીરે પીઠી, માલિસ આદિ કરે તો ,, ,,
[૨૯] ગૃહસ્થ લોકોની વૈયાવચ્ચ [સેવા] ,, ,, ,,

[૩૦] પોતાની જાતિ, કૂળ આદિ બતાવીને આજીવિકા કરે તો અનાચાર લાગે.
[૩૧] સચિત્ત પદાર્થ (લીલોત્રી, કાચું પાણી આદિ) ભોગવે તો ,, ,,
[૩૨] શરીરમા રોગાદિ થયે ગૃહસ્થોની સહાયતા લે તો ,, ,,
[૩૩] મૂળા આદિ લીલોત્રી, [૩૪] શેરડી, [૩૫] કન્દ, [૩૬] મૂળ, [૩૭] ફળફૂલ,
[૩૮] બીજ આદિ, [૩૯] સચિત્ત મીઠું, [૪૦] સિંધાલુણ, [૪૧] સાભરલુણ,
[૪૨] ધૂડ ખારાનુ લુણ, [૪૩] સમુદ્રનુ લુણ [૪૪] કાળુ લુણ, (સચળ આદિ), ભોગવે (વાપરે–ખાય) તો અનાચાર લાગે
[૪૫] કપડાંને ધૂપ આદિથી સુગધી બનાવે તો અનાચાર લાગે
[૪૬] ભોજન કરીને વમન કરે તો અનાચાર લાગે
[૪૭] વગર કારણે રેચ (જુલ્લાબ) આદિ લે તો ,, ,,
[૪૮] ગુહ્ય સ્થાનોને ધોવે, સાફ કરે તો ,, ,,
[૪૯] આખમા આંજણ, સુરમો લગાડે તો ,, ,,
[૫૦] દાત રગાવે તો ,, ,,
[૫૧] શરીરને તેલ આદિ લગાડી સુદર બનાવે તો ,, ,,
[૫૨] શરીરની શુશ્રૂષા (શોભા) અર્થે વાળ, નખાદિ ઉતારે તો અનાચાર લાગે.

એ બાવન અનાચાર દોષ ટાળીને સાધુજી સદા નિર્મળ ચારિત્ર પાળે.

ઇતિ બાવન અનાચાર સંપૂર્ણ.

(૬૫) આહારના ૧૦૬ દોષ.

મુનિ ૧૦૬ દોષ ટાળીને ગોચરી કરે તે જુદા જુદા સૂત્રોના આધારે જાણવા આચારાગ, સૂયગડાગ તથા નિશીથ સૂત્રના આધારે ૪૨ દોષ કહે છેઃ—

(૧) આધાકર્મી=મુનિ નિમિત્તે આરભ કરી બનાવેલ.
(૨) ઉદ્દેશિક=બીજા સાધુને વાસ્તે બનેલો આધાકર્મી આહાર.
(૩) પૂતિકર્મ=નિર્વદ્ય આહારમાં આધાકર્મી અશ માત્ર મળેલો હોય તે, થતી રસોઇમા સાધુ માટે થોડું વધારે કર્યું હોય તે.
(૪) મિશ્રદોષ=કંઇક ગૃહસ્થને માટે, કંઇક સાધુ નિમિત્તે બનેલો મિશ્ર આહાર.
(૫) ઠવણાદોષ=સાધુ માટે રાખી મૂકેલ આહાર હોય તે
(૬) પાહુડિય=મ્હેમાન માટે બનેલ હોય (સાધુ નિમિત્તે મ્હેમાનોની તિથિ હેરફેર થઇ હોય તો)

(૭) પાચર=જ્યાં અંધારૂ પડતું હોય ત્યાં સાધુ નિમિ-ને બારી કરાવી દે તે.
(૮) ક્રિય=સાધુ માટે વેચાતો લાવી આપેલ હોય તે
(૯) પામિચ્ચે=સાધુ માટે ઉધારે ,, ,
(૧૦) પરિયટે=સાધુ માટે વસ્તુ બદલે આપીને લાવી આપેલ હોય તે.
(૧૧) અભિહુત=અન્ય સ્થાનથી સામે લાવીને આપે તે.
(૧૨) ભિન્ને=ઝાપો, કમાડ આદિ ઉઘાડીને આપે તે.
(૧૩) માલોહડ=મેડા (માળ) ઉપરથી મુશ્કેલીથી ઉતારી શકાય તેવો.
(૧૪) અચ્છીજે=નિર્બળ પર દબાણ કરીને સબળ અપાવે તો.
(૧૫) અણિસિટ્ઠે=ભાગીદારીની ચીજ હોય તેમાં કોઇ દેવા ઇચ્છે અને કોઇ દેવા ન ઇચ્છે તેવી વસ્તુ
(૧૬) અજઝોયર= ગૃહસ્થે સાધુ નિમિત્તે પોતાનો આહાર વધુ બનાવ્યો હોય તે
(૧૭) ધાઇદોષ=ગૃહસ્થોના બચ્ચાને રમાડીને લીધેલ હોય તે.
(૧૮) દુઇદોષ=દુતિપણું (સમાચાર લાવવા લઇ જવા) કરીને લીધેલ હોય તે.
(૧૯) નિમિત્ત= ભૂત ભવિષ્યના નિમિત્ત (જોષ) કહીને લીધેલ હોય તે
(૨૦) આજીવ= જાતિ કુળ આદિનું ગૌરવ બતાવીને ,,
(૨૧) વણીમગ્ગ=ભિખારી માફક દીનપણે માગીને ,,
(૨૨) તિગંચ્છ=ઔષધિ (દવા) આદિ બતાવીને ,,
(૨૩) કોહે=ક્રોધ કરીને, (૨૪) માણે=માન કરીને, (૨૫) માયા= કપટ કરીને,
(૨૬) લોહે= લોભ કરીને લીધેલ હોય તે.
(૨૭) પુવ્વં પચ્છં સંથુવ= પહેલાં કે પછી દાતારની સ્તુતિ કરીને લે તે.
(૨૮) વિજ્જા=ગૃહસ્થોને વિદ્યા બતાવીને લે તે.
(૨૯) મંત્ત=મંત્ર, તંત્રાદિ બતાવીને ,,
(૩૦) ચૂન્ન=એક બીજા પદાર્થો મેળવવાથી થતી વસ્તુઓ શીખવીને લે તે
(૩૧) જોગે=લેપ. વશીકરણ આદિ બતાવીને લે તે
(૩૨) મૂલકમ્મે=ગર્ભપાત આદિની દવા ,, ,,

ઉપરમાંના પ્રથમ ૧૬ દોષ 'ઉદ્ગમન' એટલે ભદ્રિક શ્રાવકો ભક્તિને નામે અજ્ઞાન સાધુઓને લગાડે છે. પછીના ૧૬ દોષ 'ઉત્પાન' છે તે મુનિઓ સ્વયં લગાડે છે.

હવે ૧૦ દોષ સાધુ અને ગૃહસ્થ બન્નેના પ્રયોગ લાગે તે બતાવાશે
(૩૩) સંકિએ=જેમાં સાધુ કે ગૃહસ્થને શુદ્ધતા (નિર્દોષતા)ની શંકા હોય તે.
(૩૪) મંકિખએ=વહોરાવનારના હાથની રેખા કે બાલ સચિત્તથી ખરડેલ હોય તે
(૩૫) નિકિખત્તે=સચિત વસ્તુ પર અચિત આહાર મૂકેલો હોય તે.

(૩૬) પહિયે=અચિત્ત વસ્તુ સચિત્તથી ઢાંકેલી હોય તે
(૩૭) મિસીયે= સચિત્ત-અચિત્ત વસ્તુ ભેગી હોય તે.
(૩૮) અપરિણિયે=પૂરો અચિત્ત આહાર ન થયો હોય તે.
(૩૯) સહારિયે=એક વાસણથી બીજા (ન વપરાવાના) વાસણમાં લઇને દે તે
(૪૦) દાયગો=અંગોપાગથી હીન હોય એવા ગૃહસ્થથી લે કે જેથી તેને હરતાં ફરતા દુઃખ થતુ હોય
(૪૧) લીત્તૂ=તત્તનુ લીંપેલ આગણુ હોય ત્યાથી લે તે.
(૪૨) છંડિયે=વ્હોરાવવા વસ્તુ નીચે પડતી, ટપકતી હોય તો

આવશ્યક સૂત્રમાં બતાવેલા ૫ દોષ :-

(૧) ગૃહસ્થોના દરવાજા, કમાડ ઉઘડાવીને લે તે.
(૨) ગૌ, કુતરા આદિ માટે ઉતારેલ રોટલી પ્રમુખ લે તે
(૩) દેવ, દેવીના નૈવેદ્ય, બલિદાન માટે બનેલી ચીજ લે તે.
(૪) વિના દેખી ચીજ-વસ્તુ લે તે
(૫) પહેલા નિરસ આહાર પૂરતો આવ્યો હોય, ફરીથી સરસ આહાર માટે નિમત્રણ થાય ત્યારે રસલોલુપતાથી સરસ આહાર લઇ લે તો

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં બતાવેલા ૨ દોષ—

(૧) અન્ય કુળમાથી ગોચરી ન કરતા પોતાના સજ્જન સબધીઓને ત્યાંથીજ ગોચરી કરે તે.
(૨) વિનાકારણુ આહાર લે નહિ અને વિના કારણુ આહાર ત્યાગે નહિ.

છ કારણે આહાર લે-	છ કારણથી આહાર છોડે-
ક્ષુધાવેદની સહન ન થાય તો	રોગાદિ થવાથી
આચાર્યાદિની વૈયાવચ્ચ હેતુથી	ઉપસર્ગ આવવાથી.
ઈર્યા શોધવા માટે	'બ્રહ્મચર્ય' ન પળાય તો.
સયમ નિર્વાહ માટે	જીવોની રક્ષા માટે.
જીવોની રક્ષા કરવા નિમિત્તે	તપશ્ચર્યા માટે.
ધર્મકથાદિ કહેવા માટે.	અનશન (સંથારો) કરવા માટે.

શ્રી દશવૈકાલિક સૂત્રમા બતાવેલા ૨૩ દોષ:—

(૧) નીચા દરવાજાના થઈ જવાતું હોય ત્યાં ગોચરી કરવાથી
(૨) અધારૂ પડતુ હોય એવે ઠેકાણે ,, ,,
(૩) ગૃહસ્થોના દ્વાર પર [ખડકી આગળ] બેઠેલ બકરા બકરી
(૪) બચ્ચાં બચ્ચી (૫) કૂતરાં (૬) વાછડા આદિને ઓળગી (ટપી)ને જાય તો.

(૭) અન્ય કોઇ પ્રાણીને ઓળંગી (ટપી)ને જાય તો.
(૮) સાધુને આવતા જાણી ગૃહસ્થે સંઘટ્ટાની (સચિત્તાદિ) ચીજો આઘી પાછી કરી ત્યાંથી ગોચરી લે તો.
(૯) દાન માટે બનાવેલ (૧૦) પુન્ય માટે બનાવેલ (૧૧) રાંકા-ભિખારી માટે બનાવેલ (૧૨) બાવા સાધુઓ માટે બનાવેલ આહાર લે તો.
(૧૩) રાજપિંડ [રાજાને જમવાનો બલિષ્ટ] આહાર લે તો.
(૧૪) શય્યાંતર પિંડ-મકાનદાતાને ત્યાંથી આહાર લે તો.
(૧૫) નિત્યપિંડ-રોજ એકજ ઘરેથી આહાર લે તો.
(૧૬) પૃથ્વ્યાદિ સચિત્ત ચીજોને લાગેલો (અડેલો) આહાર લે તો
(૧૭) ઇચ્છા પૂરનારી દાનશાળાનો આહાર લે તો.
(૧૮) તુચ્છ વસ્તુ (થોડી ખવાય, વધુ પરઠવી પડે તેવી) ગોચરીમાં લે તો
(૧૯) આહાર દેતા પહેલા સચિત પાણીથી હાથ ધોયા હોય કે વહોરાવ્યા પછી સચિત્ત પાણીથી હાથ ધોવે એવો આહાર લે તો.
(૨૦) નિષિદ્ધ કૂલ (મદ્ય-માંસાદિ અભક્ષ્ય ભોજી)નો આહાર લે તો.
(૨૧) અપ્રતિતકારી (સ્ત્રી-પુરૂષો દુરાચારી હોય તેવા કુળનો) આહાર લે તો
(૨૨) ગૃહસ્થે પોતાને ઘરે આવવાની ના કહી હોય તેવા ઘરેથી આહાર લે તો.
(૨૩) સન્નિધિ (ઠેરી) વસ્તુની ગોચરી કરે તો-મહા દોષ છે.

શ્રી આચારાંગ સૂત્રમાં બતાવેલા ૮ દોષ'-

(૧) મહેમાન માટે બનાવેલ આહાર, તેમના જમ્યા પહેલાં લે તો.
(૨) ત્રસ જીવોનુ માંસ સર્વથા નિષિદ્ધ છે તે લે તો મહાદોષ
(૩) પુન્યાર્થ ધન-ધાન્યમાંથી બનાવેલ આહાર લે તો.
(૪) જમણવાર (ઘણાં માટે ન્યાત ભોજય આદિ)માંથી આહાર લે તો
(૫) જયાં બહુ ભિખારી-ભોજનાર્થી-ભેગા થયા હોય ને ઘરમાંથી આહાર લે તો.
(૬) ભૂમિગૃહ (ભોંયરા, ઉંડા ભાંડકીયા)માંથી આહાર કાઢીને આપે તે લે તો.
(૭) ગરમ આહારને ફૂંક દઇને વહોરાવે તેવો આહાર લે તો.
(૮) વીંજણાદિથી ઠંડો કરેલો આહાર લે તો-દોષ લાગે.

શ્રી ભગવતી સૂત્રમાં બતાવેલા ૧૨ દોષ'—

(૧) સંયોગ દોષ - આવેલ આહારને મનોજ્ઞ બનાવવા બીજી ચીજો મેળવે (જેમ દૂધ મોળું છે તેમાં સાકર આદિ) તો.
(૨) દ્વેષ દોષ-નિરસ આહાર મળવાથી નફરત (ચીડ) લાવે તો.
(૩) રાગ દોષ-સરસ ,, ,, ખુશી (ગૃદ્ધિ) લાવે તો.

(૪) અધિક પ્રમાણમા (ઠાસીને) આહાર કરે તો.

(૫) **કાલાતિક્રમ દોષ**–પહેલા પહોરમાં (સવારમા) લાવેલ ૪ થા પહોરે (સાજે) આહાર કરે.

(૬) **માર્ગાતિક્રમ દોષ**–બે ગાઉથી દૂર લઇ જઇને આહાર કરે તો.

(૭) સૂર્યોદય પહેલા કે સૂર્યાસ્ત પછી આહાર કરે તો

(૮) દુષ્કાળ કે અટવીમાં દાનશાળાનો આહાર લે તો

(૯) દુષ્કાળમા ગરીબો માટે કરેલો આહાર લે તો

(૧૦) ગ્લાન–રોગી પ્રમુખ માટે ,, ,, ,,

(૧૧) અનાથો માટે બનાવેલો ,, ,,

(૧૨) ગૃહસ્થના આમંત્રણથી તેને ઘેર જઇ આહાર લે તો દોષ લાગે

શ્રી પ્રશ્ન વ્યાકરણ સૂત્રમાં બતાવેલા ૬ દોષ—

[૧] મુનિ માટે આહારનું રૂપાંતર (જેમ બુંદીના લાડવા વાળીને) કરીને દે તેવો આહાર લે તો.

[૨] મુનિ માટે આહારનો પર્યાય પલ્ટીને (જેમ દહીંનુ રાઇતું કે કેરીને) આહાર લે તો.

[૩] ગૃહસ્થોને ત્યાથી પોતાને હાથે આહાર લે તો.

[૪] મુનિને માટે ઓરડા આદિની અંદરથી લાવીને આપેલો આહાર લે તો.

[૫] મધુર મધુર (ખુશામતી) વચનો બોલીને આહારની યાચના કરે તો

શ્રી નિશીથ સૂત્રમાં બતાવેલા ૬ દોષ—

[૧] ગૃહસ્થોને ત્યાં જઇને આ વાસણમા શું છે ? એમ પૂછી પૂછીને યાચના કરે તો.

[૨] અનાથ, મજુર પાસેથી યાચીને દીનતાથી આહાર લે તો

[૩] અન્યતીર્થી (બાવા સાધુ) ની ભિક્ષામાથી યાચીને આહાર લે તો.

[૪] પાસત્થા (શિથિલાચારી) પાસેથી યાચીને ,, ,,

[૫] જૈન મુનિઓની દુર્ગંચ્છા કરનારા કૂળમાથી ,, ,,

[૬] મકાનની આજ્ઞા દેનાર (શય્યાતર) ને સાથે લઇ, તેની દલાલીથી આહાર લે તો.

શ્રી દશાશ્રુત સ્કંધ સૂત્રમાં બતાવેલા ૨ દોષ:—

[૧] બાળક માટે બનાવેલ આહાર લે તો

[૨] ગર્ભવંતી ,, ,, ,, ,,

શ્રી બૃહત્કલ્પ સૂત્રમાં બતાવેલ ૧ દોષ:—

[૧] ચાર પ્રકારનો આહાર રાત્રે વાસી રાખીને બીજે દિવસે ભોગવે તો દોષ

એવ ૪૨, ૫, ૨, ૨૩, ૮, ૧૨, ૫, ૬, ૨, ૧=૧૦૬, તેમાં ૫ માડલાના, ૧૦૧ ગોચરીના દોષ જાણવા

ઇતિ આહારના ૧૦૬ દોષ સંપૂર્ણ.

(૬૬) સાધુ સમાચારી

તથા

સાધુઓનાં દિનકૃત્ય અને રાત્રિકૃત્ય.

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના અધ્ય૦ ૨૬ માના આધારે.

સમાચારી—૧૦ પ્રકારની છે [૧] આવસ્સિય, [૨] નિસિહિયે. [૩] આપુચ્છણા. [૪] પડિપુચ્છણા. [૫] છંદણા, [૬] ઇચ્છાકાર, [૭] મિચ્છાકાર, [૮] તહકાર, [૯] અબ્ભુટ્ઠણા, અને [૧૦] ઉપસંપયા—સમાચારી તેની સમજણ—

(૧) આવસ્સિય—સાધુ આવશ્યક—જરૂરી [આહાર, નિહાર, વિહાર] કારણે ઉપાશ્રય [મકાન] થી બાહાર જાય ત્યારે 'આવસ્સિય' શબ્દ બોલીને નીકળે.

(૨) નિસિહિય—કાર્ય પુરૂ કરી-નિવર્તી-ને પાછા ઉપાશ્રય-સ્થાન-મા આવે ત્યારે 'નિસિહિ' શબ્દ બોલતા આવે

(૩) આપુચ્છણા—ગોચરી, પડિલેહણ આદિ પોતાના સર્વ કાર્ય ગુરુની આજ્ઞા લઇને કરે.

(૪) પડિપુચ્છણા—અન્ય સાધુઓના દરેક કાર્ય ગુરુની આજ્ઞા લઇને કરે

(૫) છંદણા—આહાર પાણી ગુરુની આજ્ઞા મુજબ વહેંચી આપે અને પોતાને ભાગે આવેલ આહાર પણ મોટાને આમંત્રીને પછી ખાય.

(૬) ઇચ્છાકાર—[પાત્રલેપાદિ] દરેક કાર્યમાં ગુરુની ઇચ્છા પૂછીને કરે

(૭) મિચ્છાકાર—યત્કિંચિત્ અપરાધ માટે ગુરુ સમક્ષ આત્મનિંદા કરી "મિચ્છા મિ દુક્કડ" લે.

(૮) તહકાર—ગુરૂના વચનને સદા 'તહત્ત' પ્રમાણ કહીને પ્રસન્નતાથી કાર્ય કરે

(૯) અબ્ભુટ્ઠણા— ગુરુ, રોગી, તપસ્વી આદિની અગ્લાનપણે વૈયાવચ્ચ કરે.

(૧૦) ઉપસંપયા—જીવન પર્યંત ગુરુકુળવાસ કરવો (ગુરુ આજ્ઞા મુજબ વિચરે

દિન કૃત્ય.

ચાર પહોર દિવસના અને ચાર પહોર રાત્રિના હોય છે. દિનના કે રાતના ચોથા ભાગને પ્રહર કહેવો (તેની સમજણ આગળના યંત્રથી જાણવી).

[૧] દિવસ ઊગતાં જ, પહેલા પહોરના ચોથા ભાગમાં બધા ઉપકરણોનું પડિલેહણ કરવું. [૨] ત્યારબાદ ગુરુને પૂછે કે વૈયાવચ્ચ કરૂં કે સજ્ઝાય ? ગુરુ આજ્ઞા આપે તેમ ૧ પહોર પૂરો થાય ત્યાં સુધી કરે [૩] બીજા પહોરમા ધ્યાન

[કરેલ સ્વાધ્યાયની ચિંતવના] કરે. [૪] ત્રીજા પહોરે ગોચરી કરે. પ્રાસુક આહાર લાવીને ગુરૂને બતાવી, સંવિભાગ કરી, મોટેરાને આમંત્રીને આહાર કરે [૫] ચોથા પ્રહરના ૩ ભાગ સુધી સ્વાધ્યાય કરે અને [૬] ચોથા પહોરના ચોથા ભાગમાં ઉપકરણોનું પડિલેહણ કરે તથા પરઠવાની ભૂમિ પણ પડિલેહે, ત્યારબાદ [૭] દેવસી પ્રતિક્રમણ કરે. [૭ આવશ્યક કરે]

રાત્રિ-કૃત્ય.

દેવસિ પ્રતિક્રમણ કર્યા બાદ પહેલે પહોરે અસજ્ઝાય ટાળીને સ્વાધ્યાય કરે બીજે પહોરે ધ્યાન કરે, સ્વાધ્યાયનો અર્થ ચિંતવે. ત્યારબાદ નિદ્રા આવે તો ત્રીજે પહોરે સવિધિ યત્નાપૂર્વક સંથારો સંસ્તરીને સ્વલ્પ નિદ્રા લે. એક પહોરની નિદ્રા લઇને ચોથા પહોરની શરૂઆતમાં ઊઠવું, નિદ્રાના દોષ ટાળવા, કાઉસગ્ગ કરવો, પોણા પહોર સુધી સ્વાધ્યાય [સજ્ઝાય] કરવી છેલ્લા ચોથા પહોરમાં ચોથા [અંતિમ] ભાગમાં રાઇય પ્રતિક્રમણ કરવું. પછી ગુરૂવંદન કરી પચ્ચક્ખાણ કરવા

ઇતિ સાધુ સમાચારી સંપૂર્ણ

(૬૭) સમ્યક્ પરાક્રમના ૭૩ બોલ.

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૨૯ મા અધ્યયનના આધારે

[૧] વૈરાગ્ય તે મોક્ષ પહોંચવાની અભિલાષા
[૨] વિષય ઉપર અભિલાષ રહિતપણું.
[૩] ધર્મ કરવાની શ્રદ્ધા
[૪] ગુરૂ સ્વધર્મીની સેવાભક્તિ કરવી
[૫] પાપનું આળોવવું [કહેવું].
[૬] આત્મદોષની આત્મસાક્ષીએ નિંદા કરે.
[૭] ગુરૂ સમીપે પાપની નિંદા કરે.
[૮] સામાયિક [સાવદ્ય પાપ નિવૃત્તિની મર્યાદા] કરે.
[૯] તીર્થંકરોની સ્તુતિ કરે.
[૧૦] ગુરુને વંદણા કરે
[૧૧] પાપ નિવર્તન-પ્રતિક્રમણ કરે.

[૧૨] કાઉસગ્ગ કરે. [૧૩] પ્રત્યાખ્યાન કરે. [૧૪] સંધ્યાવેળાએ પ્રતિક્રમણ કરીને નમોત્થુણં કહે, સ્તુતિ મંગળ કરે. [૧૫] સ્વાધ્યાયનો કાળ પ્રતિલેખે. [૧૬] પ્રાયશ્ચિત લે. [૧૭] ખમાવે. [૧૮] સ્વાધ્યાય કરે [૧૯] સિદ્ધાંતની વાંચણી દે. [૨૦] સૂત્ર-અર્થના પ્રશ્ન પૂછે [૨૧] વારંવાર સૂત્રજ્ઞાન ફેરવે. [૨૨] સૂત્રાર્થ ચિંતવે.

[૨૩] ધર્મ કથા કહે. [૨૪] સિદ્ધાંતની આરાધના કરે [૨૫] એકાગ્ર શુભ મનની સ્થાપના કરે. [૨૬] સત્તર ભેદે સંયમ પાળે [૨૭] બાર ભેદે તપ કરે. [૨૮] કર્મ ટાળે [૨૯] વિષયસુખ ટાળે [૩૦] અપ્રતિબંધપણું કરે. [૩૧] સ્ત્રી-પશુ-પંડગ [નપુંસક] રહિત સ્થાન ભોગવે. [૩૨] વિશેષે કરી વિષયથી નિવર્તે [૩૩] પોતાનો તથા બીજાનો લાવેલ આહાર-વસ્ત્રાદિ ભેગા કરી વહેંચી લ્યે તે સંભોગ, તેનુ પચ્ચખાણ કરે. [૩૪] ઉપકરણના પચ્ચખાણ કરે. [૩૫] સદોષ આહાર લેવાના પચ્ચખાણ કરે [૩૬] કષાયના પચ્ચ૦ [૩૭] અશુભ યોગના પચ્ચ૦ [૩૮] શરીર શુશ્રુષાના પચ્ચ૦ [૩૯] શિષ્યના પચ્ચ૦ [૪૦] આહાર પાણીના પચ્ચ૦ [૪૧] દિશારૂપ અનાદિ સ્વભાવના પચ્ચ૦ [૪૨] કપટ઼ રહિત યતિના વેશે અને આચારે પ્રવર્તે. [૪૩] ગુણવંત સાધુની સેવા કરે [૪૪] જ્ઞાનાદિ સર્વગુણ સંપન્ન હોય. [૪૫] રાગ, દ્વેષ રહિત પ્રવર્તે. [૪૬] ક્ષમા સહિત પ્રવર્તે. [૪૭] લોભરહિત પ્રવર્તે [૪૮] અહંકારરહિત પ્રવર્તે. [૪૯] સરળ [નિષ્કપટ] પણે પ્રવર્તે [૫૦] શુદ્ધ અંતઃકરણ [સત્યતા] થી પ્રવર્તે. [૫૧] કરણ સત્ય [સવિધિ ક્રિયાકાંડ કરતા] પ્રવર્તે. [૫૨] જોગ [મન, વચન, કાયા] સત્ય પ્રવર્તે. [૫૩] પાપથી મન નિવારીને મન ગુપ્તિપણે પ્રવર્તે. [૫૪] વચન ગુપ્તિપણે પ્રવર્તાવે [૫૫] કાયાને ગુપ્તિપણે પ્રવર્તાવે [૫૬] મનને સત્ય ભાવે સ્થાપવાપણે પ્રવર્તાવે. [૫૭] વચનને સ્વાધ્યાયાદિ પર સત્ય ભાવે સ્થાપવાપણે પ્રવર્તાવે. [૫૮] કાયાને સત્ય ભાવે પ્રવર્તાવે. [૫૯] શ્રુત જ્ઞાનાદિથી સહિત હોય [૬૦] સમ્યક્ત્વ સહિત હોય. [૬૧] ચારિત્ર સહિત હોય [૬૨] શ્રોત્રેન્દ્રિય-[૬૩] ચક્ષુ ઇ૦-[૬૪] ઘ્રાણ ઇ૦-[૬૫] રસ ઇ૦-[૬૬] સ્પર્શ ઇ૦-નો નિગ્રહ કરે [૬૭-૭૦] ક્રોધ, માન, માયા, લોભ જીતે, [૭૧] રાગ, દ્વેષ અને મિથ્યાત્વને જીતે. [૭૨] મન, વચન, કાયાના યોગોને રૂંધીને શૈલેષી અવસ્થા ધારણ કરી, અને [૭૩] કર્મ રહિત થઈને મોક્ષ પહોંચે

એમ આત્મા ૭૩ બોલે કરીને ક્રમશઃ મોક્ષ પહોંચવાને લાયક-ભૂત થાય.

ઇતિ સમ્યક્ પરાક્રમના ૭૩ બોલ સંપૂર્ણ.

---

(૬૮) ૧૪ રાજલોક

લોક અસંખ્યાત ક્રોડાક્રોડી યોજનના વિસ્તારમાં છે. એમાંજ પંચાસ્તિકાય ભરેલી છે. અલોકમાં આકાશ સિવાય કંઇ નથી. લોકનું પ્રમાણ બતાવવાને 'રાજ' એવી માપની સંજ્ઞા છે

એક 'રાજ' (રાજુ) એટલે ૩,૮૧,૧૨,૯૭૦ મણનો ૧ ભાર, એવા ૧૦૦૦ ભાર વજનના એક ગોળાને ઊંચેથી ફેંકે તે ૬ માસ, ૬ દિન, ૬ પ્રહર, ૬ ઘડી, ૬ પળમા જેટલો નીચે આવે, તેટલા ક્ષેત્રને ૧ રાજુ કહે છે. એવા ૧૪ રાજુ લાંબો (ઊંચો) આ લોક છે

વળી 'રાજ'ના ૪ પ્રકાર છે (૧) ઘનરાજ=લંબાઈ, પહોળાઈ, જાડાઈ એકેક રાજુ (૨) પરતરરાજ=ઘનરાજનો ચોથો ભાગ (૩) સૂચિરાજ—પરતરરાજનો ચોથો ભાગ અને (૪) ખડરાજ—સૂચિરાજનો ચોથો ભાગ.

અધોલોક ૭ રાજુ જાડપણે છે તેમા એકેક રાજુની જાડી એવી ૭ નરક છે

નામ	જાડી	પહોળી	ઘનરાજ	પરતરરાજ	સૂચિરાજ	ખડરાજ
રત્નપ્રભા	૧ રાજુ	૧ રાજુ	૧ રાજુ	૪ રાજ	૧૬ રાજ	૬૪ રાજ
શર્કર ,,	,,	૨॥ ,,	૬। ,,	૨૫ ,,	૧૦૦ ,,	૪૦૦ ,,
વાલુ ,,	,,	૪ ,,	૧૬ ,,	૬૪ ,,	૨૫૬ ,,	૧૦૨૪ ,,
પક ,,	,,	૫ ,,	૨૫ ,,	૧૦૦ ,,	૪૦૦ ,,	૧૬૦૦ ,,
ધૂમ ,,	,,	૬ ,,	૩૬ ,,	૧૪૪ ,,	૫૭૬ ,,	૨૩૦૪ ,,
તમ ,,	,,	૬॥ ,,	૪૨। ,,	૧૬૯ ,,	૬૭૬ ,,	૨૭૦૪ ,,
તમતમા,,	,,	૭ ,,	૪૯ ,,	૧૯૬ ,,	૭૮૪ ,,	૩૧૩૬ ,,

અધોલોકમા કુલ ૧૭૫॥ ઘનરાજ, ૭૦૨ પરતરરાજ, ૨૮૦૮ સૂચિરાજ, ૧૧૨૩૨ ખડરાજ હોય છે.

૧૮૦૦ યોજન જાડપણે ૧ રાજ વિસ્તારવાળો તિર્છો લોક છે. તેમા અસખ્યાત દ્વીપ સમુદ્રો (મનુષ્ય-તિર્યંચના સ્થાન), અને જ્યોતિષી દેવો છે. તિર્છો અને ઊર્ધ્વલોક મળીને ૭ રાજુ છે.

સમભૂમિથી ૧॥ રાજુ ઊચે પહેલુ-બીજું દેવલોક છે ત્યાંથી ૧ રાજુ ઊચે ત્રીજુ-ચોથુ દેવલોક છે. ત્યાથી ૦॥ રાજ ઊચે બ્રહ્મ દેવલોક છે ૦। રાજ ઊચે લાંતક દેવલોક, ત્યાથી ૦। રાજ ઊંચે સાતમુ દે૦, ૦। રાજ ઊચે આઠમું, ૦॥

રાજ ઊંચે ૯–૧૦ મું દે૦, ૦।। રાજ ઊંચે ૧૧–૧૨ દે૦, ૧ રાજ ઊંચે નવ ગ્રૈવેયક, ૧ રાજ ઊંચે ૫ અનુત્તર વિમાન આવે છે. તેનો ક્રમશઃ વધતો ઘટતો વિસ્તાર માટે યંત્ર—

સ્થાન	જાડ-પણું	વિસ્તાર	ઘનરાજ	પરતરરાજ	ચરાજ	ખંડરાજ
સમભુમિથી	૦।।	૧	૦।।	૨	૮	૩૨
ત્યાંથી	૦।।	૧।।	૧–૧/૮	૪।।	૧૮	૭૨
ત્યાંથી	૦।	૨	૧	૪	૧૬	૬૪
૧–૨ દેવલોકથી	૦।	૨।।	૧।।-૧/૧૬	૬।	૨૫	૧૦૦
ત્યાંથી	૦।।	૩	૪।।	૧૮	૭૨	૨૮૮
૩–૪ દેવલોક	૦।।	૪	૮	૩૨	૧૨૮	૫૧૨
૫ મા ,,	૦।।।	૫	૧૮।।।	૭૫	૩૦૦	૧૨૦૦
૬ ઠ્ઠા ,,	૦।	૫	૬।	૨૫	૧૦૦	૪૦૦
૭ મા ,,	૦।	૪	૪	૧૬	૬૪	૨૫૬
૮ મા ,,	૦।	૪	૪	૧૬	૬૪	૨૫૬
૯–૧૦ ,,	૦।।	૩	૪।।	૧૮	૭૨	૨૮૮
૧૧–૧૨ ,,	૦।।	૨।।	૩-૧/૮	૧૨।।	૫૦	૨૦૦
ત્યાંથી	૦।	૨।।	૧।।-૧/૧૬	૬।	૨૫	૧૦૦
૯ ગ્રૈવેયક	૦।।।	૨	૩	૧૨	૪૮	૧૯૨
ત્યાંથી	૦।।	૧।।	૧–૧/૮	૪।।	૧૮	૭૨
૫ અનુ૦ વિ.	૦।।	૧	૦।।	૨	૮	૩૨

કુલ ઊર્ધ્વલોકના ૬૩।। ઘનરાજ થયા અને આખા લોકના ૨૩૯ ઘનરાજ થયા.

ઇતિ ૧૪ રાજલોક સંપૂર્ણ.

(૬૯) નારકી.

નારકીનાં ૨૧ દ્વાર.—૧ નામ, ૨ ગોત્ર, ૩ જાડપણું, ૪ પહોળાઇ, ૫ પૃથ્વીપિંડ, ૬ કરંડ, ૭ પાથડા, ૮ આંતરા, ૯ પાથડે પાથડાનો આતરો, ૧૦ ધનોદધિ, ૧૧ ધનવાયુ, ૧૨ તનવાયુ, ૧૩ આકાશ, ૧૪ નરક, નરકનું અંતર ૧૫ નરકાવાસા ૧૬ અલોક અંતર ૧૭ વલીયા, ૧૮ ક્ષેત્રવેદના ૧૯ દેવવેદના, ૨૦ વૈક્રિય, ૨૧ અલ્પબહુત્વ દ્વાર. તેનો વિસ્તાર .—

૧. નામ દ્વાર.—૧ ધમા, ૨ વશા, ૩ શીલા, ૪ અંજના, ૫ રીઠ્ઠા, ૬ મધા, ૭ માધવતી.

૨ ગોત્ર દ્વાર—૧ રત્નપ્રભા, ૨ શર્કરાપ્રભા, ૩ વાલુપ્રભા, ૪ પંકપ્રભા ૫ ધૂમપ્રભા, ૬ તમપ્રભા, ૭ તમતમા (મહાતમ) પ્રભા

૩ જાડપણા દ્વાર— પ્રત્યેક નરક એકેક રાજુ જાડી છે,

૪ પહોળાપણા દ્વાર,—૧ લી નર્ક ૧ રાજ પહોળી, ૨ જી ૨॥ રાજ ત્રીજી ૪ રાજ, ચોથી ૫ રાજ પાચમી ૬ રાજ, છઠ્ઠી ૬॥ રાજ, અને ૭મી નર્ક ૭ રાજુ વિસ્તારે પહોળી છે, પણ નેરીયા ૧ રાજુ વિસ્તારે (ત્રસનાળ પ્રમાણ) જ છે.

૫ પૃથ્વીપિંડ દ્વાર—પ્રત્યેક નર્ક અસંખ્ય અસંખ્ય જોજનની છે પણ પૃથ્વીપિંડ ૧લી નર્કનો ૧૮૦૦૦૦ યો૦ બીજીનો ૧૩૨૦૦૦ યો૦, ત્રીજીનો ૧૨૮૦૦૦ યો૦, ચોથીનો ૧૨૦૦૦૦ યો૦, પાચમીનો ૧૧૮૦૦૦ યો૦, છઠ્ઠીનો ૧૧૬૦૦૦ યો૦, અને સાતમીનો ૧૦૮૦૦૦ યોજનનો પૃથ્વીપિંડ છે

૬. કરંડ દ્વાર—પહેલી નર્કમા ૩ કરંડ છે (૧) ખરકરંડ—૧૬ જાતના રત્નમય ૧૬ હજાર યોજનનો, ૨ આયુલબહૂલ—પાણીમય ૮૦ હજાર યોજનનો, ૩ પંકબહૂલ કર્દમમય ૮૪ હજાર યોજનનો કુલ ૧૮૦૦૦૦ યોજન છે શેષ ૬ નરકમા કરંડ નથી.

૭. પાથડા. આંતર દ્વાર—પૃથ્વી પિંડમાથી ૧૦૦૦ યોજન નીચે છોડીને બાકીની પોલારમાં આતરા અને પાથડા છે ફક્ત ૭ મી નર્કમા ૫૨૫૦૦ યો૦ ઉપર, ૫૨૫૦૦ યો૦ નીચે છોડીને ૩૦૦૦ યોજનનો ૧ પાથડો છે

પહેલી નર્કમા ૧૩ પાથડા, ૧૨ આતરા છે

બીજી નર્કમા ૧૧ પાથડા, ૧૦ આંતરા છે.

ત્રીજી „ ૯ , ૮ „

ચોથી „ ૭ પાથડા ૬ આતરા

પાચમી „ ૫ „ ૪ „

છઠ્ઠી „ ૩ „ ૨ „

પહેલી નર્કના ૧૨ આતરામાથી ૨ ઉપરના છોડીને શેષ ૧૦ આતરામાં દશ જાતના ભવનપતિ દેવ વસે છે. શેષ નર્કોમાં ભવનપતિ દેવોનો વાસ નથી દરેક પાથડો ૩૦૦૦ યોજનનો છે તેમાં ૧૦૦૦ યો૦ ઉપર, ૧૦૦૦ યો૦ નીચે છોડીને મધ્યના ૧૦૦૦ યોજનમાં નારકીને ઉપજવાની કુંભીઓ હોય છે.

૯. પાથડે પાથડાનુ અંતર—૧ લી નર્કમા ૧૧૫૮ ૧/૩ યો૦, બીજીમાં ૯૭૦૦ યો૦ ત્રીજીમા ૧૨૭૫૦ યો૦, ચોથીમાં ૧૬૧૬૬ ૨/૩ યો૦ પાચમીમાં ૨૫૨૫૦ યો૦, છઠ્ઠીમાં ૫૨૫૦૦ યોજનનું અતર [છેટું] છે સાતમીમા એકજ પાથડો છે.

૧૦ ઘનોદધિ દ્વાર-પ્રત્યેક નરક નીચે ૨૦ હજાર યો૦ નો ઘનોદધિ છે

૧૧ ઘનવાયુદ્વાર-પ્રત્યેક નરકના ઘનોદધિ નીચે અસખ્ય યો૦નો તનવાયુ છે

૧૨ તનવાયુદ્વાર-પ્રત્યેક નરકના ઘનવાયુ નીચે અસખ્ય યો૦નો તનવાયુ છે.

૧૩ આકાશ દ્વાર-પ્રત્યેક નરકના તનવાયુ નીચે અસંખ્ય યો૦નો આકાશ છે

૧૪. નરક-નરકનું-અંતર—એક બીજીને અસંખ્ય અસંખ્ય યો૦નું અતર છે

૧૫. નરકાવાસા દ્વાર—૧ લી નર્કમા ૩૦ લાખ, ૨ જીમા ૨૫ લાખ, ત્રીજીમા ૧૫ લાખ, ચોથીમા ૧૦ લાખ, પાંચમીમાં ૩ લાખ, છઠ્ઠીમાં ૯૯૯૯૫ અને સાતમી નર્કમા ૫ નરકવાસા છે. એમ ૪/૫ નરકાવાસા અસખ્યાતા યોજનના છે, તેમા અસખ્ય નેરિયા છે. ૧/૫ નરકાવાસા સંખ્યાતા યોજનના છે અને તેમા સંખ્યાતા નેરિયા છે.

ત્રણ ચપટી વગાડતા જંબુદ્વીપની ૨૧ વાર પ્રદક્ષિણા કરવાની ગતિવાળા દેવને જ૦ ૧-૨-૩ દિન, ઉ૦ ૬ માસ લાગે કેટલાકનો આવે અને કેટલાકનો ન આવે. એવા વિસ્તારવાળા અસંખ્ય યોજનના નરકાવાસા કોઇ કોઇ હોય છે.

૧૬. અલોક અંતર ૧૭ વલીયા દ્વાર—અલોક અને નારકીને અંતર છે તેમાં ઘનોદધિ ઘનવાયુ અને તનવાયુના ત્રણ વલય [સુધી આકાશ] છે.

તે નીચે મુજબ —

નરક	રત્નપ્ર૦	શર્કર પ્ર૦	વાલુ૦ પ્ર૦	પંકપ્ર૦	ધુમ૦ પ્ર૦	તમ પ્ર૦	તરતમા પ્ર૦
અલોક અંતર	૧૨ યો૦	૧૨ ૨/૩યો	૧૩ ૧/૩યો.	૧૪યો.	૧૪ ૨/૩યો	૧૫ ૧/૩ યો	૧૬ યો૦
વલય સંખ્યા	૩	૩	૩	૩	૩	૩	૩
ઘનોદધિ	૬ યો૦	૬ ૧/૩યો.	૬ ૨/૩યો.	૭યો.	૭ ૨/૩યો	૭ ૨/૩ યો૦	૮ યો૦
ઘનવાત	૪ાા ,,	૪ાાા ,,	૫	૫ા ,,	૫ાા ,,	૫ાાા ,,	૬ ,,
તનવાત	૧ાા ,,	૧ાા ૧/૧૨,	૧ાા ૨/૧૨,,	૧ાાા ,,	૧ાાા ૧/૧૨,	૧ાાા૨/૧૨ ,,	૨ ,,

૧૮ ક્ષેત્રવેદના દ્વાર–૧૦ પ્રકારની છે અનંત–ક્ષુધા, તૃષા, શીત ઉષ્ણ, દાહ, જ્વર, ડર, ચિંતા, ખુજલી અને પરાવિનતા એકથી બીજીમા, બીજીથી ત્રીજીમા એમ અનંત અનંતગણી વેદના સાતમી નર્ક સુધી છે નર્કના નામ પ્રમાણેના પદાર્થોની પણ અનંતી વેદના છે.

૧૯ દેવકૃત વેદના–૧ ૨ ૩ નરકમાં પરમાધામી દેવો પૂર્વકૃત પાપો યાદ કરાવી કરાવીને વિવિધ પ્રકારે માર–દુઃખ દે છે શેષ નારકી જીવો પરસ્પર લડીને કપાય છે

૨૦ વૈક્રિય દ્વાર-નારકી ખગભ (તીક્ષ્ણ) શસ્ત્ર જેવા રૂપ બનાવે છે અથવા વજ્રમુખ કીડારૂપ થઇને બીજા નારકીના શરીરમા પ્રવેશે છે અંદર ગયા બાદ મોટું રૂપ બનાવીને શરીરના ટુકડે ટુકડા કરે છે

૨૧ અલ્પબહુત્વ દ્વાર—સૌથી થોડા સાતમી નરકના નેરિયા, તેથી ઉપર ઉપરના અસંખ્યાતગણા નેરિયા જાણવા શેષ વિસ્તાર ૨૪ દંડકાદિ થોકડામા જાણવો

ઇતિ નારકી સંપૂર્ણ.

(૭૦) ભવનપતિ.

ભવનપતિ દેવોનાં ૨૧ દ્વાર;—૧ નામ, ૨ વાસા, ૩ રાજધાની, ૪ સભા ૫ ભવન સંખ્યા, ૬ વર્ણ, ૭ વસ્ત્ર, ૮ ચિન્હ, ૯ ઇન્દ્ર, ૧૦ સામાનિક, ૧૧ લોકપાલ, ૧૨ ત્રાયસ્ત્રિંશ, ૧૩ આત્મરક્ષક ૧૪ અનીકા, ૧૫ દેવી, ૧૬ પરિષદા ૧૭ પરિચારણા, ૧૮ વૈક્રિય૦. ૧૯ અવધિ, ૨૦ સિદ્ધ, ૨૧ ઉત્પન્ન–દ્વાર.

૧. નામ દ્વાર:—૧૦ ભેદ–૧ અસુર કુમાર. ૨ નાગ કુ૦, ૩ સુવર્ણ કુ૦, ૪ વિદ્યુત કુ૦, ૫ અગ્નિ કુ૦, ૬ દ્વીપ કુ૦, ૭ દિશા કુ૦, ૮ ઉદધિ કુ૦, ૯ વાયુ કુ૦ અને ૧૦ સ્તનિત કુમાર.

૨. વાસા દ્વાર: –૧લી નર્કમાં આવેલા ૧૨ આંતરા પૈકીના નીચેના ૧૦ આંતરામાં દશ જાતના ભ૦ દેવો છે.

૩. રાજધાની દ્વાર:—ભ૦ ની રાજધાની તિર્ચ્છા લોકના અરૂણવરદ્વીપ-સમુદ્રોમા ઉત્તર દિશામા **અમરચંચા** બલેન્દ્રની રાજધાની છે અને બીજા નવનિકાયના દેવોની પણ રાજધાનીઓ છે દક્ષિણ દિશામાં **ચમરચંચા** ચમરેન્દ્રની અને નવનિકાયના દેવોની પણ રાજધાનીઓ છે.

૪. સભા દ્વાર:—એકેક ઇન્દ્રને ૫ પાચ સભા છે. (૧) ઉત્પાત સભા (દેવ ઉપજવાના સ્થાન), (૨) અભિષેક સભા (ઇન્દ્રના રાજ્યાભિષેકનુ સ્થાન), (૩) અલંકાર સભા (દેવોને વસ્ત્રાભૂષણ-અલંકાર સજવાનુ સ્થાન). (૪) વ્યવસાય સભા (દેવ યોગ્ય-ધર્મ-નીતિનાં પુસ્તકોનું સ્થાન), અને (૫) સૌધર્મીસભા (ન્યાય-ઇન્સાફ કરવાનુ સ્થાન)

૫. ભવન સંખ્યા: –કુલ ભવન ૭,૭૨,૦૦,૦૦૦ છે. તેમાં ૪ ક્રોડ, ૬ લાખ ભવન દક્ષિણમાં અને ૩ ક્રોડ, ૬૬ લાખ ભવન ઉત્તર દિશામા છે. વિસ્તાર ય ત્રથી જાણવો

૬. વર્ણ, ૭ વસ્ત્ર. ૮ ચિન્હ અને ૯ ઇન્દ્ર દ્વાર:—ય ત્રથી વિસ્તાર જાણવો

નામ	ભવન		વર્ણ	વસ્ત્રવર્ણ	ચિન્હ	ઇન્દ્ર બબ્બે	
	ઉત્તરમા	દક્ષિણમાં				ઉત્તરના	દક્ષિણના
અસુર કુ૦	લાખ ૩૦	લાખ ૩૪	કાળો	રાતા	ચુડામણિ	બલેન્દ્ર	ચમરેન્દ્ર
							ધરણેન્દ્ર
નાગ ,,	૪૦	૪૪	ધોળો	નીલા	નાગફેણ	ભૂતેન્દ્ર	વેણુદેવ
સુવર્ણ ,,	૩૪	૩૮	સુવર્ણ	ધોળા	ગરૂડ	વેણુદાલી	હરિકંત
વિદ્યુત ,,	૩૬	૪૦	રાતો	નીલા	વજ્ર	હરિસિંહ	અગ્નિસિંહ
અગ્નિ ,	૩૬	૪૦	,,	,,	કલશ	અગ્નિ	
				,,	સિંહ	માનવ	પૂર્ણ
દ્વીપ ,,	૩૬	૪૦	,,			વિશિષ્ટ	જલકંત
દિશા ,,	૩૬	૪૦	પાંડુર	,,	અશ્વ	જલપ્રભ	અમૃત-ગતિ
ઉદધિ ,,	૩૬	૪૦	સુવર્ણ	સફેદ	ગજ	અમૃત વાહન	
પવન ,,	૯૬	૫૦	શ્યામ	પંચવર્ણી	મગર	પ્રભંજન	વેભવ
સ્તનિત ,,	૩૬	૪૦	સુવર્ણ	સફેદ	વર્ધમાન	મહાઘોષ	ઘોષ

૧૦ સામાનિક દેવ:-(ઇંદ્રના ઉમરાવ જેવા દેવો) -ચમરેંદ્રના ૬૪૦૦૦, બલેન્દ્રના ૬૦ હજાર અને શેષ ઇન્દ્રોના ૭ ૭ હજાર સામાનિક દેવો છે

૧૧. લોકપાલ દેવ :—(કોટવાલ જેવા) દરેક ઇન્દ્રોને ચાર ચાર લોકપાલ દેવો છે.

૧૨. ત્રાયસ્ત્રિંશ દેવ :—(રાજગુરુ જેવા) દરેક ઇન્દ્રોને તેત્રીશ તેત્રીશ ત્રાયસ્ત્રિંશ દેવો છે

૧૩. આત્મરક્ષક દેવ :—ચમરેન્દ્રને ૨૫૬૦૦૦ દેવ, બલેન્દ્રને ૨૪૦૦૦૦ દેવ અને શેષ ઇન્દ્રોને ૨૪-૨૪ હજાર દેવો છે,

૧૪ અનીકા દ્વાર :—હાથી, ઘોડા, રથ, મહેલ, પાયદલ, ગંધર્વ, નૃત્યકાર અવ ૭ પ્રકારની અનીકા હોય છે પ્રત્યેક અનીકાની દેવસંખ્યા ચમરેન્દ્રને ૮૧૨૮૦૦૦, બલેન્દ્રને ૭૬૨૦૦૦ અને ૧૮ ઇન્દ્રને ૩૫૫૬૦૦૦ દેવો હોય છે

૧૫ દેવી દ્વાર —ચમરેન્દ્રની તથા બલેન્દ્રની ૫-૫ અગ્રમહિષી (પટરાણી) છે પ્રત્યેક પટરાણીને આઠ હજાર દેવીઓનો પરિવાર છે. એકેક દેવી આઠ હજાર વૈક્રિય કરે એટલે ૩૨ ક્રોડ વૈક્રિય રૂપો થાય. શેષ ૧૮ ઇંદ્રોની ૭ ૭ અગ્રમહિષી, એકેકને ૭ ૭ હજાર દેવીનો પરિવાર અને બધી ૭ ૭ હજાર વૈક્રિય કરે એમ ૨૧ ક્રોડ ૬૦ લાખ વૈક્રિય રૂપ થાય

૧૬ પરિષદા દ્વાર-પરિષદા (સભા) ત્રણ પ્રકારની છે.

૧ આભ્યંતર સભા:-સલાહયોગ્ય વડેરાની સભા, જે માનપૂર્વક બોલાવ્યેથી આવે,

૨ મધ્યમ સભા:-સામાન્ય વિચારવાળા દેવોની સભા, જે બોલાવ્યેથી આવે વિનામોકલે જાય,

૩ બાહ્ય સભા:-જેને હુકમ દઇ શકાય એવા દેવોની સભા, જે વિના બોલાવ્યે આવે ને જાય

ઇન્દ્રો	આભ્યંતર સભા		મધ્ય સભા		બાહ્ય સભા	
	દેવ સંખ્યા	સ્થિતિ	દેવસંખ્યા	સ્થિતિ	દેવસંખ્યા	સ્થિતિ
ચમરેન્દ્ર	૨૪૦૦૦	૨॥ પલ્ય	૨૮૦૦૦	૨ પલ્ય	૩૨૦૦૦	૧॥ પલ્ય
બલેન્દ્ર	૨૦ ૦૦	૩॥ ,,	૨૪૦૦૦	૩ ,,	૨૮૦૦૦	૨॥ ,,
દક્ષિણના ૯ ઇંદ્ર	૬૦૦૦૦	૧ ,,	૭૦૦૦૦	૦॥ ,	૮૦૦૦૦	૦॥ ,,
ઉત્તરના ૯ ઇંદ્ર	૫૦૦૦૦	૦॥ ,, અધિક	૬૦૦૦૦	૦॥ ,, અધિક	૭૦૦૦૦	૦॥ ,, ન્યૂન

ઇન્દ્ર	અભ્યંતર સભા		મધ્ય સભા		બાહ્ય સભા	
	દેવસંખ્યા	સ્થિતિ	દેવસંખ્યા	સ્થિતિ	દેવસંખ્યા	સ્થિતિ
ચમરેન્દ્ર	૩૫૦	૧ાા પલ્ય	૩૦૦	૧ પલ્ય	૨૫૦	૧ પલ્ય
બલેન્દ્ર	૪૫૦	૨ાા ,,	૪૦૦	૨ ,,	૩૫૦	૧ાા ,,
દક્ષિણના ૯ ઇંદ્ર	૧૭૫	૦ાા ,, ન્યૂન	૧૫૦	૦ા ,, અધિક	૧૨૫	૦ા ,,
ઉત્તરના, ૯ ઇંદ્ર	૨૨૫	૦ાા પલ્ય	૨૦૦	૦ાા પલ્ય ન્યુન	૧૭૫	૦ા ,, અધિક

૧૭ પરિચારણા દ્વાર:-(મૈથુન) પાચ પ્રકારે:-મન, રૂપ, શબ્દ, સ્પર્શ, અને કાય પરિચારણા (મનુષ્યવત્ દેવી સાથે ભોગ)

વૈક્રિય દ્વાર:-વૈક્રિયરૂપ કરે તો-

ચમરેન્દ્ર, દેવ-દેવીથી આખો જંબુદ્વીપ ભરે, અસખ્ય દ્વીપ ભરવાની શકિત છે, પણ ભરે નહિ

બલેન્દ્ર દેવ-દેવીથી સાધિક જંબુદ્વીપ ભરે, અસંખ્ય દ્વીપ ભરવાની શકિત છે, પણ ભરે નહિ

શેષ ૧૮ ઇંદ્રો દેવ-દેવીથી આખો જંબુદ્વીપ ભરે, સંખ્યાતા દ્વીપ ભરવાની શકિત છે, પણ ભરે નહિ.

લોકપાલ દેવીની શકિત સખ્યાત દ્વીપ ભરવાની બાકી સૌના સામાનિક, ત્રાયસ્ત્રિંશ દેવ-દેવી અને લોકપાલ દેવની વૈક્રિય શકિત પોતાના ઇન્દ્રવત. વૈક્રિયનો કાળ ૧૫ દિવસનો જાણવો.

૧૯ અવધિ દ્વાર:-અસુરકુમાર દેવો જ૦ ૨૫ યો૦, ઉ૦ ઊર્ધ્વ સૌધર્મ દેવલોક, નીચે ત્રીજી નર્ક, તિર્છા અસંખ્ય દ્વીપસમુદ્ર સુધી જાણે દેખે. શેષ ૯ જાતના ભ૦ દેવો જ૦ ૨૫ યો૦, ઉ૦ ઊંચે જ્યોતિષીનું તળું. નીચે પહેલી નર્ક, તિર્છા સંખ્યાતા દ્વીપસમુદ્રો સુધી જાણે-દેખે.

૨૦ સિદ્ધ દ્વાર:-ભવનપતિમાંથી નીકળેલા દેવો મનુષ્ય થઇ ૧ સમયમાં ૧૦ જીવ મોક્ષ જઇ શકે. ભ૦ દેવીઓ નીકળીને ૫ જીવ મોક્ષ જઇ શકે

૨૧ ઉત્પન્નદ્વાર:-સર્વ પ્રાણુ, ભૂત, જીવ, સત્વ, ભવનપતિ દેવ દેવીપણે અનત વાર ઊપજ્યા, પણ સત્ય જ્ઞાન વિના ગરજ સરી નહિ શેષ વિસ્તાર લઘુદંડક આદિ થોકડાથી જાણવો.

ઇતિ ભવનપતિ સપૂર્ણ.

(૭૧) વાણુવ્યંતર

વાણુવ્યતરનાં ૨૧ દ્વાર:–૧ નામ, ૨ વાસા, ૩ નગર, ૪ રાજધાની, ૫ સભા, ૬ વર્ણ, ૭ વસ્ત્ર, ૮ ચિન્હ, ૯ ઇન્દ્ર, ૧૦ સામાનિક, ૧૧ આત્મરક્ષક, ૧૨ પરિષદા, ૧૩ દેવી, ૧૪ અનીકા ૧૫ વૈક્રિય, ૧૬ અવાધ, ૧૭ પરિચારણા, ૧૮ સુખ, ૧૯ સિદ્ધ ૨૦ ભવ અને ૨૧ ઉત્પન્નદ્વાર.

૧ નામ દ્વાર:--૧૬ વ્યતર–૧ પિશાચ, ૨ ભૂત, ૩ જક્ષ, ૪ રાક્ષસ ૫ કિન્નર, કિપુરુષ, ૭ મહોરગ, ૮ ગધર્વ, ૯ આણુપન્ની, ૧૦ પાણુપન્ની, ૧૧ ઇસીવાય, ૧૨ ભૂયવાય, ૧૩ કદીય, ૧૪ મહાકદીય, ૧૫ કોહુંડ અને ૧૬ પયગદેવ

૨ વાસાદ્વાર:—રત્નપ્રભા નર્કનો ઉપલો ૧ હજાર યોજનો જે પિંડ છે, તેમા ૧૦૦ યો૦ ઉપર, ૧૦૦ યો૦ નીચે છોડીને ૮૦૦ યો૦માં ૮ જાતિના વ્યતર દેવો રહે છે. અને ઉપરના ૧૦૦ યો૦ પિડમા ૧૦ યો૦ ઉપર, ૧૦ યો૦ નીચે છોડીને ૮૦ યો૦મા ૯ થી ૧૬ જાતિના વાણુવ્યતર દેવો રહે છે (એક માન્યતા એમ કહે છે કે ૮૦૦ યો૦માં વ્યતર દેવો અને ૮૦ યો૦ માં ૧૦ જમ્ભકા દેવો વસે છે

૩ નગર દ્વાર:—ઉપરના વાસામા વાણુવ્યતર દેવોના અસંખ્યાતા નગર છે તે સંખ્યાતા સખ્યાતા યોજનના વિસ્તારવાળા અને રત્નમય છે

૪ રાજધાની દ્વાર:--ભવનપતિથી થોડા વિસ્તારવાળી પ્રાય: ૧૨ હજાર યોજનની તિર્છા લોકના દ્વીપસમુદ્રોમા રત્નમય રાજધાની છે

૫ સભા દ્વાર:--એકેક ઇન્દ્રને ૫–૫ સભાઓ છે, ભવનપતિ વત્

૬ વર્ણ દ્વાર:—યક્ષ, પિશાચ, મહોરગ, ગધર્વનો શ્યામવર્ણ, કિન્નરનો નીલો, રાક્ષસ અને કિંપુરુષનો ધોળો, ભૂતનો કાળો વર્ણ: એ વાણુમિત્ર દેવો માફક બાકીના ૮ વ્યતર દેવોનાં શરીર વર્ણ જાણુવા

૭ વસ્ત્ર દ્વાર:—પિશાચ, ભૂત, રાક્ષસને નીલાં વસ્ત્ર, યક્ષ કિન્નર-કિંપુરુષને પીળા વસ્ત્ર, મહોરગ-ગંધર્વના શ્યામ વસ્ત્ર, એમ શેષ વ્યંતરોના વસ્ત્ર.

૮ ચિહ્ન અને ૯ ઇન્દ્ર દ્વાર:—દરેક વાણવ્યંતરની જાતના બબ્બે ઇન્દ્ર છે.

વ્યં૰ દેવ	દક્ષિણ ઇન્દ્ર	ઉત્તર ઇન્દ્ર	ધ્યાન પર ચિન્હ
પિશાચ	કાલેન્દ્ર	મહાકાલેન્દ્ર	કદમ્બ વૃક્ષ
ભૂત	સુરૂપેન્દ્ર	પ્રતિરૂપેન્દ્ર	સુલક્ષ વૃક્ષ
યક્ષ	પૂર્ણેન્દ્ર	મણિભદ્ર	વડ વૃક્ષ
રાક્ષસ	ભીમ	મહાભીમ	ખટંક ઉપકર
કિન્નર	કિન્નર	કિંપુરુષ	અશોક વૃક્ષ
કિંપુરુષ	સાપુરુષ	મહાપુરુષ	ચંપક ,,
મહોરગ	અતિકાય	મહાકાય	નાગ ,,
ગંધર્વ	ગીતરતિ	ગીતયશ	તુંબરૂ ,,
આણપન્ની	સનિહિ	સામાની	કદંબ ,,
પાણપન્ની	ધાઇ	વિધાઇ	સુલસ ,,
ઇસીવાય	ઋષિ	ઋષિપાલ	વડ ,,
ભૂયવાય	ઇશ્વર	મહેશ્વર	ખટંક ઉપકર
કંદિય	સુવિચ્છ	વિશાળ	અશોક વૃક્ષ
મહાકંદિય	હાસ્ય	હાસ્યરતિ	ચમ્પક ,,
કોહંડ	શ્વેત	મહાશ્વેત	નાગ ,,
પતંગદેવ	પતંગ	પતંગપતિ	તુંબરૂ ,,

૧૦ સામાનિક દ્વાર:--બધા ઇન્દ્રોને ચાર ચાર હજાર સામાનિક દેવો છે.

૧૧ આત્મ રક્ષક દ્વાર:--બધા ઇન્દ્રોને સોળ સોળ હજાર આત્મરક્ષક દેવો છે.

૧૨ પરિષદા દ્વાર:--ભવનપતિના જેવીજ ત્રણ પ્રકારની સભાઓ છે.

આભ્યંતર	દેવ સંખ્યા	સ્થિતિ	દેવી સંખ્યા	સ્થિતિ
આભ્યંતર	૮૦૦૦	૦ાા પલ્ય	૧૦૦	૦ા પલ્યઝાઝેરી
મધ્યમ-	૧૦૦૦૦	૦ાા ,,	૧૦૦	૦ા પલ્ય
બાહ્ય	૧૨૦૦૦	ન્યુન ૦ા પલ્યઝાઝેરી	૧૦૦	૦ા ,, ન્યુન

૧૩ દેવી દ્વાર:--પ્રત્યેક ઇન્દ્રને ચચ્ચાર દેવી, એક એક હજારના પરિવાર સહિત બધી દેવીઓ હજાર હજાર વૈક્રિય રૂપ કરી શકે છે.

૧૪ અનીકા દ્વાર:--હાથી, ઘોડા આદિ ૭ પ્રકારની પ્રત્યેકમા ૫૦૮૦૦૦ દેવ હોય.

૧૫ વૈક્રિય દ્વાર:--જંબુદ્રીપ ભરીને રૂપો બનાવે, સંખ્યાત દ્રીપ ભરવાની શકિત છે.

૧૬ અવધિ દ્વાર—જ. ૨૫ યો૦, ઉ૦ ઊંચે જ્યોતિષીનુ તળુ, નીચે પહેલી નર્ક અને તિર્છા સંખ્યાતા દ્રીપ સમુદ્રો જાણે-દેખે.

૧૭ પરિચારણા દ્વાર:--(મૈથુન) ૫ પ્રકારે ભવનપતિવત્

૧૮ સુખ દ્વાર:—અબાધિત માનુષી સુખોથી અનંતગણા સુખ છે.

૧૯ સિદ્ધ દ્વાર:—વા૦ દેવોમાથી નીકળીને ૧ સમયમાં સિઝે ૧૦ અને દેવીમાથી ૫ સિઝે

૨૦ ભવ દ્વાર:—સંસાર ભ્રમણ કરે તો ૧-૨-૩ જાવ અનંત ભવ કરે.

૨૧ ઉત્પન્ન દ્વાર:—સર્વે જીવો અનંતી વાર વાણુવ્યંતરમાં ઉત્પન્ન થઇ આવ્યા, પણ એ પૌદ્ગલિક સુખથી સિદ્ધિ થઇ નહિ

ઇતિ વાણુવ્યંતર સંપૂર્ણ.

(૭૨) જ્યોતિષી દેવ.

જ્યોતિષી દેવ ૨૫ દ્વીપમાં ચર (ફરનાર) છે અને ૨ા દ્વીપ બહાર સ્થિર છે. તે પાકી ઇટના સંસ્થાને છે. સૂર્ય-સૂર્યને અને ચંદ્ર-ચંદ્રને એકેક લાખ યોજનનું અંતર છે. ચર જ્યો૦થી સ્થિર જ્યો૦ અડધી ક્રાંતિવાળા છે. ચંદ્ર સાથે અભિચ નક્ષત્ર અને સૂર્ય સાથે પુષ્ય નક્ષત્રનો સદા યોગ છે. માનુષોત્તર પર્વતથી આગળ, અને અલોકથી ૧૧૧૧ યો૦ આ બાજુ, તેની વચ્ચે સ્થિર જ્યો૦ દેવ૦ વિમાનો છે. પરિવાર ચર જ્યો૦ની માફક જાણવો.

જ્યો૦ના ૩૧ દ્વાર—૧ નામ, ૨ વાસા, ૩ રાજધાની ૪ સભા, ૫ વર્ણ ૬ વસ્ત્ર, ૭ ચિન્હ, ૮ વિમાન પહોળાઇ, ૯ વિમાન જાડાઇ, ૧૦ વિમાનવાહક ૧૧ માંડલા, ૧૨ ગતિ, ૧૩ તાપક્ષેત્ર, ૧૪ અંતર, ૧૫ સંખ્યા, ૧૬ પરિવાર, ૧૭ ઇન્દ્ર, ૧૮ સામાનિક, ૧૯ આત્મરક્ષક, ૨૦ પરિષદા, ૨૧ અનિકા, ૨૨ દેવી, ૨૩ ગતિ, ૨૪ ઋદ્ધિ, ૨૫ વૈક્રિય, ૨૬ અવધિ ૨૭ પરિચારણા, ૨૮ સિદ્ધ, ૨૯ ભવ, ૩૦ અલ્પબહુત્વ ૩૧ ઉત્પન્ન દ્વાર.

નામ દ્વાર:—૧ ચંદ્ર, ૨ સૂર્ય, ૩ ગ્રહ, ૪ નક્ષત્ર, અને ૫ તારા.

વાસા દ્વાર:—તિર્છા લોકમા સમપૃથ્વીથી ૭૯૦ યો૦ ઉંચે ૧૧૦ યો૦ અને ૪૫ લાખ યો૦ના વિસ્તારમા જ્યો૦ દેવોના વિમાન છે જેમકે:-૭૯૦ યો૦ ઊંચે તારાના વિમાન૦ ત્યાથી ૧૦ યો૦ ઉંચે સૂર્યના, ત્યાથી ૮૦ યો૦ ઉંચે ચંદ્રનાં, ત્યાથી ૪ યો૦ ઊંચે નક્ષત્રનાં, ત્યાંથી ૪ યો૦ ઊંચે બુધનાં, ત્યાંથી ૩ યો૦ શુક્રના, ત્યાંથી ૩ યો૦ બૃહસ્પતિનાં, ૩ યો૦ મંગળના અને ત્યાથી ૩ યો૦ ઉંચે શનિશ્ચરના વિમાન છે સર્વસ્થાને તારાનાં વિમાનો ૧૧૦ યોજનમાં છે.

૩ રાજધાની—તિર્છા લોકમા અસંખ્યાત રાજધાનીઓ છે.

૪ સભા દ્વાર—જ્યોતિષીના ઇન્દ્રોને પણ ૫-૫ સભા છે ભવનપતિવત્

૫ વર્ણ દ્વાર—તારાના શરીર પંચવર્ણા. શેષ ૪ દેવોનો સુવર્ણ જેવો

૬ વસ્ત્ર દ્વાર—સર્વવર્ણના સુંદર, કોમળ વસ્ત્રો બધા દેવોનાં છે.

૭ ચિન્હ દ્વાર—ચંદ્ર પર ચંદ્ર માંડલ, સૂર્ય પર સૂર્ય માંડલ એમ સર્વ દેવોના મુગટ ઉપર પોતપોતાનાં ચિન્હો છે

૮ વિમાન પહોળાઇ, ૯ જાડાઇ દ્વાર—એક યોજનના ૬૧ ભાગ કરીએ તેમના ૫૬ ભાગ (૫૬/૬૧ યો૦) ચંદ્ર વિમાની પહોળાઇ, ૪૮ ભાગ

સૂર્ય વિ૦ની, બે ગાઉ ગ્રહ વિ૦ની, ૧ ગાઉ નક્ષત્ર વિ૦ની અને ાા ગાઉ તારા વિમાનની પહોળાઇ છે. જાડાઇ એથી અડધી અડધી જાણવી સર્વ સ્ફટિક રત્નમય છે

૧૦ વિમાન વાહક—જ્યોતિષી-વિમાનો આકાશને આધારે રહી શકે છે, પણ માલિકના બહુમાન માટે જે દેવો વિમાન ઉપાડીને ફરે છે, તેની સંખ્યા—ચન્દ્ર, સૂર્યના વિમાનને ૧૬-૧૬ હજાર દેવો. ગ્રહના વિ૦ ને ૮-૮ હજાર દેવો, નક્ષત્ર વિ૦ને ૪-૪ હજાર અને તારાના વિ૦ને ૨-૨ હજાર દેવો વાહક છે. તેઓ મગ્ખે ભાગે ચારે દિશામા મુખ રાખી પૂર્વમા સિંહના રૂપે, પશ્ચિમમાં વૃષભ રૂપે ઉત્તરમા અશ્વરૂપે અને દક્ષિણમાં હાથી રૂપે દેવો રહે છે

૧૧. માંડલા દ્વાર.--ચંદ્ર, સૂર્ય આદિને ફરવાનો—દક્ષિણાયનથી ઉત્તરાયન જવાના માર્ગને માડલા કહે છે. માડલાનુ ક્ષેત્ર ૫૧૦ યો૦નું છે. તેમા ૩૩૦ યો૦ લવણ સમુદ્રમા અને ૧૮૦ યો૦ જબુદ્વીપમા છે ચદ્રના ૧૫ માડલા છે. તેમાના ૧૦ લવણમા, ૫ જબુદ્વીપમાં છે. સૂર્યના ૧૮૪ માડલામાથી ૧૧૯ લવણમા અને ૬૫ જંબુદ્વીપમા છે. ગ્રહના ૮ માંડલામાથી ૬ લવણમા અને ૨ જંબુદ્વીપમાં છે જબુદ્વીપના જ્યોતિષીના જે માડલા છે તે નિષિધ અને નીલવત પર્વત ઉપર છે ચદ્રના માડલાનું અતર ૩૫ ૩૦/૬૧ યો૦નું છે. સૂર્યના માડલા માડલાનુ અંતર બબ્બે યોજનનુ છે.

૧૨ ગતિ દ્વાર.--સૂર્યની ગતિ કર્કસક્રાતે (અષાડી પૂનમે) ૧ મુહૂર્તમા ૫૨૫૧, ૨૯/૬૧ ક્ષેત્ર તથા મકર સક્રાતે (પોષ પૂનમે) ૧ મુહૂર્તમાં ૫૩૦૫ ૧/૬૧ ક્ષેત્ર છે ચદ્રની ગતિ કર્ક સક્રાને ૧ મુ૦ માં ૫૦૭૩૭૫૪/૧૩૭૨૫ અને મકર સંક્રાતે ૫૧૨૫, ૬૯૯૦/૧૩૭૨૫

૧૩ તાપક્ષેત્ર.--કર્કસંક્રાતે તાપક્ષેત્ર ૯૭૫૨૬ ૨૯/૬૧ અને ઊગતો સૂર્ય ૪૭૨૬૩, ૨૦/૬૧, યોજન દૂરથી દૃષ્ટિગોચર થાય છે મકર સક્રાતે તાપક્ષેત્ર ૬૩૬૬૩ ૧૬/૬૧, ઊગતો સૂર્ય ૩૧૮૩૧, ૩૮ાા/૬૧ યો૦ દૂરથી દૃષ્ટિગોચર થાય છે.

૧૪ અન્તર દ્વાર.—અન્તર બે પ્રકારે પડે ૧ વ્યાઘાત—કોઇ પદાર્થ વચ્ચે આવી જવાથી, અને ૨ નિર્વ્યાઘાત—આડા આવ્યા વિના. વ્યાઘાત અપેક્ષા જ૦ ૨૬૬ યો૦નુ અંતર કારણ-નિષિધ, નીલવંત પર્વતનુ શિખર ૨૫૦ યો૦ છે અને ત્યાથી ૮-૮ યોજન દૂર જ્યો૦ ચાલે છે એટલે ૨૫૦+૮+૮=૨૬૬. ઉ૦ ૧૨૨૪૨ યોજન કારણ—મેરૂ શિખર ૧૦ હજાર યો૦નુ છે અને તેનાથી ૧૧૨૧ યો૦ દૂર જ્યો૦ વિમાનો ફરે છે એટલે ૧૦૦૦૦+૧૧૨૧+૧૧૨૧=૧૨૨૪૨ યો૦નું અંતર છે અલોક અને જ્યો૦ દેવોનું અંતર ૧૧૧૧ યો૦નુ મંડલાપેક્ષા અંતર મેરૂ

પર્વતથી ૪૪૮૮૦ યો૦ અંદરના મંડળનુ અને ૪૫૩૩૦ યો૦ બહારના મંડળનું અંતર છે. ચંદ્ર ચંદ્રના મંડળને ૩૫,૩૦૪/૬૧૭ યો૦નું, અને સૂર્ય સૂર્યના મંડળને બે યો૦નું અંતર છે. નિર્ગાઘાત અપેક્ષા જ૦ ૫૦૦ ધનુષ્યનું, અને ઉ૦ ૨ ગાઉનું અંતર છે.

૧૫ સંખ્યા દ્વાર—જંબુદ્વીપમા ૨ ચંદ્ર, ૨ સૂર્ય છે. લવણ સમુદ્રમા ૪ ચંદ્ર, ૪ સૂર્ય છે ધાતકી ખંડમાં ૧૨ ચદ્ર ૧૨ સૂર્ય છે. કાળોદધિ સમુદ્રમાં, ૪૨ ચંદ્ર ૪૨ સૂર્ય છે. પુષ્કરાર્ધ દ્વીપમા ૭૨ ચંદ્ર ૭૨ સૂર્ય છે એમ મનુષ્યક્ષેત્રમા ૧૩૨ ચંદ્ર ૧૩૨ સૂર્ય છે આગળ પણ એજ હિસાબે એટલે પહેલા દ્વીપ કે સમુદ્રમા જેટલા ચંદ્ર કે સૂર્ય હોય તેને ત્રણે ગુણીને પાછલી સંખ્યા ઉમેરવી

દૃષ્ટાંત:—કાળોદધિ સમુદ્રના ચદ્ર, સૂર્ય જાણવા માટે તેથી પહેલા ધાતકી ખંડમા ૧૨ ચદ્ર ૧૨ સૂર્ય તેને ૧૨×૩=૩૬ મા પાછલી સખ્યા (લવણ સમુદ્રના ૪ અને જંબુદ્વીપના ૨ એમ ૪+૨=૬) ઉમેરતા ૪૨ થયા

૧૬ પરિવાર દ્વાર:—એકેક ચંદ્ર અને એકેક સૂર્યને ૨૮ નક્ષત્ર, ૮૮ ગ્રહ અને ૬૬૯૭૫ ક્રોડા ક્રોડ તારાનો પરિવાર છે

૧૭ ઈન્દ્ર દ્વાર:—અસખ્ય ચંદ્ર, સૂર્ય છે. તે બધા ઇન્દ્રો છે, પરંતુ ક્ષેત્ર અપેક્ષા ૧ ચંદ્ર ઇન્દ્ર અને ૧ સૂર્ય ઇન્દ્ર છે.

૧૮ સામાનિક દ્વાર:—એકેક ઇન્દ્રને ૪–૪ હજાર સામાનિક દેવો છે.

૧૯ આત્મરક્ષક દ્વાર:—એકેક ઇન્દ્રને ૧૬–૧૬ હજાર આત્મરક્ષક દેવો છે.

૨૦ પરિષદા:—ત્રણ ગણ છે અભ્યતર સભામા ૮૦૦૦ દેવ, મધ્યમ સભામા ૧૦ હજાર અને બાહ્ય સભામા ૧૨ હજાર દેવો છે દેવીઓ ત્રણેય સભાની ૧૦૦-૧૦૦-૧૦૦ છે એમ દરેક ઇંદ્રની સભાઓ.

૨૧ અનિકા:—એકેક ઇન્દ્રને ૭–૭ અનીકા છે. પ્રત્યેક અનીકાના ૫ લાખ ૮૦ હજાર દેવતા છે. સાત અનીકા ભવનપતિવત્.

૨૨ દેવી દ્વાર: —એકેક ઇન્દ્રની ૪–૪ અગ્રમહિષી છે એકેક પટરાણીને ચચ્ચાર હજાર દેવીઓનો પરિવાર, એકેક દેવી ૪–૪ હજાર વૈક્રિય રૂપ કરે એટલે ૪×૪૦૦૦=૧૬૦૦૦×૪૦૦૦=૬૪૦૦૦૦૦૦ દેવીરૂપ એકેક ઇન્દ્રને છે.

૨૩ ગતિ દ્વાર:—સર્વથી મંદ ગતિ ચંદ્રની, તેથી સૂર્યની શીઘ્ર, તેથી ગ્રહની શીઘ્ર તેથી નક્ષત્રની શીઘ્ર અને તેથી તારાની શીઘ્ર ગતિ છે.

૨૪ ઋદ્ધિ દ્વાર:—સર્વથી થોડી ઋદ્ધિ તારાની તેથી ઉત્તરોત્તર મહાઋદ્ધિ.

૨૫ વૈક્રિય દ્વાર:—વૈક્રિય રૂપથી સંપૂર્ણ જંબુદ્વીપ ભર્યો છે. સખ્યાતા જંબુદ્વીપ ભરવાની શક્તિ ચંદ્ર, સૂર્ય, સામાનિક અને દેવીઓમાં પણ છે.

૨૬ અવધિ—તિર્છા જ૦ ઉ૦ સખ્યાત દ્વીપ સમુદ્ર, ઊંચે પોતાની ધ્વજા પતાકા સુધી અને નીચે પહેલી નર્ક સુધી જાણે દેખે.

૨૭ પરિચારણા—પાચેય પ્રકારે (મનુષ્યવત) ભોગ કરે

૨૮ સિદ્ધ—જ્યો૦ દેવથી નીકળીને ૧ સમયે ૧૦ જીવ અને જ્યો૦ દેવીથી નીકળીને ૧ સમયે ૨૦ જીવ મોક્ષ જઈ શકે.

૨૯ ભવ દ્વાર—ભવ કરે તો જ૦ ૧-૨-૩ ઉ૦ અનતભવકરે.

૩૦ અલ્પ બહુત્વ—સૌથી થોડા ચદ્ર-સુર્ય, તેથા નક્ષત્ર, તેથી ગ્રહ અને તારા દેવો સખ્યાત-સખ્યાત ગણા.

૩૧ ઉત્પન્ન દ્વાર—જ્યોતિષી દેવપણે આ જીવ અનંત અનંત વાર ઊપજ્યો પણ વીતરાગ આજ્ઞા આરાધ્યા વિના આત્મિક સુખ પામ્યો નહિ.

ઇતિ શ્રીજ્યોતિષી દેવ વિસ્તાર સંપૂર્ણ.

(૭૩) વૈમાનિક દેવ

વિમાનવાસી દેવોનાં ૨૭ દ્વાર:—૧ નામ, ૨ વાસા, ૩ સસ્થાન, ૪ આધાર, ૫ પૃથ્વીપિંડ, ૬ વિમાન ઊંચાઇ, ૭ વિમાન સખ્યા, ૮ વિમાન વર્ણ, વિમાન વિસ્તાર, ૧૦ ઇંદ્ર નામ, ૧૧ ઇન્દ્ર વિમાન, ૧૨ ચિન્હ, ૧૩ સામાનિક, ૧૪ લોકપાલ, ૧૫ ત્રાયસ્ત્રિંશક, ૧૬ આત્મરક્ષક, ૧૭ અનીકા, ૧૮ પરિષદા, ૧૯ દેવી, ૨૦ વૈક્રિય, ૨૧ અવધિ, ૨૨ પરિચારણા, ૨૩ પુન્ય, ૨૪ સિદ્ધ, ૨૫ ભાવ, ૨૬ ઉત્પન્ન, અને ૨૭ અલ્પબહુત્વ દ્વાર.

૧ નામ દ્વાર—૧૨ દેવલોક (સૌધર્મ, ઇશાન, સનત્કુમાર. મહેન્દ્ર, બ્રહ્મ, લાંતક, મહાશુક્ર, સહસ્રાર, આણુન, પ્રાણત, આરણ, અચ્યુત), ૯ ગ્રીવેક (ભદ્દે સુભદ્દે, સુજાણે, સુમાણસે, સુદર્શને, પ્રિયદંસણે, આમોહે, સુપ્રતિબુદ્ધે અને યશોધરે), ૫ અનુત્તર વિમાન (વિજય, વિજવત, જયત, અપરાજિત અને સર્વાર્થસિદ્ધ), પાંચમા દેવલોકમા ત્રીજા પરતરમા નવ લોકાંતિક દેવો છે અને ૩ કિલ્વિષી મળી કુલ ૩૮ જાતના વૈમાનિક દેવો છે.

૨ વાસા દ્વાર—જ્યોતિષી દેવોથી અસખ્ય ક્રોડા ક્રોડી યો૦ ઊંચે વૈમાનિક દેવોનો નિવાસ છે. રાજધાનીઓ અને ૫-૫ સભાઓ પોતાના દેવલોકમા જ છે. શક્રેન્દ્ર, ઈશાનેન્દ્રના મહેલો, તેમના લોકપાલ અને દેવીઓની રાજધાનીઓ તિર્છા લોકમા પણ છે

૩ સંઠાણ દ્વાર—૧, ૨, ૩, ૪, અને ૯, ૧૦ ૧૧, ૧૨, એ ૮ દેવલોક અર્ધ ચદ્રકારે છે ૫ ૬ ૭, ૮ દેવલોક અને ૯ ગ્રીવેક પૂર્ણ ચંદ્રાકાર છે. ચાર અનુત્તર વિમાન ત્રિકોણ ચારે તરફ છે અને વચ્ચે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન ગોળ ચંદ્રકાર છે.

૪ આધાર દ્વાર—વિમાન અને પૃથ્વીપિંડ રત્નમય છે. ૧–૨ દેવ૦ ઘનોદધિના આધારે છે ૩૦–૪–૫ દેવ૦ ઘનવાયુને આધારે છે. ૬–૭–૮ દેવ૦ ઘનોદધિ, ઘનવાયુને આધારે છે. શેષ વિમાનો આકાશને આધારે છે,

૫. પૃથ્વીપિંડ ૬ વિમાન ઊંચાઇ, ૭ વિમાન અને પરતર ૮ વર્ણ દ્વાર:—

વિમાન	પૃથ્વીપિંડ	વિ ઊંચાઇ	વિ૦ સખ્યા	પરતર	વર્ણ
૧	૨૭૦૦ યો૦	૫૦૦ યો૦	૩૨ લાખ	૧૩	૫ વર્ણ
૨	૨૭૦૦ ,,	૫૦૦ યો૦	૨૮ ,,	૧૩	૫ ,,
૩	૨૬૦૦ ,,	૬૦૦ ,	૧૨ ,,	૧૨	૪ ,,
૪	૨૬૦૦ ,,	૬૦૦ ,,	૮ ,,	૧૨	૪ ,,
૫	૨૫૦૦ ,,	૭૦૦ ,	૪ ,,	૬	૩ ,,
૬	૨૫૦૦ ,,	૭૦૦ ,,	૫૦ હજાર	૫	૩ ,,
૭	૨૪૦૦ ,,	૮૦૦ ,,	૪૦ ,,	૪	૨ ,,
૮	૨૪૦૦ ,,	૮૦૦ ,,	૬ ,,	૪	૨ ,,
૯	૨૩૦૦ ,,	૯૦૦ ,,	૪૦૦ (૯–૧૦)	૪	૧ ,,
૧૦	૨૩૦૦ ,,	૯૦૦ ,,		૪	૧ ,,
૧૧	૨૩૦૦ ,,	૯૦૦ ,,	૩૦૦ (૧૧–૧૨)	૪	૧ ,,
૧૨	૨૩૦૦ ,,	૯૦૦ ,,		૪	૧ ,,
૯ ગ્રી૦	૨૨૦૦ ,,	૧૦૦૦ ,,	૩૧૮	૯	૧ ,,
૫ અનુ	૨૧૦૦ ,,	૧૧૦૦ ,,	૫	૧	૧ ,,

૯ વિમાન વિસ્તાર—કેટલાક વિમાનનો વિસ્તાર (ચારભાગનો) અસં૦ યોજનનો અને કેટલાક (એકભાગના) સંખ્યાત યોજનના વિસ્તાર॥ છે. પણ સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન ૧ લાખ યો૦ વિસ્તારે છે.

૧૦ ઇન્દ્ર દ્વાર—૧૨ દેવલોકના ૧૦ ઇન્દ્રો છે. આગળ બધા અહમેન્દ્ર છે.

૧૧ વિમાન દ્વાર—તીર્થંકરોના કલ્યાણક વખતે મૃત્યુલોકમાં ૬૦ દેવો જે વિમાનોમા બેસીને આવે છે તેના નામ-પાલક, પુષ્પ, સુમાણસ, શ્રીવત્સ નંદીવર્તન, કામગમનામ, પ્રિયગમ, મણોગમ, વિમલ, સર્વતોભદ્ર.

૧૨ ચિન્હ, ૧૩ સામાનિક, ૧૪ લોકપાલ, ૧૫ ત્રાયસ્ત્રિંશ ૧૬ આત્મરક્ષક.

ઇન્દ્ર	ચિન્હ	સામાનિક	લોકપાલ	ત્રાયસ્ત્રિંશ	આત્મરક્ષક
શક્રેન્દ્ર	મૃગ	૮૪૦૦૦	૪	૩૩	૩૩૬૦૦૦
ઇશાનેન્દ્ર	મહિષ	૮૦ ,,	૪	૩૩	૩૨૦૦૦૦
સનત્કુમારેન્દ્ર	સુવર	૭૨ ,,	૪	૩૩	૨૮૮૦૦૦
મહેન્દ્ર	સિંહ	૭૦ ,,	૪	૩૩	૨૮૦૦૦૦
બ્રહ્મેન્દ્ર	બકરો	૬૦ ,,	૪	૩૩	૨૪૦૦૦૦
લાતકેન્દ્ર	દેડકો	૫૦ ,,	૪	૩૩	૨૦૦૦૦૦
મહાશુક્રેન્દ્ર	અશ્વ	૪૦ ,,	૪	૩૩	૧૬૦૦૦૦
સહસ્રેન્દ્ર	હસ્તિ	૩૦ ,,	૪	૩૩	૧૨૦૦૦૦
પ્રાણતેન્દ્ર	સર્પ	૨૦ ,,	૪	૩૩	૮૦૦૦૦
અચ્યુતેન્દ્ર	ગરુડ	૧૦ ,,	૪	૩૩	૪૦૦૦૦

૧૭ અનીકા દ્વાર—દરેક ઇન્દ્રની અનીકા ૭-૭ પ્રકારની છે. પ્રત્યેક અનીકામા દેવતા તે તે ઇન્દ્રોના સામાનિકથી ૧૨૭ ગણા દેવો છે.

૧૮ પરિષદા દ્વાર દરેક ઇન્દ્રને ત્રણ ત્રણ પ્રકારના પરિષદો છે.

ઇન્દ્ર	અભ્યંતર	મધ્યમ દેવ	બાહ્ય ૫૦ દેવ	દેવીઓ
૧	૧૨ હજાર	૧૪ હજાર	૧૬ હજાર	શક્રેંદ્ર
૨	૧૦ ,,	૧૨ ,,	૧૪ ,,	૭૦૦
૩	૮ ,,	૧૦ ,,	૧૨ ,,	૬૦૦
૪	૬ ,,	૮ ,,	૧૦ ,,	૫૦૦
૫	૪ ,,	૬ ,,	૮ ,,	ઇશાનેન્દ્ર
૬	૨ ,,	૪ ,,	૬ ,,	૯૦૦
૭	૧ ,,	૨ ,,	૪ ,,	૮૦૦
૮	૫૦૦	૧ ,,	૨ ,,	૭૦૦
૯	૨૫૦	૫૦૦	૧ ,,	શેષ ૮ ઇન્દ્રોને
૧૦	૧૨૫	૨૫૦	૫૦૦	દેવીઓ નથી

૧૯. દેવી દ્વાર—શક્રેન્દ્રને આઠ અગ્રમહિષી દેવી છે એકેક દેવીનો ૧૬-૧૬ હજાર દેવીઓનો પરિવાર છે પ્રત્યેક દેવી ૧૬-૧૬ હજાર વૈક્રેય કરે. એમજ ઇશાનેન્દ્રની પણ ૮×૧૬૦૦૦=૧૨૮૦૦૦×૧૬૦૦૦=૨૦૪૮૦૦૦,૦૦૦ જાણવી. શેષમાં દેવીઓ ન ઊપજે, માત્ર પહેલા, બીજા દેવલોકમાં રહે અને આઠમા દેવલોક સુધી જાય ખરી

૨૦ વૈક્રિય દ્વાર—શક્રેન્દ્ર વૈક્રિયના દેવ-દેવીથી ૨ જમ્બુદ્વીપ ભરી દે, ઇશાનેન્દ્ર બે જંબુ ઝઝેરા, સનત્કુ૦ ૪ જમ્બુ૦, મહેન્દ્ર ૪ જમ્બુ ઝાઝેરા બ્રહ્મેન્દ્ર ૮ જમ્બુ૦, લાન્તકેન્દ્ર ૮ જંબુ૦ ઝાઝેરી મહાશુક્ર ૧૬ જંબુ, સહસ્રેન્દ્ર ૧૬ જમ્બુ૦ ઝાઝેરી, પ્રાણતેન્દ્ર ૩૨ જંબુ૦, અચ્યુતેન્દ્ર ૩૨ જંબુ૦ ઝાઝેરી ભરે (ત્રેકપાલ સામાનિક, દેવીઓ વગેરે પણ પોતાના [illegible]) આપણા જંબુદ્વીપ ભરવા જેટલી શક્તિ છે પણ એટલા વૈક્રિય ન કરે,

૨૧. અવધિ દ્વાર—બધા ઇન્દ્રો જ૦ આગળનો અસખ્યાતમો ભાગ અવધિથી જાણે દેખે. ઉ૦ ઊંચે પોતાના વિમાનની ધ્વજા – પતાકા સુધી, તિર્છો અસખ્ય દ્વીપ-સમુદ્ર સુધી જાણે દેખે અને નીચે ૧-૨ દેવલોકવાળા પહેલી નર્ક સુધી, ૩-૪ દેવ૦ બીજી નર્ક સુધી, ૫-૬ દેવ૦ ત્રીજી નર્ક સુધી, ૭-૮ દેવ૦ ચોથી નર્ક સુધી, ૯ થી ૧૨ દેવ૦ પાચમી નર્ક સુધી, ૯ ગ્રૈવેયક છઠ્ઠી નર્ક સુધી, ૪ અનુત્તર વિમાન ૭ મી નર્ક સુધી અને સર્વાર્થસિદ્ધવાળા ત્રસનાળી સંપૂર્ણ (પાતાળ કળશ) જાણે દેખે

૨૨ પરિચારણા દ્વાર—૧-૨ દેવ૦ મા પાંચ (મન, શબ્દ રૂપ, સ્પર્શ અને કાય) પરિચારણા, ૩-૪ દેવ૦મા સ્પર્શ પરિ૦, ૫-૬ દેવ૦મા રૂપ પરિ૦, ૭-૮ દેવ૦ મા શબ્દ પરિ૦, ૯ થી ૧૨ દેવ૦ માં મન પરિ૦, આગળ નથી

૨૩. પુન્ય દ્વાર—જેટલાં પુન્ય વ્યતર દેવ ૧૦૦ વર્ષમા ક્ષય કરે છે, તેટલા પુન્ય, નાગાદિ ૯ દેવો ૨૦૦ વર્ષમા અસુર૦ ૩૦૦ વર્ષમા ગ્રહ-નક્ષત્ર-તારા ૪૦૦ વર્ષમાં, ચદ્ર, સૂર્ય ૫૦૦ વર્ષમાં, સૌધર્મ, ઇશાન ૧૦૦૦ વર્ષમા, ૩-૪ દેવ૦ ૨૦૦૦ વર્ષમા ૫-૬ દેવ૦ ૩૦૦૦ વર્ષમા ૭-૮ દેવ૦ ૪૦૦૦ વર્ષમા, ૯ થી ૧૨ દેવ૦ ૫૦૦૦ વર્ષમા, ૧ લી ત્રિક ૧ લાખ વર્ષમા, બીજી ત્રિક ૨ લાખ વર્ષમા, ત્રીજી ત્રિક ૩ લાખ વર્ષમા, ૪ અનુ૦ વિ૦ ૪ લાખ વર્ષમાં અને સર્વાર્થસિદ્ધના દેવતા ૫ લાખ વર્ષમા એટલા પુન્ય ક્ષય કરે

૨૪. સિદ્ધ દ્વાર—વૈમાનિક દેવમાંથી નીકળેના મનુષ્યમા આવીને એક સમયમાં ૧૦૮ સિદ્ધ થઇ શકે, દેવીમાથી ૨૦ સિદ્ધ થઈ શકે.

૨૫ ભવ દ્વાર—વૈમાનિક દેવ થયા બાદ ભવ કરે તો જ ૧-૨-૩ સખ્યાત, અસંખ્યાત, યાવત્ અનતા ભવ પણ કરે

૨૬ ઉત્પન્ન દ્વાર—૯ ગ્રીવેક સુધીના વૈમાનિક દેવપણે અનંતી વાર આ જીવ ઊપજ્યો. ૪ અનુ૦ વિ૦ માં ગયા બાદ સંખ્યાત (૨-૪) ભવમા અને સર્વાર્થસિદ્ધથી ૧ ભવમા મોક્ષે જાય

૨૭. અલ્પબહુત્વ દ્વાર—સૌથી થોડા ૫ અનુ૦ વિમાનના દેવ, તેથી ઊતરતા ઉતરતા ૯ મા દેવલોક સુધી સંખ્યાતગણા, ૯ માથી ઊતરતા બીજા દેવ૦ સુધી અસખ્યાતગણા. દેવ, તેથી બીજા દેવ૦ની દેવી સખ્યાતગણી, તેથી પહેલા દેવ૦ ના દેવ સ૦ ગણા અને તેથી પહેલા દેવલોકની દેવીઓ સંખ્યાતગણી.

ઇતિ વૈમાનિક દેવાધિકાર સંપૂર્ણ.

૨૧. **અવધિ દ્વાર**—બધા ઇન્દ્રો જ૦ આંગળનો અસંખ્યાતમો ભાગ અવધિથી જાણે દેખે. ઉ૦ ઊંચે પોતાના વિમાનની ધ્વજા – પતાકા સુધી, તિર્છા અસંખ્ય દ્વીપસમુદ્ર સુધી જાણે દેખે અને નીચે ૧-૨ દેવલોકવાળા પહેલી નર્ક સુધી, ૩-૪ દેવ૦ બીજી નર્ક સુધી, ૫-૬ દેવ૦ ત્રીજી નર્ક સુધી, ૭-૮ દેવ૦ ચોથી નર્ક સુધી, ૯ થી ૧૨ દેવ૦ પાચમી નર્ક સુધી, ૯ ગ્રૈવેયક છઠ્ઠી નર્ક સુધી, ૮ અનુત્તર વિમાન ૭ મી નર્ક સુધી અને સર્વાર્થસિદ્ધવાળા ત્રસનાળી સંપૂર્ણ (પાતાળ કળશ) જાણે દેખે

૨૨. **પરિચારણા દ્વાર**—૧-૨ દેવ૦ મા પાંચ (મન, શબ્દ રૂપ, સ્પર્શ અને કાય) પરિચારણા, ૩-૪ દેવ૦મા સ્પર્શ પરિ૦, ૫-૬ દેવ૦મા રૂપ પરિ૦, ૭-૮ દેવ૦ મા શબ્દ પરિ૦, ૯ થી ૧૨ દેવ૦ માં મન પરિ૦, આગળ નથી.

૨૩. **પુન્ય દ્વાર**—જેટલાં પુન્ય વ્યતર દેવ ૧૦૦ વર્ષમા ક્ષય કરે છે, તેટલા પુન્ય, નાગાદિ ૯ દેવો ૨૦૦ વર્ષમાં. અસુર૦ ૩૦૦ વર્ષમાં. ગ્રહ-નક્ષત્ર-તારા ૪૦૦ વર્ષમાં, ચદ્ર, સૂર્ય ૫૦૦ વર્ષમાં, સૌધર્મ, ઇશાન ૧૦૦૦ વર્ષમાં, ૩-૪ દેવ૦ ૨૦૦૦ વર્ષમાં ૫-૬ દે- [illegible]માન કાળ [illegible]
વર્ષમા, ૯ થી ૧૨ દેવ૦ ૫૦૦૦ નય—એક અંશ પણ કમ ન હોય એને વસ્તુ માન.
ત્રિક ૨ લાખ વર્ષમા, ત્રીજ[illegible]શેષ, વર્તમાનકાળ અને ભાવનિક્ષેપાનેજ માને
વર્ષમાં અને સર્વાર્થસિ[illegible]
[illegible]ીજ એકાત 'ક્ષ ગ્રહણ કરે' તે નયાભાસ (મિથ્યાત્વી) કહેવાય છે.
૨૪. સિ[illegible]આંધળાએ ૧ હાથીના અનુક્રમે દતૂશળ, સુઢ કાન, પેટ, પગ, પુછડુ,
એક સમયમાં [illegible]સ્થળ પકડીને કહેવા લાગ્યા કે હાથી સાબેલા જેવો, હડૂમાન જેવો,
[illegible]જેવો, કાઠી જેવો, થાભલા જેવો, ચામર જેવો કે ઘડા જેવો છે તો
સખ્યા[illegible]ટા તો બધ ને એકાતવાદી સમજી મિથ્યા માનશે પણ બધી નયો મેળવવાથી
[illegible]ય સ્વરૂપ થાય છે અને તેજ સમદષ્ટિ કહેવાય.

આ[illegible] ૨ **નિક્ષેપ ચાર**—એકેક વસ્તુના જેમ અનત નય હોઇ શકે, તેમ નિક્ષેપ પણ અનત હોઇ શકે પણ અહી મુખ્ય ચાર નિક્ષેપા વર્ણવ્યા છે, નિક્ષેપા=સામાન્ય રૂપ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન છે વસ્તુ તત્વગ્રહણમા અતિ આવશ્યક છે. તેના ચાર ભેદ.—

(૧) **નામ નિક્ષેપ**—જીવ કે અજીવનુ અર્થ શૂન્ય, યથાર્થ કે અયથાર્થ નામ રાખવુ તે

(૨) **સ્થાપના નિક્ષેપ**—જીવ કે અજીવની સદશ (સદ્ભાવ) કે અસદશ (અસદ્ભાવ) સ્થાપના (આકૃતિ, કે આંક) કરવી તે સ્થાપના નિક્ષેપ

(૩) **દ્રવ્ય નિક્ષેપ**—ભૂત અને ભવિષ્યકાળની દશાને વર્તમાનમાં ભાવશૂન્ય છતાં કહેવી-માવી જેમ યુવરાજને કે પદભ્રષ્ટ રાજાને રાજા માનવો, કોઇના

કલેવર (મડદાં) ને એના નામે જાણવું

(૪) **ભાવ નિક્ષેપ**—સંપૂર્ણ ગુણયુકત વસ્તુને જ વસ્તુરૂપે માનવી.

દૃષ્ટાંત—મહાવીર નામ તે **નામ નિક્ષેપ.** તે ગમે તેનુ નામ રાખ્યું હોય, મહાવીર લખ્યુ હોય, ચિત્ર કર્યું હોય, મૂર્તિ હોય કે કોઇ ચીજ મૂકીને એને મહાવીર તરીકે કહીએ તે મહાવીરનો **સ્થાપના નિક્ષેપ** કેવળજ્ઞાન થયા પહેલાના સંસારી જીવને કે નિર્વાણ પામ્યા બાદના શરીરને મહાવીર માનવા તે મહાવીરનો **દ્રવ્ય નિક્ષેપ** અને મહાવીર પોતે કેવળજ્ઞાન, દર્શન સહિત બિરાજતા હોય તેમનેજ મહાવીર કહેવા તે **ભાવ નિક્ષેપ** માનવો એ રીતે જીવ, અજીવ આદિ સર્વ પદાર્થોનુ ચાર નિક્ષેપા ઉતારી જ્ઞાન થઈ શકે.

૩ દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય દ્વાર--ધર્માસ્તિકાય આદિ જેમ છ દ્રવ્ય છે. ચલન સહાય આદિ સ્વભાવ આદિ તે દરેકના જુદા ગુણ છે. અને દ્રવ્યોમા ઉત્પાદ, વ્યય, ધ્રુવ આદિ પરિવર્તન થવુ તે **પર્યાયો** છે

દૃષ્ટાંત--જીવ તે દ્રવ્ય જ્ઞાન-દર્શન આદિ ગુણ મનુષ્ય, તિર્યંચ દેવ, સાધુ આદિ દશા તે **પર્યાય** સમજવી.

૪ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ દ્વાર--**દ્રવ્ય** તે જીવ, અજીવ, આદિ; **ક્ષેત્ર** તે આકાશ પ્રદેશ, **કાળ** તે સમય, ઘડી, યાવત કાળચક્ર, **ભાવ** વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ આદિ જીવ, અજીવ, બધા ઉપર દ્રવ્ય ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ ઉતારી શકાય.

૫. દ્રવ્ય-ભાવ દ્વાર--ભાવને પ્રકટ કરવામાં સહાયક તે દ્રવ્ય છે. જેમ દ્રવ્યથી જીવ અમર શાશ્વત છે. ભાવથી અસાશ્વત છે દ્રવ્યથી લોક શાશ્વત છે ભાવથી અશાશ્વતો છે એટલે કે દ્રવ્ય તે મૂળ વસ્તુ છે. સદૈવ-શાશ્વતી છે. ભાવ તે વસ્તુની પર્યાય છે,—અશાશ્વતી છે.

જેમ ભમરો [illegible] કોતરે છે તેમાં 'ક' જેવો આકાર બની ગયો તે દ્રવ્ય 'ક' અને કોઇ [illegible] 'ક' [illegible] વ 'ક' જાણવો.

૬. કાર[illegible] [illegible] ગટ કરનાર, પહોંચાડનાર તે કારણ [illegible] વો તે કાર્ય છે. તો ગાડી કુંભ[illegible] [illegible] રણ સુખ[illegible]

[illegible] વ[illegible] દાર

બળવા[illegible] નિક્ષ[illegible]

કર્મ છે[illegible] ચી

બીએ અ[illegible]

ચૂલે છે [illegible]

૮ **ઉપાદાન-નિમિત્ત**-ઉપાદાન તે મૂળ કારણ જે સ્વયંકાર્યરૂપ પરિણમે જેમ ઘડાનું ઉપાદાન કારણ માટી અને નિમિત્ત તે સહકારી કારણો. જેમાં ઘડો બનાવવામા કુંભાર, પાવડો, ચાકડો વગેરે શુદ્ધ નિમિત્ત કારણ હોય તો ઉપાદાનને સાધક થાય અને અશુદ્ધ નિમિત્ત હોય તો ઉપાદાનને બાધક પણ થાય

૯ **ચાર પ્રમાણ**—પ્રત્યક્ષ, આગમ અનુમાન અને ઉપમા પ્રમાણ **પ્રત્યક્ષ**ના ૨ ભેદ-૧ ઇંદ્રિય પ્રત્યક્ષ (પાચ ઇદ્રિયોથી થતુ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન) અને ૨ નોઇન્દ્રિય પ્રત્યક્ષ (ઇદ્રિયોની સહાય વિના માત્ર આત્મશુદ્ધતાથી પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન થાય તે.) તેના ૨ ભેદ ૧ દેશથી તે અવધિ, મન,પર્યવ જ્ઞાન, અને ૨ સર્વથી તે કેવળજ્ઞાન

આગમ પ્રમાણ—શાસ્ત્રવચન, આગમોની હકીકતોને પ્રમાણ માનવી.

અનુમાન પ્રમાણ—જે વસ્તુ અનુમાનથી જણાય તે તેના ૫ ભેદ.

૧ કારણથી-જેમ ઘડાનું કારણ માટી છે, માટીનુ કારણ ઘડો નથી.

૨ ગુણથી-જેમ પુષ્પમા સુગધ, સુવર્ણમા કોમળતા, જીવમા જ્ઞાન.

૩ આસરણ-જેમ ધુમાડાથી અગ્નિ, વીજળીથી વાદળાં આદિ જાણવું તે

૪ **આવયવેણં**-જેમ દતૂશળથી હાથી, ચુડીઓથી બૈરી, શાસન રૂચિથી સમકિતી જણાય

૫ **દિટ્ઠિસામન્ન**-સામાન્યથી વિશેષને જાણે. જેમ ૧ રૂપીઆને જોઇ ઘણાને જાણે. ૧ માણસને જોવાથી આખા દેશના માણસોને જાણે

ભલા, બૂરા ચિન્હ જોઇને ત્રણેય કાળના જ્ઞાનની કલ્પના અનુમાનથી થઇ શકે છે.

ઉપમા પ્રમાણ—ઉપમા આપવી, સરખામણીથી જ્ઞાન કરવુ તેના ૪ ભેદ. (૧) યથાર્થ વસ્તુને યથાર્થ ઉપમા, (૨) યથાર્થ વસ્તુને અયથાર્થ ઉપમા, (૩) અયથાર્થ વસ્તુને યથાર્થ ઉપમા, અને (૪) અયથાર્થ વસ્તુને અયથાર્થ ઉપમા.

૧૦ **સામાન્ય-વિશેષ**—સામાન્યથી વિશેષ બળવાન્ છે. સમુદાય રૂપ જાણવુ તે **સામાન્ય** વિવિધ ભેદાનુભેદથી જાણવુ તે **વિશેષ**

જેમ દ્રવ્ય સામાન્ય, જીવ, અજીવ, એ વિશેષ.
જીવ દ્રવ્ય સામાન્ય, સસારી, સિદ્ધ વિશેષ ઇત્યાદિ.

૧૧ **ગુણ-ગુણી**—પદાર્થમા ખાસ વસ્તુ (સ્વભાવ) છે તે ગુણ છે. અને એ ગુણ જેમા છે તે વસ્તુ (ગુણધારક) ને ગુણી કહે છે જેમ જ્ઞાન તે ગુણ અને જીવ ગુણી સુગંધ ગુણ, પુષ્પ ગુણી; ગુણ અને ગુણી અભેદ (અભિન્ન) રૂપે રહે છે.

કલેવર (મડદા) ને એના નામે જાણવુ.

(૪) **ભાવ નિક્ષેપ**—સંપૂર્ણ ગુણયુકત વસ્તુને જ વસ્તુરૂપે માનવી.

દષ્ટાંત— મહાવીર નામ તે **નામ નિક્ષેપ.** તે ગમે તેનુ નામ રાખ્યુ હોય, મહાવીર લખ્યું હોય, ચિત્ર કર્યુ હોય, મૂર્તિ હોય કે કોઇ ચીજ મૂકીને એને મહાવીર તરીકે કહીએ તે મહાવીરનો **સ્થાપના નિક્ષેપ** કેવળ જ્ઞાન થયા પહેલાંના સંસારી જીવને કે નિર્વાણ પામ્યા બાદના શરીરને મહાવીર માનવા તે મહાવીરનો **દ્રવ્ય નિક્ષેપ** અને મહાવીર પોતે કેવળજ્ઞાન, દર્શન સહિત બિરાજતા હોય તેમનેજ મહાવીર કહેતા તે **ભાવ નિક્ષેપ** માનવો એ રીતે જીવ, અજીવ આદિ સર્વ પદાર્થોનુ ચાર નિક્ષેપા ઉતારી જ્ઞાન થઈ શકે.

૩ દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય દ્વાર--ધર્માસ્તિકાય આદિ જેમ છ દ્રવ્ય છે ચલન સહાય આદિ સ્વભાવ આદિ તે દરેકના જુદા ગુણ છે. અને દ્રવ્યોમાં ઉત્પાદ, વ્યય, ધ્રુવ આદિ પરિવર્તન થવુ તે **પર્યાયો** છે

દષ્ટાંત--જીવ તે દ્રવ્ય જ્ઞાન-દર્શન આદિ ગુણ મનુષ્ય, તિર્યંચ દેવ, સાધુ આદિ દશા તે **પર્યાય** સમજવી.

૪ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ દ્વાર--**દ્રવ્ય** તે જીવ, અજીવ, આદિ; **ક્ષેત્ર** તે આકાશ પ્રદેશ, **કાળ** તે સમય, ઘડી, જાવ કાળચક્ર, **ભાવ** વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ આદિ જીવ, અજીવ, બધા ઉપર દ્રવ્ય ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ ઉતારી શકાય.

૫ દ્રવ્ય-ભાવ દ્વાર--ભાવને પ્રકટ કરવામાં સહાયક તે દ્રવ્ય છે. જેમ દ્રવ્યથી જીવ અમર શાશ્વત છે ભાવથી અસાશ્વત છે દ્રવ્યથી લોક શાશ્વત છે. ભાવથી અશાશ્વતો છે એટલે કે દ્રવ્ય તે મૂળ વસ્તુ છે. સદેવ-શાશ્વતી છે ભાવ તે વસ્તુની પર્યાય છે,—અશાશ્વતી છે.

જેમ ભમરો લાકડુ કોતરે છે તેમા 'ક' જેવો આકાર બની ગયો તે દ્રવ્ય 'ક' અને કોઇ પંડિતે સમજીને 'ક' લખ્યો તે ભાવ 'ક' જાણવો.

૬. કારણ-કાર્ય દ્વાર—કાર્ય (સાધ્ય)ને પ્રગટ કરનાર, પહોચાડનાર તે કારણ છે. કારણ વિના કાર્ય ન થાય. જેમ ઘડો બનાવવો તે કાર્ય છે. તો માટી કુંભાર, ચાકડો આદિ કારણ અવશ્ય જોઇએ માટે કારણ મુખ્ય છે.

૭. નિશ્ચય વ્યવહાર—નિશ્ચયને પ્રકટ કરનાર તે વ્યવહાર છે વ્યવહાર બળવાન છે. વ્યવહારથીજ નિશ્ચયને પહોંચી શકાય છે, જેમ નિશ્ચયમાં કર્મના કર્તા કર્મ છે. વ્યવહારથી જીવ કર્મોના કર્તા મનાય છે. જેમ નિશ્ચયથી આપણે ચાલીએ છીએ અને વ્યવહારથી કહીએ કે ગામ આવ્યું; પાણી ચુવે તેને કહીએ કે નાળ ચૂવે છે ઇત્યાદિ.

૮ **ઉપાદાન-નિમિત્ત**-ઉપાદાન તે મૂળ કારણ જે સ્વયં કાર્યરૂપ પરિણમે જેમ ઘડાનું ઉપાદાન કારણ માટી અને નિમિત્ત તે સહકારી કારણો. જેમાં ઘડો બનાવવામા કુંભાર, પાવડો, ચાકડો વગેરે. શુદ્ધ નિમિત્ત કારણ હોય તો ઉપાદાનને સાધક થાય અને અશુદ્ધ નિમિત્ત હોય તો ઉપાદાનને બાધક પણ થાય.

૯ **ચાર પ્રમાણ**—પ્રત્યક્ષ, આગમ અનુમાન અને ઉપમા પ્રમાણ. **પ્રત્યક્ષ**ના ૨ ભેદ-૧ ઇંદ્રિય પ્રત્યક્ષ (પાચ ઇદ્રિયોથી થતું પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન) અને ૨ નોઇન્દ્રિય પ્રત્યક્ષ (ઇદ્રિયોની સહાય વિના માત્ર આત્મશુદ્ધતાથી પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન થાય તે.) તેના ૨ ભેદ ૧ દેશથી તે અવધિ, મન,પર્યવ જ્ઞાન, અને ૨ સર્વથી તે કેવળજ્ઞાન

આગમ પ્રમાણ—શાસ્ત્રવચન, આગમોની હકીકતોને પ્રમાણ માનવી.

અનુમાન પ્રમાણ—જે વસ્તુ અનુમાનથી જણાય તે તેના ૫ ભેદ

૧. કારણથી-જેમ ઘડાનું કારણ માટી છે, માટીનુ કારણ ઘડો નથી.

૨ ગુણથી-જેમ પુષ્પમા સુગધ, સુવર્ણમા કોમળતા, જીવમાં જ્ઞાન.

૩ આસરણ-જેમ ધુમાડાથી અગ્નિ, વીજળીથી વાદળાં આદિ જાણવું તે.

૪ **આવયવેણં**-જેમ દતૂશળથી હાથી, ચુડીઓથી બૈરી, શાસન રૂચિથી સમકિતી જણાય

૫ દિટ્ઠિસામન્ન-સામાન્યથી વિશેષને જાણે. જેમ ૧ રૂપીઆને જોઇ ઘણાને જાણે. ૧ માણસને જોવાથી આખા દેશના માણસોને જાણે

ભલા, બૂરા ચિન્હ જોઇને ત્રણેય કાળના જ્ઞાનની કલ્પના અનુમાનથી થઇ શકે છે.

ઉપમા પ્રમાણ—ઉપમા આપવી, સરખામણીથી જ્ઞાન કરવુ તેના ૪ ભેદ. (૧) યથાર્થ વસ્તુને યથાર્થ ઉપમા, (૨) યથાર્થ વસ્તુને અયથાર્થ ઉપમા, (૩) અયથાર્થ વસ્તુને યથાર્થ ઉપમા, અને (૪) અયથાર્થ વસ્તુને અયથાર્થ ઉપમા.

૧૦ સામાન્ય-વિશેષ—સામાન્યથી વિશેષ બળવાન્ છે. સમુદાય રૂપ જાણવુ તે **સામાન્ય** વિવિધ ભેદાનુભેદથી જાણવુ તે **વિશેષ**

જેમ દ્રવ્ય સામાન્ય, જીવ, અજીવ, એ વિશેષ.
જીવ દ્રવ્ય સામાન્ય, સસારી, સિદ્ધ વિશેષ ઇત્યાદિ.

૧૧ **ગુણ-ગુણી**—પદાર્થમા ખાસ વસ્તુ (સ્વભાવ) છે તે ગુણ છે. અને એ ગુણ જેમાં છે તે વસ્તુ (ગુણધારક) ને ગુણી કહે છે જેમ જ્ઞાન તે ગુણ અને જીવ ગુણી સુગધ ગુણ, પુષ્પ ગુણી; ગુણ અને ગુણી અભેદ (અભિન્ન) રૂપે રહે છે.

૧૨ જ્ઞેય-જ્ઞાન-જ્ઞાની—જાણવાયોગ્ય (જ્ઞાનના વિષયભૂત) સર્વ દ્રવ્યો જ્ઞેય છે, દ્રવ્યોનું જાણપણુ તે **જ્ઞાન** છે, અને પદાર્થોને જાણનાર તે **જ્ઞાની** છે જેમ ધ્યેય, ધ્યાન, ધ્યાની વગેરે

૧૩ ઉપ્પન્ને વા, વિગમે વા, ધ્રુવે વા-ઉપજવુ, નાશ થવું અને નિશ્ચળ રૂપે રહેવું. જેમ જન્મવુ, મરવુ અને જીવપણે કાયમ (અમર) રહેવુ.

૧૪ આધેય-આધાર—ધારી રાખે તે **આધાર**, તેને આધારે રહે તે **આધેય**. જેમ-પૃથ્વી આધાર, ઘટાદિ પદાર્થો આધેય. જીવ આધાર, જ્ઞાનાદિ આધેય.

૧૫ આવિર્ભાવ-તિરોભાવ—જે પદાર્થ દૂર છે, તે તિરોભાવ અને જે પદાર્થ-ગુણ નજીકમા છે તે આવિર્ભાવ જેમ દૂધમા ઘીનો તિરોભાવ છે અને માખણમા ઘીનો આવિર્ભાવ છે

૧૬ ગૌણતા-મુખ્યતા—અન્ય વિષયો છોડીને આવશ્યક વસ્તુનું વ્યાખ્યાન કરાય તે **મુખ્યતા**, અને જે વસ્તુ ગુપ્તપણે-અપ્રધાન પણે રહી હોય તે **ગૌણતા** છે. જેમ-જ્ઞાનથી મોક્ષ થાય છે, એમ કહેવામાં જ્ઞાનની **મુખ્યતા** રહી અને દર્શન, ચારિત્ર, તપાદિની **ગૌણતા** રહી

૧૭ ઉત્સર્ગ-અપવાદ-ઉત્સર્ગ તે ઉત્કૃષ્ટ માર્ગ છે, અને **અપવાદ** તેનો રક્ષક છે, ઉત્સર્ગ માર્ગથી પતિત અપવાદનુ અવલંબન લઇને ફરીથી ઉત્સર્ગ (ઉત્કૃષ્ટ) માર્ગે પહોચી શકે છે. જેમ સદા ૩ ગુપ્તિથી રહેવુ તે ઉત્સર્ગ માર્ગ; અને ૫ સમિતિ તે ગુપ્તિના રક્ષક-સહાયક-અપવાદ માર્ગ છે. જિનકલ્પ ઉત્કૃષ્ટ માર્ગ છે, સ્થિવરકલ્પ અપવાદ માર્ગ છે. ઇત્યાદિ ષટદ્રવ્યમા પણ જાણવા

૧૮ ત્રણ આત્મા—બહિરાત્મા, અંતરાત્મા અને પરમાત્મા બહિરાત્મા—શરીર, ધન, ધાન્યાદિ સમૃદ્ધિ, કુટુંબપરિવાર આદિમા તલ્લીન થવું તે મિથ્યાતી. અંતરાત્મા—બાહ્ય વસ્તુને પર સમજી તેને ત્યાગવા ચાહે-ત્યાગે તે, ૪ થી ૧૩ ગુણસ્થાનવાળા પરમાત્મા—સર્વ કાર્યે સિદ્ધ થયા. કર્મમુકત થઇ સ્વ-સ્વરૂપમાં લીન છે તે સિદ્ધ પરમાત્મા

૧૯ ચાર ધ્યાન—૧ **પદસ્થ**-પંચ પરમેષ્ઠીના ગુણોનુ ધ્યાન કરવું તે
૨ **પિંડસ્થ**-શરીરમાં રહેલ અનંત ગુણયુકત ચૈતન્યનું અધ્યાત્મધ્યાન કરવું.
૩ **રૂપસ્થ**-અરૂપી જ્યાં કર્મયોગે આત્મા સંસારમા અનેક રૂપ ધારણ કરે છે.

એ વિચિત્ર સંસાર અવસ્થાનું ધ્યાન કરવું-તેથી છૂટવાના ઉપાય ચિંતવવા
૪ **રૂપાતીત**-સચ્ચિદાનંદ, અગમ્ય, નિરાકાર, નિરંજન સિદ્ધ પ્રભુનું ધ્યાન કરવું.

૨૦ ચાર અનુયોગ—૧ દ્રવ્યાનુયોગ-જીવ-અજીવ, ચૈતન્ય-જડ (કર્મ), આદિ દ્રવ્યોના સ્વરૂપનું જેમા વર્ણન હોય **૨ ગણિતાનુયોગ**-જેમા ક્ષેત્ર, પહાડ, નદી, દેવલોક, નારકી, જ્યોતિષી આદિના ગણિત-માપનું વર્ણન હોય. **૩ ચરણકરણાનુયોગ**-જેમા સાધુ-શ્રાવકનો આચાર, ક્રિયાનું વર્ણન હોય **૪ ધર્મકથાનુયોગ**- જેમા સાધુ, શ્રાવક, રાજા, રંક, આદિના વૈરાગ્યમય બોધદાયક જીવનપ્રસંગોનું વર્ણન હોય,

૨૧. જાગરણા ત્રણ—(૧) બુદ્ધ જાગ્રિકા-તીર્થંકર અને કેવળીઓની દશા. (૨) અબુદ્ધ જાગ્રિકા-છદ્મસ્થ મુનિઓની, અને (૩) સુદુઃખ જાગ્રિકા-શ્રાવકોની

૨૨. વ્યાખ્યા નવ-એકેક વસ્તુની ઉપચાર નયથી ૯-૯ રીતે વ્યાખ્યા કરાય.

(૧) દ્રવ્યમા દ્રવ્યનો ઉપચાર-જેમ કાષ્ટમા વંશલોચન.

(૨) દ્રવ્યમાં ગુણનો ,, - ,, જીવ જ્ઞાનવંત છે

(૩) દ્રવ્યમાં પર્યાયનો ,, - ,, આ જીવ સ્વરૂપવાન છે.

(૪) ગુણમા દ્રવ્યનો ,, - ,, અજ્ઞાની જીવ છે.

(૫) ગુણમા ગુણનો ,, - ,, જ્ઞાની છતા બહુ ક્ષમાવંત છે.

(૬) ગુણમાં પર્યાયનો ,, - ,, આ તપસ્વી ઘણા રૂપાળા છે.

(૭) પર્યાયમાં દ્રવ્યનો ,, - ,, આ પ્રાણી દેવતાનો જીવ છે.

(૮) પર્યાયમા ગુણનો ,, - ,, આ મનુષ્ય બહુ જ્ઞાની છે.

(૯) પર્યાયમાં પર્યાયનો ,, - ,, આ મનુષ્ય શ્યામ વર્ણનો છે. ૬૦

૨૩. પક્ષ આઠ—એક વસ્તુની અપેક્ષાએ અનેક વ્યાખ્યા થઇ શકે છે. એમા મુખ્યતયા આઠ પક્ષ લઈ શકાય,-નિત્ય, અનિત્ય, એક, અનેક, સત્, અસત્, વકતવ્ય અને અવકતવ્ય આ આઠ પક્ષ નિશ્ચય-વ્યવહારથી જીવ પર ઉતારે છે.

પક્ષ	વ્યવહાર નય અપેક્ષા	નિશ્ચય નય અપેક્ષા
નિત્ય.	એક ગતિમા ફરતા નિત્ય છે	જ્ઞાન, દર્શન અપેક્ષા નિત્ય છે.
અનિત્ય	સમય સમય આયુષ્ય ક્ષય થતા અનિત્ય છે.	અગુરુ લઘુ આદિ પર્યાયથી અનિત્ય છે
એક	ગતિમા વર્તતા એ દશાએ એક છે.	ચૈતન્ય અપેક્ષા જીવ એક છે,
અનેક	પુત્ર, ભાઇ, આદિ સગપણે અનેક છે	અસંખ્ય પ્રદેશાપેક્ષા અનેક છે.
સત્	સ્વગતિ સ્વક્ષેત્રાપેક્ષા સત્ છે	જ્ઞાનાદિ ગુણાપેક્ષા સત્ છે
અસત્	પરગતિ, પરક્ષેત્રાપેક્ષા અસત્ છે	પરગુણ અપેક્ષા અસત્ છે.
વકતવ્ય	ગુણસ્થાન આદિની વ્યાખ્યા થઈ શકે તે	સિદ્ધના ગુણોની જે વ્યાખ્યા થઈ શકે તે.
અવકતવ્ય	જે વ્યાખ્યા કેવળી પણ ન કરી શકે તે	સિદ્ધના ગુણોની વ્યાખ્યા ન થઇ શકે તે

૨૪. સપ્તભંગી—૧ સ્યાત્ અસ્તિ ૨ સ્યાત્ નાસ્તિ, ૩ સ્યાત્ અસ્તિ-નાસ્તિ. ૪ સ્યાત્ અવક્તવ્ય ૫ સ્યાત્ અસ્તિ અવક્તવ્ય. ૬ સ્યાત્ નાસ્તિ અવક્તવ્ય ૭ સ્યાત્ અસ્તિ-નાસ્તિ અવક્તવ્ય

આ સપ્તભંગી હરેક પદાર્થ (દ્રવ્ય) પર ઉતારી શકાય છે. તેમાંજ **સ્યાદ્વાદનું** રહસ્ય રહેલુ છે. એકેક પદાર્થને અનેક અપેક્ષાએ જોનાર સદા સમભાવી હોય

દૃષ્ટાંત માટે સિદ્ધ પરમાત્મા પર સપ્તભંગી ઉતારે છે.—

૧. સ્યાત્ અસ્તિ-સિદ્ધો સ્વગુણ અપેક્ષા છે.

૨. સ્યાત્ નાસ્તિ-સિદ્ધો પર ગુણ અપેક્ષા નથી (પરગુણોનો અભાવ છે.)

૩. સ્યાદસ્તિ નાસ્તિ-સિદ્ધોમા સ્વગુણોની અસ્તિ અને પરગુણોની નાસ્તિ છે.

૪. સ્યાદવક્તવ્ય—અસ્તિ-નાસ્તિ યુગપત્ છે છતાં એક સમયમાં કહી શકાતી નથી.

૫. સ્યાદસ્તિ અવક્તવ્ય—સ્વગુણોની અસ્તિ છે છતાં ૧ સમયમાં કહી નથી શકાતા

૬. સ્યાન્નાસ્ત્યવક્તવ્ય અસ્તિ-પરગુણોની નાસ્તિ છે અને એક સમયમાં કહી નથી શકાતા.

૭. સ્યાદસ્તિનાસ્ત્યવક્તવ્ય-અસ્તિ-નાસ્તિ બને છે પણ એક સમયમાં કહી નથી શકાતા.

એ સ્યાદ્વાદ સ્વરૂપ સમજીને સદા સમભાવી બનીને રહેવું જેથી આત્મકલ્યાણ થાય

ઇતિ નય પ્રમાણ વિસ્તાર સમ્પૂર્ણ.

---

(૭૬) ભાષા પદ.

શ્રી પન્નવણા સૂત્રના ૧૧ મા પદનો અધિકાર.

(૧) ભાષા જીવનેજ હોય છે, અજીવને નથી હોતી. કોઇ પ્રયોગવશ અજીવમાંથી ભાષા નીકળતી સંભળાય છે તે પણ જીવની સત્તા છે.

(૨) ભાષાની ઉત્પત્તિ-ઔદારિક, વૈક્રિય અને આહારક, એ ત્રણ શરીર દ્વારા જ છે.

(૩) ભાષાનું સંસ્થાન-વજ્ર જેવું છે. ભાષાનાં પુદ્ગલો વજ્રસંસ્થાનવાળા છે.

(૪) ભાષાના પુદ્ગલો ઉત્કૃષ્ટ લોકના છેડા (લોકાન્ત) સુધી જાય છે.

(૫) ભાષા ૨ પ્રકારની છે–પર્યાપ્ત ભાષા (સત્ય, અસત્ય) અને અપર્યાપ્ત ભાષા (મિશ્ર અને વ્યવહાર ભાષા)

(૬) ભાષક—સમુચ્ચય જીવ અને ત્રસના ૧૯ દંડકમાં ભાષા બોલાય છે. ૫ સ્થાવર અને સિદ્ધ ભગવાન અભાષક છે ભાષક થોડા છે. અભાષક એથી અનંતા છે.

(૭) ભાષા ૪ પ્રકારે છે—સત્ય, અસત્ય, વ્યવહાર, અને મિશ્ર ભાષા ૧૬ દંડકમાં ચારેય ભાષા ત્રણ દંડક (વિકલેન્દ્રિય) મા વ્યવહાર ભાષા છે. ૫ સ્થાવરમા ભાષા નથી.

(૮) સ્થિર–અસ્થિર–જીવ જે પુદ્દગલો ભાષારૂપે ગ્રહે છે તે સ્થિર છે યા અસ્થિર ? આત્માની નજીક રહેલા સ્થિર પુદ્દગલોનેજ ભાષાપણે ગ્રહે છે તે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ અપેક્ષા ચાર પ્રકારે ગ્રહણ કરે છે.

૧ દ્રવ્યથી અનતપ્રદેશી દ્રવ્યને ભાષાપણે ગ્રહે છે.
૨ ક્ષેત્રથી અસખ્યાત આકાશ પ્રદેશ અવગાહે એવા અનત પ્રદેશી દ્રવ્યને ભાષાપણે ગ્રહે છે.

૩ કાળથી ૧–૨–૩–૪–૫–૬–૭–૮–૯–૧૦ સખ્યાતા અને અસંખ્યાતા સમયની એમ ૧૨ બોલની સ્થિતિવાળા પુદ્દગલોને ભાષાપણે ગ્રહે છે.

૪ ભાવથી ૫ વર્ણ, ૨ ગધ, ૫ રસ, ૪ સ્પર્શવાળા પુદ્દગલો ભાષાપણે ગ્રહે, તે આ રીતે,–એકેક વર્ણ, એકેક ગધ, એકેક રસ અને એકેક સ્પર્શના અનંતગુણ અધિક અધિકના ૧૩ ભેદ કરવા એટલે વર્ણના ૫×૧૩=૬૫, ગધના ૨×૧૩=૨૬ રસના ૫×૧૩=૬૫ અને સ્પર્શના ૪×૧૩=૫૨ બોલ થયા

તેમા દ્રવ્યનો ૧ બોલ, ક્ષેત્રનો ૧, અને કાળના ૧૨ બોલ ઉમેરવાથી ૨૨૨ બોલ થાય. એ ૨૨૨ બોલવાળા પુદ્દગલ દ્રવ્ય ભાષાપણે ગ્રહણ થાય છે તે (૧) સ્પર્શ કરેલા (૨) આત્મ અવગાહન કરેલા (૩) અનન્તર અવગાહન કરેલા, (૪) અણુવા–સૂક્ષ્મ (૫) બાદર–સ્થૂલ, (૬) ઊર્ધ્વદિશાના, (૭) અધોદિશાના, (૮) તિર્છી દિશાના, (૯) આદિના, (૧૦) અંતના, (૧૧) મધ્યના, (૧૨) સ્વ-વિષયના (ભાષા યોગ્ય). (૧૩) અનુપૂર્વી (ક્રમશ), (૧૪) ત્રસનાળીના ૭ દિશાના. (૧૫) જ. ૧ સમય ઉ. અસખ્યાત સમયની અ મુ ના સાન્તર પુદ્દગલ (૧૬) નિરતર જ ૨ સમય ઉ અસ સમયની અ. મુ ના, (૧૭) પ્રથમ સમયના પુદ્દગલો ગ્રહણ કરે, અંત સમય ત્યાગે, મધ્યમ ગ્રહે અને છોડતા રહે

એ ૧૭ બોલ અને ઉપરના ૨૨૨ મળી કુલ ૨૩૯ બોલ થયા. સમુચ્ચય જીવ અને ૧૯ દંડક એમ વીશે ગુણાતા ૨૩૯×૨૦=૪૭૮૦ બોલ થયા.

(૯) સત્ય ભાષાપણે પુદ્ગલ ગ્રહે તો સમુચ્ચયજીવ અને ૧૬ દંડક એ ૧૭ બોલ ૨૩૯ પ્રકારે (ઉપર મુજબ) ગ્રહે એટલે ૧૭×૨૩૯=૪૦૬૩ બોલ. એવી રીતે અસત્ય ભાષાના ૪૦૬૩ બોલ અને મિશ્રભાષાના ૪૦૬૩ બોલ તથા વ્યવહાર ભાષાના સમુચ્ચય જીવ અને ૧૯ દંડક એમ ૨૦×૨૩૯=૪૭૮૦ બોલ, કુલ મળી **૨૧૭૪૯** બોલ એકવચનાપેક્ષા અને ૨૧૭૪૯ બહુવચનાપેક્ષા, કુલ ૪૩૪૯૮ ભાંગા ભાષાના થાય.

(૧૦) ભાષાનાં પુદ્ગલો મ્હોંથી નીકળતા જો તે ભેદાતા નીકળે તો રસ્તામાંથી અનંતગણી વૃદ્ધિ થતા થતા લોકના અંતભાગ સુધી ચાલ્યા જાય છે. જો અભેદાતા પુદ્ગલો નીકળે તો સંખ્યાતા યોજન જઈને (વિધ્વંસી) લય પામી જાય છે.

(૧૧) ભાષાના ભેદાતા પુદ્ગલો નીકળે તે ૫ પ્રકારથી (૧) ખંડા ભેદ-પત્થર, લોઢા, કાષ્ટ આદિના ટુકડા થવા વત્ (૨) પરતર ભેદ-અબરખના પડવત્ (૩) ચૂર્ણભેદ-ધાન્ય કઠોળવત્ (૪) અણુતડિયા ભેદ-તળાવની સુકી માટીવત્ (૫) ઉક્કરિયા ભેદ-કઠોળ આદિની સીંગ ફાટે તેમ એ પાંચનો અલ્પબહુત્વ-સર્વથી થોડા ઉક્કરિયા, તેથી અણુતડિયા અનંતગુણા, તેથી ચૂર્ણિય અનંતગણા, તેથી પરતર અનંત૦, તેથી ખંડાભેદ ભેદાતા પુદ્ગલો અનંતગણા.

(૧૨) પુદ્ગલની સ્થિતિ જ. ૧ સમય, ઉ. અં. મુ. ની

(૧૩) ભાષકનો આંતરો જ. અં. મુ. ઉ. અનંતકાળનો (વનસ્પતિમાંજાયતો)

(૧૪) ભાષા પુદ્ગલ કાયયોગથી ગ્રહણ કરાય છે.

(૧૫) ભાષા પુદ્ગલ વચન યોગથી છોડાય (મુકાય) છે

(૧૬) કારણ—મોહ અને અંતરાય કર્મના ક્ષયોપશમ અને વચનયોગથી સત્ય અને વ્યવહાર ભાષા બોલાય છે. જ્ઞાનાવરણ અને મોહકર્મના ઉદયથી અને વચન યોગથી અસત્ય અને મિશ્ર ભાષા બોલાય છે, કેવળી સત્ય અને વ્યવહાર ભાષાજ બોલે. તેમને ૪ ઘાતી કર્મ ક્ષય થયા છે. વિકલેંદ્રિય માત્ર વ્યવહાર ભાષા અસત્યારૂપજ બોલે છે ચારેય પ્રકારે ૧૬ દંડકના જીવો બોલે છે.

(૧૭) જીવ જે પ્રકારની ભાષાપણે દ્રવ્ય ગ્રહણ કરે તેજ પ્રકારની ભાષા બોલે.

(૧૮) **વચન દ્વાર**—બોલનાર-વ્યાખ્યાનીએ નીચેનું વચનજ્ઞાન કરવું એક વચન, દ્વિવચન, બહુવચન; સ્ત્રી વચન, પુરૂષ વચન, નપુંસક વચન; અધ્યાત્મ વચન, વર્ણ (ગુણ કીર્તન), અવર્ણ (અવર્ણવાદ) વાર્ણાવર્ણ (પહેલા ગુણ કર્યા પછી

અવર્ણવાદ), અવર્ણવર્ણ (પહેલા અવગુણ કરી, પછી ગુણ કહેવા) ભૂત-ભવિષ્ય વર્તમાન-કાળ વચન, પ્રત્યક્ષ-પરોક્ષ વચન એ ૧૬ પ્રકાર સિવાય વિભકિત તદ્ધિત, ધાતુ, પ્રત્યય આદિનો જ્ઞાતા હોય.

(૧૯) શુભ ઇરાદાથી ચાર પ્રકારની ભાષા બોલનાર આરાધક થઇ શકે છે.

(૨૦) ચાર ભાષાનાં ૪૨ નામ છે સત્ય ભાષાના ૧૦ પ્રકાર-[૧] લોકભાષા સત્ય [૨] સ્થાપના સત્ય (જે ચિત્રાદિને નામે કહેવાતુ હોય તે કહેવુ) [૩] નામ સત્ય (ગુણ હોય કે ન હોય, જે નામ હોય તે કહેવુ), [૪] રૂપ સત્ય [તાદૃશ રૂપ જેવુ કહેવું જેમ હનુમાનજી જેવા રૂપ-પૂતળાને હનુમાન કહે], [૫] અપેક્ષા સત્ય, [૬] સંમત સત્ય, [૭] વ્યવહાર સત્ય, [૮] ભાવ સત્ય [૯] યોગ સત્ય અને [૧૦] ઉપમા સત્ય

અસત્ય વચનના ૧૦ પ્રકાર —૧ ક્રોધથી ૨ માનથી, ૩ માયાથી, ૪ લોભથી, ૫ રાગથી, ૬ દ્વેષથી, ૭ હાસ્યથી ૮ ભયથી, (એ કારણોથી બોલાયેલ ભાષા-આત્મજ્ઞાન ભૂલીને) બોલાયેલ હોવાથી સત્ય છતા અસત્ય છે ૯ પરપરિતાપવાળી, ૧૦ પ્રાણાતિપાત [હિંસક] ભાષા, એ ૧૦ પ્રકારની ભાષા અસત્ય છે

મિશ્ર ભાષાના ૧૦ પ્રકાર-આ નગરમા આટલા માણસ પેદા થયા, આટલા મૃત્યુ પામ્યા, આજે આટલા જન્મ-મરણ થયા, આ બધા જીવ છે, આ બધા અજીવ છે આમા અડધા જીવ છે અડધા અજીવ છે, આ વનસ્પતિ બધી અનંતકાય છે, આ બધી પરિતકાય છે પોરસી દિન આવી ગયો, આટલા વર્ષ થઇ ગયા મતલબ કે જે વાતનો નિશ્ચય ન હોય [ભલે કાર્ય થયું હોય] ત્યાસુધી મિશ્રભાષા

વ્યવહાર ભાષાના ૧૨ પ્રકાર-(૧) સંબોધિત ભાષા (હે વીર, હે દેવ ઇ૦), (૨) આજ્ઞા દેવી (૩) યાચના કરવી, (૪) પ્રશ્નાદિ પૂછવા (૫) વસ્તુ-તત્ત્વ-પ્રરૂપણા કરવી, (૬) પ્રત્યાખ્યાનાદિ કરવા, (૭) આગલાની ઈચ્છાનુસાર બોલવું जहासुहं (૮) ઉપયોગ શૂન્ય બોલવું, (૯) ઇરાદાપૂર્વક વ્યવહાર કરવો, (૧૦) શંકાયુકત બોલવુ, (૧૧) અસ્પષ્ટ બોલવુ, (૧૨) સ્પષ્ટતાથી બોલવું જે ભાષામાં અસત્ય ન હોય અને સંપૂર્ણ યા નિશ્ચય સત્ય ન હોય તે વ્યવહાર ભાષા જાણવી

(૨૧) અલ્પબહુત્વ-સૌથી થોડા સત્ય ભાષક, તેથી મિશ્ર ભાષક અસંખ્યાતગણા, તેથી અસત્ય ભાષક અસંખ્યાતગણા, તેથી વ્યવહાર ભાષક અસંખ્યાતગણા અને તેથી અભાષક (સિદ્ધ તથા એકેંદ્રિય) અનંતગણા.

ઇતિ ભાષાપદ સંપૂર્ણ.

(૭૭) આયુષ્યના ૧૮૦૦ ભાંગા.

શ્રી પન્નવણા સૂત્રના છઠ્ઠા પદનો અધિકાર.

પાચ સ્થાવરમા જીવો નિરતર ઉપજે અને એમાથી નિરંતર નીકળે ૧૯ દંડકમા જીવો સાતર અને નિરંતર ઊપજે અને સાતર તથા નિરતર નીકળે. સિદ્ધ ભગવાન સાંતર અને નિરતર ઊપજે પણ સિધ્ધમાંથી નીકળે નહિ ૪ સ્થાવર સમય સમય અસંખ્યાતા જીવો ઊપજે અને અસંખ્યાતા ચવે. વનસ્પતિમાં સમય સમય અનંતા જીવો ઊપજે અને અનંતા ચવે. ૧૯ દડકમાં સમય સમય ૧-૨-૩ યાવત સખ્યાતા, અસખ્યાતા જીવો ઊપજે અને ચવે સિધ્ધ ભગવાન ૧-૨-૩ જાવ ૧૦૮ ઊપજે પણ ચવે નહિ.

આયુષ્ય બંધ ક્યારે થાય?—નારકી, દેવતા અને જુગલિયા, આયુષ્યના ૭ માસ બાકી રહે ત્યારે પરભવનુ આયુષ્ય બાધે. શેષ જીવો બે પ્રકારે બાંધે-**સોપક્રમી અને નિરૂપક્રમી** નિરૂપક્રમી તો નિયમા ત્રીજા ભાગનું આયુષ્ય શેષ રહેતા આયુષ્ય બાંધે અને સોપક્રમી આયુષ્યના ત્રીજા, નવમા, સત્યાવીશમા, એકાશીમા, ૨૪૩ મા ભાગમાં કે છેવટના અતર્મુહૂર્તમાં પરભવનું આયુષ્ય બાધે, આયુષ્ય કર્મ સાથેજ ૭ બોલ (જાતિ, ગતિ, સ્થિતિ, અવઘેણા, પ્રદેશ અને અનુભાગ) નો બધ થાય છે.

સમુચ્ચય જીવ અને ૨૪ દડકના એકેક જીવ ઊપરના ૭ બોલોનો બંધ કરે. (૨૫×૬=૧૫૦) એમજ ઘણા જીવો બંધ કરે. ૧૫૦+૧૫૦=૩૦૦, ૩૦૦ નિધ્ધત અને ૩૦૦ નિકાચિત બંધ થાય એમ ૬૦૦ ભાંગા (પ્રકાર) નામ કર્મ સાથે ૬૦૦ ગોત્ર સાથે અને ૬૦૦ નામ ગોત્ર (એકઠા) સાથે લગાડવાથી આયુષ્ય કર્મના ૧૮૦૦ ભાંગા થયા.

જીવ જાતિ નિધ્ધત આયુષ્ય બાધે છે, તે ગાય પાણીને ખેંચીને પીએ તેમ આકર્ષે છે; કેટલી આકર્ષણાથી પુદ્ગલ ગ્રહણ કરે છે, તે વખતે ૧-૨-૩ ઉત્કૃષ્ટ ૮ કર્મ ખેંચે છે તેનો અલ્પબહુત્વઃ-સૌથી થોડા જીવ ૮ કર્મની આકર્ષણા કરનારા. તેથી ૭ કર્મની આકર્ષણા કરનારા જીવો સંખ્યાતગણા, તેથી ૬ કર્મ આકર્ષનારા સંખ્યાતગણા તેથી ૫-૪-૩-૨ અને ૧ કર્મ આકર્ષનારા ક્રમશઃ સંખ્યાત સંખ્યાતગણા.

જેમ જાતિ નામ નિધ્ધતનો સમુચ્ચય જીવ અપેક્ષા અલ્પબહુત્વ બતાવ્યો છે, તેમજ ગતિ આદિ ૬ બોલોનો અલ્પ બ૦ ૨૪ દંડકપર થાય. એમ ૧૫૦નો અલ્પબહુત્વ યાવત્ ઊપરના ૧૮૦૦ ભાગાનો અલ્પબહુત્વ કરી લેવો.

ઇતિ આયુષ્યના ૧૮૦૦ ભાંગા સંપૂર્ણ.

(૭૮) સોપક્રમ—નિરૂપક્રમ.

શ્રી ભગવતી સૂત્ર શતક ૨૦ માના ઉદ્દેશા ૧૦ માનો અધિકાર.

સોપક્રમ આયુષ્ય ૭ કારણથી તૂટી શકે છે. ૧ પાણીથી, ૨ અગ્નિથી, ૩ વિષથી, ૪ શસ્ત્રથી, ૫ અતિ હર્ષ–૬ શોક–૭ ભયથી (વધુ ચાલવુ, વધુ ખાવુ મૈથુન સેવવુ આદિ વ્યયથી).

નિરૂપક્રમ આયુષ્ય બાંધેલ પૂરૂ આયુષ્ય ભોગવે, વચ્ચે તૂટે નહિ. જીવ બન્ને પ્રકારના આયુષ્યવાળા હોય છે

(૧) નારકી, દેવતા, જુગલ મનુષ્ય, તીર્થંકર, ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, પ્રતિવાસુદેવ, બળદેવ, એમના આયુષ્ય નિરૂપક્રમી હોય છે શેષ સર્વ જીવોનાં બન્ને પ્રકારે છે

(૨) નારકી સોપક્રમ (સ્વહસ્તે શસ્ત્રાદિથી)થી ઉપજે, પર ઉપક્રમથી કે વિના ઉપક્રમથી ? ત્રણે પ્રકારથી. મતલબ કે, મનુષ્યતિર્યંચપણે જીવે નર્કનું આયુષ્ય બાંધ્યુ હોય તે મરતી વખતે પોતાના હાથે, બીજાના હાથે અથવા આયુષ્ય પૂર્ણ થયે મરે. એમ ૨૪ દંડક જાણવા

(૩) નારકી નર્કથી નીકળે તે સ્વોપક્રમથી, પરોપક્રમથી કે વિના ઉપક્રમથી ? વિના ઉપક્રમથી, એવ ૧૩ દેવતાના દંડકમાં પણ વિના ઉપક્રમથી ચવે પાચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેન્દ્રિય, તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય અને મનુષ્ય એ ૧૦ દંડકના જીવો ત્રણે ઉપક્રમથી ચવે

(૪) નારકી સ્વાત્મઋદ્ધિ (નરકાયુ આદિ)થી ઉત્પન્ન થાય કે પરઋદ્ધિથી ? સ્વઋદ્ધિથી. અને નીકળે (ચવે) પણ સ્વઋદ્ધિથી, એવં ૨૩ દંડકમા જાણવુ.

(૫) ૨૪ દંડકના જીવો સ્વપ્રયોગ (મન, વચન, કાય)થી ઉપજે અને નીકળે, પરપ્રયોગથી નહિ

(૬) ૨૪ દંડકના જીવો સ્વકર્મથી ઉપજે અને નીકળે (ચવે), પરકર્મથી નહિ.

ઇતિ સોપક્રમ નિરૂપક્રમ સંપૂર્ણ.

(૭૯) હિયમાણ—વર્દ્ધમાણ.

શ્રી ભગવતી સૂત્રના શતક ૫ ઉ૦ ૮ માનો અધિકાર.

(૧) જીવ હિયમાન (ઘટવું) છે કે વર્ધમાન (વધવું) ? હિયમાણ નથી કે વર્ધમાન નથી પણ અવસ્થિત વધ-ઘટ વિના જેમના તેમ રહેછે.

(૨) નેરીયા હિયમાન, વર્ધમાન અને અવસ્થિત પણ છે. એવં ૨૪ દંડક. સિધ્ધ ભગવાન વર્ધમાન અને અવસ્થિત છે.

(૩) સમુચ્ચય જીવ અવસ્થિત રહે તો શાશ્વતા નેરીયા હિયમાન, વર્ધમાન રહે તો જ૦ ૧ સમય, ઉ૦ આવલિકાને અસં૦ ભાગ અને અવસ્થિત રહે તો વિરહકાળથી બમણા (જુઓ વિગ્રહપદનો થોકડો) એવં ૨૪ દંડકમાં અવસ્થિત કાળ વિગ્રહકાળથી બમણો, પણ પાચ સ્થાવરમાં અવસ્થિત કાળ હિયમાનવત્ જાણવો. સિદ્ધોમાં વર્ધમાન જ૦ ૧ સમય, ઉ૦ ૮ સમય અને અવસ્થિત કાળ જ૦ ૧ સમય, ઉ૦ છ માસ.

ઇતિ હિયમાણુ વદ્ધમાણુ સંપૂર્ણ.

---

(૮૦) સાવચયા સોવચયા

શ્રી ભગવતી સૂત્રના શતક ૫ માના ઉ૦ ૮ માનો અધિકાર.

૧ સાવચયા (વૃદ્ધિ), ૨ સોવચયા (હાનિ), ૩ સાવચયા-સોવચયા (વૃદ્ધિ હાનિ), અને ૪ નિરૂવચયા-નિરવચયા (હાનિ નહિ કે વૃદ્ધિ નહિ), એ ૪ ભાગા પરના પ્રશ્નોત્તર.-સમુચ્ચય જીવોના ચોથો ભાંગો છે, શેષ ૩ નથી. ૨૪ દંડકમાં ચારે ભાગા લાભે (હોય). સિદ્ધમા ભાંગા ૨ (સાવચયા અને નિરૂવચયા-નિરવચયા.)

સમુચ્ચય જીવમાં નિરૂવચયા-નિરવચયા છે તે સર્વાદ્ધં છે અને નારકીમા નિરૂવચયા-નિરવચયા સિવાયના ત્રણુ ભાંગાની સ્થિતિ જ૦ ૧ સમયની, ઉ૦ આવલિકાના અસ ભાગની તથા નિરૂવચયા-નિરવચયાની સ્થિતિ વિરહકાળવત્; પરંતુ પાચ સ્થાવરમાં નિરૂવચયા-નિરવચયા પણ જ૦ ૧ સમય, ઉ આવલિકાને અસખ્યાતમે ભાગ, સિદ્ધમાં સાવચયા જ૦ ૧ સમય, ઉ૦ ૮ સમયની અને નિરૂવચયા-નિરવચયાની જ૦ ૧ સમયની, ઉ૦ ૬ માસની સ્થિતિ જાણવી

નોટ—પાચ સ્થાવરમાં અવસ્થિત કાલ તથા નિરૂવચયા-નિરવચયા કાલ આવલિકાને અસંખ્યાતમે ભાગ કહેલ છે, તે પરકાયાપેક્ષા છે. સ્વકાયનો વિરહ નથી પડતો.

ઇતિ સાવચયા સોવચયા સંપૂર્ણ.

---

(૮૧) કૃત સંચય.

શ્રી ભગવતી સૂત્રના શતક ૨૦ ના ઉદ્દેશા ૧૦ માનો અધિકાર

(૧) **કૃત સંચય**—જે એક સમયમાં બે જીવોથી સંખ્યાતા જીવ ઉત્પન્ન થાય છે.

(૨) **અકૃત સંચય**—જે એક સમયમાં અસંખ્યાતા, અનંતા જીવ ઉત્પન્ન થાય છે.

(૩) **અવક્તવ્ય સંચય**—એક સમયમાં એક જીવ ઉત્પન્ન થાય છે

૧ નારકી (૭), ૧૦ ભવનપતિ, ૩ વિકલેન્દ્રિય, ૧ તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય ૧ મનુષ્ય, ૧ વ્યંતર, ૧ જ્યોતિષી અને ૧ વૈમાનિક, એમ ૧૯ દંડકમાં ત્રણ પ્રકારના સંચય

પૃથ્વીકાય આદિ ૫ સ્થાવરમાં અકૃત સંચય હોય શેષ બે સંચય ન હોય. કારણ સમય સમય અસંખ્ય જીવો ઊપજે છે જો કોઇ સ્થાન પર ૧-૨-૩ આદિ સંખ્યાતા કહ્યા હોય તો તે પરકાયાપેક્ષા સમજવા

સિદ્ધ કૃત સંચય તથા અવક્તવ્ય સંચય છે, અકૃત સંચય નથી

અલ્પબહુત્વ

નારકીમાં સૌથી થોડા અવક્તવ્ય સંચય તેથી કૃત સંચય સંખ્યાતગણા તેથી અકૃતસંચય અસંખ્યાતગણા એમ ૧૯ દંડકનો અલ્પબહુત્વ સમજવો.

૫ સ્થાવરમાં અલ્પબહુત્વ નથી

સિદ્ધમાં સૌથી થોડા કૃતસંચય, તેથી અવક્તવ્ય સંચય સંખ્યાતગણા

ઇતિ કૃત સંચય સંપૂર્ણ.

(૮૨) દ્રવ્ય (જીવાજીવ).

શ્રી ભગવતી સૂત્રના શતક ૨૫ના ઉ૦ ૨ જાનો અધિકાર

દ્રવ્ય બે પ્રકારના છે. જીવ દ્રવ્ય અને અજીવ દ્રવ્ય.

જીવ દ્રવ્ય સંખ્યાતા, અસંખ્યાતા કે અનંતા છે? અનંતા છે, કારણ કે જીવ અનંતા છે.

અજીવ દ્રવ્ય સંખ્યાતા, અસંખ્યાતા કે અનંતા છે? અનંતા છે. કારણ કે-અજીવ દ્રવ્ય પાંચ છે—ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાયના અસંખ્યાત પ્રદેશો છે

આકાશ અને પુદ્ગલના અનંત પ્રદેશો છે, અને કાળ વર્તમાન એક સમય છે. ભૂત–ભવિષ્યાપેક્ષા અનંત મમય છે માટે અજીવ દ્રવ્ય અનંતા છે.

પ્ર૦–જીવ દ્રવ્ય, અજીવ દ્રવ્યના કામમાં આવે છે કે અજીવ દ્રવ્ય જીવ દ્રવ્યના કામમાં આવે છે?

ઉ૦-જીવ દ્રવ્ય, અજીવ દ્રવ્યના કામમા નથી આવતા; પણ અજીવ દ્રવ્ય જીવદ્રવ્યના કામમાં આવે છે કેમકે–જીવો અજીવ દ્રવ્યને ગ્રહણ કરીને ૧૪ બોલ ઉત્પન્ન કરે છે. યથા–૧ ઔદારિક, ૨ વૈક્રિય, ૩ આહારક ૪ તેજસ, ૫ કાર્મણ શરીર. ૫ ઇન્દ્રિયો, ૧૧ મન, ૧૨ વચન, ૧૩ કાયા અને ૧૪ શ્વાસોશ્વાસ.

પ્ર૦ અજીવ દ્રવ્યને નારકીના નેરીયા કામ આવે કે નેરીયાને અજીવ કામ આવે?

ઉ૦–અજીવ દ્રવ્યને નેરીયા કામ ન આવે, પણ નેરીયાને અજીવ દ્રવ્ય કામ આવે. અજીવ ગ્રહીને નેરીયા ૧૨ બોલ ઉત્પન્ન કરે (૩ શરીર, ૫ ઇન્દ્રિય, મન વચન કાયા અને શ્વાસોશ્વાસ).

દેવતાના ૧૩ દંડકના પ્રશ્નોત્તર પણ નારકીવત્ ૧૨ બોલ ઉપજાવે).

ચાર સ્થાવરના જીવો ૬ બોલ (૩ શરીર, સ્પર્શેન્દ્રિય, કાય અને શ્વાસોશ્વાસ) ઉપજાવે. વાયુકાયના જીવો ૭ બોલ (ઉપરના ૬ અને વૈક્રિય) ઉપજાવે.

બેઇંદ્રિય જીવો	૮ બોલ	ઉપજાવે	(૩ શરીર,	૨ ઇંદ્રિય,	૨ યોગ,	શ્વાસોશ્વાસ)
તેઇંદ્રિય જીવો	૯ ,,	,,	(૩ ,,	૩ ,,	૨ ,,	,,)
ચૌરેન્દ્રિયજીવો	૧૦ ,,	,,	(૩ ,,	૪ ,,	૨ ,,	,,).
તિર્યંચપંચેદ્રિય	૧૩ ,,	,,	(૪ ,,	૫ ,,	૩ ,,	,,).

મનુષ્ય પૂરેપૂરા ૧૪ બોલ ઉપજાવે.,

ઇતિ દ્રવ્ય–જીવાજીવ સંપૂર્ણ

(૮૩) સંસ્થાન દ્વાર.

શ્રી ભગવતીજી સૂત્રના શતક ૨૫ માના ઉદ્દેશા ત્રીજાનો અધિકાર.

સંસ્થાન=આકૃતિ તેના ૨ ભેદ–જીવ સંસ્થાન અને અજીવ સંસ્થાન. જીવ સંસ્થાનના ૬ ભેદ.–સમચોરંસ્ર સાદિ, નિગ્રોધ પરિમંડળ, વામન, કુબ્જ અને હુંડ સંસ્થાન. અજીવ સંસ્થાનના ૬ ભેદ–પરિમંડળ (ચૂડી આકારે ગોળ) ૨ વટ્ટ (લાડવા જેવું ગોળ), ૩ ત્ર્યંસ (ત્રિકોણ), ૪ ચોરંસ (ચોરસ), ૫ આયતન (લાકડી જેમ લાંબુ) અને ૬ અનવસ્થિત (એ પાંચેથી વિપરીત).

પરિમંડળ આદિ છએ સંઠાણોના દ્રવ્ય અનંતા છે, સંખ્યાતા કે અસંખ્યાતા નથી.

એ છ એ સંઠાણોના પ્રદેશ પણ અનંતા છે. સંખ્યાતા અસંખ્યાતા નથી

છ સંઠાણોનો દ્રવ્યાપેક્ષા અલ્પબહુત્વ.

સૌથી થોડા પરિમંડળ સંસ્થાનના દ્રવ્ય તેથી વટ્ટના દ્રવ્ય સંખ્યાતગણા તેથી ચૌરસના દ્રવ્ય સંખ્યાતગણા. તેથી ત્રસના દ્રવ્ય સંખ્યાતગણા. તેથી આયતનના દ્રવ્ય સંખ્યાતગણા. તેથી અનવસ્થિતના દ્રવ્ય અસંખ્યાતા

પ્રદેશાપેક્ષા અલ્પબહુત્વ પણ દ્રવ્યપેક્ષાવત્ જાણવો.

દ્રવ્ય-પ્રદેશાપેક્ષા ભેળો અલ્પબહુત્વ.

સૌથી થોડા પરિમંડળ દ્રવ્ય તેથી વટ્ટ દ્રવ્ય સંખ્યાતગણા
તેથી ચૌરંસ દ્રવ્ય સંખ્યાત ગણા તેથી ત્રસ ,, ,,
,, આયતન ,, ,, , , અનવસ્થિત દ્રવ્ય અસં૦ ગણા.
, પરિમંડળ પ્રદેશ અસં૦ ,, ,, વટ્ટ પ્રદેશ સંખ્યાત ગણા
,, ચૌરસ પ્રદેશ સંખ્યાત , ,, ત્રસ ,, , ,,
,, આયતન પ્રદેશ , ,, ,, અનવસ્થિત પ્રદેશ અસંખ્યાત ગણા.

ઇતિ સંસ્થાન દ્વાર સંપૂર્ણ

(૮૪) સંસ્થાનના ભાંગા.

શ્રી ભગવતી સૂત્રના શતક ૨૫ માના ઉદ્દેશા ત્રીજાનો અધિકાર.

સંસ્થાન ૫ પ્રકારના છે—પરિમંડળ, વટ્ટ, ત્રંસ ચૌરસ, અને આયતન. એ પાંચે સંઠાણ સંખ્યાતા, અસંખ્યાતા નહિ પણ અનંતા અનંતા છે.

૭ નારકી, ૧૨ દેવલોક ૯ ગ્રીવેક, ૫ અનુત્તર વિમાન, સિદ્ધશિલા અને પૃથ્વી ૩૫ સ્થાનમાં પાંચે પ્રકારના અનંતા અનંતા સંસ્થાન છે. એમ ૩૫×૫= ૭૫ ભાંગા થયા

એક યવમધ્ય પરિમંડળ સંસ્થાનમાં બીજા પરિમંડળ સંસ્થાન અનંતા છે. એવં યાવત્ આયતન સંસ્થાન સુધી અનંત અનંત કહેવા એવી જ રીતે એક યવમધ્ય પરિમંડળની જેમ બીજા ૪ સંસ્થાનોની વ્યાખ્યા કરવી એક સંસ્થાનમાં બીજા પાંચે સંસ્થાન અનંતા છે. માટે દરેકના ૫×૫=૨૫ બોલ એ ઉક્ત ૩૫ સ્થાનોમાં હોય એટલે ૩૫×૨૫=૮૭૫ અને ૧૭૫ પહેલાંના મળી કુલ ૧૦૫૦ ભાંગા થયા

ઇતિ સંસ્થાનના ભાંગા સંપૂર્ણ.

(૮૫) ખેતાણુવાઈ.

શ્રી પન્નવણા સૂત્રના ત્રીજા પદનો અધિકાર.

ત્રણ લોકના અહીં ૭ ભેદ કરીને દરેક ભાગમા કોણ રહે છે તે બતાવે છે.

(૧) ઊર્ધ્વલોક (જ્યોતિષી દેવોના ઉપલા તળાથી ઉપર) માં ૧૨ દેવલોક, ૩ કિલ્વિષી, ૯ લોકાંતિક, ૯ ગ્રીવેક, ૫ અનુત્તર વિમાન, એ ૩૮ દેવના પર્યાપ્તા, અપર્યાપ્તા (૭૬ દેવ). તથા મેરૂની વાપી અપેક્ષા બાદર તેઉના પર્યાપ્તા, અપર્યાપ્તા સિવાય ૪૬ જાતના તિર્યંચ હોય, એમ ૭૬+૪૬=૧૨૨ ભેદના જીવો છે.

(૨) અધોલોક (મેરૂની સમભૂમિથી ૯૦૦ યોજન નીચે તિર્છો લોક છે તેથી નીચે) માં જીવના ભેદ ૧૧૫ છે-૭ નારકીના ૧૪ ભેદ, ૧૦ ભવનપતિ ૧૫ પરમાધામીના પર્યા૦ અપર્યા૦ એમ ૫૦ દેવ, સલીલાવની વિજય અપેક્ષા (૧ મહાવિદેહના પર્યા૦ અપર્યા૦ અને સંમૂર્છિમ મનુષ્ય એમ) ૩ મનુષ્ય અને ૪૮ તિર્યંચના ભેદ મળી ૧૪+૫૦+૩+૪૮=૧૧૫ છે.

(૩) તિર્છાલોક (૧૮૦૦ યોજન) મા ૩૦૩ મનુષ્ય, ૪૮ તિર્યંચ અને ૭૨ દેવ (૧૬ વ્યંતર, ૧૦ જુંભકા, ૧૦ જ્યોતિષી એ ૩૬ના પર્યા૦ અપર્યા૦) કુલ ૪૨૩ ભેદના જીવો છે.

(૪) ઊર્ધ્વ-તિર્છાલોક (જ્યોતિષીના ઉપલા તળાના ૧ પ્રદેશી પ્રતરથી અને ઊર્ધ્વ લોકની નીચેના ૧ પ્રદેશી પ્રતરની વચ્ચે)મા દેવો ગમનાગમન વખતે અને જીવો ચવીને ઊર્ધ્વલોકમાં કે તિર્છાલોકમા જતા ગમનાગમન વખતે સ્પર્શ કરે છે

(૫) અધો-તિર્છા લોકમાં પણ બન્ને પ્રતરોને ચવીને જતા આવતા જીવો સ્પર્શે છે

(૬) ત્રણે લોક (ઊર્ધ્વ, અધો અને તિર્છો લોક)ને દેવતા, દેવી કે મારણાંતિક સમુદ્ઘાત કરતા જીવો એક સાથે સ્પર્શ કરે.

૨૪ દંડકના જીવો ઉપરોક્ત ૬ લોકમાં ક્યાં ન્યૂનાધિક છે ? તેનો અલ્પબહુત્વઃ-

૨૦ બોલ-(સમુચ્ચય એકેન્દ્રિય, ૫ સ્થાવર એ ૬ સમુચ્ચય, ૬ પર્યાપ્તા, ૬ અપર્યાપ્તા, ૧ સમુચ્ચય જીવ અને ૧ સમુચ્ચય તિર્યંચ) નો અલ્પબહુત્વ-

સૌથી થોડા ઊર્ધ્વ-તિર્છાલોકમાં, તેથી અધો-તિર્છાલોકમાં વિશેષ. તેથી તિર્છા લોકમા અસંખ્યાતગણા તેથી ત્રણે લોકમાં અસંખ્યાતગણા તેથી ઊર્ધ્વ ,, ,, ,, અધો લોકમાં વિશેષ.

૩ બોલ (સમુચ્ચય નારકી, પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા) નારકીનો અલ્પબ૦- સૌથી થોડા ત્રણે લોકમાં અધો-તિર્છાલોકમા અસંખ્ય૦, અધો લોકમાં અસંખ્યગણા.

૭ બોલ-ભવનપતિના (૧ સમુચ્ચય, ૧ પર્યાપ્તા, ૧ અપર્યાપ્તા, એવ ૩ દેવીના) સૌથી થોડા ઊર્ધ્વ લોકમા તેથી ઊર્ધ્વ-તિર્છા લોકમાં અસખ્યાત ગણુા. તેથી ત્રણે લોકમા સંખ્યાતગણુા તેથી અધો-તિર્છા લોકમા અસખ્યાત ગણુા તેથી તિર્છા લોકમા અસંખ્યાત ગણુા, તેથી અધો લોકમા અસખ્યાતગણુા.

૪ બોલ (તિર્યંચણી, સમુચ્ચય દેવ સમુ૦દેવી, પચેદ્રિયના પર્યાપ્તા)નો અલ્પબહુત્વ-સૌથી થોડા ઊર્ધ્વ લોકમા તેથી ઊર્ધ્વ-તિર્છા લોકમાં અસખ્યાતગણુા તેથી ત્રણે લોકમા સખ્યાતગણુા તેથી અધોતિર્છા લોકમા સંખ્યાતગણુા. તેથી અધો લોકમાં સંખ્યાતગણુા તેથી તિર્છા લોકમા ૩ બોલ સખ્યાતગણુા અને પંચેન્દ્રિયના પર્યાપ્તા અસખ્યાતગણુા.

૭ બોલ મનુષ્યના સમુ૦ (મનુષ્ય, પર્યાપ્તા, અપર્યાપ્તા એવં ૩ મનુષ્યણીના) સૌથી થોડા ત્રણે લોકમા, તેથી ઊર્ધ્વ-તિર્છા લોકમાં મનુષ્ય અસંખ્યાતગણુા, મનુષ્યણી સંખ્યાતગણી તેથી અધો-તિર્છા લોકમા સખ્યાતગણુા તેથી ઊર્ધ્વલોકમા સખ્યાતગણુા. તેથી અધો લોકમાં સખ્યાતગણુા તેથી તિર્છા લોકમા સંખ્યાતગણુા

૭ બોલ વ્યંતરના (સમુ૦ વ્યતર દેવ પર્યાપ્તા અપર્યાપ્તા એવ ૩ દેવીના) સૌથી થોડા ઊર્ધ્વ લોકમા તેથી ઊર્ધ્વ-તિર્છા લોકમા અસખ્યાતગણુા તેથી ત્રણ લોકમા સખ્યાતગણુા. તેથી અધો-તિર્છા લોકમા અસંખ્યાતગણુા તેથી અધો લોકમાં સખ્યાતગણુા તેથી તિર્છા લોકમાં સંખ્યાતગણુા.

૭ બોલ જ્યોતિષીના (૩ દેવના, ૩ દેવીના ઉપગ્વત્) સૌથી થોડા ઊર્ધ્વલોકમા. તેથી ઊર્ધ્વ-તિર્છા લોકમા અસં૦ગણુા તેથી-ત્રણે લોકમા સખ્યાતગણુા. „ અધો-તિર્છા „ „ „ „
અધો „ „ „ „ તિર્છા „ „ „

૭ બોલ વૈમાનિકના (૩ દેવના ૩ દેવીના ઉપગ્વત્)
સૌથી થોડા ઊર્ધ્વ-તિર્છા લોકમાં તેથી ત્રણે લોકમા અસખ્યાતગણુા તેથી અધો-તિર્છાલોકમા સખ્યાતગણુા તેથી અધો „ „ „ „
તિર્છા „ „ , તેથી ઊર્ધ્વ લોકમા અસખ્યાતગણુા.

૭ બોલ ત્રણ વિકલેન્દ્રિયના (૩ પર્યાપ્તા, ૩ અપર્યાપ્તાના) સૌથી થોડા ઊર્ધ્વ લોકમા તેથી ઊર્ધ્વ-તિર્છા લોકમા અસંખ્યાતગણુા તેથી તિર્છા લોકમા અસંખ્યાતગણુા તેથી અધો-તિર્છા લોકમાં અસખ્યાતગણુા તેથી અધો લોકમા સંખ્યાતગણુા. તેથી તિર્છા લોકમા સંખ્યાતગણુા.

૫ બોલ (સમુ૦ પચેદ્રિય, સમુ૦ અપર્યાપ્તા, સમુ૦ ત્રસ, ત્રસના પર્યા૦, અપર્યાપ્તા) સૌથી થોડા ત્રણે લોકમા. તેથી ઊર્ધ્વ-તિર્છા લોકમા સખ્યાતગણુા.

તેથી અધો-તિર્ચ્છા લોકમાં સંખ્યાતગણા. તેથી ઊર્ધ્વ લોકમાં સંખ્યાતગણા. તેથી અધો લોકમા સંખ્યાતગણા. તેથી તિર્ચ્છા લોકમા અસંખ્યાતગણા.

પુદ્ગલ ક્ષેત્રાપેક્ષા.

સૌથી થોડા ત્રણે લોકમા. તેથી ઊર્ધ્વ-તિર્ચ્છા લોકમા અનંતગણા. તેથી અધો-તિર્ચ્છા લોકમાં વિશેષ તેથી તિર્ચ્છા લોકમાં અસંખ્યાતગણા. તેથી ઊર્ધ્વ લોકમા અસંખ્યાતગણા, તેથી અધો લોકમાં વિશેષ.

દ્રવ્ય ક્ષેત્રાપેક્ષા.

સોથી થોડા ત્રણે લોકમા. તેથી ઊર્ધ્વ-તિર્ચ્છા લોકમા અનંતગણા તેથી અધો-તિર્ચ્છા લોકમા વિશેષ. તેથી ઊર્ધ્વ લોકમા અસંખ્યાતગણા તેથી અધો લોકમા અનંતગણા. તેથી તિર્ચ્છા લોકમા સંખ્યાતગણા.

પુદ્ગલ દિશાપેક્ષા.

સૌથી થોડા ઊર્ધ્વ દિશામા, તેથી અધો દિશામાં વિશેષ. તેથી ઇશાન નૈરત્ય કોણમા અસંખ્યાતગણા. તેથી અગ્નિ વાયવ્ય કોણમાં વિશેષ તેથી પૂર્વ દિશામાં અસંખ્યાતગણા તેથી પશ્ચિમ દિશામાં વિશેષ. તેથી દક્ષિણ દિશામાં વિશેષ. અને તેથી ઉત્તર દિશામા વિશેષ પુદગલ જાણવા.

દ્રવ્ય દિશાપેક્ષા

સાથી થોડા દ્રવ્ય અધો દિશામાં તેથી ઊર્ધ્વ દિશામાં અનંતગણા. તેથી ઇશાન નૈઋત્ય કોણમાં અનંતગણા તેથી અગ્નિ વાયુ કોણમાં વિશેષ. તેથી પૂર્વ દિશામાં અસંખ્યાતગણા. તેથી પશ્ચિમ દિશામાં વિશેષ તેથી દક્ષિણ દિશામા વિશેષ તેથી ઉત્તર દિશામાં વિશેષ.

ઇતિ ખેતાણુવાઇ સંપૂર્ણ.

---

(૮૫) અવઘેણાનો અલ્પબહુત્વ.

---

૧ સૌથી થોડી સૂક્ષ્મ નિગોદના અપર્યાપ્તાની જઘન્ય અવઘેણા. તેથી						
૨ સૂક્ષ્મ	વાયુકાયના	અપર્યાપ્તાની જ.	અવ.	અસંખ્યાતગણી.		,,
૩ ,, તેઉ	,,	,,	,,	,,		,,
૪ ,, અપ	,,	,,	,,	,,		,,
૫ ,, પૃથ્વી	,,	,,	,,	,,		,,
૬ બાદર વાયુ	,,	,,	,,	,,		,,

૭ બાદર તેઉ કાયના અપર્યાપ્તાની જ૦ અવ૦ અસંખ્યાતગણી તેથી
૮ ,, અપ ,, ,, ,, ,, ,,
૯ ,, પૃથ્વી ,, ,, ,, ,, ,,
૧૦ ,, નિગોદના ,, ,, ,, ,,
૧૧ પ્રત્યેક શરીરી બાદરવનસ્પતિના અપર્યા ,, ,, ,,
૧૨ સૂક્ષ્મ નિગોદના પર્યાપ્તાની ,, ,, ,,
૧૩ ,, ,, અપર્યાપ્તાની ઉ૦ અવ૦ વિશેષ તેથી
૧૪ ,, ,, પર્યાપ્તાની ઉ૦ ,, ,, ,,
૧૫ ,, વાયુકાયના ,, જ૦ અવ૦ અસંખ્યાતગણી ,,
૧૬ ,, ,, અપર્યાપ્તાની ઉ૦ ,, વિશેષ ,,
૧૭ ,, ,, પર્યાપ્તાની ઉ૦ ,, ,, ,,
૧૮ સૂક્ષ્મ તેઉ કાયના પર્યાપ્તાની જ૦ અવ૦ અસંખ્યાત ગણી. તેથી
૧૯ ,, ,, ,, અપર્યાપ્તાની ઉ૦ ,, વિશેષ ,,
૨૦ ,, ,, ,, પર્યાપ્તાની ઉ૦ ,, ,, ,,
૨૧ ,, અપ ,, ,, જ૦ ,, અસંખ્યાત ગણી ,,
૨૨ ,, ,, ,, અપર્યાપ્તાની ઉ૦ ,, વિશેષ ,,
૨૩ ,, ,, ,, પર્યાપ્તાની ઉ૦ ,, ,, ,,
૨૪ ,, પૃથ્વી ,, ,, જ૦ ,, અસંખ્યાતગણી ,,
૨૫ સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયના અપર્યાપ્તાની ઉ૦ અવ૦ વિશેષ તેથી
૨૬ ,, ,, ,, પર્યાપ્તાની ઉ૦ ,, ,, ,,
૨૭ બાદર વાયુ ,, ,, જ૦ ,, ,, ,,
૨૮ ,, ,, ,, અપર્યાપ્તાની ઉ૦ ,, અસંખ્યાત ગણી ,,
૨૯ ,, ,, ,, પર્યાપ્તાની ઉ૦ ,, વિશેષ ,,
૩૦ ,, તેઉ ,, પર્યાપ્તાની જ૦ ,, અસંખ્યાતગણી ,,
૩૧ ,, ,, ,, અપર્યાપ્તાની ઉ૦ ,, વિશેષ ,,
૩૨ ,, ,, ,, પર્યાપ્તાની ઉ૦ ,, ,, ,,
૩૩ ,, અપ ,, ,, જ૦ ,, અસંખ્યાત ગણી ,,
૩૪ ,, ,, ,, અપર્યાપ્તાની ઉ૦ ,, વિશેષ ,,
૩૫ ,, ,, ,, પર્યાપ્તાની ઉ૦ ,, ,, ,,
૩૬ બાદર પૃથ્વીકાયના પર્યાપ્તાની જ૦ અવ૦ અસંખ્યાતગણી. તેથી
૩૭ ,, ,, અપર્યાપ્તાની ઉ૦ ,, વિશેષ ,,
૩૮ ,, ,, પર્યાપ્તાની ઉ૦ ,, ,, ,,
૩૯ ,, નિગોદના ,, જ૦ ,, અસંખ્યાત ગણી ,,

૪૦ બાદર નિગોદના અપર્યાપ્તાની	ઉ૦	અવ૦	વિશેષ	તેથી
૪૧ ,, ,, પર્યાપ્તાની	ઉ૦	,,	,,	,,
૪૨ પ્રત્યેક શરીરી બાદર વન૦ ,,	જ૦	,,	અસંખ્યાત ગણી.	,,
૪૩ પ્રત્યેક શરીરી બાદર વન૦ અપર્યાપ્તાની	ઉ૦	,,	,,	,,
૪૪ પ્રત્યેક શરીરી બાદર વન૦ પર્યાપ્તાની	ઉ૦	અવ૦	અસંખ્યાત ગણી.	,,

ઇતિ અવઘેણાનો અલ્પબહુત્વ સંપૂર્ણ.

(૮૬) ચરમ પદ.

શ્રી પન્નવણા સૂત્રના દશમા પદનો અધિકાર.

ચરમની અપેક્ષા અચરમ છે અને અચરમની અપેક્ષા ચરમ છે. આમાં ઓછામાં ઓછા બે પદાર્થ હોવા જોઇએ. નીચે રત્ન પ્રભાદિ એકેક પદાર્થનો પ્રશ્ન છે. ઉત્તરમાં અપેક્ષાથી નાસ્તિ છે. બીજી અપેક્ષાથી અસ્તિ છે. એનેજ સ્યાદ્વાદ ધર્મ કહે છે.

પૃથ્વી ૮ પ્રકારની છે ૭ નારકી અને ઇશીપ્રભારા (સિદ્ધશિલા).

પ્રશ્ન—રત્નપ્રભા શું (૧) ચરમ છે ? (૨) અચરમ છે ? (૩) ઘણા ચરમ છે ? (૪) ઘણા અચરમ છે ? (૫) ચર્મ પ્રદેશ છે ? (૬) અચર્મ પ્રદેશ છે ? ઉત્તર—રત્નપ્રભા પૃથ્વી દ્રવ્યાપેક્ષા એક છે. માટે ચરમાદિ ૬ બોલ ન હોય. બીજી અપેક્ષા રત્નપ્રભાના મધ્ય ભાગ અને અંત ભાગ એવા બે ભાગ કરીને જવાબ અપાય તો–ચરમ પદનું અસ્તિત્વ છે. જેમ કે, રત્નપ્રભા પૃથ્વી દ્રવ્યાપેક્ષા (૧) ચરમ છે કેમકે, મધ્ય ભાગની અપેક્ષા બહારનો (અંત) ભાગ ચરમ છે (૨) અચરમ છે. કેમકે, અંત ભાગની અપેક્ષા મધ્ય ભાગ અચરમ છે ક્ષેત્રાપેક્ષ (૩) ચરમ પ્રદેશ છે. કેમકે, મધ્ય પ્રદેશાપેક્ષા અંત પ્રદેશ ચરમ છે. અને (૪) અચરમ પ્રદેશ છે. કેમકે, અંત પ્રદેશાપેક્ષા મધ્યના પ્રદેશ અચરમ છે.

રત્નપ્રભાની જેમ જ નીચેના ૩૬ બોલને ચાર ચાર બોલ લગાડી લેવાય. ૭ નારકી, ૧૨ દેવલોક ૯ ગ્રૈવેક, ૫ અનુત્તર વિમાન, ૧ સિદ્ધસિલા, ૧ લોક અને ૧ અલોક એમ ૩૬×૪=૧૪૪ બોલ થાય છે.

એ ૩૬ બોલોના ચરમ પ્રદેશમાં તારતમ્યતા છે. તેનો અલ્પબહુત્વ–

રત્નપ્રભાના ચરમાચરમ દ્રવ્ય અને પ્રદેશોનો અલ્પબહુત્વ—સૌથી થોડા અચરમ દ્રવ્ય, તેથી ચરમ દ્રવ્ય અસખ્યાતગણા. તેથી ચરમાચરમ દ્રવ્ય વિશેષ સૌથી થોડા ચરમ પ્રદેશ, તેથી અચરમ પ્રદેશ અસખ્યાતગણા તેથી ચરમાચરમ પ્રદેશ વિશેષ.

દ્રવ્ય અને પ્રદેશનો સાથે અલ્પબહુત્વ—

સૌથી થોડા અચરમ દ્રવ્ય, તેથી ચરમ દ્રવ્ય અસખ્ય ગણા તેથી ચરમાચરમ દ્રવ્ય વિશેષ તેથી ચરમ પ્રદેશ અસંખ્ય ગણા. તેથી અચરમ પ્રદેશ અસખ્ય ગણા તેથી ચરમાચરમ પ્રદેશ વિશેષ એજ રીતે લોક સિવાયના ૩૫ બોલોનો અલ્પબહુત્વ જાણવો.

અલોકમાં

દ્રવ્યનો અલ્પ બ૦—સૌથી થોડા અચરમ દ્રવ્ય. તેથી ચરમ દ્રવ્ય અસખ્ય ગણા તેથી ચરમાચરમ દ્રવ્ય વિશેષ

પ્રદેશનો અલ્પ બ૦—સૌથી થોડા ચરમ પ્રદેશ તેથી અચરમ પ્રદેશ અનંત ગણા તેથી ચરમાચરમ પ્રદેશ વિશેષ

દ્રવ્ય-પ્રદેશનો અલ્પ બ૦—સૌથી થોડા અચરમ દ્રવ્ય, તેથી ચરમ દ્રવ્ય અસં૦ ગણા તેથી ચરમાચરમ દ્રવ્ય વિશેષ તેથી ચરમ પ્રદેશ અસખ્યાત ગણા. તેથી અચરમ પ્રદેશ અનંત ગણા. તેથી ચરમાચરમ પ્રદેશ વિશેષ

લોકાલોકમાં ચરમાચરમ દ્રવ્યનો અલ્પબહુત્વ.

સૌથી થોડા લોકાલોકના ચરમ દ્રવ્ય, તેથી લોકના ચરમ દ્રવ્ય અસ૦ ગણા, તેથી અલોકના ચરમ દ્રવ્ય વિશેષ, તેથી લોકાલોકના ચરમાચરમ દ્રવ્ય વિશેષ

લોકાલોકમાં ચરમાચરમ પ્રદેશનો અલ્પબહુત્વ.

સૌથી થોડા લોકના ચરમ પ્રદેશ, તેથી અલોકના ચરમ પ્રદેશ વિશેષ, તેથી લોકના અચરમ પ્રદેશ અસં૦ ગણા તેથી અલોકના અચરમ પ્રદેશ અનંતગણા તેથી લોકાલોકના ચરમાચરમ પ્રદેશ વિશેષ.

લોકાલોકમાં દ્રવ્ય-પ્રદેશ ચરમાચરમનો અલ્પબહુત્વ.

સૌથી થોડા લોકાલોકના ચરમ દ્રવ્ય તેથી લોકના ચરમ દ્રવ્ય અસં૦ ગણા. તેથી અલોકના ચરમ દ્રવ્ય વિશેષ તેથી લોકાલોકના ચરમાચરમ દ્રવ્ય વિશેષ તેથી લોકના ચરમ પ્રદેશ અસ૦ ગણા તેથી અલોકના ચરમ પ્રદેશ વિશેષ તેથી લોકના અચરમ પ્રદેશ અસ૦ ગણા તેથી અલોકના અચરમ પ્રદેશ અનતગણા. તેથી લોકાલોકના ચરમાચરમ પ્રદેશ વિશેષ

એ ૯ બોલ અને સર્વ દ્રવ્ય, પ્રદેશ અને પર્યાય, ૧૨ બોલનો અલ્પબહુત્વ.

સૌથી થોડા લોકાલોકના ચરમ દ્રવ્ય, તેથી લોકના ચરમ દ્રવ્ય અસં૦ ગણા તેથી અલોકના ચરમ દ્રવ્ય વિશેષ. તેથી લોકાલોકના ચરમાચરમ દ્રવ્ય વિશેષ. તેથી લોકના ચરમ પ્રદેશ અસં૦ ગણા. તેથી અલોકના ચરમ પ્રદેશ વિશેષ. તેથી લોકના અચરમ પ્રદેશ અસં૦ ગણા, તેથી અલોકના અચરમ પ્રદેશ અનંતગણા. તેથી લોકાલોકના ચરમાચરમ પ્રદેશ વિશેષ તથા સર્વ દ્રવ્ય વિશેષ. તેથી સર્વ પ્રદેશ અનત ગણા તેથી સર્વ પર્યાય અનંતગણી.

ઇતિ ચરમ પદ સંપૂર્ણ.

---

(૮૭) ચરમાચરમ

શ્રી પન્નવણા સૂત્રના દશમા પદનો અધિકાર.

દ્વાર ૧૧—(૧) ગતિ (૨) સ્થતિ, (૩) ભવ (૪) ભાષા, (૫) શ્વાસોશ્વાસ, (૬) આહાર, (૭) ભાવ, (૮) વર્ણ (૯) ગંધ, (૧૦) રસ (૧૧) સ્પર્શ દ્વાર.

૧ ગતિદ્વાર—ગતિ અપેક્ષા જીવ ચરમ પણ છે અને અચરમ પણ છે. તેજ ભવે મોક્ષ જવું છે તે ગતિ ચરમ અને હજી ભવ બાકી છે તે અચરમ. એક જીવ અપેક્ષા અને ૨૪ દંડક અપેક્ષા ઉપર મુજબ જાણવું ઘણા જીવ તથા ૨૪ દંડકના ઘણા જીવ અપેક્ષા પણ ચરમ અચરમ ઉપર મુજબ જાણવા.

૨. સ્થિતિ દ્વાર :- સ્થિતિ અપેક્ષા એકેક જીવ, ઘણા જીવ, ૨૪ દંડકના એકેક જીવ અને ૨૪ દંડકના ઘણા જીવ સ્યાત્ ચરમ, સ્યાત્ અચરમ છે.

૩ ભવ દ્વાર:-એજ રીતે એકેક અને ઘણા જીવ અપેક્ષા સમુચ્ચય જીવ અને ચોવીશ દંડક ભવ અપેક્ષા સ્યાત્ ચરમ છે, સ્યાત્ અચરમ છે.

૪ ભાષા દ્વાર-ભાષા અપેક્ષા ૧૯ દંડક (૫ સ્થાવર સિવાયના) એકેક અને ઘણા જીવો ચરમ પણ છે અને અચરમ પણ છે.

૫ શ્વાસોશ્વાસ દ્વાર-શ્વાસોશ્વાસ અપેક્ષા બધા ચરમ પણ છે અચરમ પણ છે

૬ આહાર-અપેક્ષા યાવત્ ૨૪ દંડકના જીવો ચરમ પણ છે. અચરમ પણ છે.

૭ ભાવ-(ઔદયિક આદિ), અપેક્ષા યાવત્ ૨૪ દંડકના જીવો ચરમ પણ છે અચરમ પણ છે.

૮ થી ૧૧ વર્ણ, ગંધ, રસ. સ્પર્શના **૨૦ બોલ**-અપેક્ષા યાવત્ ૨૪ દંડકના એકેક અને ઘણા જીવો ચરમ પણ છે, અચરમ પણ છે.

ઇતિ ચરમાચરમ સંપૂર્ણ.

(૮૮) જીવ પરિણામ પદ.

શ્રી પન્નવણા સૂત્રના તેરમા પદનો અધિકાર.

જે પરિણતિપણે પરિણમે તે **પરિણામ** છે. જેમ જીવ સ્વભાવે નિર્મળ. સચ્ચિદાનંદ રૂપ છે. તથાપિ પર પ્રયોગથી કષાયમા પરિણમીને કષાયી કહેવાય છે ઇત્યાદિ પરિણામ બે પ્રકારના છે જીવ પરિ૦. અજીવ પરિ૦.

જીવ પરિણામ–૧૦ પ્રકારના છે. ગતિ, ઇંદ્રિય, કષાય, લેશ્યા. યોગ, ઉપયોગ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને વેદ પરિણામ. એના વિસ્તારથી, ગતિના ૪, ઇંદ્રિયના ૫, કષાયના ૪ લેશ્યાના ૬, યોગના ૩, ઉપયોગના ૨ (સાકાર–જ્ઞાન અને નિરાકાર–દર્શન), જ્ઞાનના ૮ (૫ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન), દર્શનના ૩ સમ–મિથ્યા–મિશ્રદૃષ્ટિ), ચારિત્રના ૭ (૫ ચારિત્ર, ૧ દેશ વ્રત અને અવ્રત), વેદના ૩, એમ કુલ ૪૫ બોલ છે અને સમુચ્ચય જીવમા–(૧) અનેન્દ્રિય, (૨) અકષાય, (૩) અલેશી, ૪ અયોગી અને (૫) અવેદી એ પાચ બોલ મેળવવાથી ૫૦ બોલ થાય છે,

સમુચ્ચય જીવ એ ૫૦ બોલપણે પરિણમે છે માટે એ ૫૦ અસ્તિભાવપણે છે. હવે તેને ૨૪ દંડક પર ઉતારે છે:-

૧ સાત નારકીના દંડકમા ૨૯ બોલ લાભે. ૧ નર્ક ગતિ, ૫ ઇન્દ્રિય, ૪ કષાય, ૩ લેશ્યા, ૩ યોગ, ૨ ઉપયોગ ૬ જ્ઞાન (૩ જ્ઞાન ૩ અજ્ઞાન) ૩ દર્શન ૧ અસયમ–ચારિત્ર ૧ વેદ–નપુંસક એવં ૨૯ બોલ.

(૧૧) ૧૦ ભવનપતિ, ૧ વ્યંતર એમ ૧૧ દંડકમા બોલ ૩૧ લાભે–ઉપરના ૨૯માં ૧ સ્ત્રીવેદ અને ૧ તેજુ લેશ્યા વધારવી.

(૨) જ્યોતિષી અને ૧–૨ દેવલોકમા ૨૮ બોલ; ઉપરમાથી ૩ અશુભ લેશ્યા ઘટાડવી

ત્રીજાથી ૧૨ મા દેવલોક સુધીમા ૨૭ બોલ સ્ત્રીવેદ ઘટાડવો. નવ ગ્રીવેકમાં ૨૬ બોલ. ૧ મિશ્ર દ્રષ્ટિ ઘટાડવી.

પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં ૨૨ બોલ ૧ દ્રષ્ટિ ને ૩ અજ્ઞાન ઘટાડવા.

(૩) પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિમા ૧૮ બોલ. ૧ ગતિ; ૧ ઇંદ્રિય, ૪ કષાય, ૪ લેશ્યા, ૧ યોગ, ૨ ઉપયોગ ૨ અજ્ઞાન, ૧ દર્શન, ૧ ચારિત્ર, ૧ વેદ. એવ ૧૮.

(૨) તેઉ-વાઉમાં ૧૭ બોલ ઉપરમાંથી ૧ તેજો લેશ્યા ઘટાડવી.

(૧) બેઇન્દ્રિયમાં ૨૨ બોલ-ઉપરના ૧૭ માં ૧ રસેન્દ્રિય, ૧ વચનયોગ, ૨ જ્ઞાન, ૧ દૃષ્ટિ એમ ૫ વધવાથી ૨૨ થયા.

(૧) તેઇન્દ્રિયમા ૨૩ બોલ-ઉપરના ૨૨ માં ઘ્રાણેન્દ્રિય વધી.

(૧) ચૌરેન્દ્રિયમા ૨૪ બોલ-ઉપરના ૨૩ માં ચક્ષુઇન્દ્રિય વધી

(૧) તિર્યંચ પચેન્દ્રિયમા ૩૫ બોલ-૧ ગતિ, ૫ ઇંદ્રિય, ૪ કષાય, ૬ લેશ્યા, ૩ યોગ, ૨ ઉપયોગ, ૬ જ્ઞાન, ૩ દર્શન, ૨ ચારિત્ર ૩ વેદ, એવં ૩૫ બોલ

(૧) મનુષ્યમાં ૪૭ બોલ-૫૦ માંથી ૩ ગતિ ઓછી બાકી બધાય લાભે.

ઇતિ જીવ પરિણામ પદ સંપૂર્ણ.

---

(૮૯) અજીવ પરિણામ.

શ્રી પન્નવણા સૂત્રના ૧૩મા પદનો અધિકાર.

અજીવ=પુદગલનો સ્વભાવ પણ પરિણમનનો છે. તેના પરિણામના ૧૦ ભેદ છે (૧) બંધન, (૨) ગતિ, (૩) સંસ્થાન, (૪) ભેદ, (૫) વર્ણ, (૬) ગંધ, (૭) રસ, (૮) સ્પર્શ, (૯) **અગુરૂલઘુ** અને (૧૦) શબ્દ.

૧ **બંધન**-સ્નિગ્ધ (ચીકણા) સ્નિગ્ધનું બંધન ન થાય (જેમ ઘીથી ઘી ન બંધાય) તેમ રૂક્ષ (રૂખા) રૂક્ષનું બધન ન થાય (જેમ રાખથી રાખ કે રેતીથી રેતી ન બંધાય). પણ સ્નિગ્ધ અને રૂક્ષ, બે મળવાથી બંધ થાય છે તે પણ અડધો અડધ (સમ પ્રમાણમા) હોય તો બંધ ન થાય. વિષમ (ન્યૂનાધિક) પ્રમાણમાં હોય તો બધ થાય, જેમ પરમાણુ, પરમાણુથી ન બંધાય. પરમાણુ બે પ્રદેશી આદિ સ્કંધથી બંધાય.

૨ ગતિ-પુદ્ગલોની ગતિ બે પ્રકારની છે (૧) સ્પર્શ કરતી ચાલે (જેમ પાણીનો રેલો) અને (૨) સ્પર્શ કર્યા વિના ચાલે (જેમ આકાશમાં પક્ષી)

૩ **સંસ્થાન**-(આકાર) ઓછામાં ઓછા બે પ્રદેશી યાવ અનન્તા પરમાણુના સ્કંધને કોઇને કોઇ સંસ્થાન હોય છે. તેના ૫ ભેદ. () પરિમંડળ ૦ વટ્ટ Δ ત્રિકોણ [ ] ચોરસ, | આયતન.

૪ **ભેદ**-- પુદ્ગલ ૫ પ્રકારે ભેદાય છે. (૧) ખડાભેદ (લાકડા પત્થર આદિના કટકા જેમ), (૨) પરતર ભેદ (અબરખ જેમ પડ), (૩) ચૂર્ણ ભેદ (ધાન્યના લોટ જેમ), (૪) ઉકલિયા ભેદ (કઠોળની ફળીઓ સૂકાઇને ફાટે તેમ), (૫) અણુતડીયા (તળાવના તડીયા જેમ)

૫ વર્ણ—મૂળ રંગ પાચ છે કાળો, નીલો, લાલ, પીળો, ધોળો એ રંગોના સયોગોથી અનેક જાતના રંગ બની શકે છે જેમ-બદામી, કેશરી, તપખીરી, ગુલાબી, ખાખી વગેરે.

૬ ગન્ધ-સુગન્ધ અને દુર્ગંધ (એ બે ગંધવાળા પુદ્ગલો હોય છે.)

૭ રસ-મૂળ રસ પાચ છે. તીખો, કડવો, કસાયેલો ખાટો, મીઠો અને મીઠું (ખારાશ) ઉમેરવાથી **ષટ્રસ** કહેવાય છે

૮ સ્પર્શ-આઠ પ્રકારના છે કર્કશ, મૃદુ, ભારે, હલકો, શીત, ઉષ્ણ, રૂક્ષ, સ્નિગ્ધ.

૯ અગુરૂલઘુ—હલકો નહિ કે ભારે પણ નહિ જેમ પરમાણુ, પ્રદેશ, મન, ભાષા, કાર્મણ શરીર આદિના પુદ્ગલ.

૧૦ શબ્દ—બે પ્રકારના છે. સુસ્વર અને દુસ્વર

ઇતિ અજીવ પરિણામ સંપૂર્ણ

---

(૯૦) બાર પ્રકારનાં તપ.

શ્રી ઉવવાય સૂત્રમાં ૧૨ પ્રકારનાં તપનો વિસ્તાર ચાલે છે તે કહે છે.

તપ ૧૨ પ્રકારના છે. બાહ્ય તપ (૧ અનશન, ૨ ઉણોદરી, ૩ વૃત્તિસક્ષેપ, ૪ રસ પરિત્યાગ, ૫ કાયકલેશ, ૬ પ્રતિસલિનતા) અને ૬ અભ્યતર તપ (૧ પ્રાયશ્ચિત, ૨ વિનય, ૩ વૈયાવચ્ચ, ૪ સ્વાધ્યાય, ૫ ધ્યાન, ૬ કાઉસગ્ગ) તેનો વિસ્તાર—

૧ અનશનના ૨ ભેદ ૧ **ઇત્વરીક** તે થોડા કાળનો તપ ૨ **અવકાલિક** તે જાવજીવનો તપ **ઇત્વરીક તપના** અનેક ભેદ છે. એક ઉપવાસ, બે ઉપવાસ યાવત્ વર્ષીતપ (૧ વર્ષ સુધીના ઉપવાસ) વર્ષીતપ પ્રથમ તીર્થંકરના શાસનમા થઈ શકે, ૨૨ તીર્થંકરના શાસનમા ૮ માસ, અને ચરમ તીર્થંકરના વખતમાં ૭ માસ ઉપવાસ કરવાનુ સામર્થ્ય હોય.

અવકાલિક (જાવજીવના) અનશન તપના ૨ ભેદ-૧ એકભકત પ્રત્યાખ્યાન અને ૨ પાદોપગમન પ્રત્યાખ્યાન. એક ભકત પ્ર૦ના બે ભેદ (૧) **વ્યાઘાત**-ઉપદ્રવ આવે ત્યારે અમુક હદ સુધી ૪ આહારનાં પચ્ચખાણ કરે. જેમ અર્જુન માળીના

(૬) **પ્રતિસંલીનતા તપના** ચાર ભેદ-૧ ઇન્દ્રિય સંલીનતા ૨ કષાય સંલી૦, ૩ યોગ સંલી૦, ૪ વિવિધ શયનાસન સંલીનતા, (૧) **ઇન્દ્રિય સંલીનતાના** ૫ ભેદ (પાંચે ઇન્દ્રિયોને પોતપોતાના વિષયમાં રાગ-દ્વેષ ધરતા રોકવી) (૨) **કષાય સંલીનતાના** ૪ ભેદ-૧ ક્રોધ મટાડી ક્ષમા ધરવી, ૨ માનને ઘટાડી વિનીતતા ધરવી, ૩ માયાને ઘટાડી સરળતા ધરવી, ૪ લોભને ઘટાડી સંતોષ ધરવો (૩) **યોગ પ્રતિસંલીનતા** ના ૩ ભેદ-મન, વચન કાયાને બૂરા કામમાંથી રોકી સન્માર્ગે પ્રવર્તાવવા (૪) **વિવિધ શય્યાસન સેવન પ્રતિસંલીનતાના** અનેક ભેદ-ઉદ્યાન, ચૈત્ય દેવાલય, દુકાન, વખાર, સ્મશાન, ઉપાશ્રય આદિ સ્થાને રહીને પાટ, પાટલા, બાજોઠ, પાટીયા, બિછાના વસ્ત્ર-પાત્રાદિ ફાસુક જગ્યા અંગીકાર કરી વિચરે

અભ્યંતર તપનો અધિકાર

૧ પ્રાયશ્ચિતના દશ ભેદ-૧ ગુર્વાદિ સન્મુખ પાપ પ્રકાશે. ૨ ગુરૂએ બતાવેલ દોષ અને પુનઃ એ દોષ ન લગાડવાનું સ્વીકારે, ૩ પ્રાયશ્ચિત-પ્રતિક્રમણ કરે, ૪ દોષિત વસ્તુનો ત્યાગ કરે, ૫ દશ, વીશ, ત્રીશ, ચાળીશ લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ કરાવે ૬ એકાશન આયંબિલ યાવત્ છમાસી તપ કરાવે ૭ છમાસ સુધીની દીક્ષા ઘટાડે ૮ દીક્ષા ઘટાડી સૌથી નાનો બનાવે ૯ સમુદાયથી બહાર રાખી કપાળે ધોળા વસ્ત્રનો પાટો બાંધી સાધુજી સાથે આપેલો તપ કરે ૧૦ સાધુ વેશ ઉતરાવીને ગૃહસ્થ વેશે છમાસ સુધી સાથે ફેરવી ફરી દીક્ષા દેવી

૨ વિનયના ભેદ કહે છે-મતિજ્ઞાની, શ્રુતજ્ઞાની, અવધિજ્ઞાની, મનઃપર્યવ જ્ઞાની, કેવળજ્ઞાની. એમની આશાતના કરવી નહિ, એમનું બહુમાન કરવું, એમના ગુણકીર્તન કરી લાભ લેવો એ જ્ઞાન વિનય જાણવો

ચારિત્ર વિનયના ૫ ભેદ-પાંચ પ્રકારના ચારિત્રવાનનો વિનય કરવો.

યોગ વિનય ના ૬ ભેદ-મન, વચન, કાયા, એ ત્રણે પ્રશસ્ત અને અપ્રશસ્ત, એમ ૭ પ્રકારે છે, તેનો વિસ્તાર,અપ્રશસ્ત કાયા વિનયના ૭ પ્રકાર-અયત્નાથી ચાલે, બોલે, ઊભો રહે, બેસે, શયન કરે, ઇંદ્રિયો મોકળી મૂકે તથા અંગોપાંગ માઠાં પ્રવર્તાવે એ સાતે અયત્નાથી કરે તે અપ્રશસ્ત વિનય અને યત્નાપૂર્વક (સઘળા) પ્રવર્તાવે તે પ્રશસ્ત વિનય

વ્યવહારવિનયના ૭ ભેદ- ૧ ગુર્વાદિના વિચાર મુજબ પ્રવર્તે, ૨ ગુરુ આદિની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તે, ભાત-પાણી આદિ લાવી આપે, ૪ ઉપકાર યાદ લાવીને કૃતજ્ઞતાપુર્વક સેવા કરવી ૫ ગુર્વાદિની ચિંતા-દુઃખ જાણીને દૂર કરવા

પ્રયત્ન કરે, ૬ દેશ કાળ અનુસાર ઉચિત પ્રવૃત્તિ કરે, ૭ નિંદ્ય (કોઇને ખરાબ લાગે તેવી) પ્રવૃત્તિ ન કરે.

૩ વૈયાવચ્ચ (સેવા) તપના ૧૦ ભેદ છેઃ- ૧ આચાર્યની ૨ ઉપાધ્યાયની ૩ નવદીક્ષિતની, ૪ રોગીની, ૫ તપસ્વીની, ૬ સ્થિવરની, ૭ સ્વધર્મીની, ૮ કુળ-ગુરુની, ૯ ગણાવચ્છેદકની, અને ૧૦ ચાર તીર્થની-વૈયાવચ્ચ (સેવા ભક્તિ) કરવી.

૪ સ્વાધ્યાય તપના ૫ ભેદ છે–૧ સૂત્રાદિની વાચના લેવી દેવી. ૨ પ્રશ્નાદિ પૂછીને નિર્ણય કરવો. ૩ ભણેલા જ્ઞાનને હમેશાં ફેરવતા રહેવું. ૪ સૂત્ર-અર્થનુ ચિંતવન કરતા રહેવું ૫ પરિષદમાં ૪ પ્રકારની ધર્મકથા કહેવી.

૫. **ધ્યાન તપના** ૪ ભેદ છે—આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, ધર્મધ્યાન, શુક્લધ્યાન.

આર્તધ્યાનના ૪ ભેદ-૧ અમનોજ્ઞ (અપ્રિય) વસ્તુનો વિયોગ ચિંતવે. ૨ મનોજ્ઞ (પ્રિય) વસ્તુનો સંયોગ ચિંતવે ૩ રોગાદિથી ગભરાય ૪ વિષય-ભોગોમાં આસક્ત બની રહે. તેની ગૃદ્ધિથી દુઃખી થાય. **ચાર લક્ષણ**-૧ આક્રંદ કરે, ૨ શોક કરે, ૩ રુદન કરે, ૪ વિલાપ કરે.

રૌદ્રધ્યાનના ૪ ભેદ-હિંસામાં, અસત્યમા, ચોરીમાં અને ભોગોપભોગમા આનંદ માને. **ચાર લક્ષણ**-૧ જીવહિંસાનો, ૨ અસત્યનો, ૩ ચોરીનો, થોડો ઘણો દોષ લગાડે ૪ મરણ પથારી પર પણ પશ્ચાત્તાપ ન કરે

ધર્મધ્યાનના ભેદઃ-ચાર પાયા-૧ જિનાજ્ઞાનો વિચાર, ૨ રાગદ્વેષ ઉત્પત્તિના કારણોનો વિચાર, ૩ કર્મવિપાકનો વિચાર ૪ લોક સંસ્થાનનો વિચાર

ચાર રુચિ-૧ તીર્થંકરની આજ્ઞા આરાધવાની રુચિ, ૨ શાસ્ત્રશ્રવણની રુચિ, ૩ તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાની રુચિ, ૪ સૂત્ર સિદ્ધાંત ભણવાની રુચિ. **ચાર અવલંબન**-૧ સૂત્ર સિદ્ધાંતની વાચણી લેવી-દેવી. ૨ પ્રશ્નાદિ પૂછવા. ૩ ભણેલા જ્ઞાનને ફેરવવું ૪ ધર્મકથા કરવી. **ચાર અનુપેક્ષા**-૧ પુદ્ગલને અનિત્ય-નાશવંત જાણે ૨ સંસારમાં કોઇ કોઇને શરણ નથી એમ ચિંતવે ૩ હું એકલો છુ એમ ચિંતવે. ૪ સંસાર સ્વરૂપ વિચારે. એમ ધર્મધ્યાનના ૧૬ ભેદ થયા

શુક્લ ધ્યાનના ૧૬ ભેદ-કહે છે-**ચાર પાયા**-૧ પદાર્થોના દ્રવ્ય, ગુણ પર્યાયનો વિવિધ પ્રકારે વિચાર કરે. ૨ એક પુદ્ગલના ઉત્પાદાદિ વિચાર બદલે નહિ. ૩ સૂક્ષ્મ ઇર્યાવહિ ક્રિયા લાગે પણ અકષાયી થવાથી બંધ ન પડે ૪ સર્વ ક્રિયાનો છેદ કરી અલેશી બને **ચાર લક્ષણ**-૧ જીવને શિવરૂપ-શરીરથી જુદો જાણે ૨. સર્વ સંગને ત્યાગે. ૩ ચલાયમાન ઉપસર્ગ સહે ૪ મોહરહિત વર્તે. **ચાર અવલંબન**-૧ પૂર્ણ ક્ષમા, ૨ પૂર્ણ નિર્લોભતા ૩ પૂર્ણ સરળતા, ૪ પૂર્ણ

સરળતા, ૪ પૂર્ણ નિરાભિમાનતા. **ચાર અનુપ્રેક્ષા**–૧ પ્રાણાતિપાત આદિ પાપનાં કારણ ચિંતવે. ૨ પુદ્‌ગલની અશુભતા ચિંતવે. ૩ અનંત પુદ્‌ગલ પરાવર્તનનું ચિંત્વન કરે, ૪ દ્રવ્યના પલટતા પરિણામ ચિંતવે

૬ કાયોત્સર્ગ તપ બે ભેદ–૧ દ્રવ્ય કાયોત્સર્ગ. **દ્રવ્ય કાયોત્સર્ગના ૪ ભેદ** છે ૧ શરીરના મમત્વનો ત્યાગ કરે, ૨ સંપ્રદાયના મમત્વનો ત્યાગ કરે, ૩ વસ્ત્ર–પાત્રાદિ ઉપકરણનો મમત્વ ત્યાગે, ૪ આહાર પાણી આદિ પદાર્થોનો મમત્વ ત્યાગે, ૪ આહાર પદાર્થોનો મમત્વ ત્યાગે **ભાવ કાયોત્સર્ગના ૩ ભેદ** છે (૧) કષાય કાયોત્સર્ગ (૪ કષાયનો ત્યાગ કરવો તે) (૨) સંસાર કાયોત્સર્ગ (૪ ગતિમા જવાનાં કારણો બંધ કરવા તે), (૩) કર્મ કાયોત્સર્ગ (૮ કર્મબંધનાં કારણો જાણીને ત્યાગ કરે.) એ રીતે કુલ બાર પ્રકારના ૩૫૪ ભેદ ઉવવાઇ સૂત્રથી જાણવા

ઇતિ બાર તપનો વિસ્તાર સંપૂર્ણ.

(૯૧) રોહા મુનિના પ્રશ્નોત્તર.

શ્રી ભગવતી સૂત્રના શતક ૧લાના ઉદ્દેશા ૬ઠ્ઠાનો અધિકાર.

સરળ અને ભદ્રિક પ્રકૃતિવાળા, ઉપશાંત કષાયી રોહા મુનિ જ્ઞાન ધ્યાનમાં રમણતા કરતા હતા. એકદા તેમણે પ્રભુ મહાવીરને નીચેના પ્રશ્નો કર્યા. પ્રભુએ તેના શા જવાબ આપ્યા ? એ પ્રશ્નોત્તર નીચે મુજબ:–

પ્ર૦–હે ભગવાન ! પહેલાં લોક થયો કે અલોક ?

ઉ૦–જે પદાર્થની આદિ કે અંત ન જ હોય તેને પહેલાં કે પછી થયાનું કેમ કહેવાય ? લોક અને અલોક બને અનાદિ અનંત છે કારણ કે આકાશ શાશ્વત છે અને આકાશ સાથે ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, જીવાસ્તિકાય, પુદ્‌ગલાસ્તિકાય અને કાળ, એ પાંચે દ્રવ્યો શાશ્વત છે. એ દ્રવ્યો જેટલા આકાશમા રહે છે, તે લોક છે. બાકીના આકાશને અલોક કહ્યો છે. દ્રવ્યાપેક્ષા એ બધા નિત્ય છે પર્યાયાપેક્ષા અનિત્ય છે માટેજ અનાદિ અનંત–શાશ્વત, લોક-અલોકનો બનાવનાર કોઇ નથી

પ્ર૦—હે ભગવાન્ ! જીવ પહેલાં થયા કે અજીવ ?

ઉ૦—જીવ અને અજીવ અને શાશ્વત પદાર્થ છે મને અનાદિ કાળથી છે. જો જીવ પહેલાં માનીએ તો આકાશ વિના તે રહે ક્યાં ? ધર્માસ્તિકાય વિના

નીચેના સર્વ સંયોગ લગાડવા, પછી દ્વીપને છોડીને સમુદ્ર સાથે પછી સમુદ્રને છોડી ભરતાદિ ક્ષેત્ર સાથે, યાવત્ પર્યાયથી કાળની સાથે, સર્વ બોલોને લગાડવા. ઉ૦ અનાદિ અનંત.

ઇશ્વરકર્તૃત્વ માનનારાનુ આ પ્રશ્નોથીજ નિરાકરણ થાય છે. કારણ ઇશ્વર કર્મરહિત, નિષ્ક્રિય, અમૂર્તિ, સચ્ચિદાનંદ, સ્વગુણ (જ્ઞાન દર્શન) યુકત છે. જો ઇશ્વર કુંભાર માફક જગતને ઘડવા બેસે તો તેનું ઇશ્વરત્વજ ન રહે. જગતમાં બે પ્રકારના પદાર્થો છે:– શાશ્વતા અને કૃત્રિમ શાશ્વતાના કોઇ કર્તા નથી અને કૃત્રિમ ચીજો કર્મસહિત–સંસારી જીવો બનાવે છે. સંસારી જીવ કર્મસહિત છે, તે કર્મજન્ય સુખ, દુઃખ ભોગવે છે, તદનુસાર ક્રિયા કરે છે, અને તે જીવ જયારે તપ, સયંમથી શુભાશુભ કર્મોનો નાશ કરશે ત્યારે ઇશ્વરરૂપ થશે.

રોહા મુનિ આ પ્રશ્નોત્તરોથી સંતુષ્ટ થઇ જ્ઞાન ધ્યાનમાં લીન થયા. એટલામા ગૌતમ સ્વામીએ પ્રભુ સાથે નીચે મુજબ પ્રશ્નોત્તર કર્યા.

પ્ર૦–હે ભગવાન્! લોકસ્થિતિ કેટલા પ્રકારની છે ?

ઉ૦–આઠ પ્રકારની છે (૧) આકાશના આધારે તનવાયુ અને તનવાયુને આધારે ધનવાયુ છે (૨) વાયુના આધારે પાણી (ધનોદધિ) છે (૩) પાણીના આધારે પૃથ્વી (નર્કના પૃથ્વીપિંડ) છે. (૪) પૃથ્વીના આધારે ત્રસ–સ્થાવર જીવો રહેલ છે. (૫) અજીવ–યા જીવોનો સંગ્રહ (ઉપચરિત નયાપેક્ષા શરીરાદિ અજીવ જીવોનો સંગ્રહ સમજવો) (૬) જીવ–કર્મોનો સંગ્રહ કરી રાખ્યો છે (૭) અજીવનો સંગ્રહ જીવ કરે છે અર્થાત્ જીવ ભાષા–મનપણે પુદ્‌ગલોનો સંગ્રહ કરે છે. (૮) જીવ કર્મોનો સંગ્રહ કરે છે.

પ્ર૦–હે પ્રભુ ! એ લોકસ્થિતિ કેવા પ્રકારે છે ?

ઉ૦–હે ગૌતમ ! જેમ ચામડાની મસકમા વાયુ ભરીને મોઢું પાકા દોરાથી બાંધે પછી મધ્ય ભાગે પાકા દોરાથી બંધ દીએ પછી નીચલો ભાગ વાયુથી ભરેલો રહેવા દઈ ઉપરના વાયુને કાઢીને બદલે પાણી ભરી મોઢુ પાકી રીતે બાંધી દીએ પછી વચલો બંધ છોડી નાખે તો પાણી ઉપર હતું ત્યાંજ વાયુના આધારે અદ્ધર રહે એ રીતે વાયુના આધારથી પાણી (ધનોદધિ) અને પાણીના આધારે પૃથ્વી રહી છે યાવત્ જીવ, કર્મોનો સંગ્રહ કરે, એમ સમજવું.

પ્ર૦–હે ભગવાન્ ! સૂક્ષ્મ અપકાય હમેશા વરસે છે ?

ઉ૦–હા, ગૌતમ સૂક્ષ્મ અપકાય ઊંચી, નીચી, તિર્છી દિશામાં હમેશાં વરસે છે, પણ સ્થૂળ અપકાયની જેમ દીર્ઘકાળ ટકતી નથી. દિવસે સૂર્યના

ચાલે કેમ ? અધર્માસ્તિકાય વિના સ્થિર કેમ થાય ? પુદ્ગલાસ્તિકાય વિના કર્મ-કાર્ય કેમ કરે ? જો અજીવ પહેલાં હોય તો જીવ વિના ઉપકાર કોનો: કરે ? કોના ઉપયોગમાં આવે ? માટે એના પહેલા–પછી પણ નથી.

તેની સિદ્ધતા માટે નીચેના પ્રશ્નોત્તરો થયા—

પ્ર૦—હે ભગવાન ! પહેલાં કૂકડી થઇ કે ઇંડું ?

ઉ૦—કૂકડી અને ઇંડુ બને શાશ્વત છે. અનાદિ કાળથી છે.

પ્ર૦—હે પૂજ્ય ! પહેલાં લોકાન્ત કે અલોકાન્ત ?

ઉ૦—બન્ને શાશ્વત છે અનાદિ કાળથી છે.

એવીજ રીતે નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તરમાં પણ શાશ્વત અને અનાદિથી સમજવું.

૧ લોકાન્ત અને સાતમી નરકનો આકાશાંત,

૨ સાતમી નરકનો આકાશાંત અને સાતમી નરકનો તનવાયુ,

૩	,	,,	તનવાયુ ,,	,,	,,	ઘનવાયુ,
૪	,,	,,	ઘનવાયુ ,,	,,	,,	ઘનોદધિ,
૫	,	,,	ઘનોદધિ ,,	,,	,,	પૃથ્વીપિંડ,
૬	,	,,	પૃથ્વીપિંડ ,,	છઠ્ઠી	,,	આકાશાંત,

૧૦ એવીજ રીતે તનવાયુ, ઘનવાયુ, ઘનોદધિ અને પૃથ્વીપિંડ ૪ ના બોલ.

૧૫ એવ પાંચમી નરકના પાચ બોલ ૨૦ ચોથી નરકના પાંચ બોલ.

૨૫ ,, ત્રીજી ,, ,, ૩૦ બીજી ,, ,, ,,

૩૫ ,, પહેલી ,, ,,

એવં લોકાન્ત અને દ્વિપાન્ત જંબૂદ્વિપાદિ અસખ્યાતા અને લવણાદિ સમુદ્ર અસંખ્યાતા, એવ ભરતાદિ સર્વ ક્ષેત્ર, સર્વ અલાવા લોકાંત સાથે મેળવી લેવા, તથા નરકાદિ ૨૪ દંડક, ષટ્દ્રવ્ય, છ લેશ્યા, આઠ કર્મ, ત્રણ દષ્ટિ, ૪ દર્શન, ૫ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૪ સંજ્ઞા, ૩ યોગ ૨ ઉપયોગ, સર્વ દ્રવ્ય, સર્વ પ્રદેશ, સર્વ પર્યાય; એ બધા પ્રશ્નોના ઉત્તર અનાદિ અનંત (શાશ્વતા) છે. હવે સમયના પ્રશ્ન :—

પ્ર૦— હે પૂજ્ય ! લોકાન્ત પહેલાં કે કાળ પહેલાં ?

ઉ૦— બન્ને શાશ્વત–અનાદિ અનંત છે.

જેમ દ્વીપ સમુદ્રોથી કાળસુધી પ્રશ્ન લોકાંત સાથે કર્યા છે, તેમ અલોકાન્ત સાથે લગાડવા. જેમ લોકાન્ત અને અલોકાંત સાથે પ્રશ્નોત્તર છે, તેમજ દ્વીપ સાથે,

નીચેના સર્વ સંયોગ લગાડવા, પછી દ્વીપને છોડીને સમુદ્ર સાથે પછી સમુદ્રને છોડી ભરતાદિ ક્ષેત્ર સાથે, યાવત્ પર્યાયથી કાળની સાથે, સર્વ બોલોને લગાડવા. ઉ૦ અનાદિ અનંત.

ઇશ્વરકર્તૃત્વ માનનારાનુ આ પ્રશ્નોથીજ નિરાકરણ થાય છે. કારણ ઇશ્વર કર્મરહિત, નિષ્ક્રિય, અમૂર્તિ, સચ્ચિદાનંદ, સ્વગુણ (જ્ઞાન દર્શન) યુકત છે. જો ઇશ્વર કુંભાર માફક જગતને ઘડવા બેસે તો તેનું ઇશ્વિરત્વજ ન રહે. જગતમાં બે પ્રકારના પદાર્થો છે- શાશ્વતા અને કૃત્રિમ શાશ્વતાના કોઇ કર્તા નથી અને કૃત્રિમ ચીજો કર્મસહિત-સંસારી જીવો બનાવે છે. સંસારી જીવ કર્મસહિત છે, તે કર્મજન્ય સુખ, દુઃખ ભોગવે છે, તદનુસાર ક્રિયા કરે છે, અને તે જીવ જયારે તપ, સંયમથી શુભાશુભ કર્મોનો નાશ કરશે ત્યારે ઇશ્વિરરૂપ થશે.

રોહા મુનિ આ પ્રશ્નોત્તરોથી સંતુષ્ટ થઇ જ્ઞાન ધ્યાનમાં લીન થયા. એટલામાં ગૌતમ સ્વામીએ પ્રભુ સાથે નીચે મુજબ પ્રશ્નોત્તર કર્યા.

પ્ર૦-હે ભગવાન્! લોકસ્થિતિ કેટલા પ્રકારની છે?

ઉ૦-આઠ પ્રકારની છે. (૧) આકાશના આધારે તનવાયુ અને તનવાયુને આધારે ઘનવાયુ છે (૨) વાયુના આધારે પાણી (ઘનોદધિ) છે. (૩) પાણીના આધારે પૃથ્વી (નર્કના પૃથ્વીપિંડ) છે. (૪) પૃથ્વીના આધારે ત્રસ-સ્થાવર જીવો રહેલ છે. (૫) અજીવ-યા જીવોનો સંગ્રહ (ઉપચરિત નયાપેક્ષા શરીરાદિ અજીવ જીવોનો સંગ્રહ સમજવો) (૬) જીવ-કર્મોનો સંગ્રહ કરી રાખ્યો છે. (૭) અજીવનો સંગ્રહ જીવ કરે છે અર્થાત્ જીવ ભાષા-મનપણે પુદ્ગલોનો સંગ્રહ કરે છે. (૮) જીવ કર્મોનો સંગ્રહ કરે છે.

પ્ર૦-હે પ્રભુ! એ લોકસ્થિતિ કેવા પ્રકારે છે?

ઉ૦-હે ગૌતમ! જેમ ચામડાની મસકમા વાયુ ભરીને મોઢું પાકા દોરાથી બાંધે પછી મધ્ય ભાગે પાકા દોરાથી બંધ લીએ પછી નીચલો ભાગ વાયુથી ભરેલો રહેવા દઈ ઉપરના વાયુને કાઢીને બદલે પાણી ભરી મોઢું પાકી રીતે બાંધી દીએ પછી વચલો બંધ છોડી નાખે તો પાણી ઉપર હતું ત્યાંજ વાયુના આધારે અદ્ધર રહે એ રીતે વાયુના આધારથી પાણી (ઘનોદધિ) અને પાણીના આધારે પૃથ્વી રહી છે યાવત્ જીવ, કર્મોનો સંગ્રહ કરે, એમ સમજવું.

પ્ર૦-હે ભગવાન્! સૂક્ષ્મ અપકાય હમેશાં વરસે છે?

ઉ૦-હા, ગૌતમ. સૂક્ષ્મ અપકાય ઊંચી, નીચી, તિર્છી દિશામાં હમેશાં વરસે છે, પણ સ્થૂળ અપકાયની જેમ દીર્ઘકાળ ટકતી નથી. દિવસે સૂર્યના

તાપમાં જલ્દી નાશ પામે છે. રાત્રિના વખતે કંઇક ટકે છે. માટે સાધુ-સાધ્વી કે વ્રતધારી શ્રાવકો ખુલ્લી જગાએ રાત્રે રહેતા નથી કારણવશ જવું પડે તો માથે ઓઢીને ચાલે.

ઇતિ શોહા મુનિના પ્રશ્નોત્તર સંપૂર્ણ.

(૯૨) દશ પચ્ચક્ખાણ.

નમોક્કારસહિ

સૂરે ઉગ્ગાએ, નમોક્કારસહિયં પચ્ચક્ખામિ, ચઉવિહંપિ આહારં અસણં. પાણં, ખાઇમં, સાઇમ, અન્નત્થણાભોગેણં, સહસ્સાગારેણં, વોસિરામિ. ૧.

અર્થ—સૂર્ય ઉગ્યાથી, નવકાર ગણીને પાળતાં સુધી પચ્ચખાણ કરૂ છુ. ચાર પ્રકારના આહાર એટલે અન્ન પાણી, મેવા—મીઠાઈ, મુખવાસ, તેમાં અન્ય આગાર, ઇચ્છાવિના મોઢામાં પડવાથી અચાનક પડવાથી (એવા આગાર, રાખીને ચારે આહારને) વોસરાવુ — તજુ છું. ૧

(૨) પોરસિયં (પહોર દિવસ ચઢયા સુધીનુ)

સૂરે ઉગ્ગાએ, પોરસિયં પચ્ચક્ખામિ, ચઉવિહંપિ આહારં, અસણં પાણં ખાઇમ, સાઇમં, અન્નત્થણાભોગેણં, સહસ્સાગારેણં. પચ્છન્ન કાલેણં, દિસામોહેણં, સાહુવયણેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં, વોસિરામિ ૨.

અર્થ—'સહસ્સાગારેણં' સુધીના અર્થ ઉપર મુજબ વાદળાં આદિથી વખત ન જણાયેથી, દિશા ચઢવાથી સાધુના વચનથી, સર્વ પ્રકારે સમાધિ વર્તવા ઔષધાદિનો આગાર રાખીને (ચારે આહારને) તજું છું ૨.

(૩) પુરિમઢ (બે પહોર સુધીનું)

સૂરે ઉગ્ગએ પુરિમઢ પચ્ચક્ખામિ, ચઉવિહંપિ આહારં અસણં પાણં ખાઇમં, સાઇમં, અન્નત્થણાભોગેણં, પચ્છન્નકાલેણં દિસામોહેણં, સાહુવયણેણં, મહત્તરાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં, વોસિરામિ. ૩

અર્થ—'સાહુવયણેણં' સુધીના અર્થ ઉપર મુજબ. વડેરાના વિનયથી, સર્વ સમાધિ વર્તવાનો આગાર રાખીને, (ચારે આહારને) તજું છું. ૩.

(૪) દુવિહાર (અન્ન અને મેવા) નું.

એકાસણુ પચ્ચક્ખામિ, દુવિહંપિ આહાર, અસણં, ખાઇમં, અન્નત્થણાભોગેણં, સહસ્સાગારેણ, ૧ સાગારિ આગારેણ, ૨ આઉટ્ટણ-પસારેણ, ૩ ગુરુ અભુટ્ઠાણેણ, ૪ પરિઠાવણિયાગારેણ, મહત્તરાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણ, વોસિરામિ ૪

અર્થ-૧ કારણવશ આસન બદલવુ પડે તો, ૨ અગોપાંગ સંકોચવાં, પસારવાથી, ૩ ગુરુઆદિ પધાર્યે ઊભું થવુ પડે તો, ૪ પરઠવવુ પડે તો, (એ આગારોથી) બીજા અર્થ મુજબ ૪.

(૫) એક ઠાણાનુ.

એકઠાણ પચ્ચક્ખામિ ચઉવિહંપિ આહાર, અસણં, પાણં, ખાઇમં, સાઇમ, અન્નત્થણાભોગેણ, સહસ્સાગારેણ, સાગારિઆગારેણં, ગુરુ અભુટ્ઠાણેણં, પરિઠાવણિયાગારેણ, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં, વોસિરામિ ૫. (અર્થ ઉપર આવી ગયા છે)

(૬) આયંબિલનું

આયબિલં પચ્ચક્ખામિ, તિવિહ (ચઉવિહ) આહારં, અસણ (પાણું), ખાઇમ, સાઇમં, અન્નત્થણાભોગેણ, સહસ્સાગારેણં, ૧ લેવા-લેવેણ, ૨ ગિહથ્થસંસટ્ઠેણ, ૩ ઉક્ખિત્તવિવેગેણ, પરિઠાવણિયાગારેણં, મહત્તરાગારેણ, સવ્વ સમાહિવત્તિયાગારેણ, ૪ પાણસ્સ લેવેણંવા, અલે-વેણવા, અચ્છેણવા, બહુલેવેણવા, સસિથ્થેણંવા, અસિથ્થેણવા, વોસિરામિ ૬.

અર્થ-૧ વાસણ ખરડાયેલા લેપાલેપથી, ૨ ગૃહસ્થના ઘી આદિવાળા હાથ અડવાથી, ૩ વાસણમાં ઘી, ગોળ વગેરે મૂકેલા હોય તે ઉખેડયા બાદ ચોટેલ હોય તે લાગવાથી, ૪ પાણીને ખજુરાદિના લેપથી, ધોવણ આદિ અલેપથી, નિર્મળ ગરમ પાણીથી, ઘણા ધાન્યાદિનુ ધોવણ, કઠોળનુ ધોવણ, ગળેલુ ફાસુક ૬૦ પ્રકારના પાણીના આગારથી તજું છું. (શેષ અર્થ ઉપર મુજબ).

(૭) તિવિહારા ઉપવાસ (અભત્તઠં) નું.

સૂરે ઉગ્ગએ અભત્તઠ પચ્ચક્ખામિ, તિવિહંપિ આહાર. અસણં, ખાઇમ, સાઇમ, અન્નત્થણાભોગેણં, સહસ્સાગારેણ, પરિઠાવણિયાગારેણ, મહત્તરાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણ, પાણસ્સ લેવેણંવા, અલેવેણંવા, અચ્છેણંવા, બહુલેવેણંવા, સસિથ્થેણવા, અસિથ્થેણવા, વોસિરામિ, ૭. (અર્થ ઉપર આવી ગયા છે,)

ચઉવિહારા અભત્તઠં (ઉપવાસ) નું.

સૂરે ઉગ્ગએ, અભત્તઠં પચ્ચક્ખામિ, ચઉવિહંપિ આહારં, અસણં, પાણં, ખાઇમં સાઇમ, અન્નત્થાણાભોગેણં, સહસ્સાગારેણં, મહત્તરાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણ વોસિરામિ.

૮ દિવસ ચરિમ (રાત્રે ચઉવિહાર)નું.

દિવસ ચરિમં પચ્ચક્ખામિ ચઉવિહંપિ આહારં, અસણં, પાણં, ખાઇમં, સાઇમ, અન્નત્થાણાભોગેણં સહસ્સાગારેણં. મહત્તરાગારેણં, સવ્વ સમાહિવત્તિયાગારેણં વોસિરામિ (અર્થ ઉપર આવી ગયા છે.)

(૯) નિવિગહિય (વિગય રહિત લૂખુ ૧ વાર જમવાનું)

નિવિગહિય પચ્ચક્ખામિ, ચઉવિહંપિ આહારં, અસણં, પાણં, ખાઇમં, સાઇમં અન્નત્થાણા ભોગેણ સહસ્સાગારેણં. લેવાલેવેણં, ગિહત્થસંસઠેણં. ઉક્ખિત્ત વિવગ્ગેણં, ૧ પડુચ્ચમખેણ, પરિઠાવણિયાગારેણં, મહત્તરાગારેણ સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં વોસિરામિ. ૯

અર્થ—૧ મોણ દીધેલ હોય તેનો આગાર. (શેષ અર્થ ઉપર મુજબ).

(૧૦) અભિગ્રહનું.

અભિગ્ગહં પચ્ચક્ખામિ, ચઉવિહંપિ આહારં, અસણં, પાણં. ખાઇમં, સાઇમં, અન્નત્થાણાભોગેણં, સહસ્સાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયા· ગારેણ વોસિરામિ ૧૦ (અર્થ ઉપર આવી ગયા છે)

ઇતી દશ પચ્ચક્ખાણ સંપૂર્ણ.

(ચોભંગી)

(શ્રી ઠાણાંગ સૂત્રમાંથી)

---

૧ ચાર પ્રકારના ઘડા—૧ અમૃતનો ઘડો, અમૃતનું ઢાંકણું. ૨ અમૃતનો ઘડો, વિષનું ઢાંકણુ. ૩ વિષનો ઘડો ને અમૃતનું ઢાંકણું. ૪ વિષનો ઘડો ને વિષનું ઢાંકણું. એ ઘડાના દ્રષ્ટાંતે ચાર પ્રકારના પુરૂષ છે, તે કહે છે— ૧ એક પુરૂષ, મનમાં નિર્મળો ને મોઢે પણ મધુરી ભાષા બોલે, ૨ એક પુરૂષ મનનો મેલો અને મોઢાનો મીઠો. ૩ એક, મોઢે કડવા બોલો અને મનમા મીઠો ૪ એક મોઢે કડવા બોલો ને મનમા મેલો.

૨ ચાર જાતનાં ફૂલ—૧ ફૂલ, સુગંધે કરીને સહિત અને રૂપે કરીને પણ સહિત. ચપા ગુલાબનુ ફૂલ ૨ એક ફૂલ, સુગંધ સહિત છે પણ રૂપ નહીં. તે બોરસલી, પોયણનું ફુલ ૩ એક ફૂલ, રૂપ સહિત છે, પણ સુગંધ નથી, તે આવળનું ફૂલ ૪ એક ફૂલને રૂપ પણ નથી અને સુગંધ પણ નથી, તે આકડા ધતુરાનું ફૂલ એ દષ્ટાંતે **ચાર પ્રકારના પુરૂષ** છે, તે કહે છે—એક પુરુષ, રૂપ સહિત છે, પણ શીલ સહિત નથી બ્રહ્મદત્ત ચક્રવતીની પેરે. ૨ એક પુરુષ, શીલ, સહિત છે, પણ રૂપ સહિત નથી, તે હરકેશી અણગારની પેરે ૩ એક પુરુષ રૂપવંત છે અને શીલવત પણ છે, તે **ભરત રાજાની** પેરે. ૪ એક પુરુષને રૂપ પણ નથી અને શીલ, એટલે ભલો આચાર પણ નથી, તે કાળસુર્યા કસાઇની પેરે

૩ ચાર પ્રકારના શ્રાવક—૧ સાધુને, માતા-પિતા સમાન. ૨ ભાઇબંધ સમાન ૩ ભાઇ સમાન ૪ શોકય સમાન ૪ પ્રકારના શ્રાવક ૧ અરીસા સરખા શ્રાવક તે, સાધુ જેવુ સિદ્ધાંત કહી સભળાવે તેવુ પાછું ફરી, કહી બતાવે, ૨ બીજા, ધ્વજા સરખા, તે વિચિત્ર દેશના સાભળી મન આધુપાછું થઇ જાય ૩ ત્રીજા, હુંઠ થાભલા સરખા તે, લીધી વાત ખોટી ઠરે છતા પણ મૂકે નહિ ૪ ચોથા, કાંટા સરખા, શિખામણ દેનારને પણ સામા વચન કહી દુઃખ દે એ ચાર.

૫ ચાર પ્રકારના કરડીઆ—૧ રાજનો કરડીઓ તે સમાન તીર્થંકર દેવ ૨ વ્યવહારીઓનો કરંડીઓ તે સમાન ગણધર દેવ. ૩ વેશ્યાનો કરંડીઓ તે સમાન અન્ય દર્શની. ૪ ચંડાલનો કરડીઓ તે સમાન જંત્ર-મત્ર કરનાર સાધુ.

૬ ચાર કષાય—કઇ કઇ જગ્યાએ લાભે તે કહે છે-૧ નારકીમા ક્રોધ ઘણો. મનુષ્યમા માન ઘણુ. ૩ તિર્યંચમા માયા ઘણી ૪ દેવતામાં લોભ ઘણો.

૭ ચાર જાતનાં અજીર્ણ-૧ તપશ્યાનુ અજીર્ણ, ક્રોધ. ૨ જ્ઞાનનું અજીર્ણ, અભિમાન ૩ કામનું અજીર્ણ, નિંદા-કુથલી ૪ પેટનુ અજીર્ણ, અધિક અન્ન ખાય તે

૮ ચાર પ્રકારનાં ઝાડ, પરિવાર સહિત-૧ એક શાલીનું ઝાડ અને શાલીનો પરિવાર, તે આદિનાથ અને ભરત ચક્રવર્તીની પેરે ૨ એક શાલીનું ઝાડ અને એરંડાનો પરિવાર, તે ગર્ગાચાર્યના શિષ્યની પેરે ૩ એક એરંડાનું ઝાડ અને શાલીનો પરિવાર, તે ઇંગાલમર્દન આચાર્યના શિષ્યની પેરે ૪ એક એરંડાનું ઝાડ અને એરંડાનો પરિવાર, તે કાળસુર્યા **કસાઇ** અને તેના પરિવારની પેરે

૯ ચાર પ્રકારના મેઘ-૧ એક મેઘ ગાજે પણ વરસે નહી. ૨ એક મેઘ વરસે પણ ગાજે નહીં. ૩ એક મેઘ ગાજે ને વરસે. ૪ એક મેઘ ગાજે

ચઉવિહારા અભત્તઠ (ઉપવાસ) નું.

સૂરે ઉગ્ગએ, અભત્તઠં પચ્ચક્ખામિ, ચઉવિહંપિ આહારં, અસણં, પાણં, ખાઇમં સાઇમં, અન્નત્થાણાભોગેણં, સહસ્સાગારેણં, મહત્તરાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં વોસિરામિ.

૮ દિવસ ચરિમ (રાત્રે ચઉવિહાર)નું.

દિવસ ચરિમં પચ્ચક્ખામિ ચઉવિહંપિ આહારં. અસણં, પાણં, ખાઇમં, સાઇમ, અન્નત્થાણાભોગેણં સહસ્સાગારેણં મહત્તરાગારેણં, સવ્વ સમાહિવત્તિયાગારેણં વોસિરામિ. (અર્થ ઉપર આવી ગયા છે)

(૯) નિવિગંહિય (વિગય રહિત લૂખુ ૧ વાર જમવાનું)

નિવિગહિય પચ્ચક્ખામિ, ચઉવિહંપિ આહારં, અસણં, પાણં, ખાઇમં, સાઇમં. અન્નત્થાણા ભોગેણં સહસ્સાગારેણં. લેવાલેવેણં, ગિહત્થસંસેઠેણં. ઉક્ખિત્ત વિવગ્ગેણં, ૧ પડુચ્ચમખેણં, પરિઠાવણિયાગારેણં, મહત્તરાગારેણં સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં વોસિરામિ. ૯.

અર્થ—૧ મોણ દીધેલ હોય તેનો આગાર. (શેષ અર્થ ઉપર મુજબ).

(૧૦) અભિગ્રહનું.

અભિગ્ગહં પચ્ચક્ખામિ, ચઉવિહંપિ આહારં, અસણં, પાણં, ખાઇમં, સાઇમ, અન્નત્થાણાભોગેણં, સહસ્સાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં વોસિરામિ ૧૦ (અર્થ ઉપર આવી ગયા છે.)

ઇતી દશ પચ્ચક્ખાણ સંપૂર્ણ.

(ચોભંગી)

(શ્રી ઠાણાંગ સૂત્રમાંથી)

---

૨ ચાર પ્રકારના ઘડા—૧ અમૃતનો ઘડો, અમૃતનું ઢાંકણું. ૨ અમૃતનો ઘડો, વિષનું ઢાંકણું. ૩ વિષનો ઘડો ને અમૃતનું ઢાંકણું. ૪ વિષનો ઘડો ને વિષનું ઢાંકણું. એ ઘડાના દૃષ્ટાંતે ચાર પ્રકારના પુરુષ છે, તે કહે છે— ૧ એક પુરુષ, મનમાં નિર્મળો ને મોઢે પણ મધુરી ભાષા બોલે, ૨ એક પુરુષ મનનો મેલો અને મોઢાનો મીઠો. ૩ એક, મોઢે કડવા બોલો અને મનમાં મીઠો ૪ એક મોઢે કડવા બોલો ને મનમાં મેલો.

૨ ચાર જાતનાં ફૂલ—૧ ફૂલ, સુગંધે કરીને સહિત અને રૂપે કરીને પણ સહિત. ચંપા, ગુલાબનુ ફૂલ ૨ એક ફૂલ, સુગંધ સહિત છે પણ રૂપ નહીં તે બોરસલી, પોયણનું ફુલ ૩ એક ફૂલ, રૂપ સહિત છે, પણ સુગંધ નથી, તે આવળનું ફૂલ ૪ એક ફૂલને રૂપ પણ નથી અને સુગંધ પણ નથી, તે આકડા ધતુરાનું ફૂલ એ દષ્ટાંતે **ચાર પ્રકારના પુરૂષ** છે, તે કહે છે—એક પુરુષ, રૂપ સહિત છે, પણ શીલ સહિત નથી બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીની પેરે. ૨ એક પુરુષ, શીલ, સહિત છે, પણ રૂપ સહિત નથી, તે હરકેશી અણગારની પેરે ૩ એક પુરુષ રૂપવંત છે અને શીલવંત પણ છે, તે **ભરત રાજાની** પેરે. ૪ એક પુરુષને રૂપ પણ નથી અને શીલ, એટલે ભલો આચાર પણ નથી, તે કાળસુર્યા કસાઈની પેરે.

૩ ચાર પ્રકારના શ્રાવક—૧ સાધુને, માતા–પિતા સમાન ૨ ભાઈબંધ સમાન ૩ ભાઈ સમાન ૪ શોક્ય સમાન ૪ પ્રકારના શ્રાવક ૧ અરીસા સરખા શ્રાવક તે, સાધુ જેવું સિદ્ધાંત કહી સંભળાવે તેવુ પાછું ફરી, કહી બતાવે, ૨ બીજા, ધ્વજા સરખા, તે વિચિત્ર દેશના સાભળી મન આઘુપાછું થઇ જાય ૩ ત્રીજા, ઠુંઠ થાભલા સરખા તે, લીધી વાત ખોટી ઠરે છતા પણ મૂકે નહિ ૪ ચોથા, કાંટા સરખા, શિખામણ દેનારને પણ સામા વચન કહી દુઃખ દે એ ચાર.

૫ ચાર પ્રકારના કરંડીઆ—૧ રાજનો કરંડીઓ તે સમાન તીર્થંકર દેવ ૨ વ્યવહારીઓનો કરંડીઓ તે સમાન ગણધર દેવ. ૩ વેશ્યાનો કરંડીઓ તે સમાન અન્ય દર્શની. ૪ ચંડાલનો કરંડીઓ તે સમાન જંત્ર–મંત્ર કરનાર સાધુ.

૬ ચાર કષાય—કઇ કઇ જગ્યાએ લાભે તે કહે છે–૧ નારકીમા ક્રોધ ઘણો. મનુષ્યમા માન ઘણુ. ૩ તિર્યંચમા માયા ઘણી ૪ દેવતામા લોભ ઘણો.

૭ ચાર જાતનાં અજીર્ણ–૧ તપશ્યાનુ અજીર્ણ, ક્રોધ. ૨ જ્ઞાનનું અજીર્ણ, અભિમાન. ૩ કામનું અજીર્ણ, નિંદા–કુથલી ૪ પેટનું અજીર્ણ, અધિક અન્ન ખાય તે

૮ ચાર પ્રકારનાં ઝાડ, પરિવાર સહિત–૧ એક શાલીનું ઝાડ અને શાલીનો પરિવાર, તે આદિનાથ અને ભરત ચક્રવર્તીની પેરે ૨ એક શાલીનું ઝાડ અને એરંડાનો પરિવાર, તે ગર્ગાચાર્યના શિષ્યની પેરે ૩ એક એરંડાનું ઝાડ અને શાલીનો પરિવાર, તે ઇંગાલમર્દન આચાર્યના શિષ્યની પેરે ૪ એક એરંડાનું ઝાડ અને એરંડાનો પરિવાર, તે કાળસુર્યો કસાઇ અને તેના પરિવારની પેરે

૯ ચાર પ્રકારના મેઘ–૧ એક મેઘ ગાજે પણ વરસે નહીં. ૨ એક મેઘ વરસે પણ ગાજે નહીં. ૩ એક મેઘ ગાજે ને વરસે. ૪ એક

નહીં અને વરસે પણ નહીં, તે ઠાલાં વાદળાં. એ દૃષ્ટાંતે ચાર પ્રકારના પુરૂષ કહ્યા તે કહે છે–૧ પુરૂષ અભિમાન કરે, પણ દાન દે નહીં. ૨ એક પુરૂષ દાન આપે, પણ અભિમાન કરે નહીં. ૩ એક પુરૂષ દાન પણ આપે અને અભિમાન પણ કરે. ૪ એક પુરૂષ દાન પણ આપે નહીં, અને અભિમાન પણ કરે નહીં.

૧૦ ચાર પ્રકારના મેઘ–૧ એક મેઘ કાળે વરસે, પણ અકાળે વરસે નહીં. ૨ એક મેઘ અકાળે વરસે, પણ કાળે વરસે નહીં. ૩ એક કાળે પણ વરસે અને અકાળે પણ વરસે ૪ એક, કાળે પણ વરસે નહીં અને અકાળે પણ નહીં. એવી રીતે ચાર પ્રકારના પુરૂષ કહ્યા. તે કહે છે. ૧–એક પુરૂષ માગે તેને દાન આપે પણ માગે નહીં, તેને દાન આપે નહીં. ૨ એક પુરુષ જરૂરિયાત ન હોય તેને દાન દે. પણ જરૂરિયાતવાળાને દાન દે નહી ૩ એક જરૂરિયાતવાળાને દાન દે. અને અજરૂરિયાતવાળાને પણ દાન દે. ૪ એક જરૂરિયાતવાળાને દાન દે નહિં અને અજરૂરિયાત વાળાને પણ દાન દે નહીં.

૧૧ ચાર પ્રકારના મેઘ–૧ એક મેઘ ક્ષેત્રમાં વરસે, પણ ખારમા વરસે નહીં, ૨ એક ખારમાં વરસે, પણ ક્ષેત્રમાં વરસે નહીં. ૩ એક ક્ષેત્રમાં વરસે અને ખારમાં પણ વરસે. ૪ એક ક્ષેત્રમા પણ વરસે નહી અને ખારમા પણ વરસે નહીં. એ રીતે ચાર પ્રકારના પુરુષ જાણવા–એક પુરૂષ, સુપાત્રને દાન દે, પણ કુપાત્રને દાન દે નહીં ૨ એક પુરૂષ, કુપાત્રને દાન દે, પણ સુપાત્રને દે નહીં ૩ એક પુરૂષ સુપાત્રને દાન દે અને કુપાત્રને પણ દાન દે. ૪ એક સુપાત્રને દાન દે નહીં અને કુપાત્રને પણ દાન દે નહીં, તે કૃપણ,

૧૨ ચાર પ્રકારના મેઘ કહ્યા–૧ એક મેઘ એક વાર વરસે અને તેમાં દશ હજાર વર્ષ સુધી અન્ન નીપજે ૨ એક મેઘ એક વાર વરસે અને હજાર વર્ષ સુધી અન્ન નીપજે. ૩ એક મેઘ એક વાર વરસે અને [illegible] અન્ન નીપજે ૪ એક મેઘ ઘણીવાર વરસે અને એકવાર ધા[illegible] આગનો મેઘ. એ દ્રષ્ટાંત, પુરૂષ ઉપર ઉતારે [illegible] ગજસુકુમાળે એકવાર દેશના સાભળી, રાજ્ય છોડી દીક્ષા કેશીકુમારની એકવાર વાણી સાંભળી વ્રતધારી થયા. વાણી સાંભળી સમકિતી થયા ૪ પાંચમા આરાના જીવ દેતા રહેતી ઘણી કરણ, કારણ કે સાંભળે ત્યાં [illegible] સમાન જાણવા.

૧૩ ચાર પ્રકારનાં બળ—એક એક જીવને તપશ્યાનુ બળ છે પણ આહારનુ બળ નહી. ૨ એક એકને આહારનું બળ છે પણ તપસ્યાનું બળ નહી. ૩ એક એકને આહારનુ બળ છે અને તપશ્યાનુ પણ બળ છે ૪ એક એકને આહારનું બળ પણ નથી અને તપશ્યાનું બળ પણ નથી તે માદો

૧૪ ચાર પ્રકારના ગોળા—૧ માખણનો ગોળો તે તડકે તરત ઓગળી જાય તેમ એક એક પુરૂષ કોઈના માઠાં વચન સાભળી તરત ધર્મ છોડી દીએ ૨ એક લાખનો ગોળો તે તડકે ઓગળે નહીં પણ અગ્નિ પાસે મૂકીએ તો તે ઓગળી જાય તેમ એક એક પુરુષ વચન સાભળી ધર્મ છોડે નહીં પણ ગાળ, મહેણાં સાભળી, ધર્મ છોડી દીએ ૩ એક લાકડાનો ગોળો તે તડકે અગ્નિની પાસે મેલ્યો ઓગળે નહીં, પણ અગ્નિમા નાખ્યો બળે તેમ વચન સાભળી ધર્મ મૂકે નહીં, પણ મારકૂટ કરે તે વારે ધર્મ છોડે ૪ એક માટીનો ગોળો, તે તાપમા નાંખે તે વારે વિશેષ પાકો થાય, પણ ઓગળે નહી, તેમ એક પુરૂષ ને કાઇ દુ ખ દીએ ત્યારે ધર્મમા વધારે દઢતા થાય, પણ ધર્મ મૂકે નહી, કામદેવ શ્રાવકવત્

૧૫ ચાર પ્રકારના પુરુષ-૧ એક પુરૂષને ધર્મ વહાલો છે પણ દઢતા નહી. આપદા વખતે નાસી જાય ૨ એકને ધર્મ વહાલો પણ છે અને દઢતા પણ છે ૩ એકને ધર્મ ઉપર દઢતા છે પણ ધર્મ વહાલો નથી એટલે દરરોજ ધર્મ બની શકતો નથી, અવસરે ધર્મનુ કામ કરે છે ૪ એકને ધર્મ વહાલો પણ નથી અને દઢતા પણ નહી. તે પર્યુષણના પારણા ખાનાર શ્રાવકો.

૧૬ ચાર પ્રકારના પુરૂષ—૧ એક પુરુષ, બહારથી નાહી ધોઇ ઊજળા પણ માંહી કપટ, મેલે કરીને સહિત ૨ એક પુરુષ, બહાર મેલા પણ માંહી નિર્મળા. ૩ એક પુરુષ બહાર પણ ઊજળા અને માહી પણ ઊજળા ૪ એક પુરુષ, બહાર પણ મેલા અને માહી પણ મેલા

૧૭ ચાર પ્રકારના પુત્ર—એક પુત્ર, પિતા થકી અધિક, તે રૂષભદેવના પુત્ર ભરતની પેરે ૨ એક પુત્ર, પિતાથી હીન, તે ભરતેશ્વરના પુત્રની પેરે. ૩ એક પુત્ર, પિતા તુલ્ય તે આદિત્યજશાના પુત્રની પેરે ૪ એક પુત્ર પિતાને કલંકરૂપ, પુંડરિકવત્

૧૮ ચાર પ્રકારના રોગ—૧ એક. દેખાવમાં દુષ્ટ પણ વેદના થોડી છે, તે મેરનો રોગ. ૨ એક, દેખાવમા દુષ્ટ નહી પણ વેદના ઘણી, તે કંઠમાળનો રોગ ૩ એક દેખાવમાં દુષ્ટ અને વેદના પણ ઘણી, તે પેટશૂળનો રોગ ૪ એક, દેખાવમા દુષ્ટ નહી અને વેદના પણ નહીં, તે શૂન્ય ચિત્તનો રોગ.

નહીં અને વરસે પણ નહીં, તે ઠાલાં વાદળાં. એ દૃષ્ટાંતે ચાર પ્રકારના પુરૂષ કહ્યા તે કહે છે–૧ પુરૂષ અભિમાન કરે, પણ દાન દે નહીં. ૨ એક પુરૂષ દાન આપે, પણ અભિમાન કરે નહીં. ૩ એક પુરૂષ દાન પણ આપે અને અભિમાન પણ કરે. ૪ એક પુરૂષ દાન પણ આપે નહીં, અને અભિમાન પણ કરે નહીં.

૧૦ ચાર પ્રકારના મેઘ–૧ એક મેઘ કાળે વરસે, પણ અકાળે વરસે નહીં. ૨ એક મેઘ અકાળે વરસે, પણ કાળે વરસે નહીં. ૩ એક કાળે પણ વરસે અને અકાળે પણ વરસે. ૪ એક, કાળે પણ વરસે નહીં અને અકાળે પણ નહીં. એવી રીતે ચાર પ્રકારના પુરૂષ કહ્યા. તે કહે છે. ૧–એક પુરૂષ માગે તેને દાન આપે પણ માગે નહીં, તેને દાન આપે નહી. ૨ એક પુરુષ જરૂરિયાત ન હોય તેને દાન દે. પણ જરૂરિયાતવાળાને દાન દે નહી. ૩ એક જરૂરિયાતવાળાને દાન દે. અને અજરૂરિયાતવાળાને પણ દાન દે ૪ એક જરૂરિયાતવાળાને દાન દે નહિં અને અજરૂરિયાત વાળાને પણ દાન દે નહીં.

૧૧ ચાર પ્રકારના મેઘ–૧ એક મેઘ ક્ષેત્રમાં વરસે, પણ ખારમા વરસે નહીં, ૨ એક ખારમાં વરસે, પણ ક્ષેત્રમાં વરસે નહીં. ૩ એક ક્ષેત્રમાં વરસે અને ખારમાં પણ વરસે. ૪ એક ક્ષેત્રમા પણ વરસે નહી અને ખારમાં પણ વરસે નહીં. એ રીતે ચાર પ્રકારના પુરૂષ જાણવા–એક પુરૂષ, સુપાત્રને દાન દે, પણ કુપાત્રને દાન દે નહીં ૨ એક પુરૂષ, કુપાત્રને દાન દે, પણ સુપાત્રને દે નહીં. ૩ એક પુરૂષ સુપાત્રને દાન દે અને કુપાત્રને પણ દાન દે. ૪ એક સુપાત્રને દાન દે નહીં અને કુપાત્રને પણ દાન દે નહીં, તે કૃપણ,

૧૨ ચાર પ્રકારના મેઘ કહ્યા–૧ એક મેઘ એક વાર વરસે અને તેમાં દશ હજાર વર્ષ સુધી અન્ન નીપજે. ૨ એક મેઘ એક વાર વરસે અને હજાર વર્ષ સુધી અન્ન નીપજે. ૩ એક મેઘ એક વાર વરસે અને દશ વર્ષ સુધી અન્ન નીપજે. ૪ એક મેઘ ઘણીવાર વરસે અને એકવાર ધાન્ય નીપજે. તે પાચમા આરાનો મેઘ. એ દૃષ્ટાંત, પુરૂષ ઉપર ઉતારે છે સંજતી [illegible]એ, ગજસુકુમાળે, એકવાર દેશના સાંભળી, રાજ્ય છોડી દીક્ષા લીધી [illegible], કેશીકુમારની એકવાર વાણી સાંભળી બારવ્રતધારી થયા. ૩ શ્રેણિ[illegible]ર વાણી સાભળી સમકિતી થયા. ૪ પાંચમા આરાના જીવ ઘણી [illegible] કરતા રહેતી ઘણી કઠણ, કારણ કે સાંભળે ત્યાં સુધી દર [illegible]મ સમાન જાણવા.

૧૩ ચાર પ્રકારનાં બળ—એક એક જીવને તપશ્યાનુ બળ છે પણ આહારનુ બળ નહી. ૨ એક એકને આહારનુ બળ છે પણ તપસ્યાનુ બળ નહી. ૩ એક એકને આહારનુ બળ છે અને તપશ્યાનુ પણ બળ છે ૪ એક એકને આહારનું બળ પણ નથી અને તપશ્યાનુ બળ પણ નથી તે માટે

૧૪ ચાર પ્રકારના ગોળા—૧ માખણનો ગોળો તે તડકે તરત ઓગળી જાય તેમ એક એક પુરૂષ કોઈના માઠાં વચન સાભળી તરત ધર્મ છોડી દીએ ૨ એક ...ાે ગોળે તે તડકે ઓગળે નહીં પણ અગ્નિ પાસે મૂકીએ તો તે ઓગળી જાય તેમ એક એક પુરુષ વચન સાભળી ધર્મ છોડે નહીં પણ ગાળ, મહેણા ...ખા, ધર્મ છોડી દીએ ૩ એક લાકડાનો ગોળો તે તડકે અગ્નિની પાસે મેલ્યો ... નહીં; પણ અગ્નિમા નાખ્યો બળે તેમ વચન સાભળી ધર્મ મૂકે નહીં; ...મારકૂટ કરે તે વારે ધર્મ છોડે ૪ એક માટીનો ગોળો, તે તાપમા નાખે તે વિશેષ પાકો થાય, પણ ઓગળે નહી, તેમ એક પુરૂષ ને કાંઇ દુઃખ દીએ ત્યારે ...વધારે દૃઢતા થાય, પણ ધર્મ મૂકે નહી, કામદેવ શ્રાવકવત્

૧૫ ચાર પ્રકારના પુરુષ-૧ એક પુરૂષને ધર્મ વહાલો છે પણ દૃઢતા ...આપદા વખતે નાસી જાય ૨ એકને ધર્મ વહાલો પણ છે અને દૃઢતા ...૩ એકને ધર્મ ઉપર દૃઢતા છે પણ ધર્મ વહાલો નથી એટલે દરરોજ ...શકતો નથી, અવસરે ધર્મનુ કામ કરે છે ૪ એકને ધર્મ વહાલો પણ ...દૃઢતા પણ નહી, તે પર્યુષણના પારણા ખાનાર શ્રાવકો

...ચાર પ્રકારના પુરૂષ—૧ એક પુરુષ, બહારથી નાહી ધોઇ ઊજળા ...કપટ, મેલે કરીને સહિત ૨ એક પુરુષ, બહાર મેલા પણ માંહી ...૩ એક પુરુષ બહાર પણ ઊજળા અને માંહી પણ ઊજળા ૪ એક ...પણ મેલા અને માંહી પણ મેલા

...ચાર પ્રકારના પુત્ર—એક પુત્ર, પિતા થકી અધિક, તે રૂષભદેવના ...૨ એક પુત્ર, પિતાથી હીન, તે ભરતેશ્વરના પુત્રની પેરે. ૩ એક ...ને આદિત્યજશાના પુત્રની પેરે ૪ એક પુત્ર પિતાને કલંકરૂપ, ... તે

...પ્રકારના રોગ—૧ એક, દેખાવમાં દુષ્ટ પણ વેદના થોડી ...૨ એક, દેખાવમા દુષ્ટ નહી પણ વેદના ઘણી ... ...મા દુષ્ટ અને વેદના ...

૧૯ ચાર પ્રકારની દીક્ષા—૧ એક સિંહની પેરે વ્રત લીએ અને સિંહની પેરે પાળે, તે ભરતેશ્વરની પેરે. ૨ એક સિંહની પેરે વ્રત લીએ અને શિયાળ જેવો થઇ વ્રત મૂકે, તે કુંડરિકની પેરે. ૩ એક શિયાળની પેરે વ્રત લીએ અને સિંહની પેરે વ્રત પાળે, તે અંગારમર્દન આચાર્યના શિષ્યની પેરે ૪ એક શિયાળની પેરે વ્રત લીએ અને શિયાળની પેરે પાળે, તે કાલકાચાર્યના શિષ્યની પેરે.

૨૦ ચાર પ્રકારના સ્નેહ—૧ એક, સુંઠના તરણાનો તાર તે તૂટ્યો સંધાય નહી, તેમ સ્નેહ તૂટ્યો સંધાય નહીં. ૨ એક, વાંસની છાલ તૂટી કંઇક સંધાય તેમ સ્નેહ કાંઇક તૂટ્યો સંધાય ૩ એક, ઊનના દોરી તૂટી વિશેષ સંધાય, તેમ સ્નેહ તૂટ્યો સંધાય ૪ એક ચામડાની તાંતનો તાર તૂટતા ઘણી વાર લાગે અને સાંધો પણ લાગે.

૨૧ ચાર પ્રકારના પુરુષ—૧ એક પોતાનો અવગુણ દેખે, પારકો ન દેખે. ૨ એક પારકો અવગુણ દેખે, પોતાનો ન દેખે ૩ એક પારકો અવગુણ પણ દેખે, અને પોતાનો પણ દેખે. ૪ એક, પોતાનો અવગુણ પણ ન દેખે અને પારકો પણ ન દેખે.

૨૨ ચાર પ્રકારે દેવતાની ગતિનો આવેલો જાણીએ—૧ ઉદારચિત્ત હોય ૨ સુસ્વર કંઠ હોય ૩ ધર્મનો રાગી હોય. ૪ ગુરુદેવનો ભક્ત હોય.

૨૩ ચાર પ્રકારે તિર્યંચ ગતિનો આવેલો જાણીએ— ૧ અનાડી હોય ૨ અસંતોષી હોય, ૩ કપટી હોય, ૪ મૂર્ખની સેવા કરે તથા ભૂખ ઘણી હોય.

૨૪ ચાર પ્રકારે મનુષ્ય ગતિનો આવેલો જાણીએ—૧ વિનીત હોય. ૨ નિર્લોભી હોય. ૩ દયા ધર્મ ઉપર હિતભાવ રાખનાર હોય ૪ પરને વહાલો લાગે.

૨૫ ચાર પ્રકારે નારકીનો આવેલો જાણીએ—૧ ક્રોધી હોય. ૨ પંડિતાઇ રહિત હોય ૩ દયા રહિત હોય ૪ કંકાસી હોય.

૨૬ ચાર પ્રકારે કિલ્વિષી દેવતાનું આયુષ્ય બાંધે—૧ તીર્થંકરનાં અવગુણ બોલે ૨ ધર્મના અવગુણ બોલે ૩ આચાર્ય-ઉપાધ્યાયના અવગુણ બોલે. ૪ ચતુર્વિધ સંઘના અવગુણ બોલે.

૨૭ ચાર પ્રકારે જીવ, ધર્મ પામે નહી—૧ અહંકારી, ધર્મ ન પામે, ૨ ક્રોધી ધર્મ ન પામે, ૩ રોગી, ધર્મ ન પામે ૪ પ્રમાદી, ધર્મ ન પામે.

૨૮. લોકમાં ચાર ચીજો સરખી કહી છે-૧ ઉડુ નામે વિમાન ૨ સીમંતક નામે નરકાવાસો ૩ મનુષ્ય ક્ષેત્ર ૪ સિદ્ધશીલા—એ ચારે પીસ્તાલીસ લાખ જોજનના કહ્યા છે.

૨૯ લોકમા ચાર વાના, એક લાખ જોજનના કહ્યાં છે ૧ અપઇઠાણ નરકાવાસો, સાતમી નરકે, ૨ પાલક વિમાન, પહેલા દેવલોકે, ૩ જબૂદ્વીપ, ત્રીછા લોકે, ૪ સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન, ઉંચે દેવલોકે

૩૦ ચાર પ્રકારનાં ફળ કહ્યાં છે તે–૧ એક ફળ બહાર કઠણ અને અંદર પોચુ, તે નાળીએર ૨ એક ફળ બહાર પોચુ અને અંદર કઠણ, તે બોર. ૩ એક ફળ અંદર પોચું અને બહાર પણ પોચુ, તે દ્રાક્ષ. ૪ એક ફળ અંદર કઠણ અને બહાર પણ કઠણ તે સોપારી.

૩૧. એ રીતે ચાર પ્રકારના પુરુષ જાણવા–૧ એક પુરુષ ઉપરથી કઠોર બોલે પણ મનમાં પરિણામ ઘણાં નરમ, તે માતા–પિતા અથવા ભણાવનાર. ૨ એક ઉપર મીઠું બોલે પણ મનમા ઘણું કઠણ તે કપટી દુશમન અથવા ઓરમાન મા. ૩ એક પુરુષ ઉપર મીઠું બોલે અને મનમા પણ ઘણું હિત રાખે, તે સાધુ મુનિરાજ ૪ એક પુરુષ મોઢે કડવા બોલે અને પેટમા પણ ખોટા વિચાર રાખે, તે પાપી જીવ

૩૨ ચાર પ્રકારે ઉપમા–૧ છતી વસ્તુને અછતી ઉપમા, તે નગરી દેવલોક સરખી ૨ અછતી વસ્તુને છતી ઉપમા, તે છાશ, દુધ જેવી. ૩ અછતી વસ્તુને અછતી ઉપમા, તે ચાર ગાઉનો કૂવો વાળથી ભરીએ. સો સો વર્ષે એક એક વાળ કાઢીએ અને કૂવો ખાલી થાય ત્યારે એક પલ્ય થાય તે ૪ છતી વસ્તુને છતી ઉપમા, તે ગોળ, સાકર જેવો.

૩૩ ચાર પ્રકારે નિર્જરા–૧ ઘણી વેદના અને થોડી નિર્જરા તે સાતમી નરકવાળાને ૨ થોડી વેદના અને ઘણી નિર્જરા તે સામાન્ય સાધુને. ૩ ઘણી વેદના અને ઘણી નિર્જરા તે પડિમાધારી તથા જિનકલ્પી સાધુને. ૪ થોડી વેદના અને થોડી નિર્જરા, તે અનુત્તર વિમાનના દેવતાને.

૩૪. ચાર ઠેકાણે કષાયનો વાસો-૧ ક્રોધનો વાસો કપાળમાં ૨ માનનો વાસો ગરદનમા. ૩ માયાનો વાસો હૈયામાં ૪ લોભનો વાસો સર્વાંગમા.

૩૫ ચાર જાતની અક્કલ–૧ જાગે તો ચોર નાસે ૨ ક્ષમા કરે તો કલેશ નાસે ૩ ઉદ્યમ કરે તો દારિદ્ર નાસે. ૪ ભગવાનની વાત સાભળે તો પાપ નાસે

૩૬ ચાર પ્રકારના જીવ–૧ એક સુખદુઃખ જાણે ને વેદે તે ચાર ગતિના જીવ જાણવા ૨ એક જાણે પણ વેદે નહી, તે સિધ્ધના જીવ ૩ એક વેદે પણ જાણે નહી, તે અસંજ્ઞીના ૪ એક જાણે નહી અને વેદે પણ નહીં, તે બેશુદ્ધ અથવા અજીવ.

૩૭ ચાર પ્રકારના પુરુષ–૧ એક પોતાનાં કર્મનો અંત કરે અને બીજાનાં કર્મનો પણ અંત કરાવે, તે તીર્થંકર. ૧ એક પોતાના કર્મનો અંત કરે. પણ બીજાના કર્મનો અંત કરાવે નહિ, તે પડિમાધારી ૩ એક પોતાના કર્મનો અંત ન કરે ને બીજાનાં કર્મનો અંત કરાવે, તે ચોથા ગુણસ્થાનવાળા સમદૃષ્ટિ ૪ એક પોતાના કર્મનો અંત ન કરે અને બીજાના કર્મનો પણ અંત ન કરાવે, તે.

૩૮ ચાર પ્રકારના આચાર્ય—૧ અંદરનો પરિસહ સહે અને બહારનો પણ પરિસહ સહે તે દેશથી અને સર્વથી આરાધક ૨ એક અંદરનો પરિસહ જીતે અને બહારનો પરિસહ ન જીતે ને દેશથકી વિરાધક અને સર્વથકી આરાધક ૩ એક બહારનો પરિસહ જીતે અને અંદરનો પરિસહ ન જીતે તે દેશ થકી આરાધક અને સર્વથકી વિરાધક ૪ એક અંદરનો પરિસહ જીતે નહીં અને બહારનો પરિસહ પણ પણ જીતે નહીં તે દેશથકી અને સર્વથકી વિરાધક

૩૯ ચાર પ્રકારના ચપળ—૧ સ્થાનક ચપળ, તે જ્યાં ત્યાં બેસતો ફરે. ૨. ગતિ ચપળ, તે ઊંટની માફક ચાલતો ફરે ૩ ભાષા ચપળ. તે જેમ તેમ બોલ બોલ કરે. ૪ ભાવ ચપળ, તે એક કામ કરતાં અધૂરું મુકી બીજું કામ ઉપાડે, એ ચાર પ્રકારના ચપળ જ્ઞાન ન પામે.

૪૦ ચાર પ્રકારના થોડા પુરુષ–૧ પર દુઃખે દુઃખીયા થોડા. ૨ પર ઉપકારી થોડા. ૩ ગુણગ્રાહી થોડા. ૪ ગરીબ સાથે સ્નેહ રાખે તેવા થોડા.

૪૧ ચાર દિશાઓમાં ચાર પુરુષ–૧ પૂર્વ દિશામા ભોગી ઘણા. ૨ પશ્ચિમ દિશામાં શોગી ઘણા. ૩ ઉત્તર દિશામાં જોગી ઘણા. ૪ દક્ષિણ દિશામા રોગી ઘણા.

૪૨ ચાર પ્રકારના ગળણા–૧ ધરતીનું ગળણું, ઇર્યાસમિતિ. ૨ મતિનું ગળણું, શુભધ્યાન ૩ વચનનું ગળણું, નિરવદ્ય ભાષા. ૪ પાણીનું ગળણું, જાડું લુગડું.

૪૩ ચાર પ્રકારના સાધુ—૧ એક પોતાનું ભરણપોષણ કરે, બીજાનું ન કરે તે જિનકલ્પી ૨ એક પોતાનું ન કરે ને પરનું કરે ને પર ઉપકારી સાધુ. ૩ એક પોતાનું કરે અને પરનું કરે, તે સામાન્ય સાધુ ૪ એક પોતાનું ભરણપોષણ ન કરે. અને બીજાનુ પણ ન કરે, તે સંથારો કરેલ સાધુ (અથવા દરિદ્રિ)

૪૪ ચાર પછેડી સાધ્વીને ગણવી તે–૧ એક, બે હાથ પનાની સ્થાનકમાં ઓઢે. ૨ બીજી, બે હાથ પનાની ઠંડીલ જતાં ઓઢે. ૩ ત્રીજી, ત્રણ હાથ પનાની ગોચરી જતા ઓઢે. ૪ ચોથી, ચાર હાથ પનાની સમોસરણમાં જતી વખતે ઓઢે

૪૫. ચાર પ્રકારના પુરુષ-૧ એક પુરુષ સાધુ વેષ મૂકે પણ જિનાજ્ઞારૂપ ધર્મ ન મૂકે, કોઈક કારણ વિશેષે ૨ એક પુરુષ સાધુ વેષ ન મુકે પણ જિનાજ્ઞારૂપ ધર્મ મૂકે, જમાલીની પેરે ૩ એક પુરુષ સાધુ વેષ તથા ધર્મ, બને ન મૂકે, ભલા સાધુની પેરે ૪ એક પુરૂષ સાધુ વેષ મૂકે અને ધર્મ પણ મૂકે, તે કુડરિકની પેરે.

૪૬ ચાર પ્રકારે આહાર પરઠવવો—૧ દ્રવ્યથકી, આધાકર્માદિક. ૨ ક્ષેત્રથકી બે ગાઉ ઉપરાંતનો ૩ કાળથકી, ચોથા પહોરનો ૪ ભાવથકી, અપથ્યકારી, કડવા તુંબાની પેરે

૪૭ ચાર પ્રકારે આહાર પરઠવાની વિધિ કહેલ છે-૧ પરઠવતી વખતે, કોઈ મનુષ્ય દૂરથી આવે છે અને દેખે છે તે અશુદ્ધ ૨ કોઈ દૂરથી આવે છે પણ દેખતો નથી તે પણ અશુદ્ધ ૩ કોઈ આવતું નથી પણ દેખે છે તે પણ અશુધ્ધ ૪ કોઈ આવતુ પણ નથી અને દેખતુ પણ નથી, તે શુધ્ધ ભાગે પરઠવું

૪૮ ચાર પ્રકારે અંતક્રિયા (છેવટની) કહી તે--૧ ભરત મહારાજે અંતક્રિયા કરી ૨ મરુદેવી માતા ૩ ગજસુકુમાળ ૪ સનતકુમાર ચક્રવર્તી એ ચાર, અંતક્રિયા કરી મોક્ષ ગયા

૪૯ ચાર પ્રકારની સ્ત્રીઓ કહી, તે કહે છે-૧ એક સ્ત્રી શીલ ગુણે કરી સહિત અને વસ્ત્રે કરીને પણ સહિત, સીતાવત્ ૨ એક શીલે કરીને સહિત અને વસ્ત્રે કરીને રહિત. તે રાજીમતી, ગુફાવત્ ૩ એક શીલે કરીને રહિત અને વસ્ત્રે કરીને સહિત તે વ્યભિચારિણીવત્ ૪ એક શીલે કરીને રહિત અને વસ્ત્રે કરીને પણ રહિત તે ગણિકા વસ્ત્ર રહિત છબી પડાવનાર.

૫૦ ચાર મોક્ષ પામવાનાં અંગ કહ્યા, તે કહે છે--૧ મનુષ્યનો ભવ ૨ સિદ્ધાંત સાંભળવાની પ્રીતી ૩ ધર્મ ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા ૪ ધર્મકાર્યમાં બળ-વીર્યનું ફેરવવું

૫૧. મોક્ષના ચાર દરવાજા કહ્યા, તે કહે છે—૧ જ્ઞાન ૨ દર્શન ૩ ચારિત્ર ૪ તપ

ઇતિ ચૌભંગી સંપૂર્ણ.

વાટે વહેતા જીવના બોલ.

સમકિત ચાર (વેદક વર્જીને)
શરીર બે (તેજસ, કાર્મણ)
ગુણસ્થાનક ત્રણ (૧ લુ, ૨ જુ, ૪ થું)
ઉપયોગ દશ (મનઃ પર્યવજ્ઞાન તથા ચક્ષુદર્શન વર્જીને)

લેશ્યા છ
દૃષ્ટિ બે; (સમ્યકત્વ, મિથ્યાત્વ)
અજ્ઞાન ત્રણ. (મતિ, શ્રુત, વિભંગ)
સમુદ્દઘાત બે (પહેલી)
જ્ઞાન ચાર (મનઃપર્યવ વર્જીને)
દર્શન ત્રણ. (ચક્ષુદર્શન વર્જીને)
વેદ ત્રણ
પર્યાપ્તિ એકેય નહિ
સ્થિતિ-જઘન્ય ૧ સમય ઉત્કૃષ્ટી ૪ સમય કષાય ૪
ઇન્દ્રિય-એકે નહીં
જીવના ભેદ ૭ અપર્યાપ્તા
સમકિતી અને મિથ્યાત્વી બન્ને હોય
પ્રાણ-૧ (આયુષ્ય)
સંજ્ઞી અને અસંજ્ઞી (બન્ને)
ચારિત્ર-એકેય નહિ
ત્રસ-સ્થાવર (બન્ને)
આત્મા-સાત (ચારિત્ર વર્જીને)
સંજ્ઞા-૪
અભાષકા-૧
કરણ-૨૮
હેતુ-૩૩
સૂક્ષ્મ અને બાદર-બન્ને
અણાહારિક-૧
ક્રિયા-એકેય નહીં
જોગ-૧ (કાર્મણ)
મનરહિત હોય

સમાપ્ત

આત્મજાગૃતિની ભાવના.

(હંમેશ વાંચન, મનન કરવાની નિત્યનિયમની ભાવના)

(૧) શ્રી નવકાર મંત્ર અર્થ અને ભાવના સાથે.

(૧) નમો અરિહંતાણં—શ્રી અરિહંતદેવને નમસ્કાર કરું છું. ણમો-કહેતાં નમસ્મકાર કરું છુ; અરિ-કહેતાં શત્રુ-ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, મોહ, અજ્ઞાન, મિથ્યાત્વ, વિષય, પ્રમાદ આદિ અંતરંગ શત્રુઓનો સર્વથા; હંતાણુ-કહેતા નાશ કર્યો છે, તેવા પ્રભુને વદન કરું છું હું પણ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, મોહ, અજ્ઞાન, મિથ્યાત્વ, વિષય, પ્રમાદ આદિ અંતરંગ શત્રુઓનો નાશ કરીશ, તે દિવસ ધન્ય થશે. જગતમાં મને દુખ આપનાર કોઇ નથી. માત્ર મારોજ આત્મા ક્રોધાદિ કરી પોતેજ પોતાને દુખ આપનાર શત્રુ થાય છે અને ક્રોધાદિ દોષો છોડવાથી આત્મા પોતે જ પોતાને પરમ સુખ આપનાર મિત્ર બને છે. હુ જ્યારે આ ભાવશત્રુઓનો નાશ કરીશ ત્યારે બધાં દુઃખોથી છૂટી પરમ સુખને પામીશ. આ ક્રોધાદિ ભાવશત્રુઓનો નાશ કરવાથી હું પણ અરિહત થઇ શકીશ માટે હવે મારે શીઘ્ર આ ક્રોધાદિ શત્રુઓનો નાશ કરવા પ્રયત્ન કરવો જોઇએ.

૨. નમો સિદ્ધાણં—શ્રી સિદ્ધ ભગવાનને નમસ્કાર કરૂ છુ, જેમણે આત્માના બધા આવરણો દૂર કર્યાં છે, બધા કર્મ નાશ કર્યાં છે, અને અનત ગુણો પ્રગટ કર્યા છે, એવા સિદ્ધ ભગવાનને નમસ્કાર કરૂ છું.

આત્માના ગુણો આઠ છે અને તે ગુણોને ઢાકનાર આઠ કર્મ છે તે નાશ કરવાની ભાવના.

(૧) જ્ઞાનાવરણીય કર્મ નાશ થાઓ અને અનત જ્ઞાનગુણ પ્રગટ થાઓ.

(૨) દર્શનાવરણીય કર્મ નાશ થાઓ, અનંત દર્શનગુણ પ્રગટ થાઓ.

(૩) મોહનીય કર્મ નાશ થાઓ, અનત આત્મિક સુખ, ક્ષાયિક સમકિત અને વીતરાગ ચારિત્રગુણ પ્રગટ થાઓ.

(૪) અતરાય કર્મ નાશ થાઓ અને અનંત આત્મિક શક્તિ પ્રગટ થાઓ.

(૫) વેદનીય કર્મ નાશ થાઓ, અનત અવ્યાબાધ સુખ પ્રગટ થાઓ.

(૬) આયુષ્ય કર્મ દૂર થઈ અજર, અમર ગુણ પ્રગટ થાઓ.

(૭) નામ કર્મ દૂર થઈ. અરૂપી અવસ્થા પ્રાપ્ત થાઓ.
(૮) ગોત્ર કર્મ નાશ થાઓ, અગુરુલઘુગુણ પ્રગટ થાઓ.
(૯) સર્વ કર્મ નાશ થાઓ, આત્માના અનંત ગુણો પ્રગટ થાઓ.

૩ નમો આયરિયાણં—નમસ્કાર હોજો શ્રી આચાર્ય મહારાજને, જેઓ, પાંચ આચાર પોતે પાળે છે, અન્યને પળાવે છે, તેવા આચાર્ય મહારાજશ્રીને વંદના નમસ્કાર કરું છું. જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર. ચારિત્રાચાર, તપાચાર અને વીર્યાચાર એ પાંચ આચારનુ પાલન હું કરીશ, તે દિવસ ધન્ય થશે.

૪. નમો ઉવજ્ઝાયાણં—શ્રી ઉપાધ્યાયજી મહારાજને વંદના નમસ્કાર કરું છું. હું પણ સૂત્ર સિદ્ધાંત ભણીશ ત્યારે ધન્ય થશે

૫ નમો લોએ સવ્વ સાહુણં—સર્વ સાધુ સાધ્વીને વંદન કરૂં છું. હિંસા, વિષય, કષાયનો ત્યાગ કરી અહિંસા, સંયમ, સમભાવ (અકષાય) સાધુના ગુણો મને પ્રાપ્ત હોજો

પાંચ પદના ગુણો મારા આત્મામા પણ છે તે પ્રગટ થાઓ હું તત્વનું જ્ઞાન હંમેશાં વધારી અજ્ઞાન અને મિથ્યાત્વ (ખોટી સમજણ) છોડી સમ્યગ્ જ્ઞાન અને સમકિત ગુણ પ્રકટ કરીશ અને હિંસા, વિષય, ક્રોધાદિ છોડી આત્માનું હિત, કલ્યાણ અને શ્રેય થાય, તે માટે, સયમી બનીશ સાધુપદના ગુણો મેળવી વિશેષ જ્ઞાન, શક્તિ અને ધ્યાનદ્વારા ઉપાધ્યાયપદ મેળવીશ અને અતિશય જ્ઞાને કરી તેવું શ્રેષ્ઠ ચારિત્ર પાળી આચાર્ય થઈશ. અહીં ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાન અને સયમ વડે રાગ, દ્વેષ, મોહનો સર્વથા નાશ કરી અરિહંત થઈશ અને અંતસમયે સકળ કર્મરહિત સિદ્ધ થઈશ. આ પાંચે પદના ગુણો મારા આત્મામાજ છે તેને પ્રગટ કરવા હું ઈચ્છું છુ અને પુરુષાર્થથી આ પંચપ્રભુની તુલ્ય થઈ શકું છું, એવુ સ્મરણ સદા રાખવા આ નવકાર મંત્રનું મને સદાકાળ રટણ રહો. શ્વાસોચ્છ્વાસની સાથે નિરંતર હું શ્રી નવકાર મંત્ર ગણી નવકાર રૂપ બની જાઉં એજ ભાવના.

રાગ, દ્વેષ, મોહનો નાશ થાઓ અને વીતરાગ પદ પ્રગટ થાઓ. આ નિરંતર અજપાજાપરૂપ ભાવનાથી પંચ પરમેષ્ઠીના ગુણો પ્રગટ થાય છે. કેટલાએક લોકો રામ નામ જાપ કરે છે તેમ આ જાપ કરવો પરમ હિતકારી છે.

(૨) નમસ્કારનું સ્વરૂપ અને ફળ

દોહો.—વારંવાર પ્રભુ વંદના, શુદ્ધ ભાવે કરાય;
કારણ સત્યે કાર્યની, સિદ્ધિ નિશ્ચય થાય, ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—વારંવાર નિરંતર જે ભાવ વંદન કરે એટલે પ્રભુ તુલ્ય ગુણો પોતાના આત્મામાં પણ છે તેવી ભાવના સાથે તેના ગુણો પ્રગટ કરતો થકો વંદન

કરે છે, તે પોતે પ્રભુ બને છે, જેને નિમિત્ત કારણ–સત્ય છે અને ભાવ શુદ્ધ છે તેને અવશ્ય સિદ્ધિ થાય છે.

(૧) દ્રવ્ય નમસ્કાર—મનની એકાગ્રતા વિના જે વચનથી સ્તુતિ અને કાયાથી નમસ્કાર કરે છે, તેને વચન અને કાયાથી જે પાપ થતુ હતું તે અટકે છે અને પુણ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે

(૨) વ્યવહાર નમસ્કાર—મન એકાગ્ર રાખી જે જ્ઞાન, ચારિત્રાદિ ગુણોની સ્તુતિ અને નમસ્કાર કરે છે, તેને બહુ નિર્મળ પુણ્યની પ્રાપ્તિ અને શુદ્ધ ઉપયોગ (રાગ-દ્વેષરહિત પરિણામ) તેટલી નિર્જરા (કર્મનાશ) થાય છે

(૩) ભાવ નમસ્કાર—પ્રભુના જેવા ગુણો મારા આત્મામા પણ છે, તે પ્રગટ કરવા પ્રભુએ ધારણ કરેલ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર તપ ધર્મ આદરૂ, એવી દૃઢ ભાવના કરનાર બહુ નિર્જરા (કર્મનાશ) અને અતિશય પુણ્યપ્રાપ્તિ કરે છે.

(૪) નિશ્ચય નમસ્કાર—જે રાગ, દ્વેષ, મોહરહિત પોતે પ્રભુ તુલ્ય પોતાનું સ્વરૂપ વિચારી આત્મધ્યાનમા વિચરે છે તે પ્રભુ બને છે, મોક્ષ પામે છે.

નમવું–નમસ્કાર કરવા એટલે જેને નમીએ છીએ તેમના જેવા બનીએ છીએ, માટે સદ્‌ગુણી અને પવિત્ર આત્માઓને સદા નમસ્કાર કરવા

(૩) સમકિત પ્રગટ થવા પહેલાં પ્રગટ કરવાના ચાર ગુણોની ભાવના.

મોક્ષનુ બીજ સમકિત અને સમકિતનું મૂળ કારણ ચાર ભાવના છે માટે અવશ્ય હમેશા ચિંતન કરી તે ગુણો પ્રાપ્ત કરવા જોઇએ આ ચાર ગુણો પ્રગટ થયા પછી સમકિત પ્રગટ થાય છે.

દુહો– ગુણી જનોને વંદના, અવગુણ દેખી માધ્યસ્થ,
દુ:ખી દેખ કરુણા કરે, મિત્ર ભાવ સમસ્ત. ॥ ૧ ॥

૧ પ્રમોદ ભાવના—એટલે સદા ગુણાનુરાગી થવુ. બધાના ગુણ લેવા. બીજાના ગુણ દેખી ખુશી થવુ અને વિચારવું જે આપણામાં એવા ગુણો પ્રગટ થાઓ

૨ માધ્યસ્થ ભાવના—એટલે સમભાવ. બધના દોષોને ભૂલી જવા, બીજાના દોષ દેખી, ક્રોધ, દ્વેષ કરવો નહી, પરંતુ કર્મનું સ્વરૂપ વિચારી પોતાનો આત્મા એવા દોષોથી બચે એવી ભાવાના ભાવવી. સુખમા રાજીપણું, દુઃખમાં બેરાજીપણું ન થાય–સદા રાગ, દ્વેષરહિત સમભાવમા રહું એવી શકિત પ્રગટ થાઓ.

દુહો–“ દુર્જન કૂર કુમાર્ગરતો પર, ક્ષોભ નહિ મુજને આવે,
સામ્ય ભાવ સદા રહે તે પર, એહવી પરિણતિ મુજ થાવે ૧

૩ કરુણા ભાવના;—શારીરિક અને માનસિક દુ:ખ દૂર કરવું, તે દ્રવ્ય કરુણા ભાવના છે અને અજ્ઞાન, કષાય (ક્રોધ, માન, માયા, લોભ) મિથ્યાત્વ છોડાવવું, તે ભાવકરુણા છે. જે દિવસે હું મારી અને બીજાના આત્માની ભાવ-કરુણા કરીશ તે દિવસે ધન્ય થશે. પાપોથી પોતે બચવું તથા બીજાઓને બચાવવા તે ભાવકરુણા છે. તેમાં બહુ લાભ છે, અને તે સાચું સુખ આપે છે.

૪ મૈત્રી ભાવના—જગતમાં જીવ માત્રને પોતાના જીવ સરખા સમજીને કોઈ પણ જીવની હિંસા ન કરવી, બધાનું ભલું ચાહવું, તે સ્વ-પર દ્રવ્ય મૈત્રી ભાવના છે અને સ્વ (પોતાના) આત્માના સાચા મિત્ર બનીને પોતાનું અજ્ઞાન, મિથ્યાત્વ, કષાયને છોડીને સમ્યગ્ જ્ઞાન-દર્શન ચારિત્રનું આરાધન કરવું તે સ્વભાવ મૈત્રી ભાવના છે. મને આ ચારે ભાવનાના ગુણોની પ્રાપ્તિ થાઓ.

હરિગીત છંદમાં ચાર ભાવના.

સૌ પ્રાણી આ સંસારના, સન્મિત્ર મુજ વ્હાલા થજો,
સદ્ગુણમાં આનંદ માનુ, મિત્ર કે વેરી હજો.
દુ:ખીઆ પ્રતિ કરુણા અને દુશ્મન પ્રતિ માધ્યસ્થતા.
શુભ ભાવના પ્રભુ ચાર આ, પામો હૃદયમા સ્થિરતા

ભાવાર્થ:- (૧) મૈત્રી ભાવના-સંસારના સર્વ જીવોને મારા અંતરના મિત્રો ગણી સર્વનુ હિત ઇચ્છુ છું, અને તેઓના સર્વ દુ:ખ નાશ થાઓ તેમ ચાહુ છું.

(૨) પ્રમોદ-ગુણાનુરાગ ભાવના-મારું ભલું કરનાર મિત્ર કે મને દુ:ખ આપનાર શત્રુ બન્નેના ગુણો જોઉં છું. મિત્ર થનારે સદ્ગુણ પુષ્ટ કર્યો છે, શત્રુ થનારે દોષથી બચવા અને સત્યમાં દૃઢ રહેવા પ્રેરણા કરી છે.

(૩) કરુણા-દુ:ખીના દુ:ખો દૂર કરવા સદા તત્પર રહું, સાચુ દુ:ખ, અજ્ઞાન, મિથ્યાત્વ, અને કુચારિત્ર ગણી તે પોતાનુ તથા બીજાનું દૂર કરું.

(૪) માધ્યસ્થ-સમતા-ભાવના-સર્વ જીવ અને સર્વ સંયોગો પ્રતિ સમભાવ રાખુ.

આ ચાર ભાવના સદા પ્રગટ રહો એજ ઇચ્છું છુ.

૪ સમકિત (સમ્યગ્ દર્શન-સત્ય શ્રદ્ધા) ગુણ પ્રગટ કરવાની છત્રીસ ભાવના

આપણા જીવે અનાદિ કાળ થયા સમકિત ભાવના ન ભાવવાથીજ અનંત જન્મમરણનાં દુ:ખો ભોગવ્યાં છે. જેમ સૂર્ય ઉદય થતાં બધે સ્થળેથી અંધકાર નાશ પામે છે, તેમ સમકિત ગુણ પ્રગટ થતાં બધી જાતનાં દુ:ખો અને દોષો નાશ પામે છે.

જ્યારે સમજુ માણુસ રોટલો, છાશ અને કઢીમા સુખ અનુભવે છે ત્યારે અજ્ઞાની અથવા વિલાસી માણુસ અનેક જાતની ખાવાની ચીજો મળવા છતાં એકાદ વસ્તુ ન મળતા ક્રોધ, અરુચિ અને દુઃખ ભોગવે છે. તેવી રીતે સમકિતી જીવને, નરકમાં પણુ પોતાના જુના કરેલ પાપકર્મ નાશ થાય છે, પોતે શુધ્ધ થાય છે શરીરના મોહથી દુ:ખ થાય છે, આત્મા અજર, અમર, જ્ઞાનસ્વરૂપ છે તેવું વિચારી શાન્તિ અનુભવે છે. જ્યારે મિથ્યાત્વી જીવ બારમા દેવલોકનો મહાન્ દેવ હોય, છતાં મિથ્યાત્વ અને અજ્ઞાનને લઇ બીજા દેવોની વિશેષ સંપત્તિ જોઈ ઈર્ષા, દ્વેષ અને તૃષ્ણાના દુઃખથી દુ:ખી થાય છે. આ ઉપરથી સમકિત એટલે સાચી સમજણ, એજ સુખનું મૂળ છે, એવું જાણી આ ભાવનાઓ અવશ્ય ચિંતવન કરવી જોઇએ

પૂર્વાચાર્યો સમકિતની ભાવના ચિંતવન કરવાની શિખામણ આપતાં ફરમાવે છે કે હે ભવ્ય ! તુ ૭ મહિના સુધી બધા કોલાહલનાં કામ છોડી શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય પાળી શબ્દ રૂપ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ એ પાંચ ઇંદ્રિયોના વિષયો, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, એ ચાર કષાય અને આર્ત-રૌદ્ર ધ્યાન (સંકલ્પ—વિકલ્પ) નો ત્યાગ કરી એકાગ્ર ચિત્તે સમકિત ભાવના ચિંતવન કર. મહિનામા તને અવશ્ય સમકિતગુણુ પ્રગટ થશે, આત્મદર્શન એટલે શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ થશે આ જ સિદ્ધના સુખનો અંશ અનુભવ છે.

આ સમકિત ગુણુ પ્રગટ થયા પછી મોક્ષની પ્રાપ્તિ નિશ્ચયે થાય છે આવી કલ્યાણકારી ભાવનાઓ શાસ્ત્રકારોએ અને પૂર્વાચાર્યોએ ભાવદયાથી અનંત જન્મ-મરણનાં દુઃખોથી બચાવવા ભવ્ય જીવો માટે ફરમાવી છે તે અનેક સ્થળેથી અહીં સંગ્રહ કરી છે. તેનું વાચન, મનન અને ચિંતવન કરવું તે પોતાનું જ પરમહિત સાધવનું કામ છે

(૧) સમકિત એટલે સાચી સમજણુ પ્રગટ થાઓ

(૨) મિથ્યાત્વ એટલે ખોટી સમજણુ નાશ પામો.

(૩) કુદેવ, કુગુરૂ, અને કુધર્મને સાચા કરી માનવા રૂપ વ્યવહાર મિથ્યાત્વ નાશ થાઓ

(૪) વ્યવહાર નયે, ૧ દેવ, સર્વજ્ઞ વીતરાગ પ્રભુ, ૨ ગુરૂ. તત્ત્વના જાણુ, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર તપના પાળનારા મુનિવરો, ૩ ધર્મ, વિવેકપૂર્વક અહિંસા તથા વિષય, કષાય, ત્યાગ, એ વ્યવહાર દેવગુરુ અને ધર્મની મદદથી નિશ્ચય દેવ, ગુરુ, ધર્મને પામુ, નિશ્ચયમાં શુદ્ધ સિદ્ધ સ્વરૂપ હુ છું તેવા આત્માના અનુભવરૂપ સમકિત તે નિશ્ચય દેવ, હુ શરીર આદિ સકળ બાહ્ય પદાર્થોથી જુદો છું, અનંત

જ્ઞાનાદિ ગુણસ્વરૂપ છું, તેવું જ્ઞાન તે નિશ્ચય ગુરુ. ભોગાદિ સર્વ વસ્તુ પોતાની નથી એવું જાણી તેનો ત્યાગ કરી રાગદ્વેષ, મોહરહિત બની આત્મધ્યાનમાં વિચરવું તે નિશ્ચય ચારિત્ર, આ ગુણો મને પ્રગટ થાઓ.

(૫) તત્ત્વની અરુચિ તે મિથ્યાત્વનું ચિન્હ દૂર કરી તત્ત્વની અતિશય રુચિ તે સમકિતનું ચિન્હ પ્રગટ થાઓ.

[૬] ભય, દ્વેષ અને ખેદ નાશ થાઓ.

(૭) શરીર અને બીજા પદાર્થોને પોતાનાં માની હિંસા, વિષય, કષાય (ક્રોધાદિ) સેવું છું તે મિથ્યાત્વ નાશ થાઓ. જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર સ્વરૂપ, અશરીરી, અરૂપી, શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ એજ સમકિતગુણ પ્રગટ થાઓ.

(૮) આત્માથી જુદી વસ્તુને પોતાની માનવારૂપ મિથ્યાત્વ નાશ થાઓ. અધિકારી, શુદ્ધ જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્મા તેજ મારું સત્ય સ્વરૂપ છે એવી દૃઢ શ્રદ્ધારૂપ સમકિત ગુણ પ્રગટ થાઓ

(૯) અનાદિ કાળ થયાં મિથ્યાત્વે કરી, મોહે કરી, ભૂલે કરી, ઇન્દ્રિયસુખને પોતાનાં માન્યાં તે વિપરીત બુદ્ધિ એટલે મિથ્યાત્વ નાશ થાઓ. સર્વજ્ઞ વીતરાગ પ્રભુની સ્વ-પર પ્રકાશક (પોતાનું અને પરનું સ્વરૂપ સમજાવનાર) જિન વાણી સાંભળી આત્મિક સુખની ઇચ્છા પ્રગટ થાઓ.

(૧૦) વિષયસુખની ઇચ્છા તે કર્મરોગની ચળ છે, વિકાર છે તે નાશ થાઓ. આત્મિક સુખ, વિષયેચ્છા રહિત અબાધના સ્વરૂપ સત્ય સુખ પ્રગટ થાઓ.

(૧૧) આકુળતા-પર વસ્તુની અભિલાષા એજ દુઃખ છે તે નાશ થાઓ, નિરાકુલતા વસ્તુની ઇચ્છાનો, ત્યાગ, શાંત રસ, સમભાવ, નિર્વાંછકપણું એજ સત્ય સુખ પ્રગટ થાઓ.

(૧૨) કોઈ પણ સંયોગ, સુખ, દુઃખ દેનો નથી. હુંજ મોહે કરી રાગ દ્વેષની પ્રવૃત્તિએ કરી કલ્પિત સુખ, દુઃખ ઉત્પન્ન કરું છું, તે ધિક્કાર છે. સત્ય જ્ઞાન પ્રગટ થઇ મોહ, મિથ્યાત્વ દૂર થઇ સમકિતગુણ પ્રગટ થશે ત્યારે ધન્ય થશે.

[૧૩] પોતાના આત્મા સિવાયની સર્વ વસ્તુ પર છે, તેનો મોહ, મમત્વ ક્ષય થાઓ. આત્માના શુદ્ધ ગુણો પ્રગટ કરવાની રુચિ પ્રગટ થાઓ.

(૧૪) બાહ્ય વસ્તુ-શરીર, ધન, પરિવાર, વૈભવ, નિંદા, પ્રશંસા સુખ-દુઃખ માં ઇષ્ટ-અનિષ્ટ બુદ્ધિરૂપ મિથ્યાત્વ, બહિર-આત્મપણું ક્ષય થાઓ.

દુહો-પુદ્ગલમા રાચી રહે, એહી જાણે નિધાન,
તસ લાભે લોભી રહે, બહિરાતમ દુઃખ ખાન ॥ ૧ ॥
બાહિરાતમ તાકો કહે, લખે ન આત્મસ્વરૂપ,
મગ્ન રહે પર દ્રવ્યમેં, મિથ્યાવત અનૂપ. ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ-જે આત્મસ્વરૂપ નથી જાણતો અને ઇંદ્રિયોનાં સુખોમા રાચે છે. તે બહિરાત્મા એટલે મિથ્યાત્વી છે

આત્મજ્ઞાન, આત્મ-અનુભવ અને સમભાવ સ્વરૂપ તે અંતર આત્મપણું પ્રગટ થાઓ.

દુહો-પુદ્ગલ ભાવ રુચિ નહિ, તેમા રહે ઉદાસ,
અંતર આતમ એ લહે, પરમાતમ પરકાશ ॥ ૧ ॥

(૧૫) શરીરમોહથી શરીરધારી થઇ સદા જન્મ મરણ કરવાં પડે છે, શરીરમોહ ક્ષય થાઓ, અને પરમાત્મસ્વરૂપ પ્રગટ થાઓ.

દુહો-ન્યારો આત્મસ્વરૂપમાં, ન્યારો પુદ્ગલ ખેલ,
પરમાતમ તવ જાણીએ નહિ જસ ભવકો મેલ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ-જે આત્મસ્વરૂપમા લીન છે, પુદ્ગલને સદા ભિન્ન અનુભવે છે, સર્વજ્ઞ વીતરાગ થયા છે અને ફરી ભવ કરવો નથી તે પરમાત્મસ્વરૂપ મને પ્રગટ થાઓ.

(૧૬) હુ એક છુ, શુદ્ધ છુ, બુદ્ધ છુ, અરૂપ છું, અન્ય દ્રવ્યથી નિર્મમત્વ છુ, પુદ્ગલથી સર્વથા ભિન્ન છુ, જ્ઞાન, દર્શનથી અભિન્ન છું, તથા એક સ્વરૂપ અને પ્રતિપૂર્ણ છુ, આનદ સ્વરૂપ છુ અતીંદ્રિય [ઇદ્રિયરહિત], નિરાકુલ, [વાંછારહિત] આત્મિક સુખથી ભરપૂર છુ, આ ગુણો મને શીઘ્ર પ્રગટ થાઓ

[૧૭] ઇંદ્રિયસુખમાં આનંદ અને દુ ખમા ખેદબુદ્ધિ નાશ થાઓ અને સયમ એટલે ત્યાગમા અરુચિ તે મિથ્યાત્વનુ લક્ષણ નાશ થાઓ.

[૧૮] વિષય અભિલાષ દૂર થઈ આત્મકલ્યાણની ઇચ્છા પ્રગટ થાઓ

(૧૯) સ્યાદ્વાદ એટલે અનેક નય, અભિપ્રાય, અપેક્ષા, જાણી સાચી સમજણ પ્રગટ થાઓ.

(૨૦) વિષયનાં સાધન-શરીર, ધન, સ્ત્રી, પતિ, પરિવાર, મકાન, વસ્ત્ર, ઘરેણાં અને વૈભવમા પોતાપણું, તે મિથ્યાત્વ નાશ થાઓ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રાદિ આત્માના ગુણોમા પોતાપણુ, તે જ સમકિતગુણ પ્રગટ થાઓ.

[૨૧] ભોગ, ઉપભોગ અને સંસારી કામોમાં રાચું છું તે મિથ્યાત્વ નાશ થાઓ; જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપમાં રાચીશ તે દિન ધન્ય થશે.

[૨૨] સંસારનાં કામ અને આઠ કર્મનો કર્તા થાઉ છું તે માટે ધિક્કાર છે. જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રાદિ પોતાના સ્વરૂપનો કર્તા થઇશ ત્યારે ધન્ય થશે.

[૨૩] ઇન્દ્રિયોનાં સુખદુઃખનો ભોકતા થાઉં છુ, તે ધિક્કાર છે આત્મિક સુખનો ભોકતા થઇશ ત્યારે ધન્ય થશે

[૨૪] સાધ્ય તેવાં સાધન; મિથ્યાત્વીનું સાધ્ય, વિષય સુખ હોય જેથી શરીર, ધન, ભોગ મેળવી રાજી થાય; સમદ્રષ્ટિનું સાધ્ય, આત્મિક સુખ હોય જેથી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપની પ્રાપ્તિ કરી આનંદ માને.

દુહો-પરમ જ્ઞાન તે આત્મ છે, નિર્મળ દર્શન એહ,

ગુણ તેજ ચારિત્ર ને, નિર્મળ તપ પણ એહ ॥૧॥

[૨૫] શબ્દ, રૂપ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ પુદ્દગલ છે, જડ છે, અચેતન છે, આત્માથી તદ્દન જુદી-ભિન્ન વસ્તુ છે. તેમાં મારાપણું અથવા સુખદુઃખ બુદ્ધિ દૂર થઇ અનંત જ્ઞાનાદિ ગુણસંપન્ન શુદ્ધ આત્મા હું છું એવી સાચી સમજણ તે સમકિતગુણ પ્રગટ થાઓ.

[૨૬] દ્રવ્ય કર્મ, (આઠ કર્મ જે આત્માને લાગેલાં છે) ભાવ કર્મ, (રાગ, દ્વેષ, મોહ) અને નોકર્મ, (કર્મનું ફળ, શરીર ઇંદ્રિયાદિ) પુદ્દગલ છે, જડ છે, આત્માથી તદ્દન જુદી-ભિન્ન વસ્તુ છે, તેમાં મારાપણું અથવા સુખદુઃખ બુદ્ધિ દૂર થઇ, સર્વ કર્મરહિત અનંત જ્ઞાનાદિ ગુણસંપન્ન શુદ્ધ આત્મા હું છું એવી સાચી શ્રદ્ધા, તે સમકિતગુણ પ્રગટ થાઓ.

[૨૭] આઠ કર્મ અને તેની ૧૪૮ પ્રકૃતિ [જુદી જુદી બોલીને વિચારવી કે તે] પુદ્દગલ છે, જડ છે, અચેતન છે, આત્માથી ભિન્ન છે, તેમા મારાપણું તથા સુખદુઃખ બુદ્ધિ હર્ષ-શોક, રાગ-દ્વેષ નાશ થાઓ, અને સર્વ કર્મરહિત હું સિદ્ધ સ્વરૂપ છું, તેવી સાચી શ્રદ્ધા [નિશ્ચય] ઉત્પન્ન થાઓ.

[૨૮] હું એક છું, શુધ્ધ છું, બુદ્ધ [અનંત જ્ઞાન] યુક્ત છું. અરૂપી છુ, અન્ય સર્વ વસ્તુથી ભિન્ન છું, જ્ઞાન, દર્શન, સુખ અને શક્તિથી ભરપૂર છું. નિત્ય છુ, સત [ઉત્પન્ન, વિનાશ, ધ્રુવ ગુણયુક્ત] છું, આનંદ સ્વરૂપ છું. આ મારા ગુણો છે એવી અનુભવસહિત અંતઃશ્રદ્ધા [નિશ્ચય] તે સમકિતગુણ પ્રગટ થાઓ.

[૨૯] એક સમકિત ગુણ એવો છે કે જે મિથ્યાજ્ઞાન, મિથ્યાચારિત્ર વગેરે અનત દોષોને ગુણરૂપ બનાવે છે સમકિત થતા તે જ સમ્યગ્ જ્ઞાન, તે સમ્યક્ ચારિત્ર વગેરે થાય છે તે પ્રગટ થાઓ

(૩૦) સમકિતનો અર્થ.

(ચોપાઈ)

સત્યપ્રતીતિ અવસ્થા જાકી, દિન દિન રીતિ ગેહ સમતાકી,
છિન છિન કરે સત્ય કો સાકો, સમકિત નામ કહાવે તાકો.

ભાવાર્થ—આત્માનું સાચુ સ્વરૂપ નિશ્ચય પૂર્વક જાણે, હમેશાં સમતા ભાવ વધે, પ્રતિક્ષણે આત્માનો અનુભવ થાય, તેને સમકિત કહે છે તે પ્રગટ થાઓ.

(૩૧) સમકિતના વ્યવહારથી પાચ લક્ષણ છે તે પ્રગટ થાઓ સમ (સમતા ભાવ) સવેગ (ધર્મ–ધર્મી અને ધર્મનુ ફળ, મોક્ષની અતિશય પ્રીતિ અને ભક્તિ), નિર્વેદ (વિષયવિકારની અરુચિ, ત્યાગમા આનંદ), અનુકંપા (દ્રવ્ય–ભાવ દુખ દૂર કરવાની મદા ચિંતા), આસ્થા (સત્ય તત્વોની શ્રદ્ધા–નિશ્ચય, નિશ્ચયસમકિતનું લક્ષણ, શુદ્ધ આત્માનો અનુભવ, સ્વાનુભૂતિ, સ્વ સ્વરૂપનો આનંદ, ઇંદ્રિય–રહિત–આત્મિક સુખને ભોગવવુ, નિરાકુળ, અવિકારી, શાત રસમા સ્થિરતા) આ ગુણ પ્રગટો.

દુહો—આપા પરિચૈ નિજ વિષૈ, ઉપજે નહિ સદેહ,
સહજ પ્રપચરહિત દશા સમકિત લક્ષણ એહ. ૧

ભાવાર્થ—આત્માનો અનુભવ આત્મામા કરે તેમાં કદી અસ્થિર ન થાય. સ્વાભાવિક પ્રપચ (વિષય, કષાય) રહિત હોય તે સમકિતનુ લક્ષણ પ્રગટ થાઓ.

(૩૨) સમકિતના આઠ ગુણો પ્રગટ થાઓ.

દુહો—કરુણા વત્સલ સુજનતા, આતમનિંદા પાઠ;
સમતા ભક્તિ વિરાગતા, ધર્મરાગ ગુણ આઠ ॥૧॥

ભાવાર્થ—કરુણા, મૈત્રી, ગુણાનુરાગ, આત્મનિંદા (પોતાના દોષ માટે પશ્ચાત્તાપ) સમભાવ, શ્રદ્ધા, ઉદાસીનતા (રાગ–દ્વેષ રહિત રહેવું તે) અને ધર્મ–પ્રેમ આ ગુણો પ્રગટ થાઓ

(૩૩) સમકિતના પાચ ભૂષણ—

દુહો—ચિત્ત પ્રભાવના ભાવ યુત, હેય ઉપાદેય વાણી;
ધીરજ હર્ષ પ્રવીણતા, ભૂષણ પંચ વખાણી ॥૧॥

ભાવાર્થ—(૧) પોતાને અને બીજાને જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરવી. (૨) વિવેકપૂર્વક સત્ય, પ્રિય અને હિતકર બોલવું. (૩) દુઃખમાં ધીરજ રાખવી, સત્યને ન છોડવું. (૪) સદા સંતોષી [આનંદી] રહેવું, અને [૫] તત્ત્વમાં પ્રવીણ થવું, આ ગુણો પ્રગટ થાઓ.

[૩૪] સમકિતને મલીન કરનાર આઠ મદ–જાતિ, લાભ, કુળ, રૂપ, તપ, બલ, વિદ્યા અને અધિકારનો ગર્વ ન થાઓ.

આઠ મળ દોષ

દુહો—આશંકા અથિરતા વંછા, મમતા દ્રષ્ટિ દશા દુગંચ્છા,
વત્સલરહિત દોષ પરભાખે, ચિત્ત પ્રભાવના માંહિ ન રાખે. ॥૧॥

[૧] સત્ય તત્ત્વમાં સંશય, [૨] ધર્મમાં અસ્થિરતા [૩] વિષયની વાંછા. [૪] દેહ, ભોગ વગેરેમાં મારાપણું [૫] પ્રતિકૂળ પ્રસંગમાં તિરસ્કાર–અરુચિ. [૬] ગુણાનુરાગ ન હોવો. [૭] કોઈના દોષ બોલવા અને [૮] પોતાને અને બીજાને જ્ઞાનની વૃદ્ધિ ન કરવી. દેવ, ગુરૂ, ધર્મ અને શાસ્ત્રની પરીક્ષા ન કરવી તે મૂઢતા, આ સર્વ દોષો સમકિત ગુણને મલિન કરે છે તે સદા છોડું.

[૩૫] સમકિતનો નાશ કરનાર, પાંચ કારણ સદા છોડવાની બુદ્ધિ રહો.

દુહો—જ્ઞાન ગર્વ મતિમંદતા, નિષ્ઠુર વચન ઉદ્ગાર,
રૂદ્રભાવ આળસ દશા, નાશ પંચ પ્રકાર ॥૧॥

[૧] જ્ઞાનનો ગર્વ કરવો [૨] તત્ત્વ જાણવામાં મંદ રુચિ અને મંદ પ્રયત્ન, [૩] અસત્ય અથવા નિર્દય વચન બોલવું. [૪] ક્રોધી પરિણામ [૫] આળસ; આ પાંચ સમકિત નાશક દોષોથી સદા બચીશ. સમકિતના પાંચ અતિચાર.

દુહો—લોક હાસ્ય ભય ભોગ રુચિ. અગ્ર શોચ થિતિમેવ;
મિથ્યા આગમકી ભક્તિ, મૃષાદર્શની સેવ. ॥૧॥

[૧] મારી સમકિતાદિ પ્રવૃત્તિથી લોકો હસશે તેવો ભય રાખવો તે શંકા [૨] પાંચ ઇન્દ્રિયોના ભોગની રુચિ કરવી તે કંખા (આકાંક્ષા દોષ), [૩] ભવિષ્યની ચિંતા તે વિતિગિચ્છા. [૪–૫] ખોટા દેવ, ગુરુ, ધર્મની પ્રશંસા કરવી અથવા સેવા કરવી, આ પાંચ અતિચાર સદા છોડીશ.

[૩૬] પરવસ્તુને પોતાની માની, ક્રોધ-માન-માયા (કપટ) લોભ થાય, મિથ્યાત્વ મોહની [ખોટામાં આનંદ], મિશ્ર મોહની [સત્ય, અસત્ય બન્નેમા આનંદ] સમકિત મોહની [સત્યમાં કંઇક મલિનતા], આ સાત પ્રકૃતિ દૂર કરવાથી સમકિત ગુણ પ્રગટ થાય છે, તે સાતે પ્રકૃતિનો હું નાશ કરી, સદા સમકિતગુણ ધારણ કરી અનંત અક્ષય સુખ પામીશ.

દુહો—પ્રકૃતિ સાત મોહની, કહું જિનાગમ જોય,
જેનો ઉદય દૂર કર્યે, સમ્યગ્ દર્શન હોય ॥૧॥

(૫) સદ્‌ગુણ પ્રાપ્તિ અને દુર્ગુણ નાશ કરવાની ૭૨ ભાવનાઓ.

૧ મે મારા આત્માના સ્વરૂપને ઓળખ્યું નહિ તેને માટે ધિક્કાર છે હું મારા આત્મસ્વરૂપનુ સત્ય જ્ઞાન કરીશ તે દિવસ ધન્ય થશે.

૨ શરીર, કુટુબ, ધન તથા બાહ્ય પદાર્થોને મારા માનુ છું તે માટે ધિક્કાર છે શરીર, કુટુંબ, ધન તથા બાહ્ય પદાર્થોનો મોહ છોડીશ તે દિવસ ધન્ય થશે,

૩ શરીર, ઇંદ્રિયસુખ તથા પરિવારના માટે બહુ પાપકર્મ કરૂં છું, કરાવું છુ, કરતાને ભલુ જાણું છું તે મને ધિક્કાર છે, બધા પાપકર્મ છોડીને આત્માનું કલ્યાણ કરવાવાળો અહિંસા, સંયમ, તપરૂપ ધર્મ પાળીશ તે દિવસ ધન્ય થશે.

૪ અનેક નાના તથા મોટા જીવોની પ્રમાદવશ હિંસા કરૂં છું તે માટે ધિક્કાર છે. અહિંસાપાલન કરવાની શકિત પ્રગટ થાઓ.

૫ જૂઠું બોલુ છું તેના માટે ધિક્કાર છે. સાચુ, પ્રિય અને હિતકર બોલનો અભ્યાસ પ્રગટ થાઓ

૬ વગરવિચારે બોલું છુ તે માટે ધિક્કાર છે. પૂર્ણ વિચાર કરી જરૂરી, પ્રિય, સત્ય અને થોડુ બોલવાના ગુણ પ્રગટ થાઓ

૭ ચોરી કરી તે માટે ધિક્કાર છે (દાન ન દેવું, સેવા ન કરવી તે પણ ચોરી, ત્રસ, સ્થાવર જીવને મારવા તે પ્રાણ લૂટનાની મોટી ચોરી છે) ચૌર્ય-ચોરી ન કરવાનો ગુણ પ્રગટ થાઓ.

૮ વિષય સેવન કીધું તેના માટે ધિક્કાર છે, શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય ગુણ પ્રગટ થાઓ

૯ તૃષ્ણા કરી તેના માટે ધિક્કાર છે, સંતોષ ગુણ પ્રગટ થાઓ.

૧૦ પતિ, [સ્ત્રી] પરિવાર, ધનાદિમા મમતા રાખી તેને માટે ધિક્કાર છે, સંસારની બધી વસ્તુઓની મમતા નાશ થાઓ.

૧૧ ક્રોધ કરૂં છું તેના માટે ધિક્કાર છે, ક્ષમા ગુણું પ્રગટ થાઓ

૧૨ માન કરૂં છુ તેના માટે ધિક્કાર છે વિનય ગુણ પ્રગટ થાઓ.

૧૩ માયા કપટ કરૂં છું તેને માટે ધિક્કાર છે. સરળતા [નિષ્કપટતા] પાસે થાઓ.

૧૪ લોભ કરૂ છું તેના માટે ધિક્કાર છે ઉદારતાનો ગુણ પ્રગટ થાઓ.

૧૫ રાગ કર્યો તે માટે ધિક્કાર છે, વૈરાગ્ય ગુણ પ્રગટ થાઓ.

૧૬ દ્વેષ કર્યો તે માટે ધિક્કાર છે, બધાના ગુણ લેવાની બુદ્ધિ પ્રગટ થાઓ

૧૭ કલહ, કંકાસ કર્યો તેના માટે ધિક્કાર છે સમતા ગુણ પ્રગટ થાઓ

૧૮ વિકથા (નકામી વાતો) કરી તેના માટે ધિક્કાર છે, ધર્મ કથા કરવાનો ગુણ પ્રગટ થાઓ.

૧૯ પરનિંદા બહુ કરી તે માટે ધિક્કાર છે, ગુણાનુવાદ (બીજાનાગુણ) કરવાની ટેવ પડો

૨૦ સાંસારિક કામોમાં આનંદ માન્યો, તે માટે ધિક્કાર છે. ધર્મમાં આનંદ થાઓ.

૨૧ પરવસ્તુ શરીર, આદિને પોતાનાં મનવાં તે મિથ્યાત્વ નાશ થાઓ જ્ઞાન દર્શન, ચારિત્ર એજ મારી વસ્તુ છે એની માન્યતા રૂપ સમકિત ગુણ પ્રગટ થાઓ.

૨૨ અજ્ઞાન દશામાં છુ તે માટે ધિક્કાર છે અનંત જ્ઞાન [કેવળ જ્ઞાન] પ્રગટ થાઓ.

૨૩ સમ્યક્જ્ઞાન શીખવામાં આળસ કરૂં છું તે માટે ધિક્કાર છે. અપૂર્વ તત્ત્વજ્ઞાન [આત્મજ્ઞાન] હમેશા શીખીશ તે દિવસ ધન્ય થશે.

૨૪ નિદ્રા [ઊંઘ] બહુ લઉં છું તે માટે ધિક્કાર છે. નિદ્રા છોડી ધર્મધ્યાનમાંજ રહીશ તે દિવસ ધન્ય થશે.

૨૫ સુખમાં રાજી અને દુઃખમાં દિલગીર થાઉં છું તે માટે ધિક્કાર છે. સમભાવ ગુણ પ્રગટ થાઓ.

૨૬ મોહ કરૂં છુ તે માટે ધિક્કાર છે નિર્મોહી ગુણ પ્રગટ થાઓ.

૨૭ શરીરને મારૂં માનું છું તે માટે ધિક્કાર છે. શરીરમોહ નાશ પામો.

૨૮ યશ, કીર્તિની ઇચ્છા કરૂં છું તે માટે ધિક્કાર છે. સ્તુતિ, નિંદામા સમભાવ ગુણ પ્રગટ થાઓ.

૨૯ ઉત્તમ કામ કરવામા ખોટો ભય કરૂ છું તે માટે ધિક્કાર છે. ઉત્તમ કામોમાં અભય ગુણ પ્રગટ થાઓ

૩૦ પાપનાં કામોમાં અભય રહુ છુ તે માટે ધિક્કાર છે પાપનું કામ કરતાં ભય પામી તે છોડીશ ત્યારે ધન્ય થશે

૩૧ પાપ કરવામા ચતુરાઇ કરૂં છુ તે માટે ધિક્કાર છે. પાપ કામમા ચતુરાઇ નાશ થાઓ. ધર્મ કાર્યોમા તથા પાપ ઘટાડવામા ચતુરાઇ પ્રાપ્ત થાઓ.

૩૨ પાપ કરવામા પુરૂષાર્થ કરૂ છુ તે માટે ધિક્કાર છે પાપ ઘટાડવામાં તથા ધર્મ કરવામા [પુરૂષાર્થ] ઉદ્યમ પ્રગટ થાઓ.

૩૩ પાપ કર્મ કરવામા બળ વાપરૂ છું તે માટે ધિક્કાર છે પાપ ઘટાડવામાં તથા ધર્મ કાર્ય કરવામાં [શક્તિ] પ્રગટ થાઓ

૩૪ પાપ કર્મ કરવામાં ધૈર્ય રાખું છું તે માટે ધિક્કાર છે, ધર્મ કાર્યમાં ધૈર્ય પ્રગટ થાઓ

૩૫ પાપ કર્મ કરવામા દઢતા રાખુ છું તે માટે ધિક્કાર છે. પાપ ઘટાડવામા તથા ધર્મ કાર્ય કરવામા દઢતા પ્રાપ્ત થાઓ.

૩૬ પાપ કર્મ કરવામાં શૂરવીરતા કરૂં છું તે માટે ધિક્કાર છે પાપ ઘટાડવામા તથા ધર્મ કાર્યમા શૂરવીરતા પ્રાપ્ત થાઓ

૩૭ પાપ કાર્ય કરવામાં પ્રતિ રાખું છુ તે માટે ધિક્કાર છે. પાપ ઘટાડવામાં તથા ધર્મ કાર્યમા પ્રતિ પ્રગટ થાઓ.

૩૮ પાપ કાર્ય કરવામાં સફળતા ચાહુ છું. તે માટે ધિક્કાર છે, પાપ ઘટાડવામાં તથા ધર્મ કાર્યમાં સફળતા પ્રાપ્ત થાઓ.

૩૯ અભિમાન કરૂ તે માટે ધિક્કાર છે, નમ્રતા ગુણ પ્રગટ થાઓ

૪૦ બાહ્ય પદાર્થ મેળવવામાં પુરુષાર્થ (ઉદ્યમ) કરૂં છું તે માટે ધિક્કાર છે. આત્મહિતના કાર્યમા પુરુષાર્થ કરીશ તે દિવસ ધન્ય થશે.

૪૧ કઠણ શબ્દથી બેગજી અને મધુર શબ્દ ઉપર રાજી થાઉં છું તે માટે ધિક્કાર છે, સારા-ખૂરાં વચન ઉપર સમભાવ ગુણ પ્રગટ થાઓ.

૪૨ સાંસારિક વાતો સાંભળી તે માટે ધિક્કાર છે. ધર્મની વાતો હમેશાં સાંભળીશ ત્યારે ધન્ય થશે.

૪૩ બાહ્યદ્રષ્ટિ પરપુદ્‌ગલમાં રાખું છું તે માટે ધિક્કાર છે, આત્મદષ્ટિ પ્રગટ થાઓ

૪૪ સારી ગંધ આવ્યે હર્ષ, અને દુર્ગંધ આવ્યે શોક કર્યો તે માટે ધિક્કાર છે સુગંધ, દુર્ગંધમા સમભાવ પ્રગટ થાઓ.

૪૫ મોહના વશ થઇ રૂપ દેખ્યા તે માટે ધિક્કાર છે. દ્રષ્ટિ સંયમ પ્રગટ થાઓ, દ્રષ્ટિ કુશીલ નાશ થાઓ.

૪૬ સારા-ખૂરા સ્વાદમાં હર્ષ શોક કર્યો તે માટે ધિક્કાર છે. બધા સ્વાદો માં સમભાવ પ્રગટ થાઓ.

૪૭ હું ખાઉકણુ (ખાવાનો લાલચી) થયો તે માટે ધિક્કાર છે. રસેંદ્રિય પર સંયમ પ્રાપ્ત થાઓ.

૪૮ ખાવા પીવામાં તૃષ્ણા કરી તે માટે ધિક્કાર છે. ભોજનમાં સંયમ (અંકુશ) કરીશ તે દિવસ ધન્ય છે.

૪૯ ભોગની અભિલાષા કરૂં છું તે માટે ધિક્કાર છે. સર્વ પ્રકારે ભોગની ઇચ્છા નાશ થાઓ.

૫૦ અનીતિથી ધન ભેગું કર્યું તે માટે ધિક્કાર છે. ન્યાયસંપન્ન ધનમાં સંતોષ પ્રાપ્ત થાઓ.

૫૧ લોકભયથી કુરિવાજ કરૂં છું તે માટે ધિક્કાર છે. કુરિવાજ છોડવાની હિંમત પ્રગટ થાઓ.

૫૨ કુટુમ્બનો મોહ કરૂં છું તે માટે ધિક્કાર છે. સર્વ જગતના જીવ માત્રથી મિત્ર ભાવના પ્રગટ થાઓ.

૫૩ રાગદ્વેષ કરૂં છું તે માટે ધિક્કાર છે. સમભાવ પ્રગટ થાઓ,

૫૪ અસંયમ નાશ થાઓ. સંયમગુણ પ્રગટ થાઓ.

૫૫ કુજ્ઞાન (અજ્ઞાન) નાશ થાઓ, સુજ્ઞાન (સમ્યગ્ જ્ઞાન) પ્રગટ થાઓ.

૫૬ નિયાણુ એટલે કરણીના ફળની ઇચ્છા આજ સુધી કરી તે માટે ધિક્કાર છે. તે ક્ષય થાઓ ઇચ્છારહિત આત્માના સ્વભાર તરીકે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપનુ પાલન થાઓ

૫૭ આહારની ઇચ્છા (સંજ્ઞા) નાશ થાઓ. અણાહારક (નિરાહાર) આત્માનો શુદ્ધ ગુણ પ્રગટ થાઓ.

૫૮ અનિત્ય, અશરણ, અનંત દુઃખહેતુ, કામભોગની ઇચ્છા નાશ થાઓ. નિત્ય શરણભૂત અનંત સુખ હેતુ શુદ્ધ બ્રહ્મચર્યનું સદા પાલન થાઓ.

૫૯ ચારિત્ર ગુણનો વિકાર (મલિન અવસ્થા) ભોગેચ્છા નાશ થાઓ. ચારિત્ર ગુણનો અવિકાર (શુદ્ધ અવસ્થા) બ્રહ્મચર્ય પ્રગટ થાઓ.

૬૦ અતિ ક્રૂરતા, અતિ દ્વેષ, વિષયાંધતા, ગુણીની નિંદા આદિ+મહા મોહનીય કર્મબંધનનાં કારણ સેવ્યાં તે માટે ધિક્કાર છે દયા, ગુણાનુરાગ, વિષયત્યાગ અને સમભાવના સેવનથી મહા મોહનીય કર્મ નાશ થાઓ

૬૧ જ્ઞાન નાશના ચાર કારણ—(૧) ×સદોષ આહારપાણી (૧) કાળોકાળ જ્ઞાન ધ્યાનમાં પ્રમાદ, (૩) આગલી તથા પાછલી રાત્રે ધર્મ જાગરણા ન કરવી (૪) વિકથા, જ્ઞાન ધ્યાન સિવાયની વાતો કરવી આ ચારમાનું એક પણ કારણ સેવન કર્યું હોય તે ધિક્કાર છે. ચાર દોષોનો ત્યાગ કરી સમ્યગ્ જ્ઞાનની ઉત્કૃષ્ટ આરાધના હોજો.

૬૨ ચાર દુઃખ-સેજા—(૧) પર વસ્તુને પોતાની માનવી (૨) પોતાના લાભમાં સંતોષ ન માનતા બીજાના લાભની ઇચ્છા કરવી (૩) ભોગની વાચ્છા કરવી (૪) રોગ, ઉપસર્ગ આવતા ગભરાઇ જવુ, આકુળ વ્યાકુળ થવુ, હિંસાજન્ય ઉપાય સેવો આ ચાર દુઃખ-સેજા સેવી તે ધિક્કાર છે, તે ક્ષય થાઓ. ચાર સુખ-સેજા—(૧) આત્મ અનુભવ (૨) સંતોષ (૩) વિષય સંયમ (૪) દુઃખમાં ધૈર્ય પ્રગટ થાઓ

૬૩ જડવાદ એટલે શરીરચિંતા, ભોગવાંચ્છા, વિલાસી જીવન, ધન-મોહ ક્ષય થાઓ, આત્મવાદ, ભેદજ્ઞાન, વિષયત્યાગ, ઉત્કૃષ્ટ દાન અને સમભાવ પ્રગટ થાઓ.

+ જેની સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ સિત્તેર (૭૦) ક્રોડાક્રોડ સાગરોપમની છે અને જે પરંપર અનંત જન્મમરણનું કારણ છે તેને **મહામોહનીય** કર્મ કહે છે.

× હિંસાવાળો તથા રાગદ્વેષયુક્ત

૬૪ આજ સુધી મિથ્યાત્વે કરી, ભૂલે કરી, ભ્રમે કરી, શરીર, ઇંદ્રિયો અને વિષય દ્વારા કર્મ બાંધ્યાં તે માટે ધિક્કાર છે. તે કર્મ નાશ થાઓ અને કર્મરહિત સિદ્ધ અવસ્થા પ્રગટ થાઓ

૬૫ રાગ, દ્વેષ, મોહ, (મિથ્યાત્વ) રૂપ કર્તાપણું, કર્મચેતના ક્ષય થાઓ સમતાભાવ પ્રગટ થાઓ.

૬૬ ઇંદ્રિયોના વિષયમાં સુખદુઃખ બુદ્ધિ, ભોક્તાપણું, કર્મફળ ચેતના નાશ થાઓ. સમતાભાવ પ્રગટ થાઓ.

૬૭ પરને પોતાનું જાણવા રૂપ અજ્ઞાન ચેતના નાશ થાઓ. રાગદ્વેષ રહિત ઉદાસીન ભાવે જ્ઞાતાપણું, જ્ઞાનચેતના પ્રગટ થાઓ.

૬૮ મનના સંકલ્પ-વિકલ્પ (ઇષ્ટ–અનિષ્ટ બુદ્ધિ) નાશ થાઓ. નિર્વિકલ્પ અવસ્થા પ્રાપ્ત થાઓ.

૬૯ ધ્યાન, મૌન, સમાધિ પ્રાપ્ત થાઓ

૭૦ સકળ શાસ્ત્રના સારભૂત, આત્મ સ્વરૂપનું જ્ઞાન પ્રગટ થાઓ.

૭૧ કર્મબંધનનું કારણ–મન, વચન, કાયા રાગ અને દ્વેષનો નાશ થાઓ.

૭૨ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપરૂપ મોક્ષમાર્ગની પૂર્ણ આરાધના થાઓ.

વાંચન અથવા શ્રવણથી સામાન્ય બોધ થાય છે મનન કરવાથી જ્ઞાન, સંશય રહિત અને દૃઢ થાય છે અને નિદિધ્યાસ, તત્ત્વ વિચાર, વારંવાર તેજ વિષયનું ચિંતવન એટલે ભાવના અને ધ્યાનદ્વારા અંદરના આત્માનાં આવરણો નાશ પામે છે, મિથ્યાત્વની ગાંઠ છેદાય છે અને આત્મદર્શન એટલે શુદ્ધ સમકિત ગુણ પ્રગટ થાય છે. એટલે નિદિધ્યાસ ભાવનાનુ ફળ મોક્ષ છે, માટે પહેલી પાંચ ભાવનાઓ હમેશાં નિત્ય નિયમમાં ચિંતવન કરવી જોઇએ નવકાર, નવકાર સ્વરૂપ સમકિતના ૪ ગુણ, સમકિત અને સદ્‌ગુરુ પ્રાપ્તિની ભાવના અવશ્ય ચિંતવન કરવી.

સમાપ્ત